Tidsskrift

for

Landøkonomi.

Udgivet

af

J. C. la Cour.

5te Række.

7de Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af J. H. Schubothes Boghandel.
1888.

Kjøbenhavn. — Nielsen & Lydiche.

Indhold.

Side

Landbruget 1887. Af J. C. la Cour 1
Husdyrbruget 1887. Af Dyrlæge, Cand. H. Goldschmidt 30
Hesteavlen 1887. Af Konsulent, Dyrlæge J. Jensen 50
Mælkeribruget 1887. Af Konsulent, Cand. polyt. B. Bøggild.. 67
Ud- og Indførsel af Landbrugsprodukter 1886—87. Af Cand. polit. Fr. Reck 111
Vejrforholdene 1886—87. Af Cand. math. V. W.-Jantzen 132
Fodringsforsøg med Svin. Af Docent N. J. Fjord. (Af 25. Beretning) 151
Diskussion herom i det Kgl. Landhusholdningsselskab..... 183
Landøkonomiske Meddelelser om Aaret 1887 185
Kapitelstaxten for Aaret 1887..... 248
Landbruget og Toldreformen. Af Professor V. Falbe-Hansen 249
Diskussion herom i det Kgl. Landhusholdningsselskab 261
Udviklingen i Englands Landbrug i de senere Aar. Af Docent V. E. Maar 274
Agerdyrkningsberetning for første Halvaar af 1888..... 322
Foldangivelser af Høsten 1887 337
Nogle Iagttagelser over Irlands Mælkeribrug. Af Konsulent B. Bøggild..... 341
Oversigt over de i 1887 indløbne Forespørgsler angaaende Sygdomme hos Kulturplanter og nogle nye Svampeangreb. Af Docent E. Rostrup..... 380
Diskussion herom i det Kgl. Landhusholdningsselskab 391
Nogle Analyser af Raamælk. Af Docent John Sebelien..... 399
Det Kgl. Landhusholdningsselskabs Virksomhed 1887..... 405
Agerdyrkningsberetning fra Slutningen af Oktober..... 431
Flæskeforsendelse til og Flæskehandel i London. Af Landbrugskonsulent, Cand. polyt. Harald Faber 465
Hvorfor skulle vi bruge Kunstgjødning og hvorledes? Af Overlærer S. C. A. Tuxen..... 489

Side

Maltbygforsøg 1888. Af Forsøgsleder Chr. Sonne 498
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1887—88. Af Cand. math. V. W.-Jantzen 514
Tuberkulosen og Midlerne til at bekjæmpe den 535
Engelske Beretninger om Smørmarkedet 1888 553
B. S. Jørgensens Død og Biografi. Af J. C. la Cour 557
Tretten landbohistoriske Skrifter, anmeldte af Fr. Barfod 577
nemlig: S. Kjær: Fra Stavnsbaandets Dage 578. J. Steenstrup: Den danske Bonde og Friheden 586. R. Mejborg: Gamle danske Hjem 596. J. A. Fridericia: Aktstykker 602. A. D. Jørgensen: Regeringsskiftet 1784 611. E. Holm: Kampen om Landboreformerne 622. E. Holm: Den offentlige Mening og Statsmagten i den dansk-norske Stat i Slutningen af det 18de Aarhundrede 631. J. A. Fridericia: Den danske Bondestands Undertrykkelse og Frigjørelse 638. N. Rasmussen-Søkilde: Landboreformerne 645. V. Falbe-Hansen: Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne 651. Rich. Petersen: For hundrede Aar siden 663. J. Steenstrup: Bonden og Universitetet 669. H. Rasmussen: Mindesmærke for C. D. F. Reventlow 672.
Smithfield Julefedeskue 1888. Af Dyrlæge P. A. Mørkeberg .. 677
Registre 697

Landbruget 1887.

Vilkaarene for Landbruget ved Slutningen af Aaret 1887 ere i og for sig ikke bedre end ved dets Begyndelse, — og i Sammenligning med de Vilkaar, hvorunder Landbruget arbejdede gjennem Treserne, Halvfjerdserne og ind i Firserne, maa de siges at være stærkt trykkede. Ikke heller kan det nægtes, at den Frejdighed, der, om end noget afdæmpet, raadede i mange Landbokredse ved forrige Aarsskifte, ikke har været saa let at finde ved dette Aarsskifte, thi, medens man den Gang ventede. at det nye Aar skulde bringe opadgaaende Priser og gode Omsætningsforhold, saa næres nu næppe ret mange Steder, slige Illusioner for Aaret 1888; — bedre Tider kunne komme, ethvert Haab herom er vel ikke opgivet, men ingen fornuftig Mand regner længere med denne Faktor, men gaaer ved sine Overslag og Planlægninger ud fra de nuværende Priser som de normale. Dette turde være Aarets største Udbytte for den danske Landbostand, at denne ædruelige Betragtning har trængt sig frem og er bleven raadende, thi den er egentlig Grundvilkaaret for at Bestræbelsen efter at finde sig til Rette i Forholdene, at lempe og bøje sig efter disse, at »sætte Tæring efter Næring«, skal kunne udfoldes med fuld Kraft, trænge ind i alle Enkeltheder og gjennemsyre hele Bedriften; thi saa længe man nok gaaer og taler om »de daarlige Tider«, og om at »man maa spare«, men dog lønlig plejer og nærer Forventningen om, at det rimeligvis snart vil blive bedre, savne

de økonomiske Bestræbelser deres egentlige Styrke, og saa længe blive de ofte iværksatte og gjennemførte paa en springende, uharmonisk Maade, der jævnlig rammer de Sider af Bedrift og Levevis, der ikke skulde rammes — saasom alt hvad der hører til Driftskapital for Udviklingen af Jordens og Besætningens samt af egne og Børnenes Kræfter — mens de Sider, der nærmest maa betegnes som kostbare Vaner og tærende Luxus baade i Bedrift og Levevis, faa Lov til uantastet at fortsætte deres snyltende Virksomhed.

Om end under meget brydsomme og vanskelige Forhold har Aaret derfor bragt mere Sundhed ind i Landboforholdene end tidligere, og naar undtages de Egne af Landet, hvor en ussel Høst har forøget Trykket paa en desværre meget følelig Maade, maa det danske Landbrug siges at gaa styrket ud af Aaret 1887 til Arbejdet under de Fremtidsvilkaar, som med Rimelighed kunne ventes. Virkningen heraf kan ogsaa allerede paapeges; thi heri maa Grunden søges til det Særsyn, at der nu afbetales paa den Gjæld, der ofte letsindig stiftedes i »den gode Tid«, at Rentebetalingen og Afdragene til Banker og Kreditanstalter afvikledes i Aarets Terminer bedre end i mange foregaaende Aar, at den løse Kjøbmandsgjæld — i alt Fald i mange Egne — er formindsket i Aarets Løb, at i Sammenligning med de fleste andre Lande kun forholdsvis faa Ejendomme ere komne under Konkurs, at Ejendomspriserne ved frivilligt Salg ikke i Aarets Løb ere yderligere reducerede ud over det Prisfald af 10—25 pCt., som alt efter Jordens mere eller mindre gode Beskaffenhed kunde noteres ved Aarets Begyndelse, at Prioritetshaverne i Regelen ikke have rørt ved deres efter Nutidspriserne ofte noget yderlige Prioriteter, naar den personlige Vederhæftighed og Dygtighed har været tilstede, osv. osv. Hvis vi derfor maa blive forskaanede for Misvæxt, hærgende Sygdomme blandt vore Husdyr, ødelæggende Krige med Sværd eller med Told og Indførselsforbud fra de Lande, hvor vort Landbrug særlig finder Afsætning for dets Produkter, saa tør vi haabe paa, at den danske Landmand i Almindelighed endnu vil kunne faa et tilfredsstillende Udbytte af sit Arbejde og en

passende Rente af sin Kapital, samtidig med at han bærer sin Bedrift saaledes frem, at den ogsaa skal kunne staa Maal i Fremtidens Kampe. At disse ikke ville blive lempelige, maa vi være forberedte paa; Opfindelserne paa Naturvidenskabens Omraade afdække stadig nye Hjælpemidler for det økonomiske Kapløb; det gjælder derfor om at følge med og være blandt de første, der drage dem i sin Tjeneste, og blandt de dygtigste til at udnytte dem paa en rationel og økonomisk Maade. Men at Udviklingen paa Kommunikationsmidlernes Omraade, der mere end noget andet har bidraget til det stærke Prisfald paa Landbrugsprodukter i de senere Aar, skal kunne fortsættes i lignende Maal og medføre et tilsvarende Fald i Fremtiden er ikke rimeligt, — i saa Fald vilde ogsaa Situationen være i høj Grad mislig, tildels haabløs; — Konkurrancen fra flere af de oversøiske Lande har allerede tabt sig i det sidste Par Aar, fordi Priserne her sank saa lavt, at den ikke længere kunde betale sig. I Slutningen af Aaret ytrede sig desuden i enkelte Industrigrene som ogsaa i Skibsbyggeriet Tegn til bedre Tider, og maa man end kun med Varsomhed knytte noget stærkt Haab til sligt, saa længe de politiske Forhold i Europa ere saa spændte, saa bidrager det dog til at styrke den Fortrøstning, hvormed man tager Arbejdet op i det nye Aar.

Vende vi os fra disse almindelige Betragtninger til det direkte økonomiske Udbytte, Aaret har bragt Landet, saa viser dette sig som sagt meget forkjelligt i de forskjellige Egne. Dette gjælder ikke om Udtærskningen af Afgrøden for 1886, thi var der end Egne, hvor ogsaa denne var tarvelig, saa var den dog for Landet i dets Helhed, langt bedre, end man om Efteraaret havde ventet og maa for alle Kornsorters Vedkommende betegnes som en Del over et Middelaar, særlig af Hvede og Vaarsæd, medens derimod Rugens Tærskningsresultat var mindre godt, men dog altid over Middel. — Derimod er det især den Afgrøde, der er hjembragt fra Markerne 1887, der er saa højst forskjellig. Angaaende dens vexlende Skæbne i Aarets Løb kunne vi henvise til Agerdyrkningsberetnin-

gerne i forrige Bind, hvor der er gjort udførlig Rede derfor, og her indskrænke os til at bemærke, at medens Vinteren var meget lovende og Foraaret ret gunstigt, saa at der efter en noget kølig men iøvrigt heldig Maj stod en meget lovende Afgrøde paa Danmarks Jord, saa kom der fra sidste Uge af Maj gjennem hele Juni og en halv Snes Dage ind i Juli en saa voldsom Tørke, særlig i det nordlige, vestlige og midterste Jylland, at Afgrødens Skæbne i alle disse Egne og særlig paa de lette Jorder blev saa ændret, at man tilsidst mange Steder frygtede for fuldstændig Misvæxt; thi ikke blot var hele dette vigtige Afsnit af Vækstperioden yderst regnfattigt — i Hjørring og Aalborg Amter faldt kun 5—10 pCt. af den almindelige Regnmængde og paa Bornholm, der fik mest, kun Halvdelen af hvad der sædvanlig falder — men Jorden var bundtør fra Vinteren af, hyppig Blæst udtørrede yderligere Overfladen og hindrede Dugdannelsen, som ogsaa i stille Nætter var sparsom formedelst Luftens ringe Fugtighed, medens paa den anden Side Varmen i disse stille Nætter formedelst den uhindrede Udstraaling til den skyfrie Himmel ofte sank ned under Frysepunktet og det endog midt om Sommeren, — i Birkebæk d. 27 Juni $\div$ 2,7° og i Kolind Sund mellem 7—8 Juli et tykt Islag paa Vandet, saa at endog Hveden, der stod i Blomst, blev svang. Men foruden Tørken og Kulden led Afgrøden i Sommer meget af Storm, særlig i Jyllands lette og bakkede Egne, hvor Rugen blev saaledes slidt, at den kun skjæpper yderst ringe, og hvor Vaarsæden næsten blev endnu mere trykket, gav faa eller ingen Sideskud, kunde jævnlig ikke skride igjennem og blev ofte saa kort og ussel, at den ikke lod sig binde op. Og ligeledes led Afgrøden iaar mere end almindeligt af et myldrende Ukrudsflor, der paa en sørgelig Maade pyntede alle tarvelig dyrkede Marker og tildels kvalte Sæden paa de daarligste af disse. Paa alle de gode og kraftige Jorder paa Øerne og i det sydøstlige Jylland modstod Sæden imidlertid forbausende godt saavel Tørken som Blæsten, og navnlig udfoldede Vintersæden sig fortrinlig. Da nu ogsaa Indbjærg-

ningen af Afgrøden fandt Sted under særlig gunstige Vilkaar, ofte uden en Draabe Regn, saa blev det endelige Resultat af Kornhøsten, at der fra de nævnte gode Jorder blev hjembragt en stor og god Afgrøde, som paa Lolland-Falster og i Sydsjælland maaske endog er større end nogen tidligere, medens derimod alle de lette Egne i Jylland ligesom ogsaa de gode Egne, der ligge Nord for en Linie fra den lille jydske Halvø og Vest paa til Frysenborg — Silkeborg have en saa ussel Høst som heldigvis ikke i mange Aar. Rodfrugtmarkerne have kun helt undtagelsesvis været gode, og Græsmarkerne vare overmaade simple, særlig i Jylland, hvor store Ofre maatte bringes for at hindre Kvægets Sult og Nød. Da Efteraaret kom, bleve Grasmarkerne vel grønne, men der var ingen Kraft i Græsset, og Kvæget kom i daarligt Huld paa Stald efter en tarvelig Sommerydelse.

Heraf vil fremgaa, at Aarsafgrøden har været højst ulige fordelt over Landet, og dette er saa meget mere beklageligt, som flere af de Egne, der iaar have lidt mest, som f. Ex. Egnen Viborg-Hobro og Himmerland, ogsaa i de nærmest foregaaende Aar have havt en ringe Høst. Hvor saadanne flere sammenstødende Uheld ramme i Forbindelse med de lave Priser, er det jo indlysende, at Sindet er meget trykket og Situationen i ikke faa Tilfælde meget mislig, men maaske kan det siges, at næst Hedeboen har Almuen næppe nogensteds i Danmark større Evne til at spare og indskrænke sig end netop i de nævnte Egne.

Undersøge vi de statistiske Data angaaende Danmarks Ud- og Indførsel af Landbrugsprodukter i det forløbne Landbrugsaar $^{1}/_{10}$ 1886—$^{30}{}_{9}$ 1887, hvorom iøvrigt en udførlig Redegjørelse findes andetsteds i dette Hefte, da viser det sig, at den Udviklingsgang, der nu i en Række Aar har betegnet det danske Landbrugs Afsætning, nemlig bort fra Kornsalg og over til Salg af Husdyr og disses Produkter, i det forløbne Aar har taget et stærkt forøget Tilløb.

Af uformalede Kornvarer have vi havt en Overskudsindførsel af over 1 Million Tdr. Den eneste uformalede Kornsort, af hvilken der endnu til Stadighed finder en Over-

skudsudførsel Sted, er Byg, men ogsaa for dens Vedkommende ere vi i de sidste 6 Aar komne betydelig ned under den Million Tønder Byg, som vi tidligere nævnede som den almindelige Bygudførsel. I de sidste 11 Aar har der af Havre kun været Overskudsudførsel i 5 Aar, af Hvede i 2 Aar og af Rug i 1 Aar, saa vi for disse 3 Kornsorters Vedkommende nærme os til en konstant Overskudsindførsel. — Overfor disse Tal glædede man sig tidligere ved at Overskudsudførslen af formalet Korn var i stadig Stigning, men i saa Henseende er der nu ogsaa en kjendelig Tilbagegang; — for 10 Aar siden var den omtrent 700000 Tdr. aarlig, den holdt sig da noget vexlende indtil 1883, da den udgjorde over 560000 Tdr.; men fra da af er den stadig formindsket Aar efter Aar og udgjorde i det her omhandlede Landbrugsaar kun 347635 Tdr. Dette er en meget beklagelig Kjendsgjerning, thi blandt alle de indenlandske Industrier var Dampmølleriet en af de sundeste og betydeligste. Brugte den end megen fremmed Hvede for at bøde paa Mangler, som vor egen havde, saa omsatte den dog denne paa den fordelagtigste Maade, og som Regel maatte vi nøjes med lavere Pris for vor Hvede paa de fremmede Markeder, ligesom ogsaa den store Mængde Affald, Mølleindustrien leverede, og det store Antal Arbejdere, den beskjæftigede mod en forholdsvis god Lønning, vare væsentlige Goder. Det er navnlig den store Begunstigelse, hvorunder den tyske Mølleindustri arbejder, idet den Toldgodtgjørelse, der ved Udførsel erlægges for Hvedemel, væsentlig virker som en Exportpræmie, der efterhaanden har sat de tyske Møller i Stand til at fortrænge vore Møller fra en stor Del af det gode svenske og norske Marked, vi tidligere havde, ja endog gjorde dem det umuligt at konkurrere med vore egne Møller ved enkelte større Melleverancer her i Landet. Vor Overskudsudførsel af formalede Kornvarer er altsaa nu reduceret til det Halve imod tidligere, og den store Told, der fra 14. Februar 1888 er lagt paa al Indførsel af Mel og Gryn i Sverrig, vil berøve vore Møller de sidste Markedspladser dersteds. — I efterstaaende Tal gives en

lille Oversigt over vor Netto-Omsætning med uformalet og formalet Korn i det sidste Aar i Sammenligning med Gjennemsnittet af de foregaaende 10 Aar.

Overskudsindførselen var af

	1886—87.	Gjen. af forr. 10 Aar.
Hvede	246,042 Tdr.	239,475 Tdr.
Rug	750,863 —	195,346 —
Havre	244,510 —	10,244 —
Bælgsæd	37,183 —	1,704 —
Mais	446,663 —	»
Havregryn	288,888 Pd.	231,954 Pd.
Boghvedegryn	2,611,873 —	2,864,432 —

Overskudsudførselen var af

	1886—87.	Gjen. af forr. 10 Aar.
Byg	642,917 Tdr.	763,821 Tdr.
Hvedemel	58,193 893 Pd.	89,991,393 Pd.
Rugmel	12,058,780 —	19,757,186 —
Bygmel og Gryn	2,237,471 —	4,917,460 —

Som man seer, er det ganske særlig den store Indførsel af Rug og Havre, der karakteriserer det forløbne Aar i Sammenligning med de tidligere, i Forbindelse med den gjennemgaaende mindre Udførsel af formalet Korn.

Vende vi os dernæst til Udførselen af Husdyr og disses Produkter, da viser denne heldigvis et betydeligt Opsving paa flere vigtige Punkter. Overskudsudførselen har nemlig været af

	1886—87	Gjen. af forr. 10 Aar.
Heste	13,368 Stkr.	7,206 Stkr.
Hornkvæg	82,532 —	81,974 —
Kalve	5,256 —	5,406 —
Faar og Geder	53,685 —	56,992 —
Svin	249,132 —	228,959 —
Grise	9,956 —	6 189 —
Flæsk	46,684,478 Pd.	12,550,676 Pd.
Kjød	4,510,876 —	179,936 —
Æg	5,165,202 Snese	— —
Smør	156,626 Tdr.	100,573 Tdr.

Opmærksomheden fæstes her først og fremmest ved det store Opsving, som vor Mejeriproduktion har taget.

Overskudsudførselen af Smør, der for 5 Aar siden holdt sig mellem 80 og 90 Tusinde Tdr., er særlig i de to sidste Aar, takket være Fælles- og Andelsmejeridriften, stegen saa stærkt, at den nu nærmer sig til den Dobbelte. Og ligeledes er Overskudsudførselen af Flæsk i de sidste 5 Aar stegen fra omtr. 10 Mill. Pd. til 50 Mill. Pd., samtidig med at Svineudførselen i det sidste Aar er større end Gjennemsnittet af de foregaaende 10 Aar. Ligeledes er Udførselen af Ost stegen i de sidste Aar, nemlig til over 600,000 Pd., medens Gjennemsnittet af de forrige 10 Aar kun var knap 200,000 Pd., hvilket rimeligvis skyldes Tilvirkningen af kunstig fed Ost for det engelske Marked; men den store Indførsel af Luxusost er ikke aftagen, men tiltagen lidt, nemlig til over $1,_4$ Mill. i det sidste Aar mod $1,_3$ Mill. Pd. i Gjennemsnit af de forrige 10 Aar.

Ikke mindre tiltrækker den stærke Hesteudførsel sig Opmærksomheden, idet den nærmer sig til at være dobbelt saa stor som Gjennemsnittet af de forrige 10 Aar, og den har aldrig tilnærmelsesvis været saa stor som i det forløbne Aar. Derimod er Overskudsudførselen af Kvæg og Faar ikke stegen i de senere Aar, men snarere aftagen lidt.

Denne i det Hele taget stærkt forøgede dyriske Produktion er imidlertid ikke blot kjøbt ved Anvendelse af en stor Mængde Korn, især Rug og Havre, saaledes som foranstaaende Tabeller vise, men ogsaa ved et stærkt forøget Brug af Klid og Oliekager. Overskudsindførselen af disse har i de sidste 8 Aar været:

	Klid.			Oliekager.		
1879—80	28	Mill.	Pd.	31	Mill.	Pd.
1880—81	78	—	-	43	—	-
1881—82	78	—	-	44	—	-
1882—83	67	—	-	39	—	-
1883—84	131	—	-	61	—	-
1884—85	160	—	-	65	—	-
1885—86	110	—	-	47	—	-
1886—87	182	—	-	88	—	-

Imidlertid maa til en ret Forstaaelse heraf mindes, at den hjemlige Produktion af Klid af de tidligere anførte Grunde har været mindre i det forløbne Aar, rimeligvis omtrent 20 Mill. Pd.

Medens man i det Hele taget med nogenlunde Tilfredshed kan se paa Omfanget og Karakteren af vor Udførsel, danner derimod de lave Priser paa alle Produkter Aarets mørke Punkt. Kornpriserne gik endnu lavere i Efteraaret end Aaret tilforn, omtrent 1 Kr. pr. Td. Men dette medførte paa den anden Side, at vi saa meget billigere erholdt den store Masse Rug og Havre, der i Efteraarsmaanederne fra Østersøen næsten bragtes ind i hver Havn i Landet. Smørpriserne have været ligesaa lave som Aaret tilforn, nemlig omtrent 94 Øre pr. Pd. som Smørnoteringens Toppris, medens denne i Gjennemsnit af de foregaaende 10 Aar har været 110 Øre. Ogsaa Svinepriserne have været lavere end tidligere, men naar Slutningen af Aaret, da den optrædende Svinedifteritis lukkede det tyske, svenske og norske Marked for os og fremkaldte et stærkt Fald i Svinepriserne, undtages, maa de dog siges at have været ret taalelige. Man kan derfor egentlig ikke med Rette sige, at Mejeridriften har arbejdet under uheldige Forhold, thi Priserne paa Kraftfoder have forholdsvis været endnu lavere end paa Mejeriprodukter, og havde Sommeren ikke bragt en saa følelig Græsmangel og ofte nødvendiggjort en betydelig Anvendelse af Kraftfoder, maatte Aaret endog kaldes ret tilfredsstillende. Dette gjælder ganske særlig for den store Mængde mindre Jordbrugere, der nu gjennem Andels- og Fællesmejerier faa langt mere ud af deres Besætninger end i de tidligere saakaldte gode Aar. — Kvægpriserne have derimod, naar Kælvekøer, der have holdt ret god Pris, undtages, været meget slette; det engelske Marked har i lange Tider været stærkt overfyldt med saavel hjemligt som irsk Kvæg, begrundet i de daarlige Græsningsforhold, og om der end i enkelte korte Perioder ifjor Vinter og i Juni Maaned erholdtes 25—26 Øre for gode unge Stude, saa ere de dog i

Størstedelen af Aaret blevne realiserede til 21 à 23 Øre eller endog derunder, og de simplere Varer til endnu betydelig ringere Priser, 14—17 Øre. Dette Prisfald er saa stærkt, at det ikke kan afbødes af de billigere Fodervilkaar, og Fedning har derfor i Regelen været Aarets daarligste Forretning. Handelsvejene til Berlin og Rhinpreussen ere blevne langt mere benyttede end tidligere. Ogsaa Hestepriserne have været trykkede, men dog ikke lavere, end at de ved et fornuftigt Hold kunne give en lønnende Forretning, og Efterspørgslen fra Udlandet efter gode jydske Heste er i stadig Stigning.

Vort Husdyrbrugs forøgede Betydning som Landets langt vigtigste Indtægtskilde har da ogsaa, som naturligt er, affødt et betydeligt Røre paa alle herhenhørende Omraader, og i det forløbne Aar er der ikke gjort faa Fremskridt i saa Henseende. Staten, de forskjellige Institutioner og den private Virksomhed arbejde her paa en heldig Maade Haand i Haand. D. 1. April 1887 udkom den nye Lov angaaende Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme. I Henhold til denne er ikke blot Bidraget til de tidligere Hingsteskuer blevet forøget, men over hele Landet er for første Gang afholdt Statstyreskuer, og de lokale Foreninger have erholdt betydelige Statsbidrag til deres Virksomhed for Husdyrbruget.*) Dannelsen af Tyreforeninger og Kvægavlsforeninger har bredt sig til de fleste Egne, og ligeledes er begyndt Oprettelsen af Hesteavlsforeninger. Den første af disse, »Jyden« kaldet, traadte i Virksomhed i For-

*) Den ved Loven ordnede Statsdyrskuekommission bestaaer af Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg som Formand, Etatsr. Mourier-Petersen, Lehnsgreve Petersdorff, Propr. Ingversen, Hofj. O. Scavenius, Generalkr. Torp, Forp. Frost, Jægerm. Friderichsen, Forp. Friis (Lindersvald), Propr. Andersen (Rosendal), Forst. A. la Cour (Næsgaard), Propr. Jespersen, (Splitsgaard), Forp. Hansen (Henneberg Ladegaard), Propr. Schmidt (Skjering Munkgaard), Propr. Branth (S. Elkjær), og Forp. Beck (Rydhave). De nævnte Mænd ere tillige Formænd for Statshingste- og Statstyreskue-Kommissionerne.

aaret. Forslag er fremkommet fra den jydske Fællesforenings Husdyrbrugsudvalg til Oprettelsen af en »jydsk Stutteriforening«, der dannedes i Aalborg den 16de Marts og allerede kaarede Hopper ved Dyrskuerne i afvigte Sommer; og paa Sjælland er Sagen moveret ved et Forslag til de samvirkende sjællandske Landboforeninger om Oprettelsen af Hesteavlsforeninger, nemlig for Udvikling og Fremme dels af »en sjællandsk Kjørehest«, dels af »en sjællandsk Arbejdshest«; herom er der af Foreningens Husdyrbrugsudvalg afgivet Betænkning, der ogsaa anbefaler organiseret Virksomhed paa dette Omraade, men ikke i de to nævnte Retninger, da den forhaandenværende Hestebestand og Forplejningsvilkaarene ikke begrunde en saadan Deling.

Bevægelsen for at skaffe den nødvendige konsultatoriske Assistance paa Husdyrbrugsomraadet har medført, at enkelte Landboforeninger have ansat en saadan uden at dette dog har faaet nogen fast Form undtagen ved Holbæk Amts økonomiske Selskab, der har antaget Dyrlæge Rich. Jensen til fast Husdyrbrugskonsulent med en aarlig Løn af 2400 Kr. Ellers har denne vigtige Sag i det forløbne Aar kun været behandlet paa de forberedende Stadier, nemlig ved en fortsat Uddannelse under Landhusholdningsselskabet af to Husdyrbrugskonsulenter, ved en foreløbig Ansættelse af en Konsulent under den jydske Fællesforening og ved Henvendelser fra Fællesforeningernes Formænd, dels til Landhusholdningsselskabet og dels til Regjering og Rigsdag, om med Kraft at fremme denne Sag.

Ogsaa i anden Retning er her udfoldet en ikke ringe Virksomhed for Husdyrbruget nemlig gjennem Undersøgelser af og Foredrag om Sygdomme af alvorlig Art. I saa Henseende skal først nævnes Tuberkulosen, som i de senere Aar har tiltrukket sig en alvorlig Opmærksomhed i mange Egne, og til hvis Bekjæmpelse man begynder at paakalde Statens Medvirkning. Dr. med. B. Bang har i Aarets Løb samlet en stor Del Momenter til Belysning af denne Sygdoms Udbredelse og meddelt disse i Landhusholdningsselskabet. I et Rigsdagen forelagt nyt Lovforslag om

smitsomme Sygdomme hos Husdyrene er der ogsaa taget noget Hensyn til at hindre Udbredelsen af denne Sygdom, hvorimod Meningerne angaaende direkte Foranstaltninger til at bekæmpe og om muligt udrydde den endnu ikke have klaret sig. Den store Dødelighed, som undertiden viser sig blandt Kalve, foranlediget ved den enzootiske Kalvediarrhoe, og som i 1886—87 var naaet til paa Ourupgaard at bortrive 142 af 189 dér fødte Kalve, hvorved altsaa Bevarelsen og i hvert Fald Udviklingen af denne fortrinlige Kvægstamme sattes i Fare, er i Foraaret bleven undersøgt af Dyrlæge Mørkeberg, der gjennem sine Forsøg er kommen til det Resultat, at man, for at bekæmpe denne Sygdom, særlig maa sørge for at Staldene og Staldgulvene renses forsvarlig, mens Kvæget er paa Græs. Dr. med. Bang undersøgte samtidig den bakteriologiske Side af Sagen for at komme til Kjendskab om Sygdomsvækkerens Levevis og Formering, men har endnu ikke afsluttet disse Arbejder.

Midt i September viste Svinedifteritis (Svinefeber, Svinepest) sig paa et Par Lossepladser paa Amager, og i den følgende Maaned optraadte den som en temmelig voldsom Epidemi paa Lossepladserne ved Kjøbenhavn og i dennes nærmeste Omegn. Efter at man først var naaet til en bestemt Erkjendelse af Sygdommens Karakter i Slutningen af Oktober, blev der taget meget energiske Forholdsregler, og den heftige Epidemis Spredning ud over Landet blev derved hindret. Vel har den senere viist sig enkelte Steder i Kjøbenhavns, Frederiksborg og Præstø Amter og i den sidste Tid paa et enkelt Sted paa Lolland og i Holbæk Amt, men Sygdommen optræder ikke længere som Epidemi, kun helt sporadisk og ofte med et langsomt Forløb. Det samlede Tab, Sygdommen har forvoldet ved Nedslagningen, naaer ikke 6000 Svin og disses Værdi ikke 200,000 Kr. Hvis derfor Danmark, som vi haabe, nu er fri for Sygdommen, maa vi siges at være i saa Henseende slupne heldig derfra, thi i England, hvis Svinebesætning er 4 Gange saa stor som Danmarks, og hvor den har været siden 1862 og trods store spredte Ofre ikke er bleven

systematisk bekæmpet, har den i de sidste Aar angrebet 30—40,000 Svin aarlig, og den hersker nu saa stærkt som nogensinde, og i Nordamerika, hvor den har været i de sidste 35 Aar, medfører den et aarligt Tab af 50—75 Mill. Kr. Desværre har Sygdommen imidlertid medført en Række Indførselsforbud mod Svin og Flæsk fra Danmark til Tyskland, Sverig, Norge, Belgien (Holland har længst været lukket) og til New York, medens dog heldigvis slige Forbud have været unødvendige i England, fordi vore Svin skulle slagtes i bestemte Landingshavne, og England, som sagt, selv er stærkt gjennemtrængt af Sygdommen. Disse Forbud have rejst en stærk Bevægelse for Opførelse af flere Exportslagterier, ofte uden tilstrækkelig Kjendskab til Sagen, og disse søges jævnlig anlagte som Andelsslagterier, hvorpaa Opmærksomheden særlig er henledet ved det store Andelsslagteri, som Horsens Landbrugsforening tog Initiativet til, og som i den forløbne Sommer har rejst sig, som det synes, paa en hensigtsmæssig og dygtig Maade i umiddelbar Nærhed af Horsens og dennes Banegaard. Men det vil ikke høre til det Almindelige at der andetsteds kan bydes et Andelssalgteri saa gunstige Vilkaar baade i den ene og anden Retning som ved Horsens. I nær Forbindelse hermed skal nævnes den stærkt forøgede Opmærksomhed, man skænker Svineavlen og Svinebruget, der jo ogsaa nu er naaet op til at være Landets næststørste Indtægtskilde og maaske den, der trods det sidste Aars lavere Priser, betaler sig bedst. At der imidlertid endnu er meget at forbedre paa dette Omraade, og at vor Svinedrift kan blive endnu langt fordelagtigere er der ingen Tvivl om, og som en meget væsentlig Hjælp, Aaret har bragt i denne Retning, maa nævnes de omfattende og værdifulde Oplysninger om en stor Række Svinefodringsforsøg, som Docent Fjord har anstillet i de senere Aar. — Literaturen paa Husdyrbrugets Omraade er i det forløbne Aar bleven beriget med 3 gode Bøger nemlig med 2den og noget forøgede Udgave af Forstander A. Svendsens fortrinlige Fodringslære, og Dyrlæge H. Sørensens Redegjørelse for det røde fynske

Malkekvægs Udvikling i de sidste 40—50 Aar, samt Dyrlæge Cramers Bog om Svineavl og Svinefedning. Hertil kan føjes, at der i det forløbne Aar er ført en meget omfattende og indgaaende Drøftelse af Spørgsmaalet, om Kvierne skulle kælve 2 eller 3 Aar gamle, — et Spørgsmaal, der imidlertid næppe kan gives en absolut og almengyldig Besvarelse.

Ikke mindre har Røret været paa Mejeriomraadet, og det kan nok siges, at der aldrig paa dette har været nogen Bevægelse, der saaledes er trængt ind i alle Lag af Samfundet som Tilfældet i det forløbne Aar har været saavel med Kunstsmørret (Magarinen) som med Andelsmælkeridriften. Angaaende det første har Regjeringen paany forelagt Rigsdagen det af en nedsat Smørkommission udarbejdede Forslag mod de Misbrug, der kunne foranlediges ved en ukontrolleret og ubunden Fabrikation og Forhandling af Margarinen. Efter en 5 a 6 Dages Forhandling i Folkethinget, ved hvilken den politiske Partiordning splittedes, og Mænd fra de forskjellige Lejre mødtes til Samarbejde, er Kampen i Slutningen af 1887 og Begyndelsen af 1888 ført ud i Befolkningen ved en Række Agitationsmøder, der fortrinsvis udtale sig for meget indskrænkende Bestemmelser eller endog helt Forbud mod Kunstsmør, uden at der dog deraf kan drages nogen Slutning om det endelige Resultat af den rejste Kamp, da ogsaa Konsumentinteresserne have ihærdige Talsmænd. — Af Andelsmejerier er der i Aarets Løb oprettet en meget stor Mængde; og denne Bevægelse maa hilses som en meget heldig Form for Samarbejde mellem de mindre Jordbrugere, hvorved disses Fodrings- og Mælkeudbytte nærmer sig til at blive ligesaa fordelagtigt som de større Gaardes. Derimod kan det ikke nægtes, at den Smørvare, der fremkommer ad denne Vej, paa Grund af den blandede og sammenkjørte Mælk, vanskelig kan naa den højeste Grad af Finhed, saaledes som hvor baade Fodring og Mejeridrift hviler i een Haand; men dog kan den levere en overmaade god Vare, der inden den fremkom i saa stor

Mængde havde et godt og villigt Marked i England. Den stærkt forøgede Produktion har i Aarets sidste Maaneder medført, at Smørnoteringen har stillet strængere Fordringer til Smørrets Finhed, hvilket, da det ikke er blevet officielt meddelt, paa en meget følelig og uheldig Maade har ramt alle de Kontrakter, der i de sidste Aar ere sluttede paa Basis af den da stedfindende Notering, og det saavel for Forpagtere og Mejeribestyrere som for Fællesmejerierne, hvilke sidste derfor mange Steder nu kæmpe en haabløs Kamp, trængte som de ere dels af Andelsmejerierne, dels af den nævnte Bevægelse i Smørnoteringen. Imidlertid maa de siges paa en Maade at have fuldført deres Mission i den danske Mejeridrifts Tjeneste, idet de nemlig fremtraadte som det første Middel til at samle de mindre Jordbrugeres Mælk til større Produktioner og til et vist Samarbejde paa dette Omraade; de have i sin store Helhed banet Vejen for Andelsmejeridriften og ville endnu, hvor Vilkaarene ere gunstige, kunne arbejde med Fordel og til det Heles Held. — Fra Docent Fjord er der rakt hele denne Mejerivirksomhed baseret paa sammenbragt Mælk et fortrinligt Hjælpemiddel til en retfærdig Behandling, idet han har offentliggjort sine meget udførlige Forsøg og Tabeller vedrørende Mælkens Betaling efter »Forskjel i pCt. Fløde«. Ligeledes er der fra Konsulent Bøggild kommen en klar, fyldig og meget betimelig Redegjørelse for Andelsmejeridriften, indeholdende gode Anvisninger til dennes heldige Ordning. — Paa vort Smørmarked i England er der rejst forskjellige nedsættende Angreb paa vort Smør, der imidlertid af Landhusholdningsselskabet ere blevne afviste som væsentlig ubeføjede, medens de dog paa den anden Side stærkt maa opfordre os til Anstrængelser for at bevare vor gode Stilling, hvortil utvivlsomt en omhyggeligere Uddannelse af Mejeripersonalet i første Række maa regnes. Som et Middel til at varetage vore Mejeriprodukters Renomé paa det engelske Marked har Landhusholdningsselskabet henledet Regjeringens Opmærksomhed paa det

Ønskelige i, at en dansk mejerikyndig Mand bliver ansat i England med denne Opgave for Øje.

I Modsætning til Husdyrbruget og Mejeridriften har Jordkulturen kun været skjænket ringe Opmærksomhed i det forløbne Aar. At dette maa være saaledes i pengeknappe Aar for alle de større Grundforbedringers Vedkommende er jo selvforstaaeligt; man drister sig ikke i den første Tid efter Omslaget til større Udtørringsarbejder, til omfattende Dræningsarbejder, Enganlæg el. lg., men naar man først har begyndt at finde sig tilrette i Forholdene, ville disse Arbejder sikkert paany sættes i Gang, fordi de nu kunne udføres for en langt billigere Penge, baade til Arbejdsløn, Materiel og Forrentning, end for nogle Aar siden. — Handelen med kunstig Gjødning har været lidt større end Aaret forud. Dette viser sig dels ved Indførselen, der for Landbrugsaaret 1886—87 viser et Overskud af 28,$_5$ Mil. Pd. mod det foregaaende Aars 26,$_7$ Mill. Pd., dels ved Leverancerne gjennem Gjødningsforeningerne. Af disse har den jydske, som er den ældste og største, fordelt over $^3/_4$ Mill. Pd. mere end Aaret forud, nemlig 3,$_{43}$ imod 2,$_{65}$ Mill. Pd., og som sædvanlig omtrent 4 Gange saa meget om Efteraaret som om Foraaret ligesom ogsaa den langt overvejende Del har været lavprocentigt (11$^1/_2$ pCt.) Superfosfat; af de nævnte 3,$_{43}$ Mill. Pd. vare nemlig 2,$_{78}$ Mill. Pd. lavprocentigt, 0,$_{20}$ Mill. Pd. højprocentigt (19 pCt.), 0,$_2$ Mill. Pd. Fosfatmel, 0,$_{08}$ Mill. Pd. Benmel, 0,$_{08}$ Mill. Pd. norsk Fiskeguano og 0,$_{05}$ Mill. Pd. Kaligjødning foruden nogle smaa Poster af Præcipitat og opl. Peruguano. Priserne ere i stadig Fald, og de fleste Sorter leveres i indeværende Aar (1888) endnu billigere end ifjor, nemlig som følger pr. 100 Pd.

	1885.	1886.	1887.	1888.
Lavprocentigt Superfosfat (11$^1/_2$ pCt. opl. Fosf.)....	3.10 Kr.	2.95 Kr.	2.52 Kr.	2.38 Kr.
Højprocentigt Superfosfat (19 pCt. opl. Fosf.).....	5.35 -	5.04 -	4.55 -	4.40 -

	1885.	1886.	1887.	1888.
Præcipitat (30—32 pCt. udfældet Fosf.)	8,60 -	7,10 -	7.00 -	» -
Benmel (3—4 pCt. Kvælstof og 21—24 pCt. Fosf.)	7.73 -	7.10 -	6,50 -	6.15 -
Opløst Peru Guano (6½ pCt. Kvælst. og 9 pCt. opl. Fosf.)	10,60 -	10,50 -	9,00 -	9,00 -
Norsk Fiskeguano (9¼ pCt. Kvælst. og 12½ pCt. Fosf.)	» -	8,90 -	7,60 -	7,60 -

Istedetfor Præcipitat, der som anført næsten ikke bruges, tilbydes iaar 20 pCt. Fosfatmel for 2.12 Kr. pr. 100 Pd. og, ligesom de andre Gjødninger, leverede frit paa jydsk Banestation, eller, naar Fosfatmelet tages i Vognladninger à 100 Sække paa Altona Banegaard, da til en Pris af 1,75 Kr. pr. 100 Pd. Leverancerne ere iaar sluttede ved James Petersen & Co. for 11½ pCt. Superfosfat, Benmel og Fosfatmel, med Fredens Mølle for Superfosfat og Kali, med Brødr. Hjort for Fiskeguano og med L. Benzon for opl. Peruguano. — Ogsaa Foreningen paa Lolland-Falster til samlede Indkjøb har havt større Fordeling end i det foregaaende Aar, og det saavel af Gjødning som af Foderstoffer og Frø. Den har havt en samlet Omsætning af næsten 150000 Kr. og ved sin Virksomhed ikke blot skaffet sine Deltagere langt billigere Varer (10—20 pCt.) end Priskuranterne, men ogsaa ved sin Konkurrance fremkaldt Prisreduktion i Handler udenfor Foreningen. — Medens den sjællandske Fællesforenings Gjødningsindkjøb vedblivende er ringe, er dens Forderstofindkjøb i Stigning, — var 1886 600000 Pd. og i 1887 1,600000 Pd. Dette er imidlertid jo alt for ringe, og at det kooperative System (Sammenslutning mellem Landmændene baade til Kjøb og Salg) fortjener langt mere Opmærksomhed, end der hidtil er blevet det til Del her i Landet, er sikkert.

At det til de foran nævnte Priser i mange Tilfælde maa kunne betale sig at gjøre mere Brug af kunstig Gjødning i det danske Landbrug, end Tilfældet er, er utvivlsomt. Naar det alligevel ikke skeer, ligger Grunden væsentlig i den Usik-

kerhed og Famlen, der er paa dette Omraade. Det er en Side af vort Landbrug, som er i høj Grad forsømt, thi Resultaterne af den koncentrerede Række Gjødningsforsøg paa Landbohøjskolens ualmindelig frugtbare Jord kunne vanskelig overføres paa andre Forhold, og de mange spredte Tilløb omkring i Provinserne til Gjødningsforsøg have været for løst byggede og for lidt kontrollerede til at give paalidelige Resultater. Forsøg af denne Art maa udføres efter en fast og ordnet Plan og fortsættes gjennem en længere Aarrække; men da de tillige maa udføres paa mange forskjellige Steder og under ulige Forhold, saa vil det være nødvendigt, at en saadan Forsøgsvirksomhed, hvis den skal føre til noget, bliver omhyggelig organiseret — f. Ex. under Forsøgslaboratoriet — med de nødvendige Midler fra Staten og de nødvendige Forsøgsarealer fra Landmænd i forskjellige Egne.

Paa Redskabs- og Maskinomraadet har Aaret ikke bragt nogen særlig Bevægelse. Centrifugerne vedblive fortrinsvis at drage Opmærksomhed, og nye Former ere fremkomne, men vedblivende er det navnlig Burmeister & Wains Centrifuger og de Lavals Separatorer der kæmpe om Magten, og hvis Konstruktion og Fabrikation efterhaanden naa en høj Grad af Fuldkommenhed. De første have i Slutningen af Aaret modtaget en væsentlig Forbedring ved at Axlen løber paa Friktionsruller, ligesom der ogsaa fra Burmeister & Wain er bragt i Markedet et nyt selvregulerende Forlagstøj. Den i forrige Bind Side 86 omtalte Centrifuge fra Mikael & Nielsen fabrikeres nu af Rudolph Koefoed & Co., dels med og dels uden Pantser. Den kræver meget lille Trækkraft og Olieforbrug. Af Docent Fjord er i Aarets Løb konstrueret nye Kontrolapparater, saa man nu paa én Gang kan undersøge 192 Prøver Mælk istedetfor 54. — Den af Burmeister og Wain fabrikerede Petroleumsmaskine er bragt i Markedet 1887 efter det i Tidsskriftets forrige Bind meddelte Princip, men væsentlig forbedret.

Bærer end Husdyrbruget og Mejeriet Prisen for de største Fremskridt i det forløbne Aar, maa det dog ind-

rømmes, at der ogsaa arbejdes med stor Flid og Ihærdighed paa Plantekulturens Omraade. Af de vigtigste Arbejder i saa Henseende skal her nævnes Landhusholdningsselskabets Hvede- og Bygforsøg, der ere skænkede en kraftig Støtte saavel hos Staten som hos Private, og som dels gjennem en Uddeling af godt Sædekorn til Landmændene, særlig de mindre, søge at bringe de vundne Resultater angaaende de bedste Sorter hurtig i Anvendelse, og dels gjennem Deltagelsen i Udstillinger i Udlandet have vundet Anerkjendelse dersteds og foranlediget Indkjøb saavel til forskjellige Lande i Europa som til Amerika. — Forsøgsstationen i Tystofte (Konsulent P. Nielsen) med dens Filial ved Askov (Landbr. Kand. Fr. Hansen) ere nu i det Væsentlige i Orden, om der end altid maa gaa nogle Aar inden de indvundne Resultater kunne forelægges som tilstrækkelig afhjælmede. Man maa ønske, at det store Materiale, der er opsamlet paa den tidligere Station ved Ørslev, som vil blive nedlagt ad Aare, og hvorfra saa mangen god Oplysning er gaaet ind i Hr. Nielsens skriftlige og mundtlige Meddelelser, men hvoraf dog den største Del endnu henligger ukjendt for Almenheden, maa blive bearbejdet i en ikke fjern Tid, thi en rationel Plantekultur trænger til al den Vejledning, indsamlet under danske Jord- og Vejrforhold, som den kan faa. — Direktør J. L. Jensen har i 15de Aarsberetning for Markfrøkontoret beriget Kjendskabet til vore Kulturplanters Snyltesvampe og disses Bekæmpelse med en Række smukke Forsøg. Den samme Beretning indeholder ligesom mange af de tidligere en Række værdifulde og omhyggelige Oplysninger om Forsøg med Dyrkning af nye Korn- og Frøsorter; hvilken Bestræbelse man ogsaa med al Anerkjendelse vil finde i Beretningen fra Dansk Markfrøhandel, Jydsk Do. osv. Blandt de nye Kulturplanter, for hvis almindeligere Indførsel der i de sidste Aar med Rette arbejdes stærkt, skal nævnes Lucernen, der vil være en sand Vinding for ethvert Landbrug, paa hvis Jord den kan trives godt. — Ligesom man ved et særligt Udvalg og en rationel omhyggelig

Kultur allerede i lang Tid i Udlandet særlig i Tyskland har skabt sukkerrige og dog fyldige Sukkerroer, og ligesom en lignende Virksomhed med smukke Resultater er iværksat herhjemme af de danske Sukkerfabrikker ifølge Redaktør Frederiksens Opfordring, saaledes har Foreningen til Kulturplanternes Forbedring ved Redaktør Helveg paabegyndt en lignende Virksomhed for Foderroernes og andre Rodvæxters Forædling, i hvilken Retning der sikkert ogsaa er meget at gjøre, ligesom denne Forening ved et større Tilskud fra Staten belaver sig paa ogsaa at optage Forædlingen af andre Kulturplanter og udvide sin Virksomhed. Denne Bevægelse for en forædlet og rationel Sædekornsproduktion har begyndt ogsaa at finde Hjemsted hos Privatmænd, der gjennem deres Landbrug ville danne en Forretning paa Basis deraf, ligesom Tilfældet allerede er i Tyskland, og den vil derved kunne afgive et heldigt Korrektiv for den Masseproduktion af Frø, som i de senere Aar var kommen i saa høj Kurs, indtil Overproduktionen af denne Slags Varer hastig bragte Priserne ned. Og der skal følges med paa dette Omraade ved Forædling af vort Sædekorn og Sædefrø, hvis vi ikke skulle overfløjes af vore Naboer baade i Syd og Øst, hvor der arbejdes med stor Ihærdighed, i hvilken Retning særlig skal nævnes den »sydsvenske Forening for Dyrkning og Forædling af Saasæd« paa Svaløf, der styres af Hr. Velinder og støttes ved rigelige Tilskud fra svenske Institutioner og Privatmænd. —

Af de større almenøkonomiske Spørgsmaal ved Siden af de allerede nævnte særlig faglige, skal endnu enkelte fremdrages, der i det forløbne Aar stærkt have bevæget vort landøkonomiske Samfund. Blandt disse nævne vi først Toldsagen, thi i vor Toldlov findes endnu som bekjendt mange Rester af forrige Aarhundredes Toldbegunstigelser af Industri og Haandværk, og den Byrde, dette lægger paa vort ikke toldbeskyttede Landbrug, føles særlig som en Uret paa en Tid, da Landbrugets ændrede Vilkaar og tungere Forrentningsevne naturlig fremkalder Krav om en retfærdig Fordeling af de Byrder, der hvile paa Samfundets forskjellige Virksomhedsgrene. Og desuden maa den stedse forø-

gede Toldbeskyttelse, der ydes vore Nabolandes og nærmeste Konkurrenters Jordbrug, naturlig fremkalde Spørgsmaalet om det kan forsvares, at vi vedblivende staa udenfor denne Bevægelse. Vi meddelte i 5te Bind (1886) Side 18 en Oversigt over Tysklands og Frankrigs det foregaaende Aar (1885) forhøjede Told paa Landbrugsprodukter. Disse Toldsatser ere nu atter blevne forhøjede, saa at

Tysklands Told.	Efter Loven af Maj 1885	Efter Loven af Decbr. 1887
for 200 Pd. Hvede	— 3 Mk.	5 Mk.
— — Rug	— 3 —	3 —
— — Byg	— 1½ —	2¼ —
— — Havre	1½ —	3
— — Boghvede	1 —	2 —
— — Bælgfrugt	1 —	2 —
— — Majs	1 —	2 —
— — Malt	3 —	4 —
— — Mel og Gryn	7½ —	10 —
— — Stivelse	— —	12½ —
— — Gjær	— —	65 —

hvorimod Kjød og Fjerkræ, der ifølge Loven af 1885 fortoldedes med henholdsvis 20 og 30 Mk. pr. 200 Pd., nu indgaa toldfrit i Tyskland.

Frankrigs Told.	Efter Loven af Marts 1885	Efter Loven af Marts 1887
for 200 Pd. Hvede	3 fr.	5 fr.
— — Havre	1½ —	3 —
— — Hvedemel	6 —	8 —
— — fersk Kjød	7 —	12 —
— en Stud	25 —	38 —
— — Ko el. Tyr	12 —	20 —
— — Kalv	4 —	8 —
— — Faar	3 —	5 —

Sverrig har fra 14de Februar 1888 paalagt følgende Indførselstold:

for 200 Pd.	Korn undtagen Havre og Vikker	2 Kr. 50 Øre.
— —	Havre og Vikker	1 —
— —	Mel og Gryn	4 — 30 —
— —	Malt	3 —
— —	Klid	30 —

Med saadanne Exempler for Øje kan det ikke undre at Røster ogsaa have rejst sig herhjemme om Beskyttelsestold for Landbruget. Landhusholdningsselskabet nedsatte derfor et Udvalg for at drøfte de Grundprincipper, der for Landbrugets Vedkommende maa ønskes gjort gjældende ved en kommende Toldrevision. Dette Udvalgs Betænkning findes meddelt i forrige Bind 505, og denne gaaer ud paa, at da det danske Landbrugs Produktion ikke kan forbruges i Landet selv, men for en væsentlig Del maa søge fremmede Markeder, vil en Beskyttelsestold for de fleste af Landbrugsprodukterne ikke blive af nogen virkelig Nytte for Landbruget, men derimod har dette et berettiget Krav paa, at dets Forbrugsartikler baade i Gaard og Hjem, baade i selve Bedriften og for dets Arbejdere, efterhaanden fritages for den Told, der nu hviler paa dem, og »at Toldbeskyttelsen for Industrien bliver modereret og fornuftig reguleret, saa at den ikke, som Tilfældet er nu, rammer i Flæng, rammer gavnlige som mindre gavnlige Industrier mellem hverandre, spreder de produktive Kræfter stærkt, forhøjer Prisniveauet og fordyrer Livet her i Landet.«

I Forbindelse med Toldsagen skal nævnes, at Sukkerroedyrkere i Juni overrakte Finanstministeren en Adresse om Lettelse i Sukkerbeskatningen, idet der bl. a. paavistes, at en Td. Ld. med Sukkerroer i Danmark maa betale 34—35 Kr. mere i Skat end i Tyskland. Tillige er der i Slutningen af Aaret ført Forhandlinger paa en af England foranlediget Sukkerkonference i London, hvortil sukkerroedyrkende Lande havde sendt Delegerede, om at faa de Lande (navnlig Tyskland og Frankrig), der betale en høj Exportpræmie for deres Overskud af Sukker, til at ophøre dermed.

Et ikke mindre Røre have Drøftelserne angaaende Driftskreditten fremkaldt. Den sjællandske, fynske og og jydske Fællesforening nedsatte i Foraaret 1887 et Udvalg paa 16 Medlemmer for at drøfte denne Sag, og af dettes Underudvalg fremkom paa Fællesforeningernes Delegeretmøder i Efteraaret en udførlig Betænkning og et

Udkast til Oprettelsen af en Kreditkasse med Solidaritet mellem Deltagerne og med Statsgaranti. Ihvorvel man fra de fleste Sider ydede det Arbejde, der var nedlagt i Betænkningen, sin Anerkjendelse, førte Forhandlingerne dog ikke til noget positivt Resultat, og Udkastet henvistes til fornyet Behandling i Udvalget og til Drøftelse i Landboforeningerne. En væsentlig Grund hertil turde være, at flere af de Røster, der fra Begyndelsen af rejste Spørgsmaalet om Driftskreditten, have givet denne en for omfattende Adresse, som om Opgaven skulde være ikke blot at lette Adgangen for de fuldt vederhæftige Folk til at erholde Driftslaan paa lempeligere Vilkaar baade med Hensyn til Pris, Garanti og Tid, end der nu som oftest forlanges, men ogsaa at optage i Foreningen driftskreditsøgende Folk, der, uden at være insolvente, dog ville have Vanskelighed ved i det Hele taget at gjøre Laan, enten fordi de ikke selv kunde afgive fyldestgjørende Garanti eller ikke kunde skaffe godkjendte Kautionister. Hvis Opgaven mere direkte havde stilet paa at skaffe de Landmænd, der ifølge deres hele Formues- og øvrige Vilkaar maatte ansees som fuldt vederhæftige, og som i den mere forretningsmæssige Form, Landbruget nu arbejder under, ofte i Aarets Løb kunne have Brug for et større eller mindre Driftslaan paa kortere eller længere Tid, en lettet Adgang til at erholde saadanne, vilde Bestræbelserne sikkert lettere have ført til det ønskede Resultat. Men et saadant Maal vil ventelig bedst kunne naaes ved at disse Landmænd i mindre Kredse slutte sig sammen til gjensidig Støtte i saa Henseende, og de ville da næppe have Vanskelighed ved hos de bestaaende Pengeinstituter at opnaa de ønskede Laan og Laanevilkaar.

Det gjennem flere Aar stærkt fremskudte Krav om en udvidet Dampskibsforbindelse over Esbjerg-Parkestone til London har i det forløbne Aar ført til at Regjeringen efter Forhandlingerne i Rigsdagen i Vinteren 1887 erholdt en Bevilling i dette Øjemed af 150000 Kr. paa Finantsloven for 1887—88. Der indledes der-

efter af Statsbanernes Generaldirektorat med Assistance fra Landhusholdningsselskabet og Smørkommissionen Forhandlinger med det forenede Dampskibsselskabet, og den 12. December 1887 sluttedes i saa Henseende en Konvention mellem dette og Indenrigsministeriet i Forbindelse med en Overenskomst mellem Statsbanerne og Dampskibsselskabet, som maa siges at fyldestgjøre de stillede Forventninger, idet der ved Siden af en hyppigere Dampskibsforbindelse, med direkte Indskrivning fra Jernbanestationerne og afkølede Rum for de følsomme Varer, samt hurtig Udbringning af Godset ved Ankomsten til Londen, opnaaedes en betydelig Fragtnedsættelse for Kreaturer og Gods.

Det d. 29. Septbr. 1886 paabudte Jernbaneraad er traadt i Virksomhed i det forløbne Aar, efter at Indenrigsministeriet for Landbrugets Vedkommende har valgt følgende Repræsentanter dertil blandt de af Landhusholdningsselskabet i dette Øjemed foreslaaede Mænd, nemlig Lehnsgreve Danneskjold-Samsøe (Suppleant Propr. Lawaetz), Forpagter Thalbitzer (Supl. Gaardejer J. C. Sørensen, Kirkebjerggaard), Propritær J. N. Jensen, Skrillingegaard (Supl. Forp. C. Berthelsen, Nislefgaard), Hofj. F. Friis (Supl. Godsejer Bech, Engelholm) og Kmhr. Skeel (Supl. Propr. Ingversen, Hegrnet).

Paa Landbrugsundervisningens Omraade har der i det forløbne Aar fra flere Sider ytret sig et Røre, som vel endnu kun har ført til faa, tildels foreløbige Resultater, men som ved den Interesse, der saavel fra Regjeringens og Bevillingsmyndighedernes som fra Befolkningens Side er viist denne Sag, varsler godt for Fremtiden. Ved Landbohøjskolen har den af den kemiske Undervisning saa højt fortjente Lærer, Professor C. T. Barfoed, formedelst Aarenes Krav, nedlagt sin Virksomhed; han har været en ualmindelig Lærer for den talrige Ungdom, der stadig fyldte hans store Auditorium og Laboratorium; den udmærket dygtige og smukke Maade, hvorpaa han meddelte sine Foredrag og afdækkede sine aldrig svigtende Forsøg, havde ved Siden af det faglig Instruktive tillige en almendannende

Betydning; Eleverne havde uvilkaarlig Følelsen af at være under en fin og ædel Personligheds Paavirkning, og dette i Forbindelse med den Klarhed og Elskværdighed, hvormed han hjalp de Unge ind i Kemiens ofte saa vanskelige Lønkamre, vil aldrig glemmes af den Skare af Ældre og Yngre, der have nydt Godt af hans Undervisning. Denne er nu overdraget Dr. phil. O. T. Christensen, og i Landbrugsfagene er ansat to nye Lærere, Assistent, Cand. polit. Maar og Landinspektør Westermann, i Skovbrugsfaget Forstkandidat Oppermann, og i Veterinærfaget er ansat Assistent, Dyrlæge G. A. C. Sand. Desuden er den Omordning af Undervisningen og Forøgelse af Lærerpersonalet, som allerede Aaret forud (1886) var forberedt, og som havde fremkaldt det i forrige Aarsberetning omtalte Regjeringsforslag, der kun delvis blev tiltraadt af Rigsdagen, ført et betydeligt Skridt videre, idet der, saavel i Lærerraad som i en nedsat tildels politisk Kommission, er arbejdet for en stor og omfattende Udvidelse af Skolen og af det tilliggende Forsøgslaboratorium, og Regjeringen har fremsat dertil sigtende Forslag for indeværende Vinters Rigsdag, hvor de maa siges i det Hele taget at have fundet en gunstig Modtagelse. — Men ogsaa til en bedre Ordning og Støtte af den lavere Landbrugsundervisning ved vore Landboskoler er der gjort Skridt i det forløbne Aar, nemlig dels ved en motiveret Henvendelse derom i Foraaret fra Landhusholdningsselskabet til Ministeriet, dels ved Sagens Behandling ved Delegeretmødet af jydske Landboforeninger i Efteraaret i Aarhus, og endelig ved en Adresse, der i Slutningen af Aaret indgaves angaaende denne Sag til Regjering og Rigsdag af Forstandere og Lærere ved Landbrugsskolerne.

Paa Foreningslivets Omraade er der i det forløbne Aar ikke forefaldet noget, der særlig bør fremhæves i denne Aarsoversigt, naar undtages, at Fyens Stifts patriotiske Selskab for første Gang havde sammenkaldt »de samvirkende fyenske Landboforeninger« til et Delegeretmøde d. 28de og 29de Oktober, et Møde, der

gjennem sine Forhandlinger aabenbarede mange af de dygtige Kræfter, det fyenske Landbrug i Virkeligheden raader over, og ved hvilket den livlige, men dog ædruelige Behandling af Sagerne varslede om, at de fyenske Delegeretmøder sikkert ville komme til at gjøre deres Indflydelse gjældende. — Den vigtigste Begivenhed i Landboforeningernes Virksomhed i det forløbne Aar er iøvrigt det forøgede Røre, der er vakt i disse ved de Tilskud, den nye Husdyrbrugslov aabner Adgang til, og som ogsaa allerede er benyttet i et ikke ringe Omfang. Ligeledes er der ifølge den samme Lov for første Gang i den forløbne Sommer afholdt Distriktstyreskuer, og de fleste Steder fulgtes de med Interesse. Af større Skuer i Aares Løb skal nævnes de samvirkende sjællandske Landboforeningers Fedeskue i Kjøbenhavn den 9de og 10de Maj, hvori hele Landet deltog med 58 Dyr fra Sjælland, 5 fra Falster, 8 fra Lolland, 18 fra Taasinge og 20 fra Jylland, og som i Samling gav et smukt Billede af, hvad Landet formaaer i saa Henseende. — Endnu skal tilføjes, at Holbæk Amts økonomiske Selskab, der den 27de Oktober fejrede sin 75 Aars Fest, fremtidig til sine landøkonomiske Foranstaltninger vil nyde godt af en betydelig Del af det anseelige Overskud, den til Selskabet knyttede Sparekasse aarlig yder.

Af større Udstillinger i Udlandet er der fra dansk Side deltaget i de til det 8de almindelige norske Landbrugsmøde i Trondhjem knyttede Udstillinger, til hvilket Møde der gjæstevenligt var udgaaet mange Indbydelser til Danske, dels for at indlede Foredrag, dels for at fungere som Dommere eller til at møde som Tilskuere og Gjæster, hvorved man fik Lejlighed til baade at se de righoldige Samlinger, der her vare mødte af Husdyr, Redskaber, Produkter, Frø og Fiskerisager fra Norges forskjellige Egne, og at lære det højst respektable Standpunkt at kjende, hvortil Jordbruget er naaet i hine fjerntliggende Egne trods det ofte ugunstige Klima, men unægtelig støttede af en flere Steder overordentlig rig og frugtbar Jord. Ogsaa i det engelske Landhusholdningsselskabs store

Udstilling i Newcastle d. 8de—15de Juli deltoges af enkelte Danske, medens den Lejlighed, der ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning bødes de danske Landmænd til for en meget billig Pris at kunne besøge den nævnte overordentlig lærerige Udstilling og samtidig se Forholdene paa den Markedsplads, hvortil Hovedmassen af danske Landbrugsprodukter finde deres Afsætning, ikke fandt den nødvendige Tilslutning. Saavel i Trondhjem som i Newcastle udstillede Landhusholdningsselskabet, støttet af en Statsbevilling, dansk Maltbyg, der begge Steder tiltrak sig fortjent Opmærksomhed, og det første Sted tilkjendtes det Kongens Guldmedaille, medens det paa sidstnævnte Sted ikke maatte deltage i Præmieæskningen. — Ogsaa i vort sydlige Naboland, Tyskland, afholdtes 1887 et stort almindeligt tysk Landbrugsmøde med tilhørende meget omfattende Udstillinger i Frankfurt a. M. d 9de—13de Juni. Det var arrangeret af det iforfjor dannede store tyske Landhusholdningsselskab, der ikke, som de fleste andre tyske Landbrugsselskaber, modtager Understøttelse fra Staten eller Provinsen, men derimod i Lighed med det Kgl. engelske Landbrugsselskab udelukkende bæres af egne Medlemsbidrag. De store Skuer og Udstillinger i Frankfurt havde aabenbart de engelske til Forbillede og nærmede sig dem ogsaa i Omfang (222 anmeldte Heste, 825 Stkr. Hornkvæg, 600 Faar, 200 Svin, 1367 Redskaber og Maskiner osv.), men Ordningen og Udstyrelsen var meget tarvelig, og Øvelse og Erfaring paa dette Omraade savnedes aabenbart; størst Opmærksomhed maatte nødvendigvis den righoldige Repræsentation af det sydtyske Højlandskvæg tiltrække sig; Mejeriafdelingen var derimod saa elendig og ringe, som vi vanskelig vilde finde den ved den mindste Landboforeningsudstilling her i Landet; man befandt sig derimod i Frankfurt i Nærheden af Tysklands bedste Vinegne, hvorom Udstillingen da ogsaa bar talende Vidne, foruden at der til disse var ordnet Exkursioner for Landbrugsmødets Medlemmer.

Af bekjendte Mænd, der paa forskjellig Viis have

virket for det danske Landbrug, og som ere kaldede bort i Aarets Løb, skal nævnes de to tidligere Indenrigsministre, Kmhr. W. v. Haffner til Egholm (28. April) og Kmhr. H. R. Carlsen til Gl. Kjøgegaard (2. Juli) samt Forpagter J. Hansen paa Nedergaard (8. Febr.), der efterat have været Lærling under Landhusholdningsselskabet ved sin store Forretningsdygtighed arbejdede sig ind i en meget omfattende Virksomhed som Forpagter og tildels Ejer af en Mængde Gaarde paa Langeland, Sælland og i Skaane. Desuden maa nævnes Brygger J. C. Jacobsen (30. April), der gjennem sin store Byggerivirksomhed, sine Bygundersøgelser og Oprettelsen af det store og rigt udstyrede Carlsberglaboratorium dels har havt og dels vil faa Indflydelse paa vort Landbrug.

Af ogsaa her i Landet bekjendte fremmede Landøkonomer, der ere døde i Aarets Løb, skal nævnes den berømte franske Agrikulturkemiker M. Boussingault, der, 85 Aar gammel, døde i April, og hvis fortrinlige Arbejder ogsaa have været af stor Betydning for Landbrugsundervisningen her i Landet, Sekretæren for det Kgl. eng. Landbrugsselskab Mr. Jenkins, der ofte har besøgt Danmark, John Algernon Clarke, der blandt andet vil være Tidsskriftets Læsere bekjendt fra den fortrinlige Redegjørelse for det engelske Landbrugs Vilkaar og Standpunkt, som han meddelte Landbrugskongressen i Paris 1878, og som for en væsentlig Del findes gjengivet i dette Tidsskrift 1879, samt William Mac Donald, der, skjøndt ung Mand, allerede i en Række af Aar har været Redaktør af det ogsaa her i Landet almindelig læste ansete skotske Landbrugsblad, North British Agriculturist.

En Virksomhed, der har lagt ikke ringe Beslag paa mange Kræfter i det forløbne Aar, er de fortsatte Forberedelser til den store nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling 1888. Norge og Sverrig have sluttet sig til den herfra rettede Opfordring om at deltage, og i dette Øjemed dannet særlige Komiteer til at

forberede og ordne deres Deltagelse; store og smukke Bygninger have rejst sig paa Udstillingsterrænet og ville blive yderligere forøgede i Vinterens og Foraarets Løb; Anmeldelser ere modtagne i langt større Mængde end at deres Ønsker kunne opfyldes; Pladsen er fordelt, Kataloget under Udarbejdelse, og de øvrige forberende Arbejder i det Hele taget saa vel fremmede, at det tegner til, at alt vil være færdigt, naar Udstillingen aabnes d. 18de Maj, selvfølgelig med Undtagelse af de spredte Udstillinger, der falde i Sommerens Løb, og af hvilke Dyrskuet d. 18de—22de Juli sikkert særlig vil drage Landboerne til Hovedstaden. Om Tiderne end i mange Retninger ere ugunstige til Ordningen og Gjennemførelsen af et saa stort Foretagende, og det hvad enten man seer hen til de økonomiske eller politiske Forhold i Folket, saa maa det dog med Tak erkjendes, at Udstillingsforberedelserne hidtil i det store Hele have havt Medbør, og det ikke blot ved de store Bidrag, der ere ydede fra Stat og Kommune, men ogsaa ved den Velvillie og Interesse, hvormed alle Sider af den offentlige Mening og Pressen have taget sig af Sagen og bragt de surmulende og pessimistiske Anskuelser, som man hist og her kunde støde paa, til at forholde sig tause. Udstillingen har havt den store Lykke at vinde Plads hos alle Sider af det danske Folk — hos Høje og Lave, Borgere og Bønder — som et Nationalforetagende, og man tør da ogsaa med god Fortrøstning haabe paa, at dette samme Folk paa en smuk og værdig Maade, uden Mislyd, vil bære den gjennem den kommende Sommer, saa at den maa staa som et Vidne for os selv og for vore fremmede Gjæster om den smukke, rige og kraftige Udvikling, hvortil Vilkaarene i Slutningen af forrige Aarhundrede gjennem en Række af vigtige Landboreformer bleve lagte til Rette af en Kreds af ædle Mænd — dem til Hæder og Fædrelandet til Held.

J. C. la Cour.

Husdyrbruget i Danmark 1887.*)

Af Dyrlæge, Cand. Harald Goldschmidt.

Det økonomiske Tryk, der hvilede over det danske Landbrug i dets Helhed ved Slutningen af Aaret 1886, og som destoværre langtfra endnu er hævet, har selvfølgelig ikke undladt at sætte sit Spor ogsaa paa den Gren af Landbruget, som mere og mere stilles i første Række, nemlig Husdyrbruget og specielt Kvægbruget. Medens imidlertid den økonomiske Krises direkte Indvirkning nærmest har bestaaet i en Formindskelse af de Indtægter, som baseres paa Husdyrbruget, har paa den anden Side netop de sørgelige Forhold indirekte været til stor Gavn for det danske Jordbrug i Almindelighed som for dets Husdyrbrug i Særdeleshed. Den danske Landmand har lært at økonomisere, og han har sikkert ogsaa lært, at han er i Besiddelse af mange Hjælpekilder, der kunne staa ham bi under uheldige Konjunkturer som de senere Tiders. Den økonomiske Misère, som i Aaret 1886 begyndte at gribe saa stærkt om sig, synes i ethvert Fald tildels at være standset, og alle de, der have havt Kraft nok til i Tide at tage Reb i Sejlene, have sikkert nu, efter at »Stormen« har passeret sin Maximalgrænse, faaet et noget lysere Syn paa Fremtiden, end de havde for et Aar siden.

*) Da Docent N. Bruun-Pedersen, der har udarbejdet de nærmest foregaaende Aarsberetninger om Husdyrbruget i Danmark, desværre af Helbredshensyn i Vinter maa opholde sig i Udlandet, paatog Korpsdyrlæge Biilmann sig dette Hverv, hvorom Tidsskriftets Redaktion underrettede Dhrr. Landmænd, der velvillig sende Meddelelser til Beretningen. Da han imidlertid, tildels paa Grund af Sygdom, blev hindret i at udføre det, formaaede han Dyrlæge, cand. phil. H. Goldschmidt til at overtage det.
Red.

Den betydelige Virksomhed, der i alle Landets forskjellige Egne har været udfoldet for at raade Bod paa Tidernes Ugunst, og som har sat alt ind paa at forbedre Udsigterne for Landbruget, har været en mægtig Støtte for dem, der allerede begyndte at tabe Modet, og man skal vistnok lede længe efter at finde et Aar, hvor der saavel fra det Offentliges — Statens — som fra privat Side er arbejdet med en saadan Energi i Landmændenes Favør, som i afvigte Landbrugsaar. Et medvirkende »Oplivelseselement« for det betrængte Landbrug har endelig den ret gode Høst 1886 været; som bekjendt oversteg den Forventningen i ikke ringe Grad, og Vinterholdet maa ogsaa siges gjennemgaaende at være opnaaet uden særlig store Ofre. Imidlertid kan det dog ikke betegnes som tilfredsstillende, og Grunden hertil er da navnlig dels Græsknapheden i Sommeren og Efteraaret 1886, dels Halmmanglen, som jo allerede viste sig efter Høsten; Kreaturerne kom altsaa paa Stald i mager Tilstand. Det var ikke sjælden, at man endnu i den første Uge af November fandt Kreaturer paa Marken — i ethvert Fald om Dagen eller nogle Timer daglig, og kun de Steder, hvor der i Løbet af Sommeren 1886 var anvendt hel eller delvis Staldfodring, var Kreaturernes Huld ved Vinterens Indtræden godt eller nogenlunde anstændigt. Frygten for Fodermangel tvang imidlertid saa overordentlig mange til at benytte den sparsomme Græsvæxt, som den forholdsvis milde regnfulde Oktober Maaned bragte; men den Skade, som derved blev tilføjet de Besætninger, som ikke tillige (ved Siden af Græsning) bleve holdte i nogenledes godt Huld ved Anvendelse i det mindste af Halm, blev ikke forvunden hele Vinteren, og hvor man ikke senere søgte at gjøre Fejlen god igjen eller — om man vil — bødede paa Skaden ved Anvendelse af rigeligt Kraftfoder, dér fik man hverken Huldet forbedret eller Mælkeydelsen bragt op til en blot nogenlunde anstændig Højde, og ved Foraarets Komme saa man sig nødsaget til at sætte Kvæget paa Græs i en mindst lige-

saa daarlig Foderstand, som det var blevet bundet ind med om Efteraaret.

Hvad Kraftfoderforbruget i Vinteren 1886—87 angaaer, da har det været ualmindelig stort. Grunden hertil maa søges dels i den Omstændighed, at man ved Fodringen med Kraftfoder paa mange Steder, og vel som oftest med Held, har søgt at raade Bod paa Mangelen af grovt Foder, dels har man derved arbejdet paa at forbedre det daarlige Huld hos Kvæget, som var saa almindeligt ved Indbindingstiden; fremdeles have de lave Kornpriser havt en ikke ringe Indflydelse i saa Henseende, og endelig have de stadig i Mængde tiltagende Fælles- og især Andelsmejerier bidraget til, at et betydeligt Antal af de mindre Jordbrugere, som tidligere stadig have holdt sig skeptiske, naar Talen var om Anvendelse af større Mængder Kraftfoder, nu endelig ere komne med.

Beretningerne fra Landets forskjellige Egne lyde ogsaa paa, at skjøndt Kraftfoderforbruget paa de større Gaarde ikke just kan siges at være tiltaget, ja, trods Anvendelsen af kunstigt Kraftfoder (Klid og Oliekager), snarere maa betragtes som værende aftaget i det forløbne Aar paa disse Gaarde, saa har dog den stærkere Fordring alt mere og mere vundet Indgang hos Bønderne og de endnu mindre Ejendomsbesiddere rundt omkring i Landet. Man mærker ogsaa her, at »mange Bække smaa gjør den store Aa«; thi omendskjøndt den forholdsvis gode Høst i Forbindelse med de lave Kornpriser og de forholdsvis høje Priser paa kunstigt Kraftfoder snarest skulde synes at maatte bevirke en Nedgang i Forbruget af de kunstige Kraftfoderstoffer, saa har tvertimod — saavidt man er berettiget til at drage nogen Slutning af Mængden af indført Klid, Oliekager — Benyttelsen af disse Foderæmner i de forløbne Aar naaet et Omfang, som er større end nogensinde tidligere.

Sammenligner man blot de 3 sidste Aar, vil man se, hvor betydelig Stigningen har været, og skjøndt Mer-

indførslen af Klid sidste Aar ikke fuldtud har kunnet opveje Mindreindførslen i Aaret 1885—86, saa har den dog ikke været ret langt derfra, og for Oliekagernes Vedkommende er forrige Aars Mindreindførsel lidt mere end dækket ved dette Aars Merindførsel.

Overskudsindførslen (i Millioner Pd.) var:

	af Klid	af Oliekager
1884—85...	- 160,2	- 65,0
1885—86...	- 110,1	- 47,3
1886—87...	- 182,2	- 87,8

Der er dog næppe nogen Tvivl om, at en ikke ringe Procentdel af dette betydelige Kunstfoderkvantum er medgaaet til Ophjælpningen af Kreaturernes Huld i Sommeren 1887. Paa den anden Side er det selvfølgeligt, at der af ovennævnte store Kvantum kunstigt Foder er medgaaet den langt overvejende Mængde til selve Vinterholdet. Det er fremdeles let forstaaeligt, at Landmanden, naar daarlige Kornpriser og Halmmangel støde sammen, søger at afhjælpe disse uheldige Forhold ved Anvendelsen af en stor Del af Avlen til Kreaturernes Fodring, skjøndt det desværre maa siges, at heller ikke Kvæg- og Svinemarkedet just har gjort denne Fremgangsmaade, der jo vinder mere og mere Indgang, meget fristende. Hvad de som Kraftfoder benyttede Kornsorter angaa, da er der næppe nogen synderlig Forskjel fra det sædvanlige. Til **Malkekvæget** har man især brugt Blandsæd med som oftest den overvejende Del bestaaende af Havre, desuden har man enkelte Steder benyttet lidt Ærter, en Del Rug og undertiden Rugbrød. Af kunstigt Foder er især benyttet Klid, Rapskager og — skjøndt mindre end forrige Aar — Solsikkekager; til **Fedekvæget** har, foruden Havre og Byg, Rug været benyttet en Del i Forbindelse med Hørfrøkager. **Hestene** have været fodrede de fleste Steder med Havre, ikke saa ganske faa Steder med Havre og Rug, undertiden med Havre og Ærter, enkelte Steder næsten udelukkende med Rug; desuden har Rugbrød været anvendt en Del. **Svinefoderet**

har især bestaaet af Byg, men desuden er der til Svinene opfodret en Del Rug foruden Rismel og Majs.

Det er altsaa navnlig Rug, der synes at have været benyttet i større Udstrækning end sædvanlig.

Roebeholdningerne begyndte allerede at slippe op i Begyndelsen af Marts Maaned, og naar hertil kommer de forøvrigt og mærkelig nok ikke ualmindelige Kalamiteter, at Roerne allerede paa et tidligt Stadium begyndte at spire (i Slutningen af 1886) eller (i Slutningen af Februar) begyndte at raadne i Kulerne, især begrundet i at disse sædvanlig gjøres for store, og fordi Roerne ikke afpudses omhyggelig nok, vil man ikke kunne undre sig over, at Udsigterne sidste Vinter ikke altid vare meget lyse. Høbeholdningernes Lidenhed foraarsagede hyppig, at der brugtes megen Mælk til hvert Pund Smør, og at dettes Kvalitet ikke altid var den allerbedste; Producenten saa derfor kun altfor ofte sine store Udgifter til Kraftfoder paafulgte af ringe Indtægt ved Salget af Mejeriprodukter eller Fedekreaturer.

Desværre kunde Udslaget først sent finde Sted i Foraaret 1887. Vintervejret holdt sig nemlig forholdsvis længe, og i ethvert Tilfælde led Græs- og især Kløvermarkerne ikke lidet ved det kolde Foraarsvejr, som med faa Afbrydelser vedblev omtrent hele Maj Maaned.

Hvor Gjødningskraften og Jordens Bonitet virkede sammen i Favør af Græsvæxten, kunde man ganske vist i Slutningen af den første Uge af Maj sætte Kreaturerne ud, men de allerfleste Steder var Græsset og navnlig de paa Grund af den tørre Sommer 1886 saa tarvelige Kløvermarker i en saa daarlig Stand, at Udbindingen først var almindelig i sidste Halvdel af Maaneden, og det var endda tidsnok, forsaavidt som hverken Vejrliget var mildt eller Græsmængden rigelig. Hvor der paa denne Tid blev benyttet Staldfodring, noget, der begrundet paa den ringe Mængde Halm, var forholdsvis sjeldent, der slap man i det Hele forholdsvis bedst over Foraarstiden.

Hvad Sommerholdet i dets Helhed angaaer, da gaa Beretningerne fra de forskjellige Egne, dog særlig fra Øerne, næsten alle ud paa, at Sommerstaldfodringen vinder mere og mere Indgang. Ligesaa overensstemmende som Udtalelserne have været i saa Henseende, ligesaa enslydende ere de, hvad Spørgsmaalet »hel eller delvis Sommerstaldfodring« angaaer. Medens nemlig delvis Staldfodring i Almindelighed og under daarlige Græsningsforhold — som i Sommeren 1887 — i Særdeleshed af saa at sige alle intelligente Landmænd betragtes som en mere og mere uundværlig Fremgangsmaade, naar man vil sikre sig et nogenlunde regelmæssigt Mælkeudbytte af sine Malkekøer, saa hører man den gjennemførte Staldfodring fra alle Sider omtalt som et System, der burde være absolut banlyst fra vort Landbrug. Den gjennemførte Staldfodring maa ogsaa siges kun at være indført faa Steder, og hvor den i Løbet af de senere Aar har været benyttet, der opgiver man den nu ofte om end — desværre — efter at dette unaturlige System har tilføjet dem, der benyttede det, Tab af mer eller mindre alvorlig Betydning, alt eftersom det nu har været udbredt Tuberkulose, »Overløbning«, Kastning eller Ufrugtbarhed (Forhold, som maaske hyppigere, end ofte bevislig, skyldes netop Tuberkulose), der have hjemsøgt de saaledes »misbrugte« Besætninger.

Den Fremgangsmaade, som har været benyttet, hvor man har anvendt delvis Sommerstaldfodring, har varieret en Del; nogle Steder har man holdt Kvæget paa Stald om Natten og paa Græs om Dagen, andre Steder har man anvendt Staldfodring om Dagen og græsset Kvæget om Natten, mange Steder har man staldfodret (helt) en Del af Sommeren og græsfodret Resten, og flere Steder har Kvæget kun været nogle Timer af Døgnet paa Stald. En bestemt for de forskjellige større Landsdele særlig og almindelig brugt Fremgangsmaade i saa Henseende kan ikke paavises, og maa sikkert ogsaa de lokale baade Jordbunds- og Klimaforhold være ledende, endogsaa i den

Grad, at Fremgangsmaaden paa samme Sted let kan komme til at vexle i ikke ringe Grad fra det ene Aar til det andet.

Naar den partielle Sommerstaldfodring blot anvendes med tilbørlig Hensyntagen til Kvægets Sundhedstilstand og Haardførhed, saaledes at man ikke — i det mindste ikke udelukkende — benytter Staldfodring for at faa Lejlighed til at værne Kvæget mod haardt Vejrlig, saa kan Maaden, hvorpaa den sættes i Scene, vistnok omtrent være ligegyldig, naar den som sagt kun stemmer med de stedlige Forhold.

Desværre indtraadte der i Sommerens Løb kun enkelte Steder en forbigaaende Bedring i Græsmarkerne, og den næsten ualmindelig slemme Græsknaphed, der tvang saa mange til at staldfodre, har sikkert ogsaa voldet alle dem, i hvis Magt det ikke stod at gribe til denne Nødhjælp, ubodelig Skade ved at bringe Huldet paa Malkekvæget saa langt ned, at selv en efterfølgende god Fodringsperiode vil have ondt ved at hjælpe det paa Fode igjen. Indbindingen af Køerne fandt iøvrigt forholdsvis tidlig Sted i Efteraaret 1887; allerede i Begyndelsen af Oktober vare mange Besætninger paa Stald, og ved Maanedens Slutning var alt Kvæget — ogsaa Ungkvæget — i Hus. Naar — trods det meget, der fra Landmændenes Side var gjort for at holde Produktionen af Kvæget oppe — Indtægterne ved Kreaturholdet for hele Aarets Vedkommende alligevel langtfra kan siges at have været tilfredsstillende, saa har det, ved Siden af det i Grunden vanskelige baade Vinterhold og Sommerhold, især været de lave Priser paa Mejeriprodukter og Kreaturer, som have forringet Fortjenesten.

Hvad Mejeriprodukternes Mængde angaaer, da har det forløbne Aar udvist en glædelig Fremgang. Vor Overskuds-Smør-Udførsel har i Landbrugsaaret 1886—87 været større end i noget tidligere Aar, nemlig 35 084,062 Pund mod 32,233,480 Pund 1885—86, hvilket viser en Forøgelse af $8,_8$ pCt. Der er næppe nogen Tvivl om, at det er de mindre Landbrugeres »Kommen

med«, der her viser sin store Betydning for Landet, og er der heldigvis en høj Grad af Sandsynlighed for, at dette Opsving i vort Kvægbrug, som vel kan siges at bunde i Oprettelsen af Fælles- og Andelsmejerierne, vil fortsætte sig fremdeles i en lang Aarrække.

Desværre ere Udsigterne til Prisopgang af vore Mejeriprodukter ikke meget stor; ganske vist er Gjennemsnitsprisen for 1ste Klasses Smør næppe lavere 1886—87 end Aaret forud — den var saaledes ifølge 12 maanedlige Optegnelser efter »Grosserer Societetets« Noteringer $89,_5$—$95,_4$ Øre pr. Pund — men da forrige Landbrugsaar viste en følelig Nedgang i Prisen paa Smør, vil denne Stilstand ikke sige meget, skjøndt den jo maaske kan give Haab om, at Forholdene i saa Henseende snarest have Tendens til Bedring; paa den anden Side var Prisen ved Begyndelsen af det nuværende Aar (den 7. Oktbr. 1887) lavere, end forrige Aar samme Dag — henholdsvis 102—108 Øre pr. Pd. mod 104—110 Øre pr. Pd., saa at det i alt Fald bliver med stort Forbehold, at Udeblivelsen af yderligere Dalen af Gjennemsnitsprisen maa kunne paaregnes.

Heller ikke Svinehandlen har i det udløbne Aar været saa god en Støtte, som ofte tidligere. Fra 1. August 1886, da Prisen paa Sengsvin (jvnf. Ugeskr. f. Ldm.) var 39 Øre pr. Pd. slagt. Vægt, faldt den, indtil den i Januar 1887 var 34 Øre; i Løbet af Januar hævede den sig atter til 36 Øre, men kun for kort efter — allerede i Begyndelsen af Februar — at falde yderligere til 32 Øre. Med faa Afbrydelser holdt Prisen sig omkring 32—33 Øre indtil Slutningen af Juni, da den hævede sig til henimod 35 Øre, og efter en ny Dalen til ca. 33 Øre naaedes atter et Par Gange i Løbet af August og September Prisen 36 Øre; senere er den desværre og for en stor Del paa Grund af den ulykkelige Svinediphteritis dalet yderligere, saa at den ved Slutningen af Aaret 1887 kun var 28 Øre. Da Svinemarkedet (for Sengsvin) Aaret forud i det tilsvarende Tidsrum viste Priser, som varierede mellem 43 Øre som Maximum og 33 Øre som Minimum, og naar hertil tages i

Betragtning, at Prisen for Størstedelen af Aaret stod omtrent midt mellem disse 2 Yderligheder, vil man let indse, at Svinehandlen heller ikke har været saa fordelagtig som ønskelig i det sidste Landbrugsaar. De nævnte Priser ere, som værende Priser paa Sengsvin, betalte paa Kjøbenhavns Svineslagteri (Slagtet-Vægts-Prisen) og ikke paa nogen Maade Gjennemsnitsprisen for hele Svinemarkedet; men da det jo er Sengsvin, der i Reglen opnaa den forholdsvis bedste Pris, er Exemplet desværre talende nok.

Overskudsudførslen af Svin var 1886—87 249,000 mod ca. 193,000 Aaret forud, et glædeligt Tidens Tegn, der bl. a. viser, at den »Indskrænkning i Svinehold og Svinefedning«, som var begyndt med Oprettelsen af Fællesmejerierne, men som — hvad der allerede var antydet i forrige Aars Oversigt over Husdyrbruget i Danmark (S. 30) — de i Mængde tiltagende Andelsmejerier heldigvis forhindrede i at gribe om sig, nu er bleven afløst af bedre Forhold; at iøvrigt de daarlige Ostepriser ogsaa have været en medvirkende Aarsag til Forøgelsen af Svineholdet, behøver man desværre næppe at minde om.

Ganske vist har Danmark flere foregaaende Aar udført et omtremt lige saa stort og i enkelte Aar et endnu større Antal Svin som i 1886—87, men naar man samtidig tager i Betragtning, at Udførslen af Flæsk har været stærkt stigende i Løbet af de sidste Aartier, vil det nævnte Tal ikke give noget flatterende Billede af Tilstanden. Overskudsudførslen af Flæsk og Skinker var saaledes ikke mindre end 46,684,478 Pund mod 27,002,691 Pund i Aaret 1885—86, hvilket altsaa viser en Forøgelse af $72,_9$ pCt. Den saa betydelig tiltagne Svineproduktion tør sikkert ogsaa opfattes som Tegn paa, at Sengsvineproduktionen har vunden megen Indgang i Landet i det forløbne Aar; thi for det første er en stor Procentdel af det udførte Flæsk Sengsvineflæsk, og for det andet maa man være berettiget til at slutte fra en stor og

temmelig pludselig forøget Svine- og Flæskeudførsel til en Forøgelse af de i Aarets Løb omsatte Svin, og da det jo er en af Sengsvineproduktionens bedste Sider, at den hviler paa, ja at den absolut maa skaffe sig mere og mere Indgang paa Basis af den fysiologiske Lov, at Dyrets Vækst er stærkest i dets unge Alder, saa maa man, trods de Vanskeligheder, en Systemforandring nødvendigvis medfører, ønske Landmændene til Lykke med, at en saadan griber mere og mere om sig. Der er iøvrigt heller ingen Tvivl om, at selv om ogsaa Svinepriserne ikke igjen i en Fart komme til at naa deres tidligere gode Højde, saa vil Omsætningens Forøgelse i det mindste for en Del bøde paa Prisernes Lidenhed.

Se vi fra Mælkeri-Produkterne — idet vi med en vis Ret kunne betragte det mælkekonsummerende Svin for et Mælkeriprodukt — hen til Producenterne, til Køerne, saa viser der sig her ikke synderlig Forandring fra Aaret forud. Kælvekøer ere som sædvanlig blevne omsatte til ret gode Priser, naar de da ikke have været over en vis ikke for høj Alder. Saaledes har Prisen paa 1ste Klasses Kælvekøer paa Odense Marked i det forløbne Aar holdt sig nogenlunde omkring 200 Kroner, svingende mellem omtr. 160 og 240 Kr. som henholdsvis Minimum og Maximum. I Jylland har Prisen gjærne været under 200 Kr., og for simplere eller ældre Individers Vedkommende har den hele Landet over været ikke saa lidt under 200 Kr. (ca. 80—125 Kr.). Handelen med Lødekøer er ogsaa omtrent den eneste Gren af Kreaturhandelen, som har været nogenlunde manerlig i Aarets Løb. Udsætterkøerne ere gjennemgaaende realiserede til lave Priser, og de daarlige Kjødpriser have bevirket, at de fra de fleste Mejeribesætninger ere solgte i almindelig eller halvfedet Stand, maaske med Undtagelse af i det vestlige Jylland, hvor vel ogsaa Kvæget under almindelige Forhold ikke holdes, til det er blevet helt »udmalket«.

Studehandelen har nærmest været elendig, og Fedekvæget har i det Hele taget givet usselt Udbytte

sidste Aar. Kvægpriserne fra Kjøbenhavns Kreaturmarked har i Løbet af Aaret ikke været over 46 Øre pr. Pd. sl. V. og i Aarets sidste 8 Maaneder (Febr.—Oktb.) ikke over 44 Øre; Minimumsprisen har i sidstnævnte Tidsrum været 26 Øre pr. Pd. sl. V.

Kvægpriserne paa Londons Kreaturmarked have som Maximum været 60 Øre og som Minimum 38 Øre pr. Pd. sl. V.; i Newcastle vare de henholdsvis 55 Øre og 34 Øre; paa de skotske Kvægmarkeder i (Edinburgh og Glasgow) ca. 59 Øre og 35 Øre, dog som oftest over 40 Øre som Minimum, saa at Forholdene i Skotland aabenbart maa betragtes som værende de mindst ugunstige. Den betydelige oversøiske Tilførsel har saaledes stadig bevirket en Konkurrence, der har trykket Priserne ganske overordentlig. Nogen Forandring i dette Forhold er der desværre næppe nogen Udsigt til.

Netto-Kvægudførselen fra Danmark har været 87,788 (heri 5,256 Kalve) Stk.; den var forrige Aar 79,019, den er altsaa stegen ret betydelig og har overskredet Gjennemsnitsudførselen af de foregaaende 10 Aar og staaer kun tilbage for Aarene 1876—77, 1881—82, 1882—83 og 1883—84, som alle udvise en Overskudsudførsel af over 90,000 Stk. Hornkvæg. Den absolute Udførsel var 102,978 Stk. mod 90,531 Stk. ifjor og 98,222 Stk. iforfjor.

Overskudsudførselen af smaa Drøvtyggere (Faar og Geder) var 53,685 Stk. mod 55,774 Stk. ifjor; den absolute Udførsel er derimod stegen, idet den var 103,463 mod 77,900 ifjor.

Indførselen af disse navnlig for de mindre Jordbrugere og maaske mere, end de fleste ane, ogsaa for de større do. saa nyttige Husdyr er altsaa forøget ret betydelig sidste Aar. Fra vort Biland, Island, er der i det forløbne Aar udført til Skotland en temmelig stor Mængde Faar; saaledes meldte de skotske Kreaturmarkedsberetninger i Landbrugsaarets første Maaneder om en Indførsel af ialt ca. 20,000 islandske Faar, som bleve betalte med ret gode Priser, paa et af Markederne med

15—24 Kr. pr. Stk. og som kjøbtes af engelske og skotske Farmere for at fedes paa Turnips.

Hestehandlen har i Aaret 1886—87 ikke just kunnet glæde sig ved nogen stort blidere Medbør end Aaret forud i Henseende til de Priser, der have været betalte. Markederne i Jylland have som oftest været meget righoldige — saaledes var der bl. a. til Januarmarkedet i Randers tilført 2000 Heste, til Februarmarkedet i Nørresundby 3000 og til Hjallerupmarkedet i Juni Maaned 6000 —; men skjøndt Omsætningen gjennemgaaende har været jævn god, — der er navnlig udført en Del Heste til Tyskland (Sporvognsheste) og til Frankrig (Droskeheste) —, have Priserne kun en enkelt Gang været over 800 Kr. pr. Stk. af 1ste Kl. Varer. De Heste, der ere solgte til Droskebrug, have i Gjennemsnit opnaaet en Pris af omtr. 400 Kr. Stk.

Overskudsudførslen har været 13368 Stk. mod 9540 ifjor, er altsaa forøget med $40,_1$ pCt.; og da Gjennemsnitsudførslen de forudgaaende 10 Aar 1876—86 var 7206 Stk., har den overskredet denne med ikke mindre end $85,_5$ pCt., et glædeligt Tidens Tegn, der stærkt opfordrer til fremdeles at arbejde paa Forbedringen af vor Hesteavl.

Den økonomiske Side af Danmarks Husdyrbrug 1886—87 maa iflg. de ovenfor nævnte Notitser i det Hele taget siges at være karakteriseret ved en Forøgelse hvad Produktionen og en Formindskelse hvad Priserne angaa. Som allerede tidligere antydet, maa man sikkert i dette Forhold se et ikke ubetydeligt Fremskridt for det danske Husdyrbrug, som derved under daarlige Konjunkturer som de nuværende, viser sig som hele Landbrugets Støtte, og som under bedre Handelsforhold sikkert vil komme til at udgjøre en god Indtægtskilde for Landet i det Hele taget som for den enkelte Jordbruger. Omsætningens Forøgelse viser fremdeles, hvor vel den danske Landmand har undgaaet at lade sig deprimere af de daarlige økonomiske Tider, og at han har vidst at »tage sig sammen« paa det rette Tidspunkt.

Ligesom den Enkelte sikkert har arbejdet efter bedste

Evne for at fremme sine personlige Interesser, saaledes have, som anført, ogsaa Staten og de Institutioner, som dele Interesser med Landmændene i det forløbne Aar udfoldet en Virksomhed, som næppe har noget Sidestykke i det danske Landbrugs Historie, og som sikkert vil bære rige Frugter i den kommende Periode, selv om denne ikke skulde bringe Bedring med Hensyn til Priserne paa Landbrugsprodukter.

Øverst paa Listen over Resultaterne af denne »Arbejden Haand i Haand« af det Offentlige og det Private maa ubetinget sættes den nye Husdyrlov af 1ste April 1887.

Med Hensyn til Lovens Ordlyd henvises til Tidsskriftets forrige Aargang S. 342 o. flg.

Ved Siden af den pekuniære Støtte, som denne Lov yder Landbruget, maa de strængere Betingelser, som den sætter for Anvendelsen af Statstilskudet til Præmier, absolut betragtes som en af dens gode Sider. At navnlig baade Dyrets Afstamning og dets Værdi som Avlsdyr (idet man seer hen til Afkommets Beskaffenhed) bliver at tage i Betragtning, inden det tildeles Præmie, er en særdeles vigtig Bestemmelse; kun burde den maaske være skærpet yderligere, ved at der tillige som ufravigelig Fordring stilledes det, at Dyret skulde være af rén Race; ganske vist forlanges det, at de Dyr, der høre til »gode og stedvante Racer og Stammer« i Tvivlstilfælde skulle have Fortrinet til Præmier; men paa den ene Side kan — naar man skal tage Loven efter Ordlyden — et Individ meget godt høre til »gode og stedvante Racer«, uden derfor at være af ren ublandet Race, og paa den anden Side maa det vel ansees for givet, at Anvendelse af Krydsninger som Avlsdyr ikke høre hjemme i vor Husdyravl, saa at det vel maa være Meningen med den nævnte Passus i Loven fuldstændig at udelukke Krydsninger fra Præmieæskning sammen med Avlsdyr; der er med andre Ord ikke fuld Overensstemmelse mellem Hensigten og den Maade paa hvilken den bringes til Offentlighedens Kundskab. Heldigvis er Racerenhedens Tilhængere nu i saa rigelig Mængde til Stede blandt vore

ledende Mænd i Landbruget, at der ikke er særlig Grund til at frygte for en Fortolkning af den nye Lov, som ovenfor antydet, men alligevel er det nævnte Punkt efter min Mening en af dens, ja næsten dens eneste svage Side.

Hvorvidt man har gjort Ret i at favorisere Hesteavlen i Modsætning til Kvægavlen, kunde der jo tvistes om; man maa imidlertid være enige om, at Hesteavlen forsaavidt trænger til særlig Støtte, som den mere end Kvægavlen trænger til særlig Opmuntring, og medens f. Ex. de stadig opdukkende Andelsmejerier maa ansees for en stor Gavn for Landbrugerne, idet de baade virke vækkende og støttende, saa savner egentlig Hesteavlen en tilsvarende Støtte udvendig fra, og det er — seet fra et nationaløkonomisk Standpunkt — her paa en Maade det Offentliges moralske Pligt, at gjøre Sit til at opretholde og fremme Hesteopdrætternes personlige Interesser.

For Kvægbruget maa de ordinerede Distriktstyreskuer ansees for en særlig god Institution, som sikkert ikke vil undlade at vise sig gavnlig.

Ligesaa glædelig en Fremgang som den nye Husdyrlov er, ligesaa beklagelsesværdigt er det, at man ikke er gaaet endnu et Skridt videre og har oprettet Husdyrbrugskonsulent-Poster; der er ganske vist ved Loven stillet en Sum af 50,000 Kroner til Disposition »til Understøttelse af Foranstaltninger, der paa anden Maade (end ved Dyrskuer) sigte til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme«, men skjøndt Hensigten med dette Beløb blandt andet skal være en pekuniær Støtte ved Ansættelse af private Husdyrbrugskonsulenter, maa Summen vistnok dels betragtes som forholdsvis liden, naar Talen er om at dele den i en Mængde — antydede og ikke antydede — Øjemed, dels maa vistnok Konsulentvirksomheden helst ordnes fra Statens Side, saaledes at der kan tages tilbørligt Hensyn til Vigtigheden af at der arbejdes med ensartede Formaal overalt.

Det er derfor ogsaa at haabe, at en ikke saa fjern

Fremtid vil bringe en virkelig solid Ordning af Konsulentvirksomheden i Gang.

Ved Siden af den nye Husdyrlov og ligesom denne fremmende Interesserne for Kvægbruget har Tyreforeningseller bedre udtrykt Kvægavlsforenings-Sagen i det forløbne Aar fortsat sin heldige Udbredelse til Landets forskjellige Egne. Selvfølgelig har Sjælland fremdeles indtaget den fornemste Plads i saa Henseende, og allerede i Begyndelsen af Aaret var der her oprettet ikke mindre end 34 Foreninger, foruden at 16 andre vare under Oprettelse (jvf. Forhdl. paa de samvirkende sjæll. Landbof.'s Delegeretmøde den 16—18 Febr. 1887), men ogsaa de andre Øer, især Fyen (hvor der f. Ex. i Begyndelsen af Aaret paa en Gang blev oprettet 6 Foreninger efter et Møde i Hindsholms Ldbf., og efter at Kvægavlsforeningernes Talsmand, Forp. Friis, Lindersvold, i Decbr. Maaned 1886 havde holdt et Foredrag om Tyresagen) samt Jylland ere komne godt med. At det imidlertid netop er ved Organiseringen af disse Foreninger, at en Konsulentvirksomhed skulde vise sin store Gavn baade ved Lettelsen af Arbejdet og ved at frembringe ensartede Principper, er noget man fra alle Sider hører fremhævet.

I det forløbne Aar har Dyrskuevirksomheden*) som Følge af den nye Husdyrlov vunden i Omfang og Interesse navnlig ved Afholdelse af de nye Statstyreskuer.

Medens »Foreningen af jydske Landboforeninger« intet Fedeskue har afholdt 1887 fandt de samvirkende sjællandske Landboforeningers Udstilling af fedt

*) Iflg. »Beretning om Stutterikommissionens Virksomhed 1886« (ved F. L. Torp) er der 1886 i Præmier til vore Husdyr uddelt følgende Beløb:

Heste	60988	Kroner	=	49,75	pCt.	af	det	samlede Beløb
Kvæg	50744	—	=	41,14	—	—	—	—
Faar	4023	—	=	3,13	—	—	—	—
Svin	3824	—	=	3,1	—	—	—	—
Fjerkræ	2505	—	=	2,10	—	—	—	—
Biavl	421	—	=	0,18	—	—	—	—
Geder	100	—	=	0,11	—	—	—	—

Slagtekvæg Sted den 9 og 10 Maj, og skjøndt det ikke var nogen omfangsrig Repræsentation, saa var dog Beskaffenheden af de udstillede Individer i alle Maader roesværdig.

Det fortjener at noteres, at den samme Fællesforening i afvigte Aar har indført den Bestemmelse, at der ved fremtidige Fællesdyreskuer udelukkende skal præmieres »rødt dansk Malkekvæg«.

Fyens Stifts patriotiske Selskab har sidste Landbrugsaar ligesom 1883 foranstaltet en Præmiering af hele Kvæghold i Fyens Stift.

Blandt de Spørgsmaal vedrørende Kvægbruget, der sidste Aar have været Gjenstand for Diskussion i Landbrugsbladene, maa bl. a. fremhæves Spørgsmaalet om Kviernes Kælvningsalder; noget afgjørende Resultat kom man, som det iøvrigt var at forudse, ikke til, dog synes det nærmest at fremgaa af den ret livlige Drøftelse af denne vigtige Sag, der var rejst af Forp. Friis, Lindersvold, at det maa ansees for fordelagtigst at holde paa Kælvning med 2—2½ Aars Alderen, overalt hvor Besætningens Udvikling i Malkeretning er saa gjennemført, at der ikke er nogen Fare forbunden med at fodre Ungkvæget saa stærkt, at dets Legemsudvikling bliver tilstrækkelig kraftig og skikket til at modstaa Malkningens svækkende Indflydelse. Hvor man derimod arbejder med en Besætning, som endnu ikke indtager noget fremragende Standpunkt i nævnte Henseende, der vil den hensigtsmæssigste Fremgangsmaade for en stor Del afhænge af de stedlige Forhold; en høj Grad af Paapasselighed — navnlig ligeoverfor hvert enkelt Individ — fra Opdrætterens Side og gode Enggræsgange, vil oftest være nødvendigt, naar man vil holde sig til Kælvning med 3 Aars Alderen, medens den tidlige Kælvning for saavidt er lettere at anvende som Faren ved det til en vis Grad nødvendige stærke Opdræt af Ungkvæget modarbejdes ved selve den tidlige Drægtighed. Fremdeles er der gjentagende og fra flere Sider fremhævet, at enten man vælger den 2- eller den 3-aarige Kælvningstid, maa rigelig Bevægelse for Ungkvæget ansees for

en ufravigelig Betingelse, for at Malkeracen ikke skal blive degenereret.

Fra Forp. Abel, Glorup, er der anbefalet senere Udbinding og tidligere Indbinding af Kvæget, end det nu for Tiden er almindeligt. Hans Forslag har mødt en Del Modsigelser, og kunne vi til dem føje den, at det maa ansees for ubetimeligt netop under de nuværende Bestræbelser for at gjøre vort Malkekvæg modstandskraftigt at arbejde paa en Forøgelse af dets »Kjælenhed«.

Blandt Arbejder i Aarets Løb, der have havt Forbedring af Kvægets Sundhedsforhold til Formaal, maa fremhæves Dr. med. Lektor Bangs Undersøgelser over Tuberkulosens Udbredelse i Danmark og Dyrlæge Mørkebergs Forsøg paa at finde Midler mod Kalvedødeligheden (den enzootiske Kalvediarrhoe) paa Konferensraad Tesdorpfs Ejendomme.

Hvad angaaer Hesteavlen i Danmark i 1886—87 skal henvises til en anden Afhandling i dette Hefte.

For Svineavlens Vedkommende er der, som gjentagende Gange anført, af den enkelte Landbruger arbejdet med Energi paa en Forøgelse af Svineholdet.

Et Arbejde, som sikkert vil komme den samlede danske Landbostand til Gode, er Docent Fjords Fodringsforsøg med Svin, angaaende hvilket vi henvise til den Meddelelse, Tidsskriftet vil bringe om samme. Spørgsmaalet om Oprettelsen af Andelssvineslagterier har været drøftet i det forløbne Aar, men hidindtil uden noget væsentligt positivt Resultat, naar dog herfra undtages det nye Svineslagteri, der er bleven oprettet i Horsens. Der viser sig en stærk Tendens hos Landbrugerne til at søge dannet nye Svineslagterier under den ene eller den anden Form; sandsynligvis vil denne Tendens ikke faa synderlig mange Udslag, og i ethvert Tilfælde paastaaes det fra Sagkyndiges Side, at de allerede nu bestaaende Svineslagterier ere tilstrækkelige til at bestride Slagtningen af de Svin, der tilføres; der er derfor al

Grund til i ethvert Fald nøje at overveje Spørgsmaalet, inden det realiseres.

En Gren af Husdyrbruget, der i de senere Aar har vunden mere og mere Interesse, og som nu ikke mere bør forbigaaes, naar man drøfter eller giver Oversigt over Landbrugets Indtægtskilder, er den, der baseres paa Fjerkræavlen. Denne er i Løbet af det sidste Tiaar voxet i den Grad, at vor Æggeexport nu er mere end 5 Gange saa stor, som ved Decenniets Begyndelse; fra ca. 900.000 Snese Æg, der udførtes 1877, er Udførselen i 1887 voxet til over 5 Millioner Snese, der paa det nærmeste repræsenterer ligesaa mange Millioner Kroner.

I Tidsskrift for Fjerkræavl findes en Artikel, af hvilken det sees, at Størsteparten af vore Æg gaa til England, en Del til Tyskland, Norge og Nordamerika. Forfatteren af vedkommende Artikel gjør med Rette opmærksom paa, at den Omstændighed, at vor Æggeproduktion nu er bleven saa stor, at den udgjør en meget væsentlig Del af vore Udførselsvarer, stærkt opfordrer til fremdeles at arbejde Interessen for Fjerkræavlen op i Højde med Interessen for vor øvrige Husdyravl; og at der er meget tilbage at udrette paa dette Omraade, godtgjør han ved at henvise til, at Fyen er den Landsdel, som forholdsvis producerer flest Æg, saa at altsaa bl. a. Jylland har en vigtig Opgave at arbejde paa.

Interessen for Hønseavlen bæres heldigvis frem af saa mange, baade Private og Foreninger, at der er al Grund til at haabe, at den vedblivende vil komme til at bidrage til, at Danmark ogsaa paa dette Omraade vil komme til at hævde en fremragende Plads blandt de agerdyrkende Lande.

Naar vi efter ovenstaaende mere specielle Oversigt ville kaste et Blik paa Spørgsmaalet vedrørende Sundhedstilstanden blandt vore Husdyr i det forløbne Landbrugsaar, saa faa vi baade et glædeligt og sørgeligt Billede at se. Medens man nemlig i al Almindelighed

maa sige, at de sanitære Forhold 1886—87 gjennemgaaende have været tilfredsstillende, saa er det alligevel ikke uden Bekymring, at Blikket kommer til at standse ved et Par mørke Punkter. Sundhedstilstanden har forsaavidt været god, som de almindelige, »dagligdags« Sygdomme — som f. Ex. Kolik hos Hesten, Forstoppelse hos Kvæget, Forkølelsessygdomme hos samtlige Husdyr — i det afvigte Aar ikke ere optraadte hverken paafaldende hyppig eller særlig ondartet, og medens man kan sige det samme om de almindeligst optrædende epidemiske Sygdomme, som f. Ex. Rygmarvstyphus og Lungesyge hos Hesten, tildels Miltbrand, miltbrandartet Rosen o. e. a., saa er der i det mindste 2 Sygdomme, som i det forløbne Aar have forvoldet vort Land Skade i en foreløbig aldeles uoverskuelig Grad.

Den ene af disse Sygdomme Svinepesten eller den saakaldte Svinediphteritis holdt sit Indtog her i Landet henimod Slutningen af forrige Landbrugsaars Udløb, og da denne Sygdom ved at hæmme Udførselen har været et væsentligt Tryk for Danmark i Slutningen af Aaret 1887 og desværre ogsaa for Aaret 1888's Vedkommende vil komme til at staa som en alvorlig Begivenhed, kan man ikke godt undlade at nævne den paa dette Sted, saa meget mindre, som det ikke kan vides, om de Indførselsforbud, den har givet Anledning til, ikke kunne bevirke en Forringelse af hele det danske Svineholds Rentabilitet, noget der forhaabentlig ikke vil ske, naar det da fremdeles lykkes som hidindtil nogenlunde at begrænse Sygens Omsiggriben.

Det andet »mørke Punkt«, som møder vort Blik ved Betragtningen af Sundhedstilstanden, og som destoværre snarest kan sammenlignes med en »Skygge«, udgjør Tuberkulosen. Denne Fjende af vor Husdyravl og derved af hele vort Landbrug hører ganske vist til de »almindeligst forekommende epidemiske Sygdomme«, men naar der ikke er tænkt paa at stille dem sammen med de ovenfor nævnte Sygdomme, der henhøre under denne

Kategori, saa er det dels fordi Tuberkulosen uheldigvis sjælden betragtes som værende og endnu sjældnere behandles som epidemisk Sygdom, dels er det fordi den staaer forholdsvis ene, men derfor ikke mindre faretruende for vor Husdyravls fremtidige Bestaaen. Skjøndt det afvigte Aar ikke er gaaet hen uden Bestræbelser for at mindske Sygens Udbredelse, hører man dog fra mangfoldige Sider Beklagelse over dens Tiltagen, og skjøndt dette vistnok for en Del beroer paa, at man faaer Øjnene mere og mere op for dens Tilstedeværelse, er der ingen Tvivl om, at den Dag for Dag — langsomt men derfor ikke mindre sikkert — vinder mere og mere Fodfæste i vore Kvæg- og tildels Svinebesætninger.

At Tuberkulosen i hele den Maade, hvorpaa »Holdet« foregaaer herhjemme, har en mægtig Forbundsfælle, derom troer jeg næppe, at der kan være Tvivl, og jeg betragter derfor ogsaa en fuldstændig Forandring i Kvæghold et som en ufravigelig Betingelse for at begrænse og formindske Sygdommens Omsiggriben; — fuldstændig at udrydde den ligger vistnok desværre udenfor vore Evner, og dog maa vi, for at opnaa selv en relativ Forbedring af Forholdene i saa Henseende, absolut stille os Tuberkelbacillens Undergang som Ideal, — maaske lykkes det saa en følgende Generation at naa Idealet.

Jeg skal paa dette Sted ikke komme nærmere ind paa, hvori en saadan fuldstændig Omkalfatren af de nuværende almindelige »Kvægforhold« skulde bestaa; kun skal jeg give et Fingerpeg i saa Henseende ved at hentyde til Nødvendigheden af at give Opdrættet Lejlighed til megen Bevægelse i fri Luft for derved at forøge dets Modstandskraft; — alene en almindelig Anerkendelse af dette Moments Vigtighed vil, naar vi da ikke blive staaende ved vor Viden, men ogsaa bringer den i System, give os et mægtigt Vaaben i Hænde i Kampen for vor Bestaaen som et af Verdens paa Husdyrbrugets Omraade mest fremragende Lande.

Hesteavlen 1887.

Af Konsulent, Dyrlæge J. Jensen.

De ukjendt høje Priser, som efter den fransk-tyske Krig kom paa vort Landbrugs dyriske Produkter, og som med smaa Svingninger holdt sig ind i dette Decennium, var man i de mange Aar bleven saa vant til at anse for normale, at Mange vægrede sig ved at tro paa, at Prisfaldet, selv da det havde udbredt sig til »alt« og stadig blev stærkere, var alvorligt og varigt. Men efterhaanden fik selv de mest Vantro Troen i Hænde. Man tvinges destoværre nu til at anse »de daarlige Tider« for stationære, eftersom de lave Priser begynde at fæstne sig, derfor søge de fleste ogsaa at finde sig til Rette i de forandrede Forhold, at gjøre det mest mulige ud af hver Del, ligesom det: at bygge sin Fremtid paa, at de gode Tider snart skulle komme igjen, taber Dag for Dag i Kurs. Og se vi tilbage udover dette, vel nærmest abnorme, Tidsrum, kan det ikke skjules, at Priserne endnu ere respektable paa vore vigtigste Udførselsartikler, ligesom der jo er god Afsætning for alle Slags gode Varer.

Der er vel ikke nogen meget finere Maalestok for »Tiderne« end Hesteprisen og Hestemarkedet. Krigen og Milliardbevægelsen fik derfor en uhyre Indflydelse paa Hestene — især de forskjellige Slags Arbejdsheste —, der bleve særdeles efterspurgte til uhyre Priser. Prisstigningen var i Løbet af 5 Aar omtrent 100 pCt. for

jydske Heste, og den skyldtes dels Krigen med dens uhyre Forbrug, hvorved de Heste opdrættende Egne bleve udtømte og dels det stærke Liv i alle Forretningsgrene, dog især i Handel og Industri, der blussede op efter Krigen. Men de nævnte Virksomheder bruge helst meget store og svære Heste som de fordelagtigste; derfor blev Efterspørgselen saa stor for den Slags, at de Lande — som Belgien og Nordfrankrig samt England — der have de svære Trækracer, ikke kunde tilfredsstille Behovet. Danmark, hvis Heste staa de nævnte Racer nær i Bygning og tilmed ere bekjendte for deres Brugsdygtighed, maatte ogsaa holde for, endskjøndt det jo ikke rigtig var den Vare, vi især producerede. Men kunde man ikke faa Nr. 1, tog man til Takke med Nr. 2 eller 3—4. Det gjaldt frem for alt at »synes«, Størrelse og Masse skulde der til, det var jo de iøjnefaldende Egenskaber, derimod gjaldt det ikke saa nøje med Kvaliteten, den forstaaer kun Faa sig rigtig paa, og — i ethvert Fald vare Hestene maaske ligesaa solide som adskillige af Forbrugerne.

Denne Humbugsperiode, med dens Efterspørgsel efter store, fede Heste — selv om de heller ikke vare rigtig gode — til langt højere Priser end mindre, men bedre, bidrog mægtig til at faa Opdrætterne til fornemlig at tragte efter Størrelse, selv om det skulde ske paa virkelig gode Egenskabers Bekostning. Akkurat de samme Udtalelser hører man om Forholdene andetsteds, ogsaa i England, saa vore Opdrættere i det Stykke i Virkeligheden ikke ere dummere end de kloge Englændere. Sagen er, at hvor Hestetillæg er en Forretning, dér bøje Opdrætterne ligesom andre Fabrikanter sig øjeblikkelig for Markedets Krav. Men det gaaer langtfra saa hurtig at forøge Størrelsen hos et Lands Heste, især naar Præg og Godhed skal bevares, som at gjøre Forandring ved andre Fabrikationsgjenstande. Videnskaben lærer jo nok, at man »efter Behag« kan omforme Dyrelegemet gjennem Plejen og da navnlig frembringe den ønskede Størrelse ved rigelig Ernæring, men det véd Praktikere meget godt, at sligt

ikke maa opfattes bogstaveligt. Man kan jo nok »drive« Plage et Aar frem i Vækten, men saa standse de til Gjengjæld ogsaa desto før i Udviklingen.

Det første Udslag af denne Higen efter Størrelse var, at Opdrætterne tragtede efter store Tillægsdyr, navnlig søgte man i de Egne, der vare rigtig med i Hestespørgsmaalet, at anskaffe sig store Følhopper — Hingstene ere jo i Reglen ikke smaa, i alt Fald paa Østkysten af Jylland —, og alt begunstigede ogsaa denne Trafik: Markedet, Dyrskuerne, ja selv Videnskaben, der lovede det bedste Afkom af det store Moderdyr med stor Plads til Fosteret. Men desværre var der for faa gode, store Hopper, derfor tog mange til Takke med de store, daarlige, medens de mindre ikke attraaedes til Avl. Følgerne af denne Fremgangsmaade udeblev ikke, idet Markederne overalt blive fyldte med store, langbenede, uregelmæssige Heste, der under de nuværende Konjunkturer ikke ere Handelsvare, og som Ejerne heller ikke ere tjente med at beholde. Vi ere i Hesteväesenet ligesom i saa meget andet nu igjen ved at komme ind i et sundt Spor, Humbugen sidder ikke længere til Højbords, man tager ikke Skin for Virkelighed, det gjælder mindre om at synes end om at være.

Og Revolutionen, der er foregaaet med Hensyn til Hestemarkedet, er nu omtrent gaaet op for Opdrætterne. Vi skulle ikke have vor Hovedindtægt af en forfejlet Karrehest, som vi ikke have Betingelser for at opdrætte, og som vi selv ikke have Brug for, vi skulle holde os til »Mellemformen«, hvad selv den svære jydske Hest jo er imellem Trækhestene. At den Slags Heste, trods Tidernes Slethed, ikke ere mindre søgte end forhen, viser Statistiken klart.

Ikke mindst i Hesteavlen gjælder det at vide, hvad man vil, kan og skal samt at »alle« arbejde i samme Retning. Heldigvis er der nu ved at komme en bedre Forstaaelse af Hestesagen frem saavel hos Lederne som Opdrætterne, og der spores overalt en Bestræbelse efter at gjøre Fortidens talrige og store Synder i Hesteväesenet

gode igjen; dog er dette mange Steder rigtignok saa forkludret, og Begreberne ere saa forvirrede, at det ikke er noget Under, om man famler i Begyndelsen. Men i det mindste i Jylland arbejder man nu enig og støt hen imod det afstukne Maal.

Det er ogsaa nærmest dér og da igjen hos Gaardmandsklassen, at Hesteavlen er i Mode, medens det for en Menneskealder og længere siden var et særlig interessant Diskussionsæmne paa alle Møder. Jeg antager, at man noget overseer Hesteavlens økonomiske Betydning for Tiden, men jeg troer dog, at hellere den maa staa lidt i Skygge end være Gjenstand for stor offentlig Omtale især af Dilettanter og Liebhavere. Desværre opfattes Hesteavlen jo endnu af Mange fra et saakaldet »højere Standpunkt« og ikke som en slet og ret landøkonomisk Indtægtskilde — aldeles lig med Kvægavl og Smørproduktion. Men de alvorlige Tider for Landbruget skulle nok lære i alt Fald Opdrætterne at se nøgternt paa Sagen, og det staaer jo Idealisterne frit for praktisk at vise Vejen samt selv at ofre sig for det almene Bedste i Stedet for at tilraade Andre det.

Dog maa det noteres som et glædeligt Tidens Tegn, at vore Hippologer ikke udtale sig slet saa haanligt om vor nationale Arbejdsrace som tidligere. Mulig er man kommen til bedre Erkjendelse, det var jo det heldigste, eller maaske man føler, at den offentlige Mening ikke mere holder af alt for umotiveret Kritik i den Retning. Det er sørgeligt men sandt, at vor i Ind- og Udlandet stærkt efterspurgte Arbejdshest har havt sine værste Modstandere her i Landet. Og det staaer aabenbart i Forbindelse med dette Fejlsyn paa vort eget, at saa mange af de større og intilligentere Landbrugere slet ikke have taget sig af Landhesteavlen, til Skade for den og dem selv; thi naar den drives dygtigt, er det maaske den mest lønnende Gren af Landbruget. Det har man forlængst indseet andetsteds, og f. Ex. i England er det for en stor Del store Landbrugere, der have de berømte »Stud« og tage Præmierne

ved Dyrskuerne. Men det kommer nok ogsaa til os, vi ere blot bagefter; i de senere Aar har man jo med Held optaget Kvægavlen paa Herregaardene. Naar blot den forkerte Opfattelse forsvinder, følger den gode og rationelle Landhesteavl sikkert i Kølvandet.

Det har altid i hippologiske Kredse været et yndet Æmne at fortælle om de lave Priser, vore »simple« Heste kostede, sammenlignet med de ædlere Heste i Udlandet eller dem, som solgtes her. Nu har man imidlertid saa meget Materiale mange Steder fra, baade over Priserne, der betales Opdrætterne af andre Racer, og hvad danske Heste koste i Udlandet, at deres Argumenter til Fordel for forædlede Heste ikke længere overbevise Nogen. Vi kjende jo nu de beskedne Priser, der betales af den tyske Regjering for Remonter; i Hannover og Oldenborg, hvorfra de dyreste komme, har Prisen i 1887 været fra 600—850 Mrk., og den danske Remontekommission har efter et tysk Blad i Avgust kjøbt Remonter i Hannover for 550—950 Mrk. Prisen er i Frankrig som i Tyskland; ja selv i det dyre England er der ifjor i Gjennemsnit kun betalt 720 Kr. for lette Kavalleriheste, 750 Kr. for svære og 800 Kr. for Artilleriheste.

Til Sammenligning kan jeg meddele, at ganske ordinære danske Heste, ca. 10 Kv. 2—3″, ere betalte med en Gjennemsnitspris af 875 Mrk. (780 Kr., omtr. 75 Kr. mere end for tilsyneladende bedre Ardennere) af Sporvejsselskabet i Frankfurt a. M. Og det glædelige for os er, at man fandt sig tilfreds med Prisen og fremtidig agtede at udvide Bestanden af danske Heste.

Paa Markederne i Hamburg er Forholdet i Reglen det, at naar 1ste Klasses Luxus Kjøreheste koste 1500 Mrk., staa 1ste Kl. danske Trækheste i 1200 Mrk.

Hesteprisen har hele Aaret, ligesom 1886, været lav, sammenlignet med de tidligere Aar. Den holdt sig mærkværdig højt, længe efter at andre Landbrugsprodukter begyndte at falde, men saa kom Touren ogsaa til den, og endnu er den vel snarest i Dalen. Og det er fornemlig

de simplere Kvaliteter samt de ikke udviklede eller gamle Heste, Prisfaldet er gaaet ud over. Naar man tager den Slags til Rettesnor, og det kan jo tildels være berettiget, da der er mest daarligt, saa bliver Hesteopdræt for Øjeblikket en vistnok mindre glimrende Forretning. Men det seer heller ikke altsammen slet saa sort ud. Gode Heste — hvoraf vi desværre have altfor faa — koste endnu en god Pris og ere stærkt efterspurgte. 1ste Klasses jydske Trækheste betales herhjemme med indtil 1000 Kr., medens 1. Kl. store, svære belgiske Karreheste koste indtil 2000 fr. (1450 Kr.) hjemme. Vore bedste Kunder for Øjeblikket ere Sporvogns- og Omnibusselskaberne, der begjærlig have søgt ikke altfor kolossale, men regelmæssige, solide Heste, med »god Gang«, til meget respektable Priser: indtil 8—900 Kr.

Omnibushesten er egentlig Idealet for den jyske Avl for Øjeblikket. Det er en kjøn, temmelig svær, bred, dyb trivelig Hest paa op imod 11 Kv., med god Farve, velstillede, rene, stærke Ben og god Bevægelse.

En saadan Avl giver ikke mange Skuffelser for Landmanden, især da han har hele Materialet dertil og alle Betingelser derfor. Først og fremmest er det en Slags Heste, han selv kan bruge, og som derfor ogsaa Andre ville kjøbe. Efter al Sandsynlighed kan Opdrætterne gjøre Regning paa, at enkelte falde kolossalere ud, af hvilke de gode let sælges til endnu højere Priser, medens de ringere til Gjengjæld nu ikke ere de heldigste. Af Resten, der gaaer udenfor Beregningen, bliver der sandsynligvis foruden Plovheste, Æmner til Sporvogns- og Droskebrug. Nitter, hvoraf der falder adskillige i den forædlede Avl, kjendes der heldigvis kun lidt til.

Som et Bevis paa Holdbarheden af den hippologiske Sætning, at vor Landrace mangler Kraft, Udholdenhed og Energi, kan anføres, at den danske Hest for Øjeblikket betragtes som 1ste Klasses Sporvognshest i hele Tyskland. Man kan til Nød bruge en slap Hest til Markarbejde, men til Personbefordring kræves der virkelig Kraft og stærke

Ben. »Blodshesten«, der jo er Tysklands nationale Race, og som dér altsaa baade findes i stort Udvalg og til rimelig Pris, bruges kun undtagelsesvis til den Tjeneste, som den danske Hest, til Gavn og Glæde for os, nu snart har Eneret paa.

Markedsprisen paa jyske Heste har i 1887 omtrent stillet sig saaledes: 1ste Kl. 7—900 Kr. (en Del svære Heste især fra Sydjylland ere solgte til højere Priser). 2den Kl. 5—700 Kr. (Sporvognsheste). Droskeheste til Frankrig, (hvoraf der i Efteraaret var solgt mange — henved 2000 — ret gode og ikke smaa Heste til Spotpris) 3—400 Kr. 3-Aars Plage fra 3—700 Kr. efter Kvalitet, 2-Aars 3—500 Kr., Føl, hvoraf der udføres en Mængde — hvormange kan ikke vides endnu, da den ny Følrubrik i Toldlisterne staaer tom iaar — have iaar kostet omtrent som ifjor, 100—150 Kr. for ret gode Handelsføl. Hoppeføl, af udmærket Afstamning, hvoraf en Del ere opkjøbte af Foreninger, opnaa enkeltvis Priser af indtil 500 Kr. Selv tyske Opkjøbere betale 3—400 Kr. for Stk. I det Hele taget er der ogsaa endnu gode Priser paa Plage og Hopper, tjenlige til Tillæg, og Efterspørgslen synes gjennem Foreningsvirksomhed at tiltage. 2-Aars Hoppeplage ere betalte med indtil 6—700 Kr. Hingstplage koste naturligvis ganske anderledes Priser, saaledes 2—3000 Kr. for de bedste 2-Aars. 1ste Klasses Hingste ere ivrigere søgt end nogensinde. Der er iaar betalt 7500 Kr. for den 6-Aars 1ste Præmie-Hingst, »Thorvald«, af et Aktieselskab paa Mors, og der er forlangt 8—10000 Kr. for Stykket af to 4-Aars Hingste, men jeg troer nok, de kunne opnaa henved 8000 Kr. Derimod er der indenfor Landets Grænser ikke Spor af Efterspørgsel efter simplere Hingste, hvoraf det vrimler i de bedre Heste-Egne. Selvfølgelig have de kun lidt at bestille dér og ere egentlig til Besvær for Ejerne, medens de utvivlsomt vilde kunne gjøre Gavn i ringere Egne, hvor Niveauet er lavere, men der er næppe nogen Mulighed for en Masse-Flytning, thi Udstationering af sin Hingst holder den jydske Bonde ikke

af, og »Rejse-Hingste« ere mærkværdig nok næsten ukjendte her til Lands. Jeg troer, det vilde være praktisk, om Aktieselskaber i de mindre gode »Heste-Egne« saa lidt mere paa Kvantitet end Kvalitet, naturligvis under den Forudsætning, at man forstod at vælge; thi selv om det lykkes at kjøbe en 1ste Klasses Hingst, og det viser sig, at den giver ret godt Afkom, saa bliver den Nytte, den gjør, dog ikke i Forhold til, hvad Tilfældet vilde være bleven, hvis den havde virket, hvor Hopperne tillige vare gode. Ved at flytte en udmærket Hingst fra en Egn, hvor der er heldige Betingelser for den at virke under, til en ringere, skeer der i Virkeligheden et Tab for Samfundet. Med Tilskudene til Indkjøb og Udstationering af Hingste, som den nye Husdyrlov tilsiger, vil der sandsynligvis blive stærkt Røre paa dette Omraade, og det er at haabe, at der vil ske heldige Omflytninger paa den ene eller den anden Maade.

I Aarets Løb er der ikke kjøbt synderlig af jydske Avlsdyr til Øerne; der er gaaet en Del Føl til Fyen og Sjælland, opkjøbt for Foreninger, og der er ad privat Vej kjøbt en hel Del Føl, som igjen ere solgte ved Auktion paa Sjælland til smaa Priser. Det er for Folk en behagelig og praktisk Maade at komme til en Del brugbare Heste paa, naar en Handelsmand vil løbe Risikoen. Øboerne ville helst komme lidt nemt til det, hvis de skulle have noget Nyt paa Husdyravlens Omraade. Sørgeligt er det, saa lidt Interesse Adskillige ofte vise for eget Velfærd; det er jo rigtignok ogsaa nemmere at lade Prangerne derom. Men disse kjøbe ikke altid det bedste, derimod i Reglen det, de kunne tjene mest paa. Og endda stamme saa mange sjællandske Hingste fra indførte jydske Hopper. Skal der udrettes noget godt paa dette Felt paa Sjælland og Fyen, maa man mere følge Lolland-Falsters Exempel og foranstalte store Forenings-Opkjøb, enten i Jylland eller Nordslesvig.

Af jydske Hingste er der i Aarets Løb ikke nogen bedre gaaet til Øerne; man tager vistnok undertiden til

Takke med de ringere. Skade, at der er saa lidt Forstaaelse af, hvad der er brugbart. To store jydske Hingste, der begge have faaet Præmier saavel i Jylland som paa Sjælland, ere i dette Efteraar solgte ved Auktion over et Dødsbo i Sydsjælland for henholdsvis 4 og 800 Kr. Den første var 13 og den anden 6 Aar. Som Vallak havde denne vist samme Værdi, men den passede ikke for Sjællændernes Smag; det var en »grov Jyde«.

I Efteraaret er der af Hestehandler Oppenheim fra Hannover kjøbt en Del Hingstplage og unge Hingste til Priser fra 1—3000 Kr. Det var heldigvis langtfra Blomsten af den jydske Avl, saa Prisen vist var ret tilfredsstillende. Vi maa haabe, at den Trafik vil blive fortsat, thi nu ere vi ved at komme bort fra de taabelige, opskruede Priser for simplere Hingste, som have bestaaet i flere Aar.

Med Hensyn til Priserne paa fyenske og sjællandske Heste, da er den for 1ste Kl. vist omtrent som i Jylland, i alt Fald ikke lavere; derimod ere middelgode og simplere Varer ligesom Føl meget billigere. Gode, danske Luxusheste med »god Gang« ere en meget efterspurgt Vare i Udlandet, saavel i Tyskland, Frankrig som England, og betales dér i Forhold til deres Exteriør meget dyrt paa Grund af deres Energi og Humør. Uheldigvis er det altfor lidt, vi have af den Slags Udførselsvare, saa Hestehandlerne skulle tjene saa meget desmere paa hver enkelt. —

Resultatet af denne Redegjørelse for Prisen paa vore Heste maa vist alligevel blive ret tilfredsstillende efter Tiden og Priserne paa flere andre Landbrugsprodukter. Hestetillæg er sammenlignet med Kvægopdræt endnu en udmærket Forretning, og man maa huske paa, at man langtfra overalt udelukkende kan kaste sig over Mejeri. Hvad der især mildner paa de lavere Priser, Opdrætterne nu maa nøjes med mod tidligere, er den tiltagende livlige Efterspørgsel, der er efter Heste. Der kommer flere og flere Tyskere, og de ty stadig længere mod Nord.

Ligesom Priserne ere faldne, er Efterspørgslen stegen;

saalænge Prisen holdtes oppe, hørte man jævnlig Klager fra de tyske Hestehandlere over, at de danske Heste vare for dyre, hvorfor de for en Del maatte forsyne sig andet Steds eller tage til Takke med Hjemmets Varer. Nu konkurere vi atter, ogsaa med Hensyn til Prisen, men, som foran anført, er Grunden til vor store Afsætning ingenlunde den relative Prisbillighed.

Den Stigning, der trods Freden i Europa er foregaaet i vor Hesteudførsel i de senere Aar, har i Landbrugsaaret 1886—1887 overgaaet al Beregning, idet Statistiken viser en Udførsel af over 4000 Stkr. mere end Aaret forud, der endda var et godt Aar. Tilvæxten falder forholdsvis stærkest paa Juli Kvartal, i hvilket det tyske Forbud mod Udførsel af Heste ophævedes.

Omstaaende Tabel viser Udførsel, Indførsel og Overskudsudførsel ligefra 1864. Vi have der Afspejlinger saavel af Preussens Krig med Østerrig som med Frankrig samt Milliardbevægelsen.

1873 vare vi noget udtømte, og først efter 4 Aars Forløb naaede vi op til de store Tal, som siden omtrent have været de normale for Udførselen. Men Manglen paa Heste viser sig ogsaa ved den stærke Indførsel, der kulminerede 1881—82. Denne Tilvæxt skyldtes en Overfyldning, især Jylland med de billige, saakaldte russiske Ponier. Nu er vor Indførsel igjen nede paa et naturligt Tal, thi skjønt vi ere saa særlig hesteopdrættende, saa ville vi dog aldrig helt kunne undvære Indførsel. Dette skyldes noget Kjøbenhavns Beliggenhed saa nær Sverrig og paa den mindst hestetillæggende Del af Landet, saa den omtrent lige saa let kan forsyne sig fra Ud- som fra Indland. Desuden bruges der i Hovedstaden en Del Luxusheste, som vi især hente fra Tyskland, men ogsaa for en Del fra Sverrig, samt en Mængde billige, lette Arbejdsheste, der komme fra sidstnævnte Land, foruden at vi i de senere Aar i Hovedsagen have remonteret fra Tyskland.

Indenfor Landets Grænser foregaaer der desuden en stadig Strøm fra Jylland til Øerne, idet Kjøbenhavn og

Landbrugsaaret.	Heste og Føl tilsammen.		
	Udførsel.	Indførsel.	Overskud.
1864—65.....	5,661	2,436	3,225
1865—66.....	11,562	1.570	9,992
1866—67.....	7,306	2,137	5.169
1867—68.....	7,483	1,961	5,522
1868—69.....	8.492	2,299	6,193
1869—70.....	13.603	1,518	12,085
1870—71.....	19.124	1,753	17,371
1871—72.....	12,737	3,380	9.357
1872—73.....	9,814	3,960	5,854
1873—74.....	6,218	3,531	2,687
1874—75.....	6,751	3,226	3 525
1875—76.....	5.856	3.347	2,509
1876—77.....	7.469	2,235	5 234
1877—78.....	12 598	1,748	10,850
1878—79.....	12.208	2,534	9,674
1879—80.....	13.787	4 236	9,551
1880—81.....	11.802	5,517	6,285
1881—82.....	11,477	6,897	4,580
1882—83.....	9 200	6.724	2,476
1883—84.....	10,904	4.256	6.648
1884—85.....	11 191	3,975	7.216
1885—86.....	12 341	2 801	9,540
1886—87.....	16,466	3,096	13,370

tildels Øerne forsynes derfra med svære Arbejdsheste, men Størrelsen af denne Omsætning kjendes ikke, lige saa lidt som Udførselen til Udlandet fra hver enkelt Provins. Jeg skal anføre, hvad jeg veed herom: i Finansaaret 1873—74 udførtes der saaledes 909 Heste fra Øerne, hvoraf igjen sandsynligvis en Del vare indførte andetsteds fra, og 6179 fra Jylland. Disse Tal ere et Fingerpeg om, at Hestesalg ikke giver noget stort Overskud for Øerne, vel især for Sjælland; Udførselen dækker mulig ikke en Gang Indførselen. Hele Produktionen synes saaledes nærmest baseret paa eget Forbrug.

Jeg antager, at man deraf maa kunne danne sig en begrundet Mening om, i hvad Retning Hesteavlen bør ledes i en agerdyrkende Provins med stærk Lerjord.

Med Undtagelse af Landbrugsaaret 1870—71 har saa-

vel Udførselen som Overskudsudførselen aldrig været saa stor i Kongeriget som i Aar, resp. 16,466 og 13,470 Stkr. Men fra disse Tal at dømme sikkert om Værdien af vor Hesteudførsel er vistnok aldeles umuligt, saa længe vi ikke kjende Antallet af udførte Føl; dog under 6—8 Millioner Kr. har den vist næppe været.

Om Indtægten af vor Hesteavl kan ventes at ville stige i de nærmeste Aar bliver maaske tvivlsomt, thi uagtet man sikkert kan gjøre Regning paa, at Forbedringen af Kvaliteten, i hvilken Retning der er særlig meget at gjøre i Hesteavlen, vil tage stærk Fart i den nærmeste Tid, saa trækker der dog Uvejrsskyer op paa vor sydlige Horisont, der formørke Udsigterne i en betydelig Grad for os. Den protektionistiske Strømning i Tyskland synes at blive mægtigere, i det mindste er der fremkommen og vedtaget Forslag i »det landøkonomiske Raad«, der holdt Møde i Efteraaret, af saadan Natur, at det vil kunne trykke vor Hesteforretning.

Der er foreslaaet en Forhøjelse af Tolden fra 20—50 Mk. for Heste, medens den nuværende Toldsats kommer til at gjælde for Føl.

Desværre kunne vi, som de Smaa, heller ikke paa dette Omraade gjøre Gjengjæld, thi efter at den store Indførsel af russiske Ponier næsten er ophørt, faa vi kun nogle faa Hundrede Luxusheste og Remonter fra Tyskland, medens vor øvrige Hesteindførsel stammer fra Sverrig, mod hvilket Land der vel næppe kan være Tale om at lukke ved høj Told.

Hvis Forslaget om en Told paa 50 Mk. pr. Hest bliver Virkelighed, maa vi, som Forholdene ere nu, hvilke nærmest ere i Kjøbernes Favør, i alt Fald foreløbig være belavede paa at kvittere Toldens Størrelse. Tyskland kan ganske vist ikke undvære svære Heste, som det henter i Danmark, Belgien og Frankrig, medens det selv ingen har, det er Lyspunktet, men herpaa tør vi vel ikke bygge for meget. — vi ere, som sagt, de Smaa.

Af Begivenheder, der ere af eller kunne ventes at faa Betydning for Hesteavlen, maa noteres Oprettelsen af Heste-

avlsforeninger i Jylland. Spørgsmaalet om Avlsforeninger, der for et Aar siden kom op herhjemme efter tysk Mønster, er næsten brændende for Øjeblikket. Oprettelsen af Avlsforeninger for Kvæget er bleven en hel Epedemi, der mulig griber vel rask om sig. Vor Hesteavl trængte ikke mindre til virksom Hjælp end Kvægavlen, kun gjaldt det om at finde en passende praktisk Form herfor, thi paa dette Felt var der ingen Forbilleder, hverken ude eller hjemme. Det jydske Husdyrbrugsudvalg tog imidlertid Sagen under Overvejelse og forfattede Lovudkast for saadanne; paa dette Grundlag dannedes i Februar den 1ste Hesteavlsforening, der døbtes »Jyden«, i Egnen V. for Aarhus, med Skoleforstander, Landbrugskandidat Petersen i Klank som Formand. Foreningen synes at vinde Sympathi og at trives, men endnu er den jo næppe et Aar gammel. Den har tiltrukken sig en Del Opmærksomhed, saa der i forskjellige Egne saavel af Jylland som paa Øerne forberedes eller i det mindste tilraades Oprettelse af Hesteavlsforeninger med »Jyden« som Mønster. Hele Sagen synes at skulle faa et mægtigt Stød fremad ved rundelige Tilskud fra Statens Side.

Der er ingen Tvivl om, at Foreningsvejen er den rette til hurtig og kraftig Ophjælpning af Husdyravlen, og at man maa ønske Avlsforeningerne al mulig Fremgang, men hele Sagen er endnu i sin første Barndom herhjemme og har ikke gjennemgaaet nogen Børnesygdom. Vi have ikke høstet nogen videre Erfaring paa dette Omraade, saa der mulig kunde være Anledning til ikke at forcere Sagen alt for rask frem. I disse Tider ere Folk meget villige til at gaa med paa alt, der ikke kræver kontant Udlæg, især hvis der ved en ihærdig Agitation stilles dem Kjæmpefremskridt i Udsigt. Men alt det kan ikke holdes, thi fordi der kjøbes et Handyr fra en anden Egn, og de bedste Hundyr »kaares« til det, skeer der ingen Mirakler, og Adskillige ville utvivlsomt, naar Tid er gaaet, føle sig skuffede over Lønnen for de Forpligtelser, de have paalagt sig. Om et Par Aar kommer først Avlsforeningernes vanskelige Tid.

Jeg troer, at der først gjennem Drøftelse Mand og Mand imellem maa oparbejdes hos Opdrætterne en Stemning for Sagen og skabes en Overbevisning om dens Nytte. De maa være fuldt klare over, at de paalægge sig store personlige Baand — ellers gjør jo Foreningen ikke andet, end hvad der kan udrettes gjennem Dyrskueinstitutionen — til Fordel i Fremtiden for dem selv og Samfundet; men hurtige og tillige varige Fremskridt tør man ikke gjøre Regning paa i Husdyravlen.

Den nye Husdyrlov, der jo er traadt i Kraft iaar, kan ventelig blive en Støtte for Avlsforeningerne, uden hvilken mange af dem vel næppe vilde kunne bestaa; men det maa være en vanskelig Opgave for Administrationen at finde praktiske Fordelingsmaader. Vi staa jo ogsaa her paa aldeles bar Bund, men saa meget synes klart, at Beløbet til »alle de andre Formaal« sandsynligvis vil blive altfor lille.

Med Hensyn til Hesteavlen, da har den ny Husdyrlov egentlig ikke gjort nogen videre Forandring. Der er kommen nogle flere Penge til Uddeling i Form af Præmier, men samtidig stiger Antallet af præmieæskende Dyr betydelig Aar for Aar. Nye Principper er der jo ikke kommen ind i Husdyrloven, hvad Hestene angaa, den vigtigste Forandring, der mulig vil faa skjæbnesvangre Følger for enkelte mindre Landboforeninger, er den, at Dyr kun kunne faa Statstilskud paa eet Dyrskue af samme Art i det samme Aar. Derved gaa alle de gode Handyr og især Hingstplage over til de store Skuer og derved ville de smaa Foreninger utvivlsomt tabe baade i Interesse og mulig ogsaa tillige mange Medlemmer, især i disse Tider, hvor kun faa give unødvendige Bidrag ud.

Gjennem »Fællesforeningerne« arbejdes der overalt for Stambogssagens Fremme. I Jylland, der i den Henseende er en Hestelængde forud for de andre Provinser, forberedes Udgivelsen af en Hoppestambog med »alle« de nulevende, saavel Individer som med Hensyn til godt Afkom, fortrinlige Hopper.

Der har i den Anledning været holdt Mønstring af Hopper paa forskjellige Steder til Optagelse i Stambogen ved et Par af Husdyrudvalgets Medlemmer, hvilke Møder agtes fortsatte.

Saavel det fyenske Delegeretmøde som »de samvirkende sjællandske Landboforeningers« Husdyrbrugsudvalg have havt Hesteavlen fremme til Drøftelse.

Paa Fyen synes Stemningen, ikke alene hos det aldeles overvejende Flertal af Opdrættere, men ogsaa mere og mere hos de store Landmænd og andre Hestevenner, at vende tilbage til en Landhest af den gl. fyenske Type, som rigtignok for Øjeblikket ikke er almindelig, men som ventelig ligesom tidligere kan skaffes tilveje igjen ved Udvalg samt Indkjøb af passende Heste i Jylland og Nordslesvig.

De ædle og forædlede Hingste, af hvilke der især ved Understøttelse af »Foreningen til den ædle Hesteavls Fremme« er udstationeret en Del paa Fyen, synes ikke rigtig at gjøre Lykke, hverken ved Dyrskuerne eller hos Opdrætterne; den offentlige Mening for Tiden i Forbindelse med de daarlige Tider begunstiger jo ikke Luxus. Selv de ret gode af Hingstene bedække kun faa Hopper, og efter de talrige Erfaringer man har fra tidligere Tid for Krydsning, selv med udmærkede »Blodsheste«, maa man være glad ved dette synlige Omslag i Stemningen. En anden Sag var det, om der tilstræbtes Dannelsen af et »konstant Slag« af Luxusheste ved Hjælp af saavel gode Hingste som Hopper af samme Slags; det maatte absolut hilses med Taknemlighed, men Udsigterne i den Retning ere ikke de lyseste. Det forhaandenværende stærkt forædlede, brugbare Hoppemateriale er ikke nær talrigt nok til de mange Hingste, selv om det kun anvendtes til »Renavl«. Et lille Skridt i Retning af rationel Art er dog gjort, idet Hoppepræmie ved nogle Dyrskuer betinges af Bedækning ved en bestemt Hingst. Men den eneste praktiske Vej til Bevarelse og Udvikling af en lille Specialitet, som Avlen af Luxusheste vel altid vil blive i Dan-

mark Vest for Storebelt, er utvivlsomt Dannelsen af en Avlsforening med dette Formaal.

Paa Sjælland er der i Aarets Løb ikke foretaget noget positivt Skridt til Hesteavlens Fremme, og det vil vistnok ogsaa falde vanskeligt at faa de mange Hoveder under én Hat. Imidlertid er Aaret ikke gaaet rent frugtesløst hen, idet der paa en Indstilling af Dyrlæge Klingberg i Fredensborg til »de samvirkende Landboforeningers« Bestyrelse er kommen en officiel Betænkning fra Husdyrbrugsudvalget med den nuværende og afgaaede Statshingsteskuekommissær, saa den vel altsaa tør betragtes som den sjællandske Hingsteskuekommissions fremtidige Program. Dersom et saadant i korte, klare Træk kunde meddeles Publikum, vilde der være meget vundet, thi siden den sjællandske Landhestetype er forsvunden, kunne Opdrætterne umulig vide, hvad de skulle holde sig til.

Udvalget har desværre ikke udtalt sig saa klart og praktisk som ønskeligt, da det skrev, hvad Formaalet for Sjællands Hesteavl bør være. Det hedder nemlig saaledes: en dyb, bred, vel fundamenteret, harmonisk bygget, stærk Kjørehest, paa ca. 10 Kv. 4", helst lidt over, nødig under, med energisk passende høj Gang, tørt Præg, god Holdning og nogenledes ren Farve,

Man tilraader at bygge dette Ideal, især paa det tilstedeværende sjællandske Materiale, som med Frederiksborg Afstamning og Præg forener en Form, der saa nær som mulig svarer til ovenstaaende Beskrivelse.

Forøvrigt tilraades Oprettelse af Avlsforeninger, nærmest med »Jyden« som Forbillede, Stambogsføring og Undersøgelse af Præmiehingstes Afkom.

Det seer jo meget godt ud paa Papiret, men siden vil det vise sig, hvordan man stiller sig i Praxis, thi Idealet, der er opstillet, er næppe noget Virkelighedsbillede. Vil man lægge mere Vægt paa Størrelse og »Styrke« end hidtil med Tilsidesættelse af »Adel«, vil man ved Præmieringen protegere den lille, fine, orientalsk-frederiksborgske Type med god Travbevægelse, den ædle Væddeløberform eller

den større, sværere, rundbyggede Landhest, saaledes som den tidligere fandtes, og hvoraf der endnu findes en enkelt god Hingst?

Det er ikke umuligt, at »Betænkningen« vil fremkalde en lille, hippologsk Literatur, men i Stedet derfor vilde jeg med Glæde hilse den første virksomme Avlsforening med et praktisk Formaal, f. Ex. »Frederiksborghesten«, hvilken jo dog er en Slags national Type.

Af Udstillinger har der i 1887 ikke været nogen betydeligere her i Landet, og et Par større i Udlandet, i Newcastle og Frankfurt a. M., have ikke havt Interesse for os. Men vi forberede os paa at skabe en værdig Repræsentation af vort Lands Hesteavl ved Udstillingen her i Kjøbenhavn 1888, og vi maa alle haabe, at det skal lykkes os, thi denne Gang komme vi under Udlandets Kritik.

Mælkeribruget i Danmark 1887.

Af

Konsulent **B. Bøggild.**

Nu da Tiderne siges vedvarende at være daarlige, kan det maaske være formaalstjenligt et Øjeblik at se hen til, hvorledes Forholdene stille sig i andre europæiske Lande, hvor ligesom hos os Mælkeribruget er Landboernes vigtigste Erhverv. — Det er jo ikke Danmark alene, der føler Trykket paa den ene Side af den langvarige Stilstand i Forretningslivet og den deraf følgende vigende Forbrugsevne hos de store Byers Befolkning og paa den anden Side af de andre Verdensdeles Konkurrence. De store Masser af oversøiske Produkter, særlig Korn, Oxe- og Faarekjød, Uld og Silke, der sælges til lave Priser paa de største Forbrugssteder her i Europa og særlig i England, have gjort det urentabelt for denne Verdensdels Beboere at befatte sig med Produktionen af disse Varer; og derfor har Landboerne i de fleste evropæiske Lande i de seneste Aar kastet sig over Mælkeribruget gjennemgaaende i saa høj Grad som de stedlige Forhold i de forskjellige Lande paa nogen Maade have tilladt. Der er trindt omkring bleven oprettet større og mindre Selskaber og Foreninger og talrige Skoler til Mælkeribrugets Fremme, og betydelige Summer anvendes i dette Øjemed af Regjeringerne for derigjennem at støtte Befolkningens Vel. — Italien, Østrig—Ungarn, Rusland, store Egne af Frankrig, Tyskland, England, Sverig og Norge have saaledes nu lagt sig efter Mælkeribruget, der før langt mere udelukkende udnyttedes

af de ældre Mælkerilande Irland, Schweitz, Nordfrankrig, Holland, Nordtyskland og Danmark. Men det ligger i Sagens Natur, at de tidligere agronomiske Forhold i de forskjellige Lande have en anden ret betydelig Indflydelse paa Kvægavlen og derigjennem paa den hele Mælkeridrift. — Hvor Kjødproduktion tidligere særlig var knyttet til vidtstrakte og ofte lave Græsgange, dèr er Befolkningen for en stor Del endnu henvist til hovedsagentlig at bearbejde Sommermælk, medens Køerne om Vinteren have deres mindre produktive Periode. — Hvor Kornsalg tidligere var Hovedsagen, kan man derimod nu lettere ved Dyrkning af passende Planter skaffe Køerne en rigeligere Vinterernæring og endog bringe det dertil, at der i den barske Aarstid kan frembringes store Mængder af værdifulde Produkter. Hvor Arbejdskraften var sparsom eller uforholdsmæssig dyr, er man nogle Steder bleven tvungen til at forøge Græsarealerne, fordi man kun ved at nedbringe Driftsudgifterne har havt Udsigt til at hæve Nettoudbyttet. — I Egne, hvor der allerede forud fandtes gode Mælkestammer, naaede man hurtigere frem til et godt økonomisk Udbytte, end hvor passende Racer først maatte tilføres og akklimatiseres. — Og hvor der forud blandt Befolkningen var nogen Kjendskab til Mælkens Bearbejdning til Smør eller til en eller anden Sort Ost, viste det sig, at en saadan speciel og tidligere ren lokal Tilvirkning hurtig med Fordel kunde udvides betydelig. — Men hvordan end Forholdene vare, søgte man hurtigst mulig at drage Fordel af de forholdsvis ret gode Priser, der var paa Smør, Ost, kondenseret Mælk, Mælkesukker o. s. v. Og Følgen blev, at de lokale Markeder i de forskjellige Lande hurtig overfyldtes, saaledes at flere og flere søgte Afsætning paa det største Verdensmarked — det engelske. En Tid saa det ud til, at de store tætbefolkede engelske Byer kunde modtage næsten ubegrænsede Mængder særlig af Ost og Smør; men omsider viste det sig, at Importen af disse Varer naaede et ihvertfald foreløbigt Toppunkt, og Forbruget er bleven begrænset ved Amerikas

store Osteproduktion og Hollands umaadelige Margarin-Industri.

For nogle Aar siden, da Efterspørgslen var tilfredsstillet, begyndte derfor Priserne at gaa ned baade paa Ost og Smør, og kun gode Kvaliteter blev det mulig at afsætte saaledes, at Producenten kunde have økonomisk Fordel deraf. — De sidste Aar have derfor været mere eller mindre trykkende for Mælkeribruget i de fleste Lande. Og særlig har det nu afsluttede Aar været daarligt, fordi der ved Siden af de utilfredsstillende Afsætningsforhold kom en usædvanlig tør Sommer. Under saadanne Forhold bliver Situationen særlig kritisk for saadanne Lande, der som f. Ex. Irland næsten udelukkende ere indrettede paa at have Hovedindtægten af Køerne, naar disse i fuld Mælkeydelse skulle ernæres ved Sommergræsningen. Og vi Danske maa siges at være heldigere stillet, idet Køerne her mere ligelig give Mælkeudbytte hele Aaret rundt og fortrinsvis yde mest om Vinteren, paa hvilken Tid man dels med Nutidens udviklede Transportmidler i Reglen vil være i Stand til at skaffe Foder tilveje, og dels vil have altid noget hjemmeavlet Foder til Raadighed, hvor der som hos os paa samme Ejendom dyrkes flere forskjellige Foderplanter, der have indbyrdes forskjellige Vækstperioder, saasom Vintersæd, Vaarsæd, Rodfrugter, Enghø, Kløverhø o. s. v., som kun yderst sjælden alle samtidig ville slaa fejl. — Sees der saaledes hen til, hvorledes nogle af vore Konkurrenter have været stillet i produktiv Henseende i det nu afsluttede Aar, faa vi mindre Grund til at beklage os, end om vi alene ville fordybe os i Betragtninger over vore hjemlige Forhold. — Og fæstes Opmærksomheden paa de lave Produktpriser, maa der dog indrømmes, at vore vigtigste Exportprodukter, Smør og Flæsk, endnu ere blevne forholdsvis godt betalte.

Sees der hen til de indkomne udførlige Regnskaber, der i alt væsentlig ere bearbejdede som tidligere Aar, maa man huske, at der ingenlunde er gjort Bestræbelser for at

fremdrage exceptionelt glimrende Resultater til Efterlignelse; men at Tidsskriftet først og fremmest lægger Vægt paa ved paalidelige Regnskaber at give et sandt Billede af det afsluttede Aar, hvorved dettes økonomiske Forhold kunne tages op til Drøftelse og Aaret sammenlignes med forudgaaende og eventuelt fremtidig med de efterfølgende.

Hvad specielt Vinterhalvaaret angaaer, som er belyst ved Tabellerne I, II a og II b, maa det bemærkes, at Flertallet af Korrespondenterne synes at være ret godt tilfredse med Udbyttet. Om Køernes Sundhedstilstand have de fleste ikke noget specielt at bemærke. Den ny tilkomne Korrespondent Nr. 11 anfører dog Kastning som en væsentlig Aarsag til et forholdsvis tarveligt Udbytte. Han skriver: »Mit Kreaturhold har i den sidste halve Snes Aar været i mindre heldig Kondition grundet paa vedholdende Kastning særlig af Kvier med 1ste og 2den Kalv samt indkjøbte Køer Aaret efter Indsætningen. Indtil for et Par Aar siden var i Reglen en Trediedel af Besætningen Kastere eller Overløbere. Kasterne bleve i Reglen ikke rene, og skjøndt Efterbyrden altid fjernedes af Dyrlægen, medførte dette Onde mange Overløbere Aaret efter. Ikke faa Kælvere bleve ej heller rene, og saavel dette Onde som Kastningen har jeg ikke kunnet forklare Grunden til. Jeg har ladet Kvierne kælve 1ste Gang som treaarige, men uden Held. De sidste 2 à 3 Aar har jeg ladet Staldene røge med Klor samt vaske med Sublimat hver Sommer, og en Forandring til det Bedre synes det sidste Par Aar at være indtraadt, skjøndt jeg endnu i dette Efteraar har adskillige Kastere.« — Ligeoverfor saadanne Tilfælde, hvor som her desinficerende Midler*) ikke kunne fjerne Ondet, finder jeg Anledning til at henlede Landmandens Opmærksomhed paa, at medens Kastning vistnok i mange Tilfælde maa antages at skyldes Sygdom og Smitstof, saa er det dog ogsaa at betragte som en Kjendsgjerning, at den kan

*) Se sidste Aarsberetning Side 55 om Brugen af Karbolsyre og Kalkning.

fremkaldes ved et Stof, Alkaloidet »Ergotin«, der findes i Meldrøjer. Denne Sag har særlig været Gjenstand for Undersøgelse i England og efter »The Journal of the Royal Agric. Soc.« bringer »Ugeskrift for Landmænd« for 8de Juli 1887 en Artikel om »Hvorfor kaste Køerne?« Den engelske Forsker Dr. Johnson skriver følgende:

»Opmærksomheden maa henvendes paa, hvad Køerne æde, og særlig paa Græsset og Høet. — Der kjendes ingen Græsser, der i sund Tilstand indvirke paa Livmoderen eller virke stærkt afførende; men vi kjende en Svamp, som hjemsøger Græsser og Kornplanter, og som i Medicinen i lange Tider har været kjendt som et i mange Tilfælde virksomt Middel til at faa Livmoderen til at trække sig sammen, skaffe Efterbyrden bort og standse forskjellige indvendige Blødninger. — Denne Svamp er Meldrøje*), som angriber Græsplanterne under disses Blomstring. Bedst kjendt er den som Snylteplante paa Rugen, men den angriber ogsaa Rajgræs, Thimothe, Hundegræs, Draphavre og de fleste andre Græsser. Og Dr. J. har bemærket, at Græsset paa de skyggefulde Steder, under Træer, Hækker o. s. v. fortrinsvis er befængt med Meldrøjer. Disse Snyltesvampe, antager han, blive fortærede af Kvæget paa tre forskjellige Stadier: 1) Strax i Begyndelsen af Udviklingen, medens Værtplanterne endnu ere nogenlunde unge og saftige. 2) Naar den fulde Størrelse er opnaaet, paa den Tid da Kornet og Græsfrøet modnes, medens Meldrøjerlegemerne endnu sidde paa Kjærnernes Plads i de tildels tørre Straa. 3) Og endelig, naar Svampelegemerne ere faldne fra Værtplanterne ned paa det lavere Grønsvær. — Det tredie Stadium anseer Dr. J. for det, der foraarsager den meste Skade; thi i denne Tilstand findes Meldrøjer den største Tid af Aaret; de ere fuldt udviklede og rige paa Gift og ligge i det fine, tætte Græs, som Kvæget netop ynder at æde. Her er en Plante, der er i Stand til at fremkalde Ondet. Og denne Plante har jeg uden Undtagelse, siger Dr. J., funden paa alle de Græsgange, hvor Køer nylig have kastet, og da intet andet kjendt Middel fremkalder Sygdommen, mener jeg, vi ere berettigede til at antage, at Meldrøjer ere Hovedaarsagen til Kastning, hvor denne ikke hidrører fra Ulykkestilfælde. Og han mener af sine Iagttagelser at kunne slutte, at stiv Lerjord er særlig gunstig for Meldrøjers Udvikling. — Som virksomt Middel til i denne Henseende at uskadeliggjøre Høet, mener han, at dette bør bjærges strax ved Begyndelsen af Græssernes Blomstringstid, inden Snyltesvampene endnu have faaet

*) Om Meldrøjer giver Konsulent P. Nielsen i Landbrugs-Ordbogen en fuldstændig Beskrivelse med gode Tegninger.

Tabel I. Vinterfodringen

Mælkeriernes Nr.	Mælkeriernes Nr. i forrige Aars Beretning.	Koholdet.				Vinterfodret Antal Dage.	Opfodret pr. Ko.										
		Antal Køer.	pCt. Kælvere inden 1ste Januar.	pCt. ny indsatte Køer.	pCt. Kastere og Overløbere.		Pd. Rapskager.	Pd. Palmekager.	Pd. Klid.	Pd. andre Handelsfoderstoffer.	Pd. Korn.	Ialt Pd.	Pd. Kraftfoder pr. Dag.	Pd. Kløverhø*) og Vikkehavrehø.	Pd. Enghø*).	Pd. Runkelroer og Gulerødder**).	Pd. Turnips og Rutabaga**).
1	1	107	49	18	6	221	-	84	292	371	512	1259	5.7	1424	393	-	1705
2	2	79	53	19	7	209	165	-	291	163	908	1527	7.3	279	228	7038	-
3	3	179	54	21	19	183	128	-	155	256	467	1006	5.5	-	1402	6747	395
4	-	66	36	14	8	214	154	157	671	-	671	1653	7.7	561	-	-	-
5	5	38.6	60	23	16	224	160	317	371	7	583	1438	6.4	249	840	600	-
6	6	66	26	35	20	225	36	414	527	-	358	1335	6.0	909	-	-	2273
7	7	107	58	19	21	208	-	-	296	119	408	823	4.0	437	2334	3458	374
8	8	65	38	14	18	197	246	163	272	147	586	1414	7.2	413	413	4380	-
9	9	46	76	18	7	212	161	-	304	152	435	1052	5.0	435	435	1960	-
10	10	66	56	15	9	214	121	-	121	-	373	615	2.9	606	2424	1909	970
11	-	93	42	14	30	221	157	172	500	216	457	1502	6.8	581	-	5108	-
12	-	160	-	24	14	206	188	243	323	41	-	795	3.9	390	120	4613	-
13	-	143	35	32	14	212	210	304	490	275	415	1694	8.0	-	-	6797	-
14	14	102	-	18	14	194	159	-	150	-	539	848	4.4	235	980	6000	471
15	15	135	38	16	15	210	337	188	7	32	578	1142	5.4	1738	-	1635	-
16	16	79	38	11	11	198	152	-	67	-	924	1143	5.8	-	1266	-	3640
17	17	36	-	33	3	200	122	109	280	-	139	650	3.3	555	1200	10278	-
18	-	63	41	22	25	208	103	57	365	-	839	1364	6.5	178	838	5428	203
19	19	38	68	29	17	209	211	248	426	-	658	1543	7.4	-	-	-	-
20	-	103	-	12	19	209	95	139	369	28	418	1049	5.9	1646	1536	3357	510
21	-	155	52	20	8	199	243	140	-	5	242	630	3.2	1000	2973	-	-
22	13	25	-	24	20	243	228	315	382	1110	329	2364	9.7	1280	-	6264	-
23	18	50	38	24	20	181	-	-	-	213	1012	1225	6.8	-	-	1440	2880

*) Et Læs Hø regnet til 1200 Pd., naar intet andet opgives, og en Givt til 5 Pd.

**) En Tønde Runkelroer, Gulerødder og Rutabaga regnet til 180 Pd., en Td. Turnips til 160 Pd.

1886—87 paa 23 Gaarde.

Produceret pr. Ko.						Mælke-forbrug.		Pr. 100 Pd. opnaaet Pris for			Antal Kalve		Skumningssystem.
Pd. Mælk.	Pd. Smør.	Pd. frisk Ost.	Pd. Svin lev. Vægt.	Solgt Pd. skummet Mælk.	Pd. sk. Mælk til Kalve og Husholdn.	til 1 Pd. Smør.	til 1 Pd. frisk Ost.	Smør.	Ost.	Svin.	Tillagt.	Fedet.	
3406	113	106	154	10	755	30.5	13.4	98.86	16.06	26.02	15	3	Bøtter.
2736	95	111	127	13	266	27.0	13.0	95.16	16.00	26.25	15	1	Vand og Is.
3162	110	113	156	13	995	27.7	13.6	104.00	14.00	26.80	59	-	B.& W.s Centrifuge
2522	93	98	117	53	633	27.1	11.8	93.00	15.0	28.00	14	-	Is og Bøtter.
2693	98	88	73	62	900	26.8	13.2	97.00	15.90	25.84	10	-	Bøtter.
2632	90	37	84	33	702	28.3	12.0	111.00	20.00	27.00	21	-	Bøtter.
2513	74	47	110	23	478	31.2	13.4	97.82	-	28.61	38	1	Bøtter.
3151	-	-	-	-	-	25.36	14.7	-	-	-	40	10	B.& W.s Centrifuge
3750	122	29	66	39	689	28.8	15.1	98.10	25.00	25.00	9	8	Vand.
2135	54	79	94	62	580	34.3	12.0	102.20	21.00	26.40	17	-	Vand og Is.
2755	95	86	104	9	729	28.4	13.1	98.76	15.43	26.00	15	-	Fade.
1791	62	43	94	46	470	26.7	12.1	102.66	15.0	26.73	32	3	B.& W.s Centrifuge.
3075	119	106	109	30	630	24.8	13.8	97.75	11.91	27.82	30	16	B.& W.s Centrifuge.
2552	92	58	85	35	689	26.5	14.2	98.65	12.50	24.50	31	15	B.& W.s Centrifuge.
2790	105	107	109	103	518	26.2	13.0	102.50	15.00	27.00	21	4	Lavals Centrifuge.
2572	83	139	83	1	278	30.6	12.7	91.64	18.50	27.00	-	1	Bøtter og Is.
3339†	77	36	48	146	1098	31.5	12.4	99.00	25.00	24.50	30	1	Is.
2306	78	26	100	52	543	27.7	12.1	106.00	20.00	27.00	8	4	Is.
3220	109	53	-	-	1655	28.6	13.0	97.10	-	-	20	-	Bøtter og Is.
2387	71	43	104	74	625	31.7	12.6	105.00	18.00	26.65	17	-	Is og Vand.
1809	61	4	76	71	582	28.4	13.6	100.00	15.00	26.00	15	6	N.& P.s Centrifuge.
5575	201	-	-	-	716	26.9	-	100.00	-	-	3	1	N.& P.s Centrifuge.
2150	75	43	127	72	302	28.0	14.0	109.30	14.00	24.40	8	-	B.& W.s Centrifuge.

†) Heraf solgt 520 Pd. til et Fællesmælkeri. (Antaget Værdi 4_{13} Ø. pr. Pd.)

Tid til at udvikle sig. Dr. J. angiver som karakteristisk, at han altid paa de mistænkte Marker, hvor han har søgt efter Meldrøjer, har fundet Flertallet af disse paa mindre Pletter og fortrinsvis paa Rajgræs, og hvor der var mest Skygge. Denne Omstændighed, at de saaledes forekomme i Pletter, tillægger han den Betydning, at nogle Køer kaste, medens andre i samme Mark ikke blive syge, og ligeledes at Høet fra samme Mark bevirker, at nogle Køer kaste og andre ikke. Men han mener ogsaa, at Landmændene bør benytte denne Omstændighed til at blive af med Ondet, idet nemlig de Pletter paa Marken, hvor Meldrøjer findes det ene Aar, bør tydelig mærkes, for at man de følgende to Aar stadig kan slaa Græsset, inden det begynder at blomstre og derved helt udrydde Svampen paa de paagjældende Steder«.

Køernes Fodring har været meget forskjellig paa de 23 forskjellige Gaarde. Ikke mindre end tre have helt undladt at benytte Rapskager. Disse ere ganske vist i Reglen imellem de dyreste Handelsfoderstoffer; men det er dog et stort Spørgsmaal, om det er rigtigt, derfor at lade være med at kjøbe dem. Vil man producere Smør til Export, maa man lige saavel tage Hensyn til Smørrets Kvalitet som til Foderets Pris, hvis man vil have Udsigt til økonomisk Fordel. Hermed være dog ingenlunde sagt, at Landmanden bør urokkelig konservativ udelukkende blive staaende ved de tre fra alle Sider anerkjendte Foderstoffer — lidt Rapskager og større Mængder Hvedeklid og Havre. Med de nuværende dalende Priser er det i sin Orden, at Foderblandingen søges sammensat saa billig som mulig; men altid maa det tilraades, at man paa den enkelte Gaard kun ganske langsomt gjør Forandringer fra den Sammensætning af Foderet, som man gjennem stedlig Erfaring har Sikkerhed for kan give et godt Produkt. Der foreligger talrige Exempler paa, at hvad der nogle Steder har været brugt med Held, andre Steder har bragt mange Vanskeligheder og Tab. Men hyppigst hidrører det vistnok fra bratte Overgange fra et Foderstof til et andet og ensidig Brug af et enkelt Foderstof, der derved hurtig kommer til at virke skadelig. Der er meget, der taler for, at Forstander Svendsens Iagttagelser i saa Henseende ere rigtige, naar han mener at kunne indestaa for, at man

har fuld Betryggelse mod skadelig Virkning af de saakaldte »tvivlsomme Foderstoffer«, naar det overholdes ikke at bruge mere end et Pd. daglig pr. Ko af nogen Slags Oliekager — heller ikke af Rapskager —, og naar Tilskudet af en eller anden Sort Oliekager forøges, maa Forøgelsen kun udgjøre $^1/_2$ Pd. daglig pr. Ko ad Gangen, og der maa hengaa mindst en Uge, før en ny Forøgelse finder Sted. Og han hævder, at i mange Tilfælde skyldes de skadelige Virkninger, man mener at iagttage af et vist Foderstof, ikke dettes Egenskaber i og for sig, men derimod den pludselige Forandring i Foderets Sammensætning. Faaer Koen derimod tilstrækkelig Tid til at vænne sig til Foderets nye Egenskaber, vil man ofte slet ikke mærke nogensomhelst skadelig Virkning.

Det er saaledes paafaldende at lægge Mærke til Fodringen paa Gaarden Nr. 7, der er en bekjendt Præmietager for extra fint Smør. Her er af Handelsfoderstoffer kun anvendt 296 Pd. Klid og 119 Pd. Solsikkekager pr. Ko, og Smørret betegnes som »meget fint«. Næsten alle Landets Smørhandlere ville imidlertid vistnok enstemmig erklære, at Solsikkekager ere absolut forkastelige som Foder for Malkekøer; thi Smørret faaer en karakteristisk, vammelsød og fedtet Smag, saa det undertiden kan blive ligesaa modbydeligt som amerikansk Olie. — Og det er en dyrekjøbt Erfaring fra utallige Gaarde Landet rundt. — Men anvendt i saa ringe Mængde som $^1/_2$—1 Pd. pr. Ko spores der ingen Skade, og Solsikkekager ere vistnok i Øjeblikket det billigste Handelsfoderstof i Forhold til den deri indeholdte Næringsværdi.

Her maa Landmændenes Opmærksomhed vistnok henledes paa en anden Kage, der særlig i England er almindelig anvendt, men som her i Landet de fleste Steder er upaaagtet. Det er Bomuldsfrøkager, som i Næringsværdi staaer meget højt, og som ikke vides at have nogen særlig skadelig Indflydelse paa Smørrets Kvalitet. Nr. 23 angiver om den, at Bomuldsfrøkager give meget, men tørt Smør; højst 2 Pd. pr. Ko kan anvendes uden Skade. — Men

hvorfor give 2 Pd. af den? Vil Bomuldsfrøkager ligesom Palmekager give tørt Smør, saa modarbejd denne Ulempe ved at give et Pd. Jordnødkager og et Pd. Rapskager, ved Siden af et Pd. af hver af de andre.

Palmekager og Palmemel hævde stadig deres Anseelse for at give meget Smør. Nr. 6 skriver f. Ex.: Da vi havde Palmemel med 20 pCt. Fedt, brugtes 4 Pd. Mælk mindre til et Pd. Smør.

De stadig strængere Fordringer til Smørrets Kvalitet fra Englændernes Side nødvendiggjør, at Fodringen med de skadelige Rodfrugter, Rutabaga og Turnips, efterhaanden indskrænkes. Smaa Mængder kunne vel altid med Fordel finde Anvendelse særlig til Goldkøer og Ungkvæg, men Nødvendigheden byder, at Runkelroer og Gulerødder blive Hovedparten af Rodfrugtfoderet til Malkebesætningerne. — Medens forrige Aar 12 af 20 Korrespondenter havde benyttet Rutabaga og Turnips og nogle endog i ret anselig Mængde, ere disse uheldige Foderplanter denne Gang kun benyttede paa 10 af 23 Gaarde og i forholdsvis mindre Udstrækning.

Hvad Fodringen i sin Helhed angaaer og særlig ligeoverfor det Spørgsmaal, hvorledes det har betalt sig, maa der henvises til Tabellerne II a og II b, hvor Beregningen og Sammenstillingen er foretagen efter de i tidligere Aar anvendte Regler, og Værdiansættelsen er iaar ligesom ifjor sat til 5 Øre pr. Pd. beregnet Kraftfoder. Reduktionen til Kraftfoderenheder er altsaa skeet ved følgende Forholdstal:

100 Pd.	Kraftfoder	=	100	Beregn.-Værdi af	100 Pd.	= Kr.	5,00.
—	Kløverhø	=	40	Do.	do.	= -	2,00.
—	Enghø	=	25	Do.	do.	= -	1,25.
—	Gulerøder og Runkelroer	=	12	Do.	do.	= -	0,60,
—	Turnips og Rutabaga	=	8	Do.	do.	= -	0,40.

Markedspriserne paa de forskjellige Foderstoffer ere muligvis noget lavere end foregaaende Aar, men der synes

dog ikke at være Anledning til atter denne Gang at forandre Prisen, der forrige Aar nedsattes fra 6 til 5 Øre pr. Pd. beregnet Kraftfoder. Indrømmes maa det jo altid, at den hele Beregning er noget vag, idet f. Ex. en Gaard som Nr. 15, der har brugt mange Rapskager og næsten ingen Klid, kan komme til at staa forholdsvis gunstig i Tabellen; men hvorledes skal ellers Sammenligning mellem de forskjellige Gaarde og Aarsregnskaber finde Sted? Den hele Beregning vil dog altid kun blive tilnærmelsesvis rigtig.

I Tab. II a maa man vistnok forgjæves søge Oplysning angaaende det meget vigtige Spørgsmaal om den stærke eller jævne Fodring betaler sig bedst. Den stærke Fodrings Forkæmpere ville vistnok have vanskeligt ved at forklare os, hvorfor eller hvorledes Nr. 9 og Nr. 19 have kunnet producere Mælken saa billig. Nr. 22 er ganske vist et Exempel paa, at meget stærk Fodring kan blive godt betalt. Men det synes ogsaa uforklarligt, hvorfor Nr. 2 med en smuk Besætning af nordslesvigske Køer, jævn stærk Roefodring osv. producerer Mælken forholdsvis saa dyrt, medens Nr. 1 med jydsk Besætning, færre Kælvere og næsten ingen Roefoder producerer Mælken 33 pCt. billigere.

Lokale Forhold, Kælvningstid osv. have uden Tvivl stor Betydning; men mon det ikke først og fremmest kommer an paa at afpasse Foderets Mængde ikke alene efter Besætningens Ydeevne, men ogsaa efter den enkelte Koes øjeblikkelige Malkeevne, saaledes at det enkelte Individ aldrig faaer mere Kraftfoder, end den er i Stand til at omsætte? Den Antagelse synes at være den naturligste. Tabellen synes i hvert Fald at angive adskillige Exempler paa, at Mælk meget vel kan produceres fordelagtig og endog særlig billig ved »jævn« Fodring.

I sin Helhed synes det, at Vinterfodringen har givet et forbausende godt økonomisk Resultat. De 16 Gaarde, der kunne sammenlignes for Aarene 86 og 87, ere gaaede ned i Produktionsomkostninger, saaledes at

Tab. II. a. Vinterfodringen 1886—87.

Mælkeriernes Nr.	pCt. Kælvere inden 1. Jan.	Opfodret pr. Ko af beregnede Kraftfoderenheder.								Foderets Værdi i Kr.	Pd. Mælk pr. Ko.	100 Pd. Mælk kostet at producere.				
		Kraftfoder.	Kløver og Vikke-havrehø.	Enghø.	Runkelroer og Gulerødder.	Turnips og Rutabaga.	Ialt.	I Gjennemsnit pr. Dag af Kraftfoder.	I Gjennemsnit pr. Dag af hele Foderet.			1886—87.	1885—86.	1884—85.	1883—84.	1882—83.
1	49	1259	570	98	»	136	2063	5.7	9.2	103.15	3406	3.03	4.10	4.68	4.19	—
2	53	1527	112	57	845	»	2541	7.3	12.2	127.05	2736	4.64	4.86	8.02	7.70	8.15
3	54	1006	»	351	810	32	2199	5.5	12.0	109.95	3162	3.48	3.63	—	—	—
4	36	1653	224	»	»	»	1877	7.7	8.8	93.85	2522	3.72	—	—	—	—
5	60	1438	100	210	72	»	1820	6.4	8.1	91.00	2693	3.38	4.05	4.98	4.79	5.35
6	26	1335	364	»	»	182	1881	6.0	8.4	94.05	2632	3.57	4.58	4.68	5.63	5.20
7	58	823	175	584	415	30	2027	4.0	9.8	101.35	2513	4.03	3.35	—	—	—
8	38	1414	205	103	526	»	2248	7.2	10.4	112.40	3151	3.57	3.72	6.01	4.64	5.12
9	76	1052	184	109	236	»	1581	5.0	7.5	79.05	3750	2.11	2.76	4.26	3.38	5.37
10	56	615	242	606	229	78	1770	2.9	8.3	88.50	2135	4.15	5.55	6.05	5.66	7.25
11	42	1502	232	»	613	»	2347	6.8	10.6	117.35	2755	4.26	—	—	—	—
12	—	795	156	30	554	»	1535	3.9	7.5	76.75	1791	4.28	—	—	—	—
13	35	1694	»	»	816	»	2510	8.0	11.9	125.50	3075	4.08	—	—	—	—
14	—	848	94	245	720	38	1945	4.4	10.0	97.25	2552	3.81	5.41	—	—	—
15	38	1142	695	»	196	»	2033	5.4	9.7	101.65	2790	3.64	4.17	5.51	6.17	—
16	38	1143	»	317	»	291	1751	5.8	8.8	87.55	2572	3.40	4.52	5.32	—	—
17	—	650	222	300	1234	»	2406	3.3	12.0	120.30	3339	3.60	2.25	4.09	5.23	5.14
18	41	1364	71	210	652	16	2313	6.5	11.1	115.65	2306	5.02	—	—	—	—
19	68	1543	»	»	»	»	1543	7.4	7.4	77.15	3220	2.39	2.93	3.10	4.71	—
20	—	1049	658	384	403	41	2535	5.0	12.1	126.75	2387	5.31	—	—	—	—
21	52	630	400	743	»	»	1773	3.2	8.9	88.65	1809	4.90	—	—	—	—
22	—	2364	512	»	751	»	3627	9.7	14.9	181.35	5575	3.25	3.72	—	—	—
23	38	1225	»	»	173	230	1628	6.8	9.0	81.40	2150	3.79	4.36	6.34	5.34	6.31

Tab. II. b.

Mælkeriernes Nr.	Aargang.	pCt. Kælvere inden 1. Januar.	Pd. Kraftfoder daglig pr. Ko.	Ialt Pd. Foder daglig pr. Ko.	Mælkeudbytte i Pd. pr. Ko.	Mælkens Produktionspris Ø. pr. Pd.
1	1883—84	39	5.4	8.1	2575	4.19
	84—85	38	4.3	9.8	2650	4.68
	85—86	47	4.2	10.9	2850	4.10
	86—86	49	5.7	9.2	3406	3.03
2	1880—81	36	6.0	10.1	2195	5.97
	81—82	40	8.3	12.9	1602	9.65
	82—83	23	6.6	11.7	1692	8.15
	83—84	47	6.1	12.0	1968	7.70
	84—85	33	7.4	12.8	2023	8.02
	85—86	49	6.1	12.3	2628	4.86
	86—87	53	7.3	12.2	2736	5.00
3	1885—86	50	5.3	11.9	2983	3.63
	86—87	54	5.5	12.0	3162	3.48
5	1880—81	57	6.4	7.7	2394	4.21
	81—82	54	7.0	8.9	2237	4.87
	82—83	50	7.2	11.6	2681	5.35
	83—84	61	6.3	9.7	2588	4.79
	84—85	68	5.8	11.4	2975	4.98
	85—86	59	6.4	10.2	2862	4.05
	86—87	60	6.4	8.1	2693	3.38
6	1880—81	39	4.7	7.9	2541	4.12
	81—82	33	7.5	10.2	1828	6.41
	82—83	50	6.7	11.4	2731	5.20
	83—84	27	4.9	9.1	1982	5.63
	84—85	15	4.0	7.1	1965	4.68
	85—86	30	5.5	11.3	2700	4.58
	86—87	26	6.0	8.4	2632	3.57
7	1885—86	66	3.9	9.1	2865	3.35
	86—87	58	4.0	9.8	2513	4.03
8	1880—81	55	6.1	10.0	2478	4.96
	81—82	64	7.8	12.5	2605	5.05
	82—83	59	7.6	14.4	3261	5.12
	83—84	53	7.0	12.6	2870	4.84
	84—85	47	6.9	12.0	2564	6.01
	85—86	47	7.4	11.4	3228	3.72
	86—87	38	7.2	10.4	3151	3.57
9	1880—81	70	4.9	13.4	2724	6.17
	81—82	42	7.1	14.7	2327	7.59
	82—83	68	5.9	14.8	3464	5.37
	83—84	50	4.8	10.1	3841	3.38
	84—85	70	5.6	12.9	4000	4.26
	85—86	87	6.7	10.7	4109	2.76
	86—87	76	5.0	7.5	3750	2.11
10	1880—81	54	2.2	6.7	1786	4.81
	81—82	43	3.9	8.5	1724	5.42
	82—83	62	3.6	12.2	2213	7.25
	83—84	61	6.3	9.9	2134	5.66
	84—85	42	4.0	10.0	2166	6.05
	85—86	46	4.0	11.3	2198	5.55
	86—87	56	2.9	8.3	2135	4.15
14	1885—86	45	5.4	12.0	2308	5.41
	86—87	—	4.4	10.0	2552	3.81
15	1883—84	—	5.6	13.2	2636	6.17
	84—85	—	5.9	10.4	2319	5.51
	85—86	32	5.5	10.8	2603	4.17
	86—87	38	5.4	9.7	2790	3.64
16	1884—85	37	6.0	9.4	2267	5.32
	85—86	28	5.4	8.6	2101	4.52
	86—87	38	5.8	8.8	2572	3.40
17	1881—82	40	3.2	11.8	3246	4.39
	82—83	44	3.6	12.4	3066	5.14
	83—84	45	3.4	12.3	2667	5.28
	84—85	45	3.0	10.9	3481	4.09
	85—86	64	2.6	9.7	4623	2.25
	86—87	—	3.3	12.0	3339	3.60
19	1883—84	—	7.5	13.5	3475	4.71
	84—85	—	7.0	10.0	4056	3.10
	85—86	68	6.8	10.0	3675	2.93
	86—87	68	7.4	7.4	3220	2.39
22	1885—86	—	11.2	16.4	5087	3.72
	86—87	—	9.7	14.9	5575	3.25
23	1885—86	55	6.2	10.2	2588	4.36
	86—87	38	6.8	9.0	2150	3.79

medens deres Gjennemsnit forrige Aar var 4,00 Øre, er det sidste Aar kun 3,49 pr. Pd. Mælk. Og her maa det erindres, at der ved sidste Aarsopgjørelse ogsaa var betydelig Nedgang, nemlig 5,9 pCt. For dette Aar er Nedgangen endnu større, nemlig 12,7 pCt. Der synes saaledes stadig at være sund økonomisk Fremgang i den Kunst at faa Køerne til at give megen Mælk for Foderet; men i det mindste enkelte Steder synes der at være Antydning af, at Mælken samtidig bliver tyndere, hvilket viser sig ved et stigende Mælkeforbrug til et Pd. Smør.

Vare Korrespondenterne gjennemgaaende veltilfredse med Vinterhalvaarets Udbytte, vare de derimod mere eller mindre elendige over Sommeren. Nr. 1 betegner kort og tydelig sit Resultat med Ordene: »Vinteren var fortrinlig, Sommeren ussel«. Og lignende Udtalelser høres fra mange af Landets Egne.

Foraaret begyndte ret lovende i Maj Maaned, og i Begyndelsen befandt Køerne sig vel paa Marken og gav et tilfredsstillende Mælkeudbytte; men allerede i Juni begyndte Tilstanden paa Marken at blive fortvivlet i mange Egne af Landet. Hvor Køerne havde været, kom lidt, og hvor der havde været slaaet Kløver, kom næsten intet igjen. Regnmanglen var stor, og Jordens Overflade blev saa tør, at f. Ex. meget Turnipsfrø slet ikke kom til at spire. Paa lettere Jorder blev selv tidlig saaet Vaarsæd meget kort og tynd. Og Vandmangel blev almindelig og blev mere og mere generende, jo længere man kom hen paa Aaret.

De foregaaende Aar havde været saa tørre, at der om Vinteren var mærkværdig lidt Vand i Jorden. I Vestjylland var der f. Ex. ved Vinterens Slutning lidet eller intet Vand i en Del af de smaa Aaer og Bække. Tidlig paa Sommeren begyndte Brøndene nogle Steder at blive tørre, og man var henvist til at vande Køerne ved Vandhuller og Mærgelgrave ofte langt ude i Marken. Men selv dér sank Vandstanden i ængstelig Grad, saaledes at de ældre Krebsehuller i Brinkerne viste sig $^1/_2$—1 Alen over Vandfladen. Ogsaa til det indvendige Mælkeri var det vanske-

ligt at skaffe Vand, og nogle af Vandmælkerierne, som f. Ex. Nr. 9, vare ilde stedte, fordi Kilderne stoppede, og Is var der ikke opbevaret saa meget af, at der var fuld tilstrækkelig til al Mælkens Afkøling.

Forholdene vare saaledes om mulig ofte endnu værre i 1887 end i 1886, og hvad der i sidste Aarsberetning meddeltes om og imod disse Vanskeligheder Side 66—72, kunde der iaar næsten være Anledning til at indskjærpe endnu mere grundig.

Medens f. Ex. paa Irland, hvor Tørken i Sommer var ligesaa stræng som hos os, Landmændene ofte kun havde Valget imellem at lade Køerne sulte eller sælge dem bort til lav Pris, ere de danske Landmænd dog saaledes stillede, at de have Evne til saa nogenlunde at bevare deres Besætninger og Køernes Huld. Om det end i Øjeblikket er kostbart at give meget Kraftfoder om Sommeren, er det dog i Aarenes Løb bleven den almindelige Opfattelse, at det i Længden er det mest økonomiske at fodre saa jævnt og regelmæssigt som muligt, saaledes at Køerne ikke af Mangel paa Næring eller Pleje nogen Tid maa enten sætte af paa Mælken eller paa Huldet. At man om muligt absolut maa forskaane Køerne fra at sulte, selv om Græsningen svigter, og Sommeren er nok saa tør, derom ere alle erfarne Mælkerimænd enige. Men derimod ere Meningerne meget delte om, hvorledes man mest økonomisk kommer ud over Vanskeligheden.

Hvorledes skal man fodre sine Køer om Sommeren? Det er et Spørgsmaal, der faaer større Betydning, jo mere intensiv vort hele Mælkeribrug bliver, og jo tørrere Aaret er. Og om det Spørgsmaal var det vistnok ønskeligt, om de lokale Landboforeninger vilde skaffe Kundskaber og paalidelige Erfaringer frem fra Landets forskjellige Egne, f. Ex. ved Diskussionsmøder eller Artikler i Bladene; thi det er aabenbart, at der her staaer store Kapitaler paa Spil. Som Tabel III viser ere endog store Gaarde gaaede over til gjennemført Sommerstaldfodring, og i nogle Egne af Landet synes det at give et tilfreds-

Tab. III. Sommerfodring og Mælkeri-

Mælkeriernes Nr.	Koholdets Størrelse.	Antal Græsdage.	Produktion pr. Ko.						Mælkeforbrug til 1 Pd.		Salgspris pr. 100 Pd.			
			Pd. Mælk.	Pd. Smør.	Pd. Ost.	Pd. Svin.	Skummet Mælk anvendt til Pd. Salglg.	Skummet Mælk anvendt til Pd. Kalve og Husholdn.	Smør.	Frisk Ost.	Smør.	Ost.	Svin.	Skummet Mælk.
1	106	157	1744	58	56	154	6	272	29.8	11.9	95.45	16.00	26.02	-
2	79	152	1785	60	52	128	13	238	29.3	11.9	98.16	16.00	26.25	0.81
3	176	17	2777	101	81	124	19	525	26.7	13.2	87.70	14.00	26.10	0.75
4	65	111	1950	72	79	117	46	370	26.7	14.2	96.00	15.00	28.00	1.50
5	36.8	147	2042	68	101	73	41	255	29.5	12.6	92.80	15.90	25.84	1.50
6	77	120	1717	58	33	84	28	355	29.8	14.1	90.00	20.00	27.00	2.00
7	103	141	1686	55	38	74	17	405	29.4	13.7	91.96	-	26.80	2.00
8	61	159	2507	-	-	-	-	-	25.2	14.7	-	-	-	-
9	44	154	1713	53	8	66	25	318	29.4	12.6	95.19	25.00	25.00	2.00
10	64	154	2023	60	72	94	92	456	32.0	13.1	90.00	21.00	26.30	2.50
11	84	108	1731	57	68	104	20	440	27.7	13.6	90.60	19.50	26.00	2.00
12	160	117	2201	79	51	94	37	619	25.22	13.6	96.07	15.00	26.73	-
13	139	-	2157	85	61	109	21	357	25.0	15.9	97.00	12.00	27.32	1.50
14	102	74	1643	62	54	85	55	338	25.0	-	92.07	-	24.50	1.50
15	135	156	1883	75	91	109	65	243	24.8	13.2	97.00	17.25	25.00	1.25
16	75	150	1391	48	59	83	1	236	28.3	12.1	93.52	16.00	26.50	2.50
17	36	167	2836[3])	43	38	48	157	490	32.4	13.6	92.00	25.00	24.50	2.00
18	63	147	1672	52	37	100	46	254	29.9	11.7	100.00	20.00	27.00	1.50
19	34	146	1777[4])	51	16	-	-	757	28.1	13.9	86.40	-	-	-
20	103	119	2030	64	58	104	46	322	30.8	13.1	96.92	18.00	26.65	2.00
21	148	140	2039	75	51	76	48	380	25.9	13.7	100.00	15.00	25.00	1.25
22	25	45	2234	85	-	-	-	300	25.5	-	93.00	-	-	-
23	50	-	2613	93	34	127	266	262	27.3	13.0	97.30	14.00	24.40	1.50

[3]) Deraf solgt 998 Pd. til et Fællesmælkeri.

[4]) Heraf solgt 228 Pd. à 3.3 Øre.

Udbytte paa 23 Gaarde i 1887.

Foder pr. Ko.				Skumningssystem.	Anmærkning.	Sommeren 1886.	
Pd. Kraftfoder.	Pd. Kløverhø.	Pd. Enghø.	Td. Ld. Græsareal.			Pd. Mælkeudbytte pr. Ko.	Mælkeforbrug til 1 Pd. Smør.
168	-	-	c. 1	Is og Bøtter.	Delvis Sommerstaldfodring.	1513	33.3
32	-	-	c. 1	Vand og Is.	Staldfodret $^{5}/_{7}$—$^{18}/_{7}$.	2205	26.0
613[1]	-	1385	0.6	B. & W.'s Centrifuge.	Staldfodret $^{1}/_{4}$—$^{27}/_{5}$ og $^{13}/_{6}$—$^{1}/_{9}$.	2358	26.2
188	-[2]	-	0.7	Is og Bøtter.	Staldfodret $^{23}/_{6}$—$^{30}/_{7}$.	-	-
-	-	-	0.9	Bøtter.	—	2037	29.1
-	-	-	0.7	Is.	Staldfodret $^{2}/_{7}$—$^{25}/_{7}$.	1684	31.5
54	-	-	-	Is og Bøtter.	Staldfodret $^{30}/_{6}$—$^{14}/_{7}$.	1864	31.7
488	25	25	0.7	B. & W.'s Centrifuge.	—	2165	25.2
114	-	-	0.7	Vand.	Halmmangel.	1820	31.2
-	-	-	0.7	Vand og Is.	30 Køer indbundne 18 Dage før Resten.	2169	31.0
235	76	-	0.9	Is.	Staldfodret $^{2}/_{7}$—$^{6}/_{8}$.	-	-
281	-	-	0.9	B. & W,'s Centrifuge.	Staldfodret 43 Dage.	-	-
396	1200	-	-	Centrifuge.	Staldfodret hele Sommeren.	-	-
-	-	-	c. 1	B. & W.'s Centrifuge.	Staldfodret $^{9}/_{6}$—$^{29}/_{7}$.	2037	25.7
127	27	-	-	Laval's Centrifuge.	70 Køer staldfodret $^{5}/_{6}$—$^{11}/_{7}$.	1685	24.6
100	-	27	1.4	Is og Bøtter.	—	1539	26.9
111	-	-	0.6	Is.	Fedet 4 og tillagt 8 Kalve.	2049	29.4
-	254	-	c. 1	Is.	Fedet 4 Kalve.	-	-
-	-	-	1.3	Is og Bøtter.	Staldfodret 14 Dage.	2188	30.3
227	-	-	c. 2	Is og Vand.	Staldfodret $^{5}/_{7}$—$^{6}/_{8}$ og Halvdelen $^{18}/_{8}$—$^{12}/_{10}$.	-	-
76	22	32	c 1	Centrifuge.	Staldfodret $^{31}/_{5}$—$^{16}/_{6}$.	-	-
800	400	-	0.8	N. & P.'s Centrifuge.	Staldfodret $^{31}/_{5}$—$^{1}/_{8}$.	2667	26.0
747	-	-	0.6	B. & W.'s Centrifuge.	Staldfodret hele Sommeren.	2422	27.0

[1]) Og 2931 Pd. Runkelroer og Kartofler.

[2]) 1160 Pd. Kløver, 1120 Pd. Enggræs og 600 Pd. Vikkelhavre.

stillende Resultat. De fleste større Landmænd ere imidlertid af den Mening, at den Fremgangsmaade er ikke til at gjennemføre, eller at den er i høj Grad uøkonomisk, og almindeligt er det, som ogsaa Tab. III antyder, at Sommerstaldfodring kun anvendes som en Nødhjælp, naar Græsningen svigter. Men selv denne Form finder Modstandere, som mene, at det er langt at foretrække at lade Køerne blive paa Marken og dèr give dem Tilskud af Kraftfoder. Det, der i saa Tilfælde anvendes, er hovedsagentlig Hvedeklid, Blandsædskraa, Bomuldsfrø- og Palmekager, der gives i Mængder af 2—4 Pd. pr. Ko. Og Fodret gives ganske praktisk ved en eller to Gange daglig at afmaale det til hver Ko i en gammel Mælkebøtte eller lignende, der flyttes med, eftersom Køerne flyttes hen over Marken. — Enkelte Steder fortælles det iaar at være forsøgt med Held at give Fodret ved Hjælp af Muleposer, hvoraf 10—20 ere tilstrækkelig selv til en stor Besætning, og det Spild, der kan ske ved Bøtterne, er her noget formindsket. Fodringen foregaaer paa den Maade, at Fodermesteren fra en Vogn fylder den til hver Ko afmaalte Mængde Foder i en Mulepose, som en Dreng eller en Røgter med Lethed knapper over Nakken paa Koen, og en anden Person bringer de tomme Poser til Vognen, hvorfra de stadig fyldes og bringes til andre Køer.

I denne Sag som i mange analoge maa de lokale Forhold imidlertid altid blive det afgjørende. Staldenes Indretning, Vandforsyningen, Knaphed paa Strøelse, Tilstedeværelsen af Enge og endelig det hele Sædskifte og Ejendommens Kultur ligesom Køernes Kælvningstid har altsammen stor Betydning. For hver enkelt Bedrift maa der først søges Klarhed over Situationen, om det er fordelagtigst at bjerge størst mulig Mængde Kløver og Enghø, eller om man først og fremmest skal søge at lade Køerne om Sommeren leve paa Græsset. Og der er meget, der taler for at det mest økonomiske gjennemgaaende vil være om Sommeren som om Vinteren at sortere Køerne efter deres øjeblikkelige Mælkeydelse og saa ligesom Nr. 1 an-

vende »delvis Sommerstaldfodring«, hvorved der kan drages Omsorg for de enkelte Køer i Forhold til deres Produktionsevne, og f. Ex. golde Køer kunne anbringes i Enge eller fjernere Marker.

Under saadanne Forhold er det ikke underligt, at de fleste Korrespondenter klage over Sommerens Mælkeriudbytte. — Mange Steder har det tilmed været vanskeligt at holde Smørrets Kvalitet oppe, og ikke faa, saavel Smørhandlere som Mælkerimænd, vide vel, at mange Smørproduktioner ofte kun fandt tilfredsstillende Afsætning, fordi Smørpriserne stadig fra Maj til Oktober vare stigende i England, hvor der hovedsagentlig paa Grund af Tørken produceredes og ogsaa tilførtes fra Irland mindre Kvantiteter Smør end sædvanlig.

Jo nærmere man kom Mælkeriaarets sidste Dag, 31te Oktober, desto hyppigere og stærkere bleve Klagerne over Smørret. Turnips, Roetop og daarligt Vand havde vel nok for en Del Skylden; men hyppig maatte denne dog tilskrives gammel og bitter Mælk. Passes der ikke paa fra Landmændenes og Mælkeriernes Side, er der megen Sandsynlighed for, at denne Kalamitet vil tiltage for hvert Aar, og derfor skal jeg ikke undlade her at henlede Opmærksomheden paa Sagen. — Det forholder sig jo nemlig saa, at det altid er vanskeligt at fremstille fint Smør af gammelmalkende Køers Mælk, og at denne undertiden kan være saa bitter og ildesmagende, at det overhovedet er vanskeligt at faa Smør og umuligt at faa dette godt. — Hidtil har det været saaledes, at den største Mængde Køer kælvede omkring ved Juletid, og Flertallet af disse bleve da ganske naturlig malket tørre kort efter Indbindingen, et Par Maaneder før Kælvningen. Den sidste Mælk af nogen Betydning gav de, medens de gik løse paa Græs i September og Oktober, og da der paa den Tid endnu var 3—4 Maaneder eller mere til Kælvningen, var Mælken i Reglen upaaklagelig. Og November og December vare de Maaneder, i hvilke Mælkerierne havde mindst Mælk at bearbejde. — Nu i de sidste Aar ere Forholdene

efterhaanden blevne saaledes forandrede, at stadig flere og flere Køer kælve omkring 1ste November. I November og December bringes hver Dag Kalve til Verden, og meget Smør kan produceres i disse Maaneder, hvor Smørnoteringen i Reglen er høj. Men ret beseet er det særlig disse November-Kælvere, der ere skadelige for Smørrets Kvalitet i September og Oktober. Af gammel Vane lader man nemlig altfor hyppig disse Køer gaa ude paa Græs med de øvrige i Efteraarsmaanederne. De have et stort Foster at bære og ernære, men saalænge de leve paa det mælkedrivende om end vandede Græs, blive de ved at give Mælk, og seer man Prøvemalkningsbøgerne efter, viser det sig, at ikke faa Køer paa den Tid af Aaret nu kun have staaet tørre enkelte Uger før Kælvningen. — Det er denne Fremgangsmaade, der vistnok ingenlunde kan siges at være fornuftig og økonomisk.

Sagen er især afhængig af de to Spørgsmaal, hvornaar skal man lade Køerne kælve? og hvorledes behandles Besætningen bedst i de sidste Maaneder, den gaaer ude?, hvilket sidste f. Ex. er fremdraget i en Korrespondance fra Østlolland, Side 158 i dette Tidsskrift for 1887. — Hvert af disse Spørgsmaal er for omfattende til her at drøftes udførligt. Her kan han kun gjøres opmærksom paa Forholdene. Og hvad den daarlige Mælk angaaer, maa der rejses det Spørgsmaal, om det overhovedet kan betale sig at producere den.

Det er en almindelig Erfaring, at Køerne malke langt bedre strax efter Kælvningen, naar de nogen Tid (4—6—8 Uger) før denne have været tørre, end om dette ikke har har været Tilfældet. Men indvendes der om disse November-Kælvere, ligesom ogsaa ofte om September- og Oktober-Kælvere, de vedblive at malke, eller de ville ikke goldes. — Ja meget rigtig; men det gjorde de kun, fordi de vedbleve at faa det mælkedrivende Græs. Hvorledes kom de til at se ud, og hvorledes var Mælken? — Køerne bleve afmagrede, og Mælken gjorde Smørret daarligt.

Tørmalkning eller Goldning vil i Reglen kunne ud-

føres paa enhver Ko nogen Tid før Kælvningen ved nogle Dage at berøve den det mælkedrivende Foder, hvad enten det er Klid og Havre eller som i dette Tilfælde Græs. Her vil det vistnok være rigtigst at sætte Koen et Par Dage paa tørt Foder, og er den først tør, kan den godt igjen komme ud, naar Vejret er godt, og der ellers er Næring paa Marken. Og Tidspunktet, paa hvilken Tørmalkningen bør finde Sted, kan for den enkelte Ko bestemmes ved at smage paa Mælken.

I denne Henseende burde det indføres mindst en Gang om Ugen at smage paa Mælken fra hver enkelt af de gammelmalkende Køer (og Fedekøer og Brummere). Den Mælk, der som nymalket smager salt og bitter og minder om engelsk Salt, bør kasseres for Tilvirkningen til godt Smør, og Koen goldes. Og fra hver enkelt af de mistænkte Køer bør tages en lille Prøve Mælk i en Kop eller i et Glas, der henstilles 24 (eller 36—48) Timer paa et lunt og propert Sted, hvorefter der smages saavel paa Fløden som paa den nedenunderværende Mælk. Dersom de Køer, hvis Mælk ved denne Prøve viser sig daarlig og ildesmagende, malkes tørre, ville de iøvrigt velledede Mælkerier undgaa megen Klage over Smørrets Kvalitet. — Viser den bitre og daarlige Mælk sig at hidrøre fra flere Køer, der endnu give saa megen Mælk, at man ikke vil have dem malket tørre, maa det tilraades at behandle saadan Mælk for sig selv og ikke sammenblande den med den fejlfrie Mælk.

I Tab. IV er der søgt at gjøre Rede for Udbyttet af skummet Mælk ved Osteproduktion og Svinehold. — Om Osteproduktionen har Aaret ikke givet Anledning til mange Bemærkninger. Det er stadig den Gren af Mælkeribruget, der skjænkes mindst Interesse, fordi det saa ofte er vanskeligt derigjennem at faa nogen synderlig Indtægt. Mange af Andelsmælkerierne gaa endog saa vidt, at de slet ingen Ost tilvirke, men det er et Forhold, der aldrig kan kaldes økonomisk, da det let fører til, at et af de billigste Fødemidler, mager Ost, ikke anvendes i til-

Tab. IV. Udbytte af skummet Mælk, Osteproduktion og Svinehold 1886—87.

Mælkeriernes Nr.	Svineholdet.							Sk. Mælk pr. Ko.		Osteproduktion pr. Ko		Udbytte pr. Ko. af Svin, Ost. sk. Mælk.	
	Solgt Grise pr. Ko. Kr.	Solgt og forbrugt Fedesvin pr. Ko. (levende Vægt).			Kraftfoder til Svin pr. Ko.		Ialt med Fradrag af Kraftfoderets Værdi.	Salg Kr.	Til Kalve og Husholdningsbrug. Kr.*)	Pd. frisk Ost.	Kr. *)	Ialt Kr.	Med Fradrag af Svinenes Kraftfoder, Kr.
		Forbrug. Pd.	Salg Pd.	Kr.	Pd.	Kr.							
1	4.70	22	286	79.55	900	45.00	39.25	0.24	10.27	162	23.36	118.17	73.17
2	1.98	29	227	67.20	546	27.30	41.88	0.21	5.04	163	23.52	97.95	70.65
3	»	22	258	74.17	791	39.55	34.62	0.24	15.20	194	24.50	114.11	74.56
4	»	20	214	65.52	786	39.30	26.22	1.49	10.03	177	24.00	101.04	74.82
5	7.02	53	93	38.20	443	22.15	23.07	1.54	11.95	189	27.03	85.94	63.59
6	8.11	24	144	45.36	605	30.25	23.22	1.22	10.57	70	13.40	98.66	68.41
7	1.48	11	173	51.30	667	33.35	19.43	0.80	8.83	85	11.55	73.96	40.61
8	—	—	—	—	—	43.08	18.41	0.47	20.01	128	11.34	92.84	49.76
9	6.66	18	114	33.00	273	13.65	26.01	1.28	10.07	37	7.50	58.51	44.86
10	4.77	21	167	49.44	607	30.35	23.83	3.85	10.36	151	27.51	95.03	65.68
11	»	23	185	54.08	557	27.85	26.23	0.58	11.69	154	23.80	90.15	62.30
12	1.19	53	135	49.31	390	13.50	31.00	1.23	10.89	94	12.75	75.37	55.87
13	»	26	192	60.65	666	33.30	27.35	0.76	9.87	167	18.00	89.38	55.98
14	0.32	20	150	41.65	510	25.50	16.47	1.35	10.27	112	15.00	68.59	73.09
15	2.24	33	185	59.95	664	33.20	28.99	2.10	7.61	198	28.80	100.70	67.50
16	0.13	9	157	43.98	512	25.60	18.52	0.05	5.14	198	30.60	79.91	54.31
17	»	8	88	23.52	158	9.90	13.62	6.06	15.88	74	16.75	62.21	52.31
18	10.44	—	—	50.16	269	13.45	47.15	1.47	7.97	63	13.40	73.00	59.55
19	»	—	—	34.54	183	9.15	25.39	»	24.12	69	9.30	67.96	58.81
20	0.50	24	184	55.43	485	24.25	31.38	2.40	9.47	101	14.58	82.38	58.13
21	2.40	10	142	39.52	476	23.80	18.12	1.49	9.62	55	7.50	60.53	36.73
22	»	—	—	152.52	—	94.40	58.12	»	10.16	»	»	162.68	68.28
23	5.38	33	221	61.98	778	38.90	28.46	5.07	5.64	77	9.80	87.87	48.97

*) Den skummede Mælk beregnes til 1 Øre pr. Pd.

**) Hvor Ostens Svind ej er opgivet, er det beregnet til 10 pCt. for frisk og 20 pCt. for lagret Ost. Og hvor Osteprisen ej er opgivet, er den beregnet til 15 Øre pr. Pd.

børlig Mængde. — Mest hensigtsmæssigt vil det utvivlsomt være, om hvert enkelt Andelsmælkeri vel tilbagesendte den meste Mælk, men dog ostede saa meget, at Egnens og i hvert Fald Interessenternes Behov kunde tilfredsstilles. Et enkelt Ostekar og et mindre Ostekammer til den foreløbige Tørring vil være tilstrækkelig; og Osten kan meget vel ca. tre Uger gammel modtages til Forbrug eller videre Lagring hos Interessenterne. — Det Forhold, at Andelsmælkerierne mange Steder have afløst Fællesmælkerierne, og at kun et ringe Antal af disse nu tilvirke større Mængder af Ost, har bevirket, at Osteafsætningen i det forløbne Aar er gaaet forholdsvis godt. Overproduktion har ikke været til Stede, og i Forhold til de andre Produkters Priser er Osten bleven ret tilfredsstillende betalt med 12—25 Øre pr. Pd. — Bedste Priser opnaaes jo i Reglen paa Gaarde, hvor Mælken ikke renskummes ved Centrifuge; men saadanne Gaarde faa jo heller ikke størst mulig Mængde Smør ud af Mælken og maa derfor nødvendig have den skummede Mælk langt bedre betalt, dersom de ældre Mælkerisystemer (Bøtter, Vand og Is) skulle bibeholdes uden altfor stort Tab.

Der er slet ingen Udsigt til, at Prisen paa mager Ost vil stige i en nær Fremtid, saa den bestaaende Ostetold, 10 Øre pr. Pd., maa siges ikke at hæve Prisen paa denne Vare, der reguleres af tilstrækkelig Konkurrence i Indlandet, medens vi ved Tolden sikres mod at oversvømmes af andre Landes Overproduktion. Som af Landhusholdningsselskabets Toldudvalg fremstillet er den nu bestaaende Told næsten betydningsløs ligeoverfor Produktionen af fed Ost. Af denne Vare kommer der ca 1 Mill. Pd. aarlig fra Udlandet, og skal en Told fremme Produktionen af kostbar Luxusost her i Landet, maa den snarere være 50 end 30 Øre pr. Pd. Først ved en høj Indførselstold kan det indenlandske Marked sikres, saaledes at en stadig Produktion af kostbar Ost kan blive fordelagtig. Med en lav Told er det kun i Foraarsmaanederne med lave Smørpriser, at Anvendelsen af sød Mælk til Ost kan ventes at

bringe Fordel, hvor Mælkens Kvalitet og de lokale Forhold iøvrigt muliggjør Fremstillingen af fint Smør.

I stadig stigende Grad bliver den største Mængde skummet Mæk anvendt til Svinefoder. Og samtidig gives der ogsaa stigende Mængder af Kraftfoder til Svinene. Vægtige Stemmer hæve sig for, at der med Fordel kan anvendes Oliekager, og vil Kvægpriserne i England vedblivende være lave, vil Produktionen af Svin og Flæsk endnu tiltage betydelig. Meningerne ere fremdeles meget delte, om det er fordelagtigst at producere store fede Svin eller Slagterisvin. Hidindtil har det fortrinsvis været Jylland, der producerer de smaa Svin, og Øerne, særlig Fyen, fortsætter med de større; men lidt efter lidt bliver dog Overgangen til den mindre Vare mere almindelig, hvilket særlig tilkjendegives ved den stærkt tiltagende Export af Bacon.

Som væsentlig Aarsag til den vedvarende Produktion af store Svin maa nævnes den uforholdsmæssige Pris, der vedvarende har været paa Smaagrise. Disse ere her i Landet langt dyrere end f. Ex. i England. Og fra flere Egne af Landet meddeles, at der i Foraarsmaanederne betaltes 10—12 Kr. pr. Stk. for 4 Uger gamle Grise. De fleste anse det for meget fordelagtigt at tillægge Smaagrise; men naar saa mange jævnlig intet Udbytte faa deraf, hidrører det vistnok fra, at Grisesøerne ikke passes med fornøden Omhu og Indsigt. — Mange Grise gaa til Grunde, og det temmelig sikkert ofte, fordi vi Danske tage dem i en saa tidlig Alder fra Soen. — Fire Uger gamle kunne de større og kraftigere vel undvære Moderen; men de smaa og mindre trivelige i Kuldet maa helst blive hos Moderen endnu en Maaned. Mange mene, at det ikke let kan ordnes, fordi Soen snarest mulig bør føres til Orne, hvilket ikke kan ske, saa længe den endnu har Grisene. Men i saa Henseende kan jeg oplyse, at en af Sjællands mest erfarne Mælkerimænd med Held i mange Aar har brugt at lade Søerne komme til Orne fire Uger efter at de have faaet Grise, og disse blive derefter endnu 3—4

Uger hos Soen, med hvem de gaa i Marken, saavel i Brakken som i Stubben. Bliver Soen ikke ornegal ca. 4 Uger efter at den har faret, lader Vedkommende Soen en Gang daglig komme ud til Ornen. Tredie Dagen lader den sig da i Reglen bedække. Og den er hele Tiden lige skikkelig ved Grisene.

Et andet Forhold, hvorpaa de nuværende Konjunkturer ogsaa opfordre til at henlede Opmærksomheden, er det, at de store Søer ere den Vare, der (bortset fra Orner) betales lavest i Forhold til den levende Vægt, medens samtidig ældre Søer i Regelen give flere Grise og ere bedre Ammer end yngre Søer. Af disse to Grunde bør man ikke nu som tidligere fede Søerne, naar de ere 2—4 Aar gamle, men saalænge det gaaer godt med Grisene, skal man benytte Søerne, selv om disse blive henved en halv Snes Aar gamle.

Interesssen for Svineslagtningen synes i Aarets Løb Landet rundt at være tiltagen. Talrige større og mindre Landbrugere have faaet Lyst til selv at faa en Haand i Hanke med i den Industri, hvis Betydning tiltager ligesaa hurtig som vor Smørexport. Der er bleven oprettet et Andelsslagteri i Horsens, og paa flere Steder udkastes Planer til lignende. — Umuligt er det ikke, at ligesom veldrevne Andelsmælkerier have viist sig som frugtbringende Institutioner i Sammenligning med de ofte mindre heldige Fællesmælkerier, saaledes vil ogsaa Andelsslagterierne bedre kunne magte Opgaven at producere den Vare, der er mest søgt paa det engelske Marked. Paa Fyen f. Ex. har det eneste derværende Exportslagteri (Assens) forgjæves anstrængt sig i nogle Aar. — Landmændene have ment ikke at finde Fordel ved at levere Slagtesvin til Assens; men nu synes de at være betænkte paa selv at bygge et Exportslagteri i Odense, — og saa ville Svin af passende Kvalitet nok komme frem.

Netto-Udførsel af

	levende Svin.	Flæsk.
1879—80	232.000 Stk.	4.965.000 Pd.
1880—81	229.000 -	3,937.000 -
1881—82	248 000 -	9.254 000 -
1882—83	312,000 -	11,979.000 -
1883—84	310 000 -	25 907 000 -
1884—85	189.000 -	25 805 000 -
1885—86	193.000 -	27,003 000 -
1886—87	249,000 -	46,684,000 -

Det er saaledes en ligefrem forbausende Tilvæxt dette Aar kan fremvise i Export af Flæsk; og det maa erindres, at Aaret gaaer efter Toldvæsenets Opgivelse fra 1ste Oktober 1886 til 30te September 1887, saaledes at den fatale Svinesygdom ikke har kunnet spille nogen Rolle. — Næsten den hele Tilvæxt af Flæsk maa utvivlsomt henhøre til den Kvalitet, som Englænderne benævne »Bacon«, smaa, halve, grønsaltede Svin med Skinke og Bov og kun af middelmaadig Fedme. Og Bestræbelserne bør fremtidig gaa ud paa, at saa meget som mulig Bacon kan blive »sizable«, af passende Størrelse, og helst »extra lean sizable«, mager og efter Ønske, som Englænderne foretrække det, og hvilken Fordring en stor Del af det irske Flæsk kan fyldestgjøre. Export af fersk Flæsk til England har hidtil kun fundet Sted i ringe Udstrækning; men med den hyppigere Forbindelse fra Esbjerg med gode, afkølede Dampskibe kunne særlig vestjydske Slagterier mulig i London finde et fordelagtigt Marked for udsøgte Varer.

I Tabel V. er Mælkeriernes Aarsregnskab opgjort; men det maa bemærkes, at »skummet Mælk til Kalve og Husholdningsbrug« er beregnet til 1 Ø. pr. Pd., medens den forrige Aar regnedes til $1^1/_4$ Øre pr. Pd. — Trods denne noget vilkaarlige Nedsættelse i Værdi, viser

Aarsopgjørelsen dog et i Sammenligning med forrige Aar helt tilfredsstillende Resultat. Som det sees af Tabel VI. have de fleste Gaarde udbragt Mælken til en noget højere Værdi end forrige Aar. De 15 Gaarde, der kunne sammenlignes, have opnaaet $4,_{72}$ Øre pr. Pd. Mælk imod $4,_{56}$ Øre pr. Pd. i 1885—86. — Og af de to Gaarde, der selv opgive detaillerede Regnskaber, har Nr. 16, som benytter Bøtter og Is, havt forholdsvis godt Resultat.

	1884	1885	1886	1887
Smørindtægt af 1 Pd. sød Mælk	$3,_{44}$	$3,_{45}$	$3,_{12}$	$3,_{10}$
Osteindtægt af do.	$0,_{86}$	$0,_{75}$	$0,_{69}$	$0,_{71}$
Svineindtægt af do.	$0,_{5}$	$0,_{86}$	$0,_{40}$	$0,_{68}$
	$4,_{84}$ Ø.	$5,_{06}$ Ø.	$4,_{11}$ Ø.	$4,_{49}$ Ø.

Den anden Korrespondent derimod har Centrifuge, og hos ham har der været megen Vanskelighed med Smørrets Kvalitet, saa det økonomiske Resultat er nedadgaaende. Selv skriver han: »Aaret er det bedste, jeg har havt med Hensyn til Produkternes Mængde, men det tarveligste med Hensyn til Smørrets Kvalitet. Jeg har aldrig før i 9 Aar havt Klager over Smør og har faaet en anstændig Pris. Iaar have Klagerne været mange og Prisen lav.«

	1884	1885	1886	1887
Smørværdi af 1 Pd. sød Mælk.....	$4,_{06}$	$3,_{77}$	$3,_{70}$	$3,_{56}$
Skummet Mælks Værdi i do.	$1,_{05}$	$1,_{26}$	$0,_{91}$	$0,_{96}$
Kjærnemælks Værdi i do.....	$0,_{18}$	$0,_{22}$	$0,_{21}$	$0,_{18}$
	$5,_{29}$ Ø.	$5,_{25}$ Ø.	$4,_{82}$ Ø.	$4,_{79}$ Ø.

Som Forholdene stadig udvikle sig her i Landet, bliver Smørprisen en af de vigtigste Faktorer for Indtægten af vort Mælkeribrug. I sex Aar var den nedadgaaende, og i 1885—86 kom vi til den lave Pris af $94,_{0}$ Øre pr. Pd. som nominel Topnotering. Haabes maa det,

Tabel V. Mælke-

Mælkeriernes Nr.	Koholdets Størrelse.	Antal Dage *).	Opfodret til Køer og Svin alt reduceret til Pd. Kraftfoder.							Produceret pr. Ko.					
			Køerne.				Svinene.		Ialt Værdi.	Pd. Mælk.	Pd. Smør.	Pd. Ost.	Sk. Mælk anv. Pd. til		Pd. Svin.
			Pd. Kraftfoder.	Pd. Hø, Roer etc.	Ialt Pd.	Værdi. Kr. Ø.	Pd. Kraftfoder.	Værdi. Kr. Ø.					Salg.	Kalve og Husholdning.	
1	106.5	368	1427	804	2231	111.55	900	45.00	156.55	5150	171	162	16	1027	308
2	79	359	1559	1014	2573	128.65	546	27.30	155.95	4521	155	163	26	504	255
3	177.5	365	1619	1867	3486	174.30	791	39.55	213.85	5939	201	194	32	1520	280
4	65.5	363	1841	224	2065	103.25	786	39.30	142.55	4472	165	177	99	1003	234
5	37.9	371	1438	382	1820	91. 0	443	22.15	113.15	4735	166	189	103	1195	146
6	71.5	370	1335	546	1881	94. 5	605	30.25	124.30	4349	148	70	61	1057	168
7	105	363	877	1204	2081	104.05	667	33.35	137.40	4199	129	85	40	883	184
8	63	365	1902	850	2752	137.60	-	43.08	180.68	5658	-	-	-	-	-
9	45	365	1166	529	1695	84.75	273	13.65	98.40	5443	175	37	64	1007	132
10	65	376	615	1155	1770	88.50	607	30.35	118.85	4158	114	151	154	1036	188
11	88.5	365	1737	875	2612	130.60	557	27.85	158.45	4486	152	154	29	1169	208
12	160	365	1076	740	1816	90.80	390	19.50	110.30	3992	141	94	83	1089	188
13	141	365	2090	1296	3386	169.30	666	33.30	202.60	5232	204	167	51	987	218
14	102	365	848	1097	1945	97.25	510	25.50	122.75	4195	154	112	90	1027	170
15	135	364	1269	902	2171	108.55	664	33.20	141.75	4673	180	198	168	758	218
16	77	365	1243	615	1858	92.90	512	25.60	118.50	3963	131	198	2	574	156
17	36	360	761	1756	2517	125.85	158	9.00	125.75	6175	120	74	303	1588	96
18	63	353	1364	1051	1415	70.75	269	13.45	84.20	3978	130	63	98	797	200
19	36	353	1543	-	1543	77.15	183	9.15	86.30	4997	160	69	-	2412	-
20	103	360	1276	1486	2762	138.10	485	24.25	162.35	4417	135	101	120	947	208
21	151.5	354	706	1160	1866	93.30	476	23.8	117.10	3848	136	55	119	962	152
22	25	351	3164	1423	4587	229.35	-	94.40	323.75	7809	286	-	-	1016	-
23	50	365	1972	173	2145	107.25	778	38.90	146.15	4763	168	77	338	564	254

*) »Antal Dage« vedkommer ikke Produktionen, men kun Fodringen, og hvor intet andet er angivet, er der regnet fra Indbindingsdag til Indbindingsdag.

riernes Aarsregnskab.

Produktionens Værdi pr. Ko.				Produktionsværdien med Fradrag af Foderets Værdi.	Kvægrace.	Skumningssystem.	Tillagt og fedet Antal Kalve.
Smør. Kr. Ø.	Sød Mælk ej anv. til Smør- og Osteproduktion à 5 Ø. pr. Pd.**)	Svin, Ost og skummet Mælk. Kr. Ø.	Ialt Værdi. Kr. Ø.				
167.07	2.00	118.17	287.24	130.69	Jydsk.	Is og Bøtter.	18
149.30	10.75	97.85	258.00	102. 5	Nordslesvigsk.	Is og Vand.	16
202.98	8.05	114.11	325.14	111.29	Nordslesvigsk.	B. & W.s Centrifuge.	66
155.61	3.70	101.04	260.33	117.80	Nordslesvigsk.	Is og Bøtter.	14
158.16	6.15	85.74	250.05	136.90	Angler og Fyensk.	Bøtter.	10
152.10	4.70	98.66	255.46	131.16	Fyensk.	Is og Bøtter	21
122.97	12.90	73.91	209.83	72.43	Jydsk.	Is og Bøtter.	39
210.61	20.60	92.84	324.05	143.37	Angler.	B. & W.s Centrifuge.	50
170.13	16.55	58.51	245.19	146.79	Angler.	Vand og Is.	18
109.19	10.60	95.93	215.72	96.87	Jydsk.	Is og Vand.	17
145.46	4.10	90.15	239.71	81.26	Fyensk og Nordslesvigsk	Is og Fade.	15
139.55	14.45	75.37	229.37	119.07	Fyensk.	B. & W.s Centrifuge.	47
198.77	8.50	89.28	296.55	93.95	?	Centrifuge.	76
147.85	10.05	68.59	226.49	103.74	Angler.	B. & W.s Centrifuge.	46
180.38	3.95	100.70	285.03	143.28	Rødt dansk Kvæg.	Lavals Centrifuge.	34
120.95	3.45	79.91	204.31	85.81	Jydsk.	Bøtter og Is.	1
171.08	35.70	62.21	268.99	143.24	Hollandsk.	Is.	36
135.68	13.70	73. 0	222.38	138.18	Rødt dansk Kvæg.	Is	16
157.42	11.25	67.96	236.63	150.33	Ayrshire.	Bøtter og Is.	20
136.58	9.35	82.38	228.31	65.96	Nordslesvigsk.	Is og Vand.	23
136.00	8.10	60.53	204.63	87.53	Blandet.	Centrifuge.	47
280.05	11.75	162.68	454.48	130.73	Blandet.	B. & W.s Centrifuge.	4
172.47	5.00	87.87	265.34	119.19	Fyensk.	B. & W.s Centrifuge.	8

*) Den største Del er anvendt til Spædekalve i Vintermaanederne med højeste Smørpriser, derfor bibeholdes Prisen 5 Ø. pr. Pd.

Tabel VI. Opgjørelse af den Værdi, hvortil 1 Pd. Mælk er nedbragt.

Mælkeriernes Nr.	Produktionens Værdi pr. Ko.				Pd. Mælk pr. Ko.	1 Pd. Mælk udbragt i Øre.					
	Smørudbytte. Kr. Ø.	Svin, Ost, skummet Mælk med Fradrag af Svinenes Kraftfoder.	Værdien af søl Mælk ej anvendt til Smørproduktion a 5 Ø.	Ialt. Kr. Ø.		1887	1886	1885	1884	1883	1882
1	167.07	73.17	2.00	242.24	5150	4.70	4.24	5.06	5.32	-	-
2	149.30	70.65	10.75	230.70	4521	5.10	4.76	4.92	5.10	5.72	5.10
3	202.98	74.66	8.05	285.59	5939	4.81	4.88	-	-	-	-
4	155.61	74.82	3.70	234.13	4472	5.23	-	-	-	-	-
5	158.16	63.59	6.15	227.90	4735	4.81	4.42	5.06	5.14	5.39	5.41
6	152.10	68.41	4.70	225.21	4349	5. 8	4.96	5.59	5.39	6.37	5.61
7	122.97	40.61	12.90	176.48	4199	4.21	4.42	-	-	-	-
8	210.61	49.76	20.60	280.97	5658	4.97	4.96	5.18	5.18	5.75	5.48
9	170.18	44.86	16.55	231.54	5443	4.25	4.07	4.69	4.86	5.07	5.72
10	109.19	65.58	10.60	185.37	4158	4.46	4.40	4.94	5.00	5.67	5.54
11	145.46	62.30	4.10	211.86	4486	4.72	-	-	-	-	-
12	139.55	55.87	14.45	209.87	3992	5.26	-	-	-	-	-
13	198.77	55.98	8.50	263.25	5232	5.03	-	-	-	-	-
14	147.85	43.09	10.05	200.99	4195	4.79	4.76	-	-	-	-
15	180.38	67.50	3.95	251.83	4673	5.39	5.14	5.90	6.17	-	-
16	120.35	54.35	3.45	178.71	3963	4.51	4.27	5.32	-	-	-
17	171.08	52.31	35.70	259.09	6175	4.20	4.51	4.69	4.67	5.98	4.93
18	135.68	59.55	13.70	208.93	3978	5.25	-	-	-	-	-
19	157.10	58.81	11.25	227.48	4997	4.55	-	-	-	-	-
20	136.58	58.13	9.35	204.06	4417	4.62	-	-	-	-	-
21	136.00	36.73	8.10	180.83	3848	4.70	-	-	-	-	-
22	280.05	68.28	11.75	360.08	7809	4.81	4.85	-	-	-	-
23	172.47	48.97	5.00	226.44	4763	4.76	5.73	5.43	5.91	6.49	6.39

at dette for lang Tid skal være det laveste Minimum, og at den begyndende Stigning, som 1886—87 viser med Gjennemsnitsprisen 95,5 Øre, maa være vedvarende.

Grosserersocietetets Topnotering for fineste Smør:

	1877—78	1878—79	1879—80	1880—81	1881—82	1882—83	1883—84	1884—85	1885—86	1886—87
November...	126.5	127.0	117.2	138.0	135.0	124.0	128.8	117.0	109.0	107.0
December...	130.0	119.0	122.8	132.0	134.8	125.5	124.0	117.0	104.0	108.8
Januar.....	129.0	113.2	122.4	130.5	135.0	121.5	120.0	114.0	105.5	102.0
Februar.....	130.5	117.2	125.9	128.0	133.0	124.5	123.5	104.0	99.5	93.0
Marts.....	133.0	112.4	129.0	118.5	130.4	120.8	113.0	106.0	94.5	97.2
April.....	105.0	99.6	119.6	114.0	121.0	103.0	106.0	96.0	84.5	84.0
Maj.....	106.0	93.6	100.0	106.0	96.0	101.0	94.4	85.0	81.5	74.0
Juni.....	102.0	81.4	98.6	101.0	98.4	97.2	90.0	82.5	72.8	78.6
Juli.....	96.6	83.0	102.4	110.7	101.5	101.0	91.6	88.5	83.6	91.0
August.....	110.5	80.0	108.8	115.5	102.5	104.0	102.5	96.0	88.5	99.0
September..	116.0	92.8	117.0	119.3	112.0	106.4	113.0	106.5	94.4	101.8
Oktober.....	123.6	106.0	128.0	119.0	117.5	119.0	124.8	113.6	108.5	108.0
Hele Aaret..	117.1	102.1	116.0	119.3	118.1	112.3	110.6	102.2	94.0	95.5

I sidste Uge af Maj og første Uge af Juni var Topnoteringen endog kun 70 Øre pr. Pd.; men derefter steg den Uge for Uge indtil Slutningen af August. I fem Uger stod den da paa en Krone og i Oktober naaedes Aarets højeste Pris 108 Øre pr. Pd. — Medens Topnoteringen i de senere Aar har havt en vigende Tendents, saaledes at Betalingen over Top for fineste Smør fra 1881 til 1886 steg fra 1 til 6—8 Kr., synes nu denne Overbetalings Stigning at være naaet en Grænse, hvorved baade Smørhandlere og Landmænd lade sig nøje; thi kun rent undtagelsesvis er der i det forløbne Aar selv for fineste Produktioner naaet mere end 7 Kr. over Top pr. 100 Pd. Smør.

Hvad selve Noteringsudvalgets Sammensætning

angaaer, er der iaar skeet den Forandring, at medens det tidligere bestod af fem Handelsmænd og en ikke stemmeberettiget Landmand, er det nu sammensat af syv Handelsmænd, nemlig Grosserne Adolph (Formand), Rützou, Ingerslev, Rahlff (Firma Harald Helsted), Lund (Firma Lund & Petersen), Klitgaard og Mægler Endorph og endelig Landbrugets Repræsentant, Godsejer Holm, Lerkenfeld, hvilken sidste nu ogsaa er stemmeberettiget lige med Udvalgets øvrige Medlemmer. Som Suppleant for Godsejer Holm kan Kapitain Dons tiltræde. I Tvivlstilfælde har Formanden to Stemmer. Men ved hver given Lejlighed bliver stadig Noteringsspørgsmaalet tagen under Debat, og Landmændene have ondt ved at finde sig tilfredse under de efter deres Skjøn lidet betryggende Forhold.

Angaaende Spørgsmaalet om, hvad Overskudsindtægten har været af Køerne maa henvises til Tab. V Rubriken »Produkternes Værdi med Fradrag af Fodrets Værdi«; men for ikke at misforstaa disse Tal maa der tages Hensyn til Svinenes Kraftfoder og særlig til, hvorvidt Sommerstaldfodring har været anvendt i større eller mindre Udstrækning, da der i Forhold dertil maa ventes Betaling for mindre Græsareler ved Siden af Indtægt til Dækning af Driftsudgifter og Betaling for Halm o. s. v. Men iaar maa det rigtignok bemærkes, at Forholdet viser sig noget ukorrekt derved, at der til Køerne er opført Græsarealer, hvis Værdi paa Grund af Tørken kun var en Brøkdel af, hvad den vilde have været i en god Sommer.

Det større eller mindre Udbytte af Malkebesætningerne er for en stor Del afhængig af, hvorvidt man tilstrækkelig hyppig og hurtig kan udskyde de af forskjellige Grunde mindre mælkeydende Individer og erstatte disse ved Tillæg eller Indkjøb med bedre Malkere, der med Fordel kunne omsætte mere Kraftfoder og med mere Mælk betale et nødvendigt og helst nogenlunde rigeligt Foder. I saa Henseende stille Konjunkturerne sig imidlertid i de senere Aar stadig uheldigere. — For faa

Aar siden kunde en fed Udsætterko realiseres til en saa høj Pris, at man derfor kunde faa en god Lødeko. Men Fedekøerne ere faldne langt mere i Pris end Lødekøerne, og ofte skal der nu to Udsættere til for at indløse en Kælveko. Dette Forhold virker lammende paa det hele Mælkeribrug; thi hvor det er smaat med Pengene, kan der altfor ofte være Tilbøjelighed til at beholde en Ko i Stalden, fordi man ikke synes i Øjeblikket at have Raad til at at skaffe et mere kostbart, men ogsaa et mere produktivt Dyr. Og inden man veed af det, staaer der saa en Del Individer, der næsten ingen Mælk give og tilmed ere i hel daarlig Foderstand. Sælge dem for en Bagatel vil man ikke, og saa begynder man at fede dem, for at de dog skulle indbringe noget. Men ofte gaaer det saaledes, at saadanne Goldkøer, selv om det er yngre, kraftige og velbyggede Individer, daarlig kunne betale Fedefodret, ikke fordi de tage daarlig paa sig, men udelukkende fordi overhovedet alt Fedekvæg bliver slet betalt nu i Sammenligning med tidligere. Og i saadanne Tilfælde maa endnu bemærkes, at den ringe Mængde Mælk, saadanne Fedekøer give, ofte forvolder Bryderier i Mælkeriet, fordi Smørrets Kvalitet derved lider. Mælken er nemlig daarlig ikke alene paa Grund af Fedefodrets (Linkager o. s. v.) Indflydelse, men den er i mange Tilfælde fuldt saa meget daarlig formedelst Abnormiteten i Mælkeorganerne, lang Afstand fra Kælvningen, Brummersyge eller hvad anden Aarsag, der har været til Koens Udsættelse.

For eventuelt at bøde paa dette mislige Forhold vil jeg henstille til de enkelte Landbrugere, om der ikke kan være Anledning til at forsøge paa under nuværende Forhold mere almindelig paa et tidligere Stadium at begynde Fedningen af alle de Køer, som der er Sandsynlighed for helst maa udsættes. — Saa længe Koen endnu giver en Snes Pd. Mælk daglig, kan den dermed betale et anseligt Foder (f. Ex. 12 Pd. Kraftfoder og 3—4 Skp. Roer) og samtidig tiltage i Værdi som Slagtevare. Og Mælken fra Køer, der endnu give saa meget og ofte have kælvet for

mindre end sex Maaneder siden, kan ved fornuftig Sammensætning af Fedefodret i Regelen tilfredsstille enhver billig Fordring. — Fedning af Køer, der endnu staa i ret god Mælkeydelse, er selv med nuværende Priser en nogenlunde rentabel Forretning, der udnyttes af adskillige praktiske og meget økonomiske Landmænd som den mest lempelige Maade, hvorpaa man uden for stort Tab kan slippe af med de mindre fordelagtige Individer i Mælkebesætningerne.

De store Svingninger i Prisen, hvortil et Pd. Mælk er udbragt (se Tab. VI), afhænger først og fremmest af, paa hvilken Tid af Aaret Mælken fortrinsvis var produceret, og om det tilvirkede Smør opnaaede god Markedspris eller maatte sælges som mangelfuld Vare. Men dernæst afhænger det selvfølgelig ogsaa af selve Mælkens Kvalitet og den Fuldstændighed, med hvilken Smørret udvindes af Mælken. — Sikkert er det, at det er kun med en vis Varsomhed, at Resultaterne fra forskjellige Mælkerier kunne sammenlignes, naar disse arbejde efter forskjellige Skumningssystemer, men ligesaa sikkert er det, at skal det økonomiske Udbytte sammenlignes, maa der tages betydeligt Hensyn til, hvilke Driftsudgifterne ere paa de forskjellige Steder.

I de første Aar, Centrifugerne fremkom, var der mange Gaarde, der i Fortvivlelse over uheldige Bøttekjældere eller Ismangel og daarlig Vandforsyning anskaffede Maskinanlæg og Centrifuge. I Tidens Løb er det snart kun de bedste af de ældre Mælkerier, der ere blevne bevarede uforandrede, og hvor disse fremdeles ledes paa kyndig Vis, bør man vistnok med god Grund betænke sig paa at gjøre Forandring, hvorved man ikke alene faaer en øjeblikkelig Udgift, men tillige forøger Driftsudgifterne ret betydelig uden synderlig Udsigt til at skaffe sig meget større Indtægt; thi det viser sig mere og mere, at Osten efter ikke centrifugeret Mælk sikrest finder Afsætning. De

lokale Forhold og ikke mindst de stedlige Afsætningsforhold maa imidlertid altid være det afgjørende.

Centrifugerne have dog imidlertid iaar som tidligere funden betydelig forøget Anvendelse. Der maa nu ved Slutningen af 1887 antages at være ca. 2200 større og mindre Centrifnger af de forskjellige Konstruktioner i daglig Anvendelse. — I Aarets Løb er ingen nye Former af Betydning fremkommen; men de forskjellige Fabrikanter søge med vedholdende Iver hver for sig at gjøre deres Maskiner stadig mere arbejdsdygtige og fuldkomne.

Den mest karakteristiske Bevægelse i det danske Mælkeribrug har i det forløbne Aar ubetinget været Oprettelsen af nye og Udvidelsen af bestaaende Andelsmælkerier. Da Pladsen her ikke tillader mig at drøfte dette Æmne mere indgaaende, maa jeg henvise til min Bog »Andelsmælkerier«, der udkom i Foraaret efter Opfordring fra Foreningen af jydske Landboforeninger. Og her skal jeg kun yderligere oplyse, at der i Aarets Løb er bygget et meget betydeligt Antal nye Andelsmælkerier. Et enkelt herværende Firma har endog leveret Maskiner til 120 saadanne. Interessentskabernes Antal er nu utvivlsomt steget til 3—400. Hvor megen Mælk disse Andelsmælkerier bearbejde kan ikke angives; men i Gjennemsnit maa det antages, at hvert enkelt faaer Mælk fra mindst 5—600 Køer, saa det er en meget stor Brøkdel af Landets Mælkeproduktion, der derved direkte oparbejdes til Exportvare.

Ganske vist har mange Andelsmælkerier havt ondt ved hele Aaret at opretholde Smørrets Kvalitet. Mejeristens Ufuldkommenhed og megen daarlig Mælk har mange Steder skaffet Udsættelser paa Smørret; men det har iøvrigt i de fleste Tilfælde været solgt til Levering til god Pris. 3—5 Kroner over Topnotering har ikke været ualmindelig, saa at mange Herregaards-Centrifugemælkerier ikke have kunnet opnaa højere Pris, end der igjennem Andelsmælkerierne er naaet for Smør fra ganske smaa Kvæghold.

Mælkens Betaling efter Fedtindhold, der 1886 indførtes paa 8 Mælkerier, har i Aarets Løb viist sig som et udmærket Middel til at vække Leverandørernes Interesse for Mælkens Kvalitet og tillige til at anspore Mejeristerne til mere opmærksom Undersøgelse af al Mælken, saaledes at de kunne finde den daarlige Mælk og faa denne forbedret eller kasseret. — Paa Docent Fjords Foranstaltning har nu over 100 Mejerister gjennemgaaet det nødvendige Kursus for at blive i Stand til at bestemme Mælkens Fedme og udføre de dertil hørende Beregninger. Temmelig sikkert maa over 50 større Mælkerier nu antages at have indført Mælkens Betaling efter Flødeprocent ved Kontrolcentrifugen, og et langt større Antal benytter stadig Apparatet til at undersøge Mælken for at blive i Stand til at paatale de Tilfælde, hvor Mælken ikke er tilfredsstillende. — Den stigende Fordring, der har været til Kontrolcentrifugens Arbejdsevne har foranlediget, at Docent Fjord i Aarets Løb har ændret den, saaledes at der nu paa en Gang kan gjøres 192 Bestemmelser, og samtidig er det blevet muligt at benytte billigere og mere holdbare Glas (se Forsøgenes 24de Beretning).

Paa Grund af de i det Hele taget trykkende Tider har Landbruget i Almindelighed og Mælkeribruget i Særdeleshed havt forholdsvis let ved at faa Personale, og det saavel underordnet som overordnet. — Selv Malkepiger har der i de fleste Egne af Landet været nok af. — Og til hver ledig Plads mælder der sig mange Mejerister og Mejersker som Ansøgere. Der er Folk nok, der vil have Pladserne, og der er altid nogen, der vil tage dem, selv om Lønningsvilkaarene ere daarlige; men Folk med Dygtighed og Erfaring er der altid Mangel paa, og saadanne kunne i Reglen let faa passende Pladser, selv om de maa skifte for at faa saa stor Løn, som de mene at kunne gjøre Fordring paa.

Glædeligt er det, at mange af de unge Mejerister selv erkjende deres Mangler og ofte med Iver søge at bøde paa deres begrænsede Kundskaber og Erfaringer. Et Be-

vis i saa Henseende foreligger paa Ladelundgaard, hvor der iaar er blevet oprettet et fem Maaneders Kursus for Mejerister, hvor der gives Undervisning i Skrivning, Tegning, Regning, Bogholderi, Maskinlære, Dansk, Fysik, Kemi, Husdyrenes Bygning og Liv, praktisk Undersøgelse af Mælken o. s. v. Og dette Kursus besøges i Vinter af 50 Mennesker paa 18 indtil 30 Aar, som alle have deltaget i det praktiske Mælkeriarbejde, nogle endog i flere Aar som Undermejerister eller Bestyrere.

Af de offentlig foreliggende statistiske Meddelelser fremgaaer, hvad de fleste Fagmænd i Aarets Løb ofte have udtalt Formodning om, at Forbruget af indførte Handelsfoderstoffer er tiltaget betydelig. Og dette maa vistnok udelukkende tilskrives Andelsmælkeriernes Virksomhed, idet der af forskjellige Grunde maa antages, at alle tidligere velfodrede Besætninger snarere have faaet mindre end mere af disse Foderstoffer, medens Køerne stadig faa mere Sæd og særlig Havre, og Fedningen er i Aftagen.

Netto-Indførsel af:

	Oliekager.	Klid.	Ialt.
1878—79	12,500,000 Pd.	11,300,000 Pd.	23,800,000 Pd.
79—80	31,170.000 —	28,100.000 —	59,270,000 —
80—81	43,190.000 —	77,850.000 —	121,040,000 —
81—82	44,150,000 —	77,920.000 —	122,070 000 —
82—83	39,120,000 —	66,510 000 —	105,630.000 —
83—84	61,070,000 —	130,750,000 —	191,820,030 —
84—85	65,070,000 —	160,212,000 —	225,280.000 —
85—86	47,275,425 —	110,110.094 —	157,386,519 —
86—87	87,781,000 —	182,234,000 —	270,015,000 —

Heldigvis er det ikke alene Indførselen af Foderstoffer, der er stegen. Som allerede omtalt er vor Overskudsudførsel af Svin og Flæsk tiltagen ganske betydelig, og det samme er ogsaa Tilfældet med vor Overskudsudførsel af Smør.

Netto-Udførsel af Smør i Pund:

	Oktober Kvartal.	Januar Kvartal.	April Kvartal.	Juli Kvartal.	Hele Aaret.
1877—78.....	4,009,600	2,464,000	4,681,600	7,907,200	19,062,400
1878—79.....	3,270,400	4,032,000	4,569,600	6,092,800	17,964,800
1879—80.....	3,919,600	5,196,800	4,245,600	5,376,000	18,738,000
1880—81.....	4,233,600	5,040,000	5,648,800	4,592,000	19,510,400
1881—82.....	2,956,800	4,412,800	5,084,800	7,100,800	19,555,200
1882—83.....	5,174,400	6,720,000	7,996,800	6,764,800	26,656,000
1883—84.....	5,600,000	6,115,200	7,190,400	7,100,800	25,916,800
1884—85.....	4,457,600	4,748,800	8,400,000	7,168,000	24,774,400
1885—86.....	5,969,493	7,887,423	8,671,445	9,705,119	32,233,480
1886—87.....	5,173,124	9,707,739	9,983,791	10,219,408	35,084,062

Smørudførselens procentvise Fordeling i Kvartalerne.

	Oktober.	Januar.	April.	Juli.
1877—78	21	13	25	41
1878—79	18	23	25	34
1879—80	22	27	23	28
1880—81	22	26	29	23
1881—82	15	23	26	36
1882—83	19	25	30	26
1883—84	22	23	28	27
1884—85	18	19	34	29
1885—86	19	24	27	30
1886—87	15	27	29	29

Men disse danske Opgivelser ere utvivlsomt efterhaanden alle blevne betydelig for lave; thi sammenlignes de danske Tal med engelske*) Angivelser, som skeet er i hosstaaende Sammenstilling, saa viser det sig, at England angiver herfra at have modtaget betydelig mere Smør, end Danmark har exporteret.

*) Samtlige Uddrag af de engelske Toldlister ere velvillig meddelte fra vort Generalkonsulat i London.

Smøromsætning i de forskjellige Kvartaler i Pd.

	Oktober.	Januar.	April.	Juli.
Indførsel til England fra Danmark.....	7,349,700	12,088,300	13,890,700	13,321,400
Ialt udført fra Danmark .	7,210,762	12,071,480	12,474,806	13,283,369
Indført til Danmark	2,037,638	2,363,742	2,491,015	3,063,961
Netto-Udførsel fra Danmark.....	5,173,124	9,707,739	9,983,791	10,219,408

England angiver saaledes i April Kvartal herfra at have faaet over 11 pCt. mere Smør, end der er udført. Og det er almindelig bekjendt, at der herfra exporteres betydelige Mængder Smør i Daaser til oversøiske Pladser, som ikke altsammen passerer Engsand; noget sendes over Hamburg, og en Del gaaer direkte ud fra danske Havne. Norge modtager altid en Del Smør herfra. Og særlig om Efteraaret og Vinteren gaaer en Del secunda Varer til Hamburg. Hollandske Margarinfabrikanter tage noget Smør direkte, om end det meste gaaer over England. Og et uomstødeligt Bevis for, at dansk Smør finder Afsætning i Tyskland, foreligger jo i de talrige Bladartikler fra derværende Mælkerimænd, der ere misfornøjede med, at den tyske Marine foretrækker dansk Smør for tysk. — Vi maa altsaa exportere mere end hvad England modtager, og dog er Englands Indførsel større end vor Udførsel. Men som vi skulle se, det er de danske Tal, der ere for smaa.

Saavidt vides foreligger der ingen Grund til at antage, at de engelske Angivelser skulle være urigtige; men jeg har bragt i Erfaring, at det danske Toldvæsens Tal fremkomme derved, at Smørfustagerne, der udskibes, optælles, og alle antages for at være Dritler, ɔ: Trediedelstønder à 75 Pd. Smør Netto, og kun Smørret i Blikdaaser opgives

efter Vægt. — Efterhaanden som Centrifugemælkerierne ere voxede i Størrelse, ere Fustagerne tiltagne i Vægt. Og særlig for Øernes Vedkommende holde nu de fleste Fustager over 100 Pd. Netto. Fra Jylland og enkelte Smaagaarde paa Øerne exporteres vel endnu nogle faa »virkelige Dritler«. Men Hundredepundstræernes Antal er saa langt overvejende, at der snarere burde regnes 95 end 75 Pd. Netto for hver exporteret »Drittel«. — I Betragtning af at den overvejende Mængde Smør exporteres i Træer og kun en mindre Del i Kister med Blikdaaser, er der saaledes den største Sandsynlighed for, at de danske Opgjørelser ere ca. 20 pCt. for lave. Og vor Nettoudførsel maa i det sidst forløbne Aar antages at have været henved 45 Millioner Pd. —

Indførselen til England af Smør i Cwts. ($101_{,6}$ d. Pd.)

Fra	1884	1885	1886	1887
Danmark	335,067	377,447	400,556	487,603
Tyskland	146,400	143,482	119,154	156,430
Holland	454,186	307,861	359,013	164,474
Frankrig	509,716	450,933	402,620	416,067
Amerika	100,151	77,558	42,336	52,329
Andre Lande	207,555	195,991	219,725	238,002
Ialt..	1,753,075	1,553,302	1,543,404	1,543,404

Indførselen til England af Margarin i Cwts. ($101_{,6}$ d. Pd.)

Fra	1884	1885	1886	1887
Norge	28,818	17,411	28,875	16,650
Holland	658,026	772,473	833,957	1,172,074
Belgien	33,348	40,465	20,002	22,895
Andre Lande	-	16,914	11,739	61,476
Ialt..	719,492	847,263	886,573	1,273,095

Ved disse to Tabeller oplyses det, hvorfra England tager sin Forsyning af Smør og Margarin. Af den første sees, at Importen herfra Danmark snart er stegen til at udgjøre en Trediedel af hele Englands Forbrug (nøjagtig $32,_2$ pCt.). — Englands hele Indførsel af Smør er kun i ringe Grad i Aftagen; men derimod er der en paafaldende Nedgang i Importen fra Holland, der helt har faaet sit Smørmarked ruineret ved Margarinens i alle Retninger demoraliserende Virkninger.

Angaaende dette Kunstprodukts Stilling paa de forskjellige Markeder er der i Aarets Løb skeet en Del betydelige Forandringer, og Holland er snart det eneste Land, hvor det betrængte Mælkeribrug helt ubeskyttet af Lovgivningsmagten fægter mod denne bedrageriske Industri; men ogsaa dèr synes Regjeringen nu at være betænkt paa at ville skride ind for at give det synkende Landbrug en hjælpende Haand.

Bemærkes maa det først og fremmest, at der i England den 23de August 1887 blev vedtagen en Lov, hvoraf her fremsættes følgende Uddrag:

§ 1. Denne Lov skal kaldes Margarine-Loven af 1887.

§ 2. Denne Lov skal træde i Kraft den 1ste Januar 1888.

§ 3. Ordet »Smør« skal betegne det Stof, der er almindelig kjendt som Smør, udelukkende tilberedt af Mælk eller Fløde eller begge Dele, med eller uden Salt eller andre Preservativer og med eller uden Tilsætning af Farve. — Ordet »Margarine« skal betegne ethvert Stof, hvad enten det er en Blanding eller ikke, tilberedt som Efterligning af Smør, og blandet eller ikke blandet med Smør. Og intet saadant Stof maa lovlig sælges uden under Navnet Margarine og under de i denne Lov nærmere fastsatte Betingelser.

§ 4. Enhver med Margarine handlende Person — hvad enten Salget skeer en gros eller en detail, hvad enten han er Fabrikant, Importør, Afsender eller Modtager eller Kommissionær eller handler i anden Egenskab — som findes skyldig i en Overtrædelse af nærværende Lov, skal efter en summarisk Domfældelse ikjendes for 1ste Gang begaaet Overtrædelse en Bøde af indtil 20 Lstrl., 2den Gang en Bøde af indtil 50 Lstrl. og 3die og følgende Gange en Bøde af indtil 100 Lstrl.

§ 6. Enhver Person, der paa den i det foregaaende Afsnit beskrevne Maade handler med Margarine, skal iagttage føl-

gende Regler: Enhver Beholder, aaben eller lukket, der indeholder Margarine, skal være indbrændt eller paa en varig Maade mærket »Margarine« paa Laaget, Bunden og Siderne med trykte store Bogstaver, der ikke maa være mindre end $^3/_4$ Tomme i Kvadrat; og dersom saadan Margarine udstilles til Salg i Detailhandel, skal der paa hvert Stykke, der saaledes udstilles — paa en saadan Maade, at det bliver tydelig synligt for Kjøberen — være hæftet en Seddel, der med trykte store Bogstaver, ikke mindre end $1^1/_2$ Tomme i Kvadrat, er mærket »Margarine«, og enhver Person, der sælger Margarine en detail, uden at det skeer i en i Henhold til Foranstaaende behørig indbrændt eller paa en varig Maade mærket Beholder, skal udlevere samme til Kjøberen i eller med et Papiromslag, paa hvilket Ordet »Margarine« skal være trykt med store Bogstaver, ikke mindre end $^1/_4$ Tomme i Kvadrat.

§ 8. Al Margarine, der indføres i det forenede Kongerige Storbritanien og Irland, saavelsom al Margarine, hvad enten den er indført eller fabrikeret i det forenede Kongerige Storbritanien og Irland, skal, naarsomhelst den sendes med en eller anden offentlig Befordring, behørig betegnes som Margarine, og skal det være enhver Toldembedsmand, Embedslæge, Inspektør ved Sundhedsvæsenet ellev Politibetjent, der er autoriseret i Henhold til Afsnit 13 i Loven af 1875 om Salg af Næringsmidler m. m. (Food and Drugs) tilladt at udtage Prøver til Analyse, saafremt han har Grund til at tro, at Bestemmelserne i nærværende Lov krænkes i dette Punkt, at undersøge og tage Prøver af enhver Beholder, og at konstatere om fornødent ved at lade samme analysere, om en Overtrædelse af nærværende Lov har fundet Sted.

§ 9. Enhver Fabrik til Tilvirkning af Margarine i det forenede Kongerige Storbritanien og Irland skal af Ejeren eller Brugeren af samme registreres hos den stedlige Myndighed paa den Maade, der bestemmes henholdsvis af the Local Governement Boards i England og Irland og af the Secretary for Scotland, og ansees enhver Ejer eller Bruger, der driver saadan Fabrikation i en ikke behørig registreret Fabrik, som skyldig i Overtrædelse af denne Lov.

§ 10. Enhver Embedsmand, der efter Loven af 1875 om Salg af Næringsmidler m. m. er bemyndiget til at tage Prøver, kan — — — — udtage Prøver til Analyse af alt Smør eller ethvert Stof, der optræder som Smør, naar det er udstillet til Salg og ikke mærket »Margarine«, saaledes som nærværende Lov foreskriver; og skal ethvert Stof, der ikke er saaledes mærket, formodes at være udstillet til Salg som Smør.

§ 11. Af enhver Bøde, der idømmes i Henhold til denne Lov, skal, saafremt Retten fastsætter det, en Del betales til Klageren, for at han kan blive dækket for de Omkostninger, der ere medgaaede til

Analysering, og for andre rimelige Udgifter, som Retten maatte anse ham for berettiget til.

§§ 5, 7, 12 og 13 indeholde for os mindre væsentlige Bestemmelser.

Af Betydning er det dernæst, at Tyskland, der er et stærkt konsumerende og forholdsvis i mindre Grad end Danmark smørexporterende Land, i Sommer fik en Lov, der traadte i Kraft 1ste Oktober 1887, og som foruden Bestemmelser, der ere analoge med den danske Lovs Forskrifter af 1885 har en § 2, hvis første Sætning er: Blanding af Smør med Margarine eller andre Sorter Svinefedt i det Øjemed at handle med disse Blandinger, saavel som Handel og Falbydelse af samme, er forbudt.

Den 14de Marts 1887 fik Frankrig en Lov om Straffen for Bedragerier ved Salg af Smør. Og i Rusland og Østrig er man i Begreb med at forberede Love herom.

Her i Danmark ere vi derimod ikke komne et Skridt videre i det forløbne Aar. — Som det vil erindres forelagde Indenrigsministeren i Efteraaret 1886 Folkethinget et Forslag om Lov til Kunstsmør (se sidste Aargang af T. f. L. Side 88); Loven overgik til et Udvalg og blev ikke behandlet færdig før Rigsdagens Opløsning ved Nytaarstid. — I Begyndelsen af 1887 fik det nyvalgte Folkething atter Ministerens Lovforslag til Behandling, uden at der kom noget ud deraf. Og et tvivlsomt Spørgsmaal er det, hvad Rigsdagssamlingen 1887—88 præsterer i saa Henseende. — For det danske Mælkeribrug bliver Stillingen imidlertid mere og mere betænkelig. Loven af 1885 blev kun vedtagen paa tre Aar, og den er udløben 30te April 1888. Vore Konkurrenter søge paa dette som paa andre Punkter at overfløje os, saaledes som Tyskland allerede har gjort det ved at forbyde Blandinger. Og det danske Landbrug sætter hvert Aar stadig større Kapitaler ind paa et mere og mere intensivt Mælkeribrug, saa at vore Mælkeriprodukters Anseelse paa Verdensmarkedet bliver et Spørgsmaal af altid voxende Betydning for hele vort

Landbrugs Existens. — Fra enhver stræbsom og rettænkende Landmands Side gjøres der utvivlsomt, hvad der er muligt og økonomisk gjennemførligt for at hæve Produkternes Kvalitet; men Frygten er stor for at disse Bestræbelser ikke i Længden ville være fyldestgjørende for at afværge den truende Fare. — Flere og flere faa Øje op for, at vort Mælkeribrugs Interesse først fuldtud varetages af Lovgivningsmagten, naar denne giver et »absolut Forbud mod al Indførsel, Udførsel og Fabrikation af Kunstsmør«; thi først da ere vi sikre paa ikke i denne saa vigtige Sag at distanceres af vore Konkurrenter. Paa Thinge synes Meningerne imidlertid at være delte om Konsumenternes eller Producenternes Interesser særlig bør varetages. Og man synes at være tilbøjelig til at overse, at Danmark er det Land i Verden, der forholdsvis exporterer mest Smør, og at dette Produkt her mere end i noget Land er Nationens vigtigste Indtægtskilde, saa at Producenterne her mere end nogensteds have et billigt Krav paa at fordre fortrinsvis deres Interesser varetagne.

Danmarks Udførsel og Indførsel af Landbrugsprodukter

i

Landbrugsaaret 1ste Oktober 1886—30te September 1887,

sammenlignet med de nærmest foregaaende 10 Landbrugsaar.

Af Cand. polit. Frederik Reck, Assistent i det kgl. danske statistiske Bureau.

Af de tabellariske Oversigter, som findes opførte Side 128—131, udvise Tabel I og II henholdsvis vor Udførsel og vor Indførsel af de væsentligste Landbrugsprodukter fra 1ste Oktober 1886 til 30te September 1887 saavel kvartalsvis som for hele Aaret samt Tabel III og IV henholdsvis Udførselen med Indførselen og Overskudsudførselen (Udførsel ÷ Indførsel) af de samme Produkter baade i Landbrugsaaret 1ste Oktober 1886 til 30te September 1887 og gjennemsnitlig i de nærmest foregaaende 10 Landbrugsaar fra 1ste Oktober 1876 til 30te September 1886.

Som Materiale har man benyttet de af det kongelige danske statistiske Bureau udgivne Kvartalsoversigter over Danmarks Udførsel og Indførsel i ovennævnte Tidsrum.

Nedenfor skal meddeles det væsentligste Indhold af disse Tabeller, hvornæst man skal sammenholde de fremdragne Punkter med tilsvarende fra de tidligere Landbrugsaar.

Den samlede Udførsel, Indførsel og Overskudsudførsel af uformalede og formalede Kornvarer har i Landbrugsaaret 1886—1887, sammenholdt med de nærmest foregaaende 10 Landbrugsaar, været følgende:

Landbrugsaaret	Uformalede Kornvarer.			Formalede Kornvarer.			Uformalede og formalede Kornvarer tilsammen.		
	Udførsel. Tdr.	Indførsel. Tdr.	Overskuds-udførsel. Tdr.	Udførsel. Tdr.	Indførsel. Tdr.	Overskuds udførsel. Tdr.	Udførsel. Tdr.	Indførsel. Tdr.	Overskuds-udførsel. Tdr.
1876—77	971737	1.829233	÷ 857496	743754	22468	721286	1.715491	1.851701	÷ 136210
1877—78	1.522352	1.589673	÷ 67321	695559	41753	653806	2.217911	1.631426	586485
1878—79	2.767703	996573	1.771130	590587	32264	558323	3.358290	1.028837	2.329453
1879—80	2.438772	1.699531	739241	646427	27920	618507	3.085199	1.727451	1.357748
1880 - 81	2.659211	1.215300	1.443911	574007	24261	549746	3.233218	1.239561	1.993657
1881—82	1.305287	1.628568	÷ 323281	539625	28377	511248	1.844912	1.656945	187967
1882 - 83	1.470328	1.971172	÷ 500844	599755	34954	564801	2.070083	2.006126	63957
1883—84	747590	2.549507	÷ 1.801917	529572	55932	473640	1.277162	2.605439	÷ 1.328277
1884—85	859644	2.234472	÷ 1.374828	509543	49478	460065	1.369187	2.283950	÷ 914763
1885—86	1.192315	1.550013	÷ 357698	464382	47763	416619	1.656697	1.597776	58921
Gjennemsnit	1.593494[1])	1.726404[1])	÷ 132910[1])	589321[1])	36517[1])	552804[1])	2.182815	1.762921	419894
1886—87	1.118433	2.200269	÷ 1.081836	395366	47731	347635	1.513799	2.248000	÷ 734201

[1]) De her opførte Tøndetal for uformalede Kornvarer (Udførsel: 1.593494. Indførsel: 1.726404, Overskudsudførsel: ÷ 132910) og formalede Kornvarer (Udførsel: 589321, Indførsel: 36517, Overskudsudførsel: 552804) ere ikke overensstemmende med de i Tabel III, Side 130, og Tabel IV, Side 131, opførte Tøndetal for uformalet og formalet Korn gjennemsnitlig i Tiaaret (henholdsvis 1.550115, 1.252184, 297931 og 593485, 35639, 557846). Grunden hertil er, at der i Tabel III og Tabel IV ikke som her er taget noget Hensyn til vor Indførsel og Udførsel af Majs gjennem Tiaaret.

Af Oversigten fremgaaer det, at Landbrugsaaret 1886—1887 udviser for uformalede og formalede Kornvarer tilsammen et Indførselsoverskud paa 734,201 Tdr. Derimod udvise baade det nærmest forudgaaende Landbrugsaar 1885—1886 og Gjennemsnittet af de ti Landbrugsaar fra 1876—1877 til 1885—1886 Udførselsoverskud. Udførselsoverskuddet i 1885—1886 udgjorde saaledes 58,921 Tdr., og Gjennemsnittet af vor Overskudsudførsel af uformalede og formalede Kornvarer tilsammen i Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—86 naaede endog op til 419.894 Tdr. Nedgangen i Forhold til det nærmest forudgaaende Landbrugsaar skyldes først og fremmest en Forøgelse i Indførselen, dernæst ogsaa noget en Formindskelse i Udførselen. Forøgelsen i Indførselen af uformalede og formalede Kornvarer tilsammen i 1886—1887, sammenholdt med den tilsvarende Indførsel i 1885—1886, udgjorde saaledes over 40 pCt. (Aaret 1886—1887: 2,248,000 Tdr., Aaret 1885—1886: 1,597,776 Tdr.), hvorimod Formindskelsen i Udførselen af samme Varer og for samme Tidsrum var ikkun c. $8^1/_2$ pCt. (Aaret 1886—1887: 1,513,799 Tdr., Aaret 1885—1886: 1,656,697 Tdr.). Hvad paa den anden Side Nedgangen i Forhold til Gjennemsnittet af de ti Landbrugsaar fra 1876—1877 til 1885—1886 angaaer, da har denne i omtrent lige Grad sin Grund i en Formindskelse i Udførselen og en Forhøjelse i Indførselen. Udførselen af uformalede og formalede Kornvarer tilsammen i 1886—1887 var saaledes over 30 pCt. mindre end Gjennemsnittet af de foregaaende ti Aars Udførsel (Aaret 1886—1887: 1,513,799 Tdr., Gjennemsnittet af Tiaaret: 2,182,815 Tdr.), ligesom Indførselen af samme Varer og i samme Aar var henimod 30 pCt. større end det tilsvarende Gjennemsnitstal (Aaret 1886—1887: 2,248,000 Tdr., Gjennemsnittet af Tiaaret: 1,762,921 Tdr.).

Indenfor Kornvarerne er det saavel de uformalede som de formalede Kornvarer, hvorpaa den ovenomtalte nedadgaaende Bevægelse falder. Landbrugsaaret 1886—1887 udviser saaledes i Forhold til det nærmest

forudgaaende Landbrugsaar 1885—1886 og i Forhold til Gjennemsnittet af de ti Landbrugsaar fra 1876—1877 til 1885—1886 for uformalede Kornvarer i Udførselen en Formindskelse af henholdsvis c. 6 pCt. og henimod 30 pCt. (Aaret 1886—1887: 1,118,433 Tdr., Aaret 1885—1886: 1,192,315 Tdr., Gjennemsnittet af Tiaaret: 1,593,494 Tdr.) og i Indførselen en Forøgelse af henholdsvis over 40 pCt. og henimod 30 pCt. (Aaret 1886—1887: 2,200,269 Tdr., Aaret 1885—1886: 1,550,013 Tdr., Gjennemsnittet af Tiaaret: 1,726,404 Tdr.). Følgen heraf er, at der i Aaret 1886—1887 er et Indførselsoverskud af uformalede Kornvarer, der naaer op til 1,081.836 Tdr., medens derimod Indførselsoverskuddene i Aaret 1885—1886 og efter Gjennemsnittet af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886 udgjorde ikkun henholdsvis 357,698 Tdr. og 132,910 Tdr. Gaaer man paa den anden Side over til de formalede Kornvarer, da udviser Landbrugsaaret 1886—1887, sammenholdt med det nærmest forudgaaende Landbrugsaar og med Gjennemsnittet af de ti Landbrugsaar fra 1876—1877 til 1885—1886, ogsaa for denne Varegruppe en Formindskelse i Udførselen, der udgjør henholdsvis henimod 15 pCt. og over 30 pCt. (Aaret 1886—1887: 395,366 Tdr., Aaret 1885—1886: 464,382 Tdr., Gjennemsnittet af Tiaaret: 589,321 Tdr.). Samtidig hermed har vor Indførsel af formalede Kornvarer i Aaret 1886—1887 været en Ubetydelighed mindre end den tilsvarende Indførsel i det nærmest foregaaende Aar og omvendt noget større end Tiaarets Gjennemsnitsindførsel, men da den er forholdsvis ringe og derfor kun har forsvindende Betydning (Aaret 1886—1887: 47,731 Tdr., Aaret 1885—1886: 47,763 Tdr., Gjennemsnittet af Tiaaret: 36,517 Tdr.), er det Bevægelsen i vor Udførselshandel af disse Varer, som bestemmer Forholdet. Det samlede Resultat bliver derfor ogsaa, at der i Aaret 1886—1887 er et Udførselsoverskud af denne Varegruppe paa ikkun 347,635 Tdr., hvorimod de tilsvarende Udførselsoverskud i Aaret 1885—1886 og efter Gjennemsnittet af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886 naaede op til henholdsvis 416,619 Tdr. og 552,804 Tdr.

Indenfor de uformalede Kornvarer er det, hvad Udførelsen angaaer, paa den ene Side fornemlig vor Udførsel af uformalet Hvede, Rug og Havre i Aaret 1886—1887 (henholdsvis 202,851 Tdr., 67,503 Tdr. og 45,312 Tdr.), der har været lavere end den tilsvarende Udførsel i det nærmest forudgaaende Aar (henholdsvis 334,646 Tdr., 96,195 Tdr. og 72,476 Tdr.), medens omvendt vor Udførsel af uformalet Byg i samme Tidsrum har været i ikke ubetydelig Opgang (747,342 Tdr. mod 642 291 Tdr.); og paa den anden Side er det i Særdeleshed vor Udførsel af uformalet Rug, Havre, Byg og Hvede, altsaa af alle vore vigtigere Kornsorter, i 1886—1887 (henholdsvis 67.503 Tdr., 45.312 Tdr., 747,342 Tdr. og 202.851 Tdr.), der har været lavere end den tilsvarende Udførsel i Gjennemsnit af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886 (henholdsvis 260,131 Tdr., 192,633 Tdr., 853,172 Tdr. og 219,620 Tdr.) Seer man dernæst hen til Indførselen, da er det paa den ene Side fornemlig vor Indførsel af uformalet Rug, Majs, Havre og Byg i Aaret 1886—1887 (henholdsvis 818,366 Tdr, 486,644 Tdr., 289.822 Tdr. og 104,425 Tdr.), der har været højere end den tilsvarende Indførsel i det nærmest forudgaaende Aar (henholdsvis 471,061 Tdr., 391.148 Tdr., 196,931 Tdr. og 13,013 Tdr.), medens omvendt vor Indførsel af uformalet Hvede i samme Tidsrum har været noget i Nedgang (448.893 Tdr. mod 450,351 Tdr.); og paa den anden Side er det navnlig vor Indførsel af uformalet Rug, Havre, Byg og Majs i 1886—1887 (henholdsvis 818,366 Tdr., 289,822 Tdr., 104,425 Tdr. og 486,644 Tdr.), der har været højere end den tilsvarende Indførsel efter Tiaarets Gjennemsnit (henholdsvis 455,487 Tdr., 202,877 Tdr., 89,351 Tdr. og 473,219 Tdr.), medens omvendt vor Indførsel af uformalet Hvede i samme Aar ogsaa i Forhold til Gjennemsnittet har været noget i Nedgang (448,893 Tdr. mod 459,095 Tdr.) Heraf er det endelig en Følge, at Landbrugsaaret 1886—1887, sammenholdt med det nærmest forudgaaende Landbrugsaar 1885—1886, udviser

et betydelig forøget Indførselsoverskud af uformalet Rug, Hvede, Havre og Majs (henholdsvis 750,863 Tdr., 246,042 Tdr., 244,510 Tdr. og 446,663 Tdr. mod henholdsvis 374,866 Tdr. 115,705 Tdr., 124,455 Tdr. og 360,945 Tdr.), men tillige et noget forøget Udførselsoverskud af uformalet Byg (642,917 Tdr. mod 629,278 Tdr.), samt at samme Landbrugsaar, sammenholdt med Gjennemsnittet af de ti Landbrugsaar fra 1876—1877 til 1885—1886, udviser saavel et betydelig forøget Indførselsoverskud af uformalet Rug og Havre, og et noget forøget Indførselsoverskud af uformalet Majs og Hvede (henholdsvis 750,863 Tdr., 244,510 Tdr., 446,663 Tdr. og 246,042 Tdr. mod henholdsvis 195,356 Tdr., 10,244 Tdr., 428,917 Tdr. og 239,475 Tdr.) som et ikke lidet formindsket Udførselsoverskud af uformalet Byg (642,917 Tdr. mod 763,821 Tdr.). Dette belyses nærmere ved de tre efterfølgende Oversigter, der for hver af Kornsorterne: Uformalet Hvede, Rug, Byg, Havre og Majs angive henholdsvis Udførselen, Indførselen og Overskudsudførselen i hvert af Landbrugsaarene fra 1876—1877 til 1886—1887:

Landbrugsaaret	Udførsel.				
	Uformalet Hvede	Uformalet Rug	Uformalet Byg	Uformalet Havre	Uformalet Majs
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
1876-77.....	141965	168397	583412	51055	7428
1877-78.....	237305	174841	900466	173616	18330
1878-79.....	264148	255903	1.475712	736974	19285
1879-80.....	258776	356994	1.341174	342759	124258
1880 81.....	355361	757818	1.256259	204236	59708
1881 82.....	122066	311901	784783	56693	12919
1882-83.....	161571	172805	797576	238734	26425
1883-84.....	181257	145277	300564	23140	77316
1884-85.....	139100	161178	449480	26650	67146
1885-86.....	334646	96195	642291	72476	30203
Gjennemsnit af Tiaaret	219620	260131	853172	192633	44302
1886-87.....	202851	67503	747342	45312	39981

Landbrugsaaret	Indførsel.				
	Uformalet Hvede	Uformalet Rug	Uformalet Byg	Uformalet Havre	Uformalet Majs
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
1876-77.....	354907	661816	106220	159044	504342
1877-78.....	365609	600456	53500	107045	415314
1878-79.....	231215	346066	34072	36838	327655
1879-80.....	320406	524381	64582	71474	676190
1880-81.....	256907	69891	12829	111378	737690
1881-82.....	691350	323507	52706	284626	230521
1882-83.....	699776	437290	108841	208192	460723
1883-84.....	660194	560178	266494	525468	450564
1884-85.....	560239	560228	181255	327772	538043
1885-86.....	450351	471061	13013	196931	391148
Gjennemsnit af Tiaaret	459095	455487	89351	202877	473219
1886-87.....	448893	818366	104425	289822	486644

Landbrugsaaret	Overskudsudførsel.				
	Uformalet Hvede	Uformalet Rug	Uformalet Byg	Uformalet Havre	Uformalet Majs
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
1876-77.....	÷212942	÷493419	477192	÷107989	÷496914
1877-78.....	÷128304	÷425615	846966	66571	÷396984
1878-79.....	32933	÷ 90163	1.441640	700136	÷308370
1879-80.....	÷ 61630	÷167387	1.276592	271285	÷551932
1880-81.....	98454	687927	1.243430	92858	÷677982
1881-82.....	÷569284	÷ 11606	732077	÷227933	÷217602
1882-83.....	÷538205	÷264485	688735	30542	÷434298
1883-84.....	÷478937	÷414901	34070	÷502328	÷373248
1884-85.....	÷ 421139	÷399050	268225	÷301122	÷470897
1885-86.....	÷115705	÷374866	629278	÷124455	÷360945
Gjennemsnit af Tiaaret	÷239475	÷195356	763821	÷ 10244	÷428917
1886-87.....	÷246042	÷750863	642917	÷244510	÷446663

Indenfor de formalede Kornvarer er det, hvad Udførselen angaaer, alene vor Udførsel af Hvedemel og Rugmel i Aaret 1886—1887, der har været lavere end den tilsvarende Udførsel i det nærmest forudgaaende Aar 1885—1886, samt foruden vor Udførsel af Hvedemel og Rugmel tillige Udførselen af Bygmel og Gryn i samme Aar, der har været lavere end den tilsvarende Udførsel i Gjennemsnit af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886; og, hvad Indførselen angaaer, er det navnlig vor Indførsel af Hvedemel i 1886—1887, der har været lavere end den tilsvarende Indførsel i det nærmest forudgaaende Aar, medens omvendt vor Indførsel baade af Boghvedegryn og af Rugmel har været i Opgang fra Aar til Aar, samt især vor Indførsel af Hvedemel og Rugmel i samme Aar, der har været højere end de tilsvarende Gjennemsnitstal for Tiaaret, medens omvendt vor Indførsel af Boghvedegryn har været i Nedgang i Løbet af dette Tidsrum.

Der blev saaledes udført:

	i 1886—1887	i 1885—1886	i Gjennemsnit af Tiaaret
	Tdr. (1 Td. = 200 Pd.)	Tdr.	Tdr.
Af Hvedemel.....	316 627	383 601	465,928
- Rugmel.....	65,943	69,933	101.979
- Bygmel og Gryn	11,422	10,204	25,136

Fremdeles blev der indført:

	i 1886-1887	i 1885—1886	i Gjennemsnit af Tiaaret
	Tdr. (1 Td. = 200 Pd.)	Tdr.	Tdr.
Af Hvedemel	25.657	27.215	15,971
- Rugmel.....	5,650	5,598	3,193
- Boghvedegryn ...	13,646	12,677	14,617

Gaa vi dernæst over til Varegruppen: Levende Kreaturer, da have vi ogsaa, hvad angaaer disse, paa omstaaende Tabel sammenstillet for hver enkelt Husdyrklasses Vedkommende saavel Udførsel og Indførsel som Overskudsudførsel for Landbrugsaarene fra 1876—1877 til 1886—1887 og skulle hertil føje et Par Bemærkninger.

Vor Overskudsudførsel af Heste, som i Tidsrummet fra 1877—1878 til 1882—1883 havde været i uafbrudt og stærk Nedgang, saa at den i det sidste Aar var sunken ned til et Antal af ikkun 2,476 Stkr. (mod 10.850 Stkr. i 1877—1878), har atter gjennem 1883—1884, 1884—1885, 1885—1886 og 1886—1887 været i Opgang og er i det sidste Landbrugsaar stegen op til at udgjøre 13,368 Stkr., hvilket er ca. 40 pCt. højere end Overskudsudførselen heraf i det nærmest forudgaaende Aar (9,540 Stkr.) og ca. 85 pCt. højere end vor Overskudsudførsel af Heste gjennemsnitlig i de ti Landbrugsaar fra 1876—1877 til 1885—1886, idet denne udgjorde 7,206 Stkr. Grunden til Opgangen i Overskudsudførselen af Heste fra 1885—1886 til 1886—1887 maa alene søges i en Forøgelse i Udførselen, idet ogsaa vor Indførsel af Heste er bleven forøget i det sidste Aar. Vor Udførsel af Heste i Landbrugsaaret 1886—1887 udgjorde saaledes endog 16,466 Stkr. mod 12,341 Stkr. i 1885—1886 (en Opgang af over 30 pCt.), men samtidig hermed havde vor Indførsel af Heste i samme Aar et Antal af 3,098 Stkr. mod 2,801 Stkr. i det nærmest forudgaaende Aar (ligeledes en Opgang, men kun af ca. 10 pCt.) Opgangen i vor Overskudsudførsel af Heste for 1886—1887 i Forhold til Gjennemsnittet af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886 skyldes derimod dels en Forøgelse i Udførselen, dels en Formindskelse i Indførselen. Vor Udførsel af Heste i Landbrugsaaret 1886—1887 udgjorde saaledes — som allerede ovenfor nævnt — endog 16,466 Stkr. mod 11,298 Stkr. i Gjennemsnit af Tiaaret (en Opgang af ca. 45 pCt.), og samtidig hermed havde vor Indførsel af Heste i samme Aar — som ligeledes ovenfor omtalt — et Antal af ikkun 3098 Stkr. mod 4092 Stkr. som Gjennemsnitstal (en Nedgang af henimod 25 pCt.) Vor Udførsel af Heste gaaer nærmest til Tyskland. Vor Indførsel af Heste kommer fornemlig fra Sverrig og Tyskland.

Seer man dernæst hen til vor Overskudsudførsel af Hornkvæg, da var denne i Tidsrummet fra 1878—1879

Ud- og Indførsel samt Over-

Landbrugsaaret	Heste			Hornkvæg			Kalve		
	Udførsel	Indførsel	Overskuds-udførsel	Udførsel	Indførsel	Overskuds-udførsel	Udførsel	Indførsel	Overskuds-udførsel
	Stkr	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
1876-77	7469	2235	5234	105293	14551	90742	4970	298	4672
1877-78	12598	1748	10850	93456	20090	73366	3861	375	3486
1878-79	12208	2534	9674	86629	23807	62822	4775	508	4267
1879-80	13787	4236	9551	85824	21662	64162	5645	525	5120
1880-81	11802	5517	6285	83312	7323	75989	5362	97	5265
1881-82	11477	6897	4580	99759	1668	98091	3637	18	3619
1882-83	9200	6724	2476	123253	19273	103980	6676	321	6355
1883-84	10904	4256	6648	112263	17988	94275	10667	839	9828
1884-85	11191	3975	7216	98222	15898	82324	7579	1162	6417
1885-86	12341	2801	9540	84624	10635	73989	5907	877	5030
Gjennem-snit ...	11298	4092	7206	97264	15290	81974	5908	502	5406
1886-87	16466	3098	13368	96912	14380	82532	6066	810	5256

til 1882—1883 uafbrudt stigende og naaede i det sidstnævnte Aar op til et Antal af endog 103,980 Stkr. (mod 62,822 Stkr. i 1878—1879), var derpaa gjennem Aarene 1883—1884, 1884—1885 og 1885—1886 omvendt uafbrudt synkende og kom ned til et Antal af ikkun 73,989 Stkr., men har fra 1885—1886 til 1886—1887 atter været i Opgang og er i det sidste Landbrugsaar stegen op til at udgjøre 82,532 Stkr., en Overskudsudførsel, der dog kun er c. 10 pCt. større end Overskudsudførselen heraf i det nærmest forudgaaende Aar og godt og vel $^1/_2$ pCt. større end vor Overskudsudførsel af Hornkvæg gjennemsnitlig i Tiaaret, idet denne udgjorde 81,974 Stkr. Grunden til Opgangen i vor Overskudsudførsel af Hornkvæg fra 1885—1886 til 1886—1887 maa udelukkende søges i en Forøgelse i Udførselen fra Aar til Aar, idet ogsaa Indførselen af Hornkvæg i 1886—1887 er højere end Indførselen i det nærmest forudgaaende Aar. Vor Udførsel og Indførsel af Hornkvæg i Landbrugsaaret 1886—1887 naaede saaledes op til henholdsvis 96,912 Stkr. og 14,380

skudsudførsel 1876—1886.

Faar og Geder			Svin			Grise		
Udførsel	Indførsel	Overskudsudførsel	Udførsel	Indførsel	Overskudsudførsel	Udførsel	Indførsel	Overskudsudførsel
Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
55130	14167	40963	206669	5369	201300	9126	2210	9616
61221	19591	41630	194493	12846	181647	5722	1693	4029
60486	17538	42948	201325	8130	193195	5630	864	4766
78721	24046	54675	242747	10923	231824	7221	1602	5619
69589	17243	52346	244925	15982	228943	5530	1968	3562
96162	22359	73803	264669	16314	248355	9707	1366	8341
103539	23082	80457	333138	20853	312285	11680	735	10945
104813	24865	79948	346469	36429	310040	9243	1553	7690
70421	23042	47379	216078	26951	189127	6079	1829	4250
77900	22126	55774	218395	25523	192872	6673	898	5775
77798	20806	56992	246891	17932	228959	7661	1472	6189
78574	24889	53685	280282	31150	249132	10606	650	9956

Stkr. mod henholdsvis 84,624 Stkr. og 10,635 Stkr. i 1885—1886 (en Opgang af henholdsvis ca. 15 pCt. og ca. 35 pCt.) Den mindre betydelige Opgang i Overskudsudførselen af Hornkvæg for 1886—1887 i Forhold til Gjennemsnittet af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886 er omvendt alene fremkaldt ved en Formindskelse i Indførselen heraf for det sidste Landbrugsaar, idet ogsaa Udførselen af Hornkvæg i 1886—1887 er lavere end Gjennemsnitsudførselen i Tiaaret. Vor Indførsel og Udførsel af Hornkvæg i Landbrugsaaret 1886—1887 udgjorde saaledes — som ovenfor nævnt — henholdsvis 14,380 Stkr. og 96,912 Stkr. mod 15,290 Stkr. og 97,264 Stkr. som Gjennemsnitstal (en Nedgang af henholdsvis henimod 6 pCt. og henimod $^1/_2$ pCt.) Vor Udførsel af Hornkvæg gaaer nærmest til England og Tyskland. Vor Indførsel af Hornkvæg kommer fornemlig fra Sverrig og Tyskland.

Vor Overskudsudførsel af Faar bevægede sig i Tidsrummet fra 1876—1877 til 1880—1881 mellem 40,000 Stkr. og 60,000 Stkr., steg derpaa i Tidsrummet fra 1881

—1882 til 1883—1884 op til at bevæge sig mellem 70,000 og 80,000 Stkr., men var i Tidsrummet fra 1884—1885 til 1886—1887 sunken ned til at bevæge sig mellem 40,000 og 60,000 Stkr., altsaa omtrent til det samme Antal som i Begyndelsen af Tiaaret. I Aaret 1886—1887 udgjorde Overskudsudførselen af Faar 53.685 Stkr. mod 55,774 Stkr. i 1885—1886 og 56,992 i Gjennemsnit af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886. Der har altsaa fundet en mindre betydelig Nedgang Sted i vor Overskudsudførsel af Faar i 1886—1887 baade i Forhold til det nærmest forudgaaende Aar (henimod 4 pCt.) og i Forhold til Tiaaret (henimod 6 pCt), og Grunden hertil maa i begge Forhold udelukkende søges i en Forøgelse i Indførselen, idet ogsaa vor Udførsel af Faar er bleven noget forøget i begge Tidsrum. Vor Indførsel af Faar i Landbrugsaaret 1886—1887 udgjorde saaledes 24,889 Stkr. mod 22,126 Stkr. i 1885 1886 (en Opgang af over 10 pCt.) og mod 20,806 Stkr. i Gjennemsnit af Tiaaret (en Opgang af henimod 20 pCt.), men samtidig hermed havde vor Udførsel af Faar i samme Aar et Antal af 78,574 Stkr. mod 77,900 Stkr. i det nærmest forudgaaende Aar og mod 77,798 Stkr. som Gjennemsnitstal (en Opgang i begge Tilfælde af henimod 1 pCt.). Vor Udførsel af Faar gaaer nærmest til England, og vor Indførsel af Faar kommer fornemlig fra Sverrig.

Vor Overskudsudførsel af Svin, som fra 1876—1877 til 1883—1884 havde været i ikke ubetydelig Fremgang, var i 1884—1885 gaaet ikke lidet tilbage, men er i Løbet af Aarene 1885—1886 og fornemlig 1886—1887 atter tagen til. Den bevægede sig saaledes i Tidsrummet fra 1876—1877 til 1881—82 mellem henimod 200,000 Stkr. og henimod 250,000 Stkr., var i 1882—1883 og 1883—1884 endog voxet op til over 300,000 Stkr., sank derpaa i 1884—1885 ned til at udgjøre ikkun 189,127 Stkr. og er i Landbrugsaarene 1885—1886 og 1886—1887 atter stegen til henholdsvis 192,872 Stkr. og endog 249,132 Stkr. Overskudsudførselen i 1886—1887 er derfor ogsaa henimod 30 pCt. højere end den tilsvarende Overskudsudførsel i det nærmest forud-

gaaende Aar og henimod 9 pCt. højere end Tiaarets gjennemsnitlige Overskudsudførsel, idet denne udgjorde 228,959 Stkr. Opgangen her for 1886—1887 baade i Forhold til 1885—1886 og i Forhold til Gjennemsnittet af Tiaaret fra 1876—1877 til 1885—1886 er alene fremkaldt ved en Forøgelse i Udførselen, idet ogsaa vor Indførsel af Svin er voxet i begge Tidsrum. Vor Udførsel og Indførsel af Svin i Landbrugsaaret 1886—1887 naaede saaledes op til henholdsvis 280,282 Stkr. og 31,150 Stkr. mod henholdsvis 218,395 Stkr. og 25,523 Stkr. i det nærmest forudgaende Aar (en Opgang af henholdsvis henimod 30 pCt. og over 20 pCt.) og mod henholdsvis 246,891 Stkr. og 17,932 Stkr. efter Tiaarets Gjennemsnit (en Opgang af henholdsvis c. 15 pCt. og c. 75 pCt.) Vor Udførsel af Svin gaaer nærmest til Tyskland, og vor Indførsel af Svin kommer fornemlig fra Sverrig.

Hvad fremdeles Fedevarerne: Flæsk og Kjød samt Smør angaaer, giver nedenstaaende Oversigt en samlet Fremstilling af deres Udførsel, Indførsel og Overskudsudførsel i Landbrugsaaret 1886—1887, sammenholdt med de nærmest foregaaende ti Landbrugsaar:

Landbrugsaaret.	Flæsk og Kjød.			Smør.		
	Udførsel. ℔	Indførsel. ℔	Overskudsudførsel. ℔	Udførsel. Tdr.	Indførsel. Tdr.	Overskudsudførsel. Tdr.
1876-77	13.452762	4.623769	8.828993	119480	28265	91215
1877-78	11.281311	5.637346	5.643965	106053	20908	85145
1878-79	11.693153	7.930616	3.762537	100097	19742	80355
1879-80	13.829407	9.869592	3.959815	109679	24636	85043
1880-81	12.768769	9.037749	3.731020	113670	26597	87073
1881-82	14.710647	5.084117	9.626530	117846	30538	87308
1882-83	22.913257	10.985515	11.927742	152173	33182	118991
1883-84	31.109863	3.977055	27.132808	150674	34543	116131
1884-85	34.818622	9.017577	25.801045	154128	43569	110559
1885-86	33.754019	6.862357	26.891662	179675	35774	143901
Gjennemsnit.	20.033181	7.302569	12.730612	130347	29775	100572
1886-87	57.209789	6.014435	51.195354	201074	44448	156626

Vor Overskudsudførsel af Flæsk og Kjød tilsammen har i Løbet af Landbrugsaarene 1876—77 til 1886—1887 været i en særdeles stærk Opgang. Overskudsudførselen heraf bevægede sig saaledes i Tidsrummet fra 1876—1877 til 1882—1883 mellem $3._7$ Mill. Pd. og $11._9$ Mill. Pd, steg derpaa i Tidsrummet fra 1883—1884 til 1885—1886 til at udgjøre mellem $25._8$ Mill. Pd. og $27._1$ Mill. Pd. og er endelig i 1886—1887 naaet op til ikke mindre end $51._2$ Mill. Pd., en Overskudsudførsel, der er omtrent dobbelt saa stor som den tilsvarende Overskudsudførsel i det nærmest forudgaaende Aar, der udgjorde $26._9$ Mill. Pd. (en Opgang altsaa for 1886—1887 paa ca. 90 pCt), og mere end fire Gange saa stor som Gjennemsnittet af Overskudsudførselen af Flæsk og Kjød tilsammen i Tiaaret, idet denne ikkun var $12._7$ Mill. Pd. (en Opgang for 1886—1887 paa over 300 pCt.) Opgangen for Landbrugsaaret 1886—1887 baade i Forhold til det nærmest forudgaaende Aar og i Forhold til Gjennemsnittet af Tiaaret skyldes i langt overvejende Grad en betydelig forøget Udførsel ($57._2$ Mill. Pd. i 1886—1887 mod $33._8$ Mill. Pd. i 1885—1886 og $20._0$ Mill. Pd. i Gjennemsnit af Tiaaret, en Opgang af henholdsvis c. 70 pCt. og c. 185 pCt.), idet vor Indførsel af Flæsk og Kjød tilsammen i 1886—1887 i langt ringere Grad er lavere end den tilsvarende Indførsel saavel i det nærmest forudgaaende Aar som efter Tiaarets Gjennemsnit ($6._0$ Mill. Pd. i 1886—1887 mod $6._9$ Mill. Pd. i 1885—1886 og $7._3$ Mill. Pd. i Gjennemsnit af Tiaaret, en Nedgang af henholdsvis henimod 15 pCt. og noget over 15 pCt.) Omstaaende Oversigt angiver for Flæsk for sig og Kjød for sig Udførselen, Indførselen og Overskudsudførselen i hvert af Landbrugsaarene fra 1876—1877 til 1886—1887:

Landbrugsaaret.	Flæsk.			Kjød.		
	Udførsel. Mill. ℔	Indførsel. Mill. ℔	Overskuds-udførsel. Mill. ℔	Udførsel. Mill. ℔	Indførsel. Mill. ℔	Overskuds-udførsel. Mill. ℔
1876-77	10.2	2.8	7.4	3.2	1.8	1.4
1877-78	8.6	3.4	5.2	2.7	2.2	0.5
1878-79	9.6	5.5	4.1	2.1	2.4	÷0.3
1879-80	11.4	6.4	5.0	2.4	3.5	÷1.1
1880-81	10.0	6.1	3.9	2.8	2.9	÷0.1
1881-82	10.9	1.7	9.2	3.8	3.4	0.4
1882-83	18.8	6.9	11.9	4.1	4.1	0.0
1883-84	28.0	2.1	25.9	3.1	1.9	1.2
1884-85	32.2	6.4	25.8	2.6	2.6	0.0
1885-86	31.1	4.1	27.0	2.6	2.7	÷0.1
Gjennemsnit af Tiaaret	17.1	4.5	12.6	3.0	2.8	0.2
1886-87	50.6	3.9	46.7	6.6	2.1	4.5

Tager man nu hver af disse to Fedevarer for sig, fremgaaer det af Oversigten. at Opgangen i deres samlede Udførsel for Aaret 1886—87, sammenholdt saavel med det nærmest forudgaaende Aar som med Gjennemsnittet af Tiaaret, falder først og fremmest paa Flæsk, dernæst ogsaa noget paa Kjød, hvorimod Nedgangen i deres samlede Indførsel for samme Tidsrum i overvejende Grad falder paa Kjød. I Landbrugsaaret 1886—1887 udgjorde saaledes vor Udførsel og Indførsel af Flæsk henholdsvis 50.6 Mill. Pd. og 3.9 Mill. Pd. mod henholdsvis 31.1 Mill. Pd. og 4.1 Mill. Pd. i 1885—1886 (en Opgang i Udførselen for 1886—1887 paa 19.5 Mill. Pd., men en Nedgang i Indførelsen for samme Aar paa 0.2 Mill. Pd.) samt mod henholdsvis 17.1 Mill. Pd. og 4.5 Mill. Pd. efter Gjennemsnittet af Tiaaret (en Opgang i Udførselen for 1886—1887 paa 33.5 Mill. Pd., men en Nedgang i Indførselen for samme Aar paa 0.6 Mill. Pd.); samtidig hermed var vor Udførsel og Indførsel af Kjød i 1886—1887 henholdsvis 6.6 Mill. Pd. og 2.1 Mill. Pd. mod henholdsvis 2.6 Mill. Pd. og 2.7 Mill. Pd. i det nærmest for-

udgaaende Aar (en Opgang i Udførselen for 1886—1887 paa $4._0$ Mill. Pd., men en Nedgang i Indførselen for samme Aar paa $0._6$ Mill. Pd.) samt mod henholdsvis $3._0$ Mill. Pd. og $2._8$ Mill. Pd. efter Gjennemsnittet af Tiaaret (en Opgang i Udførselen for 1886—1887 paa $3._6$ Mill. Pd., men en Nedgang i Indførselen for samme Aar paa $0._7$ Mill. Pd.). Da nu — som allerede ovenfor bemærket — den stærke Stigen i de to Fedevarers samlede Overskudsudførsel for Aaret 1886—1887 i begge Forhold nærmest er foraarsaget ved en betydelig Forøgelse af deres Udførsel, er det en Selvfølge, at det i Særdeleshed er Flæsk, der har fremkaldt denne. Vor Overskudsudførsel af Flæsk i 1886—1887 ($46._7$ Mill. Pd.) var saaledes endog henholdsvis $19._7$ Mill. Pd. og $34._1$ Mill. Pd. større end vor tilsvarende Overskudsudførsel i 1885—1886 ($27._0$ Mill. Pd.) og end Gjennemsnittet af Overskudsudførselen af Flæsk i Tiaaret ($12._6$ Mill. Pd.), hvorimod vor Overskudsudførsel af Kjød i samme Aar ($4._5$ Mill. Pd.) var ikkun henholdsvis $4._6$ Mill. Pd. og $4._3$ Mill. Pd. større end de tilsvarende Tal for det nærmest forudgaaende Aar og efter Tiaarets Gjennemsnit (henholdsvis ÷ $0._1$ Mill. Pd. og $0._2$ Mill. Pd.) Vor Udførsel af Flæsk gaaer nærmest til England, og vor Indførsel af Flæsk kommer fornemlig fra de forenede Stater af Nord-Amerika samt Sverrig. Vor Udførsel af Kjød gaaer nærmest til Norge og Tyskland, og vor Indførsel af Kjød kommer fornemlig fra vore nordlige Bilande, Sverrig samt de forenede Stater af Nord-Amerika.

Hvad endelig vor Overskudsudførsel af Smør i Landbrugsaaret 1886—1887 angaaer, da er denne ikke lidet større end den tilsvarende Overskudsudførsel i hvert af de foregaaende ti Landbrugsaar. Overskudsudførselen af Smør bevægede sig nemlig i Tidsrummet fra 1876—1877 til 1884—1885 mellem 80,000 Tdr. og 120,000 Tdr., steg derpaa i 1885—1886 til 143,901 Tdr. og er i 1886—1887 naaet op til at udgjøre 156,626 Tdr., saaledes at den i det sidste Aar overstiger den tilsvarende Overskudsudførsel i det nærmest forudgaaende Aar med henimod 9 pCt. og

Gjennemsnittet af Overskudsudførselen af Smør i Tiaaret med c. 55 pCt., idet denne udgjorde 100,572 Tdr. Grunden til Opgangen for 1886-1887 maa i begge Forhold udelukkende søges i en ikke ubetydelig Forøgelse i Udførselen (201,074 Tdr. i 1886—1887 mod 179,675 Tdr. i 1885—1886 og mod 130,347 Tdr. efter Gjennemsnittet, en Opgang for 1886—1887 af henholdsvis over 10 pCt. og henimod 55 pCt.), idet ogsaa Indførselen af Smør i 1886—1887 er ikke lidet større end Indførselen heraf i det nærmest forudgaaende Aar og end Gjennemsnitsindførselen af Smør i Tiaaret (44,448 Tdr. i 1886—1887 mod 35,774 Tdr. i 1885—1886 og 29,775 Tdr. efter Tiaarets Gjennemsnit, en Opgang for 1886—1887 af henholdsvis ca. 25 pCt og ca. 50 pCt.). Vor Udførsel af Smør gaaer nærmest til England, og vor Indførsel af Smør kommer nærmest fra Sverrig.

Tab. I.

Udførselen

fra 1ste Oktbr. 1886 til 30te Septbr. 1887.

Produkternes Navne.		1ste Oktbr. til 31te Decbr. 1886.	1ste Jan. til 31te Marts 1887.	1ste April til 30te Juni 1887.	1ste Juli til 30te Septbr. 1887.	Aaret 1ste Oktbr. 1886 til 30te Sept. 1887.
Korn og Frø og disses Produkter:						
Hvede	i Tdr.	90470	17433	31647	63301	202851
Rug	—	21078	10806	20908	14711	67503
Byg	—	498306	160896	54367	33773	747342
Havre	—	20655	3046	6573	15038	45312
Bælgsæd	—	1550	2233	2329	984	7096
Boghvede	—	»	9	58	»	67
Malt	—	2731	2399	1627	1524	8281
Majs	—	24437	3868	5757	5919	39981
Hvedemel	i Pd.	23.681569	16 070768	10.294707	13.278304	63 325348
Rugmel	—	3.260393	3.655844	3.663867	2.608575	13.188679
Bygmel og Gryn	—	125286	427104	1.215073	516848	2.284311
Havregryn	—	1006	5493	1661	20768	28928
Boghvedegryn	—	822	1023	61312	54100	117257
Formalet Malt	—	»	»	»	»	»
— Majs	—	7042	24784	61384	35482	128692
Tils. uformalet Korn	i Tdr.	659227	200690	123266	135250	1.118433
— formalet —	—	135381	100925	76490	82570	395366
Raps og Oliefrø	—	361	23	164	41	589
Kløverfrø	i Pd.	119164	627179	89360	24430	860133
Græsfrø	—	147226	709875	158182	103582	1.118865
Klid	—	593644	825833	561835	223578	2.204890
Oliekager	—	1.721131	1.008290	1.108570	676518	4.514509
Husdyr og disses Produkter:						
Heste	Stkr.	2620	6312	4109	3425	16466
Hornkvæg	—	14105	27421	38323	17063	96912
Kalve	—	835	1620	2346	1265	6066
Faar og Geder	—	32071	3201	11521	31781	78574
Svin	—	69204	66198	67253	77627	280282
Grise	—	1118	437	7843	1208	10606
Flæsk	i Pd.	10.560404	10.239872	13 192035	16 582715	50.575026
Kjød	—	969431	2.377609	2 771794	515929	6.634763
Æg	i Sn.	1.274415	963952	1.499498	1.608989	5.346854
Smør	i Tdr.	32191	53891	55691	59301	201074
Ost	i Pd.	65320	72721	266719	201807	606567
Uld	—	1.209670	678106	604271	733513	3.225560
Ben	—	1.218433	1.207380	2.795427	1.528092	6.749332
Kunstig Gjødning	—	1.143340	911455	1.600354	8.277757	11.932906
Naturlig —	—	52350	25650	5920	13000	96920

Tab. II.

Indførselen

fra 1ste Oktober 1886 til 30te Septbr. 1887.

Produkternes Navne.	1ste Oktbr. til 31te Decbr. 1886.	1ste Jan. til 31te Marts 1887.	1ste April til 30te Juni 1887.	1ste Juli til 30te Septbr. 1887.	Aaret 1ste Oktbr. 1886 til 30te Sept. 1887.
Korn og Frø og disses Produkter.					
Hvede ..... i Tdr.	109359	70789	96332	172413	448893
Rug ..... —	132845	170140	257610	257771	818366
Byg ..... —	40508	17444	23543	22930	104425
Havre ..... —	50784	70683	101025	67330	289822
Bælgsæd ..... —	6950	27672	7596	2061	44279
Boghvede ..... —	1406	401	1163	2745	5715
Malt ..... —	1113	310	436	266	2125
Majs ..... —	123741	122308	163467	77128	486644
Hvedemel ..... i Pd.	1.519625	729475	1.311753	1.570602	5.131455
Rugmel ..... —	34000	289509	250250	556140	1.129899
Bygmel og Gryn —	8931	4461	20000	13448	46840
Havregryn ..... —	76182	90390	27975	123269	317816
Boghvedegryn... —	513?19	687445	582211	946255	2.729130
Formalet Malt .. —	»	»	»	»	»
— Majs... —	975	18614	142544	28900	191033
Tils. uformalet Korn i Tdr.	466706	479747	651172	602644	2.200269
— formalet — —	10765	9099	11674	16193	47731
Raps og Oliefrø. —	43372	25216	27517	58322	154427
Kløverfrø ..... i Pd.	1.616070	2.520425	386448	153741	4.676684
Græsfrø ..... —	1.334999	2 991600	949659	598184	5.874442
Klid .. .. —	53.908219	56.264681	25.799530	48.466031	184.438461
Oliekager ..... —	31.092159	29.489279	11.796152	19.918290	92.295880
Husdyr og disses Produkter:					
Heste ..... i Stkr.	713	488	901	996	3098
Hornkvæg ..... —	4180	2633	3880	3687	14380
Kalve ..... —	129	107	249	325	810
Faar og Geder .. —	657	294	9364	14574	24889
Svin ..... —	4805	8113	9872	8360	31150
Grise ..... —	289	21	123	217	650
Flæsk ..... i Pd.	862727	1.342226	956724	728871	3.890548
Kjød ..... —	1.179302	219232	274593	450760	2.123887
Æg ..... i Sn.	48642	14281	57117	61612	181652
Smør ..... i Tdr.	9097	10552	11121	13678	44448
Ost ..... i Pd.	396842	261582	403504	361039	1.422967
Uld ..... —	539967	403298	443780	1.098781	2.485826
Ben ..... —	26163	134698	158921	75266	395048
Kunstig Gjødning —	2.938659	8 837627	6.293275	19.093998	37.163559
Naturlig — —	1.157290	1.703929	388555	197860	3.447634

Tab. III.

Landbrugsaaret 1886—87 sammenlignet med Gjennemsnittet af de nærmest foregaaende 10 Aar.

Produkternes Navne.		Udførsel		Indførsel	
		fra 1ste Okt. 1886 til 30te Sept. 1887.	fra 1ste Okt. 1876 til 30te Sept. 1886.	fra 1ste Okt. 1886 til 30te Sept. 1887.	fra 1ste Okt. 1876 til 30te Sept. 1886.
Korn og Frø og disses Produkter:					
Hvede	i Tdr.	202851	219620	448893	459095
Rug	—	67503	260131	818366	455487
Byg	—	747342	853172	104425	89351
Havre	—	45312	192633	289822	202877
Bælgsæd	—	7096	17007	44279	18711
Boghvede	—	67	1516	5715	10391
Malt	—	8281	6036	2125	16272
Majs	—	39981	—	486644	—
Hvedemel	i Pd.	63.325348	93 185545	5.131455	3.194152
Rugmel	—	13.188679	20.395849	1.129899	638663
Bygmel og Gryn	—	2.284311	5.027107	46840	109647
Havregryn	—	28928	28809	317840	260763
Boghvedegryn	—	117257	58980	2.729130	2.923412
Formalet Malt	—	»	711	—	1195
— Majs	—	128692	—	191033	—
Tils. uformalet Korn	i Tdr.	1.118433	1.550115 [1]	2.200269	1.252184 [1]
— formalet —	—	395366	593485 [2]	47731	35639 [2]
Raps og Oliefrø	—	589	3732	154327	132764
Kløverfrø	i Pd.	860133	—	4.676684	—
Græsfrø	—	1.118865	—	5.874442	—
Klid	—	2.204890	—	184.438461	—
Oliekager	—	4.514509	4.964195	92.295880	44.471392
Husdyr og disses Produkter:					
Heste	i Stkr.	16466	11298	3098	4092
Hornkvæg	—	96912	97264	14380	15290
Kalve	—	6066	5908	810	502
Faar og Geder	—	78574	77798	24889	20806
Svin	—	280282	246891	31150	17932
Grise	—	10606	7661	650	1472
Flæsk	i Pd.	50.575026	17 076420	3.890548	4 525744
Kjød	—	6 634763	2.956761	2.123887	2.776825
Æg	i Sn.	5.346854	—	181652	—
Smør	i Tdr.	201074	130347	44448	29775
Ost	i Pd.	606567	183294	1.422967	1.334955
Uld	—	3 225560	3.979471	2 485826	2.045739
Ben	—	6.749332	4 471764	395048	390950
Kunstig Gjødning	—	11.932906	12 953202	37.163559	30 486430
Naturlig —	—	96920	376115	3.447634	8.879562

[1]) Tilsammen uformalet Korn med Undtagelse af uformalet Majs.
[2]) Tilsammen formalet Korn med Undtagelse af formalet Majs.

Tab. IV.

Overskudsudførsel (Udførsel ÷ Indførsel).

Produkternes Navne.		1ste Oktober 1886 til 30te Sept. 1887.	Gjennemsnit af de foregaaende 10 Aar.
Korn og Frø og disses Produkter:			
Hvede	i Tdr.	÷ 246042	÷ 239475
Rug	—	÷ 750863	÷ 195346
Byg	—	642917	763821
Havre	—	÷ 244510	÷ 10244
Bælgsæd	—	÷ 37183	÷ 1704
Boghvede	—	÷ 5648	÷ 8875
Malt	—	6156	÷ 10236
Majs	—	÷ 446663	—
Hvedemel	i Pd.	58.193893	89.991393
Rugmel	—	12.058780	19.757186
Bygmel og Gryn	—	2.237471	4.917460
Havregryn	—	÷ 288888	÷ 231954
Boghvedegryn	—	÷ 2.611873	÷ 2.864432
Formalet Malt	—	»	÷ 484
— Majs	—	÷ 62341	—
Tils. uformalet Korn.	i Tdr.	÷ 1.081836	297931 [1]
— formalet	—	347635	557846 [2]
Raps og Oliefrø	—	÷ 153838	÷ 129032
Kløverfrø	i Pd.	÷ 3.816551	—
Græsfrø	—	÷ 4.755577	—
Klid	—	÷ 182.233571	—
Oliekager	—	÷ 87.781371	÷ 39.507197
Husdyr og disses Produkter:			
Heste	i Stkr.	13368	7206
Hornkvæg	—	82532	81974
Kalve	—	5256	5406
Faar og Geder	—	53685	56992
Svin	—	249132	228959
Grise	—	9956	6189
Flæsk	i Pd.	46.684478	12.550676
Kjød	—	4.510876	179936
Æg	i Sn.	5.165202	—
Smør	i Tdr.	156626	100573
Ost	i Pd.	÷ 816400	÷ 1.151661
Uld	—	739734	1.933732
Ben	—	6 354284	4.080814
Kunstig Gjødning	—	÷ 25.230653	÷ 17 533228
Naturlig —	—	÷ 3.350714	÷ 8.503447

[1]) Tilsammen uformalet Korn med Undtagelse af uformalet Majs.
[2]) Tilsammen formalet Korn med Undtagelse af formalet Majs.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1886—87

(fra 1. Oktbr. 1886 til 30. Septbr. 1887).

Af Cand. math. V. Willaume-Jantzen, Underbestyrer ved Meteorologisk Institut.

Oktober 1886 var mild med usædvanlig mange østlige Vinde og en lang, sammenhængende Regnperiode, der dog kun gav Maaneden normalt Nedslag. — Den milde Periode, der var begyndt d. 26. September, fortsattes ind i det nye Landbrugsaar og holdt sig med sydlige til østlige Vinde lige til d. 22. Oktober; disse 4 Uger udmærkede sig dog ikke saa meget ved særlig høj Varme — det var kun undtagelsesvis, at et Døgns Middeltemperatur var 3—4° højere end normalt — som ved en usædvanlig ringe Foranderlighed i Varmen fra den ene Dag til den anden.

Med Hensyn til de andre klimatologiske Elementer var denne Periode ingenlunde saa ensartet: den første Uge af Oktober var næsten fuldstændig tør med højt Barometer og klart Vejr, men d. 8. begyndte der med faldende Barometer og blæsende Vejr en Regntid, der var den eneste i Maaneden, men som til Gjengjæld varede hele den milde Periode ud; blandt disse 15 Dage var der dog i Jylland 3—4, paa Øerne 4—5, da der kun faldt smaa Byger over enkelte Landsdele, og gjennemgaaende vare Bygerne ikke stærke, naar undtages dem, der faldt d. 13. og 17. samt d. 20.—21.; den sidstnævnte Dag fik det nordlige Jylland og en stor Del af Østsjælland 20—40 Millimeter Regn, hvilket omtrent er Halvdelen af den for Oktober normale Regnmængde. — Slutningen af Maaneden var med østlig Vind temmelig kølig med let

Nattefrost enkelte Gange i det Indre af Landet, højt og roligt Barometer og tørt Vejr; dette var dog ikke den første Nattefrost i dette Efteraar, idet Minimumsthermometret allerede d. 16. September viste Kuldegrader i det indre Jylland og enkelte Steder paa Sjælland, medens der i Nætterne mellem d. 22. og 26. September atter indtraf Nattefrost undtagen paa de sydligste Øer. — Oktober blev 1° varmere end en 25-aarig Normal. Den højeste Varme var $20^1/_2{}^0$, den laveste Varme var, naar undtages den lavt liggende Station i den udtørrede Søborg Sø med $\div$ $5^1/_2{}^0$, i det Indre af Jylland og Sjælland $\div$ 2 à 3°, af Fyn og Lolland-Falster $\div$ 1°, medens de mindre Øer samt Bornholm endnu ikke havde nogen Frostnat i dette Efteraar. Frostnætternes Antal var ringe, nemlig 1—3 paa de forskiellige Stationer; ved Landbohøjskolen indtraf der kun 1 Gang Frost, medens det normale er 3; kun 5 Gange siden 1861 har Temperaturen ikke været under Frysepunktet i Oktober Maaned paa denne Station. Barometret stod meget højt undtagen i Regnperioden, saa at hele Maanedens Middellufttryk siden 1838 kun er overskreden 5 Gange i Oktober. Vinden blæste 4 Gange saa hyppig fra østlige Retninger, som den plejer. Nedslaget var omtrent normalt i den største Del af Landet; dog fik det nordøstlige Sjælland 35 Procent for meget, medens det vestlige og mellemste Jylland fik 35 Procent for lidt. Nedbøren var fordelt paa et temmelig ringe Antal Dage, nemlig paa 12 imod 16, som er det normale. Tordenvejr optraadte i alt paa 8 Dage, som næsten udelukkende faldt i Regnperioden; det var omtrent kun Jylland, der blev hjemsøgt af Uvejrene.

November 1886 var meget mild, dog med temmelig hyppig, men svag Nattefrost. Vinden var overvejende sydlig og vestlig, Nedslaget omtrent normalt i Jylland, men betydelig under Normalen paa Øerne. — I Maanedens 23 første Dage holdt Temperaturen sig med sydlige Vinde over den normale Stand med Undtagelse af d. 20. og 22., da nordlig Vind frembragte ringe Afkøling; ofte var Døgnets Middelvarme 2—4° højere end normalt, medens dog Nætterne ikke sjeldent gav let Frost. I denne Tid regnede det jævnligt, især d. 4.—9. og d. 13.—15., men det var i det Hele taget kun smaa Byger, der faldt hver Dag. — Den sidste Uge dannede kun forsaavidt en Modsætning til den øvrige Del af Maaneden, som den var

tør undtagen d. 29., da navnlig Vestjylland fik en god Regn; forøvrigt vedblev det milde Vejr at holde sig, i den østlige Del af Landet med en 3—4° for høj Temperatur, i den vestlige Del steg Varmen endnu højere, saa at hele Ugen var 5° varmere end normalt, ja 4 af Ugens 7 Dage vare endog 5—7° for varme eller ligesaa milde som Midten af Oktober under normale Forhold; Vinden var samtidig vestlig med betydelig Kulingsgrad. — November blev $2^1/_4$° varmere end sædvanlig, saa at der i de sidste 25 Aar kun findes 2 November Maaneder med en højere Middeltemperatur, nemlig i 1872 og i 1877, der vare $^1/_2$° varmere; gaa vi tilbage til Aarhundredets Begyndelse, finde vi for Kjøbenhavns Vedkommende ialt 6 Aar med en varmere November. Den højeste Varme var $12^1/_2$°, den laveste Varme var i Jylland og paa Sjælland ÷ 6°, paa Fyen og Lolland-Falster ÷ 3°, paa de mindre Øer kun undtagelsesvis ÷ 1°. Nedbøren aftog temmelig regelmæssig fra Nordvest mod Sydøst, idet Nordjylland fik 10—15 Procent for meget, Vestjylland omtrent normalt Nedslag, medens Østjylland og Fyn fik 15—25, Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm 25—45 Procent for lidt. Nedbørsdagenes Antal var noget mindre end sædvanlig, nemlig 13 imod 16. Sne er noteret 3 Gange, første Gang den 4. Tordenvejr optraadte ialt 6 Gange, navnlig i Jylland, men Uvejret var hver Gang kortvarigt og af ringe Udstrækning.

December 1886 var, betragtet som et Hele, kold, men havde forøvrigt saavel en mild som en kold Periode. Barometret stod ualmindelig lavt. Nedbøren, som for en meget stor Del faldt som Sne, var meget rigelig, især i Nord- og Vestjylland og paa Fyn. — Det første Tidøgn af Maaneden var meget uroligt: det ene stærke Barometer-Minimum efter det andet vandrede Vest og Nord for Landet, saa at der i Løbet af 10 Dage gik ikke mindre end 4 Storme fra sydlige og vestlige Retninger hen over Danmark; navnlig var Stormen d. 8—10 voldsom med en ualmindelig lav Barometerstand og Vinddrejning fra Sydøst gjennem Syd til Sydvest. Varmen var i de første 5 Dage omtrent normal med svag Nattefrost, men derefter blev Vejret atter mildt lige til d. 18., ofte med en 2—4° for høj Temperatur og kun enkelte Gange ringe Nattefrost, medens Barometret vedblivende stod meget lavt med sydlige til vestlige Vinde,

der efter den stærke Storm endnu blæste med en temmelig betydelig Kulingsgrad. Nedslaget havde været rigeligt og hyppigt i hele denne Tid: d. 1—2 faldt der en ikke ringe Mængde Sne, og d. 5.—18. udgjorde en næsten sammenhængende Nedbørsperiode, i hvilken Nedslaget som oftest bestod af Regn, der ikke sjeldent fyldte stærkt i Regnmaaleren, fra d. 15. dog af Sne. — Dette for en Vintermaaned milde Vejr blev pludselig afbrudt, idet der med svage nordlige til østlige Vinde og overvejende tørt Vejr indtraf nogle kolde Dage, d. 19.—23., der for Øernes Vedkommende vare $5^1/_2{}^0$ for kolde med en Nattefrost paa indtil 10—15°, men dog ikke kan kaldes ualmindelig kolde; men for Jyllands Vedkommende laa disse 5 Dages Middeltemperatur gjennemsnitlig 11° under Normalen med Nattefrosten stigende til 20°; navnlig vare d. 20—22. ualmindelig kolde, nemlig 15—16° koldere end normalt, saa at der i de sidste 25 Aars December Maaneder kun findes et Exempel paa en saa streng Kulde, nemlig Begyndelsen af Decemher 1879, da Temperaturen d. 2.—4. ligeledes laa 15—16° under Normalen, medens en temmelig streng Kulde herskede i omtrent 2 Uger. — Med svage sydlige til vestlige Vinde blev Vejret mildere d. 24.—29.; imidlertid hævede Temperaturen sig næppe nok til den normale Stand, medens Nattefrosten stadig indfandt sig; der faldt hyppige, men smaa Snebyger, og Taage var meget almindelig i disse Dage. — Den 30. antog Vejret en mere vinterlig Karakter, der dannede Indledningen til en lang og kold Periode; allerede paa Aarets sidste Dag naaede den sit Maximum med en Temperatur, der laa 10° under Normalen. — December blev 1° koldere end sædvanligt. Den højeste Varme var $9^1/_2{}^0$, den laveste Varme var ÷ 14—$20^1/_2{}^0$ i det Indre af Jylland og de større Øer, ÷ 5—10° paa de mindre Øer. Der var stor Forskjel mellem Frostdagenes Antal paa de forskjellige Stationer: i de koldeste Egne af Jylland frøs det i indtil 27 Døgn, paa de varmeste Stationer i 11; Meteorologisk Institut ved Toldboden i Kjøbenhavn havde 14, Landbohøjskolen i Frederiksberg 20 Frostdage; det normale Antal er for den sidstnævnte Station 18. Maanedens Middellufttryk var $9^{m.m.}$ lavere end Midlet af Aarrækken 1838—85, saa at kun 2 Aar have havt en indtil $^1/_2{}^{m.m.}$ lavere Middelbarometerstand i December. Nedslaget var meget rigeligt undtagen i Viborg Amt og paa Øerne i Kattegattet, der

kun fik det normale; Nord- og Vestjylland fik nemlig 100—120 Procent for meget, Vejle Amt og Fyen 80—90, og den øvrige Del af Landet 30—70 Procent mere end normalt. En saa stor Nedbørsmængde, som Nord- og Vestjylland fik i den her beskrevne December, nemlig gjennemsnitlig 98 Millimeter, er ikke falden siden 1868 (107 Milimeter), medens December 1884 kommer nærmest herefter i de sidste 25 Aar med 88 Millimeter. Nedbøren faldt gjennemsnitlig paa 21 Dage; det sædvanlige Antal Dage med Nedslag er i December 16. Sne indtraf gjennemsnitlig for Stationerne paa 10 Dage (normalt 7), men i det Hele taget faldt der Sne over større eller mindre Strækninger af Landet paa 26 Dage, navnlig i den første Uge og i den sidste Halvdel af Maaneden. Der dannede sig allerede d. 1. et Snedække i Jylland, der blev liggende 5—6 Dage; men vigtigere var det Snedække, der laa temmelig jævnt over hele Landet i den kolde Periode; det dannedes nemlig i Dagene fra d. 15. til d. 18. Tordenvejr optraadte paa 8 Dage i den milde Periode og næsten kun i Jylland.

Januar 1887 var kold med højt Barometer og meget ringe Nedslag. — De første 19 Dage dannede en Fortsættelse af den d. 30. December begyndte kolde Periode, i hvilken Thermometret kun sjeldent viste over Frysepunktet nogle Timer midt paa Dagen; koldest var d. 1.—3. og d. 15.—19. med en Nattefrost paa indtil 10—19°, og navnlig var d. 16.—18. meget kolde i den vestlige Del af Landet, hvor disse 3 Dages Middeltemperatur, ifølge Observationer i Tarm, laa 9—11° under en 25-aarig Normal; samtidig var Landbohøjskolens Middelvarme kun 3° for lav. I denne lange kolde Periode var Vinden næsten udelukkende østlig til sydlig, medens Barometret stod meget højt undtagen d. 4.—9.; navnlig var Barometerstanden d. 6. meget lav, og paa denne Dag faldt da ogsaa den eneste Nedbør af Betydning i Form af Sne, der supplerede det Snedække, der havde dannet sig i December, og som blev liggende, saa længe Kulden varede. Taage var temmelig udbredt og vedholdende d. 6.—13. — Med faldende Barometer og Vindens Drejning til Vest med stormende Kuling steg Temperaturen derefter hurtig, saa at hele det sidste Tidøgn af Januar med sydlige til vestlige Vinde og som oftest højt Barometer bragte mildt og ensartet Vejr fra den ene Dag til den anden, medens

det dog hver Dag var mere eller mindre taaget. Temperaturen var gjennemsnitlig $2^1/_2$—3^0 højere end sædvanligt, men Nætterne bragte hyppig let Frost. Den 19.—20. faldt der en ret betydelig Nedbør, mest som Regn, der i Forbindelse med de forholdsvis høje Varmegrader meget hurtig smeltede Snedækket; forøvrigt var det kun ubetydelige Byger, der faldt hist og her. — Januar blev $^1/_2{}^0$ for kold i den østlige Del af Landet, $1^1/_2{}^0$ for kold i den vestlige Del, for en væsentlig Grad begrundet i den store Forskjel i Temperaturen d. 16.—18. Den højeste Varme var $8^1/_2{}^0$, den laveste Varme laa imellem $\div$ 6^0 ved Kysterne og $\div$ 19^0 i det Indre, paa de mindre Øer dog mellem $\div$ 6^0 og $\div$ 14^0. Frostdagenes Antal var fra 18 til 28; ved Landbohøjskoien indtraf der Frost i 28 Døgn, medens 21 er det sædvanlige Antal. Middelluftrykket var $4^1/_2{}^{m.m.}$ højere end Midlet af Aarrækken 1838—85; der har dog i denne Tid 11 Gange været en Januar med en højere Middelbarometerstand. Nedslaget var meget ringe: Hjørring Amt fik mest, men kun 40 Procent af Normalen, den øvrige Del af Jylland samt Sjælland og Lolland-Falster fik 20 25, Fyen og Bornholm 10 Procent af Normalen. Betragtes hele Landet under Et, er der falden 9 Millimeter; til Sammenligning hermed kan anføres, at der i de sidste 26 Aar findes 2 Januar Maaneder med et Nedslag paa 10 Millimeter, nemlig i 1876 og 80, medens Januar i 1861, 71, 79 og 81 følge nærmest efter med 14—18 Millimeter. Nedbørsdagenes Antal var meget lille, nemlig 6 imod 14, som er det sædvanlige, og paa de fleste af disse 6 Dage var den faldne Regn eller Sne meget ringe. Snedækket fra December laa, som allerede bemærket, i de 3 første Uger af Januar og havde saaledes dækket Jorden i 5—6 Uger. Taage optraadte hyppig, navnlig i den milde Periode. Torden blev ikke hørt.

Februar 1887 udmærkede sig ved en ualmindelig høj og rolig Barometerstand, omtrent normal Varme og meget ringe Nedbør. — De 6 første Dage vare milde med svag Nattefrost og dannede saaledes i denne Henseende en Fortsættelse af Januar Maaneds sidste Trediedel, ligesom Vinden holdt sig fra sydlige til vestlige Retninger; d. 3.—4. blev Kulingen stormende med Temperaturer, der laa 4—6^0 over Normalen; der faldt vel nogen Nedbør, oftest som Regn, men kun i smaa Byger. —

Derefter fulgte med ualmindelig højt Barometer, overvejende sydlige til østlige Vinde, tørt og klart Vejr en kold Periode, d. 7.—18., hvis Middeltemperatur laa 3° under Normalen, men som dog kun havde faa Dage med streng Kulde at opvise, naar Hensyn tages til, at man befandt sig i Vinterens Hjerte; Minimumsthermometret sank nemlig i Almindelighed kun til ÷ 8 à 10° i Indlandet. — I den øvrige Del af Maaneden holdt Temperaturen sig nær ved den normale Stand, naar undtages d. 23.—25., der vare 3—4° for varme. Vinden blæste atter fra Syd og Vest, Vejret var graat og taaget, og Maanedens væsentligste Nedbørsperiode indtraf i denne Tid, idet der d. 18.—21. faldt smaa Snebyger, dog kun meget lidt paa de østlige Øer, og d. 22.—25. smaa Regnbyger over hele Landet. — Februar blev $^1/_4$° for kold. Den højeste Varme var $11^1/_2$°, den laveste Varme var ÷ 6° ved Kysterne, ÷ 10° i det Indre af Landet, paa enkelte lavt beliggende Stationer ÷ 13°. Frostdagenes Antal laa mellem 15 og 26; Landbohøjskolen havde 22 Døgn med Frost, hvilket er 3 mere end sædvanligt. Barometret stod som sagt ualmindelig højt i den kolde Periode: i Kjøbenhavn steg det til 784,6 Mill. ved Havets Overflade, en Stand, der ikke tidligere, det vil sige siden 1838, er indtruffen i nogen Februar Maaned, men er overgaaet med indtil 2 Mill. i Januar og Marts. Middelbarometerstanden for Februar var $11^1/_2$ Mill. højere end normalt og bliver den højeste i 1838—87, medens Januar 1864 havde et $^1/_2$ Mill. højere Middellufttryk. Nedbøren var meget ringe: Jylland, Fyen og Bornholm fik kun 25—40, Sjælland og Lolland-Falster endog kun 10—25 Procent af det normale Nedslag. Gjennemsnitlig fik hele Landet 9 Millimeter Nedbør, saa at der i vor 26-aarige Række dog findes et Exempel paa en mere tør Februar, nemlig i 1875 med 6 Millimeter; derefter komme Februar 1870 med 10 og 7 andre Februar Maaneder med 13—17 Millimeter. Nedbørsdagenes Antal var kun 7, deraf 2 Snedage, medens det normale Antal er henholdsvis 12 og 7. Taage optraadte i de milde Perioder. Torden blev ikke hørt.

Marts 1887 var med overvejende vestlige Vinde noget koldere end sædvanligt og havde for Jyllands Vedkommende temmelig ringe Nedbør. — Den første Uge var med blæsende vestlige Vinde, højt Barometer, klart og tørt Vejr meget mild, 3—5° over Normalen eller lige saa

varm som henimod Midten af April under almindelige Forhold; endog Nattefrosten indfandt sig ikke. — Efter nogle Dage med omtrent normal Varme, faldende Barometer og svage skiftende Vinde slog Vejret fuldstændig om, idet et barometrisk Minimum Natten til d. 12. trængte lige ind over Danmark, saa at dets Centrum om Morgenen Kl. 8 stod over Sydsjælland; der blæste derfor stormende Østenvinde over den største Del af Landet, især over Øerne, hvor der faldt en stor Mængde Sne, der beløb sig til 10—20 Millimeter; kun Nordjylland fik slet ingen Nedbør. I Løbet af Dagen, d. 12., passerede Centrum østefter, medens Vinden drejede om til Nord og frembragte en stærk Afkøling. Denne Storm dannede Begyndelsen til en kold Periode, d. 12.—20., hvis Middeltemperatur laa 3—7° under Normalen, ofte med streng Nattefrost paa indtil 10—17°, medens østlige Vinde og temmelig højt Barometer gav tørt Vejr, om der end omtrent hver Dag faldt lidt Sne hist og her. — I det sidste Tidøgn af Maaneden stod Barometret lavt med overvejende sydlige Vinde, omtrent normal Varme, let Nattefrost taaget Vejr og en ikke ringe Mængde Nedbør, der for det meste faldt som Regn, over hele Landet. — Marts blev $^1/_2{}^0$ for kold. Den højeste Varme var $12^1/_2{}^0$, den laveste Varme var mellem ÷ 5—9° ved Kysterne og ÷ 10—17° i det Indre af Landet. Antallet af Frostdage varierede mellem 10 ved Kysterne og 26 i Indlandet, hvilket omtrent svarer til det normale. Nedbøren var meget ulige fordelt i de forskjellige Dele af Landet, væsentlig begrundet i den forskjellige Nedbørsmængde, som den ovenfor omtalte Storm var ledsaget af; medens saaledes Præstø Amt og Bornholm fik 10—20 Procent mere end normalt, og Ribe, Sorø og Kjøbenhavns Amter netop fik det normale Nedslag, saa blev dette ikke naaet i den øvrige Del af Landet: Midtjylland, Fyen og Nordsjælland fik saaledes kun 60—80, den nordlige Halvdel af Jylland endog kun 20—40 Procent af Normalen. Antallet af Nedbørsdage var omtrent normalt. Torden blev iagttaget 3 Gange.

April 1887 var vel omtrent normal med Hensyn til Middeltemperaturen, men Nætterne vare gjennemgaaende kolde, idet Nordvestvinden optraadte meget hyppig; Nedslaget var temmelig rigeligt. — Temperaturen var i den første Halvdel af Maaneden underkastet temmelig

store Forandringer fra den ene Dag til den anden, ligesom Forskjellen mellem Dagens og Nattens Temperatur var større end sædvanligt; Vinden skiftede nemlig ofte Retning, men blæste dog mest fra nordlige og vestlige Retninger, og det som oftest klare Vejr bragte Thermometret til at stige betydelig om Dagen, medens den livlige Varme-Udstrømning fra Jordens Overflade om Natten ofte gav en efter Aarstiden streng Frost. I de første 5 Dage svingede Temperaturen flere Grader paa begge Sider af Normalen med ringe Nattefrost, af og til og hyppige Snebyger, der tilsammen gav hele Landet 10—15 Millimeter Nedbør; d. 2.—3. blæste der en stærk Nordveststorm. Efter nogle temmelig kølige Dage med noget strengere Nattefrost og tørt Vejr fulgte nogle mildere Dage, dog stadig ledsaget af Frost om Natten og tørt Vejr, indtil en Nordøststorm d. 14., der var ledsaget af et ret betydelig Snefald, frembragte en stærk Afkøling, saa at Temperaturen sank 5° under Normalen med streng Nattefrost Natten til d. 15. paa indtil 10° paa de koldeste Indlandsstationer. De 2 paafølgende Dage vare ligeledes kolde med en i Forhold til Aarstiden betydelig Nattefrost. — I den sidste Halvdel af Maaneden afveg Temperaturen kun enkelte Dage 2—3° fra Normalen i begge Retninger, men Nætterne vare stadig kolde, ofte var det lige ved at fryse, undertiden sank Minimumsthermometret 1—2° under Nulpunktet, skjøndt Vinden nu var aldeles overvejende sydlig og vestlig. Fra d. 22. blev Vejret regnfuldt, og der faldt hver Dag gode Bløder over den største Del af Landet, der i de sidste 8 Dage fik 20—25 Millimeter Regn, af og til blandet med lidt Sne, hvilket er mere end Halvdelen af det for hele Maaneden normale Nedslag. — April blev $^1/_2{}^0$ for kold. Den højeste Varme var $21^1/_2{}^0$, den laveste Varme var ved Kysterne ÷ 1—4°, i det Indre af Landet ÷ 5—10°; ved Landbohøjskolen var Minimum ÷ $5^1/_2{}^0$, hvilket kun er overgaaet 3 Gange i de sidste 26 Aar, nemlig i 1873, 81 og 84 med Minimumstemperaturer paa ÷ 6—$6^3/_4{}^0$; i den her beskrevne April indtraf den laveste Varme Natten til d. 15., men i 1873 frøs det endnu Natten til d. 26. April $6^3/_4{}^0$. Antallet af Frostdage varierede som sædvanlig meget efter Stationernes forskjellige Beliggenhed; medens saaledes de varmeste Stationer ved Kysterne kun havde 2—7, steg Antallet paa de koldeste Indlandsstationer til 11—17. Landbohøjskolen havde 11 Frostdage, det normale Antal er 9. Nedslaget

var i Nord- og Nordøstjylland 15—20, paa Fyen og Sjælland — med Undtagelse af Præstø Amt — 25—40 Procent mere end normalt; den øvrige Del af Landet fik omtrent normalt Nedslag, Bornholm dog kun 60 Procent deraf, idet denne Ø ikke fik nogen Nedbør under Nordøststormen midt i Maaneden og kun 10 Millimeter Regn sidst i Maaneden. Nedbørsdagenes Antal var stort, nemlig 14 imod 10. Torden optraadte paa 8 Dage, som næsten udelukkende faldt i Nedbørsperioden sidst i Maaneden; navnlig d. 22. 24. og d. 26. vare Uvejrene udbredte over den største Del af Landet.

Maj 1887 havde omtrent normal Middeltemperatur, overvejende vestlige til nordlige Vinde og rigeligt Nedslag, navnlig paa Øerne. — Maanedens Middelvarme var kun $^1/_4{}^0$ lavere end Midlet af en 25-aarig Iagttagelsesrække, og naar Maj alligevel gjorde Indtryk af at være kold, maa Grunden hertil søges i flere Omstændigheder: der var nemlig en paafaldende Mangel paa varme Dage, idet dette Navn egentlig kun kan anvendes paa d. 17., hvis Middeltemperatur laa $5—5^1/_2{}^0$ over Normalen, medens paa den anden Side den forholdsvis koldeste Periode indtraf henimod Slutningen af Maaneden, uden at dog denne Tid — ligesaa lidt som nogen Dag i hele Maaneden — kan kaldes særlig kold, om end Temperaturen d. 22.—23. var 3^0 for lav; og endelig vare Nætterne gjennemgaaende kolde: i den første Halvdel af Maaneden viste Minimumsthermometret jævnlig betænkelig nær ved Frysepunktet paa Kysterne, medens Stationerne i Indlandet havde 1—5 Nætter med Frost paa $1—3^1/_2{}^0$; i den sidste Halvdel, ja lige til den sidste Dag i Maaneden kunde der meget hyppig aflæses Minimumstemperaturer paa $+ 1—4^0$ i det Indre af Landet og et Par Grader højere ved Kysterne; der var endog enkelte Stationer, hvis Beliggenhed yde særlig gunstige Betingelser for en stærk Varme-Udstraaling om Natten, som havde svag Nattefrost Natten til d. 31. Maj; dette bliver saaledes den sidste Frostnat for disse Steder, medens Nattefrosten i Almindelighed ophørte med Natten til d. 15. Maj. — Højest Varme blev $25^1/_2{}^0$, der indtraf paa den ovenfor nævnte, særlig varme Dag; forøvrigt naaede Maximumsthermometret som oftest paa de varmeste Dage kun til $12—17^0$. Den laveste Varme var, som omtalt, $\div 1—3^1/_2{}^0$. Frostdagenes Antal var ved Landbohøjskolen 3, hvilket netop er normalt.

Barometret stod hele Maaneden igjennem meget uroligt, Vinden skiftede overordentlig hyppig, saa at den næppe nok et helt Døgn igjennem holdt sig fra den samme Retning; men aldeles overvejende blæste den fra nordlige og vestlige Retninger. — Nedbøren var normal i det nordlige og vestlige Jylland samt i Randers Amt, medens den øvrige Del af Jylland fik 20—40, Øerne 50 Procent mere end sædvanligt. Gjennemsnitlig faldt den paa et normalt Antal Dage, nemlig 11; i de første 16 Dage af Maaneden faldt der kun af og til mindre Regnbyger, den egentlige Nedbørsperiode indtraf d. 17.—23., og særlig gav d. 17.—18. og d. 22.—23. stærke Regnskyl paa 10—30 Millimeter i et Døgn, navnlig over Øerne. Taage var temmelig stærk og udbredt d. 3.—4. og d. 15.—20. Torden optraadte paa 16 Dage; Uvejrene strakte sig navnlig over Øerne d. 3. og over hele Landet d. 12.

Juni 1887 havde normal Varme med overvejende vestlige til nordlige Vinde og meget ringe Nedbør. — Ligesom Maj gjorde Juni Indtryk af at være kold, skjøndt dens Middelvarme var normal; Grunden hertil vare de samme som i den foregaaende Maaned, og navnlig maa det fremhæves, at Nætterne gjennemgaaende vare kolde, om end den fremrykkede Aarstid gjorde sin Indflydelse gjældende derved, at der ikke indtraf Nattefrost; Minimumsthermometret viste dog endnu hyppig, endog i Slutningen af Maaneden, kun faa Grader over Frysepunktet, saasnart man fjernede sig fra Kysterne. Vinden, der kun i de 5 første Dage blæste fra østlige Retninger, holdt sig forøvrigt sjeldent vedholdende fra vestlige og nordlige Retninger, uden som i Maj, at skifte hyppig, og denne Omstændighed i Forbindelse med en temmelig høj Barometerstand, bevirkede vel, at Vejret var meget klart, saa at Solen kunde gjøre sin Virkning og frembringe ret høje Dagtemperaturer, men det var dog kun 3 Dage i 1. Tidøgn, d. 5.—7., og 2 i sidste Tidøgn, d. 23.—24., der kunde gjøre Fordring paa at kaldes varme, idet deres Middeltemperatur laa 3—4° over Normalen; paa den anden Side indtraf der ingen særlig kolde Dage, om end navnlig d. 10.—16. havde en indtil 2° for lav Middelvarme. Den højeste Varme var $31\frac{1}{2}$°, den laveste Varme var ved Kysterne og paa de mindre Øer 3—8°, i Indlandet saavel af Jylland som af Fyen og Sjælland $\frac{1}{4}$—3°. Nedbøren

var meget ringe; kun paa 3 Dage, d. 11., 13. og 27. faldt der Regnbyger paa højst 5—10 Millimeter over hele Landet, de 2 førstnævnte Dage dog ikke i Nordjylland, den sidstnævnte Dag ikke paa de sydlige Øer, medens enkelte andre Dage, d. 7., 9. og 12. gav smaa Byger paa 1—3 Millimeter over større Strækninger af Landet. Hele Maanedens Nedbør beløb sig kun til 5—10 Procent af Normalen i Nordjylland, til 20—25 Procent i det øvrige Jylland og til 30—40 Procent paa Øerne; Bornholm fik dog 50 Procent af Normalen, her faldt nemlig d. 20.—21. en god Regn paa 22 Millimeter. Tages hele Landet under Et, er der falden 15 Millimeter eller 30 Procent af det sædvanlige Nedslag; siden 1861 har Juni kun een Gang faaet en ligesaa ringe Nedbør, nemlig i 1868; kun var Fordelingen den Gang anderledes, idet Jylland fik 50 Procent, Øerne 20, Sjælland endog kun 6 Procent af Normalen; nærmest efter 1868 kommer 1865 med 20 Millimeter eller 40 Procent. De 4 sidste Aar, altsaa 1883—86, have jo forøvrigt ogsaa havt tørre Juni Maaneder, men der er dog falden henholdsvis 64, 50, 80 og 82 Procent af den sædvanlige Regnmængde. — Regndagenes Antal var, som det fremgaaer af det Foregaaende, lille, nemlig 7 mod 10, altsaa dog ikke saa ringe, som man kunde have ventet efter Nedslagets Størrelse. Taage optraadte meget sjeldent, Torden paa 12 Dage, navnlig d. 27., da Uvejret var udbredt over hele Landet undtagen Lolland-Falster og Bornholm.

Juli 1887 havde temmelig højt Lufttryk, usædvanlig mange vestlige Vinde, omtrent normal Middelvarme og temmelig ringe Nedbør. — Skjøndt Vinden i en aldeles overvejende Grad holdt sig fra det vestlige Hjørne gjennem hele Maaneden, skiftede den dog ofte mellem Sydvest og Nordvest; Temperaturen var derfor underkastet ualmindelig store Forandringer fra den ene Dag til den anden, og Maaneden deler sig i temmelig kortvarige, snart varme snart kolde Perioder. Saaledes vare de 4 første Dage 2—5° varmere end normalt, men den 5. var 7—11° koldere end den foregaaende Dag, og derefter blev d. 5.—7. Maanedens koldeste Periode med en stormende Nordvestvind og en Middeltemperatur, der laa 4—5° under Normalen eller med andre Ord var lige saa lav som i Slutningen af Maj eller Slutningen af September under normale Forhold; Nætterne, der vare blevne milde i Begyn-

delsen af Maaneden, bleve atter meget kolde med de for en Sommernat meget lave Minimumstemperaturer paa 2—5° paa de koldeste Stationer i Indlandet. Allerede den 9. havde Varmen imidlertid atter naaet sin sædvanlige Værdi, og indtil d. 26. svingede Temperaturen kun lidt paa begge Sider af Normalen, dog kan nævnes, at den 13.—14. vare 4° for varme, d. 17.—21. henved 2° for kolde; i disse sidste Dage sank Minimumsthermometret under en tildels stormende Nordvest atter langt ned, nemlig til 5—8° i Indlandet. Endelig steg Temperaturen d. 27. i nogen væsentlig Grad, og de 5 sidste Dage i Maaneden bleve 5° varmere end normalt i den østlige Del af Landet, men kun 2—3° for varme i den vestlige Del; den sidste Dag var der endog en Forskjel af $7^1/_2$° mellem Middelvarmen ved Landbohøjskolen og ved Tarm, grundet paa, at Nordvestvinden atter begyndte at blæse paa den sidstnævnte Station. Middelvarmen for hele Maaneden blev 1° højere end sædvanligt ved Landbohøjskolen, men kun normal ved Tarm. Den højeste Varme var 34°, den laveste Varme var 6—9° ved Kysterne, 2—5° i det Indre af Landet. — Vinden blæste som sagt usædvanlig hyppigt fra vestlige Retninger: medens det normale Forhold mellem de vestlige og østlige Vinde er $2^1/_4$ i Juli Maaned, har det iaar været $4^3/_4$; af alle Vindene blæste 52 Procent fra Vest og Nordvest, 19 Procent fra Sydvest og kun henholdsvis 10 og 7 Procent fra Syd og Sydøst. — Nedbøren var kun rigelig paa Samsø og Fyen, der fik 20—30 Procent mere end sædvanligt; derefter havde det nordlige og nordøstlige Jylland omtrent normalt Nedslag, medens den øvrige Del af Landet kun fik 70 Procent deraf, Bornholm endog kun 35 Procent. Regnen faldt ikke i længere Perioder, men nogenlunde ligelig fordelt over hele Maaneden, og da den som oftest faldt under Tordenvejr, der tildels vare heftige, fik nærliggende Egne ofte meget forskjellig Nedbør. I det Hele taget maa d. 4.—6., d. 9.—10., d. 14., d. 16., d. 18., d. 24.—25., d. 27. og d. 30. kaldes Nedbørsdage, da der faldt større eller mindre Byger over store Strækninger af Landet; adskillige af disse Dage gav stærke Regnskyl, saaledes gav d. 9.—10. tilsammen gjenemsnitlig for hele Landet 20 Millimeter, d. 25. faldt der 10—20 Millimeter paa Øerne og d. 30. faldt der 10 Millimeter paa Fyen og i Østjylland; den største Nedbør i Løbet af 24 Timer faldt ved Fredsholm ved Nakskov d. 16., den beløb sig til 76 Millimeter, hvoraf de 48 Milli-

meter faldt i næppe halvanden Time. Nedbørsdagenes Antal var omtrent normalt, nemlig 12 imod 13. Haglvejr optraadte af og til under Tordenvejrene, der i det Hele taget indtraf paa 23 Dage, og som navnlig vare udbredte over den største Del af Landet d. 4.. d. 9., d. 14. og d.31. Taage var temmelig almindelig i Vestjylland d. 10.—16.

August 1887 var temmelig kold med overvejende vestlige til nordlige Vinde og ringe Nedbør. — Den kortvarige varme Periode endte samtidig med Juli Maaned, idet Vinden atter d. 1. August var gaaet nordvestlig, og med næsten udelukkende vestlige til nordlige Vinde blev d. 1.—22. August atter kølige med Undtagelse af d. 6.—7., da sydlige Vinde bragte Thermometret til at stige 2—3° op over den sædvanlige Værdi; der indtraf imidlertid ingen særlig kolde Dage i denne Tid, men d. 8.—18. havde dog en Middeltemperatur, der laa 2—3° under Normalen, og Nætterne bleve af og til, især i Slutningen af den her omtalte Periode, meget kolde, Minimumsthermometret viste 1—5° i flere Nætter mellem d. 13. og 22. paa Stationer i det Indre af Landet. Vejret var forøvrigt i Begyndelsen af Maaneden temmelig regnfuldt: d. 1.—3. gav ganske gode Tordenbyger paa ialt 10 Millimeter i Jylland og paa Fyen, 10—20 Millimeter paa de østlige Øer, og d. 8.—9. faldt der under en Storm af Vest og Nordvest 5—10 Millimeter over hele Landet; men i hele det 2. Tidøgn var det kun forsvindende smaa Byger, der faldt; dog fik en Del af det sydvestlige Sjælland (Egnen omkring Hindholm) henved 30 Millimeter Nedbør under en Byge, men denne var af tvivlsom Værdi, eftersom den faldt i Form af store Hagl. — Efter d. 22. blev Vinden sydlig til vestlig, og Temperaturen steg nu, men det var dog kun de 6 sidste Dage, der kunde kaldes varme; i den østlige Del af Landet var Middelvarmen 2—4° højere end normalt, men den vestlige Del af Landet var i disse 6 Dage gjennemsnitlig 4—5° for varm, ja d. 26.—28. havde her endog en Middeltemperatur, der laa 5—7° over Normalen, hvilket kun undtagelsesvis er indtruffen i August Maaned i de sidste 26 Aar. Den tørre Periode, der var begyndt med d. 10. August, vedvarede lige til d. 27.; det var først de sidste 3—4 Dage, at stærke Tordenvejr gav en Regn paa ialt 10—20 Millimeter i Jylland og paa Fyen, 5—10 Millimeter paa de østlige Øer. — August blev $^3/_4$ koldere

end normalt. Den højeste Varme var $29^1/_2{}^0$, den laveste Varme var 2—6° ved Kysterne, 1—3° i Indlandet. Barometret stod gjennemgaaende meget roligt. Vinden blæste i de 2 første Tidøgn ualmindelig hyppigt fra Nordvest og Vest, idet disse Vindretninger udgjorde tilsammen 70 Procent af samtlige Vinde. Nedbøren naaede intetsteds Normalen: det sydlige Jylland og Øerne fik mest, men dog kun 50—70 Procent, den øvrige Del af Jylland fik 40—50, Thisted Amt endog kun 33 Procent af det sædvanlige Nedslag. Betragtes hele Landet under Et, faldt der 34 Millimeter, saa at der blandt de sidste 26 Aars August Maaneneder vel kun findes en med mindre Nedbør, nemlig August 1867 med 23 Millimeter, men dog 4 andre med samme Nedbør som iaar, nemlig August 1871, 80, 84 og 86. Nedbørsdagenes Antal var temmelig ringe, nemlig 10 imod 14. Stærke Haglnedslag forekom foruden d. 19. som ovenfor nævnt tillige d. 3. i det nordlige Fyen og i Vestsjælland (Tjørnelunde). Taage optraadte meget sjeldent. Torden indtraf paa 19 Dage; Uvejrene vare heftige og udbredte over den største Del af Landet d. 1.—3., d. 28. og d. 31.—31.

September 1887 var temmelig kold med overvejende sydvestlige Vinde og normal Nedbør. — De første 17 Dage udgjorde en næsten sammenhængende Regnperiode, i hvilken der, navnlig d. 1.—7. og d. 10.—17., faldt gode Regnbyger over den største Del af Landet, af og til og navnlig den 10.—16. stærke Regnskyl paa 10—30 Millimeter i et Døgn; de 2 mellemliggende Dage, altsaa d. 8.—9., var det kun mindre Dele af Landet, der fik lidt Regn. Tordenvejr vare meget hyppige og stærkt udbredte i hele denne Tid, især d. 1.—2. og d. 7. Vinden holdt sig næsten udelukkende fra sydlige og vestlige Retninger og blev vel ikke stormende, men blæste dog med en stærk Kulingsgrad, navnlig i 1. Tidøgn. Temperaturen afveg kun lidt fra de normale Værdier; varmest vare d. 1.—4. med en Middelvarme, der laa 1—2° over Normalen, koldest d. 8.—14., som vare 1—2° for kolde; Nætterne vare i det Hele taget milde. — Den 18. drejede Vinden til Nord og blæste nu d. 18.—25. fra denne Retning med temmelig højt Barometer og Temperaturer, der efterhaanden aftog, men dog ikke sank lavere end $2^1/_2{}^0$ under Normalen; imidlertid bleve Nætterne af og til kolde, og i Nætterne til d. 25. og 26. frøs det endog $^1/_2{}^0$

Nedbørens maanedlige Afvigelser i 1886—87

fra det almindelige, maanedlige Gjennemsnit, angivet i Procent af dette.

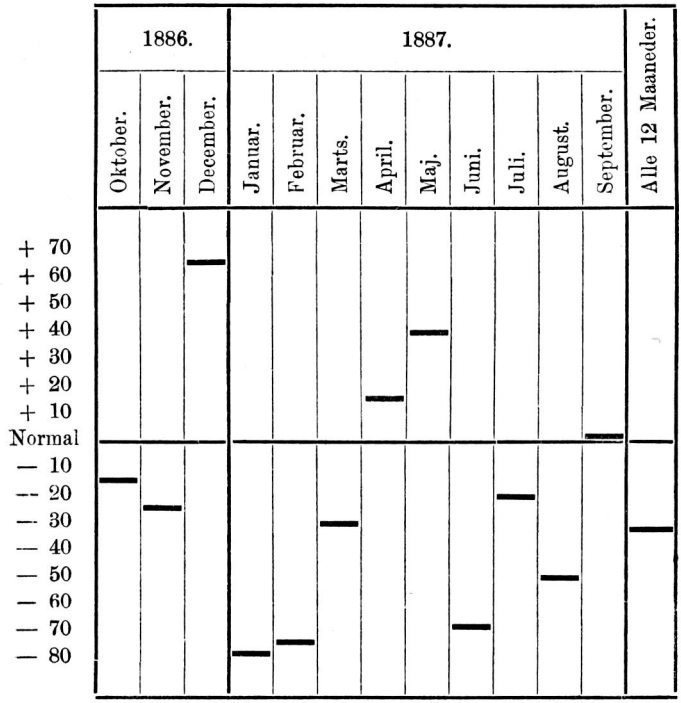

Varmens maanedlige Afvigelser i 1886—87

fra det almindelige, maanedlige Gjennemsnit.

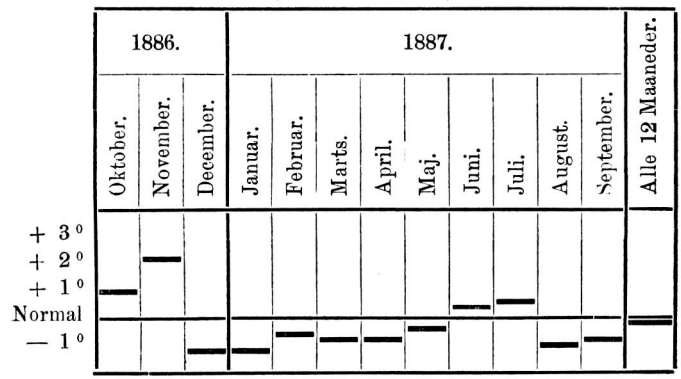

enkelte Steder paa Sjælland. Vejret var forøvrigt klart og næsten fuldstændig tørt. — I de sidste 5 Dage af Maaneden faldt der atter med sydlige til vestlige Vinde, omtrent normal Varme og milde Nætter, en ganske god Regn, der ialt beløb sig til 5—15 Millimeter. — September blev $^1/_2{}^0$ for kold. Den højeste Varme var $25^1/_2{}^0$, den laveste Varme 2—5° ved Kysterne, $\div$ $^1/_2$ — + 1 i det Indre af Landet. Nedbøren var normal i den største Del af Landet. Kun Hjørring og Randers Amter fik 30—40 Procent for meget, medens Thisted og Sorø Amter fik 20 Procent for lidt. Nedbørsdagenes Antal var stort, nemlig 17 imod 13. Taage optraadte sjeldent. Torden indtraf i det Hele taget paa 14 Dage, som næsten alle faldt i den lange Regnperiode.

Foranstaaende Tabeller give gjennemsnitlig for hele Landet Nedbørens og Varmens Afvigelse fra de normale Forhold, henholdsvis i Procent og i Celsius-Grader, for Landbrugsaaret: Oktober 1886—September 1887. Den første Tabel viser, at af Landbrugsaarets 12 Maaneder var der kun 4 med normalt Nedslag eller derover, og navnlig fik December og Maj meget rigelig Nedbør, medens navnlig Januar og Februar, Juni og August vare meget tørre. Hvis vi opsummere Nedslaget fra Landbrugsaarets Begyndelse, viser det sig, at der indtil d. 1. Januar 1887 var faldet det normale; men herfra afviger Summen mere og mere i negativ Retning, hjælpes vel en Del op ved den rigelige Nedbør i April og Maj, men er dog d. 1. Juni 45 Millimeter eller 13 Procent for lille. Fra nu af viger den samlede Sum siden d. 1. Oktober 1886 stadig mere bort fra Normalen, idet alle 3 Sommemaaneder vare tørre, saa at der d. 1. September er falden 125 Millimeter mindre end sædvanligt, hvilket er 23 Procent for lidt. September med sin normale Nedbør hjælper ikke paa denne store Afbrydelse, og hele Landbrugsaaret faaer saaledes et samlet Nedslag paa 490 Millimeter, hvilket er 125 Millimeter eller 20 Procent for lidt. Opstille vi til Sammenligning hermed Nedslaget i de 25 foregaaende Landbrugsaar, har

kun et faaet mindre Nedbør, nemlig 1864—65 med 405 Millimeter, medens 2 andre, 1874—75 og 1885—86, omtrent fik samme Nedbør som det her beskrevne. For at holde os til det mest nærliggende blandt disse, altsaa forrige Landbrugsaar, skulle vi minde om, at det dengang ligeledes var flere af Vintermaanederne, der vare tørre, ligesom Juni og August fik ringe Nedslag, saa at de to sidst forløbne Landbrugsaar ligne hinanden særdeles meget i Henseende til Nedslagets Fordeling; kun var September forrige Aar meget tør, denne Gang normal, hvilket dog navnlig turde have Indflydelse paa det følgende Landbrugsaar.

Ved Beskrivelsen af de enkelte Maaneders Vejrforhold have vi fremhævet, naar der var falden særlig lille eller særlig stor Nedbør; der staaer saaledes tilbage at sammenligne flere paa hinanden følgende Maaneders samlede Nedslag med Forholdene i de foregaaende Aar, det vil sige siden 1861, og her viser der sig flere Mærkeligheder ved Aaret 1887. Januar og Februar fik tilsammen kun 18 Millimeter Nedbør (23 Procent af Normalen) og bliver saaledes et enestaaende Exempel paa Tørhed; nærmest efter kommer 1881, men dengang fik de 2 Maaneder dog tilsammen 42 Millimeter (55 Procent). Tages Marts med, fik de 3 Maaneder tilsammen 44 Millimeter (39 Procent) i 1887, hvilket ligeledes er enestaaende, idet den mindste Nedbør i Januar—Marts i de 26 foregaaende Aar har været 75 Millimeter (66 Procent) i 1870, 71 og 81. Sommeren 1887 (Juni—August) bliver den tørreste siden 1861; der faldt nemlig kun 101 Millimeter (56 Procent af Normalen), medens den laveste Nedbørssum for en Sommer hidtil har været 106 Millimeter i 1868; derefter følge Sommeren 1869, 76, 84 og 86 med henholdsvis 123, 115, 131 og 126 Millimeter. For Kjøbenhavns Vedkommende kan Sammenligningen udstrækkes betydelig længere, idet der i denne By er maalt Nedbør siden 1820. Her fik Januar og Februar i 1887 tilsammen 15 Millimeter Nedbør, hvilket bliver Minimum i den lange Aarrække: 1821—87, medens dog de samme 2 Maaneder

komme meget nær efter i 1842 med 17 Milimeter (Februar fik slet ingen Nedbør) og i 1832 med 19 Millimeter (Februar 1); de nærmest følgende havde 25—32, nemlig 1838, 71, 81 og 83. I Januar til Marts fik Kjøbenhavn 37 Millimeter Nedbør i 1887; i 1883 fik de samme 3 Maaneder tilsammen 36 Millimeter (Marts 5, i 1887 22); derefter følge 1871 med 44 (Marts 19) og 1870 med 48 (Marts 9). Hele Sommeren gav Kjøbenhavn 112 Millimeter Nedbør i 1887, saa at der siden 1820 findes 8 Somre med et mindre Nedslag; mindst fik Somrene 1821 og 35, nemlig 56 og 57 Millimeter, altsaa kun halv saa meget som i 1887; i 1821 var Juni, i 1835 Juli næsten fuldstændig tør; de andre 6 Somre med ringere Nedslag end i 1887 indtraf i 1826, 34, 37, 57, 68 og 70 med mellem 70 og 105 Millimeter. — Hvad Varmeforholdene angaar var hele Landbrugsaaret normalt og udmærkede sig i det Hele taget ved temmelig ringe Afvigelser fra de sædvanlige Forhold; dog bør det fremhæves, at November var ualmindelig mild, og at der i Sommerens Løb kun indtraf meget faa og kortvarige varme Perioder, medens Nætterne gjennemgaaende vare meget kolde. Frostdagenes Antal var ved Landbohøjskolen 115, det sædvanlige er 105. Paa de koldeste Stationer frøs det endnu Natten til d. 31. Maj, og allerede den 25. September indtraf der atter Nattefrost. — Den naturlige Grund saavel til det ringe Nedslag som til de kolde Nætter i Løbet af Sommeren 1887 maa søges i Vindforholdene, der da ogsaa vare meget usædvanlige; thi medens et Middel af de 14 foregaaende Somre give 18 Procent Vinde fra Nordvest og ligeledes 18 Procent fra Øst og Sydøst tilsammen, har Nordvesten i Sommeren 1887 blæst i 27 Tilfælde af 100, Østen- og Sydøstvinden tilsammen kun i 8 Tilfælde — eller med andre Ord: Nordvesten har blæst ualmindelig hyppig paa Østenvindenes Bekostning.

Uddrag af 25de Beretning om Forsøg*)

ved **N. J. Fjord.**

Foredrag i det Kgl. Landhusholdningsselskab den 21de Decbr. 1887

Fodringsforsøg med Svin.

For tre Aar siden offentliggjorde jeg en Beretning (19de Beretning, »Tidsskrift for Landøkonomi« 1884) om nogle Fodringsforsøg med Kalve og Grise, udførte med det Formaal for Øje at kaste Lys i det den Gang opstaaede Stridsspørgsmaal om Foderværdien af den renskummede Mælk fra Centrifuger i Sammenligning med den noget federe skummede Mælk fra det gamle Bøttesystem. Jeg anførte i Slutningen af denne Beretning, at den største Betydning af disse Forsøg maaske turde være, at de syntes at have godtgjort Muligheden af, at der omkring paa Gaarde kunde udføres Fodringsforsøg paa lignende Maade, som vi hidtil have faaet udført vore Mejeriforsøg. Jeg tilføjede derhos: »Kan der til Ledelsen af saadanne Forsøg vindes en sagkyndig Mand, med hvem Landmændene med Tillid kunne forhandle, saa er det min Overbevisning, at det vil være forholdsvis let at faa Station for Fodringsforsøg paa det nødvendige Antal Gaarde.«

Da jeg skrev dette, havde vi allerede paabegyndt nogle nye Fodringsforsøg med Svin med andre Formaal for Øje end det nys antydede. Disse Forsøg vare planlagte af nu afdøde Konsulent Jessen, og de vare kun paabegyndte under den bestemte Forudsætning, at han skulde have ledet baade disse og andre Fodringsforsøg, som de paabegyndte mulig vilde afføde. Jessen blev da ogsaa i 1884

*) Den originale Beretning paa 95 Sider kan faaes i Schubothes Boghandel, Silkegade 13, Kjøbenhavn K., for 50 Øre.

knyttet til vort Forsøgslaboratorium med Forpligtelse til at overtage Ledelsen af Fodringsforsøg ikke blot med Svin, men ogsaa med Malkekøer. Forberedende »Nøjagtighedsforsøg« med disse sidste Dyr sattes da ogsaa i Gang i Begyndelsen af 1885 paa Sanderumgaard, Duelund og Rosvang; men Jessens Død bevirkede en Standsning i Forsøgene med Malkekøer. Af de efterfølgende Forsøg med Svin kom han kun til at deltage i Ledelsen af Afsnit A. »Nøjagtighedsforsøgene«. Det havde været naturligt, om vi med dette Afsnits Slutning havde indstillet Fodringsforsøgene, indtil de paany kunde have været optagne under en kyndig Ledelse, men vore Forsøgsværter og ikke mindst nu afdøde Inspektør Buus paa Rosvang opfordrede bestemt til deres Fortsættelse. Denne tilbød endog at ville tage en væsentlig Del i Udarbejdelsen af Forsøgsberetningerne, og man vil i dette Tilsagn se Grunden til, at en forholdvis stor Del af de Forsøg, der ere udførte under Afsnit B.: »Mælk-Valle-Forsøgene« netop ere foretagne paa Rosvang (og før Buus's Død). Ved Buus's Død i Foraaret 1886 mistede vi ej blot en sagkyndig Raadgiver og Medhjælper ved en eventuel Udarbejdelse af Beretninger om Fodringsforsøg, men hans Bortgang havde derhos til Følge, at den af mine Medarbejdere, Overassistent Leegaard, der særlig havde bistaaet Jessen under dennes Ledelse af Forsøgene, fratraadte sin Assistentplads for at overtage Bestyrelsen af Rosvang. Fodringsforsøgene med Svin vare imidlertid nu saa vidt fremskredne, at en Beretning burde aflægges; men før dette skete, fandt vi dog, at det var ønskeligt, om nye Tanker, der vare fremstaaede, særlig under nogle paa Gjeddesdal udførte Forsøg, bleve belyste, og vi besluttede derfor ikke at standse, men optage det med C. betegnede Afsnit: »Byg—Rug—Mælk—Valle«, før Beretningen aflagdes.

Jeg har imidlertid troet at burde forudskikke denne Redegjørelse til Forklaring af, at jeg er kommen til at lede og give Beretning om Forsøgsrækker paa et Omraade, hvor jeg ikke er sagkyndig hverken i videnskabelig eller i

praktisk Retning. Jeg haaber imidlertid, at man vil finde, at de nedenfor meddelte Tal have nogen Betydning, selv om man har en Del at indvende mod Forsøgenes Planlægning og Udførelse samt mod Resultaternes Bearbejdelse.

De i det Efterfølgende gjengivne Forsøg kunne samles i tre Hovedgrupper:

A. Forsøg over Arbejdsmaadens Nøjagtighed,
B. Forsøg over Forholdet mellem Foderværdi af Mælk og Valle,
C. Forsøg over Forholdet mellem Foderværdi af Byg, Rug, Mælk og Valle,
hvortil slutter sig:
D. Bedømmelse af de slagtede Dyr,
E. Mængden af beregnet Kornfoder til 1 Pd. Tilvæxt,
F. Kemiske Analyser af Foderet.

Der er udført i alt 27 Forsøgsrækker, hver omfattende mindst 50 Dage af den egentlige Forsøgstid (foruden en Forberedelsestid), mindst 2 Hold Svin og mindst 4, men oftest 5 Dyr paa hvert Hold.

Forsøgene ere udførte paa følgende Gaarde, nemlig:
paa Sjælland: Gjeddesdal (Etatsraad Valentiner) og Bregentved (Lehnsgreve Moltke).
paa Fyen: Sanderumgaard (Hofjægermester Vind), Nislevgaard (Forpagter Berthelsen), Wedellsborg (Lehnsgreve Wedell) og Kjærsgaard (Greve Ahlefeldt-Laurvigen).
i Jylland: Ladelundgaard (Forstander N. Pedersen), Duelund (Hofjægermester Fr. Friis) og Rosvang (Inspektør Buus).

De Dyr, der udvalgtes til en Forsøgsrække, inddeltes i Hold, saaledes at der til hvert enkelt Dyr paa et af Holdene saa vidt muligt fandtes et med Hensyn til Legemsvægt og tilsyneladende Trivelighed tilsvarende Dyr paa det andet eller de andre Hold. Fordelingen var altsaa saaledes, at der, efter at Holdene vare dannede, ikke paa Forhaand kunde paavises nogen Grund til, at et af Holdene skulde trives bedre end det andet eller de andre,

naar de alle fodredes ens. Ved Forsøgsrækkerne paa Afsnittene B. og C. afgjordes derhos ved Lodtrækning, hvilket Foder ethvert Hold skulde have af de Slags, der ved en bestemt Række skulde være Gjenstand for Undersøgelse. Denne Fordeling af Dyrene paa Holdene maa dog ikke opfattes saaledes, at vi til vore Forsøg særlig udvalgte de bedste og triveligste Dyr af en Gaards Besætning. Vi medtog baade mere og mindre trivelige, men udskød selvfølgelig Dyr med Sygdomstegn. Efter at Holdene vare dannede, gik der forud for den egentlige Forsøgstid en Forberedelsestid af i Almindelighed 10 Dage, i hvilken Dyrene efterhaanden vænnedes til det for dem bestemte Foder samt til hinandens Selskab, hvorhos det undersøgtes, om der var Anledning til at udskyde et eller andet Dyr paa Grund af Sygelighed og sætte et andet i Stedet, eller om der af samme Grund burde foretages en Omflytning af Dyrene. Dyrene paa et Hold fodredes paa sædvanlig Maade fra et fælles Trug, og der sørgedes for, at Foderblandingen var rigtig godt omrørt i Truget, før Dyrene fik Adgang. Det for en Dag bestemte Foder afvejedes hver Dag til hvert Hold for sig og fordeltes derefter i Løbet af Dagen til bestemte Tider i tre noget nær lige store Givter, hvilken Fordeling skete ved Røgterens Skjøn og ikke ved nogen Afvejning. Mælke- og Vallefoderet blev altid givet Dyrene i syrnet Tilstand, og Kornet blev gruttet. Foderplanen bestemtes som Regel for 10 Dage ad Gangen, og i Løbet af denne Tid maatte der ordentligvis ikke gjøres Forandring i Foderet. Paa hver Gaard blev Svinenes Røgt overdraget en paalidelig Mand, hvis Hovedbeskæftigelse var at passe Forsøgsdyrene. Den af vore Assistenter, hvem Forsøgsstedet var underlagt, vaagede nøje over, at Røgteren fuldt ud forstod den Foderplan, der skulde følges. Assistenten mødte ordentligvis hver 10de Dag paa Forsøgsstedet for at veje Dyrene, aftale med Ejeren eller hans Stedfortræder Foderplanen for de næste 10 Dage og forvisse sig om, at Røgteren holdt sig de givne Forskrifter efterrettelig; i Mellemtiden førte derhos Forsøgsværten eller hans Stedfortræder et kontrollerende

Tilsyn, og dette Tilsyn har havt saa meget større Betydning, som vi have havt den Glæde, at man paa Gaardene har fulgt vore Forsøg med stor og — trods de mange Gjentagelser — usvækket Interesse.

Formaalet for de efterfølgende Forsøg har alene været at gjøre sammenlignende Forsøg og ved disse om muligt at kaste Lys over det indbyrdes Forhold mellem Foderværdien af enkelte af de Foderstoffer, der benyttes som Svinefoder, men derimod ikke at skaffe Materiale til Vejledning af, om den ene eller den anden Foderblanding, eller om en stærkere eller en svagere Fodring giver det bedste økonomiske Resultat.

Ved alle Forsøgsrækkerne med Undtagelse af Nøjagtighedsforsøgene blev stadig et Hold af Dyrene med Hensyn til Foderet betegnet som »Normalholdet«; men det »normale« i Foderet for dette Hold bestod kun deri, at Ejeren eller hans Stedfortræder tog den afgjørende Bestemmelse om Mængden af Foderet, saavel ved Forsøgets Begyndelse som senere for hver Vejningsperiode, i Henhold til de Erfaringer, man mente at have gjort paa vedkommende Gaard. Foderet til de andre Hold grupperedes derefter i Henhold til Forsøgsplanen paa visse Maader omkring Normalholdets Foder med det bestemte Formaal at udfinde, om og i hvilken Mængde et Foderstof kunde erstatte et andet, saaledes at Forøgelsen i Legemsvægten, »Tilvæxten«, af Dyrene paa de forskjellige Hold, der hørte til samme Forsøgsrække, blev noget nær ens.

Beretningen ledsages af 27 Hovedtabeller, en for hver af de 27 Forsøgsrækker, hvori der er opført Mængden af Foder og Tilvæxt for ét Dyr af hvert Hold i hver enkelt Vejningsperiode paa ti Dage, samt Vægten af et Dyr ved hver Forsøgsrækkes Begyndelse og Slutning, alt selvfølgelig som Gjennemsnit for de til et Hold hørende Dyr. Deraf er atter udregnet 10-dagligt Gjennemsnit for hele Forsøgsperioden. Naar der i det Efterfølgende nævnes »Tilvæxt«, menes der altid denne sidste Gjennemsnitstilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage, naar andet ikke udtrykkelig siges.

Afsnit A. Nøjagtighedsforsøg.

Formaalet for disse er at undersøge, med hvilken Nøjagtighed det kan antages, at man overhovedet kan foretage sammenlignende Fodringsforsøg med Svin. For dette Øjemed blev to eller flere til en Forsøgsrække hørende Hold, efter at de vare dannede paa den foran angivne Maade, fodrede nøjagtig ens, og det Spørgsmaal, der skulde afgjøres, var, om Holdenes Tilvæxt da ogsaa vilde blive noget nær ens. Ved disse Forsøg har der været givet Forsøgsværterne fuld Frihed til at bestemme, baade Foderets Art og dets Mængde.

Nøjagtighedsforsøgene gav for 5 Rækker det Resultat, at Forskjellen i Tilvæxten paa de til en Række hørende Hold varierede fra 0.1 til 0.6 Pd.

I Forbindelse med Nøjagtighedsforsøgene og enkelte af Rækkerne paa Afsnit B blev der efter Ejernes Ønske gjort et Par Sidespørgsmaal, ved at der medtoges et eller flere Hold mere end nødvendigt for Hovedspørgsmaalets Besvarelse. Det ene af disse gjaldt, om Tilsætning af Vand til et i Forvejen med Mælk eller Valle temmelig stærkt fortyndet Foder kunde antages at have nogen Betydning; det andet, om Dyrenes Adgang til i Forsøgsperioden frit at kunne gaa fra Stien ud i Svinegaarden vilde hemme eller fremme Tilvæxten. Begge disse Spørgsmaal berørtes kun rent lejlighedsvis og ved enkelte Forsøg.

Med Hensyn til det første Spørgsmaal kunde det ikke skjønnes, at Vandtilsætningen havde nogen Betydning for en Forøgelse i Tilvæxten, hvad yderligere bekræftedes ved, at Dyrene paa visse Hold, der havde Adgang til at drikke »Vand efter Behag«, saa godt som ikke benyttede sig deraf.

Med Hensyn til det andet Spørgsmaal, da blev Tilvæxten *mindst* for de to Hold Svin, der havde Adgang til at bevæge sig i fri Luft, nemlig 0.9 Pd. mindre end for de to Hold, der vare afskaarne fra denne Bevægelse; men selvfølgelig bør der ikke drages Slutninger af dette ene Forsøg; thi selv om Bevægelse i fri Luft ikke fremmer Tilvæxten for sunde Svin, saa er der jo en Mulighed

for, at den kan modvirke Sygdomme; at Staldsvinene ved nærværende Række holdt sig lige saa sunde som Udgangssvinene, oplyser intet i saa Henseende.

Afsnit B. Skummet Mælk — Valle.

Saavel den stærke Nedgang, der har været i Ostepriserne i Almindelighed, som da særlig den lave Pris, der i mange Centrifugemejerier er erholdt for Ost af skummet Mælk, har atter og atter fremkaldt til Overvejelse Spørgsmaalet, om man ved disse lave Priser for Ost af skummet Mælk ikke hellere maatte opfodre Mælken paa Kalve og Svin, end lave Ost af den, og kun opfodre Vallen. Men ved disse Overvejelser opstaaer altid Spørgsmaalet om Forholdet mellem Foderværdien af skummet Mælk paa den ene Side og Valle paa den anden. Formaalet for de i dette Afsnit gjengivne Forsøg har været om muligt at finde et saadant Forhold for Svinefodringens Vedkommende. Forsøgene ere alene udførte med skummet Mælk fra Centrifuge og med Valle af samme Mælk; Skumningen er foretagen af Mejeriets Folk paa den i Mejeriet sædvanlig benyttede Maade, hvorfor ogsaa Fedmen af den skummede Mælk ifølge Analysetabellen varierer en Del fra Mejeri til Mejeri.

Ved nogle af de efterfølgende Rækker har der været 3 Hold Svin, nemlig et »Mælkehold« A, et »Blandingshold« B og et »Vallehold« C; ved andre Rækker kun 2 Hold, nemlig et »Mælkehold« A og et »Vallehold« C. At vi ved et Par af Rækkerne (Gjeddesdal) have havt 2 à 3 Mælkehold paa samme Række til Besvarelse af et Sidespørgsmaal, er Hovedøjemedet uvedkommende.

Mælkeholdet og Valleholdet og ligeledes Blandingsholdet, hvor dette har været til Stede, have altid faaet samme faste Foder og ligeledes samme Mængde (eller ingen) Kjærnemælk. Til dette fælles Foder er der givet:

A. Mælkeholdet et vist Tilskud af skummet Mælk,

B. Blandingsholdet et Tilskud af lige meget Mælk og Valle,

C. Valleholdet et vist Tilskud af Valle.

Foderet for A og B er derhos fortyndet med saa meget Vand, at Vægten af det flydende Foder bliver lig den Vægt af Valle, der er givet Holdet C, til hvis Foder der ikke tilsattes Vand; altsaa har Vægten af det flydende Foder været ens for alle 3 Hold*).

Selvfølgelig vare vi, da vi lagde Planen for disse Forsøg, ingenlunde blottede for Tvivl om, hvorvidt skummet Mælk og Valle overhovedet kunde erstatte hinanden, saaledes at Mængdeforholdet ikke blev alt for variabelt, naar man ikke samtidig foretog en Forandring i det øvrige Foders Sammensætning; men paa den anden Side gjør man paa mange Mejerigaarde vist ikke nogen væsentlig Forandring i Arten af det faste Foder, eftersom det flydende Foder mest er skummet Mælk eller Valle; og dette i Forbindelse med, at Svinets Natur synes særlig indrettet paa at kunne drage godt Udbytte af Foder af højst forskjellig Art, gjorde, at vi troede det rigtigst at stille Spørgsmaalet saaledes, som skeet er.

Det første Punkt, der maatte afgjøres, før Foderplanen i det enkelte Tilfælde kunde fastslaaes, var: hvor mange Pund Valle bør der vælges som Erstatning for ét Pund skummet Mælk eller omvendt. Vi lode os ogsaa i dette Punkt vejlede af vore Forsøgsværters Erfaringer. Paa Rosvang formente man, at der burde begyndes med at sætte ét Pund skummet Mælk lig tre Pund Valle; paa Duelund og Sanderumgaard holdt man derimod paa Forholdet 1 : 2. Vi valgte derfor at begynde paa Rosvang efter Forholdet 1 : 3 og paa Duelund og Sanderumgaard efter Forholdet 1 : 2; og da Forholdet 1 : 3 snart viste sig at være uholdbart, hvorimod Forholdet

*) Det bedes bemærket, at det først var ved Udførelsen af »Vandforsøg« samt ved nogle til nærværende Afsnit hørende Rækker, at vi begyndte at stille os tvivlende over for nogle af vore Forsøgsværters Formening om Betydningen af Vandtilblandingen.

1 : 2 gav langt bedre Overensstemmelse i Tilvæxten for Holdene paa en Forsøgsrække, gik vi over til at benytte dette Forhold ved Udarbejdelsen af Foderplanerne for alle de senere udførte Forsøg. Der blev kun udført 3 Rækker Forsøg over Forholdet 1 : 3 mellem Mælk og Valle; disse Rækker udførtes alle paa Rosvang; Resultatet af dem sees i Tab. I.

Tabel I.

1 Pd. Mælk = 3 Pd. Valle.

	Tilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage.		
	A Mælkehold. Pd.	B Blandingshold Pd.	C Vallehold. Pd.
5 Række. Rosvang (Byg)	10.5	—	13.1
6. do. do. (do.)	8.5	—	12.3
7. do. do. (do.)	8.4	9.5	11.3
Gjennemsnit. . .	9.1	—	12.2

Valleholdene i Tab. I er med Hensyn til Tilvæxten i saa afgjort Overvægt over Mælkeholdet, og det i alle 3 Rækker, at vi fandt det overflødigt at etablere flere Forsøgsrækker efter Forholdet 1 : 3 mellem Mælk og Valle, og det saa meget mere, som vi samtidig paa Duelund og Sanderumgaard fik ret overensstemmende Resultater med Forholdet 1 : 2. Der er udført 19 Rækker (hvoraf 6 stamme fra Afsnit C) efter Forholdet 1 Pd. Mælk = 2 Pd. Valle. Resultatet findes angivet i Tab. II med Gjennemsnitstal for de paa hver Gaard udførte Rækker.

Beregnes, som skeet er i Tab. II, Gjennemsnitstal for Tilvæxt af Mælkehold og Vallehold for Gaardene, blive de nøjagtig lige store; men selvfølgelig er der det at indvende mod denne Beregning, at Middeltallene for Gaardene ere fundne af et saa højst ulige Antal Forsøgsrækker. Tallene for Duelund og Sanderumgaard stamme saaledes kun fra én

Tabel II.

1 Pd. Mælk = 2 Pd. Valle.

		Tilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage.		
		A Mælkehold. Pd.	B Blandingshold. Pd.	C Vallehold. Pd.
Rosvang.	Middeltal af 7 Rækker	8.6	9.6	9.7
Gjeddesdal.	do. af 2 do.	8.2	8.4	8.9
Wedellsborg.	do. af 1 do.	15.4	14.7	14.8
Rosvang.	Middeltal af 7 Rækker	9.7	—	10.6
Gjeddesdal.	do. af 5 do.	8.3	—	8.9
Wedellsborg.	do. af 3 do.	10.3	—	10.0
Ladelundgaard.	do. af 2 do.	9.3	—	8 3
Sanderumgaard.	do. af 1 do.	14.7	—	15.0
Duelund.	do. af 1 do.	15.4	—	14.8
	Gjennemsnit for Gaardene . . .	11.3	—	11.3
	Af Rækkerne . . .	10.0	—	10.3

Række paa hver Gaard, og de kunne derfor rent tilfældig have Overvægt til den ene eller den anden Side, medens der er Rimelighed for, at Tilfældighederne, i det mindste for en Del, ere udjævnede ved Rosvang med 7 Rækker og Gjeddesdal med 5. Der er derfor ogsaa i Tab. II tilføjet simpelt Middeltal af alle 19 Rækker, og i dette er der et Overskud af 0.3 til Fordel for Valleholdene; men den tilsvarende Forskjel i Tab. I, hvor 1 Pd. Mælk var sat lig 3 Pd. Valle, er 10 Gange saa stor, nemlig 3.1 Pd. Medens vi saaledes gjærne indrømme, at det er ønskeligt, at Forholdet mellem Foderværdi af Mælk og Valle underkastes nye Forsøg, tro vi dog af de alt udførte at kunne uddrage den Slutning, at *den højeste Værdi*, som man i Almindelighed kan tillægge Mælkefoderet i Forhold til Vallefoderet, er: 1 Pd. Mælk = 2 Pd. Valle.

Afsnit C. Byg—Rug—Mælk—Valle.

De Sammenligninger, der i dette Afsnit af vore Fodringsforsøg ere udførte mellem Byg og Rug som Svinefoder, ere særlig optagne efter Forslag af Etatsraad Valentiner, hvis Ønsker i saa Henseende kraftig støttedes af den af mine Medarbejdere, Overassistent Lunde, der ledede Udførelsen af de nys gjengivne Forsøgsrækker paa Gjeddesdal. Etatsraad Valentiner gjorde os opmærksom paa, at ikke saa ganske Faa nærede den Mening, at Rug i Sammenligning med Byg maatte kaldes et uheldigt Svinefoder, eller med andre Ord, at det ikke skulde »betale sig« saa godt at fede Svin med Rug som med Byg. Han var imidlertid tilbøjelig til at antage, at denne Formening alene havde sin Begrundelse i, at Rugen tidligere havde havt en højere Salgsværdi end Byg; men da Byg nu ofte er dyrere end Rug, fandt han det meget ønskeligt at faa anstillet nogle Forsøgsrækker til Belysning af Forholdet mellem Foderværdien af lige store Vægtdele af disse to Kornsorter. Endvidere blev min Opmærksomhed henledet paa, at i en i 1886 udkommen Bog: »Kortfattet Anvisning til Svineavl og Svinehold« af Dyrlæge Cramer, bliver Rug ligeledes erklæret for et uheldigt Fodermiddel for Svin, særlig naar den gives i Forbindelse med sur Mælk. Henvisende til nogle i Tyskland udførte Forsøg siges der Side 55 i Cramers Bog: »Rug og Rugklid samt ogsaa Affaldet ved, at Rugmel sigtes, det saakaldte Rugstrømel, kan Svinet som nævnt i det Anførte om sur Mælk vanskelig fordøje, og blandt alle af vore Sædarter er Rug derfor den ufordelagtigste til Svineføde«. Denne Udtalelse er imidlertid i Modstrid med en Udtalelse fra gammel Dato af den ældre Veterinærskoles højt ansete Lærer: Erik Viborg. Han udgav i 1803: »Vejledning til Svinets Behandling som Husdyr«, og i 2den Udgave af denne Bog hedder det Side 105 om de fire Kornsorter Rug, Byg, Boghvede og Havre .... »af alle disse Kornsorter feder Rugen stærkest.«

Skulde der imidlertid gjøres sammenlignende Forsøg mellem Foderværdien af Byg og af Rug, forekom det os

at være meget heldigt, om disse Forsøg kunde udføres saaledes, at man samtidig fik et Bidrag til Besvarelsen af Spørgsmaalet om Forholdet mellem Foderværdien af disse to Kornsorter paa den ene Side og Mælk eller Valle paa den anden; eller med andre Ord, vi vilde søge at udfinde, om det var muligt inden for rimelige Grænser at variere en Fodersammensætning saaledes, at et bestemt Afslag i Kornfoderet kunde erstattes med et bestemt Tillæg i Mælke- eller Vallefoderet, og det saaledes, at Tilvæxten bliver meget nær ens. Forsaavidt et saadant Forhold kunde findes, navnlig mellem Korn og skummet Mælk, og det saaledes at Forholdet noget nær blev det samme ved forskjellige Foderblandinger, var derved utvivlsomt givet et for Fællesmejerier værdifuldt Bidrag til Besvarelsen af Spørgsmaalet om den Værdi, den skummede Mælk bør sættes til, naar den leveres tilbage til Leverandørerne for at blive anvendt til Svinefoder. Kan det paavises, at ét Pund af Kornfoderet, naar dette med Hensyn til Mængde gives inden for visse Grænser, kan regnes i Gjennemsnit at kunne erstattes med en vis Vægt af Mælk, saa synes herved at være fastslaaet, at den skummende Mælks Værdi rettest bør, — om jeg saa maa sige, — rette sig efter Kapitelstaxten for Korn.

Idet vi nu gaa over til at gjengive Foderplanerne for og Resultaterne af de efterfølgende Forsøg, maa vi dog udtrykkelig bede erindret, at ved disse Forsøg er der som fast Foder paa en enkelt Undtagelse nær kun benyttet et enkelt Stof, enten Byg eller Rug, og at det er muligt, at de efterviste Forhold mellem Foderværdien af de prøvede Stoffer kunde stille sig anderledes, hvis disse blev givne i andre Foderblandinger.

Forsøgene omfatte i alt 6 Rækker; paa hver af de 5 Rækker var der 6 Hold à 5 Dyr, og paa 1 Række var der 5 Hold à 5 Dyr, altsaa i alt 175 Svin delte i 35 Hold.*) — Da der saaledes som Regel har været 6 Hold Svin

*) Desuden en Extrarække med 24 »store« Svin.

paa hver Forsøgsrække, har det været muligt ved hver Række dels at søge det samme Spørgsmaal besvaret med forskjellige Variationer i Forsøgsplanen og dels ved samme Række at opkaste to Spørgsmaal til Besvarelse, — hvorledes, vil fremgaa af det Efterfølgende. Disse 6 Rækker give derfor en langt fyldigere Besvarelse af de opstillede Spørgsmaal, end det skulde synes alene efter Antallet af Rækkerne at dømme.

Ved alle de Rækker med deres Underafdelinger, ved hvilke vi have villet sammenligne Byg og Rug, er der til de to Hold Svin, der skulle sammenlignes, stadig af Korn kun givet Byg til det ene Hold og Rug til det andet og samme Vægt af Kornet til hvert Hold, hvorhos der er givet hvert af disse to Hold lige store Mængder af skummet Mælk med lidt Kjærnemælk. For at finde Forholdet mellem Foderværdien af Korn og af skummet Mælk begyndte vi med at erstatte 1 Pd. Korn med 5 Pd. skummet Mælk eller omvendt; men da det viste sig, at 5 Pd. Mælk ikke kunde yde fuldt Vederlag for 1 Pd. Korn, forhøjede vi for de næste Forsøgsrækker Mængden til 6 Pd. Af de 6 Hold Dyr, der ordentligvis have hørt til hver af de Rækker, ved hvilke baade Byg, Rug og Mælk skulde sammenlignes, fik derhos 2 Hold, hvad vi ville kalde Gaardenes »normale« Fodermængder af Korn og af Mælk, 2 andre Hold fik »mindre« Korn og »mere« Mælk, og atter 2 andre Hold fik »mere« Korn og »mindre« Mælk, altsaa ordnede efter tiltagende Kornmængder, saaledes:

Hold A: **lidt** Byg, **meget** Mælk	Hold B: **lidt** Rug, **meget** Mælk
- C: **normal** Byg, **normal** Mælk	- D: **normal** Rug, **normal** Mælk
- E: **meget** Byg, **lidt** Mælk	- F: **meget** Rug, **lidt** Mælk

I Tab. III findes Resultatet af Sammenligninger for de paa Gjeddesdal og Bregentved udførte 2 Rækker over Forholdet 1 Pd. Byg = 1 Pd. Rug = 5 Pd. Mælk.

Kornfoderet stiger fra 12 til 21 Pd. og til 30 Pd., altsaa med 9 Pd. fra Underrække til Underrække, og sam-

tidig aftager Mælkefoderet med 9 × 5 = 45 Pd., nemlig fra 155 til 110 og til 65 Pd.

Tabel III.

a. 1 Pd. Byg = 1 Pd. Rug = 5 Pd. Mælk.

Gjeddesdal og **Bregentved.**	Gjennemsnitstilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage. Pd.	
	Byg-Hold.	Rug-Hold.
lidt Korn (12 Pd.) — **meget** Mælk (165 Pd.)	7.9	8.1
normal Korn (21 -) — **normal** Mælk (120 -)	9.1	9.1
meget Korn (30 -) — **lidt** Mælk (75 -)	9.9	10.0
Gjennemsnit. .	9.0	9.1

Paa Spørgsmaalet, om Byg og Rug staa hinanden lige, faaes der Svar ved i Tab. III at sammenligne to og to i hver vandret Linie staaende Tal for Tilvæxt, og det sees da, at disse Tal paa det nærmeste ere lige store; dog er der en ubetydelig Overvægt i Tallene for Rugholdene, der nærmest vil svare til, at et Svin paa Rugholdene har i 100 Dage havt 1 Pd. større Tilvæxt end et Svin paa Bygholdene, hvilken Forskjel vel kan betegnes som forsvindende.

Hvad det andet Spørgsmaal angaaer, om 5 Pd. Mælk i Foderværdi kan sættes lig 1 Pd. Korn, Byg eller Rug, saa faaes der Svar herpaa ved i Tab. III at sammenligne de 3 Tal for Tilvæxt, der staa i samme lodrette Kolonne. Hvis nu 5 Pd. Mælk kunde erstatte 1 Pd. Korn, og der bortsees fra Tilfældigheder i Holdenes Trivsel, saa skulde saadanne 3 Tal være lige store; hvis derimod 5 Pd. Mælk ikke er tilstrækkelig til at erstatte 1 Pd. Korn, saa skulle Tallene stige med det stærkere Kornfoder, og et Blik paa Tabel III viser, at indenfor hver af de to Kolonner stige Tallene med det tiltagende Kornfoder og det baade for Bygholdene og Rugholdene, endog meget re-

gelmæssig, nemlig med noget nær 1 Pd. i begge Kolonner, efter som der gaaes over fra »lidt« Korn til »normal« Korn og atter derfra til »meget« Korn.

Altsaa: 5 Pd. Mælk har ikke kunnet erstatte 1 Pd. Korn, ligegyldig om Kornet har været Byg eller Rug.

Ved 4 andre Forsøgsrækker, der udførtes paa Nislevgaard, Kjærsgaard, Gjeddesdal og Wedellsborg er paa aldeles tilsvarende Maade undersøgt, om 6 Pd. Mælk kan erstatte 1 Pd. Korn (Byg eller Rug), hvorhos Spørgsmaalet, om Byg og Rug staa hinanden lige, gjentages. Hermed kombineres Spørgsmaalet, om 2 Pd. Valle kan erstatte 1 Pd. Mælk i Forbindelse med vexlende Kornfoder, og ligeledes, om 12 Pd. Valle kan erstatte 1 Pd. Korn.

Hvad nu først Sammenligningen mellem Byg og Rug angaaer, da haves i alt de i Tab. IV opførte Underrækker til Sammenligning.

Tabel IV. Byg = Rug.

	Gjennemsnitstilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage. Pd.	
	Byg-Hold.	Rug-Hold.
Af 3 Underrækker i 21. Række. Gjeddesdal . .	7.8	8.0
- 2 do. i 22. do. Bregentved . .	9.5	9.6
- 3 do. i 23. do. Nislevgaard. .	9.4	9.4
- 3 do. i 24. do. Kjærsgaard . .	7.9	7.9
Gjennemsnit for de 4 Gaarde. .	8.6_5	8.7_3

Altsaa i disse Forsøgsrækker, der i Virkeligheden omfatte 11 Rækker sammenlignende Forsøg med 2 Hold Svin paa hver Række og 5 Svin paa hvert Hold, ialt 110 Svin, har saaledes Byg og Rug med Hensyn til Dyrenes Tilvæxt vist sig meget nær som lige gode Foderstoffer.

Hvad dernæst Spørgsmaalet, om 6 Pd. Mælk kan erstatte 1 Pd. Korn, angaaer, faaes Svaret herpaa i Tab. V.

Tab. V.

1 Pd. Korn = 6 Pd. Mælk.

	Tilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage.		
	lidt Korn meg. Mælk Pd.	norm. Korn norm. Mælk Pd.	meget Korn lidt Mælk Pd.
Nislevgaard. Byg	9.4	9.2	9.7
Rug	9.6	9.8	8.7
Kjærsgaard. Byg	7.6	7.9	8.2
Rug	8.0	7.8	7.9
Gjeddesdal. Byg og Rug.	8.1	8.6	8.6
Weddellsborg. Rug	10.3	10.4	10.2
Gjennemsnit . . .	8.8_3	8.9_5	8.8_8
Gjennemsnit af Foder. Korn . . .	12	18	24
Mælk . . .	146	110	74

Saaledes sammenstillet blive Gjennemsnitstallene for Tilvæxten, — eftersom der er givet et større eller et mindre Kornfoder sammen med et mindre eller større Mælkefoder eller omvendt, — meget nær ens; altsaa har efter disse Forsøgsrækker som Gjennemsnit 6 Pd. Mælk og 1 Pd. Korn (Byg eller Rug) meget nær kunnet erstatte hinanden.

Vi ville endelig betragte Tallene for Tilvæxt i sidste Kolonne i Tab. VI, hvor 12 Pd. Valle fra Underrække til Underrække er erstattet med 1 Pd. Korn.

Disse Gjennemsnitstal for Tilvæxt staa hinanden saa nær, at Afvigelserne fra Underrække til Underrække kun er $^1/_{20}$ Pd., altsaa saa forsvindende, at 12 Pd. Valle og 1 Pd. Korn kunne siges at have været hinanden lige i Foderværdi.

Tab. VI.

1 Pd. Korn = 6 Pd. Mælk = 12 Pd. Valle.

Gjeddesdal og Wedellsborg.	Tilvæxt for 1 Dyr i 10 Dage.	
	Mælkehold. Pd.	Vallehold. Pd.
Lidt Korn (13 Pd.) meg. Mælk (146) el. Valle (271*)	9.2	9.4_5
Norm. » (19.5) norm. » (107) » (193*)	9.5	9.5
Meget » (26) lidt » (68) » (115*)	9.4	9.5_5

* Desuden 10 Pd. Kjærnemælk for Valleholdene.

De i 1ste Kolonne i Tab. 6 opførte Tal for Tilvæxt af Mælkeholdene ere indgaaede i Tab. V, og vi ville derfor her kun se paa Tallene for Ydergrænserne af fast og flydende Foder.

13 Pd. Korn og 271 Pd Valle*) giver 9.4_5 Pd. Tilvæxt.
26 Pd. Korn og 68 Pd. Mælk giver 9.4 Pd. Tilvæxt.

Disse Tal synes at være et slaaende Exempel paa, hvorledes Kornfoderet og det flydende Foder fra de forskjellige Hold har svinget inden for vide Grænser efter bestemte Regler, medens Forøgelsen i Legemsvægten har været ens.

Foruden de foran gjengivne Forsøg til Sammenligning mellem Foderværdi af Byg og Rug blev der endvidere paa Wedellsborg udført en Extra-Række. Ved vore Forsøgs Begyndelse paa denne Gaard havdes der 24 Svin af en Gjennemsnitsvægt af 126 Pd., der vare bestemte til at fedes og slagtes som »**store**« Svin, og man ønskede paa Gaarden, at der med disse Dyr maatte blive udført et »Byg—Rug« Forsøg. Svinene deltes i to Hold med 12 Dyr paa hvert Hold, hvorhos der foruden med Korn blev fodret med Kjærnemælk og sur Valle. Forsøget varede i 100 Dage, og Gjennemsnitsvægten for et Dyr paa Bygholdet var da 263.3

*) Desuden 10 Pd. Kjærnemælk.

Pd. og paa Rugholdet 271.5 Pd. Gjennemsnitstallene for et Dyr i 10 Dage ere:

27de Række. Wedellborg — store Svin.

1 Pd. Byg = 1 Pd. Rug:

Hold A: 41 Pd. Kjærnemælk, 158 Pd. Valle, 44 Pd. **Byg**: 13.8 Pd. Tilv.
- B: 41 - do. 158 - do. 44 - **Rug**: 14.5 - —

Her er altsaa Rugholdet i Overvægt med 0.7 Pd. Tilvæxt. Ved »Byg-Rug« Forsøgene i Tab. III og IV bleve Dyrene fedede saaledes, at de skulde sælges til Slagterierne som »Sengsvin«; Vægten af de enkelte Dyr ved Forsøgenes Slutning har for de fleste ligget mellem 150 og 170 Pd., altsaa ca. 100 Pd. lavere end i sidste Række; men hvad enten Byg og Rug saaledes ere sammenlignede som Foder ved Dyrenes Fedning i en yngre eller en ældre Alder, og hvad enten disse Kornsorter ere brugte i Forbindelse med sur Mælk eller sur Valle, — har der ikke været nogetsomhelst, der har bekræftet Paastanden om, at Rug skulde være et ringere Foder for Svin end Byg, tværtimod er der, naar sidste Række medtages, et ringe Overskud til Fordel for Rugfoderet. Men hvis disse to Foderstoffer staa hinanden lige, naar der gives lige store Vægtdele af dem, saa maa Rugen have Overvægt, naar der fodres med lige store Maal.

Vore 12 Forsøgsrækker med ialt 139 Dyr have saaledes for disse to Kornsorters Vedkommende givet Erik Viborg Medhold i hans ved nærværende Afsnits Begyndelse gjengivne Udtalelse; thi at han taler om lige Maal, derom kan der ikke være Tvivl, da han netop bruger Ordet »Tønde« i Forbindelse med den Side 161 anførte Udtalelse.

Afsnit D. Bedømmelse af de slagtede Dyr.

En i Enkelthederne gaaende Bedømmelse af de slagtede Forsøgssvin har kun fundet Sted for Forsøgene

fra Afsnit C. Vi havde ganske vist ogsaa ved flere af de foregaaende Rækker faaet udført Vejninger af de enkelte Dyr paa Slagterierne samt faaet afsagt en almindelig Dom over de slagtede Dyr, men ved Afsnit C er det blevet gjennemført, at Overassistent Lunde overværede Vejningen og Bedømmelsen af hvert enkelt slagtet Svin paa Slagterierne, og han kunde saaledes strax nedskrive saavel den almindelige Dom, der fældedes over hele Sendingen, som den over hvert Dyr samt de Enkeltheder, der begrundede denne Dom; og vi kunne ikke nok som paaskjønne den velvillige Vejledning, der paa de tre Slagterier, til hvilke Dyrene i Overensstemmelse med Ejernes Ønsker bleve sendte, nemlig A. N. Hansen & Co.'s paa Christianshavn samt Ph. Heymann's i Kjøbenhavn og i Assens, blev ydet os, og det paa en saa fyldestgjørende Maade, at vi kunde faa det nødvendige Materiale til Afgjørelse af, om det ene eller det andet Slags Foder kunde skjønnes at egne sig bedst til Svinefodring, naar Maalet skulde være at frembringe fineste Handelsvare af »Sengsvin«. Samme Dag eller Dagen efter sidste Vejning paa Gaarden — eller, naar det af en eller anden Grund passede bedre for Gaard eller Slagteri, 2 a 3 Dage efter — afsendtes de til en Forsøgsrække hørende Svin til Slagteriet paa nogle enkelte Dyr nær, der endnu vare for smaa og derfor forblev paa Gaarden til yderligere Fedning. Ved nogle af Rækkerne sendtes alle Dyrene til ét Slagteri, ved andre deltes de mellem to saadanne. De Domme, der i sidste Tilfælde fældedes paa de to Slagterier, vare imidlertid i saa god indbyrdes Overensstemmelse, at der ingen Grund er til særskilt at anføre hvert Slagteries Dom for sig, hvorfor der i de nedenfor gjengivne Bedømmelser intet anføres om, i hvilket Slagteri Bedømmelsen af de enkelte Hold helt eller delvis har fundet Sted.

I det Efterfølgende tales om »levende Vægt paa Gaarden«, om »levende Vægt i Slagteriet« og om »Slagtevægt«.

Ved levende Vægt paa Gaarden menes den sidste

Forsøgsvægt, bestemt ved Slutningen af den sidste 10-daglige Forsøgsperiode.

Ved levende Vægt i Slagteriet forstaaes den Vægt, som Dyrene havde, umiddelbart før de slagtedes. Denne Vægt haves kun for de i Tab. VII opførte Rækker, og af disse igjen kun for Halvdelen af Dyrene paa 21de, 23de og 26de Række paa Grund af, at man i det ene af de tre Slagterier ikke var indrettet paa at veje levende Svin, og vi stillede heller ikke Forlangende herom, da en saadan Vejning af alle Dyrene ikke havde nogen væsentlig Betydning for vore Forsøgsøjemed. Derimod er

Slagtevægt, — hvorved forstaaes Vægten af Kroppen, efter at den er befriet for Smuds, Haar og Indvolde, men med Hoved, Flomme og Ben, — bestemt for hvert enkelt til Slagterierne indsendt Dyr.

Skjønt vi, som nys anført, ikke kjende den levende Vægt i Slagterierne for alle Dyr, have vi dog troet i Tab. VII at burde meddele Gjennemsnitstal for de Vejninger, der haves af »levende Vægt i Slagteriet« og den tilsvarende »Slagtevægt«.

Tab. VII. Levende Vægt i **Slagteriet** og Slagtevægt.

			Gjennemsnit for 1 Dyr		For 100 Pd. lev. Vægt havdes:		
			Levende Vægt	Slagtevægt	Slagtevægt	Svind	Dyrene bedømte som Sengsvin.
			Pd.	Pd.	Pd.	Pd. (pCt.)	
12.	Række.	Gjeddesdal..	177	141	79.7	20.3	vel fede
13.	»	do. ..	155	120	77.4	22.6	meget gode
21.	»	do. ..	159	123	77.4	22.6	do.
23.	»	Nislevgaard .	166	131	78.9	21.1	do.
24.	»	Kjærsgaard..	145	113	77.9	22.1	do.
26.	»	Wedellsborg.	165	127	77.0	23.0	do.
		Gjennemsnit.	161	126	78.1	21.9	

Skjønt »levende Vægt« her er bestemt umiddelbart før Slagtning og vel nærmest en Dags Tid efter, at Dyrene fik deres sidste Foder, saa følger dog ikke heraf, at Dyrene fra de forskjellige Rækker, da de vejedes i Slagterierne, have havt lige tomme Maver, Tarme og Blærer, og den ringe Forskjel, der har været i Svindet for de forskjellige Rækker, kan meget godt finde sin Forklaring i et forskjelligt Indhold i disse Organer.

Efter at de slagtede Dyr havde hængt Natten over, blev hver enkelt Krop vejet, og Flæskelagets Tykkelse maalt, dels foran ved Boven og dels længere tilbage ved Lænden nær Ryggen, hvorhos der af Slagteriets »kyndige Mand« blev fældet en Dom over Flæskets og Kjødets almindelige Beskaffenhed, og om de kjødfulde Dele af Dyret vare særlig udviklede. Saadanne Undersøgelser, hvori en passende Størrelse af Slagtevægten ogsaa indgaaer, er det bestemmende for, om Slagtevægten bliver afregnet efter Ugens »Notering« for jævnt gode Varer, eller om der til denne kan gives et Tillæg, eller der bør ske et Fradrag. I Henhold til den saaledes foretagne Bedømmelse og de sig dertil sluttende Priser have vi opført fire Klasser for Bedømmelsen nemlig: 1. »bedst« — 2. »bedre« — 3. »god« — 4. »ringe«. Disse Betegnelser vil som Regel betyde:

»god« (eller 3die Klasse), at Dyrets Størrelse, Form, Fedme, Flæskets og Kjødets Beskaffenhed, alt tilsammen har kunnet betales med »Notering« for gode Sengsvinvarer;

»bedre« (eller 2den Klasse), at der har kunnet gives en lille Overpris over »Notering«;

»bedst« (eller 1ste Klasse), at der har kunnet gives den højeste Overpris over »Notering«, som der paa den givne Tid i Slagteriet betaltes for bedste Varer;

»ringe«, at Flæsk og Kjød har været løst eller havt andre Fejl, der have bevirket, at der er skeet et Afdrag i den ved Noteringen fastsatte Pris.

Ved den samlede Afregning for Svinene fra en Række er dog undertiden Klasserne »god« og bedre« slaaede sam-

men til Prisen for »god«, medens paa den anden Side, naar der har været mange Svin i Klassen »bedst« og kun faa i Klassen »bedre«, disse sidste da ogsaa ere blevne betalte med Prisen for bedste Klasse.

Af de 175 Dyr paa Afsnit C er under Forsøgene udgaaet 3, og ved Forsøgenes Slutning er holdt tilbage paa Gaardene 14 af de mindste Dyr. Der blev saaledes afsendt til Slagterierne 158 Dyr. I Tab. VIII er givet en summarisk Oversigt over, hvorledes disse Dyr bleve fordelte i Bedømmelsesklasserne, samt Gjennemsnit af Vægt, Svind og Tykkelse af Flæskelag i hver af Klasserne.

Tab. VIII. De slagtede Dyrs Fordeling efter Bedømmelse.

Af 158 Dyr fra 21.—26. Række:	Gjennemsnit af:				
	1 Dyrs Vægt		Svind*)	Flæskelagets Tykkelse ved	
	paa Gaard	slagtet		Boven	Lænden
	Pd.	Pd.	pCt.	Tom.	T.*)
98 Dyr i 1. Klasse: »bedst«	158	117	25.9	1.7	1.0
49 — 2. — : »bedre«	170	128	24.7	2.0	1 3
10 — 3. — : »god«	181	139	23.2	2.2	1.5
(1 Dyr i Klassen »ringe«)***)					

*) Svindet saavel her som i de efterfølgende Sammenstillinger er beregnet af Vægt paa Gaarden, altsaa sidste Forsøgsvejning, og Slagtevægt.

**) 1 Tomme = 26 Millimeter.

***) Der kom fra alle Rækkerne kun ét Dyr i denne Klasse. Dets Flæsk var for »løst«, men da Grunden hertil utvivlsomt maa søges i, at Dyret viste sig at være en »Orne«, og næppe har det mindste med Foderets Beskaffenhed at gjøre, medtages dette Dyr ikke i Tab. VIII, og den sig dertil sluttende Oversigt. Kolonnen for Klassen »ringe« har derfor kunnet udgaa af Tab. VIII. Dyret tilhørte 23. Række.

Det fremgaaer af Tab. VIII, at Klassernes Godhed aftager, eftersom Dyrenes Vægt og Flæskelagets Tykkelse tiltager, og fra Klasse til Klasse har Tykkelsen af Flæsket saavel ved Bov som ved Lænd tiltaget med omtrent $^1/_4$ Tomme, og Dyrenes Vægt med godt 10 Pd. Det sees derhos, at Svindet er aftagende fra bedste Klasse og ned efter, hvilket vist, — saa vidt vi kunne skjønne af andre Sammenstillinger, — nærmere staaer i Forbindelse med den tiltagende Fedme af Dyrene (Flæskelagets Tykkelse) end netop med Forøgelsen i Vægten.

Tallene i efterfølgende Oversigt skulle særlig vejlede os i en Undersøgelse af, om Arten af det ydede Foder har havt nogen paaviselig Indflydelse paa Svindet ved Slagtning, paa Flæskelagets Tykkelse og paa, i hvilken Klasse de slagtede Kroppe ved Bedømmelsen ere komne.

Vejningen og Bedømmelsen af de 157 Dyr fra Afsnit C giver følgende Gjennemsnitstal og procentiske Summer.

a) Sammenligning mellem Byg og Rug som Foder:

	Byg.	Rug.	
Svind ved Slagtning	25.7	25.0	pCt.
Flæskets Tykkelse ved Bov	1.8	1.9	Tom.
do. do. - Lænd	1.2	1.1	»
Bedømmelse: Af	100	100	Dyr.
kom i 1ste Klasse	68	63	»
2den »	21	34	»
3die »	11	3	»

Disse Tal staa hinanden saa nær, at det utvivlsomt maa betegnes som tilfældigt, om de ved de enkelte Rækker svinge til Fordel for den ene eller den anden af disse to Kornsorter. Det procentiske Tal for Antallet af de Dyr, der ere komne i 1ste Klasse, er vel lidt større for Bygholdene end for Rugholdene, men til Gjengjæld falder for Rugholdene det mindste procentiske Tal i 3die Klasse. At Svindet har været lidt mindre for Rugholdene end for Bygholdene maa utvivlsomt betragtes som rent tilfældigt.

b) Sammenligning mellem varierende Foder af Mælk og Korn:

	lidt Korn meget Mælk.	norm. Korn norm. Mælk.	meget Korn lidt Mælk.	
Svind ved Slagtning	25.9	24.7	24.6	pCt.
Flæskets Tykkelse ved Bov .	1.8	1.8	1.9	Tom.
do. do. - Lænd	1.1	1.1	1.1	»
Bedømmelse: Af	100	100	100	Dyr.
kom i 1ste Klasse	69	72	68	»
2den »	27	28	21	»
3die »	4	0	11	»

De samsvarende Tal i denne Opstilling staa hinanden meget nær. Svindet er størst for »lidt Korn — meget Mælk«, men omtrent lige stort for »normal Korn — normal Mælk« og »meget Korn — lidt Mælk«. For det sidste Foder er der vel kommen 11 pCt. af Dyrene i 3die Klasse, medens der i de andre to kun er henholdsvis 4 og 0 pCt.; men da der er 68 pCt. af Dyrene i 1ste Kl., og da tilmed de 11 pCt. i 3die Kl. alene stamme fra en enkelt Række, saa er det næppe berettiget deraf at slutte, at det større Kornfoder skulde give en ringere Vare end det større Mælkefoder, naar Mængden for begge afpasses saaledes, at Trivselen bliver ens.

c. Sammenligning mellem Mælk og Valle som Foder:

	Mælk	Valle	
Svind ved Slagtning	24.6	24.9	pCt.
Flæskets Tykkelse ved Bov	1.8	1.9	Tommer.
do. do. - Lænd	1.1	1.1	—
Bedømmelse: Af	100	100	Dyr.
kom i 1ste Klasse	73	48	»
2den »	27	44	»
3die »	0	8	»

Medens Tallene for »Svind« og for »Flæskets Tykkelse« staa hinanden nær for »Mælk« og »Valle«, ere de derimod for »Bedømmelse i Klasser« til Fordel for

Mælkefoderet; men det maa dog bemærkes, at dette særlig skyldes, at for »normal Korn — normal Valle« samt »meget Korn — lidt Valle« er forholdsvis faa Svin, nemlig af 16 kun 6, komne i 1ste Klasse, hvorimod »lidt Korn — meget Valle« har givet af 9 Svin 6 i 1ste Klasse og 3 i 2den Klasse, hvortil kommer, at i og for sig har Vallefoderet givet et ret godt Resultat.

Men som sagt, der er en Antydning af, at Mælkefoderet har givet en lidt finere Vare end Vallefoderet, og hvis dette ikke blot er en Tilfældighed, saa faaer Mælken derved i Sammenligning med Valle en lille Forøgelse i Foderværdi, men da det under Afsnit B er vist, at overfor Dyrenes Tilvæxt har 1 Pd. Mælk havt ondt ved at holde Ligevægt med 2 Pd. Valle, saa bødes der maaske saa meget herpaa ved at Mælken har givet et lidt finere Produkt, at man desuagtet ikke begaaer nogen kjendelig Fejl ved at sætte 1 Pd. Mælk = 2 Pd. Valle.

Afsnit E. Mængden af »beregnet« Kornfoder for 1 Pd. Tilvæxt i 21de—26de Række.

I de to sidste Afsnit er der gjort Rede for, at indenfor forholdsvis vide Grænser i Forholdet mellem Mængden af fast og flydende Foder have følgende Dele af de brugte Foderstoffer kunnet træde i Stedet for hinanden, uden at dette har havt nogen væsentlig Indflydelse hverken paa Dyrenes Forøgelse i Legemsvægt eller paa Handelsprisen for de slagtede Dyr, nemlig efter Vægt:

1 Del Byg og ..... 1 Del Rug.
1 Del Byg el. Rug og.... 6 Dele skummet Mælk.
1 Del Byg el. Rug og.... 12 Dele Valle.

Men naar saa er, er man berettiget til ved de heraf fremgaaende Forholdstal at reducere et af disse Foderstoffer til et andet, naar Talen er om deres Nyttevirkning som Svinefoder. Altsaa, naar de i Tabellerne opførte Tal for Mælk (Kjærnemælk iberegnet) divideres med 6, og for Valle med 12, og Kvotienten adderes til det opførte Korn-

foder, faaes hele Mængden af, hvad vi ville kalde »beregnet« Kornfoder.

Da Kjærnemælk og skummet Mælk have omtrent samme kemiske Sammensætning, gaa vi ud fra, at 1 Pd. Kjærnemælk og 1 Pd. skummet Mælk have samme Foderværdi. At dette er tilladeligt, herfor haves der en lille Antydning i de 3 første Vejningsperioder i Rækken Kjærsgaard, hvor der istedetfor skummet Mælk er benyttet Kjærnemælk, uden at dette har indvirket kjendelig paa Overensstemmelsen mellem Tilvæxterne for de forskjellige Hold*). Men da hertil kommer, at der i det Hele ved disse Forsøg kun er benyttet forholdsvis lidt Kjærnemælk, kan der under alle Omstændigheder ved de følgende Beregninger ikke begaaes kjendelige Fejl ved at sætte 1 Pd. Kjærnemælk = 1 Pd. skummet Mælk.

Ved nu at dividere det saaledes fundne og »beregnede« Kornfoder med den dertil svarende Tilvæxt, faaes hvor mange Pd. »beregnet« Kornfoder, der er brugt for at fremkalde 1 Pd. Tilvæxt. Resultatet af disse Beregninger findes opført i Tab. IX. Vi have ved disse Beregninger benyttet Middeltallene for 2 og 2 Hold i hver Række; thi paa den ene Side skeer herved nogen Udjævning af Tilfældigheder, og paa den anden er der ingen Anledning til at adskille Byghold og Rughold eller Mælkehold og Vallehold; naar nemlig den opførte Vægt af Mælk og Valle divideres henholdsvis med 6 og med 12, maa der ifølge den fulgte Foderplan udkomme samme Kvotient, og ifølge hvad der foran er vist, have Tilvæxterne for Mælkeholdene og Valleholdene ogsaa meget nær været ens.

Forsøgsrækken for Kjærsgaard er i Tab. IX delt i to Dele af Hensyn til, at den er begyndt med Dyr i en meget yngre Alder end paa de andre Ræk-

---

*) Tilvæxterne for 1 Dyr i 10 Dage ere:

lidt Korn — meget Kjærnemælk:	3.7	Pd.
normal Korn — normal Kjærnemælk:	3.7	»
meget Korn — lidt Kjærnemælk:	3.9	»

ker. 1ste Del af Rækken omfatter Vækstperioden fra 16 til 53 Pund, og sidste Del Resten af Forsøgstiden. Grænsen mellem disse to Dele er valgt saaledes, at Dyrenes Begyndelsesvægt ved den sidste Del er omtrent den samme som i 23de, 25de og 26de Række, med hvilke Kjærsgaardrækken nærmest bør sammenlignes.

Hovedhensigten med Tab. IX er nærmest, at den skulde tjene til at gjøre Sammenligninger mellem Tallene for »beregnet Korn til 1 Pd. Tilvæxt«; men da indenfor de enkelte Rækker disse Tal, naar Perioderne ikke gjøres for snævre —, ere stigende med Dyrenes Legemsvægt, saa følger heraf, at Begyndelsesvægt og Slutningsvægt bør være meget nær ens for Rækkerne, naar disse skulle sammenlignes med det Formaal at undersøge, om der er fodret noget nær lige økonomisk paa de forskjellige Gaarde. For at naa dette, er ved denne Opgjørelse i enkelte af Rækkerne udskudt sidste Vejningsperiode.

Som det fremgaaer af Tab. IX, er indenfor hver af Rækkerne 23—26de »beregnet Korn« ens for alle Hold. Dette følger ligefrem af den fulgte Foderplan, hvis Grundlag netop for 23—26de Række var, at 1 Pd. Korn erstattedes med 6 Pd. Mælk eller 12 Pd. Valle. I 21 og 22de Række er derimod 1 Pd. Korn erstattet med 5 Pd. Mælk, medens Reduktionen af Mælk til Kornfoder i Tab. IX er skeet ved Division med 6, hvoraf følger, at det for Holdene opførte »beregnede Korn« maa stige med aftagende Mælkefoder. De i Kolonnerne for »beregnet Korn ialt« opførte Tal forudsættes at være et tilnærmelsesvis rigtigt Udtryk for Foderværdien af hele den samlede Fodermængde, medens de i sidste Kolonne opførte Tal: »Korn for 1 Pd. Tilvæxt«, skulle være Udtrykket for Bekostningen i Korn ved Frembringelsen af 1 Pd. Tilvæxt.

Af Tallene for 21 og 22de Række sees det nu, at eftersom Fodermængden inden for hver Række stiger, bliver Frembringelsen af 1 Pd. Tilvæxt billigere og billigere; i 21de Række gaaer Tallet ned fra 5.3 til 4.7 og i 22de Række fra 4.8 til 4.0. Nu er det jo nok muligt, at

Tab. IX. Pd. beregnet Korn forbrugt til 1 Pd Tilvæxt.

	1 Dyrs Vægt i Gjennemsnit		Tilvæxt i alt	Beregnet Korn	
	begyndt	sluttet		i alt	for 1 Pd. Tilvæxt
	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.
21. Række. Gjeddesdal. (120 Dage)					
lidt Korn — meget Mælk..	65.3	149.7	84.4	450.7	5.3
normal Korn — normal Mælk..	64.8	160.2	95.4	466.7	4.9
meget Korn — lidt Mælk	64.5	167.9	103.4	482.7	4.7
22. Række. Bregentved (90 Dage)					
lidt Korn — meget Mælk..	77.8	157.5	79.7	380.2	4.8
normal Korn — normal Mælk..	72.1	164.0	91.9	393.7	4.3
meget Korn — lidt Mælk	75.8	177.0	101.2	407.1	4.0
23 Række. Nislevgaard. (110 Dage)					
lidt Korn — meget Mælk..	54.4	155.3	100.9	435.3	4.3
normal Korn — normal Mælk..	55.5	158.7	103 2	435.3	4.2
meget Korn — lidt Mælk	55.9	156.1	100.2	435.3	4.3
Gjennemsnit...	55.3	156.7	101.4	435.3	4.3
24. Række. Kjærsgaard. I (første 70 Dage)					
lidt Korn — meget Mælk..	16.0	52.2	36.2	110.0	3.0
normal Korn — normal Mælk..	16.0	52.7	36.7	110.0	3.0
meget Korn — lidt Mælk	15.9	53.0	37.1	110.0	3.0
Gjennemsnit...	16.0	52.6	36.7	110.0	3.0
24. Række. Kjærsgaard. II (sidste 100 Dage.)					
lidt Korn — meget Mælk..	52.2	148.4	96.2	404.3	4.1
normal Korn — normal Mælk..	52 7	150.2	97.5	404.3	4.1
meget Korn — lidt Mælk	53.0	152.9	99.9	404.3	4.0
Gjennemsnit...	52 6	150.5	97.9	404.3	4.1
25. Række. Gjeddesdal. (120 Dage)					
lidt Korn - meget Mælk el. Valle	53.4	157.0	103.6	431.0	4.2
normal Korn - normal Mælk el. Valle	52 9	158.8	105.9	431.0	4.1
meget Korn - lidt Mælk el. Valle	52.0	158 8	106.8	431.0	4.0
Gjennemsnit...	52.8	158.2	105.4	431 0	4.1
26 Række. Wedellsborg. (100 Dage)					
lidt Korn - meget Mælk el. Valle	49.3	150.1	100 8	373.3	3.7
normal Korn - normal Mælk el. Valle	49.6	152.8	103.2	373.3	3.6
meget Korn - lidt Mælk el. Valle	51.7	152.1	100.4	373.3	3.7
Gjennemsnit...	50.2	151.7	101.5	373.3	3.7

Dyrene fra Holdene med det rigeligste Foder ere blevne vel fede til at være fineste Sengsvinvarer; men det er ogsaa muligt, at dette stammer mest fra Dyrenes større Vægt, og herpaa kunde der have været raadet Bod ved at afsende dem tidligere til Slagteriet. Saavel paa Grund af, at der ikke er brugt det rigtige Forholdstal mellem Mælk og Korn i 21de og 22de Række, som fordi Dyrenes Begyndelses- og Slutningsvægt er større dér end i de efterfølgende Rækker, er det urigtigt at inddrage disse to Rækker i nedenstaaende Sammenligninger.

I 23de—26de Række er 1 Pd. Korn erstattet med 6 Pd. Mælk eller med 12 Pd. Valle, og det har derfor særlig Interesse nærmere at sammenligne det for disse Rækker i Tab. IX beregnede Kornforbrug til 1 Pd. Tilvæxt. Det viser sig da, at dette har været mindst, nemlig kun 3 Pd., ved 1ste Del af Forsøgsrækken paa Kjærsgaard. Fra de andre Rækker haves imidlertid ikke Forsøg med Dyr i en saa ung Alder, hvorfor vi lade denne Del af Kjærsgaard-rækken udgaa af nedenstaaende Sammenligning. Gjennemsnit for Holdene haves i Tal. X.

Tab. X. Udtog af Tab. IX.

	Gjennemsnitsvægt		Tilvæxt		beregn. Kornf	
	begyndt.	sluttet.	i	ialt	ialt	for 1 Pd. Tilvæxt
	Pd.	Pd.	Dage	Pd.	Pd.	Pd.
23de Række. Nislevgaard	55	157	110	101	435	4.3
24de — II. Kjærsgaard	53	151	100	98	404	4.1
25de — Gjeddesdal	53	158	120	105	431	4.1
26de — Wedellsborg	50	152	100	102	373	3.7

Tallene i sidste Kolonne i Tab. X, multiplicerede med Prisen for 1 Pd. Korn, skulde være et Udtryk for, hvad det paa hver Gaard har kostet i Penge at producere 1 Pd.

Tilvæxt for en Fedningsperiode, i hvilken Dyrenes Vægt gaaer fra omkring 50 Pd. til godt 150 Pd. — Man maa dog ikke lægge for stor Betydning i en lille Forskjel mellem disse Tal; thi hvis f. Ex. for Nislevgaard, hvor Dyrenes Begyndelsesvægt er størst, og hvor den opførte Slutningsvægt er 157 Pd., de to sidste Vejningsperioder ikke medregnes, hvorved Slutningsvægten synker til 147 Pd., vil dette bevirke, at »beregnet Korn for 1 Pd. Tilvæxt« gaaer ned til 4.1 Pd., altsaa samme Tal som for 24de og 25de Række.

Der er saaledes i Virkeligheden for de tre Gaardes Vedkommende god Overensstemmelse mellem Bekostningen af — inden for de samme Grænser af Legemsvægten — at have produceret 1 Pd. Tilvæxt. Paa Wedellsborg er der arbejdet billigere. At angive en bestemt Grund hertil er næppe muligt af det foreliggende Forsøgsmateriale.

Selvfølgelig kunne tilsvarende Beregninger lige saa godt udføres ogsaa for Rækkerne fra Afsnit A og B. Men disse Beregninger have, paa Grund af den manglende Ensartethed i Forsøgenes Udførelse, næppe stor Værdi til Sammenligninger, hvorfor vi ikke have villet medtage dem.

Afsnit F. Kemiske Analyser af Mælk, Valle, Byg og Rug.

Af de Tabeller i Beretningen, som indeholde de foretagne kemiske Analyser af det anvendte Foder, gjengives de i Tab. XI opførte Gjennemsnitstal.

Tab. XI.

	Fedt. Kvt.	Æggehvidestoffer. Kvt.	Kulhydrater. Kvt.
1 Pd. Byg indeholder	1.0	9.8	64.1
1 - Rug —	1.3	9.1	65.6
12 - Valle —	0.7	11.0	57.5
6 - skummet Mælk indeh..	1.4	20.2	28.9

Naar der i Tab. XI er opført Mængden af Næringsstoffer i **12** Pd. Valle og **6** Pd. Mælk, og disse dér ere sammenstillede med Mængden af tilsvarende Stoffer i 1 Pd. Korn (Byg og Rug), saa er Grunden naturligvis den, at ifølge de praktiske Forsøg have disse Foderstoffer netop i dette Mængdeforhold kunnet erstatte hinanden; og ret oplysende er det nu af Tab. XI at se, at ej blot 1 Pd. Byg og 1 Pd. Rug, men ogsaa 12 Pd. Valle meget nær indeholde de samme Mængder af hvert enkelt af de 3 Næringsstoffer. Der er saaledes for disse 3 Foderstoffers Vedkommende i Virkeligheden meget god Overensstemmelse mellem Forsøgsresultaterne og Analyserne.

Gaa vi nu et Skridt videre og sammenligne Tallene for 12 Pd. Valle og 6 Pd. Mælk, saa faaes, at:

6 Pd. M. har af { Fedt 0.7 / Æggehv. 9.2 } Kvt. mere end 12 Pd. Valle.

6 Pd. M. har af M. Sukk. 28.6 Kvt. mindre end 12 Pd. Valle.

Da nu 12 Pd. Valle og 6 Pd. Mælk have meget nær kunnet erstatte hinanden, saa synes der at være noget berettiget i at slutte, at det er disse Differenser, nemlig 9.9 (9.2 + 0.7) for Æggehvide og (lidt) Fedt og 28.6 for Mælkesukker, der have udfyldt hinanden. Disse to Tal forholde sig til hinanden som 1: 2.9.

Ledelsen paa Gaardene af disse Forsøg har været overdraget til følgende af mine Medarbejdere:

Forsøgene paa Ladelundgaard, Sanderumgaard samt Nøjagtighedsforsøgene paa Rosvang til daværende Overassistent Leegaard; Forsøgene paa Duelund og Mælk-Valle Forsøgene paa Rosvang til Assistent M. C. Pedersen; 12te og 13de Række paa Gjeddesdal samt alle de under Afsnit C med Tilbehør og Bedømmelsen i Afsnit D til Overassistent Lunde.

Idet jeg slutter denne Beretning, maa jeg paa Forsøgenes, mine Medarbejderes og egne Vegne bringe en Tak til de mange Landmænd, der have stillet Lokaler og Forsøgsdyr til vor Raadighed. Det er store Fordringer, disse Forsøg have stillet til Forsøgsværterne; paa de fleste Gaarde har der saaledes maattet indrettes særlige Rum til Forsøgsdyrene, og det kan ikke undgaaes, at naar vi f. Ex. paa en Gaard udtage 30 Dyr af Besætningen til vore Forsøg, saa maa dette indvirke paa den regelmæssige Drift i Svinestalden, ligesom det ogsaa kan gribe forstyrrende ind i Mejeriets Drift, naar vi i flere Maaneder i Træk lægge Beslag efter Omstændighederne paa en vis Del af skummet Mælk eller af Valle eller af begge Dele uden Hensyn til, om man netop paa den Tid i Mejeriet ønsker at lave Ost eller ej. Jeg indseer tilfulde, at det er store Vexler, vi saaledes trække, men det er paa den anden Side en stor Tilfredsstillelse og Opmuntring for mine Medarbejdere og mig at være Vidne til den Redebonhed, hvormed Forsøgsværterne søge at imødekomme ethvert Ønske, der sigter til, at Forsøgene i deres Udførelse blive saa nøjagtige som muligt, for at de kunne blive retledende baade i praktisk og theoretisk Retning.

Det nu i en Række af Aar etablerede Samarbejde mellem ikke faa Landmænd og Forsøgslaboratoriet fik ifjor en ikke ringe Tilvæxt ved, at nogle større Smørhandlere traadte til som Dommere ved vore Forsøg over Afkøling af Smør. Men iaar har det faaet en ikke mindre betydningsfuld Tilvæxt ved det Bidrag, der er ydet af tre store Svineslagterier; uden dette Bidrag vilde Afsnit D ikke være fremkommen, men Savnet af dette Afsnit vilde i og for sig have været en væsentlig Mangel, og Beretningen vilde have mistet sin afrundede Form. Det paa dette Punkt etablerede planmæssige Samarbejde turde maaske ved fremtidige Forsøg over Svinefodring, hvad enten de ledes fra Laboratoriet eller ej, faa en Del Betydning ud over, hvad det har i nærværende Beretning.

Etatsraad Valentiner: Det var forbavsende, hvor nøjagtigt Dyrene havde svaret paa de Spørgsmaal, der vare stillede til dem. Grunden laa sikkert i, at Spørgsmaalene vare stillede rigtig. I det Hele indeholdt Forsøgene en Antydning af, at man ad samme Vej vil kunne naa ikke ubetydelige Resultater ogsaa paa andre Punkter. Naar man vil have fuldstændig rigtige Resultater, vil det altid være en nødvendig Fordring, at Dyrene, man experimenterer med, ere af samme Alder, have samme Vægt, ere af samme Afstamning og opdrættede paa samme Gaard; man kan ikke forlange at Dyr, som ere sammenbragte fra forskjellige Steder, skulde svare nøjagtig. Det Hovedspørgsmaal, som det ved Forsøgene egentlig drejede sig om at komme paa det rene med, var, hvor meget den centrifugeskummede Mælk var værd, naar den overhovedet skulde bruges til Foder for Dyr. Svaret paa Spørgsmaalet er nu kommet, men det er temmelig ugunstigt, naar man seer, at 1 Pund Korn har ligesaa megen Foderværdi som 6 Pund Mælk eller 12 Pund Valle. Vil man regne det ud i Penge, bliver det et ikke saa ringe Tab for Mælkens Vedkommende. — Det har mere og mere viist sig nødvendigt, at, for at opnaa en høj Pris for Svinene, er det nødvendigt at fodre dem med de Fordringer for Øje, som Slagterierne stille, og gaaer man ud herfra, foreligger der allerede nu bestemte Angivelser af, hvilke Foderenheder Svinene bør have i de forskjellige Udviklingsperioder. I Praxis er en saadan Fodring allerede gjennemført flere Steder, og Taleren vidste i alt Fald et Sted, hvor det var fuldstændig rationelt gjennemført, og hvor et Resultat havde viist sig ganske særlig økonomisk. Det maatte haabes, at Forsøgene bleve fortsatte i en saa stor Udstrækning, som Docent Fjord paa nogen Maade saa sig i Stand til. Det var altid en Glæde for Landmændene at blive bekjendte med Resultaterne af Docent Fjords Forsøg, men det var en ikke mindre Glæde at være Forsøgsvært, og man gav nødig slip herpaa, naar man engang var kommen i Forbindelse med Forsøgene.

Bestyrer Iversen havde med Interesse fulgt Docent Fjords Foredrag, da han netop i længere Tid havde havt sin

Opmærksomhed henvendt paa det Forhold, her var bragt frem. Talerens gjennem det praktiske Liv indhøstede Erfaringer gik i samme Retning som de Resultater, hvortil Docent Fjord var kommen ved sine Forsøg. Ligesom Professor Segelcke for Aar og Dag siden bragte det Spørgsmaal ind i Mejerierne: »Hvor megen Mælk bruges der til 1 Pund Smør«, saaledes havde nu Docent Fjord bragt det Spørgsmaal ind i Svinestalden: »Hvor meget Korn bruges der til 1 Pund levende Vægt«, og det vil her gjøre den samme Nytte, som det første Spørgsmaal har gjort for Mejeriernes Vedkommende. Vilde man bringe det samme Spørgsmaal ind i Kostalden, naar Talen er om Mælk, vilde man ogsaa der faa interessante Resultater frem.

Præsidenten. De Forsøg, som nu havde været Gjenstand for Omtale, vare et nyt Led i den Række af Forsøg, som Docent Fjord havde foretaget, og som havde været til Gavn for Landbruget ved den grundige og solide praktiske Vejledning, som derved erholdtes. Docent Fjord havde takket Forsøgsværterne og dem, der i øvrigt havde bistaaet ham, og Taleren vilde nu rette en Tak til Docent Fjord som Den, der iværksætter og leder Forsøgene, og som med en sjælden Evne forstaaer at faa de forskjellige Faktorer til at arbejde sammen med sig til Gavn for Landbruget. Til denne Tak vilde Taleren føje Haabet om, at Docent Fjord fremdeles i mange Aar endnu maatte kunne arbejde videre i samme Retning og føje endnu mange Led til den Række af Forsøg, for hvilken der allerede havde været saa rig Anledning til at takke ham.

Landøkonomiske Meddelelser fra forskjellige Egne om Aaret 1887.

Fra Egnen Nord for Esrom.

Tidens Tryk har næppe været stærkere her end andet Steds — snarere noget mindre, dels fordi Ejendomspriserne ikke have været skruede saa højt op som i andre Egne af Landet, dels fordi der i det Hele taget ikke har været saa megen Luxus i denne Egn som i mange andre, dels endelig fordi Hovedmængden af Ejendommene er Bøndergaarde, hvis Modstandskraft under vanskelige Forhold er større end de mindre Herregaardes. De gode Jorder ere heldigst stillede, idet Kartoffeldyrkningen, som paa sandede Arealer langs Kattegat undertiden har været meget lønnende, iaar har været det mindre som en Følge af den stærke Konkurrence fra Nordtyskland. Velkultiverede, drænede Jorder have altsaa Fortrinet, men en medvirkende Aarsag til at denne Egn ikke er kommet til at føle det økonomiske Tryk saa stærkt turde iøvrigt ligge i, at der i det Hele taget ikke er bunden saa megen Kapital i Landbruget, — man er gaaet meget sindig frem, og de betydelige Ofre i Retning af Forbedringer i alle Retninger, som adskillige andre Egne have at fremvise, vare ikke ret naaede hertil, før de nuværende Vanskeligheder begyndte. — Driftskapitalen har ikke med Nødvendighed været saa stor, — og den Stagnation, som Egnen syntes at lide under i de gode Tider, har i Virkeligheden medført nogle Fordele i de mindre heldige, — de høje Træer ere mere udsatte for at blæse overende i Storm end Buskene.

En Normalpris for Ejendommenes Værdi er vanskelig at angive, men man kommer vist Sandheden nogenlunde nær ved at antage, at den er reduceret c. 15 %.

Bestræbelserne for at basere Indtægterne paa Mejeriet og dets Frembrindelser frembyde det bedste Grundlag for Arbejdet paa at bringe Balance mellem Indtægter og Udgifter; — her findes en afgjort Stræben i denne Retning, som giver sig tilkjende ved forøget Omsorg for at skaffe gode Besætninger, Interesse for forbedret og rationel Fodring, udvidet Rodfrugtdyrkning, fornuftigt Svinehold og Behandling af Produkterne i Overensstemmelse med Markedets Fordringer.

At det hverken gaaer hurtig eller let med disse Forandringer er atter en Følge af Egnens Mangel paa Bevægelighed, men Tendensen er der og gaaer ganske vist i den rigtige Retning! Forandringer i Produktionsmethoden er her Hovedsagen, og jeg tvivler ej om, at Forandring i Kreditforholdene vil have stor Betydning; det ligger nærmere for Bondestanden her at tage sig rigelig Tid til Overgangen, — at den kunde gjøres hurtigere ved Hjælp af forøget Kapital er utvivlsomt, men en saadan Arbejdsmaade ligger dem noget fjærnere.

Fra Amager.

At karakterisere Høsten er noget vanskeligt, saa meget mere som Afgrøderne og selv en Sædart som Rugen have været saa højst forskjellige. Her paa Gaarden haves to Rugmarker saaet paa samme Tid, Asower-Rug og Bretagne-Rug. — Den første tog Skade i Dræningstiden og giver 8 à 9 Fold, den anden tog ingen Skade og giver omtrent 16 Fold. Er det ikke mærkværdigt? Begge disse Rugsorter have været dyrkede her paa Gaarden i adskillige Aar uden hidtil at have viist nogen Forskjellighed i Voxemaade og Haardførhed. — De væsenligste Tryk, der hvile paa Landbruget ogsaa herude, er selvfølgelig de daarlige Priser for saa godt som alle Produkterne, et Forhold, der dog har noget mindre Betydning herude end de fleste andre Steder, eftersom de fleste af vore mindre Jordbrug her ere i høj Grad alsidige, — hvor-

ved jeg forstaaer, at de have lidt af mange forskjellige Slags Produkter at afhænde. — Dette giver dem alligevel en Styrke og Modstandsevne, der under vanskelige Forhold ikke er uden Betydning. De Jordbrug, der bedst modstaa Tidernes Ugunst, — de være større eller mindre, paa lette eller sværere Jorder, — ere selvfølgelig saadanne, hvor der haves en afgjort høj Kultur i Jorden, hvor Brugerne baade ere i Besiddelse af Flid og Økonomi, men ogsaa af tilstrækkelig Dygtighed og pekuniær Kraft, at ikke det første eller andet indtrædende Tab eller Uheld skal være i Stand til at ryste Bedriften i dens Grundvold.

En Bedring maa ske ved Landbruget og ved selve dets Brugere. En Udvikling af Dygtigheden, en aldrig svigtende Paapasselighed, en stadig Forøgelse af Jordens Kultur, Ydeevne, dens Renholdelse, Besætningernes Konservering og Fremgang ere selvfølgelig Punkter, tilligemed mange andre, hvorpaa Opmærksomheden stadig maa være henvendt. — Nogen egentlig Fremgang kan vel ikke siges at have fundet Sted i de sidste Aar, og større Grundforbedringer foretages ikke, men der arbejdes dog med mere Plan og Omtanke i mange Forhold, og allerede dette er et Fremskridt, som ikke er uden Betydning. — At kulegrave Jorden er bleven noget almindeligt i de senere Aar — hvilket Arbejde da har beskjæftiget en hel Del Folk; thi naar een Mand lader $^1/_2$ Td. Land, en anden 1 og en tredie 2 Tdr. Land kulegrave, saa kan dog derved en hel Del Folk faa Beskjæftigelse paa en Tid, hvor det er meget vanskeligt at faa fat paa andet Arbejde, men en Betingelse er det, at Jorden ikke er frossen.

Den hertil indførte Svinepest har berørt Amager temmelig alvorlig. Vi haabe imidlertid, at den rolige og grundige Overvejelse af alt hvad der staaer i Forbindelse med denne Sag vil gjøre Sit til, at de sanitære Fordringer bedst lade sig tilfredsstille derved, at de økonomiske Hensyn under de givne Forhold ogsaa komme til sin Ret. — Gjødningen — Dagrenovationen — maa erhverves for Landbruget, men dette skal til Gjengjæld stille fuldt ud betryggende Garanti og underkaste sig enhver Kontrol, der forlanges fra flere Sider baade for Dyrs og Menneskers Vedkommende.

Fra Egnen Taastrup—Kjøge.

Forholdene ere i det Hele saa temmelig de samme som ifjor; — Høsten har været god og blev vel bjerget; Kreaturerne kom i Tide ind; der har ingen særlige Ulykker meldt sig med Undtagelse af Svinepesten, hvis Følger heller ikke ere saa følelige for en Egn, som næsten udelukkende er vant til at arbejde for det kjøbenhavnske Marked; — Kort, alt vilde været fortræffeligt, naar blot Priserne paa Salgsprodukterne vare højere. — Men til Trods for de usle Priser paa Korn og Mejerifrembringelser, Kjød og Flæsk, saa er Tilstanden dog i det Hele god; — der er vel Faa, som tjene Penge, men Færre, som gaa fallit, næppe flere end i de gode Aar; Restancer paa Kommuneafgifter, Tienden m. v. voxe aldeles ikke; — hvorfor? Fordi man sparer; — den danske Bondestand har en mærkelig fin økonomisk Sans, en Evne til at sætte Tæring efter Næring, en egen Elasticitet i Retning af Forbrug, som har reddet Slægten gjennem Tider, værre end disse, og vil bringe den i det Hele og store ud over Nutidens Tryk uden at ret Mange gaa til Grunde. — Føjer man til denne Evne det Moment, at ganske vist mange Forbrugsartikler, Foderstoffer m. v. ere sunkne i Pris, vil det nok forstaaes, at man efterhaanden finder sig til Rette i Forholdet og læmper sig derefter. —

Disse Udtalelser gjælde dog væsentlig Bønderne; de større Jordbrugere, hvoraf der iøvrigt kun findes faa i denne Egn, have ifølge Forholdenes Natur vanskeligere ved at følge det omtalte Spareprincip, om det end er Opgaven at søge det gjennemført saa vidt muligt; medens Bonden kan afskedige sin Pige og sin Karl, kan udføre det meste Arbejde selv og ved Familiens Hjælp, kan leve yderst tarveligt, kun ofre lidt til Børnenes Uddannelse, Fornøjelser m. v., — falder det vanskeligere at gjøre Indskrænkninger i disse Retninger paa de større Ejendomme, til hvis Besidder der ifølge gammel Hævd stilles større Fordringer paa alle Omraader. —

Spørges der nu, hvorfra Bedringen skal ventes, da véd jeg kun ét Svar: — Gjennem stigende Konjunkturer;

— det gjælder om at holde de 7 magre Aar ud, og ikke tabe Troen paa, at lysere Tider ville oprinde; de ville komme, saa sikkert som Dag følger efter Nat, og til den Tid ville de daarlige Tider forhaabentlig have lært den hele Befolkning Flid, Nøjsomhed og Sparsommelighed.

Men de daarlige Tider skulle benyttes ikke blot til at udvikle disse Dyder, men ogsaa til at styrke Landbruget i de kommende Tider i den store Konkurrencekamp; — ligesom det er hver Enkelts Pligt at arbejde paa sin egen Udvikling og Dygtiggjørelse, saaledes bør ogsaa Staten yde sin mægtige Bistand, beskytte Landbruget mod Kunstsmør, mod Farsoter, lette Adgangen til god Undervisning saavel ved Landboskolerne som Landbohøjskolen, hjælpe til at sprede Kundskab rundt i Landet, værne vore Interesser i Udlandet; — Tidens Tryk afhjælpes ganske vist ikke derved, men Befolkningens Modstandskraft vil styrkes i Fremtiden. — At der under saadanne Forhold ikke er Tale om at indføre nye Forbedringer, bryde nye Baner, er indlysende, — at blive ved sin Bedrift og passe paa, at intet gaaer til Spilde, at alt bliver fornuftig anvendt, baade Tiden og Pengene, Kraftfoderet og Gjødningen, det er Landmandens Opgave; der er paa det Omraade nok at gjøre, og det vil næppe skade, om man anvender nogle Aar paa at sætte den i System uden at se sig om efter ny Virksomheder. — Ejendomspriserne ere temmelig nominelle; der handles kun lidt; — dog maa man undre sig over, at Prisen paa Jord ikke er sunken dybere; jeg tør ikke anslaa Tilbagegangen til meget mere end 15 % for god Jord med tilhørende Bygninger i Sammenligning med hvad der betaltes i 70erne. — Kommuneskatterne holdes temmelig uforandrede. —

Fra Egnen ved Roskilde Fjord.

Aarets lave Priser have holdt det kontante Udbytte under et Middelaar, naar der sees paa det almindelige. Man søger som Modvægt at spare, hvor det er muligt: paa Arbejdsløn og paa Forbrug i Huset og udenfor Huset, og denne Sparsommelighed bliver mere og mere intensiv. Husmænd

og mine Gaarde have absolut Overtaget under disse Bestræbelser. De mindre glædelige Følger deraf er periodisk Arbejdsløshed og stigende Kommuneafgifter. Lidt længere ude rammes Haandværk og Industri af denne Sparsommelighed; man søger mere end tidligere at hjælpe sig »med det man har«, de gamle Redskaber og Maskiner faa Lov at holde noget længere end ellers o. s. v.

Ved Siden af de lave Priser kommer den hele Trevenhed i Handel og Omsætning, som er saa karakteristisk for Tidens økonomiske Sygdom. — I den sidste Tid er jo Svinepesten kommen til. Jeg troer dog, at den Maade, som denne Sag er greben an paa, har bragt megen Ro i Sindene allerede. De laveste Salg 20—21 Øre pr. Pd. levende Svin turde allerede være forbi. — De Omkostninger, hvormed Salg og Indkjøb ere forbundne, søger man at undgaa navnlig ved Indkjøbs-Foreninger — Foderstoffer og Gjødning — og ved Brugsforeninger samt mere Torve-Salg end tidligere.

Trykket føles næppe stærkere her paa Egnen end almindelig, men vistnok mere paa store Gaarde end paa mindre, samt mere nærved Kjøbstad og paa gode Jorder end paa simple Jorder og længere fra Byen. Hvad Drifts-Systemet angaaer, da har det **forsigtige** Fremskridt, repræsenteret ved godt Kreaturhold, de bedste Udsigter. — Ejendomspriserne ere næppe undergaaede Forandringer i det sidste Aar. Naar Talen er om en Bedring for Landbrugets trykkede Kaar, da troer jeg ikke, at en saadan kan ventes ude fra i en nær Fremtid. Dertil er Landbrugets økonomiske Stilling altfor nøje sammenvævet med det hele Samfunds. Jeg troer derimod, at der kan udrettes adskilligt indadtil. Vor Praxis lider vedblivende af saa alvorlige Svagheder i Produktionen, at betydelig bedre Resultater kunne opnaaes. Min Overbevisning støttes af personlig Erfaring og senest ved Docent Fjords sidste Forsøgs-Resultater. Der er ingen Tvivl om, at vort Landbrug udvikler sig til den rette Side, men det er lige saa sikkert, at der fejles og spildes meget, som kunde undgaaes. Vore Bestræbelser bør især rettes mod dette Punkt. Det er den landøkonomiske »indre Mission«, der bør lægge mere

Kraft i Dagens Arbejde. Jeg er imidlertid ikke blind for Vanskelighederne. Der maa gaaes ud fra det Bestaaende som Grundlag for det Ny, der skal bygges. Men Evnen hertil erhverves hverken i Skolen eller i den senere Praxis alene.

Egnens Fremskridt er mindre fremtrædende. Det bestaaer i Roedyrkning, bedre Kvæghold og i nogen Frøavl, navnlig Græssorterne: Agerhejre, Engsvingel og engelsk Rajgræs.

Arbejderforholdene have været normale. Lønnen er lavere, navnlig for det faste og mindre gode Tyende 15—25 %. Daglønnen er næppe undergaaet nogen Forandring. Man har en Følelse af, at den ikke kan være lavere for den Mand, der har Andre at sørge for end sig selv. Den jordløse Husmand kan kjøbe billigere nu end før, men til Gjengjæld faaer han oftere Arbejdsløshed at drages med, saa hans Stilling er lige uheldig og demoraliserende. Husmænd med Jord til Huset, om end kun til 1 Ko, ere ulige bedre stillede; deres lille Bedrift gjør saa at sige Arbejdsløshed til en ukjendt Gjæst hos dem. — Aalefiskeriet i Roskildefjord er en Tilflugt for mange ledige Folk; men Fjorden synes efterhaanden at blive overbefolket. I alt Fald har Fiskeriet været daarligt baade i sidste og foregaaende Aar. Men bortseet derfra er Fjorden et stort Gode for Egnen. Tjenes der end kun lidt, saa har man dog noget at forslaa Tiden med. Arbejdsløshed alias Lediggang er Fandens Hovedpude, er en Ulykke, der næppe forstaaes ret af andre end Den, den rammer. Den fører ikke til Flid senere, tværtimod! Den ulykkelige Arbejdsløshed gjør baade Arbejderne og Arbejdet daarligere, thi for at undgaa den strække de Dagens Arbejde saa langt som muligt. En Dagsarbejde bliver til halvanden eller to efter Omstændighederne. Interesseløs Kjedsommelighed er den Mørtel, hvormed Arbejds-Dagens Timer mures sammen. At Forholdet udvikler sig saaledes er naturligvis meget at beklage, men til hvilken Side skal man adressere Klagen?

Komune-Afgifterne ere i Stigning i de senere Aar.

Fra Lejreegnen.

Det nuværende Tryk paa Landbruget har jo, som bekjendt, sin Hovedgrund i for højt anlagte Værditaxationer af det Produkt, som man gjennemsnitlig mente at kunne sælge. Hertil kommer at Udgifterne ved Landbruget ikke ere sunkne i samme Forhold. Det var en stor Fejl, at man i de opadgaaende Tider forandrede de Udgifter, som erlagdes i Sæd, til Penge, og det vil nu være meget vanskeligt at føre Forholdet tilbage. Jeg skal kun nævne, at Fattighjælpen uddeltes i Korn, Flæsk, Brød m. m., Daglønnen betaltes dels i Korn og dels med Kosten, samt meget faa Penge, Vejarbejdet udførtes in natura af Hartkornsbrugeren, og ikke ved Licitation efter Sogneraadets Foranstaltninger, der langtfra altid ere ufejlbarlige; kort sagt, de Udgifter, man kom ind paa i de gode Tider til Amt, Komune og Folkeløn, bestaa alle endnu, ja ere endogsaa i Stigning Aar for Aar. Uden at en Reduktion kan finde Sted heri, vil der ikke kunne ognaaes Ballance, førend Jordværdierne nedsættes ret betydelig. Det kan være humant og smukt at bygge Palæer til Thing- og Arresthuse, storartede Syge- og Fattighuse m. m., men Trykket er føleligt for Hartkornsbrugeren, hvem det udelukkende paalignes for Landdistrikterne.

Det er indlysende, at Livsfæsterne, som svare de mindste Afgifter, og dertil i Sæd, staa sig bedre end Ejerne, der have kjøbt deres Gaarde paa anden eller tredie Haand og svare Pengeafgift; derfor er Gaardbrugerne i denne Egn heldigere stillede, fordi de væsentligst ere Fæstere. De mindre Gaarde have Fortrin for de større, fordi de første nu som oftest udføre Arbejdet ved egne og Familiens Kræfter og saaledes sparer fremmed Folkehold. — I de senere tørre Aar have Gaarde med stærke Jorder havt væsentlige Fortrin for de lettere, og Gaarde med en saadan Beliggenhed, at Mælkesalg kan finde Sted til nærliggende Byer uden at benytte den for Mælk specielt dyre Jernbanetransport, samt hvor Halm er sælgelig, have selvfølgelig altid Fortrin for de længere fraliggende Gaarde. Hvor der i længere Tid har været udsøgte

Besætninger og kraftig Fodring er Modstandskraften naturligvis langt større nu, end hvor disse Forbedringer først skulle indføres; ja det kan overhovedet være et Spørgsmaal, om en slig Overgang for Øjeblikket lader sig udføre uden Tab, da den meget stærke Fodring i Forbindelse med det større Kapitaludlæg, sikkert ikke kan blive dækket ved de nuværende Priser paa Smør og Fededyr, uden at godskrive Gjødningen for Summer, som den ikke med de lave Kornpriser kan skaffe frem igjen.

At Ejendomspriserne ere faldne, hvor Salg skal finde Sted, er vistnok en Kjendsgjærning, dog maa man nærmest kalde Priserne nominelle, da kun meget faa Handler finde Sted; thi endskjøndt næsten Alle ville sælge, kunne eller ville de ikke tage et saadant Afslag, at det kan fremkalde synderlig andre Kjøbere end Prioritetshaverne. — Forpagterne paa de fleste større Gaarde have enten faaet direkte Afslag i deres Afgifter, eller omsat Pengeafgift til Sæd efter en 10aarig Gjennemsnitspris, hvilket visselig for Mange har været en stor Lettelse, selv om de ikke derved have opnaaet fuldt ud at kunne klare deres Forpligtelser uden Tab. Det er derfor ikke blot sandsynligt, men temmelig vist, at der ved nye Kontrakter maa finde yderligere Nedsættelse Sted i Afgifterne, samt at disse beregnes efter Sæd, Smør og eventuelt Prisen paa Fededyr.

Den virkelige dygtige Jordbruger, som ikke selv har Kapital, trænger til en billigere Kredit til saadanne Forbedringer, som kunne forventes at ville svare fremtidig Regning (Driftskredit). — Amts- og Sognekomunerne maatte gjøre Dyd af Nødvendighed og paa alle mulige Maader nedsætte deres Budgetter. — Ad Lovgivningens Vej maatte man søge at faa en forbedret Tyendelov, hvorved Fæstemandsinstitutionen kontrolleredes ganske anderledes end nu, og hvorved en større Paalidelighed for Tyendet søgtes opnaaet; desuden strængere Forholdsregler mod Forældre til uægte Børn, saa disse ikke udelukkende blive en Byrde for Komunerne; Oprettelse af samt Tilskud til Alderdomsforsørgelse, der ikke maa kunne omgaaes og blive til Fordel for Spekulanter; stærk Skærpelse mod

Beruselse og en betydelig Forhøjelse af Brændevinstolden, høj Skat paa bajersk Øl, al Spiritus og Tobak, samtidig med Nedsættelse af Tolden paa Kul, Jern, Brædder, Salt og indenlandsk Sukker, og endelig frem for alt, en fuldstændig Umuliggjørelse af al indenlandsk Fabrikation af Kunstsmør samt Forbud mod eller høj Told paa Indførelse heraf.

Fra Landmændenes egen Side kunde selvfølgelig gjøres en Del; saaledes kunde en Dagløn efter Sædskala med Halvdelen i Penge og Halvdelen i Produkter atter indføres, hvorved Brændevin, bajersk Øl og Kaffe vilde faa et Knæk; der kunde gives hyppige Præmier saa vel for lang Tjeneste i Tyendeforhold, som for særlig Dygtighed og Omhu ved Kreaturpasning, hvilket, naar det var almindeligt, mulig ville bevirke, at den Tjeneste eller Bestilling, som nu næsten ansees for en Skam, vilde blive til Tyendets Hæder og Husbondens Gavn. Der kunne og burde være langt større Interessesammenhold mellem Jordbrugerne end der er, hvorved ofte betydelige Summer kunde spares. Der kjøbes saaledes for Tiden store Masser af Handelsfoderstoffer til Priser, som kun den Landmand, der boer ved Byerne og kan sælge Halm, vil kunne faa tilbage igjen ved sit Produkt; med andre Ord, af Mangel paa Sammenhold kjøber Landmanden disse Varer dyrere end han sælger sine egne for Tiden, i Stedet for ved en fornuftig Blanding at bruge sin egen Sæd med Tilskud af Rodfrugter, indtil Foderstoffernes Pris atter kommer til at staa i Forhold til Smør- og Kjødpriserne. De Fremskridt, som i en Række af Aar have fundet Sted i Landbruget, maa derfor desværre siges at stagnere, og mulig endogsaa enkeltvis at være i Tilbagegang. Vist er det, at Forpagtere og Ejere, som ikke have betydelig Kapital, betænke sig paa at fodre deres Besætninger ligesaa stærkt nu, som da de kunde faa 5 Øre for 1 Pd. Mælk og 30 Øre for levende Svin. Om Kjøb af Kunstgjødning hører man næsten aldrig Tale nu, og Udlæg til dyre Redskaber og Maskiner har ligeledes fundet sin Stopper. — Arbejdskraft er rigelig tilstede, stundom mere end der er Spørgsmaal efter; desuagtet vedligeholdes dog Daglønnen her paa Egnen, navnlig

paa de større Gaarde. Karlelønnen er falden ca. 20 %, medens Pigernes Løn snarere er lidt højere. — Komuneskatterne ere ikke faldne, men de fleste Steder i jævn Stigning.

Fra Egnen mellem Kallundborg og Slagelse.

De væsentligste Tryk paa Agerbruget er for høje Prioriteter og for store Driftsomkostninger. Nogle spare paa Arbejdskraften, men saa bliver Følgen, at Udbyttet af Gaarden gaaer for stærkt tilbage; andre drive den med fuld Kraft, hvad der i Længden bliver det, der betaler sig bedst, men dèr bliver Arbejdsudgifterne dog ofte for store i Forhold til Produktpriserne. Og alle Udgifter til Gaardens og Materiellets Vedligeholdelse ere jo ligesaa høje som i de gode Aar. — Trykket føles vist i denne Egn som i andre baade paa større og mindre Ejendomme, baade paa gode og lettere Jorder, og det synes ikke, at Kjøbstæders nærmere eller fjærnere Beliggenhed spiller nogen Rolle; thi Afsætningen af Produkter til Byen kan ikke gjøre nogen stor Forskjel, hvor man ikke har længere til Byerne end Tilfældet er her paa Egnen. De mindre Agerbrug, hvor selve Familien udretter det meste Arbejde, synes at klare sig bedst, og der er som Regel en større Tarvelighed og Flid tilstede hos de Folk. Den kraftige Drift med et godt, passende stort Kohold, tilstrækkelig Roedrift saavel til Køerne som til nogen Fedning ved Siden af, og et passende Svinehold, der forbruger Mælkeaffaldet med lidt Sæd til, synes at være det, der betaler sig bedst; Foderstofpriserne ere saaledes, at det betaler sig bedst at bruge disse og sælge Hvede og Byg, naar Jorderne ere saa gode, at der kan leveres en god, smuk Handelsvare.

En Del Bøndergaarde ere stadig til Salg, og naar Handel skeer, er Prisen for god Jord 6 à 700 Kr. pr. Td. Land, — Gaarde, som i den gode Tid kostede 900 à 1000 Kr. pr. Td. Land. — Forpagterne ere heldigst stillede, da Afgiften i Reglen er sat ned, hvor den ikke i Forvejen var lav, og Ydelserne blive mere ansatte efter Sædpriserne og enkeltvis ogsaa efter andre Produktpriser. — Det er ikke let at se, hvorfra Bedringen skal komme. For den dygtige, driftige

og sparsommelige Landmand vilde en lettere Adgang til billige Driftslaan sikkert være en stor Hjælp. Hvorledes Hjælp i Form af Toldbeskyttelse vilde styrke, er det ikke let for os Landmænd grundig at dømme om. Den sikreste Hjælp bliver nok Selvhjælp i Skikkelse af Flid, høj Grad af Sparsommelighed og Afskaffelse af al Luxus; men det viser sig at være saa vanskeligt at komme ind derpaa, hvad vel nærmest kommer af, at den Velhavende lever imellem den Fattige, og det er strængt for den sidste at trække sig tilbage fra tidligere Omgang. Men bliver Landmanden først saa fornuftig at afskaffe al Luxus og lærer igjen rigtig at »knibe den ud«, saa vil det ogsaa vise sig, at det vil komme til at skade mange andre Samfundsklasser, og derfor falder det ofte Landmændene lidt vanskeligt at forstaa, at saadanne Spørgsmaal som f. Ex. Kunstsmørlovens Affattelse til saa stor Fordel som muligt for Landmændene kan have saa mange Modstandere blandt Ikke-Landmænd; thi det er dog sikkert, at kan Landmanden hjælpes og faa Evne til at bruge noget, da kommer det mange Samfundsklasser tilgode, baade direkte og indirekte.

Andelsmejerierne, som nu findes overalt, ere for mange mindre Jordbrugere et Fremskridt og en Fordel; thi der er saa mange mindre Jordbrug, som før kun havde Tab af deres Kvæghold, og denne Forandring bevirker jo, at der bliver fodret stærkere og saaledes skaffet bedre Gjødning paa en fordelagtig Maade. Men at denne Sag har udviklet sig saa forbavsende hurtig, kommer vist alene af, at der ikke er udfordret kontante Udlæg, men at Alt er anlagt for Kautionslaan; hvordan Sagen senere kan udvikle sig, er ikke godt at vide, om der kan blive ved at være Enighed og Redelighed.

Fra Korsør—Skælskøregnen.

Hvor Gaardene i Haab om stadig gode Tider ere blevne stærkt prioriterede, og hvor Gjælden til Kjøbmanden ofte ikke er bleven klaret hvert Aar, men stadig i Haab om »det kommer nok« paaskrevet næste Aars Regnskab og paa den

Maade stadig voxet, der seer det daarlig ud, og en alvorlig Katastrofe maa komme, selv om den endnu i nogle Aar kan trækkes ud; — men hvor der stadig har været ført en sund og sparsommelig Drift, stadig med Øjet fæstet paa, at daarlige Tider kunde komme, dèr har man vænnet sig til Tidens Tryk og klarer ret godt Vanskelighederne. Ja jeg troer, at mangen en alvorlig og stræbsom Mand betragter disse Aar som en god og gavnlig Lære og er glad ved efter Dagens Gjerning, istedenfor at flankere til Møder og lignende, at kunne hyggeligt i sin Familiekreds nyde Frugten af sit Arbejde. Jeg anseer i Øjeblikket det væsentligste Tryk for Landvæsenet ikke saa meget at være de lave Priser, men hovedsagelig den store Gjæld, som mærkelig nok er skabt i de gode Aar.

Jeg troer ikke, at denne Egn særlig er uheldig stillet i Sammenligning med andre Egne. Tidens Tryk føles mest paa Mellemgaardene paa 150 à 200 Tdr. Land og paa de lette og lidet produktive Jorder. Det er jo kun de store Fold, som f. Ex. iaar, der bøde paa de lave Priser. — Ejendomspriserne ere naturligvis betydelig lavere end før, men hvad der virkelig er godt betinger dog endnu en ret god Pris. — Saa vanskelige Tider trække jo altid en skarp Grænse imellem god og daarlig Jord. — Selv om Forpagterne naturligvis føle Tidens Tryk meget, saa ere de i denne Egn ret ordentlig stillede, saavidt jeg veed; dels have Forpagtningerne ikke været stærkt opskruede, og dels ere en Del Pengeafgifter omgjorte til Sæd efter Kapitelstaxt, som nok giver et Afslag af c. 20 pCt. Forresten anseer jeg det i disse Aar langt bedre og mere betryggende at være Forpagter end Ejer; thi en Forpagtningsafgift kan dog hos en nogenlunde velhavende Ejer reduceres, men Prioriteterne staa fast.

Naar hvad der er usundt og uholdbart er bukket under, og det kun er en lille Del af Landmændene med hvem dette vil ske, saa vil nok den store Del af Landmændene kunne klare sig, naar de blive vel oplærte og forstaa at drive Ejendommene paa en økonomisk Maade med en intensiv Drift. Der maa lægges Vægt paa et forøget og godt Kreaturhold med en kraftig, men

efter Ydelsen afpasset Fodring, en god Roemark og Driften indrettet paa Sommerstaldfodring. Naar dette er i en virkelig god og økonomisk Orden, saa troer jeg endnu, at Landmanden kan holde en Tørn ud.

Det er en stor Fornøjelse saa ofte man seer virkelig smukke Kobesætninger. Hvad Mejerierne angaa, da anseer jeg det endnu for tvivlsomt, om det i Længden betaler sig med de mange Andelsmejerier som opstaa. Men i det Hele arbejdes der med Kraft paa at modstaa Tidens Tryk, og jeg haaber ogsaa, at Landmanden skal vise sig at være sin Opgave voxen. — Arbejdsstyrken har i de sidste Aar været ret rigelig til moderate Priser. Lidt er Arbejdslønnen falden, men dog ikke mere end der overfor Fornødenhederne er fuldkommen Grund til. I Procent er det vanskeligt at opgive, men mere end 5 pCt. troer jeg ikke det er. — Kommuneskatterne ere omtrent uforandrede, jeg vil snarere tro, at de stige end falde. Her i Sognet ere de uforandrede.

Fra Fuglebjerg-Næstvedegnen.

Da Egnen her er ret god, er den næppe af de uheldigst stillede; saa vidt skjønnes, er det som Regel ikke saa meget Gaardens Størrelse som dens Bonitet og Gjødningskraft, samt Besidderens Energi og Dygtighed, der betinger den ringere eller bedre Stilling for Tiden, ligesom naturligvis det større eller mindre pekuniære Herredømme over Bedriften har væsentlig Indflydelse. Ved Ejendomshandler imellem Mand og Mand skjønnes Priserne at være faldne 20 à 25 %. Enkelte Godsejere her paa Egnen have indrømmet deres Forpagtere Afslag i Afgiften, andre have, om end nødig, indrømmet et lille Afslag ved Forpagtningens Fornyelse, men forbedret Bygningerne noget, og indrømmet Forandring i Driften, men alt paa en enkelt Undtagelse nær, langtfra i samme Forhold som Udbyttet af Gaarden er reduceret. Billigere Penge for Landbruget, Læmpelser i Jernbane- og Dampskibsfragter, Ophævelse af Told paa Maskiner og andre af Landbrugets Fornødenheder, samt Told lagt paa adskillige Varer, som indføres, navnlig Majs, vilde vel kunde lette Trykket noget, men ikke

tilstrækkelig for Landmænd, som have kjøbt Ejendomme efter de høje Priser, eller for Forpagtere, som ikke kunne opnaa en rimelig Nedsættelse i Afgiften.

Der arbejdes godt paa at forbedre Kvægbesætningerne, samtidig med en kraftigere Fodring paa de mindre Gaarde, efter at Fælles- og Andelsmejerierne ere blevne temmelig almindelige; paa de store Gaarde har der i en længere Aarrække været arbejdet i denne Retning, og her findes adskillige gode og produktive Herregaardsbesætninger, uden at jeg dermed vil sige, at disse noget Sted, endsige almindelig, have naaet Fuldkommenhed.

Arbejderforholdene er der ingen Grund til at klage over her paa Egnen. De faste Tyenders Løn er vel falden 10 à 15 Procent; Daglejeren faaer samme Dagløn som tidligere. — Kommuneafgifterne ere ikke faldne.

Fra Stevns.

Tidernes Tryk føles maaske nok mindre her paa Egnen end mange Steder, men Tilstanden er derfor dog ikke lystelig, og overalt høres Klager over Pengemangel og over at Indtægterne ikke staa i Forhold til Udgifterne. Tilstanden er vel nok slettest paa Bøndergaarde og mellemstore Avlsgaarde, særlig saadanne som ere kjøbte i de gode Tider og nu ere saa dyre. Mange Falliter forekomme dog ikke, men der tales jo stadig om, at de ville komme. De smaa Agerbrug og Husmandslodder, som ikke behøve fremmed Arbejdskraft og ikke skulle have deres Indtægt ved Salg af Korn, staa sig naturlig bedst, da de ikke ere paavirkede af Prisfaldet.

Forpagternes Stilling her i Egnen er ikke saa gunstig som tidligere, da alle Kontrakter ere indgaaede i de gode Tider og saaledes for høje efter de nuværende Forhold.

Som Middel mod de trykkende Tider kan ikke angives Andet end forøgede Indtægter eller formindskede Udgifter, enten højere Kornpriser eller lavere Afgifter og lavere Arbejdsløn, da dette jo er de største Poster i Regnskabet. En Hjælp vilde ofte kunne haves i Dræning, som er meget lidt benyttet her i Egnen, men de daarlige Tider opfordre jo

ikke til saadanne Udgifter; derimod har Dyrkning af Rodfrugter, og derigjennem bedre Kreaturfodring og Forbedring af Kvægbesætninger, trængt sig frem, og Oprettelsen af flere Andelsmejerier har og bidraget til at fremme denne Gren af Agerbruget. De saakaldte Tyreforeninger ville vel ogsaa gjøre deres Nytte. —

Arbejderforholdene ere gode her. Her er rigelig med Folk selv i Høsten, saa at det er meget lidt fremmed Arbejdskraft, som anvendes udover den, som skaffes Arbejde paa de store Gaarde hele Aaret rundt; her findes næppe Folk, som mangle Arbejde, naar de selv have Stadighed. Arbejdslønnen er ikke nedsat her paa Egnen, men har egentlig aldrig været høj — som Regel 120 Øre pr. Dag med Tillæg af 30 Øre pr. Dag, saa længe Høsten varede. — Kommuneskatterne ere ikke faldne, og der er næppe Udsigt til at det vil ske, da baade Vejvæsenet og Skatteväsenet i den nærmeste Fremtid vil kræve ikke ubetydelige Udgifter.

Faxe—Rønnedeegnen.

Aarsudbyttet for 1887 for Faxe-Præstø-Næstvedegnens Vedkommende i Avl og Mejeriudbytte har været som i et godt Middelaar, for Avlets Vedkommende endog maaske noget over Middelaar, men yderlig nedadgaaende Sædpriser, lave Priser paa Mejeriprodukter og Svin, og Fedning af Udsættere, som tidligere har givet en saa god Indtægt, har ligefrem givet betydeligt Tab; — alt dette i Forening har bevirket, at Aaret 1887 vistnok har været det ringeste for Landbruget her, som vi i mange Aar have havt. Men Trods de daarlige Priser paa alle Landbrugets Produkter, som have været et Særkjende for hele Aaret, troer jeg dog Egnen her er forholdsvis heldig stillet ligeoverfor mange andre Egne. Tvangsauktioner er ukjendte her; meget sjælden hører man, at en Kreditor har maattet overtage en Ejendom; om det end for Adskillige har knebet noget med at klare Terminerne og Afgifter har der dog aabnet sig Udveje, og mulig er der ogsaa bleven lempet noget. — Tidens Tryk føles temmelig sikkert haardest paa et mindre Brug og for dem, der sidde inde

med et lettere Jorder; men der er ingen Tvivl om, at de Ejendomme eller Bedrifter, som ere i den højste og bedste Kultur, og hvor man da sidder for en nogenlunde rimelig Udgift, vise den største Modstandskraft mod Tidens Ugunst. Næsten alle større Gaarde i denne Egn høre tildels under en Del større og tildels rige Godser og Forpagterne af Gaardene maa siges at være forholdsvis vel situerede; thi dels er der bleven lempet paa Afgiften, og meget ofte er denne bleven omsat i Produkter, hvilket har betydelig styrket Forpagternes Stilling. — Jeg veed intet Exempel paa, at en Forpagter af en større Gaard her paa Egnen har maattet fratræde, eller i den nærmeste Tid kan antages at blive nødt til at fratræde af den Grund, at han ikke har kunnet svare Afgiften, naar han da ellers har passet sin Bedrift tilbørlig. —

Arbejdsforholdene have her været jævnt gode, og i Almindelighed kjendes her ikke til videre Arbejdsløshed for Folk, som søge Arbejde ved det egentlige Landbrug, og i alt Fald for de større Gaardes Vedkommende er Arbejdslønnen ikke falden for den gifte Arbejder, maaske dog nok lidt for den, som søger Arbejde hos Bønderne. Karlelønnen er lidt lavere 10 à 20 Kr. om Aaret; for Pigerne staaer den derimod ved det samme som tidligere. — De kommunale Skatter ere ikke faldne her omkring i det sidste Aar. — Af nye Foranstaltninger skal nævnes Oprettelsen af en Del Kvægavls- og Tyreforeninger, som man maa haabe i Tidernes Løb maa kunne ophjælpe de smaa Besætninger. —

Sydsjælland (Vordingborgegnen)

Var selve Høstudbyttet end ret godt, saa skulle de lave Priser nok hjælpe til at gjøre Aaret til et af de allerdaarligste, der ved sit Tryk yderligere forøger de økonomiske Vanskeligheder for Landmændene. Om det er de større eller mindre Ejendomme, der føle Besværlighederne mest, er ikke let at afgjøre, dog troer jeg nok, at det især er de daarlige Bøndergaarde, det kniber med at holde oven Vande, og er der af og til enkelte af disses Ejere, der forsøge at sælge, men til antagelige Priser er det næppe muligt, og skulle de sætte

Prisen ned til $^2/_3$ af hvad den før har været, saa vil det jo for Mange sige det samme som at gaa nøgne fra Gaarden. Forpagterne have vistnok i Almindelighed faaet noget Afslag i Forpagtningsafgiften, men i de færreste Tilfælde er Afslaget saa stort, at det kan forslaa, saa det er ikke let at sige, hvorledes Forpagterne ville klare sig, naar først den Driftskapital, som de besidde fra de bedre Aar, lidt efter lidt bruges op. — Bedring i Landbrugets Forhold er der ikke stor Udsigt til, saa længe Ejendommene skulle forrente Kapitaler, der ere langt større, end de burde være. Der kan hjælpes, og der hjælpes noget ved en større Sparsommelighed og ved mere økonomisk Drift, men Ballance i Tingene kommer der dog først, naar der regnes med andre Værdier end nu, eller naar vi atter faa bedre Priser for vore Produkter, men hertil ere Udsigterne jo for Tiden meget problematiske. — Store Fremskridt gjør Landbruget ikke let under saa trykkede Forhold. Ingen Fremskridt iværksættes uden forøget Bekostning, og det er jo noget som Enhver viger tilbage for. Imidlertid seer man dog, at der anvendes bedre Redskaber til Jordens Behandling, og det er ogsaa utvivlsomt, at Husdyrbruget, især for Køers og Svins Vedkommende, er i Fremgang. Rimeligvis opmuntrer Afsætningen af Mælken til Andels- og Fællesmejerier til at lægge mere Vægt paa stærktmalkende Køer, ligesom de vist ogsaa bidrage til at Fodringen bliver stærkere.

Arbejdslønnen er for Karlenes Vedkommende falden lidt, Pigernes, især Mejeripigernes, er derimod uforandret, og det samme kan siges om Daglejernes Løn, der vel heller næppe taaler at sættes ned, naar de skulle være i Stand til at forsørge en Familie. For de Arbejdere, der ikke have faaet Arbejde Aaret rundt, kneb det ikke saa lidt forrige Vinter, især da deres Bifortjeneste, Aalestangning paa Isen, ikke kunde drives, da Stranden næsten aldrig kunde bære. Ikke Faa maatte henvende sig til Kommunen om Hjælp, og fik denne enten af Kommunekassen eller af de Fattiges Kasse. Denne Byrde har vel nok bidraget til, at de kommunale Skatter ikke ere nedadgaaende. — Af nye Foranstaltninger til

Landbrugets Fremme veed jeg egentlig ingen, thi at her paa enkelte Steder dyrkes nogle Sukkerroer, som sendes til Stege eller Nykjøbing p. F. veed jeg ikke om man tør regne til saadanne. Vist er det imidlertid, at den store Roedyrkning hjælper til at sætte en Del Penge i Cirkulation, thi det er ikke ganske smaa Summer der tjenes derved, og disse komme mest Koner og Børn til Gode, som uden dette Arbejde intet vilde tjene.

Fra Møen.

Det Tryk, som Landbruget har lidt under, er, at der er Mangel paa Driftskapital i Forening med en temmelig stor Ængstelse for Fremtiden eller Tro til virkeligt Udbytte. Der er her paa Egnen tillige en Overgangsperiode fra den ældre Drift med betydeligt Kornsalg til nu at tage Hovedindtægten ved en forøget Mejeridrift og Svinefedning. Besætningerne ere langt fra saa gode, at et virkelig godt Resultat kan naaes, naar faa Undtagelser fraregnes.

Jeg troer, at Tidens Tryk ikke er haardere her end i andre Egne af Landet, ja maaske endda ikke saa haardt. Sukkerroedyrkningen har her en væsenlig Del i at Trykket paa sine Steder føles mindre, da det f. Ex. iaar kan bringe et Nettooverskud, foruden Roeaffaldet, af ca. 200 Kr. pr. Td. Ld. i Gjennemsnit paa hele det dyrkede Areal, hvorfra Roerne ere leverede til Stege Sukkerfabrik. At mange Landmænd saaledes ere glade for Sukkerroedyrkningen behøver jeg ikke at tilføje, og for Arbejdsklassen bringer den en temmelig god Fortjeneste. Af de større Gaarde herovre er kun et Par enkelte med i Sukkerroekulturen. Den Ejendomsdrift, som har den største Modstandskraft her paa Egnen, er ubetinget den, som har indført Sukkerroedyrkningen med indtil $^1/_6$ af Arealet, og som har en tilsvarende god Kvægbesætning.

Ejendomspriserne ere saavel for de større som mindre Ejendomme gaaet indtil 25 % ned i Sammenligning med Priserne for 8—9 Aar siden. Forpagterne have, saavidt mig bekjendt, ikke erholdt anden Nedsættelse end hvad Ejerne af Humanitetshensyn have tilstaaet for det enkelte Aar.

En almindelig Bedring af Landbrugets Stilling vil efter min Mening kun ske ved forøget Produktion af dyriske Produkter — Smør og Flæsk — og en Forøgelse af Jordens Produktionevne ved paa enhver Maade at bringe den i højere Kultur dels ved en omhyggelig Behandling af Jorden og ved at have sin Opmærksomhed henvendt paa Opsamling og Opbevaring af Gjødningen. Dertil maa endvidere haves saa gode og hurtigeForbindelser med de forskjellige Markedspladser, at man kan regelsmæssig faa sine Produkter afsatte.

Transportforholdene om Vinteren er den store Ulempe, Møens Land lider under i Øjeblikket, da det er umuligt at faa udført et eneste stort Kreatur, saa længe Isen spærrer Sundene, og særlig ere Færgeforholdene f. Ex. ved Grønsund, som hidtil har holdt aabent Vand, saa primitive, at al Udførsel derfra af levende Dyr maa betragtes som en Umulighed eller i det mindste som et meget risikabelt Foretagende.

Arbejdsforholdene have det sidste Aar været gode, da Arbejdskraften har været tilstrækkelig uden anden Assistance udefra end en Del svenske Piger til Mejeribrug og enkelte Roepiger. Daglønnen og Folkelønnen i Almindelighed er dog ikke gaaet ned. Den er til en Mejeripige fra 110 til 130 Kr. aarlig, til Karle 170 til 200 Kr., og til Knøse 80 til 140 Kr. Daglønnen for en Daglejer er om Sommeren ca. 2 Kr. og om Vinteren 132 Øre; Koner erholde om Sommeren 1 Kr. og om Vinteren 84 Øre. Daglønnen ved Stege Sukkerfabrik og dens Saftstationer er 18, 20 à 25 Øre i Timen alt efter de Bestillinger, Vedkommende indtager ved Arbejdet. — Kommuneskatterne ere ikke højere, men heller ikke lavere end de foregaaende Aar. Skatteansættelsen er jo forskjellig i de forskjellige Kommuner og varierer fra 12 Kr. til 20 Kr. pr. Td. Hartkorn og fra $^1/_8$ til $^1/_3$ paa Formue og Lejlighed. — Til Forbedring af Husdyrbruget er der oprettet Tyreforeninger, og ligeledes er til Tærskning af Sæden indkjøbt Damptærskeværker i de forskjellige Sogne, hvorved al Sæden kan tærskes om Efteraaret. Det har naturlig sine gode som sine svage Sider med Tærskningen ved Damp, da den tidligere gav Vinterarbejde for mange; men siden Sukkeroedyrkningen

indførtes og der dermed fulgte et større Slid paa Vejene, har Slaaning af Sten til Skjærver givet en Del Vinterfortjeneste for de ledige Arbejdskræfter.

Fra Falster.

Landbrugets Aarsudbytte er afgjort bedre end i de nærmest foregaaende Aar, om end Bedringen ikke er stor. Grunden dertil er den store Avl, Falster har havt iaar, større end i mange Aar. Dette gjælder navnlig alle de jævnt og simpelt drevne Jorder, og særlig er det dèr de store Hvedefold, som ere forbavsende, og som trods den meget lave Pris dog støtte saaledes, at Avlen bliver mere værd, end i de nærmest foregaaende Aar. Veldrevne kraftige Jorder have ogsaa havt en udmærket Avl, som kommer op i Højde med 1880 og 85, men vist næppe højere. Dernæst har den forøgede Vægt, der er lagt paa Andels- og Fællesmejerier absolut foreløbig støttet, men ogsaa her er det de tarveligere Bedrifter, som have mærket det mest, da de have arbejdet sig op fra en meget ringe Mælkeindtægt til en flere Gange større i Løbet af faa Aar.

De væsentligste Tryk stamme jo selvfølgelig fra de lave Priser paa alle Produkter, og paa Grund af dem er aabenbart enhver Fejl eller enhver Mangel paa Energi mere skjæbnesvanger. Vel have Folk i det Hele taget, og ikke mindst Bonden, taget sig meget sammen og begynde at finde sig til Rette med de daarlige Tider, ligesom ogsaa Arbejdsomheden er større, men der er endnu saa særdeles mange, som altfor meget ere optagne af andre Ting, saa at Bedriften bliver Stedbarn, og ligeledes adskillige, som uden Plan iværksætte en mere intensiv Drift, men mangle de fornødne Betingelser i en eller anden Henseende for at gjennemføre den, og blandt saadanne findes dem, som sidde daarligt i det. Dernæst er der selvfølgelig ogsaa mange, der føre en saa tarvelig Drift, navnlig med udpint Jord, at de ogsaa have det smaat. Naar der spørges om, paa hvilken Slags Ejendomme Trykket hviler haardest, — kan der vel nok derpaa svares, at de bedst drevne Egne i det Hele taget staa sig bedst. Der

er saaledes en kjendelig Forskjel paa Sydfalster og Nordfalster, førstnævnte bærer Prisen. Men alligevel bliver det dog saaledes, hvilket System der end følges, som min Kusk paa Udflugten ved Landmandsmødet i Aalborg sagde, naar man spurgte om Grunden til de meget forskjellige Afgrøder som passeredes: »De er æ Mand, der gjør et.« — Ejendomspriserne ere kjendelig en Streg bedre. Der handles ikke meget, men hvor dette skeer, hører man dog lidt højere Priser.

Forpagterne have i Reglen faaet Nedsættelse, og navnlig ved nye Kontrakter bliver Afgiften sat lavere end tidligere, ligesom ogsaa meget ofte Lempelser finde Sted i andre Retninger. Arbejderforholdene er nogenlunde gunstige. Arbejdsløshed kjende vi ikke meget til, og Arbejdslønnen er ikke falden væsentlig for Daglønnens Vedkommende, paa enkelte Gaarde 10 Øre højst. Som før nævnt hjælper Skoven meget her om Vinteren. Karlelønnen er falden 10 à 20 %. Pigelønnen meget lidt, men det er nu langt lettere at faa Piger. Det forøgede Rodfrugtarbejde støtter meget betydelig ved at give god Fortjeneste til Kvinder og Børn. — Kommuneskatterne ere ikke faldne i de sidste Aar, men de ere ikke høje her i Kommunen, 13 Kr. pr. Td. H., hvilket nogenlunde er det almindelige her i den nærmeste Egn. — Man har her i Stiftet begyndt at arbejde paa at faa lidt Liv i Kvægavlerforeningssagen. Der bestaaer enkelte Foreninger her, men aldeles spredte, og man har hidtil holdt sig lidt tilbage med et Forsøg paa at lave en større mere omfattende Organisation. Dels har man ment, at vi her vare bedre hjulpne med Hensyn til gode Avlsdyr end i de fleste andre Egne af Landet, og dels har man ogsaa været bange for at sætte for meget i Gang, inden den fornødne Interesse var vakt. Nu i Efteraaret holdt Dyrlæge Mørkeberg et Foredrag i Maribo Amts økonomiske Selskab og fremhævede stærkt, at det burde forsøges at sætte mere Liv i denne Sag, og at der burde skabes en Organisation i Lighed med hvad der finder Sted i andre Egne af Landet, saaledes at de enkelte Foreninger kunde støtte hinanden. Sagen vandt Tilslutning, man er

stemt for at tage den op, og Selskabet nedsatte et Udvalg til at undersøge og fremme den, men man vil sikkert vælge den Vej først at søge at vække Interesse for Sagen i de forskjellige Egne; saa at Kvægavlerforeninger oprettes rundt om, og naar det viser sig, at disse have Livskraft, da at arbejde for Sammenslutning.

Fra Østlolland.

Den store Hvedehøst vil hjælpe Mange over Vanskelighederne, som have ophobet sig fra Misvæxtaaret 1881 og til nu; men Priserne paa Hveden ere desværre jo lave, hvorimod man maa kalde Bygprisen for god, naar man for godt Byg kan naa $5^1/_2$ Kr. pr. 100 Pd. og for udsøgt prima Byg 5,80 — 6,00 Kr. En stor Del Bøndergaarde her i Egnen ere endnu ikke komne med i Dyrkningen af Chevalier Byg, men den store Forskjel, der iaar gjøres i Prisen paa almindelig Byg og Chevalierbyg, skal nok lære dem at dyrke det Sidste, især da det tilmed viser, at det giver fuld saa store Fold som almindeligt Byg, ogsaa i denne Egn, hvis Jorder ikke ere de bedste til at give Byg. — Det stadfæstes jo ogsaa ved de smukke Forsøg, som ere udførte af Landhusholdningsselskabet; af dem fremgaaer det, at en jævn god Maltvare kan avles mange Steder, hvor man ikke har havt nogen Anelse derom. — Hist og her har man staldfodret Køerne en Tid af Sommeren af Mangel paa Græs; af samme Grund bandtes saa tidlig ind. Hvor man har givet de tidlig indbundne Køer en passende Ernæring, synes den tidlige Indbindning at have virket overordentlig heldig, thi heri maa nok Grunden søges til at Køerne i Efteraarsmaanederne have malket saa fortrinlig, givet et Udbytte, som Besætningerne de andre Aar ved den sildige Udgaaen ikke have præsteret.

Her sælges meget faa Gaarde, men mange ere stærkt belastede. Haabet om bedre Tider holde dem oppe og afholde Prioritetshaverne fra at skride ind. Forpagterne have de fleste Steder faaet Afslag uanseet om deres Kontrakter ere udløbne eller ej, men det er tvivlsomt, om Afslaget vil vise sig at være stort nok. —

Indkjøbet af Foderstoffer har været stort, Prisen maa kaldes billig, og Forbruget vil sikkert blive stærkt tiltagende, hvis Prisen paa godt Byg holder sig. Man har iaar kjøbt en Del god russisk Rug (121 Pd. hollandsk) til 3,75 Kr. pr. 100 Pd.; den vinder meget Bifald, og vil sikkert ad Aare blive en vigtig Handelsartikel, naar den blot fremkommer i en nogenlunde anstændig renset Tilstand.

Fra Vestlolland.

Udbyttet af Landbruget har i forrige Aar været meget forskjelligt, særlig med Hensyn til Udbyttet af Høsten. Gjennemgaaende blev der i Høsten hjemkjørt betydelig flere Læs fra Marken end i foregaaende Aar, men Udfaldet af Tærskningen stod ikke i rette Forhold hertil. Paa mange Gaarde er der høstet ualmindelig godt, og man hører saaledes nævne 23 à 24 Fold Hvede og 18 à 20 Fold Byg, medens man andre Steder hører Tale om kun det halve. Her var meget af Bygget skoldet af Solen, hvad ogsaa andre Steder har været Tilfældet. Gjennemgaaende maa det dog siges at have været en ualmindelig god Høst særlig for Hvedens Vedkommende. Udbyttet af Mejerierne har været godt. For faa Aar siden blev det almindeligt at sælge Mælken til Fællesmejerier. I det sidste Par Aar begyndte Andelsmejerierne at florere, og som der siges med godt Resultat. I den seneste Tid synes der paa større Gaarde at være Tendens til atter at drive Mejeri selv; 3 større Gaarde i den nærmeste Omegn have begyndt derpaa til November. I 3 Aar har jeg solgt Mælk her fra Gaarden, men jeg blev for godt 1 Aar siden kjed deraf, hovedsagentlig fordi den fra Mejeriet leverede skummede Mælk om Sommeren var ubrugelig, og der stadig til Husholdningen maatte bruges nymalket Mælk, og tillige fordi jeg mente ikke at kunne undvære den Gjødning, som Svinene gav. Mit Folkehold er uforandret det samme, da Husjomfruen er afløst af en Mejerske, der deltager i Husholdningen, saa den eneste forøgede Udgivt, jeg har ved Mejeridriften, er Inventariets Vedligeholdelse samt Anskaffelse af Dritler, Salt, Farve m. m. og Brænde, men hertil bruges mest

Kvasbrænde fra egen Skov. — Til Sammenligning skal jeg meddele en Oversigt over min Mejeridrift i det forløbne Aar fra 1ste Novbr. 1886 til 31te Oktober 1887. Af 43 Køer er indvundet 189533 Pd. Mælk, der efter den paa Fællesmejerierne betalte Pris (15 Øre pr. Kd. om Vinteren og 14 Øre om Sommeren, naar Smørret koster 1 Kr., med Tillæg eller Fradrag af $^1/_8$ Øre for hver Øre Smørret stiger eller falder) vilde have en Værdi af 6252 Kr. 01 Øre.

For at opnaa denne Mælkemængde er i Aarets Løb opfodret

15844	Pd.	Blandsæd ...	788	Kr.	90	Øre
5067	-	Rapskager...	304	-	02	-
5292	-	Palmekager..	240	-	02	-
9304	-	Solsikkekager.	441	-	95	-
9483	-	Klid.....	454	-	16	-
44990	Pd.	Kraftfoder ...	2229	Kr.	05	Øre samt
758	Tdr.	Runkelroer..	606	-	40	-

Ialt opfodret for 2835 Kr. 45 Øre. Hø og Halm beregner jeg betalt med Gjødning. Til Græsning er anvendt 35 Tdr. Land à 50 Kr. = 1750 Kr. — Trækkes Foderets og Græsningens Værdi fra Mælkens, har Kvægholdet givet en Brutto-Indtægt af 1666 Kr. 56 Øre.

Dersom Mælken var bleven solgt, vilde de 189533 Pd. paa Fællesmejeriet være blevne betalte med 6252 Kr. 01 Øre, men herfra vilde være bleven fradraget Beløbet for nedenstaaende Produkter, som vi havde maattet kjøbe, nemlig

Til Husholdningen:

551 $^1/_2$	Pd.	Smør.....	532	Kr.	40	Øre	
617	-	Ost.....	85	-	97	-	
2609	-	nymalket Mælk	83	-	43	-	
22926	-	skummet do.	286	-	65	-	
586	-	Kjærnemælk ..	5	-	86	-	
							994 Kr. 31 Øre

Til Kalvene:

1029	Pd.	nymalket Mælk	38	Kr.	68	Øre	
27394	-	skummet do.	342	-	42	-	
667	-	Kjærnemælk ..	6	-	67	-	
							387 - 77 -
						Ialt	1382 Kr. 08 Øre

hvilket Beløb vilde være at fradrage Mælkens Værdi, saa der kontant fra Mejeriet vilde være modtaget 4869 Kr. 93 Øre.

Ved egen Mejeridrift stiller Forholdet sig saaledes:

Mejeriet er debiteret for 189533 Pd. Mælk, Værdi 6252 Kr. 01 Øre og krediteret for

$^{60}/_{3}$ Tdr. Smør 5810 Pd. 2 Kr. Netto over Topnotering	5381 Kr.	22	Øre
2798 Pd. Ost	480 -	48	-
3660 Pd. Mælk	44 -	90	-
Husholdningen (som foran)	994 -	31	-
Kalvene (ligeledes)	387 -	77	-
Svinene 15996 Pd. skummet Mælk	199 -	94	-
51430 Pd. kjærnet do.	514 -	30	-
52690 Pd. Valle	131 -	72	-
I Behold 230 Pd. Ost	36 -	80	-
Ialt	8171 Kr.	44	Øre

eller Mejeriet har givet et Udbytte af 1919 Kr. 43 Øre.

Kontant ved Salg af Smør og Ost samt Beholdning af Ost 5906 Kr. 60 Øre eller et kontant Udbytte af 1036 Kr. 67 Øre mere ved egen Mejeridrift end ved Mælkesalg foruden Mælk til Svinene til Værdi 845 Kr. 96 Øre.

Til Dritler, Farve, Løbe, Smørgaze, Ostelærred m. m. er brugt	167 Kr.	70	Øre
Vedligeholdelse	ca. 100 -	»	-
Brænde for	200 -	»	-
	467 Kr.	70	Øre

hvilket er alle de Udgifter, jeg har mere ved egen Mejeridrift end ved Mælkesalg.

Trykket føles vistnok stærkest paa de i de senere Aar til højere Priser kjøbte større Gaarde, i hvilke der skyldes meget; paa mindre Gaarde er Forholdet ofte det, at de drives af Familien selv uden videre Benyttelse af fremmed Hjælp. Naar det almindelig siges, at det ikke er de store Indtægter, men de smaa Udgifter, der give det største Udbytte, saa ligger det deri, at det Agerbrug, der kan

drives billigst med den størst mulige Produktion, maa have den største Modstandskraft. Det gjælder altsaa om at indføre Besparelserne dèr, hvor de kunne gjøres uden Skade for Driften, og jeg vil da anse det for heldigt, hvor de kontante Udgifter kunne formindskes. Tidligere og maaske i mange Agerbrug er det endnu Skik at sælge al Sæden og kjøbe kunstige Foderstoffer, men hertil synes ikke at være Anledning for Tiden med de gjældende Priser. Kan man indrette sin Drift saaledes, at man avler tildels tilstrækkeligt Foderkorn og kan faa dette betalt gjennem Kreaturerne selvfølgelig ved et mindre Tilskud af kunstige Foderstoffer som Klid, Raps- og Palmekage, hvad med Nutidens Fordringer til Mejeriprodukterne vel er nødvendigt, vil vist meget kunne naaes; dertil bør Driften af Jorden gjøres saa enkelt som muligt, saaledes at Arbejdet kan fordeles nogenlunde ligelig til de forskjellige Aarstider, saa Folkeholdet kan indskrænkes til det mindst mulige, uden at der dog derved kommer skadelige Standsninger i Arbejdets Udførelse.

Landejendomspriserne ere faldne ikke ubetydelig. En af Egnens bedste Gaarde, fri Hovedgaardstaxt, er i denne Tid ved Dødsauktion solgt for 269000 Kr.; for c. 20 Aar siden blev der for denne Gaard budt 400000 Kr.; til Gaarden hører et Areal af 365 Tdr. Ld. Ager, 28 Tdr. Land Eng, 40 Tdr. Ld. Skov med c. 53 Tdr. Ld. Hartkorn; Bygningerne ere nye; Avl og Besætning medfulgte i Kjøbet. Dette er det billigste Salg, jeg kjender; i Reglen opnaaes dog omkring 700 Kr. pr. Td. Ld., men vi have været oppe paa Priser paa 900 à 1000 Kr. — For Forpagterne under Lehnsbesiddelserne skal der være skeet betydelige Reduktioner. En heldig Betingelse for at mange Landmænd kunne klare sig og kunne have Udsigt til Forbedring af deres Kaar er at Kreditorerne — Bankinstituter og Pengemænd — ere lidt taalmodige, selvfølgelig indenfor visse Grænser — med Tilbagebetaling og Afdrag af Laan; kan man opnaa en lempelig Afvikling er meget naaet. — Om Skattelempelse kan der vel næppe være Tale fra Statens Side, men om mulig en anden Fordeling af Skatten, saaledes at Hartkornsskatten nedsættes, og der lægges

Skat paa Luxusgjenstande samt særlig paa Bajersk Øl og Brændevin samt Vin, af hvilke de to førstnævnte anrette ubodelig Skade og fuldstændig ødelægge ellers lykkelige Hjem og bringe Familien paa Fattigvæsenet. Meget vilde i denne Retning kunne naaes, dersom det ikke var saa let paa Landet at faa Kjøbmandsbevilling, der i mange Tilfælde er ensbetydende med Smugkroer. Her i Sognet med c. 1200 Beboere findes ikke mindre end 7 Høkerforretninger, alle forbundne med Udsalg af Bajersk Øl og flere med Brændevinssalg. Forbudet mod Salg heraf har jeg hørt omgaaet paa den Maade, at Folk indlevere Flasker og Dunke i Høkerforretningen, hvor det da hedder sig, at de besørges fyldte i Kjøbstaden, altsaa en velvillig Kommissionsforretning, hvorved Landhandleren selvfølgelig har sin om ikke direkte, saa indirekte Fordel. — Landbruget har gjort ikke smaa Fremskridt i de senere Aar, dels ved forøget Sædproduktion, hvortil vel de mere givtige Sædarter som Besthorns Rug, Sqvare head Hvede, Hallets og Printice Byg o. fl. have bidraget en Del ved Siden af Jordens større Gjødningskraft og en udvidet Roedyrkning, særlig af Sukkerroer. — Fællesmejerier og Andelsmejerier have vist ved Siden af mange Ulemper medført den Fordel, at de have lært Folk »at fodre«, idet mange, der ellers ikke føre Regnskab, ved de hver Uge eller Maaned indgaaede Kontrakter snart have lært, hvad der betalte sig, og endog betalte sig 2 Gange, nemlig tillige ved den forbedrede og forøgede Gjødningsproduktion. — Tyendeforholdene blive løsere og løsere; til Trods for at Lønnen er falden ikke saa lidt, og det især om Vinteren bliver mere og mere vanskeligt for fast Tyende at faa Plads, løbe de dog af Tjenesten ved den ubetydeligste Anledning. En Del Arbejdere gaa vistnok nu især i Byen ledige, medens det paa Landet hører til Sjældenhederne. — Karlelønnen var for faa Aar siden omkring 200 Kr. aarlig; nu gives i Reglen 100 Kr. for Sommeren og 40 à 50 Kr. for Vinteren. — Pigelønnen er temmelig uforandret, snarere højere, idet Malkepiger høre til de vanskeligste Medmennesker at faa fat i; de ville som Regel kun malke og afvaske Mejeritøjet, men saa sidde til Stads Resten af Dagen fra Kl. 9 à

10 Formiddag til 4 Eftermiddag. Lønnen er 40 Kr. for Vinter og 80 Kr. for Sommer. Piger til indvendig Husgjerning 100 à 110 Kr. aarlig. I Dagløn har jeg tidligere givet 1 Kr. 25 Øre for Vinter og 1 Kr. 50 Øre for Sommer til Husmænd paa egen Kost. For faa Dage siden har jeg sluttet Akkord med en Husmand, der til Maj skal i et af mine Huse, hvortil hører god Have. Han skal høste for Huslejen samt have 1 Kr. daglig i 4 Vintermaaneder, 1 Kr. 16 Øre i 2 Foraars- og 2 Efteraarsmaaneder samt 1 Kr. 32 i Sommermaanederne. Hvis Manden intet Akkordarbejde fik, men hver Dag gik paa Dagløn, vilde hans aarlige Indtægt blive 320 Kr., frit Hus og Have samt Kosten i Høsten. Dette er vel omtrent hvad der nu almindelig gives. — I Høsten gaves sidste Aar 45 Kr. for hele Høsten; for faa Aar siden betaltes herfor 50 à 60 Kr. — I de 2 Sogne, i hvilke jeg har Jord, er Kommuneskatterne uforandrede i det ene, medens de ere faldne 3 Kr. pr. Td. Hartkorn i det andet, nemlig fra 18 til 15 Kr.

Fra Langeland.

De væsentligste Tryk ere: Stor Gjæld, lave Priser, Svinepesten, daarlig Tyendelov, Leven over Evne, forfinet Opdragelse, for mange Slagtere, andre Handelsforeningers Virksomhed, men Trykket føles her paa Langeland næppe saa stærkt som andre Steder, jo bedre Jord des mindre Tryk. Grunden maa for en Del søges i den Forskjel, der i de senere Aar er blevet paa Udbyttet af en Hvede- og af en Rugafgrøde. Medens for 12—14 Aar siden 14—16 Fold Hvede var meget godt — og man regnede samme Rugfold, — saa regner man nu 7—8 Fold Hvede mere end Rug. Hvedefoldene have her tildels hævet Prisforskjellen (7 Fold mere + øvrige Vægt og Prisdifference bliver 140 Kr. pr. Td. Land; paa $^1/_7$ af Arealet er altsaa 20 Kr. pr. Td. Land). Naar Bøndergaarde besiddes af flittige Mænd, der selv deltage i Arbejdet, da er Modstandskraften størst paa disse, idet den forholdsvis dyre Arbejdskraft her faaer mindre Betydning. Hvad Ejendomsdriften (Brugerens Besiddelsesmaade) angaaer, da iagttages desværre det sørgelige Syn, at det ved Loven dødsdømte Livsfæste er den f. T.

heldigste Besiddelsesmaade. Ved Affattelsen af den nuværende Fæstelov blev Bondestandens Dødsdom undertegnet, men Virkningen følger først, naar 2den Generation skal tiltræde.

Enkelte forhen opnaaede vilde Ejendomspriser høres ikke saa ofte; men egentlig falden er den almindelige Pris ikke. Middelgode Bøndergaarde kunne næppe kjøbes for 1000 Kr. pr. Td. Land.

Om Forpagternes Stilling gjælder det, at jo større Gods, des billigere Vilkaar; Grevskabets Forpagtere svare nemlig kun $2^3/_4$ à 3 % af Gaardens Værdi, naar særegne Forhold, som f. Ex. Afstaaelses Kjøb, Pension til Formandsenke eller lignede Tilfældighed ikke bevirke Forandring. Desuagtet har Nedsættelse fundet Sted af 15 % af de Beløb, som svares i Kontanter (uden Foranledning fra Forpagternes Side). —

At Smørnoteringen ordnes ved Lov er bleven nødvendig derved, at Landmændene sælge Mælken og altsaa kun handle med Mejerierne; herved have Landmændene mistet den direkte Berøring med Handelstanden, og Mejerierne, som nu ere Smørsælgerne, have uheldigvis samme Interesse paa dette Punkt som Handelsstanden, nemlig jo større Misforhold, des bedre.

Fra det nordlige Langeland.

Aarsudbyttet af Landbruget herpaa Øen maa for 1887 kaldes tilfredsstillende for de Landbrugs Vedkommende, som have deres Mejeridrift i god Orden, ihvorvel Smørprisernes »Dalen« har været en betænkelig Sag selv for Landbrug med gode Kornsalg; det er jo derfor af yderste Vigtighed, at vort Smørs »Renomé« i England bevares — og Intet vilde vel bedre bevirke dette end et fuldstændigt Forbud mod Fabrikation, Ind- og Udførsel af Kunstsmør. — Ejendomspriserne herpaa Øen ere endnu høje — indtil 1000 à 1200 Kr. pr. Td. Land, men her skeer kun faa Handler. — Forpagterne her paa Øen have hidtil faaet nogen Moderation i Afgifterne — som ellers ere blevne staaende, $^1/_3$ Penge $^2/_3$ Korn efter Kapitelstaxt. — Arbejdslønnen for Karle er falden c. 20 %, for Piger og Daglejere er Lønnen uforandret. Her er oprettet saavel Tyreforeninger som Hingstefond,

som begge dels have gjort og ville forhaabentlig vedblive at gjøre god Nytte. —

Kraftfodringen af Besætningen er ikke tiltagen; Korn — navnlig Havre og Blandkorn — benyttes mere og Foderstoffer i mindre Kvantiteter end hidtil; delvis Staldfodring er i Tiltagende. Udsætter-Køerne realiseres hyppigst i almindelig Foderstand; — Svinefedning er i Aftagende; — Hestetillæget skænkes her forøget Opmærksomhed.

Fra det nordøstlige Fyen.

Udbyttet af Kornmarken i 1887 er paa alle gode Jorder paa denne Egn meget godt og maa vistnok betegnes som over Middel; paa de mindre Strækninger Jord af let Bonitet, som findes paa denne Egn, er Avlen derimod slet, idet Regnen for disse Jorders Vedkommende kom for sent til at redde Avlen. Udbyttet af Græs, andet Grønfoder og Roer naaer næppe nogensteds op til Middel, og var ofte simpelt; af Hø er der derfor kun avlet meget lidt. Som Følge af det tarvelige Græs har Udbyttet af Mælk, Sommeren igjennem, ogsaa kun været tarveligt. — Naar man spørger om Aarsagen til det økonomiske Tryk, som for Tiden hviler paa Landbruget, vil man som oftest høre det Svar, at det skyldes de nedadgaaende Priser paa alle Landbrugets Produkter. Selvfølgelig har det Forhold ogsaa spillet en Rolle; det har bidraget til at gjøre Trykket endnu haardere, men, ialtfald naar Landets egentlig hvededyrkende Egne undtages, vover jeg at paastaa, at det er ikke den egentlige Aarsag til Misèren. Hovedaarsagen dertil seer jeg i den Række af mer eller mindre daarlige Aar, som begyndte med 1876 og derefter næsten uafbrudt har fortsat sig. Vel have enkelte af Aarene i denne Række, saaledes 78, 80, 82, 85 og nu sidste Aar bragt en god Kornavl, men de fleste af de øvrige have helt igjennem været simple, og ikke et eneste af disse Aar har helt igjennem været godt. Selv om Kornavlen har været god, have de øvrige Afgrøder været simple, tildels endogsaa slette. Aar som 1871—75 have vi ikke senere kjendt, men tør vel haabe, at de atter kunne komme.

I Overensstemmelse hermed er det ogsaa paa de lette Jorder at Trykket føles haardest, idet de senere Aars uheldige Vejrlig i Foraar og Forsommer paa saadanne Jorder har virket mest ødelæggende. Selv iaar har denne Egns lette Jorder givet et saa ringe Udbytte, at Avlen maaske næppe kan dække Driftsomkostningerne, medens der haves Exempler paa, at der paa gode og i god Drift værende Jorder er avlet i Gjennemsnit 20 Fold Korn. Med andre Ord, den daarlige Jord er næsten bleven værdiløs, medens den virkelige gode Jord maaske næppe endnu er bleven betalt for højt. Det er derfor ogsaa de gode Jorder, naar de tillige ere i en god Kultur, som vise den største Modstandskraft mod Tidens Tryk, og paa Ejendomme, hvor Husdyrbruget allerede igjennem mange Aar har spillet en fremtrædende Rolle, er den Fremgang i Ejendommens Værdi, som betinges af den forbedrede Kulturtilstand, ofte istand til at opveje Tilbagegangen ifølge Konjunkturerne, saaledes at Ejendommens indre Værdi i Virkeligheden ikke er synderlig forandret. Men dette gjælder jo desværre kun de færreste Ejendomme. De fleste ere gaaede tilbage i Værdi, de simple Jorder endogsaa meget betydelig. Paa denne Egns gode Jorder føles Tidens Tryk vel nok af Mange, men iøvrigt næppe saa stærkt som mange andre Steder. — Handel med Ejendomme finder næsten ikke Sted, og et Exempel paa et virkelig frivilligt Salg kan næppe nævnes, undtagen for meget smaa Ejendomme, som ikke ere faldne meget i Pris. Prisen, som er opnaaet ved mer eller mindre tvungent Salg, varierer meget, men er gjennemgaaende meget lavere end tidligere. Forpagtnings-Afgifterne ere her paa Egnen ofte blevne nedsatte, enten ved ligefremt Afslag, eller ved at den tidligere kontante Afgift er bleven forandret til en Afgift af Korn og Smør efter Nutidens Priser. Prisen paa Mejeri-Produkter er ganske vist falden, men ikke saa meget som Kornets Priser, og Omkostningerne ved Produktionen ere paa den anden Side gaaede saa meget ned, at denne endnu er lønnende. Jeg seer derfor ikke mørkere paa Forholdene, end at jeg troer, det danske Landbrug nok kan bestaa selv under de nuværende Forhold, naar Produk-

tionen drives saa økonomisk som muligt, og der bliver gjort, hvad der kan gjøres for at fremme nye, lette Afsætninger af Landmandens Produkter. At mange Landmænd allerede ere gaaede Fallit, og at maaske endnu mange ville gaa samme Vej, kan ikke modbevise dette; thi hvor mange have ikke for faa Aar siden kjøbt eller forpagtet til urimelige Priser, særlig fordi der ikke er gjort tilstrækkelig Forskjel paa Værdien af god og simpel Jord.

Lønnen til det faste Tyende, især til Karle, er lidt lavere end tidligere; den kan vel nu ansættes til gjennemsnitlig 150 Kr. for Karle og 120 Kr. for Piger om Aaret. — De kommunale Skatter ere ikke faldne.

Fra Midtfyen.

Mejeriudbyttet har, paa de veldrevne Mejerier, været godt, idet Konjunkturerne have været heldige for Mejeridriften. Dette vil sige: der har været de heldigste Forhold mellem Priserne paa Kraftfoder baade til Køer og Svin og Priserne paa Mejeriprodukterne samt paa Svinene. Vel have Udsætterkøerne været billige, men til Gjengjæld have vi navnlig i dette Efteraar havt gode Priser paa drægtige Køer og gode Kvier, og da der haves meget Tillæg, er ogsaa derigjennem opnaaet en god Indtægt.

Til Belysning af Forholdene meddeles en Extrakt af Mejeriregnskabet her paa Gaarden fra 1. Novbr. 1886 til 1. Novbr. 1887.

Indtægt.

178,100 Pd. Mælk udbragt i $4_{,88}$ Ø. pr. Pd. er	8690 Kr. 33 Ø.
Indtægt af afgaaende Kalve, Køer og Skind. .	1168 — 44 —
Ialt Indtægt	9858 Kr. 77 Ø.

Udgift:

Driftsudgifter	2267 Kr. 19 Ø.	
Kraftfoder og Korn til Køerne .	2834 — 46 —	
Kraftfoder, Korn og Mælk til Tyre og Ungkvæg	823 — 89 —	
		5925 — 54 —

Kvæg og Hø fra 27 1/2 Td. L. Ager og $26_{,4}$ Td. L. Eng ialt $53_{,9}$ Td. Ld. til Græsning og Slæt er udbragt til 3933 Kr. 23 Ø.

Hvilket bliver 72 Kr. 83 Ø. pr. Td. Ld. med Græs. Da nu 1 Td. Ld. Græs i de gode Aar gjennemsnitlig udbragtes i ca. 70 Kr., mener jeg herved at have antydet, hvad Meningen var med min Udtalelse om, at Konjunkturerne i 1887 have været gunstige for Mejeridrift.

En anden Sag er det, naar Spørgsmaalet bliver om selve Aarsudbyttet i 1887; thi saa kommer det ogsaa i Betragtning, at Køerne saa have betalt det Korn af Gaardens Avl, som de have fortæret, med en lav Pris.

Hele det, her paa Gaarden, til Salg og Opfodring paa Køer, Ungkvæg og Svin anvendte Kvantum Korn udgjør i 1887 ca. 121,000 Pd., og sættes Tabet herpaa paa Grund af de lave Priser til 2 Øre pr. Pd., fremkommer en Indtægtsnedgang paa Grund af Konjunkturerne af 2420 Kr. eller ca. 17 Kr. pr. Td. Ld. af Gaardens Areal. — Til at dække dette Indtægtstab, behøvedes en Prisforhøjelse af 2 Øre pr. Pd. Korn, 10 Øre pr. Pd. Smør og 6 Øre pr. Pd. levende Svin.

For de mindre Jordbrugere har Bevægelsen for Oprettelsen af Andelsmejerier og Kvægavlsforeninger stor Betydning. Vel bindes Kapital ved Oprettelsen af de første, ligesom Fællesmejerierne gaa til Grunde; men det er nu tydelig bevist, at de godt anlagte og bestyrede kunne give enhver, selv den mindste Kvægholder, ligesaa stor Indtægt af sin Mælk, som der kan naaes paa de største og bedst drevne Mejerier, medens der til Forrentning af Anlægskapitalen kun behøves et Beløb af ca. 50 Øre pr. 1000 Pd. Mælk. Der er imidlertid vistnok Fare for, at flere store Andelsmejerier, paa Grund af manglende Sagkundskab i Bestyrelserne, ville blive ledede mindre heldig og derved lide Tab. Denne Fare for Andelsmejerivirksomheden søger Svendborg Amts landøkonomiske Selskab for Tiden at imødegaa derved, at det, paa Forslag af Forpagter Syberg paa Gjælskov, har nedsat et Udvalg til at tage Spørgsmaalet om Ansættelse af en Konsulent for Andelsmejerierne under Overvejelse.

Ihvorvel der intet Tilfælde af Svinedifteritis er indtruffet her paa Egnen, har dens Optræden i andre Egne og Forbudet

mod Indførsel i Tyskland dog medført en Nedgang i Svinepriserne af 6 Øre pr. Pd. l. V. samt et umaadeligt Fald i Grisepriserne til stor Skade især for mange mindre Jordbrugere. Omendskjøndt denne Sygdom kan have bidraget til at gjøre Terminens Klaring besværligere for Mange, vil den dog først da blive en Kalamitet af Betydning for Landmændene, dersom det skulde vise sig, at dens Følger ville have længere Varighed. Det var nemlig et Held for Landmændene paa denne Egn, at den kom saa sent, idet de Fleste sælge største Delen af deres Svin i August, September og Oktober, medens der i November, December og Januar mest holdes Ungsvin og fede Svin til Brug i Husholdningen.

Det Tryk, der hviler paa Landbruget, og som udelukkende hidrører fra de lave Priser og derfra, at Udgifterne ikke ere faldne i Forhold dertil, føles ikke saa meget her paa Egnen som i mange andre Egne af Landet, vist nærmest Jylland, fordi Avlet gjennemgaaende har været god i de to sidste Aar. Trykket føles dog; men det hviler ikke særlig paa nogen Art af Jordbrugere mere end paa andre.

Landbruget kan, efter min Mening, først og fremmest kun hjælpes ved Landmændene selv: derved at disse gaa frem i Dygtighed, Flid og Nøjsomhed. Landmændene bleve forvænte i de gode Tider. Dette skulle vi igjen vænnes af med, og dernæst maa det staa klart, at Landbruget er en Forretning, som kun giver ringe Udbytte, og derfor ikke taaler Extravagancer.

Det synes mere og mere klart, at kun et absolut Forbud mod Salg eller Fabrikation til Salg af Kunstsmør vil kunne sikre vort Smørs Renommé i England; thi er det ikke saa, at saafremt Englænderne blot 1, 2 eller 3 Gange opdage og faa konstateret, at der fra Danmark er udført Kunstsmør under Navn af dansk Mejerismør, vil med det samme Tilliden til vort Smør være borte, og gives der noget andet sikkert Middel, hvorved vi i Længden kunne sikre os herimod, end et saadant absolut Forbud? — For Kvægavls- og Tyreforeningers Skyld og i det Hele for Husdyrbrugets Skyld vil vist Ansættelsen

af Konsulenter af Staten være nødvendigt; men det gjælder om at have de rette Mænd paa disse Pladser.

Fra Assensegnen

Det økonomiske Tryk føles her paa Egnen i ringere Grad end i adskillige Egne, hvilket vel maa tilskrives, at Gaardene i sin Tid ere kjøbte særdeles billig af Staten, og at Sukkerroeavlen, navnlig hvor Roerne betales efter de med Fabrikken først indgaaede, særdeles fordelagtige 10aarige Kontrakter, giver et godt Pengeudbytte. — Trykket føles stærkest paa de større Gaarde og de lettere Jorder; vel drevne Ejendomme, indrettede paa Sukkerroeavl og forholdsvis stor Kvægbesætning, trodse bedst de daarlige Tider. — Skjøndt Ejendomshandelen her paa Egnen ikke er livlig, maa Priserne betragtes som stærkt nedadgaaende og faldne med omtrent $^1/_3$. — Forpagterne, hvoraf der her paa Egnen ikke er mange, lide under Afgiftens uforholdsmæssige Størrelse. I ældre Forpagtninger vides ingen Nedsættelse i Afgiften at have fundet Sted, alene med Undtagelse af Godtgjørelse af Skade foraarsaget af Oldenborrelarver, hvorimod nogen Nedsættelse i Afgiften er skeet ved nyere Forpagtninger. — Der lægges større Vægt paa Anskaffelse af gode Handyr til Bedækning, navnlig af Køer, Svin, og Kvægbesætningerne udvides, især siden Mælken baade ved Fælles- og Andelsmejerierne finder fordelagtig Afsætning. Produktionen af Sengsvin har taget sin Begyndelse i de sidste Aar. — Arbejdskraften tilbyder sig ikke rigelig, og Arbejdslønnen er ikke falden. — Kommuneskatterne ere snarere i Stigning end faldende, dette dog tildels paa Grund af Jærnbanebidrag. — En kraftigere Fodring af Kvægbesætningen samt Oprettelse af en Del Andelsmejerier, der anspore til Erhvervelse af gode Kreaturer, maa nævnes som de vigtigste nyere Foranstalninger til Landbrugets Fremme her paa Egnen.

Fra Middelfartegnen.

Høstudbyttet har været fortrinligt, særlig for Hvedens og Byggets Vedkommende. Det samme kan siges om Bælg-

sæd og Blandkorn; mindre godt for Havrens Vedkommende. Der havdes meget og godt Kløverhø, men knap Græsning i den sidste Del af Sommeren. Aarsudbyttet kan paa Grund af de nogenlunde gode Mejeriproduktpriser i Løbet af Vinteren og de da ogsaa noget bedre Hvedepriser ikke siges at have været absolut daarligt. — Trykket føles ikke særlig stærkt paa denne Egn; her findes kun Bøndergaarde og faa større Forpagtergaarde. Bønderne ere fra tidligere Tider velhavende, og de forstaa i rette Øjeblik at tage Reb i Sejlene. Enkeltvis findes nogle, der ikke kunne holde det gaaende. Her findes kun gode Jorder. De faa større Gaarde føle Trykket stærkest. — Hvor Kornsalget for en Del er ophørt og en stærkere Mejeridrift indført, er for Øjeblikket Modstandskraften størst. — Ejendomspriserne ere en Del lavere. Tidligere solgtes saa godt som ingen Ejendom, og solgtes en enkelt, var Prisen mindst 1000 Kr. pr. Td. Land smaat Maal (10,000 □ Al). Hvad der nu sælges underhaanden koster vel henimod $^1/_3$ mindre, men hvad der er tilfals er i Reglen kun saadanne Gaarde, som Ejeren ikke kan blive ved. — Her er gjort Fremskridt paa alle Omraader, særlig dog i Retning af Husdyrbruget. Tidligere solgtes saa at sige alt Kornet og her holdtes tykke, fede Heste; nu sælges kun Hveden, og Besætningerne ere i meget betydelig Grad baade forøgede og forbedrede; særlig ere Korthornsblandingerne, der stode som Pynt i Staldene, fortrængte af rent rødt Mælkekvæg, og her er bragt en Mængde gode Tyre tilveje. — Arbejderforholdene ere ikke væsentlig forandrede. De faste Folks Løn er falden noget, dog faaer en solid Karl i Reglen endnu samme Løn; derimod er Daglønnen ikke gaaet ned, væsentlig fordi her findes saa faa Daglejere. — Kommuneskatterne ere ikke faldne i det sidste Aar. — De eneste nye Foranstaltninger ere Oprettelsen af en Mængde Andelsmejerier.

Fra Fredericiaegnen.

Aarsudbyttet har været nogenlunde og endog godt i Forhold til de sidste Aar. Udbyttet af Græsmarkerne i Sommer var vel kun mindre godt, men Avlen, særlig Kjærneudbyttet,

har været bedre end forventet. — Trykket føles noget mindre paa de gode Egne end paa de ringere; en særlig Grund hertil er vel nok den, at det førstnævnte Steder er ulige lettere at skaffe manglende Kapital tilveje; Mejeridriften er ubetinget den Drift, der bedst giver Udbytte, særlig efter Oprettelsen af Andelsmejerierne. — Ejendomspriserne ere faldne vel 20 %, men der er solgt flere Ejendomme til tidligere Priser. — En meget hurtig og ikke for dyr Forbindelse mellem Esbjerg og vort Hovedmarked England er utvivlsomt et af de første Midler, der maa tages fat paa; der kan vel nok gives Lettelser gjennem en Toldrevision, men af nogen afgjørende Betydning ville saadanne næppe blive; derimod er der ikke Spørgsmaal om, at den større Sum, der nu anvendes til Husdyrbrugets Fremme, vil blive til stor Gavn; den bør forstørres Aar for Aar. Hovedsagen er og bliver, at Landmændene ikke tabe Troen paa Landbrugets Fremtid; et godt Middel hertil er det, om de blive istand til at optage Konkurrencen paa Verdensmarkedet. Vort Smør har jo vundet en anseet Stilling, som det gjælder om at beholde, og med Hensyn til Kunstsmørloven synes jeg Landmændene i Selvforsvarets Navn have Ret til at kræve af Lovgivningen Forbud imod Iblanding af Natursmør i Kunstsmørret, samt at dette beholder sin egen Farve eller ialtfald en fra det naturlige Smør forskjellig Farve. Det maa tillige være vor Opgave, at vore Kreaturer kunne vinde frem til en mere anseet Stilling, end Tilfældet er; et godt Middel er vist Kvægavlsforeningerne, der jo særlig lægge an paa at faa noget Ensartet frem og at faa det saa godt som muligt; en Landbrugsforening herpaa Egnen har givet Stødet til Oprettelsen af flere, som alt ere ret godt i Gang. — Arbejdslønnen kan egentlig ikke siges at være falden. — Kommuneskatten er ikke faldne. — Af nye Foranstaltninger skal jeg kun nævne, at der tænkes stærkt paa et Andelsslagteri for det sydlige Jylland, men da Sagen kun er i sin Begyndelse, skal jeg ikke videre omtale den denne Gang; jeg anseer det dog for temmelig sikkert, at den bliver gjennemført.

Fra Egnen Vest for Aarhus.

Aarsudbyttet vil i det forløbne Aar ligesom i de foregaaende blive mindre tilfredsstillende, og i de fleste Avlsbrug vil der blive et større eller mindre Underskud. Grunden dertil er hovedsagelig den mindre gode Høst og de stadig dalende Priser paa Alt, hvad Landmanden har at sælge. — Tidens Tryk føles vel ikke stærkere her paa Egnen end saa mange andre Steder, men der er dog ikke saa faa, som have Besvær med at holde det gaaende. Trykket føles vel omtrent lige meget paa de større og de mindre Gaarde, men disse have det forud for de større, at de lettere kunne indskrænke deres Udgifter. De Forpagtere her paa Egnen, der have forpagtet deres Ejendomme i de gode Aar og i disse lagt noget til Side, kunne nogenlunde klare sig, hvorimod de nye Forpagtere, naar de ikke have en større Kapital at støtte sig til, have ondt ved at begaa sig. Nogen Nedsættelse af Forpagtningsafgiften har nemlig i Almindelighed ikke fundet Sted; der er en enkelt Forpagter, som har faaet sin Afgift i Penge omsat til en Afgift i Korn og Smør efter Kapitelstaxten og har derved opnaaet en mindre Fordel. Det er endnu ikke rigtig gaaet op for mange Ejere, at det ogsaa ligger i deres Interesse, at Forpagteren er stillet saaledes, at han kan svare sin Afgift, da det i modsat Fald let vil gaa ud over Ejendommen. En Forbedring af Landbrugets nuværende trykkende Kaar vil kun ske ved at der gjennemgaaende avles noget mere, og ved højere Priser paa alle Produkter, Landmændene have at sælge, og at de samtidig paa en fornuftig Maade spare paa alle Omraader, at Manden paa de større Gaarde selv leder og styrer sin Bedrift og ikke overlader dette til en Forvalter eller Avlskarl, at Gaardmanden ikke undslaaer sig ved selv at tage Haand med i Arbejdet, og at han holder sig mere hjemme. Der er oprettet enkelte Andelsmejerier, og da næsten alle Bønder levere deres Mælk til disse, søge de at forbedre deres Besætning og fodre stærkere; og vil den stærkere Fodring jo i Længden bidrage til at Jorden kommer i større Kraft og derved opnaaer en større Produktionsevne. —

Der er ikke skeet nogen større Ejendomshandel her paa Egnen i det forløbne Aar. Der er mange, som gjerne ville sælge, selv 20 à 40 % under den Pris, de kunde have opnaaet for nogle Aar tilbage, men da den almindelige Mening er, at Ejendommene endnu ville synke mere i Pris, vil ingen kjøbe, som ikke ligefrem er nødt dertil. De enkelte Ejendomme, som ere solgte ved Tvangsauktion, have ikke kostet mere end Halvparten af, hvad de tidligere vilde have kostet. — Arbejdsforholdene have været gode i det forløbne Aar. Der har været tilstrækkelig Arbejdskraft at faa og til en rimelig Pris. Arbejdslønnen for faste Arbejdskarle er falden 10 à 20 % og omtrent lige saa meget for Daglejere. Flinke og dygtige Piger er der derimod endnu Mangel paa, og deres Løn er som Følge heraf ikke falden. — Kommuneskatterne ere ikke faldne, men have tværtimod Tendents til at stige, uagtet de allerede nu ere en betydelig Byrde, og ere i de sidste 25 Aar stegne 200 à 300 % i flere Sogne her i Egnen.

Fra Mols.

Landbrugets Stilling her paa Egnen er ikke bleven forbedret i det sidste Aar. Flere og flere mindre Gaarde drage ind i Kreditforeningen, altsaa ind i Gjældsforpligtelse, og først naar det er kommet saa vidt, saa er det paa Tide at standse og se sig om, thi saa gaaer det ikke godt an at gaa ret meget længere med Gjæld, naar Smaajordbrugere ellers ikke skulle sidde alt for fortrykt i det. — Kreditforeningsrenten er ogsaa nok gaaet lidt ned, ligesom al Rente nærmer sig den normale Rentefod; — men da alle de andre Udgifter næsten ere uforandrede; baade i Haandværkerløn, Folkeløn, Kommuneskat, kgl. Skat, de fleste Kjøbmandsvarer o. s. v., saa er det ligefuldt saa lille en Formindskelse i Udgiften, saa den næsten er umærkelig; — ja paa lettere og billigere Jorder er den aldeles forsvindende. — Disse kunne med saadanne Prisforhold vanskelig forrente det Mindste; — thi naar Indtægterne stadig ere nedadgaaende og Udgifterne, om ikke tiltagende, saa dog de samme, saa gjælder det endnu mere end tidligere, at faa de sidste Fold, der skal give Over-

skuddet. — Folk er ikke længer saa ængstelige for at gjøre Gjæld — som de vare i gammel Tid, da de sagde »Gud fri os for Gjæld«. — Man seer sig om til Højre og Venstre for at opdage en Maade, hvorpaa Udgifterne og derefter Gjælden kunde formindskes — men fast umuligt — alle Udveje ere næsten tilsyneladende lukkede. Gjælden har lagt sig som et Isdække over det danske Jordbrug, der bliver tykkere og tykkere med hvert Aar. —

Fra Egnen ved Kolind Sund.

Aarsudbyttet maa vistnok siges som Regel at have været tarveligt, særlig paa Grund af de gjennemgaaende lave Priser; ved Siden deraf har Høsten 1887 ogsaa været betydelig ringere end de foregaaende Aars. Randers Amt hører vistnok til de Strøg, der have lidt mest ved den tørre Sommer. — Som Regel føles Trykket haardest paa de Ejendomme, der ikke opfylde Betingelserne for et godt Kvæghold, idet dette vedvarende giver et bedre Udbytte af Avlet end Kornsalg. — Saavel Fedning som Mejeridrift have — ved Hjælp af de lave Priser paa Foderstoffer — endnu, trods de lavere Priser paa Fedekvæg og Mejeriprodukter, givet et meget ordentligt Udbytte, der for Fedningens Vedkommende ogsaa er forbedret ved de lavere Priser paa magre Kreaturer. Under iøvrigt lige Forhold have de mindre Ejendomme havt Fortrinet fremfor de større, da de første bedre under en fornuftig Ledelse kunne formindske Driftsudgifterne. I det Hele ligger vistnok det daarlige Resultat væsentlig deri, at Driftsudgifterne i de gode Tider ere stegne, medens de nu ikke ere dalede forholdsmæssigt. Det samme gjælder i ikke mindre Grad Udgifterne til Husførelse og Beklædning. Jeg er for mit Vedkommende tilbøjelig til at dele den Opfattelse, der jævnlig er kommen tilorde, at Bestræbelserne mere maa gaa i Retning af at formindske Udgifterne, end af at forøge Indtægterne, da der vistnok hurtigere lader sig opnaa et Resultat ad den første Vej end ad den sidste. — Ejendomspriserne ere her paa Egnen dalede meget; navnlig have de tvungne Salg fremvist et ofte overraskende slet Resultat. — Landbruget, særlig det mindre,

har gjort jævn Fremgang i de senere Aar, navnlig i Retning af Kreaturhold. De mange Fællesmejerier have i den Retning havt stor Betydning, idet de strax give Indtægt ved det daglige Mælkesalg, saa at der er Mange, der af den Grund ere komne ind paa stærkere Fodring og bedre Behandling af Kobesætningen.

Arbejderforholdene have bedret sig, idet navnlig de ugifte Tjenestefolk have været mere medgjørlige; samtidig ere Lønningerne faldne ikke lidet. Som et Onde kan ikke noksom fremhæves de mange Brændevinsudsalg, tilladte og ikke tilladte, der øve en forfærdelig og ødelæggende Indflydelse. En skjærpet Lovgivning i saa Henseende og maaske endnu mere en skarpere Anvendelse af de gjældende Lovbestemmelser, vilde være et stort og nyttigt Formaal for Landbrugets Talsmænd. Ved Siden af Brændevinen sælges der navnlig en forbausende Masse Baiersk Øl. — Kommuneafgifterne have i de senere Aar holdt sig omtrent uforandrede.

Fra Egnen Sydøst for Randers.

Et saa gjennemgaaende daarligt Avl som iaar har man ikke kjendt siden i Trediverne; selv de tørre Aar 1859—65 og 67 staa meget over Aaret iaar. — Rugen, der var godt voxet til og i Foraaret lovede en god Høst, blev saa medtagen i Blomstringstiden af den vedholdende Blæst, at Udbyttet af Korn er gjennemsnitlig kun Halvdelen mod ifjor, og paa lette, højtliggende Marker kun en Trediedel. Vaarsæden, som ogsaa tegnede godt i Maj, blev kort, saa der ikke er Halvdelen til Fyld mod ifjor. Der faldt ingen ordentlig Regn mellem 18. Maj og 10. Juli, saa Jorden var meget udtørret, især da der ingen Vinterfugtighed var i den. Derimod er der avlet rigeligt af baade Straa og Korn paa velafgræssede Kjærjorder. — Enge, der ikke ere vaade, have givet et meget daarligt Udbytte, en Trediedel af et Gjennemsnitsaar, og af Agerhø har der saa godt som intet været. Mejeriudbyttet har været højst forskjelligt i Forhold til Græsset. Mælken har i Reglen været god i Aar, idet der er brugt lidet Mælk til 1 Pd. Smør; det har betalt sig godt at give Køerne Tilskud af Klid

i Sommer; foruden et godt Mejeriudbytte har det bevirket, at Køerne ere komne paa Stald i ordentlig Foderstand, hvad især viser sig i Sammenligning med de Køer, der kjøbes til Indskud. — Der hviler et stærkt Tryk paa Landbruget, naar hertil kommer, at de fleste saavel større som mindre Landejendomme ere prioriterede temmelig højt, og Skatterne snarere ere stigende end faldende, saa vil det sees, at Landmandens Stilling for Tiden er mindre heldig. Tidens Tryk, som egentlig ikke har været følt stærkt i denne Egn tidligere, føles nu meget stærkt paa Grund af den daarlige Høst. Der tales meget om, at Renterne i Decbr. Termin til Kreditforeningen langtfra endnu ere betalte. Det er især de smaa Gaarde, hvor Brugerne ikke have faaet Øjet op for, at det er af Besætningen Indtægten skal komme, ikke gjennem Kornsalg, der iaar er lig Nul, der ere haardest i Knibe, ligesom de ogsaa have vanskelig ved at skaffe Penge til en rimelig Rente; det er blevet mere og mere almindeligt, at de skaffer dem gjennem Vexler. De rigtig gode Jorder, der iaar have givet fra 20 til 25 Fold Hvede, have havt et stort Forspring i Sammenligning med de Jorder, der kun kunne give Rug. Det viser sig iaar som tidligere, at de nøjsomme, arbejdssomme Jordbrugere ved en stærk Rodfrugtavl og et godt Husdyrbrug komme bedst over de daarlige Aar. — Ejendomspriserne ere i stærk Tilbagegang; der sælges kun meget sjælden en Gaard frivilligt, og skeer det, er det 20 à 30 pCt. under den Pris, der kunde være opnaaet for 2 à 3 Aar siden. Ved Tvangsauktioner opnaaes sjælden Halvdelen af, hvad de for 4 à 5 Aar siden vare vurderede til. — Forpagterne have nu omtrent alle, smaa og store, faaet et Afslag, der er fra 10 til 25 pCt., dels som rent Afslag, dels ved at Afgiften er omsat fra Penge til Korn og Smør; derimod maa der nu slaaes 30 à 33 pCt. af, hvor Forpagtninger skulle fornyes.

Der er ingen Fremgang at spore i det sidste Aar, snarere Tilbagegang; der gjøres i Reglen ikke nogen Grundforbedring af nogen Slags, kun de nødvendigste Arbejder udføres. Dog er Sansen enkelte Steder ifærd med at vækkes for et bedre Husdyrbrug, idet der i dette Aar er dannet flere

Tyreforeninger; derimod er Hesteavlen ikke i nogen kjendelig Fremgang; vel lægges der mange Føl til, men Størstedelen ere daarlige, og i dette Efteraar er der solgt mange Føl til en Gjennemsnitspris af 90 à 100 Kr. og selv til 50 Kr. — Arbejspriserne have i det forløbne Aar for de gifte Arbejderes Vedkommende været de samme som tidligere. Lønnen til faste Karle var falden noget og fra November er den yderligere falden, saa Lønnen i dette Aar varierer imellem 90 og 120 Kr. for en Arbejdskarl, og der er rigeligt med dem. Der er Mangel paa Piger, saa Pigelønnen er lige saa stor som Karlelønnen. Der er Udsigt til Arbejdsløshed i Vinter, saa der vil nok blive stillet større Fordringer til Fattigvæsenet, hvilket vil forøge Kommuneskatten.

Fra Hobroegnen.

Landmændene her ere ved at blive mere fortrolige med de vigende Priser paa deres Produkter, saa at naar Aarsudbyttet for denne Egn maa kaldes slet, saa er det mindre Produkprisen, der stempler Aaret som saadant, end at det nu er den 4de daarlige Høst, vi have havt i Følge, og denne var endda den ringeste. Sædbeholdningerne i Foraaret vare smaa, og det var med megen Anstrengelse, at mange Landmænd her fik skrabet den nødvendige Sæd til Veje, i Forventning om en god Grøde, der kunde bøde paa de foregaaende daarlige Aar. Men Forventningerne bleve skuffede, thi efter en Vinter uden synderlig Nedslag, fulgte et ret gunstigt Foraar, men derpaa en stormfuld og tør Sommer, saa Græsset svedes og Sæden pidskedes og kom kun til daarlig Udvikling. Paa Agrene var intet Græs, og uheldige vare de Landmænd, som ingen Kjær eller Enge havde, thi Halmbeholdningen fra Vinteren var kun meget ringe, saa det er ikke for meget sagt, at Kvæget led Nød alle Vegne, paa sine Steder endog Sult. Kvægpriserne faldt derfor ogsaa overordentlig, og det var først i Efteraaret, da Efterspørgselen fra mere begunstigede Egnt kom, at Prisen atter begyndte at hæve sig lidt.

Som ovenfor sagt, er det den Række af daarlige Aar, der væsentligst trykker Landmanden her. Prisfaldet paa vore

Produkter bidrager jo ogsaa noget, men Forbruget og Styrelsen af Bedrifterne er nu lempet en hel Del, saa det kunde nok bære Prisfaldet, naar ellers vor Indtægtskilde — Jordens Frugtbarhed — maatte komme til at flyde nogenlunde rigelig igjen. — Ejendomspriserne ere stedse synkende, men utvungent Salg kjendes saa at sige ikke. Kjøbere ere en sjælden Vare, og Den, det er om at gjøre at sælge for at undgaa Tvangsauktion, vil sjælden naa et saadant Bud, hvorved Kreditorerne kunne tilfredsstilles. Salg ved Tvangsauktion ende gjerne med, at Prioritetshaverne lade sig Ejendommene udlægge. — Forpagtninger ere kun faa her, og Ejerne ere gjerne Mænd, der enten hverken ville eller kunne slaa af paa Afgiften, hvorfor vi ogsaa i den nærmeste Tid kunne vente et Par Katastrofer blandt Forpagterne.

Den Slaphed, der hersker i alle Forretninger, har bevirket, at Landbrugerne bedre have kunnet bevaret deres dygtige Arbejdere, samtidig med at det er langt lettere at holde de slettere Arbejdere til at holde de indgaaede Forpligtelser. Dette er et Gode af den mest udstrakte Betydning og forbedrer ikke saa lidt Forholdene paa mange Gaarde og i mange Egne. Rentefoden er falden, og udbryder ingen europæisk Krig, er der vel Udsigt til yderligere Fald. Selv kunne Landbrugerne gjøre en Del til at komme over den ugunstige Tid ved at indskrænke deres Fornødenheder, og for denne Egns Vedkommende er en saadan Indskrænkning i god Udvikling. Ved Sammenslutning til Indkjøb og Salg vil ogsaa kunne undgaaes at afgive den store Provision, som Mellemhandelen tager for sit Arbejde. Fra Lovgivningens Side maa Landbruget ubetinget forlange, at de andre Næringsveje ikke maa beskyttes paa Landbrugets Bekostning, thi ikke alene herved fordyres vore Fornødenheder, men tillige skabes der Landbruget en begunstiget Konkurrent paa vort Arbejdsmarked. Ligeledes bør Landbruget forlange, ligesom de andre Næringsveje kunne stille samme Forlangende, at der bliver fastsat bestemte Taxter, hvorefter alle af Staten benificerede Bestillingsmænd, som Læger, Sagførere o. lign., have at betjene Befolkningen, thi disse Beskjæftigelser ere underkastede

den udstrakte frie Konkurrence, men uddeles efter bestemte af Staten fastsatte Regler og Prøver, uden at Staten paatager sig noget Ansvar for disse Kræfters ubetingede Dygtighed eller Hæderlighed. — Enkelte Kommuner have været istand til at nedsætte Kommuneskatten med 10 til 20 pCt.

Fra Egnen Sydøst for Aalborg.

For denne Egn har Aarsudbyttet været langt, langt under Middel som Helhed betragtet, og det væsentligste Tryk, der for Tiden hviler paa Landbruget, er flere efter hinanden følgende mere eller mindre ufrugtbare Aar, og dette i Forbindelse med de lave Priser medfører, at Tidens Tryk føles stærkere her end i de af Klima og Jordbundsforhold mere begunstigede Egne. Og det føles af Alle, smaa og store Landbrugere, men virker stærkere i den større Bedrift, som ikke saa let kan indrette sig efter Forholdene. Den Ejendomsdrift, som viser den største Modstandsevne, er sikkert den, hvor en fornuftig Alsidighed med en efter de stedlige Forhold ikke al for stor Kreaturbesætning er baseret paa at give Indtægt paa mere end et Omraade. — Men særlig maa vistnok fremhæves, at en god og velfodret Mejeribesætning endnu er Landmandens bedste og væsentligste Støtte, — hvad enten saa Ejendommen er stor eller lille.

Jeg troer, det bør fremhæves, at en stor Skyld i den trykkede Stilling, mangen Landmand sidder i, skyldes at Kreaturbestanden ikke er saa god, som den burde være. Landmanden veed, at Gjødning og god Gjødning skal der til, og han veed ogsaa, at den fremkommer ved at fodre Sæden op og ovenikjøbet kjøbe Kraftfoder; men naar Sæd og Kraftfoder fodres op uden Regnskab paa en Besætning, som ikke er ydende nok, hvad enten han forlanger Mælk eller Kjød af den, da giver dette Tab, store Tab, og det kan ikke nytte, man slaaer sig til Ro med, at den bedre Gjødning skal give fremtidige store Afgrøder; naar hertil saa kommer, at der passes saa daarlig paa Gjødningen, saa er Tabet fuldstændigt. Landbruget har nok gjort Fremskridt, særlig er Kreaturbestanden gaaet fremad hos Bonden, og hertil har meget bidraget de

mange gode Tyre, som Aalborg Amts Landboforening aarlig indkjøber rundt om, særlig fra Mors og Thy og bortauktionere imellem Medlemmerne. Mælkeridriften hos Gaardmændene er jo i 1887 bleven helt omkalfatret, idet der næsten for hver 3 Byer er et Andelsmejeri, med Dampcentrifuge; dette har ført til et større Kohold og langt stærkere Fodring i de smaa Besætninger end hidtil. — Hvorvidt der iøvrigt kommer noget godt og sundt ud af denne Bevægelse er vist mere end tvivlsomt. Med Hensyn til Anvendelsen af Kraftfoder maa det udtrykkelig fremhæves, at Anlægget af Andels- og Fællesmejerier har ansporet Gaardmanden og Boelsmanden i høj Grad til en stærkere Benyttelse af Kraftfoder, og da Anlægget af disse Mejerier netop nu er skeet i et Aar, hvor Avlen har været simpel, saa anvendes der betydelige Mængder af Hvedeklid og Kager, særlig af Solsikker og Raps. I de større Bedrifter, med hvilke ellers ingen Forandring er foregaaet, er Fodringen næppe stærkere, men vel heller ikke ringere. Klid vedbliver at hævde sin Plads i Mejeribesætningerne og ved Siden deraf Solsikke- og Rapskager. Til Fedning bruges her mest udelukkende Solsikkekager i Forbindelse med Roer. Rug anvendes vel ogsaa, men i mindre Maalestok; — dog maa Anvendelsen af Rug til Svin ansees for at være i Tiltagende. Der holdes overalt en Mængde Svin, men hvorvidt denne Forretning er rigtig lønnende, er vist meget tvivlsomt til de nuværende Priser. Skal Svinefedning betale sig, da maa de fodres langt billigere op end med Korn. Raa Kartofler og Roer skaarne smaat ere et udmærket Foder for voxende Svin; at Kartoflerne vare endnu bedre, naar de kogtes, kan jo være, men det fordyrer og besværliggjør allerede Brugen af dem meget. Naar de blot skæres smaat og der skæres frisk hver Dag, ædes de med Begjærlighed af Svinene, som ogsaa trives godt ved dette Foder i Forbindelse med 1 Pd. Rug-Grutning og Valle.

Vel skjænkes der Hestetillægget større Opmærksomhed end hidtil, og mange gode Hingste findes, men Hoppebestanden paa denne Egn er for ringe og vinder saa langsomt Fremgang, fordi Handelen med Føl og Plage er saa alminde-

lig, og derfor gaa saa mange gode Tillægsdyr bort, — og der tages til Tillægshopper af den forhaandenværende Besætning, uden Kritik eller Omtanke.

Faareavlen lægges der al for lidt Vægt paa — det er ganske sikkert en Avl, som burde give Landet en langt større Indtægt — og vilde give en sikrere Netto end meget andet.

Det er sørgeligt saa lidt kvindelig Husflid der drives, men i den Retning trænges der kun til Spore fra de bedre Stillede i Samfundet, saa er Lysten og Sansen ej endnu helt uddød. Og mangen fattig Familie kom over Vinterens Nød, naar de Velhavende vilde lade spinde Uld og Hør og Blaar, og lade væve gode Stykker Tøj istedetfor at kjøbe i dyre Domme i Fabrikkerne. Thi Arbejdskraft have vi fuldt op af; — Husmandsklassen voxer i en foruroligende Grad og der maa gjøres Alt for at give den Arbejde. Arbejdsstanden er nøjsom og medgjørlig; kun kan maaske siges, at de unge Karle og Piger letsindig ødsle Lønnen bort, og derfor ere de saa fattige, naar de skulde sætte Bo. — Lønnen for Pigerne er ikke falden og er i Forhold til Karlelønnen heller ikke for høj, men Karlelønnen kan siges at være falden med $^1/_4$. — Kommuneskatterne ere desværre høje, og der er ingen Udsigt til Lettelser. —

Fra Vendsyssel.

Forsaavidt Forespørgslen gjælder Landbrugsaaret 1886 til 87, har Aaret med den ret rigelige Høst 1886 været nogenlunde. Dette maa dog forstaaes saaledes, at Landbruget har vidst at begrænse sine Udgifter, i mange Tilfælde omordne sine Prioritetsforholde med en noget billigere aarlig Rente, i ikke faa Tilfælde afviklet Gjældsforhold dels ved Venner og Slægtninges Hjælp og med Imødekommenhed fra Debitors Side. I mange Avlsbrug er denne noget pekuniære Fremgang dog en Tæren paa Kapitalen, idet Materiel etc. etc. vedligeholdes mindre godt. For de mindre Avlsbrugeres Vedkommende har uden Tvivl de mange Adelsmejeriers Oprettelse medført en bestemt forholdsvis Fremgang i pekuniær Retning. Regn-

skab fra disse foreligge nu, og har Udbyttet været meget tilfredsstillende.

Det Landbrugsaar, der fremkommer med Høsten 1887 som Basis, vil absolut vise sig nedadgaaende m. H. t. Brutto-Indtægten saa meget mere, som Konjunkturerne snarere ere lavere end højere end ifjor. Skal vor Landsdel komme skadesløs ud af dette Aar, vil det kun kunne ske ved en yderligere Økonomi, som dog næppe er heldig i Længden.

Naar undtages enkelte overbebyrdede Avlsbrug, er der næppe Tvivl om, at jo større Kultur et Avlsbrug besidder, jo bedre Besætning etc. etc., desto større Modstandskraft haves i disse Aar, om det mere intensive Avlsbrug endogsaa fordrer en betydelig større Driftsudgift. — I sin store Helhed have de mindre Avlsbrug en forholdsvis mindre Gjæld end de større og besidde en større Evne til at begrænse Udgifterne, hvorfor hine uden Tvivl ere heldigere stillede. Ejendomspriserne anslaaes til at være 20—30 % lavere end for 5 Aar siden. En virkelig Fremgang i vort Landbrug kan med disse Konjunkturers Bestaaen i Hovedsagen og i noget væsentligt Omfang kun erholdes ved forøgede Produktioner, hvilke formentlig ville fremkomme ved forbedret Driftsmaade (et bedre Sædskifte), ved større Produktioner af naturligt Foder, ved forbedrede Besætninger og ved Produktion af gode og bedste Produkter.

Arbejdsforholdene have været upaaklagelige, — Forholdet betragtet fra begge Sider. Arbejdslønnen er vel falden, men dog ikke meget og ikke gjennemgaaende. Saaledes ere Mejeripigernes Løn uforandret, ligeledes er Daglønnen uvæsentlig lavere end tidligere. — Kommuneskatterne ere uforandrede.

Fra det nordlige Thy.

De Vanskeligheder, der for mange Landmænd vise sig at være forbundne med at komme over forrige December Termin, godtgjorde Trangen til i 1887 at faa, hvad man kalder »et godt Aar«, hvorunder forstaaes en god Høst, men de Forventninger, der uvildkaarlig knyttede sig til de inderlige Ønsker om et saadant, bleve desværre skuffede i temmelig høj Grad.

Vinteren sledes vel saa nogunlunde hen med et daarligt Udbytte af Mejeribesætningerne, men Priserne paa Fedekvæg vare endnu lavere end nogensinde før.

Tidens Tryk giver sig jo almindelig tilkjende ved Knaphed paa Penge. Man er ikke istand til at kunne formindske sine Udgifter strax, naar Indtægterne paa Grund af faldende Produktpriser tage af. Man har maaske lagt Plan til Forbedring af Jord, Besætninger, Bygninger o. s. v., ikke at tale om personlige Fornødenheder, der snige sig paa En. Saa haaber man, at Krisen er forbigaaende, og kommer af denne Grund endnu længere ud paa Gjældens Skraaplan, indtil man endelig opdager, at »nu er der Ingenting, der betaler sig.« Man er da stillet som Sømanden, der midt i et vanskeligt Farvand overfaldes af Taage og Tvivl om sin Kurs; der maa gaaes med »halv Kraft«, Farten indskrænkes. Sammenlignet med andre Egne er Trykket her dog temmelig mildt, ialfald træder det ikke paa noget Punkt særlig tydelig frem. Mejeridriften synes at yde den største Modstandskraft. — Prisfaldet paa Ejendomme overstiger næppe 10 %. Man prøver nu ogsaa her at arbejde mere sammen, idet der har dannet sig rigtignok kun 1 Kvægavlerforening og iaar 3 Andelsmejerier. Desuden er under Dannelse en Forening for Fællesindkjøb af Foderstoffer, Markfrø og Kunstgjødning, ligesom man ogsaa holder Øje med Bevægelserne i Retning af Andels-Svineslagterier. Daglønnen er vel falden 10—12 %, men Lønnen til en almindelig dygtig Arbejdskarl er endnu 200 Kr. og til Mejeripigerne 110—130 Kr. aarlig.

Kommuneskatterne ere stadig stigende, men heldigvis dog lige saa meget til Skoler, som til Fattigvæsen. Hvad Tiderne i Almindelighed angaa, da kalder man dem jo daarlige, hvad kan være sandt nok i Sammenligning med første Halvdel af sidste Tiaar, men Udsigterne for den nærmeste Fremtid ere jo dog saadanne, at man om 5—10 Aar let kan komme til at se tilbage paa den nuværende Tid som »gode Aar«. Men man tør da ogsaa haabe, at Livet under endnu knappere Forhold vil kunne bevare dets Værdi, naar man faaer lært at arbejde noget bedre og fortære noget

mindre; thi ret beseet er det hverken Brødet eller Sulet, man er bange for at skulle miste, men meget mere Kaffen, Bajerne osv. Men Spørgsmaalet om, hvorledes det i Tidernes Løb skal gaa vort lille Land, beroer i overvejende Grad paa, hvorledes dets Bondestand vil stille sig; denne er da ogsaa godt ifærd med at blive sig sin Magt bedvidst, — tør man nu ogsaa haabe paa, at den snart vil opdage sit Ansvar? Naar imidlertid vore Folkeledere og Folkelærere, ikke at tale om professionelle Folkelivsstudenter, anstrænge sig saa meget for at drage os Bønder frem i Forgrunden, da ere disse Bestræbelser om end i mange Retninger fortjenstfulde, dog ofte temmelig eensidige. Blikket synes skarpt rettet mod de saakaldte »dannede Klassers« Fejl, Lidenskaber, Mangel paa Dygtighed osv., men det synes endnu at være undgaaet Opmærksomheden, at den egentlige Bondestand af al Evne tager Del i de samme livsfordærvende Ting, som de dannede Klasser anklages for at ødelægge Slægten med. Om denne Egn end ikke hører til de mere fremtrædende i slig Retning, saa opfostre dog ogsaa dens Bønder »unge Herrer«, der bruge Penge og kun kjende til Sved, naar de danse, og »unge Damer«, hvis Hovedopgave det er at holde Stadsen i Orden. Kort sagt, jeg troer, vi itide maa vogte os for Forgudelse af vor Bondestand, da jeg frygter, at Afguderi straffes nu saavelsom i gamle Dage.

Fra det sydlige Thy.

Aarsudbyttet har været det mindste i Rækken af de mindre gode Aar. Det var den mindste Fyld trods den stærke Rugafgrøde, der ogsaa som Regel giver lidt i Skjæppen. Sommergræsningen var den usleste siden 1868, og mange Landmænd nødsagedes til at give større eller mindre Tilskud af Kraftfoder, for at Dyrene ikke ligefrem skulde krepere af Mangel paa Næring. Vinterbesætningerne ere dog ikke meget indskrænkede, men man sparer paa Halmen og kjøber en Mængde Korn og Foderstoffer, der, om det end er billigt, dog tager alt for meget af Indtægterne, der jo tilflyde sparsomt med de smaa Priser paa alle Landbrugets Produkter, og heri ligger tildels Svaret paa, hvad der er det væsentligste

Tryk, der for Tiden hviler paa Landbruget. — Kreditforholdene synes allerede at være bedre, da Penge ere rigelige, og hvor der kan bydes nogenlunde Sikkerhed, kan Laan i Reglen erholdes til 4 à $4^1/_2$ pCt., hvad der vel især er en Følge af Konverteringen og den — i de sidste Aar — stærke Tilgang til Kreditforeningerne. Derved have mange faaet afviklet det ulykkelige Gjældsforhold hos Kjøbmændene, og ved en aftagen Flothed i Husførelsen er tillige den letsindige »Tagen paa Kredit« mere eller mindre indskrænket. Falitter og Tvangssalg ere heldigvis endnu sjældne, og det lader til at Trykket er mindre her sammenlignet med andre Egne. Dette er vel egentlig en Følge af, at man har været mere betænkelig ved at foretage større Bekostninger, der, om de end under normale Forhold ere ønskelige, dog i Tider som disse have sat mange Landmænd i en vanskelig Situation, idet Gjælden er forøget i et Forhold, hvor den ikke forrenter sig, ligesom ogsaa den overhaandtagende Luxus har ligget os fjernere end andetsteds, om vi end ere meget mere fremme end ønskeligt. Forholdene ere de samme paa større som paa mindre Gaarde, hvorimod de tørre Aar i Reglen falde mere uheldige for Landmænd med lettere Jorder. — Mejeridrift synes for Tiden at yde den største Modstandskraft. Her er atter iaar anlagt 3 store Andelsmejerier, som jo især komme de mange smaa Landbrug tilgode. De forholdsvis gode Svinepriser hjælpe en Del paa Mejeridriften. — Priserne paa gode Ejendomme ere ikke faldne meget, men middelmaadige eller daarlige Ejendomme ere faldne meget i Pris; de store ere næsten usælgelige. Landmændene burde ved Oprettelse af Forbrugsforeninger søge at skaffe sig bedre Garanti med Hensyn til Ægthed ved Indkjøb af deres Produkter, ligesom Prisbesparelser derved vilde kunne opnaaes. Handels- og Haandværkerstanden synes ikke ved Priserne paa deres Varer og Arbejde at tage Hensyn til, at de i disse Tider leve billigere end tidligere. Konverteringen har bidraget til en gjennemgaaende lavere Rentefod, men der trænges ogsaa til Lettelse i Udgifterne ved Ejendomsoverdragelser og Pengeomsætningen i Ejendomme, hvorved Staten

tjener urimelig, især naar der tages Hensyn til, at der paa andre Omraader kan gjøres Forretning med selv kolossale Summer uden mindste eller ialfald ubetydelig Udgift til Staten. En Toldreform imødesees ogsaa med Længsel, uden at man derfor ønsker Beskyttelse paa andre Ting end nu, men Tolden er i flere Henseender uretfærdig, og Industrien synes delvis derved at holdes oppe paa Landbrugets Bekostning, hvilket man i Længden ikke kan være tjent med.

Fremskridt ere om ikke umærkelige, saa dog ialfald mindre. Hesteavlen er i Opkomst, Svineavlen maaske ogsaa; derimod er Kvægavlen forsømt eller ledet i et galt Spor ved den idelige Krydsning med Korthornsracen, uden ved Siden af at bevare gode Dyr til Indavl i tilbørlig Mængde. Der er dog i det nordlige Mellemthy oprettet en Kvægavlerforening, som maaske kunde samle Egnen og derved gavne indirekte.

Arbejderforholdene ere uforandrede og Nedgangen i Arbejdslønnen ubetydelig. Kommuneskatterne ere snarest stigende. Fattigbyrden er stor de fleste Steder. Man bygger Fattiggaarde flere og flere Steder. Et forbedret Skole- og Vejvæsen kræver ogsaa betydelige Ofre.

Fra Mors.

Aarets Karakteristik for Egnen her er i Korthed denne: Stadig lave og tildels nedadgaaende Priser paa alle vore Produkter, en meget tør, kold og ufrugtbar Sommer, en i Kvalitet god, men i Kvantitet tarvelig Høst, der lader befrygte Fodermangel, da Halmen er udrøj. Naar saa dertil kommer, at det foregaaende Aars Høst og foregaaende Aars lave Priser paa alle Salgsvarer ikke gav noget Overskud eller noget at tære paa for det kommende Aar, saa er dermed samtidig sagt, at Aaret 1887 har været et strængt og tærende Aar for Landbruget, og Udbyttet deraf er destoværre meget tarveligt.

Det, der for Tiden trykker Landbruget, er dets store Gjæld til Banker, Sparekasser og Kjøbmænd. De Mange, der arbejde under disse Tilstande, slides op og gaa bogstavelig til Grunde. Man har hidtil arbejdet alvorligt, energisk strængt,

nægtet sig selv Livets Glæder og Goder for at sikre sig en Tilværelse nogenlunde fri for Næringssorger, man har arbejdet og levet i Haabet om, at den nære Fremtid vilde bringe blidere og bedre Vilkaar; men desværre, hvor stærkt der end er taget Reb i Sejlene, hvor alvorlig gjennemført end Indskrænkningerne have fundet Sted, og hvor arbejdsdygtig man end har lært at blive, det hjælper dog altsammen intet, Landbruget er saa haardt gjældbundet, at kun en Frigjørelse for al den forfærdelige, demoraliserende »løse Gjæld« kan hjælpe det paa Fode og til Fremskridt igjen.

Det er kun sangvinske Forhaabninger at tro paa en Tilbagevenden af de gamle Priser; det nytter ikke: vi maa lære at vænne os til at nøjes med de bestaaende, stille vore Sager og indrette vor Stilling derefter. Der ere mange Ejendomme, der ere belastede med større Gjæld, end der er Værdi for, og saadanne burde hellere realiseres; at fortsætte er kun at forøge Gjælden, gjøre Pinen sværere, og Udfaldet er desværre øjensynligt. De Mange, der vel sidde haardt i det, men som bæres frem af en stærk og levende Tro og sidde inde med gode Kræfter og forstaa at bruge dem ret, have Mod paa at fortsætte, og de gjøre sikkerlig vel deri; thi det skal nok kjendes, at baade de selv og deres Agerbrug gjør Fremskridt.

Men det, der maa og bør staa klart for Alle, og som indtrængende skal stilles den vordende Landbostand for Oje, er aldrig at binde sig til en Ejendom med mere Gjæld end en 1ste Prioritet kan afgive Pant for; og saa dette — i sig selv saa lille, men dog saa saare vigtigt og lykkebringende —: kun handle pr. Kontant! ikke kjøbe for en eneste Øre, uden at kunne betale strax. Det modsatte maa Nutiden bløde for og lide under, det er den Forsyndelse, vi have gjort os allermest skyldige i, og Straffen er ikke udebleven. Mange kunne takke sig selv derfor; men flere er der, hvis Fædre bære Skylden, idet de ikke strængt og alvorligt nok have klaret det for de Unge, ligesom de ej heller have ydet dem god økonomisk Lærdom.

Lad Forretnings- og Handelsmændene benytte Banker og Sparekasser; bare Landbruget bliver fri for dem, da kan

Landmanden staa selvstændig uden Hemsko, og han kan blive en stor og dygtig Fremskridsmand; de Forbedringer, vi skulle have foretaget ved Hjælp af Laan i Pengeinstitutter, de ere ikke sunde, de volde gjærne Afbræk og Fortræd engang i Fremtiden. Nej, det er ved Hjælp af Overskuddet i Bedriften, at de nødvendige og gavnlige Forbedringer skulle foretages; det yder et sikkert Grundlag for et solidt og godt Agerbrug, og det fører hele Samfundet fremad til almindelig Velvære og Lykke. — Det er en Selvfølge, at Ejendomspriserne ere faldne meget; navnlig ere de mindre gode og ringe Ejendomme kun det Halve værd, hvorimod de bedre og bedste Ejendomme kun have et mindre Fald i Vente. En Gaard paa 6 Tdr. Hartkorn, 70 Tdr. Ld. Eng, som for 3 Aar siden med Besætning kunde koste 50,000 Kr., kan nu kjøbes for 45,000 Kr. og kan til en virkelig Kjøber ogsaa koste det.

Landbruget her staaer ikke højt, det drives saa saare langtfra rationelt i alle dets Grene; men det staaer ej heller lavest. Der var en Tid, da Maskinen var i fuld Gang og det saa ud, som skulde vi naa at staa i Højde med de bedste; men det skete desværre ikke saadan, Gangen var ikke skarp og indsigtsfuld nok forud beregnet, Maskinen maatte sagtne og er vedbleven dermed lige til denne Dag. Der er ikke skeet Spor af Fremskridt i det sidste Aar; det er et Spørgsmaal, om vort Husdyrbrug ikke er gaaet tilbage ved Salget af nogle af de bedste Tyre og Kvier og ved en, vel god, men dog lidt knappere Ernæring baade Vinter og Sommer.

Arbejderforholdene have været særdeles gode; der har ikke været Overflod, men ret rigelig Arbejdskraft; Mænd (Daglejere), Karle og Drenge faa i Løn $^1/_5$ à $^1/_4$ mindre; Pigerne den gamle Løn 70, 80—90 Kr. om Aaret. — Fattiggaarde og den kommunale Ordning ere for Tiden brændende Spørgsmaal; Udgifterne stige trods Fattiggaarde, og et skærende Misforhold er tilstede paa dette saa saare vigtige og alvorlige Omraade.

Fra Salling.

De, der have overtaget Ejendomme til de tidligere opskruede Priser, sidde haardt i det; men hos de ældre Land-

mænd, der ogsaa fra de gode Aar have noget i Ryggen, er der ikke Tale om nogen Forlegenhed. Her med Sallings frugtbare, veldrevne Jorder føles Trykket meget mindre end i de tilgrænsende magre Egne i Fjends og Ginding Herreder. Proprietærerne kniber det mest for, fordi de have for meget at forrente, og Arbejdskraften er for dyr. Paa Ejendomme med gode Jorder klarer man sig bedre, end hvor Jorderne ere ringere. Hvor man er naaet saa vidt, at man har kunnet afskaffe Brakken og i dens Sted har optaget Rodfrugter som en regelmæssig Del af Sædskiftet, klarer man sig bedst. De vedvarende Græsmarker svare ikke Regning. — Ejendomspriserne kunne regnes for at være faldne omtrent en Fjerdedeel. Der synes mig ikke at være at øjne den mindste Udsigt til nogen Bedring af den nærværende Tids Tryk. Den stedfindende Overproduktion af alle Landbrugsfrembringelser og de Mængder af Guld, der haves til at betale disse med, ville sandsynligvis holde Priserne nede paa det nuværende lave Niveau. En anden Sag er det, hvis der skulde udbryde en Krig mellem Stormagterne, der vilde forøge Forbrugen og formindske Produktionen, men dette er en Mulighed, som Ingen kan ønske. At der kan udrettes noget synderligt for Landvæsenet ved en Toldreform, troer jeg ikke; derimod vil den nye Lov om Husdyravlen og den hyppigere Dampskibsfart fra Esbjerg vist være af ikke ringe Betydning. Stor Skade er det, at Flertallet i Folkethinget ikke har den Tillid til Landhusholdningsselskabet, som dette fuldelig fortjener.

Landbruget staaer i det Hele paa et forholdsvis godt Standpunkt og gaaer fremdeles langsomt, men sikkert fremad. Dræning er paa de fugtige Jorder næsten overalt iværksat, Redskaberne ere fortrinlige, det jydske Kvæg udvikles efterhaanden til en meget god og værdifuld Stamme, navnlig som Fedekvæg. Dyrkningen af Rodfrugter tiltager lidt efter lidt. Havedyrkningen er paa Bøndergaardene ogsaa i Tiltagende, hvortil det har bidraget meget, at adskillige unge Mennesker have lært Gartneriet paa Herregaardene og nu holdes af flere Gaardmænd i Forening; man seer enkelte Steder de nydeligste Bønderhaver paa nogle faa Skjæpper Land. Jernbanen til

Glyngøre har meget lettet Afsætningen af Svin og Fedekvæg. Paa Tyendets Opførsel er der som Regel Intet at udsætte. Arbejderne have lige til den allersidste Tid kunnet finde Beskjæftigelse, men Arbejdskraften har ogsaa været tilstrækkelig. I indeværende Vinter vil der blive Arbejdsløshed, fordi der er saa lidt Tærskearbejde. Arbejdslønnen er omtrent falden en Fjerdedel. Da der mange Steder opføres nye Skoler og etableres Fattiggaarde, stige Kommuneskatterne stadig. Navnlig er Fattigbyrden i Tiltagende.

Fra Lysgaard Herred.

Udbyttet har været saa simpelt som muligt i alle Henseender med Undtagelse af enkelte Produkter, som Uld og Kalveskind. Eftersom Viborg Amt, især denne Del af Amtet, Lysgaard Herred, ingen Regn fik i Sommerens Løb, blev Misvæxten her større end i andre Egne, hvor der i rette Tid faldt en enkelt Byge, og Ulykken mærkes mest paa de Arealer, hvor Jorderne ikke ere i god Kultur, men sandede eller muldfattige, og jo større Ejendomme desto større Tryk. Undtagelse herfra ere Ejendomme med gode Overrislings Enge. I de tørre Aar har en større Korndrift været heldigst, da Græsmarkerne have været visnede, og der er opnaaet et større Forraad af Halm til Hjælp til Fodringen, selv om Kornavlen har været daarlig.

Ejendomssalg skeer i Almindelighed ved Tvang, og da Priserne ved disse, ofte med store Restancer af Renter og Skatter, ere meget trykkede, eftersom Ejendommene under saadanne Forhold ere meget forsømte, blive som oftest Prioritetshaverne ikke dækkede. Taxationerne af Ejendommene ere nu, til Laan i Ejendommene, mindst $^1/_3$ nedsat imod Taxationerne for ca. 10 Aar siden. — I Almindelighed have Forpagterne faaet Nedsættelse i Afgiften, selv hvor den var betinget højere. Ved nye Forpagtninger bliver Afgiften nu ansat i Penge efter Gjennemsnit af Kornets og Smørrets Pris.

Landbruget i denne Egn har gjort store Fremskridt ved Indretningen af bedre Bygninger, Mærgling, Dræning, Forbrug af Kunstgjødning og ved en stærkere Drift af Jorden og Ind-

førelse i Driften af Roer, forbedrede Agerbrugsredskaber og frem for Alt at Driften ikke gaaer ud paa at bringe Indtægt af Kornsalg, men af Mejeridrift og Kreaturfedning, hvorved Jorderne bringes i Gjødningskraft. Ved Oprettelsen af Andelsmejerier forøges Udbyttet af den mindre Ejendomsbesidders Mælkeri ikke alene ved en større Pris for hans Mælk, men ogsaa derved, at de ved Salget af Mælk ledes hen til en større Sparsommelighed med Forbruget af Mælk til Husbrug. — Lønnen for Arbejderne er falden noget, men Mange gaa ledige i Vinter, hellere end at arbejde til nedsat Løn, i Haab om til Sommer at indhente en forhøjet Løn og saa tage tilfældigt Arbejde i Vintermaanederne. — Kommuneskatterne og Amtsfondets Skatter ere ikke faldne, snarere stegne — uagtet de i Forvejen vare høje i Forhold til Indtægten. — Med Undtagelse af, at der nu snart i hvert Sogn er opført Andelsmejerier, er der ikke iaar foretaget noget særligt af Betydning til Landbrugets Fremkomst.

Fra Hammerum Herred.

For Tiden er der kun liden Glæde ved at være Landmand, da det for de Fleste falder uhyre vanskeligt at holde Ballance, og mangfoldige arbejde med vitterlig Underskud. Dette har været Tilfældet nu i flere Aar, og ikke mindst i det forløbne Aar 1887. Denne almindelige Elendighed for Landmandsstanden har jo — som bekjendt — mange Aarsager; hvilke jo alle ogsaa berøre denne Egn; dog tør jeg ikke paastaa, at Tidens Tryk falder haardere her paa Hedeegnen end paa andre Dele af Landet. Klart er det, at det falder værst for de større Gaarde, som have større Folkehold, hvorimod de mindre Avlsbrug, hvor Familien selv udfører alt Arbejdet — og hvor man lettere kan etablere større Sparsomhed — og udfolde ihærdigere Arbejde, synes bedre at kunne gjennemgaa Krisen. Hovedsagen er jo dog næsten for enhver Landmand Spørgsmaalet om, hvormeget han forrenter paa Ejendommen, og om denne kan svare Renterne af den Gjæld, der er gjort i den gode Tid? Her træffer det sig nu saa forunderligt, at det i Reglen er i den bedre Egn at

Ejendommene ere mest forgjældede, hvorimod den fattigere eller ringere Egn synes mindre at paavirkes af Tidernes Ugunst. Levemaaden i det Hele har jo altid været, og er endnu, gjennemgaaende langt tarveligere end i de gode Egne, hvor Flotheden var i Begreb med at tage Overhaand.

Hvorledes Ejendomspriserne stille sig i disse Tider, er ikke godt at meddele Noget om, da der saa at sige aldeles ingen Handler ske. Liebhaverne holde sig tilbage, og Enhver søger længst muligt at undgaa Salg. Nogle større Gaarde skulle dog være udlagte til Kreditforeningen i denne Tid; det vil da vise sig, at vore Taxationsmænd for Kreditforeningerne gjennemgaaende have været meget for flotte, og ansat Ejendommene til langt over deres virkelige Værdi.

Herpaa Egnen haves kun nogle faa Præstegaardsforpagtere, og disse svare i Reglen ikke den betingede Afgift, men blive alligevel ikke fjærnede af Præsterne, da disse ikke tør drive Sagen videre i disse Tider for ikke at komme i endnu større Forlegenhed ved ingen Forpagter at kunne faa.

Arbejderne ere nu langt mere medgjørlige — navnlig hvad Daglejerklassen angaaer — end for nogle Aar tilbage. Nogle af den opvoxende Ungdom ere endnu umedgjørlige og overmodige, hvorfor Enhver søger saavidt muligt ikke at faa slige Individer i sin Tjeneste. Heldigt er det jo for den Klasse, at de saa kunne pleje det frie Liv med en Uldpose paa Nakken. — Kommuneskatterne ere vistnok ingen Steder blevne mindre end forhen, vistnok snarere større.

Fra Egnen ved Ringkjøbing Fjord.

Da Kornpriserne ere faldne fuldt saa meget som de øvrige Landbrugsprodukter, føler denne Egn, der i mange Aar har kjøbt Korn istedenfor at sælge, sikkert mindre Tidens Tryk end i de kornexporterende Egne. Forholdet mellem Kornpriserne og Priserne paa Fedesvin er jo saaledes, at det betaler sig ligesaa godt nu at fede Svin som med de højere Priser, naar Kornet skal kjøbes, og da Indkjøbet af Korn er tiltaget betydelig i de senere Aar, synes det jo, at Forretningen maa betale sig. Som Regel viser det sig, at jo mere intensiv

Driften er desto større Forlegenhed. Her paa Egnen er det Kreaturholdet, der bærer det Hele, og den Drift, der med mindst Arbejdsudgifter kan holde størst mulig Besætning og holde den godt, er den bedste, og dette synes at naaes bedst ved længere Græsleje, hvoraf 1 à 2 Aars Kløver slaaes, og ved saavidt mulig ikke at tage Jorden under Plov, saa længe Græsningen er rigelig.

Her er kun handlet lidt med Ejendomme i de sidste Aar, og de faa Handler, der ere skete, ere ikke over $^1/_5$ Del lavere; derimod er der handlet en hel Del med Engparceller, som have kostet omtr. 1000 Kr. pr. Td. Land eller til ligesaa høje Priser, som der nogensinde er betalt.

Priserne paa vore Produkter ere vel lavere end de vare fra 1870 til 1880, men paa ingen Maade gjennemgaaende lavere, end Landbruget tidligere har kjendt, ja endog været meget tilfreds med. Da jeg for 25 Aar siden overtog min nuværende Ejendom, vare Priserne paa alle Produkter med Undtagelse af Korn betydelig lavere; Svin kostede saaledes de første 3 à 4 Aar omtr. 10 à 12 Mk. pr. Lpd. leveret slagtede foruden Hoved og Ben og modtoges ikkun fra Oktober til Maj; Heste kostede omtr. kun det Halve imod nu, en rigtig, god fejlfri 5 Aars Hest kostede sjælden over 300 Kr. (150 Rdl.). 1863, 64, 65, 68 vare Priserne paa Kreaturer ligesom nævnt med Hestene, kun omtr. halvt saa høje som nu. Det er saaledes efter min Opfattelse et stort Spørgsmaal, om de nuværende Priser egentlig kunne kaldes lave, jeg troer snarere, at de maa ansees for normale, og at vi maa være glade, om de ikke gaa endnu lavere. Priserne ere jo ogsaa saaledes, at vore Agerbrug meget godt kunne arbejde med disse og svare de paa Bruget hvilende Skatter og Kommuneafgifter og en Afgift eller Jord-Rente og ernære en Familie; kun hvor der er indgaaet Forpligtelser i Tillid til at Priserne paa Produkter stadig skulde stige og aldrig kunne dale, eller dog i den Tro, at der var Sandsynlighed for at Priserne endnu ikke vare kulminerede, kun dèr er der Nød paa Færde; thi Forretningen er der baseret paa Forudsætninger, som vise sig uholdbare. Disse Forretninger, hvilke antagelig dog ville vise sig færre end af

Mange antaget, staa som Regel ikke til at redde; dette kan jo vel være sørgeligt nok for hvem det rammer, men jeg kan ikke se andet, end at det i Grunden er ligesaa slemt, naar andre Forretninger af lignende Aarsag gaa til Grunde; Forretningen kommer nok til Arbejde igjen, der skal kun en anden Mand til at lede denne, paa sund Basis.

At der fra Statens Side kan gjøres Noget, som kan forhindre en Katastrofe i ovennævnte Tilfælde, er vist umuligt, thi Staten er ikke Herre over den virkelige og næsten eneste Aarsag, nemlig Prisforholdene. De høje Priser vare jo en Følge af flere samvirkende Aarsager, saaledes Krigene i 1864, 1866 og 1870 og endelig den høje Arbejdsløn i England, fremtvungen ved Striker, forberedte i en Menneskealder, og som i nogle Aar gave Arbejderen en Kjøbeevne, som aldrig før. Den, der kunde skaffe lignende Aarsager, vilde ogsaa fremkalde samme Virkninger, selv med nuværende Møntfod. Ved extraordinære Foranstaltninger at forhøje Produktpriserne f. Ex. ved Udførselspræmier vil kun en kort Tid hjælpe, idet det jo vil have Statens finantielle Ruin til Følge, hvilket absolut virker tilbage paa Statens Borgere i Almindelighed og Landbrugere i Særdeleshed. En Toldreform vil heller ikke direkte mærkes synderlig; i de fleste Tilfælde vil der ingen kjendelig Forandring blive paa Priserne paa forarbejdede Varer, fordi Tolden hæves; jeg giver det samme for at faa en Hest beslaaet nu, som jeg gav, da Kul og Jern kostede $^1/_3$ mindre. Skatterne kunne ikke siges at være trykkende; selv om de kommunale ere stegne i de sidste 20 Aar, har Landbruget derfor erholdt Fordele ved gode Veje, Jernveje etc. som ere billige i Forhold til den forøgede Udgift. — En sikker om end noget langsom Vej, som Staten kan benytte til virkelig og varig Gavn for Landbruget, synes mig at være, at fremme gode Foranstaltninger, der kunne fremme og udvikle Industri, Handel, Skibsfart og Fiskeri, kort sagt gjøre hvad der kan gjøres for at skaffe os et større og mulig saa stort Marked her i Landet, at vi ikke behøve at søge hverken engelske eller tyske Markeder.

Daglønnen er ikke falden stort; Arbejdskraften er noget

rigeligere tilstede, men der holdes godt igjen fra Arbejderens Side. Lønnen for dygtige Karle er circa 180 Kr. aarlig, omtrent 20 Kr. mindre end før. — Kommuneskatterne ere ikke faldne, snarere stegne.

Fra Bornholm.

Endskjøndt Priserne paa Landbrugets Produkter snarest er endnu lavere end tidligere, har Aarsudbytte i indeværende Aar dog været nogenlunde godt for Bornholms Vedkommende, idet vi have havt en særdeles god Høst, ikke saa lidt over Middelaar; navnlig for den sydøstlige Del af Øen var Høsten vistnok bedre end noget tidligere Aar, og navnlig har Bornholm aldrig havt en saa glimrende Høst af Vintersæd. Have de trykkede økonomiske Forhold for Landmændene virket meget nedslaaende og skadet i mange Retninger, findes der dog ogsaa, og det ikke saa faa, Exempler paa at Tidernes Tryk har strammet Landmændene op til yderligere Virksomhed og Paapasselighed. Desværre er jo de lave Konjunkturer Skyld i, at alt for mange Landmænd ikke have kunnet holde ud og ere kastede ud af deres Stilling, deriblandt ogsaa virksomme og paapasselige Mænd, der have siddet for haardt betynget med Gjæld; men naar man her paa Bornholm seer hen til hvilke Aarsager, der have været mest Skyld i Falliterne i Landbruget, da har som oftest Ligegyldighed og for flot Levemaade været de største Aarsager. Et gammelt Ordsprog siger: »hvor Husbonden træder, voxer det bedst;« mange Smaating have stor Indflydelse paa Udbyttet af Bedriften, og naar disse forsømmes, kan der afstedkommes betydelige Tab; men naar Husbonden er optagen af Selskabelighed, Fornøjelser, Møder og lign., sees der ofte for meget igjennem Fingre med, at de mange Smaating, som bør iagttages, tilsidesættes. Der kan nævnes mange Exempler herpaa; men jeg skal indskrænke mig til at nævne et, som har været mig særlig paafaldende; det har en stor Betydning for Vintersæden, at den bliver saaet i rette Tid, navnlig paa tarvelig Jord; man seer ikke sjælden hos Naboer med omtrent lige Jord, at den enes Vintersæd staaer ussel, medens den

andens er særdeles vellykket, fordi den er saaet saa tidlig, at den har dækket Jorden og derfor bedre har kunnet modstaa Vinteren og især Nattefrost i Foraaret, medens den andens ikke har kunnet dette, fordi den er saaet for sildig, og derfor kun giver det halve Udbytte. Grunden hvorfor der ikke er saaet i rette Tid er som oftest Ligegyldighed. Den Slags Forsømmelse ere tagne meget af i de sidste Aar, og Bedringen er for Manges Vedkommende fremtvungen ved, at de ere komne til at indse, at det for at bestaa er nødvendigt at passe nøje ogsaa paa Enkelthederne. Da Skatterne, Arbejdskraft og i det Hele hvad Landbruget skal anskaffe ikke nær ere faldne i samme Forhold som Landbrugsprodukterne, er det jo en Selvfølge, at de, der have tarvelige Jorder at arbejde med, ere værst stillede nu, da disse i Forhold til Udbyttet have størst Udgift, navnlig behøve størst Arbejdskraft, og dog er det, naar man her paa Øen seer hen til Falliter og Lignende, snarest de bedste Egne og Ejere af gode Gaarde, der have maattet bukke under, og dette ikke sjælden Mænd, som have begyndt med forholdsvis ringe Gjæld, hvorfor de ikke fra først af have lært at sætte Tæringen efter Næringen. Derimod hører det til Undtagelserne, at dygtige, sparsommelige Landmænd her endnu ere bukkede under, om end nogle ville have vanskelig ved at holde det gaaende ret mange Aar endnu, hvis en Bedring ikke indtræffer.

Hvorledes Ejendomspriserne stille sig er vanskeligt at sige, da der som Regel kun skeer Nødsalg, og da som oftest til lave Priser, men iøvrigt er Landejendomshandel sjælden i de sidste Aar. Her er oprettet mange Andelsmejerier, som foranledige, at de mindre Gaarde og Husmænd lægge sig mere efter at producere Mælk. — Den tilstedeværende Arbejdskraft har været nogenlunde passende, saa at enhver Arbejder, der vil bestille noget, ikke har manglet Beskæftigelse; dog er Arbejdslønnen falden lidt, men ikke betydelig. Heller ikke kan det siges, at Kommuneskatterne ere faldne.

Kapitelstaxterne for Aaret 1887.

	Hvede pr. Td.	Rug pr. Td.	Byg pr. Td.	Havre pr. Td.	Gule Ærter pr. Td.	Graa Ærter pr. Td.	Bog-hvede pr. Td.	Smør pr. Pd.	Flæsk pr. Pd.	Hon-ning pr Pot.
	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.
Sjællands Stift. (Bornholm undtaget)	. . .	8 27	9 01	6 08	. . .	. . .				
Møen	11 80	. . .	. . .	. . .	11 12	10 64				
Bornholm	. . .	7 63	8 79	5 38	. . .	. . .	. . . .	78		
Fyens Stift	. . .	8 28	8 85	5 86	. . .	. . .				
Lolland-Falsters Stift:										
forrige Halsted Amt	12 39	8 56	9 81	6 24	11 98	11 56				
— Maribo Kloster og Aalholm Amter	12 62	8 74	9 52	6 32	12 22	11 86				
— Nykjøbing Amt	12 50	8 56	9 74	6 33	11 76	11 45	**Gryn.**			
Aalborg Stift:							(Gjennsn.			
Vendsyssel og Han-Herreder	. . .	8 52	8 33	6 04	. . .	. . .	f. d. foreg.			
Thy og Mors	. . .	8 89	8 28	6 60	. . .	. . .	10 Aar:			
Viborg Stift	. . .	8 48	8 28	5 94	. . .	. . .	20 44)	pr. Td.:		
Aarhus Stift	. . .	8 18	8 67	6 00	. . .	. . .	17 64	201 21		
Ribe Stift:							Boghvede.	pr. Pd.		
Ribe Amt	. . .	9 14	8 93	6 90	. . .	. . .	7 89	91	45	78
Vejle Amt	. . .	8 52	8 99	6 30	. . .	. . .	7 81	93	44	89
Ringkjøbing Amt	. . .	9 07	8 58	6 74	. . .	. . .	8 35	86	43	61
Gjennemsnit for 1887	12 33	8 53	8 91	6 21	11 77	11 38	8 02	87	44	76
— for de sidste 10 Aar	15 13	11 63	10 49	7 20	15 13	13 69	9 54	86	52	74

Landbruget og Toldreformen.

Foredrag i det Kgl. Landhusholdnings-Selskab d. 26. Septbr. 1887 af Prof. V. Falbe-Hansen.

Det Udvalg, som det kgl. Landhusholdningsselskab har nedsat for at tage under Overvejelse, hvilke Interesser Landbruget har at varetage under en eventuel Toldreform, har overdraget mig at fremsætte og forsvare Hovedpunkterne i den Betænkning, Udvalget har afgivet.

Det vigtigste Spørgsmaal i Diskussionen om Toldreformen er, hvorledes man skal stille sig overfor Toldbeskyttelsen. I lange Tider har Landbruget maattet yde Bidrag til Opretholdelsen af Industrien. Det er til næste Aar netop et Aarhundrede siden, at der paa dette Omraade skete en gjennemgribende Reform. Før den Tid ansaaes Industrien og Handelen for de vigtigste af alle Erhverv, ja for de eneste, der virkelig kunde bringe Rigdom til Landet. Man søgte derfor at fremme disse Næringer ved alle Midler, fornemlig ved indgribende Tvangsforanstaltninger, der direkte og indirekte kostede Landet store Summer, og for en stor Del gik ud over Landbruget. Da Kronprinds Frederik og hans Mænd kom til Roret i Aaret 1784, skete der en Forandring heri; man erkjendte nu, at Landbruget var Landets Hovederhverv, og at Landbruget trivedes bedst, naar det fik Lov til at udvikle sig frit, og man ophævede derfor de fleste af de

Indskrænkninger og Baand, der tidligere vare lagte paa den frie Omsætning. Ved Forordning af 6. Juni 1788 blev Kornhandelen givet fri, og ved Forordningen af 11. Juni 1788 blev Kvæghandelen givet fri. Hovedforandringen skete imidlertid først ved Forordningen af 1. Februar 1797, der omordnede det hele Toldvæsen. Ved denne Forordning blev det protektionistiske Tvangssystem fjærnet, der blev indført Frihandel, men med Bevarelse af en moderat Toldbeskyttelse for den bestaaende Industri, for at denne ikke ved en altfor pludselig Overgang skulde blive ødelagt. Denne Forordning var for sin Tid ikke alene et ypperligt Arbejde i teknisk Henseende, men den var tillige et radikalt Skridt fremad, der paa Toldomraadet førte Danmark frem til at være den Nation, der havde det mest liberale Toldsystem. Siden da ere vi imidlertid blevne staaende omtrent paa samme Punkt. Vi have vel gjentagne Gange reformeret vor Toldtarif, sidste Gang i 1863, vi have omændret og tilsyneladende formindsket Toldbeskyttelsen for Industrien, men da man har indrettet Beskyttelsen som Vægttold, saa er den voxet i samme Grad som Prisen paa de industrielle Varer er sunken, og i dette Øjeblik er Toldbeskyttelsen derfor i Virkeligheden lige saa stor som i 1797, kun er den ordnet paa en langt uhensigtsmæssigere Maade end den var den Gang.

Der rejser sig nu det Spørgsmaal: Skal Landbruget vedvarende igjennem Toldbeskyttelsen svare Skat til Industrien, er det ikke under Forhold som de nuværende, hvor Landbruget føler sig stærkt trykket, paa Tide, at man hører op dermed? Man kunde opnaa dette ved at gaa en af to Veje. Man kunde enten ophæve Toldbeskyttelsen for Industrien, eller man kunde lade denne blive staaende, og saa til Gjengjæld indføre en tilsvarende Beskyttelse for Landbruget.

Den første Vej, at ophæve Toldbeskyttelsen for Industrien, at indføre Frihandel, er bl. a. delvis fulgt af vort Naboland Norge, medens vort Naboland mod Vest, England, har indført fuldstændig Frihandel. Der er meget, der

kunde tale for at følge en saadan Politik her i Danmark. Af finansielle Grunde lod den sig meget vel gjennemføre; Staten kunde, om man ønskede det, faa den samme eller en endnu større Toldindtægt under et Frihandelssystem som under et Beskyttelsessystem. Landbruget vilde under Frihandelen opnaa, at adskillige Forbrugsartikler vilde blive billigere end nu, Arbejdslønnen vilde synke, og da Handelen og Skibsfarten rimeligvis vilde tage et overordentlig Opsving, vilde Afsætningen af Landbrugets Export-Artikler blive lettere. Men paa den anden Side vilde en pludselig og total Ophævelse af Toldbeskyttelsen rimeligvis bevirke, at største Delen af vor Industri vilde blive ødelagt. Den er opvoxet under Toldens Beskyttelse og har indrettet sig med den for Øje, den kunde ikke opretholdes, hvis Udlandets Overproduktion frit kunde oversvømme vort Marked. De Millioner af Kroner, som ere anbragte i de beskyttede Industrier, vilde for største Delen gaa tabte, Tusinder og atter Tusinder af Arbejdere vilde blive uden Erhverv og uden Udsigt til anden Beskjæftigelse; dette store direkte Tab vilde sprede sig i videre Kredse, andre Erhverv og andre Personer vilde lide derved, Byejendommene vilde falde i Værdi, og Tabet af andre Værdier forøges. Det vilde blive Ruin for mange af vore Kjøbstæder, og selv Kjøbenhavn vilde faa et Knæk, som sent vilde forvindes.

Selv om man nu vilde se helt bort fra det Ubillige og Haarde mod Byerne og mod Arbejdsklassen i en saadan pludselig Borttagen af det Værn, som de saa længe have havt, og i Tillid til hvilket de have anbragt Kapital og indrettet deres Forhold, saa er det, selv fra Landbrugets eget Sær-Standpunkt seet, tvivlsomt, om det vilde være til dettes Gavn. Naar Byerne gik tilbage, og den industrielle Klasse blev forarmet, vilde det formindske deres Kjøbeevne, og det maa ikke glemmes, at de ere vort Landbrugs bedste Kunder. Det, der udføres af Landbrugets Overskud, er kun en mindre Del; den langt større

Del bliver afsat paa det indenlandske Marked. Man kunde nu mene, at kjøbte Indlandet mindre, saa kunde der exporteres saa meget mere; gik Kjøbstæderne tilbage, saa at de f. Ex. ikke kunde bruge saa meget Smør som nu, saa var det Landmændene ligegyldigt, de kunde i saa Fald exportere det i Stedet. For Landbrugets Hovedprodukter er dette maaske ogsaa rigtigt, skjøndt det er ikke saa ganske afgjort; men der er adskillige Landbrugsprodukter, som ikke egne sig til Export, dels fordi Kvaliteten ikke passer for Udlandets Markeder, dels fordi de ikke kunne taale en længere Transport; ved saadanne Artikler er det indenlandske Marked afgjørende, og taber det i Kjøbeevne, vil det ogsaa gaa ud over Landmanden. Paa den anden Side er det, som Landbruget vilde vinde, ved at Forbruget blev billigere under et Frihandelssystem, ikke saa meget, som man maaske er tilbøjelig til at tro. De store Forbrugsartikler som Kolenialvarer o. lign. vilde ikke blive billigere, tværtimod, de vilde blive dyrere, thi paa dem maatte Tolden koncentreres; hvad Staten tabte ved at frigjøre de mange smaa beskyttende Toldsatser, maatte den indvinde ved at forhøje de enkelte store Finants-Toldsatser. Heller ikke Landbrugets Produktionsfornødenheder vilde, paa enkelte mindre Undtagelser nær, blive billigere, thi selv om man beholder Toldbeskyttelsen, vil man dog saavidt mulig ophæve Tolden paa alle Raa- og Hjælpestoffer og omregulere Beskyttelsessatserne saaledes, at de kun i ringe Grad berøre Produktionsfornødenhederne. Det er nærmest kun Landbrugernes personlige Forbrugsartikler, især Klædningsstykker, og en Mængde hele og halve Luxusartikler, der blive fordyrede ved Beskyttelsen, naar denne da bliver ordnet paa en forstandig Maade.

Ophæves Toldbeskyttelsen, vil ganske vist Arbejdslønnen blive billigere for Landbruget, thi Tilstrømningen af Arbejdere til Byerne vil standse, og rimeligvis vil Strømmen endogsaa vende sig, Arbejderne ville fra Byerne vende tilbage til Landet. Om en saadan Forandring, naar alt kommer til alt, vilde være til nogen synderlig Fordel,

kunde dog maaske være tvivlsomt; den vilde i alt Fald bevirke, at Fattigbyrden paa Landet vilde voxe meget stærkt. Det kunde ogsaa tænkes, at de mange Tusinder af Arbejdere, der blev erhvervsløse, naar Toldbeskyttelsen ophævedes, udvandrede, f. Ex. med Statsunderstøttelse. I saa Tilfælde vilde Arbejdslønnen ikke synke, Samfundet vilde miste en betydelig Kraft, og Landbruget miste mange Kunder.

Igjennem disse Overvejelser er Udvalget kommet til det Resultat, at det er tvivlsomt, om det er i Landbrugets egen Interesse, at Toldbeskyttelsen for Industrien strax ophæves eller nedsættes til et saa ringe Beløb, at den indenlandske Industri i større Omfang vil lide derved, og Udvalget mener ogsaa, at Billighedshensyn over for Industrien og humane Hensyn over for Arbejdsklassen tale for, at man maa gaa frem med den største Varsomhed. Men Udvalget mener tillige, at den Retning, Udviklingen bør følge, det endelige Maal, man bør stræbe henimod, er Frihandelen; kun bør Bevægelsen mod dette Maal foregaa saa langsomt og hensynsfuldt, at den bestaaende Industri ikke ødelægges, men udvikles til at taale de nye Betingelser. Udvalget mener derfor, at Industriens Toldbeskyttelse vel i Princípet bør opretholdes, men at den bør nedsættes paa flere Punkter, hvor den er højere end nødvendigt er til Industriens Bevarelse, at den fortrinsvis bør opretholdes for den egentlige Haandværksindustri, at den bør omreguleres efter de senere Aars forandrede Prisforhold, og at den navnlig bør ordnes saaledes, at den saa lidt som muligt fordyrer Landbrugets Produktionsomkostninger.

Idet Udvalget saaledes var kommet til det Resultat, at det ikke vilde være rigtigt at ophæve Toldbeskyttelsen for Industrien, opstod det Spørgsmaal, om det da ikke vilde være rigtigt som Kompensation derfor at indføre en Toldbeskyttelse for Landbruget, altsaa at følge den Vej, som Tyskland, Frankrig og flere andre af Europas Fastlandsstater have fulgt? I disse Lande har Toldbeskyttelsen

muligvis været til Nytte for Landbruget, det er et Spørgsmaal, jeg ikke skal komme ind paa; men for Danmarks Landbrug, med de Betingelser, det arbejder under, vilde Toldbeskyttelse for dets Hovedprodukter ingen Nytte være til, snarere endog være til Skade. Toldbeskyttelsen er til Nytte for en Produktion ved at den fordyrer Importen og derved hæver Prisen paa det indenlandske Marked; men saa snart en Produktion er naaet saa vidt, at den ikke alene helt kan fylde det indenlandske Marked, men ogsaa exportere, saa hører Nytten af Beskyttelsen op, thi saa er det ikke længere det indenlandske Marked, der er bestemmende for Varens Pris. Prisen paa vort Smør t. Ex. bestemmes af Markedsforholdene i England, og selv om der i Danmark var Told paa Indførselen af Smør, vilde vore Landmænd ikke faa en eneste Øre mere for Pundet end nu. Hvad der gjælder om Smør, gjælder om næsten alle vort Landbrugs Hovedprodukter. Man har ment, at der af Hvede og Rug blev indført mere end der blev udført, og at altsaa en Told paa Indførsel kunde hæve dens Pris, men det er en Misforstaaelse, der skyldes den Omstændighed, at man har overseet, at der af uformalet Korn kun faaes ca. 80 Pd. Mel, og da vor Indførsel bestaaer af uformalet Korn, men vor Udførsel for den overvejende Del bestaaer af formalet Korn, saa maa 100 Pd. i Indførselen regnes omtrent lige med 80 Pd. i Udførselen. I Virkeligheden er derfor endnu baade Hvede og Rug Udførselsartikler, det prisbestemmende Moment for disse Kornsorter ligger derfor ikke i det indenlandske Marked, og en Toldsats vilde ikke kunne forhøje deres Pris. Af Byg er Udførselen afgjort størst, og desuden tale ganske særlige Grunde for ikke at lægge Told paa denne Vare, hvad nærmere er udviklet i Udvalgets Betænkning. Havre derimod er en Indførselsartikel, den kunde man derfor fordyre ved en Indførselstold; men da Landmændene selv ere de største Forbrugere af Havre, vilde det kun være dem til ringe Glæde, at denne Kornsort blev fordyret; det vilde være til Gavn for visse Egne af Landet, men til

Skade for andre Egne. Om de store Kreaturprodukter, Smør, Flæsk, Æg og levende Kreaturer gjælder det endnu mere end om Korn, at deres Pris bestemmes af Udlandets Markedsforhold, og at en Indførselstold i Danmark vilde være uden Betydning.

Derimod er der forskjellige Sidevirksomheder i Landbruget, forskjellige Biprodukter, hvor Toldbeskyttelse kan være til Nytte. — Der er først Ost. Fra næsten alle Sider har man været enig om, at den nu bestaaende Ostetold, 10 Øre pr. Pd., var uheldig, for saa vidt den hvilede paa den simple magre Ost, der jo er et vigtigt Næringsmiddel for de ubemidlede Klasser, men at den var heldig, for saa vidt den hvilede paa den indførte Luxusost. Man har søgt at finde et Skjælnemærke mellem simpel Ost, der da skulde være toldfri, og fin Ost, der skulde betale høj Told; men man har ikke kunnet finde et Skjælnemærke, der var praktisk brugeligt for Toldvæsenet, og man har da, saa godt som enstemmig, samlet sig om, at al Ostetold burde ophæves. Jeg har selv, som Medlem af det saakaldte »Børsudvalg«, været med til at anbefale Ostetoldens fuldstændige Ophævelse, men af de Grunde, som mine Kolleger i Udvalget have udviklet, er jeg bleven omstemt, og er kommen til den Erkjendelse, at Ostetolden ikke alene bør bibeholdes, men endog betydelig forhøjes. Overfor den simple Ost er Ostetolden nemlig ikke »effektiv«, den forhøjer ikke dens Pris; thi vor Produktion af den simple Ost er saa stor, at den helt kan fylde og overfylde det indenlandske Marked, og Konkurrencen paa det indenlandske Marked er saa stor, at den trykker Ostens Pris ned til dens Produktionsomkostninger. De bestaaende Prisforhold godtgjør dette, thi mager Ost sælges for 8 à 15 Øre pr. Pd., og den Pris er saa lav, at man, selv om Ostetolden hævedes, ikke vilde have kunnet faa tilsvarende Ost billigere fra Udlandet. Ostetoldens 10 Øre fordyrer altsaa kun den finere Ost. Sætter man nu Tolden op, vil det sikkert ikke formindske Produktionen af simpel Ost, og altsaa heller ikke paavirke dennes Pris; denne vil fremdeles ligesom nu holde sig

paa et Minimum, men det vil fordyre den fine Ost og virke som en Præmie paa at frembringe virkelig god Ost. Den nuværende Ostetold er for utilstrækkelig en Præmie til at Landmændene skulde tage energisk fat paa Sagen. En forhøjet Ostetold derimod vil virke som virkelig Luxusafgift, der vil blive en kraftig Spore for den indenlandske Ostefabrikations Forbedring, og den vil aldeles ikke ramme den simple Ost,

Majs maa Landbruget ønske toldfri, naar den anvendes som Foderstof, og beskattet, naar den anvendes til Brændevin; der gives flere Maader, hvorpaa dette kan naaes. — Tidlige Grøntsager, der kun ere Luxusvarer, kunde det være rigtigt at beskatte af Hensyn til Havekulturen. — Kunstsmør maa antages allerede at være toldpligtig efter den bestaaende Toldlov, hvor udtrykkelig »Margarin« nævnes; men hvis der kræves Told af indført Kunstsmør, burde der ogsaa paalægges en Afgift paa den indenlandske Produktion af Kunstsmør. Herved vilde der opnaaes, at Kontrollen med Kunstsmørrets Fabrikation og Omsætning blev mere effektiv, og det vilde blive en Støtte for de andre Sikkerhedsforanstaltninger, man maatte beslutte sig til at tage over for denne Vare. — Tolden paa Ris har mange ønsket ophævet; fra Landbrugets Side maa man ønske denne Toldsats bevaret; der er ingen Grund til at begunstige Indiens Landbrug og skaffe vore egne Kornsorter en ny Konkurrent; for Publikum vilde det ingen reel Fordel være, om Risgrød fra at være en Festret blev en daglig Føde i Stedet for Byggrød, men for Staten vilde det være et Tab, der maatte erstattes ved andre Paalæg.

Det er altsaa kun paa faa og underordnede Punkter, at Toldbeskyttelse kan blive til nogen Hjælp for vort Landbrug, men dèr, hvor den kan hjælpe, er man ogsaa berettiget til at fordre dens Hjælp. Landbruget har nu i ca. 100 Aar med Taalmodighed fundet sig i at betale Toldbeskyttelsen til Industrien, og det kan da ikke siges at være ubilligt, at Landbruget paa en Tid, hvor det er

særlig vanskelig stillet, forlanger nogen Beskyttelse paa et Par mindre væsentlige Punkter.

Der er bleven rejst det Spørgsmaal, om man ikke, da den sædvanlige Form for Toldbeskyttelse vilde være uden Nytte ved de Landbrugsprodukter, som vare Gjenstand for Export, kunde anvende Export-Præmier. Ja, Anvendelsen af dem vilde virkelig komme Export-Artiklerne til gode, og det er for saa vidt ogsaa rationelt at anvende denne Form for Beskyttelse. Men Udgifterne herved vilde blive overordentlig store; Staten maatte udrede dem, og for at faa Pengene, maatte den tage dem fra Borgerne, deriblandt ogsaa fra Landmændene. Det var altsaa for største Delen kun at putte i den ene Lomme, hvad man havde taget fra den anden Lomme. Der er ogsaa forskjellige andre praktiske Ulemper forbunden med Exportpræmierne, men det som har været Hoved-Betænkeligheden for Udvalget ved denne Sag er, at det vilde være en Krigserklæring mod de engelske Landmænd. Exportpræmier er en aggressiv, udadvendt Foranstaltning, en ligefrem Toldkrig. Og mon England vilde finde sig rolig heri? Det kan næppe ventes, særlig ikke under de nuværende Forhold, hvor Englands Opmærksomhed netop er stærkt henvendt paa de bestaaende Exportpræmier for Industriartikler. Og naar man nu vilde begynde at give Exportpræmier for Landbrugsartikler, hvad, saa vidt mig bekjendt, endnu ingen Stat har dristet sig til at gjøre, og naar et saa usædvanligt og direkte aggressivt Skridt foretages af en lille Stat som Danmark, der hidtil har været særlig begunstiget i England, mon da ikke Svaret lettelig kunde blive, at England lukkede sit Marked for os, og vilde Tabet derved ikke blive langt større end Fordelen ved Præmierne? Udvalget har derfor troet bestemt at maatte fraraade Anvendelsen af Exportpræmier.

Hvad dernæst de andre Dele af Toldtarifen angaaer, da har man ment, at Landbruget maatte ønske, at dets Produktionsomkostninger forøges saa lidt som muligt ved Tolden, og at altsaa Toldbyrden bør hæves paa alle Ar-

tikler, der benyttes i Landmændenes Bedrift, saaledes Kul, Salt, Syrer, Tjære, Beg, grove Sække, Is m. m. Tolden paa Jærn og Jærnvarer samt paa Landbrugsmaskiner bør nedsættes saa meget som det er muligt, uden at ruinere den indenlandske Industri; Tolden paa Tømmer og Træ bør ligeledes nedsættes, men af Hensyn til det indenlandske Skovbrug bør den dog ikke helt hæves. Skibsafgiften bør derimod helt bortfalde.

Udvalget har med Hensyn til Toldens Form henledet Opmærksomheden paa, om det ikke kunde være rigtigt i højere Grad end hidtil at benytte Værditold i Stedet for Vægttold. Vægttolden er uretfærdig derved, at den beskatter den simple, billige Vare tungere end den finere Vare; den er uheldig i finansiel Henseende, fordi den forhindrer at sætte Tolden tilstrækkelig højt op paa de Varer, der bedst kunde taale at beskattes; den er i industriel Henseende skadelig, fordi den bevirker, at Beskyttelsen bliver størst paa de slette Varer, den leder vor Industri til at producere simple, grove Varer, medens Formaalet netop burde være omvendt at udvikle Industrien i teknisk Henseende. Værditolden har ganske vist sine meget store praktiske Vanskeligheder, og at anvende den i større Udstrækning, vilde næppe være rigtigt; men vort Toldvæsen gaaer vistnok for vidt i sin Skræk for Værditold. Det synes aldeles at afvise al Tanke om Værditold som en Umulighed, at ville sætte den udenfor al Debat, og der synes endog hos Toldvæsenet at være en Tilbøjelighed til at anvende de Værdisatser, vi endnu have, saa lidt som muligt. I Udlandet er man af en anden Mening, og de mest fremskredne af Europas og Amerikas civiliserede Nationer anvende Værditold i langt større Udstrækning, end vi gjøre det. I vort eget Toldsystem have vi ogsaa tidligere anvendt en stor Mængde Værdisatser; i Toldforordningen af 1797 gaves saaledes næsten al Toldbeskyttelse i Form af Værditold. Vi ere senere gaaede over til Vægttolden, det var fornemlig ved Frdn. 1. Maj 1838, at denne Overgang fandt Sted; men ved denne Forordning blev det tillige

bestemt, at der hvert 3die Aar skulde foretages en Revision af Toldtarifen. Naar der finder saadanne hyppige Ændringer af Tarifen Sted, saa kan man ogsaa bedre benytte Vægttolden, thi de enkelte Satser kunne da omændres, eftersom Varernes Produktionsforhold og Varepriserne forandre sig. Derfor er Vægttold ogsaa hensigtsmæssigere i Lande som Norge og Sverrig, der foretage hyppige og regelmæssige Revisioner. I Danmark har man derimod ikke fulgt den Bestemmelse, der blev slaaet fast ved Forordningen af 1. Maj 1838. Den nuværende Toldlov er 25 Aar gammel, og de Toldsatser, der oprindelig vare nøje udmaalte i Forhold til hinanden indbyrdes og i Forhold til Varernes Pris. ere nu blevne i høj Grad ulige og disharmoniske. Navnlig har de sidste Aars Fald i Varepriserne bevirket, at en Mængde Toldsatser staa i et slemt Misforhold til Varernes Værdi. Dette vilde ikke være skeet, hvis vi havde havt Værditold, saa vilde Toldsatserne have fulgt opad og nedad med Vareværdierne, og Ligevægten i Tarifen vilde være bleven bevaret langt bedre. Udvalget har dog ikke stillet noget bestemt Forslag om Indførelse af Værditold, men det har udtalt en almindelig Henstilling om, at Værditold bør anvendes i en saa vid Udstrækning, som det af praktiske Grunde er muligt.

Et Punkt, der vel ligger noget udenfor Toldspørgsmaalet, men som dog staaer i Forbindelse dermed, er Afgifterne paa Spirituosa. Udvalget er af den Mening, at det er af største Vigtighed, at der arbejdes hen paa, at indskrænke Forbruget af Spiritus; dette er her i Landet, som bekjendt, uforholdsmæssig stort, saa stort, at det næsten kan kaldes en Nationalulykke. Erfaringer fra andre Lande have viist, at Spiritusforbruget kan indskrænkes ved Hjælp af hensigtsmæssige Foranstaltninger. En af disse Foranstaltninger er en Forhøjelse af Afgifterne. Man bør forhøje, og betydelig forhøje Afgifterne paa Brændevin og Vin, og der bør indføres en Skat paa bajersk Øl. Den Betænkelighed, der knytter sig til en saadan For-

højelse, at den for en stor Del vil komme til at gaa ud over Ubemidlede, kan man komme over ved at bestemme, at en Del af de forøgede Indtægter, som Staten derved faaer, anvendes til Fordel for Arbejdsklassen f. Ex. til Alderdomsforsørgelse, Sygehjælp ell. Lign. Resten af Indtægtsforøgelsen burde da anvendes til at lette Kommunerne deres Skattebyrde, f. Ex. derved, at Staten delvis overtager Udgifterne til Skolevæsenet. Det bør dog bemærkes, at man i Udvalget har været enig om, at selv om Staten paa denne Maade overtog en Del af Skoleudgifterne, burde der ikke derfor ske nogen Indskrænkning i Kommunernes Selvstyre af Skolevæsenet.

Sammenholder man de Ønsker, som gjennem det her nedsatte Toldudvalg ere fremsatte paa Landbrugets Vegne, med de Ønsker, som ere fremkomne fra Handelsstandens Side gjennem det saakaldte Børsudvalg, og de Ønsker, der ere fremsatte af Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk, saa viser det sig, at der paa flere Punkter er Uoverensstemmelser. De væsentligste af disse Uoverensstemmelser ere følgende: Handelsstanden ønsker Toldfrihed paa Ris og Ost; Landbruget ønsker derimod, at Ristolden bevares, og at Ostetolden bliver forhøjet. Industrien og Handelen ønsker al Told paa uforarbejdet Træ hævet, Landbruget ønsker, at en Del af Trætolden skal bevares af Hensyn til vort Skovbrug. Industrien gaaer videre i Retning af Toldbeskyttelsens Opretholdelse end Landbruget anseer for rigtigt, og navnlig ønsker Industrien høj Told paa forskjellige Jærnvarer og paa Landbrugsmaskiner, medens Landbruget maa ønske disse Toldsatser satte saa lavt som muligt. Der er altsaa ikke saa faa Uoverensstemmelser, men de angaa dog kun enkelte og mindre vigtige Punkter eller de angaa et Plus eller et Minus i den ene eller anden Retning. I Hovedpunkterne, om selve de Principer, der bør være de ledende for en eventuel Toldreform, er man derimod enig fra alle tre Sider.

Der er Enighed om, at:

1) Tolden paa Raastoffer og Hjælpestoffer skal hæves,

2) Afgifterne paa Spirituosa skal sættes betydelig op,
3) Toldbeskyttelsen bør ikke nedsættes videre end at Industrien kan bestaa,
4) Skibsafgiften bør helt ophæves,
5) Der bør stræbes henimod en saadan Tilnærmelse mellem de tre nordiske Rigers Toldforhold, at Omsætningen mellem dem derved lettes.

At der saaledes fra tre modsatte Sider, fra Handelen, fra Industrien og nu fra det af Landhusholdningsselskabet nedsatte Udvalg, er fremkommen Udtalelser om, at man er enig om Grundprinciperne for en Toldreform, giver et fornyet Haab om, at det vil lykkes at gjennemføre denne saa vigtige Sag, og det er tillige en Bestyrkelse af den gamle Sætning, at ret beseet, er der Harmoni mellem de forskjellige Samfundsklassers Interesser.

Hertil knyttede sig følgende Diskussion:

Landsthingsmand Breinholdt. Det glædede Taleren i Landhusholdningsselskabets Betænkning af finde den Betragtning fremsat, at »af vore frugtbare Jorder er den Velstand voxet frem, som har bredt sig over vort Land, og paa vort Landbrugs Trivsel beroer det, om Danmarks økonomiske Fremtid skal blive lys og klar. Vor økonomiske Lovgivning maa da først og fremmest have Landbrugets Tarv for Øje, og specielt maa da ogsaa vor Lovgivning arbejde hen til, at Danmarks Landbrugsfrembringelser paa den fordelagtigste Maade kunne ombyttes med de Varer og Fornødenheder, som vi maa skaffe os fra fremmede Lande«. — Denne Udtalelse forekom Taleren fuldstændig at træffe Sømmet paa Hovedet. Han kunde imidlertid have ønsket, at der forud var gaaet en Betragtning af Forholdet mellem de direkte og de indirekte Skatter, thi det kunde jo ikke nægtes, at Principstridighederne paa dette Omraade ville faa en meget betydelig Indflydelse paa denne Sags endelige Afgjørelse. En anden Bemærkning i Betænkningen, som Taleren lagde ikke ringe Vægt paa, var den, at Staten som Hovedprincip ikke bør beskatte Arbejdernes Livsfornødenheder, og hvis den er nødsaget dertil, da,

saa vidt praktiske Hensyn overhovedet ville tillade det, gjennem en Værditold.

Det forekom imidlertid Taleren, at de Grundsætninger, der syntes at have været de ledende for Udvalget, ikke havde faaet et saadant Udslag i den anden Del af Betænkningen, som man kunde have Grund til at vente, uden at han dog hermed forbandt den Mening, at de skulde have givet sig Udslag i et Forslag om Indførelsen af en Korn-, Kvæg- eller Exporttold. Samtidig med, at der gjennem Betænkningen gaaer ligesom en officiel Overstrøm, som fremhæver Landbrugets Betydning, gaaer der ogsaa en Understrøm, der griber Toldreformen ligesom et Stykke Drivtømmer og fører den tilbage til det oprindelige Udgangspunkt, saaledes at man i Grunden kommer til at staa ganske paa det samme Standpunkt som det, hvorpaa man nu befinder sig, blot med enkelte, ja endogsaa meget faa Modifikationer; og at disse Modifikationer ikke ville blive af meget stor Betydning, faaer man allerede i den første Del af Betænkningen en Antydning af, idet det der hedder: »Landbruget maa altsaa ønske en Toldreform, der først og fremmest tager Hensyn til dets Interesser, medens den paa den anden Side dog ogsaa bør tage et fornuftigt Hensyn til Haandværkets, Industriens og Handelens Krav osv.« [1]) Resultatet, man i det Hele kommer til, er, at man »modererer hist og regulerer her«, men i det Hele vil man lige over for Beskyttelsessystemet staa paa samme Standpunkt som nu. Man kan herom sige ligesom Per Gynt: Frem og tilbage er lige langt, og ud og ind er lige trangt. Det var en overdreven Samvittighedsfuldhed for at træde andre Interesser for nær, der havde bevæget Udvalget til at indtage et saadant Standpunkt. Taleren kunde ikke faa Øje paa, at Landbrugets Interesser overhovedet kunne forenes med den Beskyttelse, der ydes Storindustrien. Hos os mangle alle naturlige Betingelser for en Storindustri, og seet fra et national-

[1]) Taleren oplæste af Tidsskr. for Landøkonomi 1887, Side 509, L. 18 f. o. og hele Stykket ud, — men med Forbigaaelse af nogle faa Linier, som senere i Diskussionen bleve fremdragne.

økonomisk Standpunkt er det derfor i og for sig en ganske overordentlig Ulempe, at man binder Kapital og Kræfter til Foretagender, der ere saa usunde, at de den Dag, man tager Beskyttelsen fra dem, ramle sammen. At Landbruget maatte betale en klækkelig Skat til Storindustrien, betragtede Taleren imidlertid som den mindste Ulempe. Der var en anden, som var langt større. I Betænkningen udtales det, at Landbruget ikke i sig bærer Evne til at kunne udvikle sig saa hurtig som Folkeformerelsen, og man behøver derfor Industrien som et Afløb for det Overshud af Arbejdskraft, Landbruget producerer, hvis vi ikke skulle basere vor Existens paa en stadig og stærk Udvandring, men denne Betragtning hviler paa en Fejltagelse. Udvandringen er ikke bleven og vil ikke blive standset formedelst Tilstedeværelsen af en toldbeskyttet Industri; denne Afløbskilde vil altid blive benyttet, hvad enten vi have toldbeskyttet Industri eller ikke, og den er efter Talerens Formening fuldstændig tilstrækkelig til at absorbere det Overskud af Arbejdskraft, Landbruget producerer. Hvis der virkelig i Landbruget var et Overskud af Arbejdskraft, som maatte søge andre Steder hen for overhovedet at finde Beskjæftigelse, maatte dog den naturlige Følge deraf være, at man i Landbruget fik baade en bedre og billigere Arbejdskraft, end man havde for Øjeblikket; men det var jo ikke Tilfældet. Gjennemgaaende kunde man vistnok sige, at Folkeholdets Dyrhed og andre til Folkeholdet knyttede Omstændigheder var en af de Ulemper, der Aar for Aar gjorde sig stærkere og stærkere gjældende i Landbruget. For Taleren stod det saaledes, at al den Arbejdskraft, som vor Industri absorberede, leverede Landbruget ikke som et Overskud dertil, men Industrien drager Landbrugets bedste hjemmevante Arbejdskraft til sig, og Landbruget maa da erstatte denne Arbejdskraft ved Indforskrivning af fremmede Arbejdere, f. Ex. Svenskere, der som oftest ere vragede i deres Hjemland. For Taleren laa deri et Bevis for, at vi ikke have et Overskud af Arbejdskraft, der er større end det, som den stadige Udvandring fuldkommen godt kan absorbere. I Betænkningen hed-

der det, at den danske Stat fornuftigvis maa sige: »Landets Hovedkraft i Konkurrensen og Udvexlingen med fremmede Lande ligger i dets Landbrug o.s.v.« [1]). Udvalget lægger altsaa ogsaa overordentlig Vægt paa det Punkt, Taleren havde tilladt sig at fremdrage, og han kunde derfor ikke forstaa, hvorledes denne Udtalelse, som han fuldt ud kunde slutte sig til, ret vel vil kunne forenes med Bibeholdelsen af en Beskyttelse for Industrien, der omtrent vil blive som nu, kun hist og her modereret og omreguleret, og navnlig var det vanskeligt at se, hvorledes den fremhævede Sætning, at »Livsvilkaarene for Arbejderne blive saa billige som muligt«, skulde ske Fyldest ad den Vej. En af de vigtigste Udgifter, Arbejderen har for sig selv og Familie er til Klæder, men nu er det saa, at en meget stor Del af vor textile Industri arbejder under en Beskyttelse, der hovedsagelig rammer Arbejderen, idet Beskyttelsen navnlig er stor paa de vægtige Stoffer, som Arbejderen bruger, og det forekom derfor Taleren, at Udvalget paa dette Punkt var i Modstrid med sig selv. Udvalgets Ønske om en forhøjet Alkoholbeskatning og Indførelsen af en Ølskat kunde Taleren slutte sig til, men der vilde løbe meget Vand til Havs, inden det Ønske blev opfyldt.

Direktør Schmidt spurgte, om det var Udvalgets Tanke, at der skulde arbejdes hen til en fuldt ud gjennemført skandinavisk Toldunion, eller om det kun var for enkelte Artiklers Vedkommende, at der skulde være Tale om en saadan. Foreløbig kunde der vel egentlig kun blive Tale om det sidste, men jo større Tilslutningen var, jo mere vilde ogsaa Afsætningsfelterne udvides. I Tilfælde af Sammenslutning mellem Landene var det muligt, at en Toldreform i disse vilde komme til at gaa i en noget anden Retning, end naar hvert Land stod for sig.

Grosserer Muus. Udvalget havde bortvist Tanken om Indførelsen af en almindelig Korntold, men havde derimod gjenoptaget Tanken om Indførelsen af Told paa Majs for derigjennem at fordyre Brændevinen og beskytte Landbruget, idet

[1]) Se T. f. L. Side 508, 8 L. f. n.

det antoges, at man ved at vanskeliggjøre Anvendelsen af Majs til Brændevin vil henvise Brændevinsbrænderne til at benytte de her i Landet avlede simplere Kornsorter. Denne Anskuelse hviler paa en Misforstaaelse. Vel kan man ved en Told paa Majs, det vil da sige en meget høj Told, stoppe Indførselen af Majs, men Følgen deraf vil blive, at Brændevinsbrænderne ville blive nødte til at bruge russisk Hvede, og Landbruget vil altsaa ikke opnaa noget ved en Majstold.

Capitain la Cour. Majstolden er væsentlig foreslaaet indført, fordi der fra Kornhandlernes Side er fremhævet, hvilke store Vanskeligheder de ofte i de senere Aar have havt ved at finde Afsætning for mindre vel høstede Kornvarer formedelst den overhaandtagende Indførsel af Majs. — Udvalgets Stilling lige over for Spørgsmaalet om en Toldunion fremgik vistnok tydeligt af Betænkningen. Det var jo klart, at dette Spørgsmaal var saa stort, saa omfattende og saa vanskeligt, at det i det Hele taget vilde have været ejendommeligt og næppe ganske rigtigt, om Udvalget havde udtalt sig meget stærkt derom. Naar Udvalget derfor havde indskrænket sig til at henpege paa, at der var flere svenske og norske Varer, paa hvilke man af andre Hensyn kunde ønske en Toldreduktion ved deres Indførsel her i Landet og til Erstatning derfor ventelig vilde kunne paaregne Imødekommen fra Sverrigs og Norges Side, saa var dette kun skeet for derved at antyde et Middel, hvorigjennem man mente, at en Toldoverenskomst i hvert Fald kunde indledes. — Taleren maatte meget beklage, at Hr. Breinholt ikke havde oplæst de tre Linier[1], som stode mellem de to Parter af det andet Stykke, som han oplæste, thi naar de to af Hr. Breinholt oplæste Stykker forbindes med de nævnte Linier, vil det ikke kunne siges, at der i Betænkningen stilles Fordring om en Forhøjelse af Beskyttelsen for Industrien eller blot om en »Regulering snart hist, snart her«. Man har tvertimod i Betænkningen udtalt temmelig bestemt, at Landbruget finder det berettiget, at den Beskyt-

[1]) T. f. L. Side 509, 5. 4. 3. og 2. Linje f. n.

telse, som Industrien hidtil har levet under, ikke fortsættes i samme Omfang som hidtil, men at den bliver *modereret*, og Taleren troede, at Hr. Breinholt kunde slutte sig hertil. Paa et andet Punkt var der derimod, det skulde Taleren villig indrømme, Uoverensstemmelse mellem hans og Hr. Breinholts Anskuelser. Naar Hr. Breinholt antager, at det Overskud i Landbefolkningen, som under almindelige Forhold vil komme frem, og som omtrent beløber sig til 1 pCt. aarlig, vil kunne finde tilstrækkeligt Afløb gjennem den almindelige Udvandring, ja han næsten ønsker en saadan, da vil Taleren lige her overfor udtale, at han langt hellere seer, at den overskydende Del af Befolkningen kan finde Anvendelse herhjemme i vore egne Byer ved Haandværk og Industri, selv om disse Virksomheder skulle leve en Tid endnu under en — Taleren vilde gjentage det — *moderat* Toldbeskyttelse. Taleren antager nemlig, at det vil være formaalstjenligere for Samfundet i dets Helhed; thi en Export fra Danmark af mange Tusinde Mennesker aarlig kan ikke finde Sted uden et betydeligt Tab af Samfundskræfter. Erfaringer fra andre Lande vise tilstrækkelig Berettigelsen af den i Udvalgets Betænkning fremhævede Sætning, at Landbrugets Bæreevne ikke under normale Forhold kan udvikle sig saa hurtig som Folkemængden tiltager; men en Neutralisering af Folkeformerelsen gjennem en Udvandring maa betragtes som en meget alvorlig Sag, naar man ikke som England har store Kolonier, hvortil man kan lade sine Brødre og Søstre udvandre, og hvor de komme til at leve i det samme Rige, under den samme Fane, under det samme Sprog og i den samme Kirke.

Landthingsmand *Breinholt* er, efter at have hørt Capt. la Cours Udtalelse angaaende den foreslaaede Moderation og Omregulering af Toldbeskyttelsen, i nærmere Overensstemmelse med Udvalget angaaende dette Punkt, men derimod ikke med Hensyn til den Maade, hvorpaa det Overskud af Arbejdskraft, som Landbruget producerer, bør anbringes; thi hvilken Stilling erholder Arbejderen i Fabrikvirksomheden? De maa arbejde i smudsige Lokaler, ere overladte udenfor Arbejdstiden til sig selv, blive ved Samliv med fremmede Elementer pris-

givne for anarkisk og socialistisk Paavirkning og ved mangfoldige Lejligheder udsatte for den bitreste Nød. Og naar nu disse Folk tilsidst ere udslidte, hvorledes er da deres Stilling? De vende demoraliserede tilbage til deres gamle Hjemstavn og fylde Fattighusene og bidrage derved til at forhøje de kommunale Udgifter. Det var det Syn, Taleren havde paa Sagen, og hvorfor han var mod at lade Overskudsbeholdningen finde Anvendelse i en Fabrikvirksomhed, som i dyre Domme maa opretholdes ved Skatter. Hellere maatte man lade Folkene udvandre og i fremmede Lande stifte et selvstændigt Hjem. Man saa dog undertiden Udvandrere vende formuende tilbage, men hvor mangen Fabrikarbejder vender tilbage til sin Hjemstavn med en erhvervet Formue? — Med Hensyn til Ostetolden, som Taleren før glemte at omtale, vilde han bemærke, at han kunde ikke indse, at der kunde være noget i Vejen for at dele den i forskjellige Positioner: mager Ost, fed Ost, Luxusost. Udvalget har foreslaaet en Deling for Majsens Vedkommende, og i vor nugjældende Toldlov kjende vi den for Sukkerets Vedkommende. Da det imidlertid var angivet i Betænkningen, at det vilde være ligegyldigt for Befolkningen, om Ostetolden forhøjedes, forekom det Taleren at være det rigtigste, om Landbruget, der saa godt som ingen Beskyttelse nyder, frigjorde sig for denne Beskyttelse paa Ost, som i Virkeligheden ikke nytter noget. — Med Hensyn til Skibsafgiften kunde Taleren ikke slutte sig til Betænkningen. Efter at den Del af Skibsafgiften, der rammer Landbruget haardest, nemlig Skibsafgiften for Udgaaende, er ophævet, finder Taleren ikke, at der virkelig er nogen Grund til en fuldstændig Ophævelse af denne Afgift. Det Spørgsmaal burde lægges hen, da det mulig kunde faa sin Betydning ved Afslutning af Handelstraktater, og forøvrigt vil Afgiftens Ophævelse i de fleste Tilfælde ikke komme Forbrugerne af de indførte Varer tilgode. For Foder- og Gjødningsstoffernes Vedkommende, hvoraf der i Landbruget bruges store Masser, spiller Afgiften, højest $^1/_{60}$ Øre pr. Pund, ikke nogen Rolle. Et Kreatur optager ikke saa ganske lille Plads i Skibsrummet, og den Skibsafgift, som derfor kan falde paa et Kreatur, er ikke saa ganske

lille, — men have Dampskibsselskaberne nu, efterat Skibsafgiften for Udgaaende er ophævet, nedsat deres Kreaturfragter?

Capt. la Cour. I Betænkningen har man selvfølgelig ikke kunnet angive, hvor meget man ønsker Toldbeskyttelsen for Industrien modereret, men at man her har tænkt sig, at det skulde ske med et ikke uvæsentlig Beløb vil fremgaa deraf, at man med Hensyn til Maskiner og Redskaber — det eneste Punkt, hvorpaa Udvalget har havt Lejlighed til at antyde noget i saa Henseende — har foreslaaet Tolden nedsat til det Halve af den nuværende. Hvad dernæst det Spørgsmaal angaaer, om man skal foretrække Udvandring frem for Fabrikarbejde, da vilde Taleren ikke følge Hr. Breinholt i hans Skildring af Fabrikarbejdernes Tilstand sammenlignet med Udvandrernes, thi der vil ogsaa for den sidstes Vedkommende kunne fremdrages meget sørgelige Billeder. Men derimod maa han bestemt fremhæve, at Udvalgets Betænkning tydelig nok viser, at det ikke er den Art Fabrikvirksomhed, Hr. Breinholt her fremdrager, der har foranlediget det Standpunkt, Udvalget indtager overfor Haandværk og Industri; thi Udvalget har nemlig, som Enhver, der læser Beretningen, ikke vil kunne overse, bestemt henpeget paa, hvilke Industrigrene det fortrinsvis maatte anse for ønskeligt, at den overskydende Del af Landbefolkningen anbringes ved, idet det Side 507 udtrykkelig udtales: »Som Forholdene have udviklet sig, er der faktisk en stærk Solidaritet mellem Landbruget og en Del af Landets øvrige Erhverv, og det ikke blot af ovennævnte Grund, men ogsaa fordi det vil være af den største Betydning for Landbruget, at det i de andre Erhverv — saa at sige lige udenfor sin Dør — har velhavende Forbrugere, der kunne og ville betale dets Produkter med ordentlige Priser, overhovedet fordi det indenlandske Marked altid er og vil være det vigtigste for Landbruget, det hvortil den fremmede (oversøiske) Konkurrance vil have længst at føre sine Produkter, og hvor dens Virkninger ville være mindst følelige. Som de Erhverv, i hvis Fremgang og Udvikling Landbruget har den største Interesse, kan dels nævnes de almindelige Haandværk, der ved deres Talrighed og Betydning have et vist Krav paa at be-

skyttes mod Konkurrance fra billigere producerende Lande, og dels enhver Industri, der gaaer ud paa en Forædling af Landbrugets Raamateriale (Mølle- og Sukkerindustrien, Øl- og Brændevinsproduktionen osv.«)[1]. Denne Udtalelse synes tydelig at vise, at Udvalget ikke har ønsket Toldbeskyttelse for den store og kunstig fremavlede Industri og de dertil knyttede usunde Fabrikker.

Professor Falbe-Hansen havde kun faa Bemærkninger at gjøre, da Capt. la Cour allerede havde svaret paa de fleste af de Indvendinger, der ere fremkomne. — Hvad angik Hr. Schmidts Forespørgsel om, hvorledes man tænkte sig Forholdet til Norge og Sverrig ordnet, da maatte det utvivlsomt antages, at det heldigste for det danske Landbrug vilde være, om der kunde opnaaes en Toldunion med disse Lande, men det var vistnok meget vanskeligt for ikke at sige umuligt at opnaa under de nuværende Forhold. Derimod kunde det maaske være muligt at faa Mellemrigsloven mellem Norge og Sverrig udvidet til ogsaa at omfatte Danmark, og derved vilde ikke saa lidt være vundet; mulig var det ogsaa, at man gjennem en Handelstraktat kunde opnaa større Ensartethed mellem de tre Rigers Toldlovgivning, saa at man ikke her behøvede at frygte for, at vore Interesser skulde blive forstyrrede ved en eventuel Toldreform i Sverrig, hvor det jo flere Gange har været paa Tale at indføre en Korntold. Vare de indbyrdes Forhold mellem Danmark, Norge og Sverrig fastbundne ved en Traktat, stod man her med større Ro over for Fremtiden. — Den Anskuelse, som Capt. la Cour havde gjort gjældende lige over for Hr. Breinholt, stemmede med Talerens, som var, at Toldbeskyttelsen, som der stod fremhævet i Betænkningen, burde ikke alene omreguleres, men ogsaa modereres; de Steder i Betænkningen, hvor Toldsatser omtales, lyde altid paa Nedsættelser og det Nedsættelser, som nogenlunde svare til, hvad Landsthinget har vedtaget ved dets Behandling af Sagen, og da Hr. Breinholt, saa vidt Taleren mindedes, var gaaet med til disse Nedsættelser, var der, saa troede Taleren,

[1]) Side 507, 13 Linie f. o. ff.

i Virkeligheden ingen Uoverensstemmelse mellem, hvad Udvalget havde tænkt sig ved sin Affattelse af de paagjældende Steder i Betænkningen, og hvad Hr. Breinholt ønsker. — At dele Ostetolden i flere Positioner er vistnok praktisk umuligt og desuden ogsaa unødvendigt. — Hvad angaaer Skibsafgiften, som indbringer ca. 600,000 Kr. aarlig, da maa det antages, at den i de fleste Tilfælde hviler paa Varerne og fordyrer dem. Ganske vist bliver Afgiften for mange Varers Vedkommende kun et ringe Beløb, men ved adskillige Varer kan den løbe op til noget betydeligt, saasom ved Træ, Jærn og Kul. Af Træ er Landbruget den største Forbruger, og af Kul voxer Landbrugets Konsum Aar for Aar, og man vil derfor, naar man vil opgjøre, hvor stor en Del af disse 600,000 Kr. Landbruget betaler, vistnok finde, at den er ikke saa ganske lille; men dertil kommer endnu, at Skibsafgiften er en af de største Hindringer for Skibsfartens fulde og frie Udvikling her i Landet. Intet er mere fordærveligt end at genere Kunderne, men desuagtet have vi slaaet en Bom for vore Havne, hvoraf den vigtigste ligger ved en stor international Landevej. Som Kompensationsspørgsmaal troede Taleren ikke, at denne Afgift spillede nogen stor Rolle. Vi have i mange Tider havt en traktatmæssig Ret til at fordre, at Frankrig skal nedsætte sine Skibsafgifter, men det er umuligt at gjøre denne Ret gjældende. I internationale Forhold er Magten det afgjørende, og vi ere de smaa. — Hvad Arbejderspørgsmaalet angik troede Taleren, at Hr. Breinholt skildrede Arbejderens Tilstand i vore Fabriker altfor mørk; og naar det seer ud til, at Arbejderen har det bedre paa Landet end i Byen, hvorfor strømme Arbejderne da ind til Byerne? De maa da selv synes, at Livet i Byerne bedst svare til deres Ønsker, og de ere dog vel de bedste Dommere i denne Sag. Hvad Taleren vilde hævde var, at skal Landbruget naa frem til større Højde, skulle Ejendommene stige betydelig, da er det gjennem en Udvikling af Industrien, hvorom man kan overbevise sig ved at se hen til andre Lande. — Hvad endelig angik Udgiften til at kunne faa gjennemført en Forhøjelse af Afgiften paa Spirituosa, da troede Taleren ikke, at den var saa ringe, som

Hr. Breinholt mente. Den »stille Magt« vilde voxe op og tilsidst tvinge igjennem, at der tages Foranstaltninger mod det overhaandtagende Drikkeri.

Redaktør Uldall vilde spørge Udvalget, om det, naar det tilraader Told paa de tidlige Produkter af Havesager, da er skeet i Henhold til en lige saa indgaaende Drøftelse som den, der er bleven de øvrige Afsnit i Betænkningen tildelt, eller om Udvalget har ment, at dette Omraade laa lidt fjærnt fra den Opgave, der var stillet det, og derfor kun ganske i Almindelighed har udtalt, at det antager, at det muligvis vilde være heldigt, om der blev paalagt en Told. Naar Taleren stillede dette Spørgsmaal, var det, fordi Udvalget i sin Betænkning henviste til de Resolutioner og Andragender, som af Gartnerne vare indgivne om denne Sag.

Landsthingsmand Breinholt. Den ærede Foredragsholder omtalte Skibsafgiften paa en saadan Maade, at de, der ikke kjende videre dertil, maa tro, at denne Afgift er noget enestaaende for os, hvad den jo ikke er; den har kun paa de forskjellige Steder forskjellige Navne. Vor Skibsafgift er en Fyr- og Vagerafgift, og vi udgive til Fyr- og Vagerværsenet og i det Hele taget i Søfartens Interesse mere end det dobbelte af, hvad vi faa ind. Det vilde være karakteristisk om Danmark skulde være det Land, der gik i Spidsen for en Reform paa dette Omraade og ophævede Skibsafgiften, medens man i andre Lande som f. Ex. Frankrig Aar for Aar forhøjer denne Afgift. Naar Professor Falbe-Halsen udtalte, at det, at Landbefolkningen søgte til Byerne, maatte være et Bevis for, at den befandt sig vel der, eftersom den vistnok ellers ikke vilde gjøre det, da maatte Taleren hertil svare, at det jo ganske vist er saa, at Frihed for Tilsyn og meget andet drager Landbefolkningen til Byerne, men om Ungdommen er den bedste Dommer i denne Sag, er tvivlsomt. Naar Alderdommen kommer, hvorledes ere disse Folk da stillede? Derpaa tænker den nuværende Ungdom desværre altfor lidt. Og naar det udtales: Lad os blot blive et Industriland, thi i Industrilandene befinder Landbruget sig glimrende, da vilde Taleren hertil svare: Ja, Gud give det var sandt! Men saa han hen til England og Belgien, som vare Industrilande,

talte Erfaringen ikke herfor. Netop i de store Industrilande er Landbruget trykket, og Trykket har været dèr langt tidligere, end det kom til os. Taleren tvivlede ikke om, at mange af de tilstedeværende og særlig den ene af de tilstedeværende Præsidenter, som havde en grundig Erfaring i disse Spørgsmaal, vilde bekræfte, at Landbrugets Stilling langt fra er mere glimrende i de mest udviklede Industrilande end hos os, hvor Industrien endnu ikke har naaet en særlig Højde, men hvor der gjøres alt muligt for at faa den bragt i Vejret.

Konferentsraad Tesdorpf kunde for sit eget Vedkommende mere slutte sig til Professor Falbe-Hansen end til Landsthingsmand Breinholt. Vi trænge til en Industri, som maa være sund og naturlig, og som maa kunne beskjæftige en væsentlig Del af vor Befolkning, saaledes at vi ikke behøve at henvise dem til at søge Erhverv i de fremmede Lande hinsides Havet. Danmark med sine 3000 Mennesker paa Kvadratmilen maa godt selv kunne underholde sine Børn uden at behøve at frygte en tiltagende Armod. At der i Belgien med sine 10,000 Mennesker paa Kvadratmilen og med de engelske Fordringer til Livet, kan opstaa Nød og Elendighed i Industriegnene, kan ikke undre. Hvad England angaaer, da er det jo en bekjendt Sag, at dets Agerbrug ikke befinder sig i Fremgang, uagtet det har Markedet inden for sine egne Grænser; men Grunden hertil er, at Englands Agerbrug gjennem mange Aar udelukkende har støttet sig til den praktiske Erfaring og ikke som vi har taget Theorien med til Hjælp. Men fordi der hersker Nød i disse Lande, som ere Industrilande, frygtede Taleren dog ikke derfor en Udvikling af vor Industri; han vilde tvertimod ligesom Professor Falbe-Hansen glæde sig over dens Udvikling. Udvalgets Standpunkt i Toldsagen havde været at søge Landbrugets Interesser fremmede uden at trykke Industri, Handel og Skibsfart, saaledes at alle disse Erhversgrene kunde ernære Landets Børn og føre til Fremgang og Velstand paa alle Omraader. Landbruget kræver ikke Beskyttelse, hverken med Hensyn til Korn- eller Husdyravlen, hvad ogsaa vilde være ubetimeligt og urigtigt, eftersom Danmark er et exporterende Land. Kun Majs ønsker man beskattet og det rundeligt, for at der ad den Vej

kan ydes en Haandsrækning til mange Egne her i Landet, som paa deres magre Jorder ikke ere i Stand til at kunne tilvejebringe en Handelsvare af deres Korn, men hvis Produkter ere fortræffelig skikkede til Brænderibrug. Ikke faa Brænderiejere have sagt: Læg Told paa Majs, og vi skulle snart gaa over til at brænde Landets tarvelige Korn. — Hvad Havesager angaaer, da byde vore Producenter heraf en stærk Konkurrance ved den Overflod af saadanne Sager, som tilføres fra sydligere, varmere og gunstigere stillede Egne, og der kan derfor efter Udvalgets temmelig omhyggelige Drøftelse og derigjennem vundne Formening være Grund til at støtte den indenlandske Produktion paa en vis Tid af Aaret. Men man har iøvrigt i dette Punkt handlet i Overensstemmelse med Gartnernes egne Udtalelser og Andragender.

Forstdocent Prytz spurgte Udvalget, om det havde betragtet Skovbruget som staaende Industrien eller Landbruget nærmest.

Konferentsraad Tesdorpf, Udvalget havde været noget vanskelig stillet lige over for Skovbruget. Saa man hen til Ønskeligheden af at opnaa en Toldunion med Norge og Sverrig, vilde man ved en Told paa Tømmer, komme til at karambolere med disse Landes Hovedproduktion; og saa man hen til Ønskeligheden af at faa de Strækninger af vort Land, som kun egne sig for Trækultur, beplantede, vilde en Toldbeskyttelse være nødvendig.

Grosserer Muus. Netop de Egne, der producere daarligt Korn, ere dem, der indføre mest Foderkorn, og derfor ville de, selv om der indføres en Majstold, ikke have noget Korn tilovers til Brænderibrug, og i hvert Tilfælde vil den Pris, der kan betales for vort Korn til Brænderibrug, blive mindre end den Pris, hvortil Landmanden kan kjøbe Korn til Opfodring.

Præsidenten (Fjord) takkede Professor Falbe-Hansen for hans Foredrag. Hensigten med Udvalgets Nedsættelse havde været at faa Toldspørgsmaalet, seet fra Landbrugets Side, sat under Debat, og Taleren troede, at det Arbejde, Udvalget havde fremlagt, dannede et godt Grundlag i saa Henseende.

Udviklingen i Englands Landbrug i de senere Aar.

Foredrag af Docent V. E. Maar i det kgl. Landhusholdningsselskab d. 30. Marts 1887.

Mine Herrer. Naar jeg tillader mig at bede om Deres Opmærksomhed for nogle Bemærkninger om Udviklingen i Englands Landbrug i de senere Aar, støtter jeg mig navnlig paa den store Betydning, som Englands Landbrug i en Aarrække har havt for Danmark, baade fordi vi i England have Hovedmarkedet for det danske Landbrugs Produkter, og altsaa i det engelske Landbrug en Konkurrent, paa hvem vi stadig maa være opmærksom, og fordi det engelske Landbrug paa mange Omraader har staaet som et Mønster for os saavelsom for andre Lande. Jeg har det Haab, at den Betydning, som det engelske Landbrugs Udvikling saaledes utvivlsomt har for det danske Landbrug, ja man kunde sige for hele Landet, vil knytte nogen Interesse til den i sig selv maaske meget ufuldkomne Fremstilling, som jeg er istand til at gjøre deraf. Anledningen til at jeg har den Ære at kunne holde et Foredrag her i Landhusholdningsselskabet er, at jeg i Foraaret og Sommeren 1886 foretog en Rejse i England. til hvilken jeg modtog en pekuniær Understøttelse fra Selskabet, og jeg tillader mig at benytte Lejligheden til at aflægge min bedste Tak herfor.

Jeg gaaer i de efterfølgende Bemærkninger ud fra, at det engelske Landbrug i sine almindelige Træk er

bekjendt for denne Kreds, saaledes som det efterhaanden er bleven udviklet i det sidste 100 Aar med sit gjennemførte Vexelbrug, den inderlige Forening af Produktionen af Kjød og Hvede, de fortrinlige Kvægracer, det store Udbytte osv. Der foreligger jo adskillige systematiske Beskrivelser deraf nogle Aar tilbage ogsaa paa Dansk, ligesom den landøkonomiske periodiske Presse og selv Dagspressen med Opmærksomhed følger det engelske Landbrug.

Jeg har da søgt at fremdrage nogle Sider af de senere Aars Udvikling, som jeg mente at kunne tillægge særlig Interesse for danske Forhold, og navnlig havt Opmærksomheden henvendt paa den Periode, som er fulgt efter Fjernelsen af det engelske Landbrugs Beskyttelse ved Midten af Aarhundredet, og da atter særlig paa den sidste Snes Aar, om hvilke de bedste Oplysninger foreligge.

Jeg skal først give nogle Bemærkninger om **Landbrugets rent tekniske Side, de praktiske Fremgangsmaader.** Saavidt jeg har kunnet erfare, er der paa dette Omraade kun indført faa Forbedringer af gjennemgribende Betydning i det engelske Landbrug i den sidste Menneskealder. Jeg fik dette Indtryk overalt paa min Rejse ved at sammenholde mine Iagttagelser med den Forestilling, man faaer af Litteraturen om det engelske Landbrug en Menneskealder tilbage, særlig fra Cairds og de Lavergnes bekjendte Beskrivelser deraf, og jeg kan tillige her støtte mig paa en almindelig anerkjendt Autoritet Sir James Caird. Under en Samtale med ham, bad jeg ham sige mig i Korthed, hvilke vigtige nye Fremgangsmaader man havde indført, siden han i 1851 skrev sin bekjendte Beretning om det engelske Landbrug. Han svarede mig, at med Undtagelse af Indførelse af Mejemaskiner og Dampplove vidste han intet af Betydning at fremhæve, og med Dampploejningen gik det endda smaat nok.

Hvad nu Mejemaskinerne angaa, saa ere de jo nu vel kjendte ogsaa herhjemme, og saa vidt mig bekjendt følge vi i denne Henseende ret godt med. Ogsaa de nyere

Former af selvbindende Mejemaskiner ere jo ifjor komne hertil.

Adskillige Landmænd i England, som havde benyttet saadanne selvbindende Maskiner i flere Aar, sagde mig, at de ret let lode sig anvende til Trods for deres meget sammensatte Konstruktion, og at den eneste alvorlige Vanskelighed var Anvendelsen af det Lærred uden Ende, som benyttes, og som gav Anledning til en Del Standsninger og Udgifter. I økonomisk Henseende laa der en ikke ringe Vanskelighed i deres store Pris og i den betydelige Udgift, der gik med til Bindemateriale. Skulde jeg ved de almindelige Meje- og Slaamaskiner fremhæve nogle iøjnefaldende Forbedringer ved Maskinerne paa de store Udstillinger, maatte det være en Simplifikation i Konstruktionen og en hensigtsmæssigere og mere samlet Anbringelse af Drivapparaterne og disses Indesluttelse i lukkede Hylstre.

Hvad Dampløjningen angaaer, fik jeg det Indtryk, at den i det Hele snarere var i aftagende end tiltagende Anvendelse i de senere Aar; man synes kun at være enig om dens Fordelagtighed paa de meget svære Jorder, som uden Dampapparatets Hjælp undertiden aldeles ikke kan bearbejdes, og paa de meget store Ejendomme.

Jeg kan ikke forlade Omtalen af Maskinerne uden med et Par Ord at fremhæve det stærke Indtryk, jeg har faaet af, hvorvidt Englænderne have bragt det i at spare Haandarbejde ved Anvendelse af Maskiner og en passende Anordning af det hele Arbejde. Man seer det f. Ex. ved Høberedningen, hvor man navnlig i det vestlige England, de permanente Græsganges typiske Land, har bragt det til kun at anvende meget lidt Haandarbejde; man slaaer med Maskine, spreder Græsset med Maskine, river Høet med Høriver. Endelig anvender man ved Indkjørslen en Slags smaa Kjøretøjer med meget lave Hjul, maaske 1' i Diameter, paa hvilke Stakkene kunne væltes op ved Hjælp af en Dreng og en Hest, og de endelige Stakke til Opbevaring for Vinteren sættes da i selve

Hømarken. Til disse Stakke samles altsaa Høet ved Hjælp af de smaa omtalte Kjøretøjer og bringes op deri ved Hjælp af en Slags meget simple Elevatorer, hvor man anvender Hestekraft som Bevægkraft. Det synes, at man herved er naaet saa langt ned i Anvendelse af Haandkraft ved Høberedningen, som det i det Hele er muligt. Lignende Exempler kunde hentes fra andre Omraader, men man maa naturligvis herved holde for Øje, at Haandkraften i England er langt dyrere end hos os.

Den store og almindelige Udbredelse af Maskiner belyses bl. A. af den stærke Aftagen i Arbejdernes Antal, af den Omstændighed, at der næsten paa enhver større Gaard findes Dampmaskine, og endelig af den betydelige Stigen, der har fundet Sted i Antallet af de Mænd, der leve af at leje Maskiner ud, og i Antallet af deres Medhjælpere. Dette Antal var i Storbritannien ved 1850 kun omtrent 55, i 1881 derimod 4260.

De vaade Aar i England i Slutningen af 70erne have kaldet tillive en Række Bestræbelser for at finde Opbevaringsmethoder for Afgrøderne, ved hvilke man kunde blive mere uafhængig af Vejrliget. Disse Bestræbelser ere navnlig gaaede i to Retninger; dels har man stræbt at finde kunstige Tørringsmaader, dels har man gjort Forsøg med Opbevaring i grøn Tilstand af Foderafgrøderne, Ensilage eller Grønkuling. De førstnævnte Maader have været anvendte saavel ved Korn som ved Foderplanter, og gik dels ud paa ligefrem Tørring ved kunstig Varme, dels paa at bringe Afgrøderne tidlig i Stak og holde Gjæringsvarmen nede samtidig med at fremme Tørringen ved at suge Luftstrømme gjennem Stakkene. Disse Maader har jeg andet Sted havt Lejlighed til at referere, og da de desuden igjen synes at være forladte som mindre hensigtssvarende, skal jeg ikke opholde mig videre derved, men fremsætte et Par Bemærkninger om Grønkulingen til Belysning af denne Sags Standpunkt i det engelske Landbrug i Øjeblikket.

Englænderne have med deres sædvanlige Energi kastet sig over Forsøg med Grønkulingen, og den var fyldig repræsenteret paa det engelske Landhusholdningsselskabs Udstilling i Norwich 1886. Foruden de forskjellige Fabrikanters Udstilling vedrørende denne Sag, var der en Udstilling fra en særlig Forening for Ensilage, som har dannet sig i Anledning af denne Sag, og som havde sit eget Lokale og Repræsentant paa Mødet.

Nogle Talstørrelser ville maaske bedst kunne belyse Grønkulingens nuværende Udbredelse i det engelske Landbrug (Tabel I). Der har været en ret betydelig Tiltagen i Antallet af Siloer i det Hele taget i England i Aaret 1886,

Tab. I.

Antal af Siloer og deres Rumfang i Storbritannien 1885 og 1886.

	Antal.		Rumfang i engelske Kubikfod.		Gjennemsnitsrumf. i engelske Kubikfod.	
	1886	1885	1886	1885	1886	1885
England	1326	963	3.791088	2.691551	2859	2795
Wales	63	59	165433	149352	2626	2531
Skotland	216	161	604213	472203	2797	2933
Ialt i Storbritannien..	1605	1183	4.560734	3.313106	2842	2801

idet Antallet i dette Aar er forøget med omtrent 350. Der var 1885 knap 1000 Siloer i England og 1886 noget over 1300. Dette er jo ret anseelige Tal, om end naturligvis meget ringe i Sammenligning med det hele Antal Jordbrug. Det er imidlertid sandsynligt, at de allerfleste af disse Siloer kun ere rene Forsøg, idet deres Størrelse gjennemsnitlig er ringe, kun henved 3000 Kubikfod, de største angives at være omtr. 50,000 Kubikfod; men fradrages disse større Siloer, bliver Gjennemsnitsstørrelsen jo endnu mindre for det store Antal. Jeg har anslaaet

det hele Rumfang af Siloer for England til at svare til Afgrøden af 7—8000 Tdr. Land med Grønafgrøde. Hvilken Indflydelse den nyere og billigere Maade ved Opbevaringen af Grønfoder i sammenpressede Bunker ovenpaa Jorden vil faa, ligger vistnok endnu ikke klart for. I Skotland var der i 1885 161 Siloer, i 1886 216; deres Gjennemsnitsstørrelse var omtrent som i England.

Jeg skal dermed forlade denne Side af Landbruget og gaa over til **Landbrugets Forhold i Almindelighed**, og jeg ønsker her at fremdrage Bevægelserne i den agerdyrkende Befolknings Antal, i Priserne paa Landbrugsprodukterne, Forandringerne i Arealets Benyttelse, i Kreaturstyrken, Krisen i det engelske Landbrug i den sidste halve Snes Aar og endelig de vigtigste af de Midler, der ere foreslaaede eller satte i Værk for at ophjælpe det engelske Landbrug i de senere Aar.

Bevægelsen i Antallet af den agerdyrkende Befolkning.

En Aftagen i Antallet af Personer, beskjæftigede ved Landbruget, viser sig meget iøjnefaldende i den sidste Snes Aar, og Nedgangen træffer baade selvstændige Jordbrugere og Arbejdere, men som det var naturligt at vente mest Arbejderne. Nedgangen i Antallet af selvstændige Jordbrugere kan ikke godt skyldes andet end en Sammenlægning af Avlsbrug og i ringere Omfang den Omstændighed, at Gaarde, der have været drevne af Forpagtere ere overgaaede til Ejerne selv og nu drives af Bestyrere; dette sidste bekræftes af den Omstændighed, at der er en Tiltagen i Bestyrernes Klasse, den eneste af Underafdelingerne i Landbrugsklassen, der er bleven forøget. Den omtalte Bevægelse vil sees mere i Enkelthederne af Tabel III. Antallet af selvstændige Jordbrugere var ialt aftaget med 26,000, af Landarbejdere og Tyende med 316,000 eller omtrent 30 pCt. Nedgangen i de selvstændige Landmænds Antal hidrører mest fra det sidste

Tab. III.

	Mænd og Kvinder tilsm.	
	1861	1881
Selvstændige Jordbrugere.	250000	224000
Sønner af Jordbr. o. L. ..	92000	75000
Bestyrere	16000	19000
Landarbejdere, Tyende ...	1.164000	848000
Faarehyrder, Røgtere.....	26000	23000

af de 2 Tiaar, i hvilken den store Krise falder, medens Nedgangen i Arbejdernes Antal var størst i det første Tiaar. I Perioden 1871—81 har Nedgangen i Antallet af selvstændige Landmænd været størst i de Provinser, hvor Korndyrkningen har været fremherskende, altsaa de østlige Provinser, og det ligger nær at sætte den i Forbindelse med de nedadgaaende Hvedepriser, som kan have ført mange Landmænd her til at opgive deres Bedrift og trække sig tilbage eller udvandre.

Hvad angaaer Nedgangen i Arbejdernes Antal i samme Periode kunde man være tilbøjelig til at antage, at den hovedsagelig hidrørte fra, at betydelige Arealer vare udlagte til Græs; en saadan Aarsagsforbindelse lader sig dog ikke eftervise; der er tvertimod Forhold, der tale derimod, idet f. Ex. Nedgangen i Landarbejdernes Antal i de forskjellige Dele af Landet ikke staaer i Forhold til Størrelsen af det Areal, der i disse forskjellige Dele er udlagt til Græs, men der er ofte størst Nedgang i Arbejdernes Antal, hvor der er udlagt mindst Areal til vedvarende Græs og omvendt.

Grunden til Nedgangen i Landarbejdernes Antal maa søges i flere forskjellige Retninger. Den stedse tiltagende Udbredelse af arbejdsbesparende Maskiner og det Middel, som disse have tilbudt Landmændene under den sidste halve Snes Aars vanskelige Forhold, har vistnok været en

Hovedsag; en anden maa vistnok søges i en Række gode Aar for Industrien, som har lokket Arbejderne til Byerne. At Forøgelsen i det vedvarende Græsareal skulde have havt en betydelig Indflydelse paa Landarbejdernes Antal er jeg ikke tilbøjelig til at antage; Forandringen i Arealets Benyttelse synes mig ikke stor nok til at retfærdiggjøre denne Antagelse.

I samme Periode (1861—81) har der været en stærk Stigen i Antallet af Personer, beskjæftigede ved de vigtigste andre Erhvervsgrene Forholdenes Udvikling kan ogsaa belyses noget ved Landbefolkningens Antal sammenlignet med Bybefolkningens, men man maa derved erindre, at en meget stor Del af Landbefolkningen har andre Erhvervsgrene end Landbrug.

For hver 100 Personer af Landbefolkning var der i

1861: 165 Bybeboere,
1871: 184 —
1881: 199 —

Medens Landbefolkningen i de 20 Aar er voxet med 1 Million, er Bybefolkningen voxet med omtrent 5 Mill.

Priserne paa Landbrugsprodukter.

En overordenlig stor Rolle spiller naturligvis Priserne, og jeg har derfor ment, at en Betragtning af Priserne i de senere Aar vilde være af Betydning ved Forklaring af Bevægelserne i det engelske Landbrug, saa meget mere som det maa have særlig Interesse at se den Indflydelse, som Fjernelsen af Beskyttelsen for Landbruget ved Aarhundredets Midte har havt paa Priserne.

Da Angivelse om Hvedepriserne i England for et længere Tidsrum netop ere faldne mig i Hænderne, har jeg omsat dem til dansk Maal og Vægt og anført dem paa Tabel IV, da de mulig kunde have Interesse for En og Anden. Jeg skal imidlertid med Hensyn til Bemærkningerne om Hvedepriserne holde mig til Tiden efter Kornlovens Ophævelse og blot supplere med nogle enkelte Be-

mærkninger om Priserne i Aarhundredets første Del, da de høje Priser i den Tid vistnok ogsaa have Betydning ved Forstaaelsen af Forholdene med Hensyn til Hvededyrkning i England i de senere Aar.

Efter at Hveden i den sidste Del af det 18. Aarhundrede har holdt sig i længere Tid ved noget over 20 Kr. pr. Td., kommer i det sidste 5 Aar af forrige Aarhundrede en stærk Stigen, som fortsættes en Snes Aar ind i dette Aarhundrede, og som altsaa omtrent falder sammen med Englands Krige mod Frankrig, særlig mod Napoleon. I Gjennemsnit for det sidste 5 Aar af det 18. Aarhundrede naaer Hveden henved 30 Kroner, 1800 koster den 49 Kr., 1801 52 Kr. og naaer 1812 den højeste Pris 55 Kr. I Gjennemsnit for hvert af de første Femaar af dette Aarhundrede er Prisen henholdsvis 37, 37, 45 og 35 Kr. De høje Priser paa denne Tid faaer, i Forbindelse med de mange Bestræbelser for at forbedre Landbrugets

Tab. IV.

Hvedepriser i England 1641—1885.

	Kroner pr. 1 dansk Tønde.		Kroner pr. 1 dansk Tønde.		Kroner pr. 1 dansk Tønde.		Kroner pr. 1 dansk Tønde.
1641—49	26	1700—09	15	1790—94	22	1850—54	21
1650—59	20	1710—19	19	1795—99	29	1855—59	25
1660—69	19	1720—29	16	1800—04	37	1860—64	22
1670—79	19	1730—39	14	1805—09	37	1865—69	23
1680—89	16	1740—49	14	1810—14	45	1870—74	24
1690—99	22	1750—59	16	1815—19	35	1875—79	21
		1760—69	18	1820—24	25	1880—84	18
		1770—79	20	1825—29	27	1885	14
		1780—89	20	1830—34	25		
		1790—99	25	1835—39	24		
				1840—44	25		
				1845—49	23		

1800: 49 Kr. pr. 1 dansk Tønde.
1801: 52 — — —
8112: 55 — — —

Vilkaar og Methoder i denne Tid, Betydning ved at give Anledning til Opdyrkning af en Mængde Jord, som kun under extraordinære Forhold kunde opdrives til Hvededyrkning, og om hvilke man maatte forudsætte, at de ved stærkere nedadgaaende Konjunkturer maatte opgives igjen. Dette vil jo navnlig gjælde de lettere Jorder, af hvilke især i Norfolk netop paa denne Tid saa mange opdyrkedes. Derefter holder Priserne i de 5aarige Gjennemsnit sig omtr. ved 25 Kr., indtil Indførselens fuldstændige Frigjørelse ved Aarhundredets Midte. Denne Frigjørelse, Kornlovens Ophævelse m. m., bringer i lang Tid ikke den 5aarige Gjennemsnitspris ned med mere end et Par Kr., men man maa dog holde for Øje, at der omtrent samtidig begyndte en stærk Nedgang i Penges Værdi paa Grund af Guldmængdens Forøgelse. Større bliver Nedgangen i 1875—79, hvor Prisen kun er 21 Kr., og i 1880—84, da

Tab. V.

Kornpriser i England 1830—1885.

	Pris i Kr. pr. 1 dansk Td.		
	Hvede.	Byg.	Havre.
1830—34	25	15	10
1835—39	24	14	10
1840—44	25	14	9
1845—49	23	15	10
1850—54	21	13	9
1855—59	25	16	11
1860—64	22	15	10
1865—69	23	16	11
1870—74	24	17	11
1875—79	21	16	11
1880—84	18	14	9
1885	14	13	9

den gaaer under 20 Kr., og bliver saa lav, 18 Kr., at man maa gaa tilbage til 1760—69 for i en længere Periode at finde en lige saa lav Pris. Endelig gaaer den i 1885 ned til 14 Kr., for i 1886 igjen at begynde en lidt opad-

gaaende Bevægelse, der forhaabentlig ikke vil blive for kortvarig.

Prisberegningerne indtil 1829 ere foretagne af H. S. Bright og meddelte i det engelske Landhusholdningsselskabs Tidsskrift for 1856. Priserne for de efter 1829 følgende Aar skyldes en Opgjørelse af Gjennemsnitspriserne, der efter Underhusets Ønske er foretaget af *board of Trade*.

Priserne paa Byg og Havre (Tabel V), have været mindre Svingninger underkastede end Hvedepriserne, og der foreligger Udtalelser fra Sagkyndige om, at dette Forhold vil holde sig i nogen Tid. fordi den oversøiske Konkurrence paa dette Omraade er mindre farlig. Foruden den Omstændighed, at Svingningen i det sidste halve Hundrede Aar har været mindre, har Nedgangen ogsaa været betydelig mindre i de senere Aar, et Forhold, der jo for Byggens Vedkommende er af anerkjendt Betydning for os.

Priserne paa Oxekjød (Tabel VI) have i de sidste halvhundrede Aar været i nogenlunde jævn Stigen indtil Femaaret 1875—79, blot med en lille Nedgang i Tiaaret

Tab. VI.

Pris paa Hornkvæg og Faar paa Londons Kvægmarked. Slagtevægt.

	Hornkvæg. Pris i Kroner pr. 100 danske Pund.				Faar. Pris i Kroner pr 100 danske Pund.			
	Ringere Varer.	3. Kl.	2. Kl.	1. Kl.	Ringere Varer.	3. Kl.	2. Kl.	1. Kl.
1840—44	38	43	48	53	41	46	51	56
1845—49	37	43	48	52	45	50	55	61
1850—54	34	40	45	49	41	45	51	55
1855—59	42	49	55	59	46	52	58	65
1860—64	43	51	57	62	48	56	64	69
1865—69	45	51	58	65	49	58	66	72
1870—74	51	59	68	72	55	64	73	78
1875—79	56	63	70	73	65	73	81	85
1880—84	54	61	69	71	67	74	81	85
1885	51	57	62	65	57	63	67	69

omkring 1850. I Femaaret 1880—84 er derimod en lille Nedgang, 1885 gaaer Priserne ned til i det Hele samme Højde som for en 10—15 Aar siden. 1886 er der igjen en Nedgang, omtrent 8 Kr. pr. 100 Pd. af bedste Varer. Prisnedgangen i de senere Aar siden Kulminationspunktet har været lidt større for bedste Varer end for de ringere.

I Priserne paa Faarekjød (Tabel VI) har der funden en noget lignende Bevægelse Sted som i Oxekjødpriserne; men der er dog nogen Forskjel. Prisstigningen for Faarekjødet har for det første været større; Priserne holde sig dernæst længere paa det høje Punkt, ja ere i 1880—84 endog lidt højere end 1875—79, da Oxekjødet kulminerede. Nedgangen i 1885 er lidt større end ved Oxekjødet for de ringere Kvaliteters Vedkommende og betydelig større for de bedre Kvaliteters Vedkommende. I 1886 er der igjen en Stigning for Faar med omtr. 4 Kroner pr. 100 Pd., mærkelig nok da Indførselen er 3—400000 Stkr. større i 1886 end i 1885; men den indenlandske Bestand er rigtignok samtidig gaaet ned med 1 Million. Ligesom Prisopgangen har været noget større for bedste Kvaliteter siden 1840—44, saaledes har ogsaa, som alt antydet, Nedgangen i 1885 været større for de bedste Kvaliteter.

Prisbevægelsen for Mælk (Tabel VII) følger omtrent Prisbevægelsen for Oxekjød; den kulminerer i 1875—79 og Nedgangen i det næste Aar er allerede ret betydelig, nemlig 5 Øre. I 1885 gaaer den yderligere 1 Øre ned.

Ved Uldprisen (Tabel VII) have vi derimod en helt anden Bevægelse. Prisen er højest ved Periodens Begyndelse 1840—44 og har de foregaaende Aar været endnu højere; der er derefter en stadig nedadgaaende Bevægelse, bortseet fra et enkelt 5-Aar, hvis lave Tal dog maaske skyldes, at der ved den Tid er skeet Overgang fra Prisangivelsen fra spansk Uld til australsk Uld; 1885 er Prisen kun omtr. $^1/_3$ af hvad den var 50 Aar forud.

I Svinepriserne (Tabel VII) viser der sig Bevægelse i lignende Retning, som ved Priserne paa Hornkvæg

Tabel VII.

Pris paa Svin, Uld, Mælk.

	Svin.*) Pris i Kr. pr. 100 d. Pd.		Uld. Pris i Øre pr. Pd.	Mælk. Pr. Pot Øre.
	Large Hogs.	Small neat Porkers.		
1840—44	50	56	185	19
1845—49	49	58	150	18
1850—54	41	50	116**)	13
1855—59	47	58	143	16
1860—64	50	61	137	16
1865—69	50	57	122	19
1870—74	52	63	103	21
1875—79	54	61	103	24
1880—84	54	61	89	19
1885	45	52	75	18

og Faar, men Bevægelsen er mindre stærk. Priserne variere ikke saa stærkt. Ligesom for Faar staa Priserne for Svin endnu i 5-Aaret 1880—84 saa højt som i noget af de forudgaaende 5-Aar. Den Forskjel i Prisen mellem store og smaa Svin, som i de senere Aar er fremdraget saa stærkt herhjemme, viser sig temmelig konstant i de omhandlede 50 Aar, varierende fra 6—11 Kr. pr. 100 Pd. til Fordel for de mindre Svin.

Paa den anden Side har der i de senere Aar ogsaa i England været en meget betydelig Nedgang i Prisen paa de Produkter, som Landmændene skulle kjøbe, saavel Produktionsfornødenheder, Ting, der skulle bruges i Bedriften, som egentlige Forbrugsgjenstande. Dette gjælder saavel Maskiner, kunstige Foderstoffer og Gjødningsmidler som Oliekager, Guano og Benmel samt Kløver og Græsfrø. Disse Artikler ere fra 1875 til 1885 faldne 15—30 pCt. Ligeledes ere de allerfleste Gjenstande, der anvendes i det daglige Forbrug, faldne i et lignende Forhold.

*) Slagtevægt.

**) Fra 1840—54 er Prisangivelsen for spansk Uld, for de senere Aar australsk Uld.

Jern er faldet 60 pCt., Træ ca. 25 pCt. Endelig ere Forpagtningsafgifterne faldne 15—30 pCt.; men denne Nedsættelse fordeler sig naturligvis meget forskjelligt, og mange Forpagtere have endnu ingen Nedsættelse faaet. At Hovedmassen af Landbrugere ere Forpagtere have i disse Tider været en Fordel, fordi Godsejerne dog ere tilbøjelige til at slaa af paa Afgiften dels af humane Hensyn, dels fordi det ofte stemmer med deres Fordel; ere Landmændene Selvejere og staa overfor en Kreditor, der hyppig er bunden til en ubarmhjertig Inddriven af den sidste Hvid, vil han ofte være langt uheldigere stillet end Forpagterne.

Det dyrkede Areals Anvendelse.

Det hele i Landbruget benyttede Areal (Tabel VIII og IX) er steget med omtrent 120 danske Kvadratmil fra 1867—70 til 1881—85, en Tilvæxt, der dels skyldes Indtagning af tidligere udyrket Land, men vistnok ogsaa for en Del den Omstændighed, at man ved de statistiske Meddelelser har taget mere og mere med i Angivelserne af Jord, der ligger i en Slags Overgangstilstand mellem øde Land og dyrket Land eller i tarvelige Bjerggræsgange.

Det vedvarende Græsareal er tiltaget med omtr. 165 danske Kvadratmil fra 1867—70 til 1881—85. Denne Tilvæxt skyldes vistnok for den største Del den tidligere omtalte Omstændighed, at man har indtaget eller medregnet flere Græsgangsarealer end før, men for en ikke ringe Del ogsaa en Nedgang i det til Korn og Bælgsæd benyttede Areal, idet dette Areal er formindsket med 60 danske Kvadratmil fra 1867—70 til 1881—85. Da man har tillagt denne Forøgelse i det vedvarende Græsareal en ganske særlig Betydning, sammenknyttet det med en stor Forøgelse i Kreaturbestanden, og i denne seet en stor Fare for vor Afsætning til England, forbeholder jeg mig senere at komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal og fortsætter her for Sammenhængens Skyld den almindelige Oversigt over Forandringerne i Arealets Benyttelse.

Tabel VIII.

Areal benyttet til Landbrug i England.

	Millioner Acres.						
	Ialt	Vedvarende Græs.	Andre Afgrøder ialt	Kornafgrøder.	Rodfrugter ogGrønafgrøder.	Kløver, Græs o. l.	Brak og ubenyttet Pløjeland.
1867—70	23,2	9,8	13,4	7,6	2,7	2,4	0,7
1871—75	23,9	10,2	13,7	7,6	2,8	2,7	0,6
1876—80	24,4	11,1	13,4	7,2	2,8	2,7	0,6
1881—85	24,8	12,0	13,8	6,8	2,7	2,6	0,7
1876	24,2	10,7	13,5	7,3	2,8	2,8	0,6
1877	24,3	10,9	13,5	7,3	2,8	2,8	0,6
1878	24,4	11,0	13,4	7,3	2,7	2,8	0,6
1879	24,5	11,2	13,3	7,1	2,7	2,7	0,7
1880	24,6	11,5	13,1	7,0	2,7	2,6	0,7
1881	24,7	11,7	13,0	7,0	2,7	2,5	0,7
1882	24,7	11,8	12,9	6,9	2,7	2,5	0,7
1883	24,8	12,0	12,8	6,8	2,6	2,6	0,7
1884	24,8	12,2	12,6	6,6	2,7	2,5	0,7
1885	24,9	12,2	12,7	6,6	2,7	2,8	0,5
1886	24,9	12,4	12,5	6,5	2,7	2,8	0,5

Det samlede Areal anvendt til andre Afgrøder end vedvarende Græs er aftaget med omtrent 45 Kvadratmile. De vigtigste Afgrøder, som sammenfattes herunder, ere Korn- og Bælgsædafgrøder, Rodfrugter, Kløver og Græs, og desuden er endnu herunder henført Arealet i Brak eller ubenyttet Pløjeland. Blandt disse Grupper har den største Forandring været i Kornsorternes Areal, og blandt disse er det atter Hvedearealets Aftagen, der er mest fremtrædende. Nedgangen her fra 1867—70 til 1881—85 udgjør 60 Kvadratmil, 5—6 Gange saa meget som Danmarks Hvedeareal i 1881. Bygarealet er omtrent det samme i 1881—85 som i 1867—70, medens der i den mellemliggende Periode har været en Forøgelse. I Arealet med Hestebønner og Ærter er der en Nedgang, med 7 Kvadratmil for hver af disse Afgrøder, for

Havren derimod er der en Tiltagen af omtr. 7 Kvadratmil; det maa dog bemærkes, at medens Arealet med Bønner og Ærter har været temmelig uforandret i de senere Aar, har der for Havrens Vadkommende været en betydelig Tiltagen i de enkelte Aar 1879—86, saaledes at Havrearealet 1886 var 20—30 Kvadratmil større end i 1879.

Tabel IX.

Areal med Kornsorter og Bælgsæd i England.

Aar.	Millioner Acres.				
	Hvede.	Byg.	Havre.	Hestebønner.	Ærter.
1867—70	3,3	1,9	1,5	0,5	0,3
1871—75	3,3	2,0	1,4	0,5	0,3
1876—80	2,8	2,1	1,5	0,4	0,3
1881—85	2,5	1,9	1,6	0,4	0,2
1876	2,8	2,1	1,5	0,5	0,3
1877	3,0	2,0	1,5	0,5	0,3
1878	3,0	2,1	1,4	0,4	0,3
1879	2,7	2,2	1,4	0,4	0,3
1880	2,7	2,1	1,5	0,4	0,2
1881	2,6	2,0	1,6	0,4	0,2
1882	2,3	1,9	1,5	0,4	0,2
1883	2,5	1,9	1,7	0,4	0,2
1884	2,5	1,8	1,6	0,4	0,2
1885	2,3	1,9	1,6	0,4	0,2
1886	2,2	1,9	1,8	0,4	0,2

For de paa anden Maade benyttede Arealer ere Svingningerne mindre. For Rodfrugter og grønne Afgrøder, af hvilke Rodfrugter dog udgjøre den aldeles overvejende Del, er der ingen større Forskjel paa 1867—70 og 1881—85. I den mellemliggende Tid har der derimod været en Forøgelse. For Brakarealet er der heller ingen Forandring af større Betydning paa de to nysnævnte Perioder; i den mellemliggende Periode var Brakarealet noget mindre.

Arealet med Kløver og Græs (heri ikke indbefattet vedvarende Græs) var 1881—85 omtrent 15 Kvadratmil

større end i 1867—70; i den mellemliggende Periode havde det været endnu noget større.

Blandt de Tanker, som i de seneste Aar have været fremme i England, har ogsaa været Tanken om at bringe større Udbytte ud af Jorden ved Handelsplanter, skjøndt Forholdene i England i det Hele maa siges at være mindre egnede for disse; det var et af Mr. Jenkins sidste Arbejder at foretage Rejser og Undersøgelser til Belysning af Tobaksdyrkningen, med hvilken der er foretaget en Del Forsøg; men hele denne Sag er jo lige i sin Begyndelse. Arealet med Handelsplanter har i den sidste Snes Aar ikke undergaaet store Forandringer, det var i Begyndelsen af Perioden 81000 Acres, i Slutningen 73000 Acres. Det er væsentlig Hør og Humle, der optager dette Areal, og Aftagningen skyldes især Hørren, hvis Areal var gaaet ned til $^1/_3$ af, hvad det var ved 1867—70.

Arealet, der er anvendt til Haver, er efter de statistiske Oplysninger steget meget betydelig i Aarene 1873—1883; paa Grund af Vanskeligheden ved at faa nøjagtige Angivelser om saadanne smaa Arealer, vil man gjøre vel i ikke at stole alt for stærkt paa disse Angivelser, men det fremgaaer af flere Udtalelser, at den almindelige Mening blandt de Sagkyndige i denne Henseende stemmer med de statistiske Oplysninger. Jeg besøgte en Mand, som drev 75 Tdr. Land med Kjøkkenurter i Nærheden af London, og som havde faaet første Præmie ved en Konkurrence for saadanne Brug i Londons Omegn i 1879, og han sagde mig, at denne Maade at dyrke Jorden paa siden den omtalte Konkurrence var taget meget stærkt til, og havde bragt Priserne noget ned; men den fordrer betydelig speciel Indsigt og stor Kapital. Han betalte paa disse 75 Tdr. Land i den Tid, da jeg var der, Maj Maaned, 900 Kr. ugenlig i Dagløn.

I Korthed fremstillet er altsaa de vigtigste Forandringer i den omhandlede Periode: En betydelig Forøgelse af det hele dyrkede Areal, og en endnu langt betydeligere

Forøgelse af det vedvarende Græsareal, en betydelig Nedgang i Hvedearealet, en mindre betydelig Forøgelse i Arealet med saadanne Kjærneafgrøder, der anvendes væsentlig til Kreaturfoder (Havre, Bønner og Ærter under Et) samt en heller ikke betydelig Forøgelse i Arealet med kortvarigere Græsleje og Kløvermarker.

Grunden til Hvedearealets Indskrænkning ligger jo lige for: det er de lavere Hvedepriser. Mindre klart stiller Forholdet sig med Hensyn til de Afgrøder og Arealer, der benyttes til Ernæring af forskjellige Husdyr.

Hvorledes er den store Forøgelse i det vedvarende Græsleje fremkommen? Dette Spørgsmaal kan næppe med fuld Sikkerhed besvares; det er jo naturligt at antage, at det Areal, hvormed de andre Afgrøder er formindsket, nu er anvendt til vedvarende Græs istedetfor til Sæd; men den Forøgelse, som kan hidrøre herfra, og som væsentlig skyldes Hvedearealet, i mindre Grad Bønne- og Ærtearealet, udgjør jo kun henimod 50 Kvadratmil; hvorfra skrive da de andre mere end 100 Kvadratmile sig? Det svarer i Størrelse til det Areal, hvormed det hele dyrkede Areal er forøget, og den simpleste, maaske ogsaa den sandsynligste Antagelse, er den, at den største Del af dette nye Areal netop er vedvarende Græs. Men den Mulighed er dog ikke udelukket, at det tildels kan være opstaaet ved ny Udlægning til Græs, medens de Arealer, der ere opførte som Forøgelse i det hele dyrkede Areal, i et tilsvarende Forhold ere indtagne til andre Afgrøder.

Hvad enten man vælger den ene eller den anden Anskuelse (mig forekommer den første den sandsynligste), vil vistnok en nærmere Betragtning vise, at denne store Forøgelse i Græsarealet ikke tyder saa stærkt paa en Tendens til Forøgelse af Husdyrholdet som antaget.

Forsaavidt Forøgelsen i Tallene for Græsarealet skyldes, at større Arealer af Bjerggræsgange o. L. ere medtagne i Angivelserne, er der jo ikke Tale om nogen virkelig Forøgelse; selv om den skyldes Indtagning af Græsgange under en vis højere Kultur end før, vil den heller næppe

betyde særdeles meget, da det, hvor Jorden i en lang Aarrække har været saa stærkt optaget som i England, næppe vil være særdeles værdifulde Arealer, der paa denne Maade ere tilgaaede.

Forsaavidt Forøgelsen derimod skyldes, at Arealer, der tidligere anvendtes til Sæd (Hvede), nu ere udlagte til Græs, maa man til den rette Forstaaelse vel lægge Mærke til to Ting. For det første vil det efter al Sandsynlighed være de sletteste Jorder, paa hvilke man først opgiver Hvededyrkningen; men netop paa disse Jorder har Hveden kun kunnet dyrkes ved Anvendelse af betydelig Gjødning og stort Kreaturhold med Tilskud af Kraftfoder og stærk Dyrkning af Foderplanter, og det er ikke saadanne Strækninger, der ville give værdifuld Græsgang. Dernæst maa det erindres, at det at udlægge til Græs med Udsigt til godt Resultat er en Fremgangsmaade, som fordrer en ikke ringe Kapitalanvendelse dels i direkte Udgift, dels derved, at man efter det første Par Aar maa vente adskillige Aar, før Græsgangen bliver god. Det er nu ikke sandsynligt, at man i den meget trykkende Periode for det engelske Landbrug har havt Evne til at ofre Kapital til den nævnte Fremgangsmaade.

Heller ikke Forøgelsen i Arealet af Havren (som opvejer en Nedgang i Arealet af Bønner og Ærter) er meget foruroligende, da det er forholdsvis temmelig ringe, og da der desuden har funden en ikke ubetydelig Forøgelse i Hestebestanden Sted.

Kreaturbestanden.

I Kreaturbestanden (se Tabel X) i Storbritannien og Irland har der i den sidste halve Snes Aar funden temmelig stærke Svingninger Sted. I de sidste 5—6 Aar har der for Hornkvægets Vedkommende funden en betydelig Tiltagen Sted, som har givet Anledning til nogen Ængstelse med Hensyn til de Farer, som derved synes at true vor fremtidige Afsætning, og som har været Gjenstand for

en Del Omtale i Pressen. Jeg skal i Korthed gjennemgaa de forskjellige vigtigste Grupper af Kreaturer og derefter fremsætte nogle særlige Bemærkninger om Hornkvæget, som er den Gruppe, hvis Tiltagen synes et være mest betænkelig for os.

Ved Betragtningen af Bevægelsen i de sidste Aar maa man holde for Øje, at de sidste 5 Aar af 70erne og de første Aar af 80erne vare meget slette Aar for Landbruget, og at Kreaturbesætningerne i disse Aar aftog stærkt, dels fordi Forpagterne manglede Kapital, dels ligefrem ved Dødsfald paa Grund af smitsomme Sygdomme.

Tabel X.

Kreaturbestand i de forenede Kongeriger 1867—1886.

	Millioner Stkr.				Indbygger-antal i Millioner.	Kreaturstyrke pr. 1000 Mennesker
	Hornkvæg.	Faar.	Svin.	Samlet Kreaturstyrke.		
1867—70	9,03	34,12	3,52	13,32	30,83	432
1871—75	9,93	33,19	3,7	14,19	32,19	441
1876—80	9,86	31,91	3,51	13,93	33,93	411
1881—85	10,23	28,63	3,74	14,03	35,63	394
1876	10,00	32,26	3,73			
1877	9,73	32,22	3,98			
1878	9,76	32,57	3,77			
1879	9,96	32,24	3,18			
1880	9,87	30,24	2,86			
1881	9,91	27,90	3,15			
1882	9,83	27,45	3,06			
1883	10,10	28,35	3,99			
1884	10,42	29,38	3,91			
1885	10,87	30,09	3,69	14,80	36,33	407
1886	10,87	28,96	3,50	14,65	36,50*)	401

Hestene have mindre direkte Interesse for os; deres Antal har været i Tiltagen i den sidste halve Snes Aar, saaledes at Antallet 1886 var omtrent 100000 større end i 1875 og omtr. 30000 større end i 1877.

Antallet af Hornkvæg har i det Hele været i Til-

tagen siden 1867 med nogle enkelte Aars nedadgaaende Bevægelse. Det steg fra 1867—70 fra 9 Millioner til henved 10 Millioner i Gjennemsnit fra 1871—75. I de daarlige Aar 1876—80 var der Nedgang, dog kun henved 100000. Derpaa kommer igjen en Stigning, saa at Antallet 1881—85 er henved $^1/_2$ Million større end i den foregaaende Periode, og Antallet i 1885 er meget nær ved at være en Million større end i 1881. I 1886 er der derimod Standsning, og Antallet er kun en Ubetydelighed større end i 1885.

Faarenes Antal har været i nogenlunde jævn Nedadgaaen. 1867—70 var det 34 Millioner, i næste 5-Aar aftog det med 1 Million, i næste 5-Aar endog med 3 Millioner. Forholdet var imidlertid saaledes, at Antallet var lavest i Begyndelsen af dette sidste 5-Aar 1881—85 og højest i det sidste af disse Aar, men i 1886 var der atter en betydelig Aftagen, nemlig omtrent 1 Million.

Svinenes Antal har ikke været saa store Svingninger underkastet som Faarenes. Fra $3^1/_2$ Million i 1867—70 steg det med $^1/_4$ Million i det næste 5-Aar, gik i det næste igjen $^1/_4$ Million ned og derpaa atter i 1881—85 $^1/_4$ Million op. I 1885 var det lidt mindre end Gjennemsnittet for Perioden og i 1886 var det $^1/_4$ Million mindre end Gjennemsnittet og altsaa ikke større end Antallet 1867—70.

For at tilvejebringe et nogenlunde brugeligt Fællesmaal for den samlede Forandring i Kreaturbestanden, har jeg beregnet Kreaturbestanden af Hornkvæg, Faar og Svin tilsammen ved at sætte 1 Stk. Hornkvæg = 10 Faar = 4 Svin; der kan indvendes meget mod disse Tal, men da der her kun er Tale om Sammenligning, hvorved er benyttet ensartet Reduktion, ville Manglerne gjøre sig mindre gjældende.

Den samlede Kreaturstyrke af Hornkvæg, Faar og Svin er i 1867—70 $13^1/_3$ Million, stiger i det næste 5-Aar med rigelig $^3/_4$ Million, aftager i det for Husdyrholdet saa uheldige 5-Aar 1876—80 med $^1/_4$ Million. Gjennemsnittet

*) Ansat efter Skjøn.

for det næste 5-Aar 1881—85 viser kun et ubetydeligt større Antal end det foregaaende; dette hidrører fra, at de uheldige Aar varer ved ind i Begyndelsen af 80erne, og Nedgangen i Antallet af Faar er meget stor i disse Aar, medens Opgangen i Hornkvægets Antal først ret tager Fart mod Slutningen af Perioden. 1885 er Kreaturstyrken imidlertid $^3/_4$ Million større end Gjennemsnittet og $1^1/_2$ Million større end den første Periode 1867—70. I 1886 er der en Nedgang, væsentlig hidrørende fra Aftagen i Faarenes Antal.

Hvilken Betydning har nu denne Tiltagen med Hensyn til vor Indførsel i England? Æmnet er for stort til her, lejlighedsvis at kunne gives en blot nogenlunde udtømmende Behandling, men jeg kan dog ikke afholde mig fra at fremsætte nogle orienterende Bemærkninger derom. Foruden selve dette Forhold er der 2 andre, som især faa Betydning, Indførselen og Befolkningens Forbrug, og som derfor samtidig maa betragtes. Indførselen skal jeg senere komme til at omtale.

Paa dette Sted skal jeg blot gjøre nogle Bemærkninger med Hensyn til Forbruget, for saa vidt det kan finde Udtryk ved Befolkningens Antal. I denne Henseende stiller da Forholdene sig gunstigere for os, end det synes ved et Blik paa den absolute Tilvæxt i Kreaturstyrken. Befolkningens Antal i den 20-aarige Periode, her er Tale om, er steget meget stærkt, med mere end det 3-dobbelte af Danmarks hele Befolkning, med 6 Millioner. For nærmere at belyse Forholdet mellem Befolkningens Antal og Kreaturstyrken, har jeg beregnet Gjennemsnitsantallet af Indbyggere for de 4 forskjellige Perioder og for 1885 og 1886. Disse Tal har jeg stillet overfor Gjennemsnitsantallet af Kreaturstyrken og beregnet denne for 1000 Individer af Befolkningen (Tab. X.). Det viser sig, at Kreaturstyrken pr. 1000 Individer er størst 1871—75, en halv Snes større, end i den foregaaende Periode. I den slette Periode 1876—80 gaaer den ned med 30, i den sidste Periode 1881—85 er den endnu 15 lavere end i den nærmest foregaaende.

I Slutningen af 1881—85 er det jo imidlertid, der foregaaer en saa stærk Stigen, hvilket ogsaa viser sig paa Tallene; dette er i 1885 407, noget højere end Gjennemsnittet, men dog ikke saa højt som i den alleruheldigste Periode og betydelig under Tallene i 1867—75. I 1886 er der igjen en Nedgang til 401. Da jeg ikke har havt tydelige Angivelser at støtte mig til med Hensyn til Indbyggerantallet i 1886, har jeg konstrueret dette noget vilkaarligt, men saaledes, at jeg maatte antage, at det snarest blev for lille, da dette vilde give de mindst bestikkende Resultater; jeg har ansat det til $36^1/_2$ Million, hvorved der kun er regnet halv saa stor aarlig Tilvæxt, som har funden Sted i de senere Aar.

En særlig Interesse knytter sig fra et dansk Standpunkt til de Forandringer, der have fundet Sted indenfor Hornkvægets Gruppe (se Tabel XI). De statistiske Oplysninger give Meddelelse om 3 Hovedafdelinger indenfor denne Gruppe: 1, Malkekøer og Kvier med Kalv. 2, Andet Hornkvæg paa 2 Aar og derover. 3, Andet Hornkvæg under 2 Aar, og jeg skal gjøre hver af disse Afdelinger til Gjenstand for nogle faa Bemærkninger. Desværre savnes Oplysninger om disse særlige Afdelinger fra Tiden før 1875. For Malkekøer og Kvier med Kalv har der i Tiaaret 1876—85 først funden en Nedgang Sted og derefter en temmelig pludselig opadgaaende Bevægelse. I Aarene 1877—84 er Tallet bestandig lavere end i 1876, og først i 1885 kommer et Tal højere end i 1876, nemlig 3.97 Millioner mod 3.78 i 1876, eller en Tilvæxt af ca. 200000 Stkr. I 1886 er der ingen Forøgelse af Betydning. Sammenligner man nu disse Tal med Folketallet paa lignende Maade, som jeg tidligere har angivet, finder man, at der i Perioden 1881—85 er 106 Malkekøer pr. 1000 Mennesker mod 110 i 1876—80, og selv i 1885 og 1886 efter den betydelige Tiltagen er der mindre end i 1876—80, nemlig 109 mod 110.

I Gruppen andet Hornkvæg paa 2 Aar og derover findes en noget lignende Bevægelse, men Nedgangen

er her stærkere, og Stigningen i Slutningen af Tiaaret minder stærk; først i 1886 faaes her samme Tal som i 1876, og Gjennemsnittet er mindre for det sidste 5-Aar end for det første. Sammenholdes Tallene med Folketallet, finder man, at der er 65 pr. 1000 Mennesker i 1881—85 mod 70 i 1876—80, og selv i 1886 naaes kun 69, i 1885 67.

Tabel XI.

Hornkvæg i de forenede Kongeriger 1867—1886.

	Millioner Stkr. Hornkvæg.				Stkr. Hornkvæg pr. 1000 Mennesker.			
	Malkekøer og Kvier med Kalv.	Andet Hornkv.		Ialt Hornkvæg.	Malkekøer og Kvier med Kalv.	Andet Hornkv.		Ialt Hornkvæg.
		2 Aar og derover.	Under 2 Aar.			Aar og derover.	Under 2 Aar.	
1867—70	—	—	—	9,03	—	—	—	293
1871—75	—	—	—	9,93	—	—	—	309
1876—80	3,73	2,36	3,78	9,86	110	70	111	291
1881—85	3,76	2,33	4,13	10,23	106	65	116	287
1876	3,78	2,50	3,72	10,00	—	—	—	—
1877	3,74	2,35	3,64	9,73	—	—	—	—
1878	3,71	2,36	3,69	9,76	—	—	—	—
1879	3,76	2,25	3,98	9,96	—	—	—	—
1880	3,64	2,33	3,89	9,87	—	—	—	—
1881	3,68	2,41	3,82	9,91	—	—	—	—
1882	3,68	2,28	3,87	9,83	—	—	—	—
1883	3,72	2,23	4,14	10,10	—	—	—	—
1884	3,76	2,31	4,35	10,42	—	—	—	—
1885	3,97	2,42	4,48	10,87	109	67	123	299
1886	3,97	2,53	4,37	10,87	109	69	120	298

I den 3die Afdeling, andet Hornkvæg under 1 Aar, er derimod en noget anden Bevægelse. Der er her vel en lille Nedgang i Aarene 1877 og 78, men derpaa kommer en ret betydelig Opgang, og Tallene holde sig gjennem hele Perioden højere end i 1876, med en stærk Stigning navnlig fra 1883, saa at Gjennemsnittet for det andet 5-Aar er omtrent 350000 større end for det første,

og for 1885 endog 650000 større end i 1876. I 1886 er der igjen en Tilbagegang, ca. 100000. Sammenholder man disse Tal med Folketallet, viser det sig i Modsætning til de foregaaende Grupper, at der i den anden Periode er et større Antal pr. 1000 Mennesker end i den første, nemlig 116 mod 111, og i 1885 er det tilsvarende Tal endog 123; 1886 igjen et noget mindre Tal. Det maa jo imidlertid erindres, at den Periode, der her er gaaet ud fra ved Sammenligningen, har det næstlaveste Tal for den samlede Hornkvægsstyrke, og vilde man sammenligne med Perioden 1871—75, vilde man faa en ikke ubetydelig Tilbagegang for de 2 Grupper Malkekvæg og andet Hornkvæg, som langt overstiger Fremgangen i Antallet af unge Dyr, og faaer en saa meget større Betydning, som der her i Sammenligningen ikke er foretaget nogen Reduktion for de unge Dyr.

Hvad man kan slutte af denne Tiltagen i de unge Dyrs Antal, drister jeg mig ikke til at udtale nogen afgjørende Mening om. Man har deri villet se et Bevis for, at der var en stærk Tendens til Forøgelse i Hornkvægbesætningernes Størrelse, og at det forøgede Antal unge Dyr vare bestemte til at rekrutere Besætningerne, og det er klart nok, at en Del af Forøgelsen maa hidrøre fra dette Forhold; men en udtømmende Forklaring synes ikke hermed at være given, naar man seer hen til, at de unge Dyrs Antal i en Række Aar er i Stigning, medens samtidig de ældres er i Stilstand eller endog i Tilbagegang. Ja selv om man tager det Hensyn med, at mange unge Dyr ere opdrættede for at lukke de Huller, som Kvægsygdomme have aabnet, saa troer jeg dog ikke, at det hele forøgede Antal i unge Dyr derved kan forklares. Det forekommer mig sandsynligt, at en Hovedgrund til, at Forøgelsen mest gjælder Dyr under 2 Aar, er den, at Landmændene have manglet Kapital og solgt Dyrene af denne Grund i en yngre Alder.

Indførsel af levende Kreaturer (Tab. XII.) til Englands Forsyning med Kjød spiller som bekjendt en langt

mindre Rolle end Hjemmeforsyningen; men medens Kilderne til denne sidste, Kreaturbestanden i de forenede Kongeriger, seet i Forhold til Folkemængden i den Periode, vi her beskjæftige os med, har været mindre i Periodens Slutning end i dens Begyndelse, om den end absolut seet har været i Tiltagen, har Tilførselen fra Udlandet været i Tiltagen, saavel absolut seet som i Forhold til Befolkningens Antal. Denne Forøgelse skyldes Hornkvæg og Faar, medens Indførselen af levende Svin, som iøvrigt spiller en mindre Rolle, har været nedadgaaende. I 1885 er der dog en betydelig Nedgang ogsaa for Hornkvæg og Faar, i 1886 en yderligere Nedgang for Hornkvæg, men derimod en betydelig Stigning for Faar.

Tabel XII.

Antal Kreaturer indførte i Storbritannien og Irland 1867—86.

	Antal i 1000 Stkr.*)				Antal i 1000 Stkr.		
	Hornkvæg.	Faar.	Svin.		Hornkvæg.	Faar.	Svin.
1867	178	540	48	1876	272	1041	44
1868	137	341	34	1877	201	874	20
1869	220	710	69	1878	253	892	56
1870	202	670	96	1879	248	945	52
1871	249	917	86	1880	390	941	51
1872	173	810	16	1881	319	935	24
1873	201	851	81	1882	344	1124	16
1874	194	759	115	1883	475	1116	39
1875	264	986	72	1884	426	945	26
				1885	373	751	17
				1886	319	1039	21

Jeg skal gjøre nogle Bemærkninger om Bevægelserne indenfor de tre Grupper og om den samlede Indførsel. Jeg har for alle 3 Grupper beregnet Gjennemsnitsindførselen for de samme 4 Perioder, som jeg før benyttede

*) altsaa f. Ex. 178 svarer til 178000.

for 1867—70, 1871—75, 1876—80, 1881—85, og dernæst beregnet, hvor meget disse Gjennemsnitstal udgjorde i Forhold til den tiltagende Befolkning, eller Indførselen pr. 1000 Mennesker. Endelig har jeg blot for at lette Overblikket søgt at faa et samlet Udtryk for den hele Indførsel af Hornkvæg, Faar og Svin, ved at reducere Tallet paa disse 2 sidste Grupper paa lignende Maade som ved Beregningen af den samlede Kreaturstyrke, altsaa sat henholdsvis 10 Faar og 4 Svin lig 1 Stk. stort Hornkvæg. (Tabel XIII).

For Hornkvægets Vedkommende er Stigningen ikke stor i de første 2 Perioder, hvilket stemmer med, at Kreaturstyrken i Indlandet i disse Perioder er i Tiltagen. Ved Midten af 70erne bliver Stigningen føleligere og stadigere, men synes dog først ret at tage Fart mod Slutningen af Perioden, da den i 1 Aar, fra 1879 til 1880, stiger med 150000 Stkr.; den kulminerer i 1883, hvor den er omtr. 100000 Stkr. større end i 1880 og meget nær ved $^1/_2$ Million; derefter har den været i Nedgang og var 1886 over 150000 Stkr. mindre end i 1883. Gjennemsnitstallene (Tab. XIII.) vise den samme Bevægelse i mere regelmæssige Træk, hvor man imidlertid ikke kan se den nedadgaaende Bevægelse i de 2 sidste Aar, fordi de store Tal i Begyndelsen af 80erne dominere Perioden. Seet i Forhold til Befolkningens Antal har Opgangen ligeledes været betydelig for alle Gjennemsnitstallene, nemlig fra 6 i 1867—70 til henholdsvis 7, 8, 11; Nedgangen i 1885 og 1886 er dog saa stor, at Tallet pr. 1000 Mennesker bliver mindre for disse Aar end for Gjennemsnittet af Perioden 1881—85.

Man kan næppe tage fejl af Aarsagerne til denne stærke Stigning. Foruden de almindelige Forhold, som i disse Aar begunstigede Indførselen, de lave Fragter osv., har Grunden været den stærke Aftagen i de forenede Kongerigers Kreaturstyrke, som skyldtes dels de store Tab ved Kvægsygdomme og dels Forpagternes Tab af Kapital i de daarlige Aar efter 1876, hvorved de hindredes i at drive Fedning i saa stort Omfang.

Ved denne Indskrænkning i Kreaturstyrken bragtes en Prisstigning tilveje, som lokkede Udlandet til, og naar Indførselen først naaer sit Højdepunkt ind i 80erne, i 1883 er dette naturligt nok, da Udlandet maa have Tid til at indrette sig paa den forøgede Udførsel; en naturlig Virkning af denne noget langsomme Følgen med Prisernes Stigning er da ogsaa den, at den store Tiltagen i Indførselen heller ikke standser med de nedadgaaende Priser, men ogsaa her er noget bagefter og saaledes rimeligvis har været Aarsag i den voldsomme Nedgang i Priserne ved en Overfyldning af Markedet.

For Faarenes Vedkommende viser sig en noget lignende Bevægelse som for Hornkvæget; den afviger imidlertid ved, at den stærke Tiltagen begynder noget tidligere, og at Opgangen i Indførselen dog i det Hele ikke er saa stor som ved Hornkvæget. For 1885 er der en meget betydelig Nedgang, men 1886 atter en stærk Opgang.

For Svinene er der derimod gjennem hele Perioden en temmelig jævn Nedgang, og Indførselen er i 1885 kun 17000, et Tal, som kun i et af de foregaaende Aar er lavere, nemlig i 1872, i hvilket Aar Indførselen kun var 16000.

I den samlede Indførsel af levende Kreaturer (Tabel XIII), reduceret til stort Hornkvæg og sammenholdt med det tiltagende Indbyggerantal, eller Indførselen udtrykt i stort Hornkvæg pr. 1000 Mennesker, er der da en nogenlunde jævn Stigning, naar man betragter Gjennemsnitstallene for de 4 Perioder, nemlig en Stigning fra 8 pr. 1000 i 1867—70 til henholdsvis 10, 11, 14. I 1885 og 1886 ere Tallene igjen lavere, nemlig 12 ($12,_4$ i 1885 og $11,_7$ i 1886).

Det er i Indførselen af slagtede Dyr, af Kjød af alle Slags, heri indbefattet Flæsk, at den største Stigning i Kjødtilførselen har fundet Sted, som det vil fremgaa af Tabel XIV. Ved Midten af 70erne er Indførselen mere end 3 Gange saa stor som 1867, og faa Aar senere, 1879, er den igjen fordoblet; den har sit højeste Punkt i

Tabel XIII.

Indførsel af levende Kreaturer i aarligt Gjennemsnit i de forenede Kongeriger 1867—86.

	Antal levende Kreaturer ialt.			Antal levende Kreaturer pr. 1000 Mennesker.			Ialt levende Kreaturer henført til stort Hornkvæg pr. 1000 Mennesker.
	Hornkvæg.	Faar.	Svin.	Hornkvæg.	Faar.	Svin.	
1867—70	184000	565000	62000	6	18	2	8
1871—75	216000	865000	74000	7	27	2	10
1876—80	273000	939000	45000	8	28	1	11
1881—85	387000	974000	24000	11	27	$^1/_2$	14
1885	373000	751000	17000	10	21	$^1/_2$	12
1886	319000	1039000	21000	9	28	$^1/_2$	12

1880 med $7^1/_2$ Million Cwt., hvilket er 7 Gange saa meget som i 1867. Stigningen er saa at sige i bestandig uafbrudt Fremgang til 1880, men derefter kommer der jævnlig betydelig Nedgang. I de sidste 2 Aar er Indførselen dog større end Gjennemsnittet af Perioden.

For at tilvejebringe et mere anskueligt Billede af denne Indførsel af Kjød, har jeg søgt at udtrykke den ved Antallet af Dyr, der omtrent kunne antages at svare dertil. Som ved de foregaaende Betragtninger er jeg gaaet ud fra 1 Stk. stort Hornkvæg og har ansat Slagtevægten af et saadant til 6 Cwt., eller omtr. 6 danske Centner. Der kan vistnok indvendes meget mod Rigtigheden af dette Tal, men da det her mere kommer an paa Forholdet mellem Tal, der reduceres paa samme Maade, end paa de absolute Tal, har jeg dog ment at kunne benytte det.

Ved at foretage denne Reduktion kommer jeg til Tallene i Tabel XV, der altsaa skulle udtrykke, hvor mange Stkr. stort Hornkvæg, der ville svare til den samlede indførte Kjødmængde i Gjennemsnit for de 4 Perioder og for de 2 sidste Aar. Man seer, at der i Form af Kjød ind-

føres 2—3 Gange saa meget Kjød som i Form af levende Dyr. Fremdeles sees, at Tilvæxten ved Kjødet har været langt stærkere end ved de levende Dyr, idet Indførselen har været 5—6 Gange saa stor i den sidste Periode som i den første.

Tabel XIV.

Kjød og Flæsk af alle Slags indført i Storbritannien og Irland 1867—86.

Aar.	Millioner Cwts.*)	Aar.	Millioner Cwts.	Aar.	Millioner Cwts.	Aar.	Millioner Cwts.
1867	1,05	1871	1,99	1876	4,35	1881	6,83
1868	1,10	1872	2,86	1877	4,40	1882	4,65
1869	1,25	1873	3,88	1878	6,00	1883	6,05
1870	1,16	1874	3,51	1879	6,89	1884	5,82
		1875	3,44	1880	7,57	1885	6,71
						1886	6,70

Ialt er Indførselen af alle Slags Kjød i 1885 omtrent $5^1/_2$ Millioner Cwt. større end i 1867, en Forøgelse, der svarer til henimod 1 Million Stkr. stort Hornkvæg. Hvilke Slags Kjød skyldes nu denne store Forøgelse væsenlig? Først og fremmest skyldes den Flæsket, idet Forøgelsen her udgjør omtr. $^2/_3$ af den hele Forøgelse, nemlig $3^3/_4$ Millioner Cwt. Derefter følger frisk Oxekjød, hvor Forøgelsen udgjør henimod 1 Million Cwt. (0,9 Mill.), fremdeles frisk Faarekjød, hvor Forøgelsen er omtr. $^1/_2$ Mill. Cwt., endelig forskjellige Slags saakaldet preserveret Kjød, hvor Stigningen ligeledes er omtr. $^1/_2$ Mill. Det er iøvrigt værd at lægge Mærke til, at denne Handel med preserveret Kjød, noget af det farligste i Konkurrencen, fordi Kilderne til Tilførsel næsten ere uudtømmelige, synes at være i betydelig Aftagen i de sidste Aar; medens den i Gjennemsnit for Australien, Newzeland og New York for 5-Aaret 1881—85 var henholdsvis 207000, 40000 og 152000 Foustager eller

*) 1 Cwt. = 101,6 danske Pd.

tilsammen 399000 Foustager, var den 1886 kun henholdsvis 51000, 18000 og 51000 Foustager eller tilsammen 120000 Foustager, altsaa en Nedgang af 280000 Foustager. Grunden er formentlig, at dette Kjød ved de noget billigere Kjødpriser søges mindre.

Tabel XV.

Indførsel af Kjød og Flæsk af alle Slags i aarligt Gjennemsnit i de forenede Kongeriger 1867—86.

	Millioner Centweight*) (Cwt.)	Svarende til Antal stort Hornkvæg á 6 Cwt.	Svarende til Antal stort Hornkvæg á 6 Cwt. pr. 1000 Mennesker.
1867—70	1,14	190000	6
1871—75	3,14	523000	16
1876—80	5,84	973000	29
1881—85	6,01	1002000	28
1885	6,71	1118000	31
1886	6,70	1117000	31

Skjøndt Spørgsmaalet om vor Indførsel i England ligger udenfor den foreliggende Sag, kan jeg dog ikke undlade at gjøre et Par Bemærkninger derom paa Basis af de her meddelte Undersøgelser.

Naar man overvejer de forskjellige Forhold vedrørende Englands Forsyning med Kjød ved Hjemmeproduktionen og ved Tilførsel fra Udlandet, forekommer det mig, at der dog er adskillige Lyspunkter i vore Udsigter. For det Første synes det mig en stor Fordel, at Hovedforøgelsen i Indførselen er slagtet Kjød, da vi dog heroverfor beholder den store Fordel, som Producenterne af det Kjød, der indføres som levende Dyr, have; dernæst

*) 1 Cwt. = 101,6 danske Pd.

Tabel XVI.

Kreaturstyrke i de forenede Kongeriger i aarlig Gjennemsnit fra 1867—86 samt Indførsel af Kreaturer og Kjød i samme Periode, alt henført til stort Hornkvæg.

	Antal stort Hornkvæg pr. 1000 Mennesker.				
	Kreaturstyrken i Landet.	Indført som levende Kreaturer.	Indført som slagtede Kreaturer.	Ialt indført.	Ialt
1867—70	432	8	6	14	446
1871—75	441	10	16	26	467
1876—80	411	11	29	40	451
1881—85	394	14	28	42	436
1885	407	12	31	43	450
1886	401	12	31	43	444

synes det mig en Fordel, at Forøgelsen i Forsyningen snarere er fremkommen ved Tilførselen fra Udlandet end ved Forøgelse af selve Landets Besætninger, da der derved aabnes os Udsigt til Fordel hver Gang, der kommer Vanskeligheder ved Tilførselen fra Udlandet. Det voldsomme Opsving i Tilførselen har tildels været samtidig med en Aftagen i Tallet paa Englands Kreaturbesætning, med meget høje Priser og med meget lave Fragter. Senere har der ganske vist funden en betydelig Stigning Sted i de forenede Kongerigers Kreaturbestand, uden at dog endnu den samme Bestand pr. 1000 Mennesker, som i Begyndelsen af 70erne er naaet. Men der spores dog ogsaa en Tilbagegang i Indførselen; hvorledes denne vil paavirkes af de lave Priser er det umuligt at sige. Et meget vigtigt Forhold bliver naturligvis Fragternes fremtidige Højde, som atter afhænger af Handelens Gang og Blomstring. Siden 1877 have de været i saa godt som uafbrudt Nedgang. 1877 var Fragten f. Ex. for 1 Td. Hvede fra New York til England $2^1/_2$—3 Kr., men 1886 var den gaaet ned til det Halve, nemlig 125—160 Øre pr. Td.*)

*) The immediate future of agriculture. By the Earl of Onslow. 1886.

Krisen i Englands Landbrug.

Siden Midten af 70erne har der som bekjendt i det engelske Landbrug hersket en Krise, der har givet sig tilkjende ved store Kapitaltab for Forpagterne, som have gjort det vanskeligt eller umuligt for dem at svare deres Afgifter efter den tidligere Ansættelse, hvorved der ogsaa er bleven tilføjet de egentlige Landejendomsbesiddere meget betydelige Indtægtstab. Allerede 1879 nedsattes en kongelig Kommission (14. Aug. 1879), som afgiver sin Slutningsberetning i Sommeren 1882. Imidlertid varer Krisen ved, og til de Omstændigheder, der fra først af fremkaldte og udviklede den, er der i de senere Aar kommet det yderligere Prisfald, der ogsaa har angrebet Danmark saa stærkt.

Jeg skal kaste et Blik paa Krisens Styrke og Tabets Fordeling paa de forskjellige Klasser, der have Landbruget til Hovederhverv, Grundene til Krisen og de Midler, man har anvendt eller foreslaaet at anvende.

Der foreligger adskillige Beretninger om de Tab, Krisen har paaført Landbruget; de maa naturligvis kun betragtes som rent omtrentlige og kun egnede til nogenlunde at begrænse Forestillingerne. Sir James Caird har i en Erklæring for en Kommission, der var nedsat til at undersøge Handelens trykkede Tilstand i 1886, udtalt, at Ejernes Tab kunde anslaaes til 20—40 pCt. af Renindtægten, Forpagternes til 10—25 pCt. Da Kjød og Mejeriprodukter under Krisen saa længe holdt sig paa et saa højt Punkt, er det naturligvis de Egne, der lægge Hovedvægten paa disse Produkter, altsaa det vestlige England, der have havt det mindste Tab, medens de Egne, hvor Korndyrkningen spiller Hovedrollen, have lidt mest.

G. J. Shaw Lefevre har gjort et Overslag over den absolute Størrelse af Indtægtsnedgangen i 1875—80, sammenlignet med Perioden 1869—74, og han anslaaer den i Gjennemsnit for hvert af disse Aar til henved 600 Mill. Kroner (576). 50 pCt. af dette Tab skulde hidrøre fra

Misvæxt og Kvægsygdomme, 7 pCt. fra Mindreindtægt ved lavere Priser, 15 pCt. fra den Omstændighed, at man var gaaet over til at dyrke mindre vædifulde Afgrøder og en Snes pCt. fra forøgede Produktionsomkostninger især til Arbejdskraft. Antagelsen synes dog noget høj; andre Forfattere, navnlig Direktøren for det statistiske Bureau Mr. Giffen og Sir James Caird ere komne til mindre Talstørrelser. Gaaer man ud fra det største af de angivne Tal, som gjælder England, Skotland og Wales, 576 Mill. Kr. aarlig, vil dette Tal udgjøre 1000 Kr. pr. Avlsbrug og rigelig en Snes Kr. pr. Td. Land af det hele Landbrugsareal; man maa dog erindre, at Sammenligningen er anstillet med et enkelt Femaar.

Det vil formentlig ikke være uden Interesse at se, hvorledes Indtægtstabet under Krisen er fordelt paa de 3 Klasser, der modtage deres Indtægt fra Landbruget, Grundejere eller Besiddere, Brugere (Forpagtere) og Arbejdere; en Undersøgelse i saa Henseende vil saa meget mere lønne sig overfor engelske Forhold, som man der sjeldnere finder, at disse forskjellige Indtægtsklasser tilfalde samme Person, fordi jo den aldeles overvejende Del af Jordbrug i England drives ved Forpagtere, og fordi paa den anden Side de meget smaa Jordbrug, hvor selve Brugerens Haandarbejde spiller en betydelig Rolle, heller ikke ere almindelige; man bliver derved istand til nogenlunde skarpt at adskille de nævnte 3 forskjellige Indtægtsklasser, hvad jo særlig vil have Interesse ved Belysning af Forpagtningsinstitutionen under vanskelige Forhold.

Man har i denne Henseende ret fyldige Meddelelser i Udsagnene for den kongelige Kommission og andre Steder i Litteraturen; disse Oplysninger ere dog forholdsvis mindst fyldige for Grundejernes Klasse, men deres Indtægtstab belyses jo ogsaa for en Del gjennem Forpagternes Forhold og de nedadgaaende eller eftergivne Afgifter.

Hvad nu Forpagternes Tab angaaer, saa foreligger der vel en Del Meddelelser derom; men disse Meddelelser

støtte sig for en stor Del paa blotte Skjøn, paa enkelte Egne eller enkelte Brug, og man kan ikke komme til nogen fuldstændig klar eller sikker Opfattelse. I de før omtalte Meddelelser fra Sir James Caird ligger dog allerede en Antydning af Forpagternes Tab sammenlignet med Grundejernes. Saa meget er vist, at en Mængde Forpagtere ere komne under Konkurs, og at Gjælden hos Bankerne overalt er voxet stærkt, saavelsom Afgiftsrestancerne til Godsejerne. Man vilde forøvrigt have havt langt flere Konkurser mellem Forpagterne, hvis ikke Afgifterne i stort Omfang vare blevne delvis eftergivne og senere nedsatte med et Beløb af 10—30 pCt. En anseet Sagkyndig erklærede endog for den kongelige Kommission, at i Aarene 1879, 80 og 81 vare $^2/_3$ af Forpagtningsafgifterne ikke blevne betalte. Muligheden af en saadan Eftergiven af de aarlige Afgifter, der skulde udredes af et Jordbrug, stiller jo Forpagteren heldigere end den forgjældede Selvejer, især naar Forholdene ere som i England, hvor en stor Del af Grundbesidderne ogsaa have Indtægt af Miner, andre industrielle Anlæg eller af Kapitaler, anbragte paa anden Maade.

Forpagterstanden har saaledes i det Hele vistnok tabt betydelige Kapitaler, men for Standen i sin Helhed tør man vel vente, at Forholdene igjen ville komme i Orden, at Afgifterne igjen ville blive bragte i Overensstemmelse med Konjukturerne, og at Forpagtningsvirksomheden igjen kan blive lige saa lønnende som før; dog maa man naturligvis have for Øje, at saavidt som Tabet har gjort et større Indgreb i Forpagterens Grundkapital, vil det for længere Tid have hæmmet den fordelagtigste Udvikling af Driftsmaaderne.

Hvad Ejerne angaa, synes der at være Enighed om, at de smaa Selvejere, altsaa nærmest svarende til vore Bønder, have lidt mest af Krisen; men denne Klasse er saa svagt repræsenteret i England, at den faaer en mere underordnet Betydning for Landet i sin Helhed. De store Grundejere, som faa deres Indtægt gjennem Forpagternes

Afgift, have naturligvis tabt, hvad der er eftergivet Forpagterne, og de Beløb, hvormed Afgifterne ere nedsatte; men forsaavidt de lavere Afgifter skulle blive staaende, hvortil der jo i Øjeblikket er mest Udsigt, er Grundejernes Tab af en mere blivende Natur end Forpagternes eller, om man vil, større, idet det jo maa bestemmes ved at kapitalisere den aarlige Indtægtsnedgang. Imidlertid maa man paa den anden Side erindre, at Forpagtningsafgiften var stegen en Del faa Aar før Krisen, fra 1876—77 maaske en halv Snes pCt., og at den i Perioden 1770—1850 var fordoblet fra 12 til 24 Kr.; en Del af denne Stigning var dog kun nominel paa Grund af den samtidige Aftagen i Pengenes Værdi. Naar man hører lidet om Tvangsauktioner eller hyppige Ejendomssalg, og naar dette heller ikke blev omtalt for Kommissionen, saa ligger det i særlige Omstændigheder ved de engelske Forhold. Det ligger deri, at mange engelske Grundbesiddere have meget store Ejendomme og desuden Indtægter fra andre Sider end fra Landbrug, samt deri, at Grundejendommene paa Landet i Regelen ikke ere saa stærkt belastede med Prioriter som i mange andre Lande; dette sidste ligger atter deri, at saa mange Ejendomme ere komne til deres nuværende Besiddere ved Arv, altsaa ikke kjøbte til de senere Aars høje Priser, og selv om Hovedarvingen maa udrede de andre Arvingers Andel af Ejendommen, virker det mindre trykkende, for det første fordi han i Regelen er stærkt begunstiget, dernæst fordi det er almindeligt, at disse andre Arvinger kun have Fordring paa en Livrente, men ikke nogen Prioritet i Ejendommen. Endelig stilles i England saa store Fordringer til Grundejerne, at Folk, der ikke have betydelige Kapitaler, i Regelen ikke paa en efter engelske Begreber passende Maade kunne soutenere deres Stilling.

Af de 3 Klasser, som Landbruget ernærer, har den egenlige Arbejder lidt mindst ved Krisen. I en lang Aarrække havde den engelske Arbejders Kaar i det Hele været i Fremgang, navnlig paa Grund af den stadige Fremgang i Industri og Handel og den lette Adgang til Ud-

vandring, og dette Forhold er naturligvis ogsaa kommet Landarbejderen til Gode og har navnlig virket ved at indskrænke Udbudet af Arbejdskraft paa Landet. Der havde i Begyndelsen af 70erne fundet en betydelig Stigning Sted i Lønnen, og ved Afslutning af Kommissionens Arbejder var denne Løn kun sat meget lidt ned, medens der allerede da var en betydelig Nedgang i Prisen paa adskillige af Arbejdernes Livsfornødenheder. Senere er Daglønnen paa Landet vel nok gaaet noget mere ned; bestemte Gjennemsnitsangivelser foreligge ikke og kunne vel ikke let faaes; paa mine Forespørgsler overfor Landmændene, fik jeg til Svar, enten at Lønnen ikke var gaaet ned i de senere Aar eller var gaaet ned med et forholdsvis mindre Beløb, som jeg anslaaer højst til 10—15 pCt. Men samtidig har der jo fundet en yderligere Nedgang Sted i Prisen paa næsten alle Arbejdernes vigtigste Livsfornødenheder. I Kommissionsberetningens Slutning (1882) fremdrages en Række Udtalelser, som belyse Arbejdernes gunstige Stilling ved den Tid, f. Ex.: Arbejderen har aldrig været i en bedre Stilling end nu; Lønnen er i Virkeligheden gaaet meget lidt ned; Arbejderne have nu bedre Løn, bo bedre og kunne arbejde mindre end for en Del Aar siden; eller: Arbejderne have i de sidste 6 Aar i Sammenligning med de andre Klasser intet lidt; tvertimod have de lave Priser paa Hvede, Ost og andre af deres Forbrugsartikler været til overordentlig Fordel for dem osv. osv. Disse Udtalelser bekræftes ogsaa af, at Fattigskatten udenfor London har været i Aftagen fra 1870—80.

Hovedaarsagerne til Krisen maa søges i en Række yderlig daarlige Høstaar i Forbindelse med en Nedgang i Priserne paa adskillige Produkter som Følge af et voldsomt Opsving i Indførselen fra Amerika. Den daarlige Høst i disse Aar skyldes navnlig en ualmindelig stor Regnmængde og Mangel paa Solskin, og Aarene 1875—81 vare med Undtagelse af 1878 alle yderst uheldige, navnlig 1879. Hertil kommer Ødelæggelser ved smitsomme Sygdomme blandt Hornkvæg og Faar. Grunden til det stærke Opsving

i den oversøiske Konkurrence netop paa denne Tid ligger i, at den stærke Udvikling i disse Landes Transportmidler paa den Tid ret kommer til Virkning paa Udførselen, fremdeles i en Række gode Høstaar i Amerika, i en stærk Nedgang i Fragterne og i en Indførelse af forbedrede Transportmidler, som navnlig gjør Kjødkonkurrensen mere truende. Denne Nedgang i Priserne træffer i første Række Hvede og Uld samt Kjød af slagtede Dyr, mindre Byg og Havre og levende Dyr. Man har beregnet, at Værdien af Hvedeudbyttet pr. Td. Land. i 1875—80 var omtrent 50 Kr. mindre end Gjennemsnittet for den foregaaende Snes Aar, og at alene Uldproduktionen var 200 Millioner Kr. mindre værd i 1882 end i 1873.

Foruden disse 2 Hovedaarsager til Krisen blev der endnu for Kommissionen fremdraget en Række Aarsager af mindre Virkekraft, men som dog i Forening kunde bidrage ikke uvæsenligt til Trykket paa Landbruget. Saaledes den før nævnte Omstændighed, at Arbejdslønnen før Krisen var stegen meget og ikke senere gaaet forholdsmæssig ned igjen, en Tiltagen i de kommunale Byrder, Jærnbanernes Begunstigelse overfor Landbrugsprodukter fra Udlandet, idet disse undertiden befordres billigere end Landets egne, m. m.

Midler til Fremgang.

Et Spørgsmaal, som jeg flere Gange har havt Lejlighed til at berøre, er: Vil Indskrænkningen i Hvedearealet og den tilsvarende Forøgelse i Græsarealet og af nogle andre Foderafgrøder medføre en saadan Forøgelse i Kreaturholdet, at England nogenlunde skulde kunne forsyne sig selv eller ialfald at Priserne skulde synke saa lavt, at vor Kjødudførsel maatte ophøre? Dette Spørgsmaal har flere Gange været fremme og har jo en betydelig Interesse. I den 20aarige Periode, med hvilken jeg her har beskjæftiget mig, har der ganske vist funden en Tiltagen Sted af Kreaturstyrken i det Hele taget, saaledes at

der har været en meget betydelig Tiltagen i Hornkvægets Antal, som har mere end opvejet en Aftagen i Faarenes Antal og en mindre Aftagen i Svinenes Antal. Hvor stor en Del af denne Forøgelse, der skal tilskrives det i det Hele forøgede dyrkede Areal, og hvormeget den Omstændighed, at mere er anvendt til Ernæring for Husdyr end før, er det ikke let at afgjøre, men i hvert Fald har Forøgelsen ikke holdt Skridt med Befolkningens Forøgelse. Flere Forhold synes mig ogsaa at tyde paa, at den nævnte Tiltagen ikke vil blive altfor voldsom, ligesom der jo allerede i det sidste Aar har været en Nedgang. For det første maa man huske paa, at Hvedeproduktion og Kjødproduktion, høje Hvedepriser og høje Kjødpriser ere nøje knyttede sammen som Betingelser for det engelske Landbrug, paa Grund af det ejendommelige System. Naar altsaa Hvedeproduktionen paa Grund af synkende Priser indskrænkes, saa bliver ogsaa Kjødproduktionen dyrere, og der er altsaa deri en Hæmsko; dernæst staa vi ved Udløbet af en Periode med meget høje Kjødpriser, og det er sandsynligt, at disse have animeret Forøgelsen i Besætningerne stærkt, og at der ved de synkende Priser vil indtræde en Reaktion; endelig maa man ikke glemme Tabet i Forpagternes Kapital, der er saa nødvendig ved Fedningen, og den Tendens henimod mindre Kapitalanvendelse paa Jorden, som de senere Aar synes at have medført. At lægge Jord ud til vedvarende Græs er jo netop i Regelen en Sag, der kræver betydelig Forskud, naar det skal være en Forbedring; det fordrer Udgift til en omhyggelig Rensning af Jorden, til Gjødskning, til fortrinlig Frødudsæd og medfører desuden Tab ved at der gaaer indtil henimod en halv Snes Aar, før den vedvarende Græsgang er rigtig i sin Orden. Det synes tillige, som om det er en Forbedring, der ofte fordrer Samvirken af Ejer og Forpagter, idet Ejeren renoncerer paa Afgifter af vedkommende Jord et Par Aar, medens Forpagteren afholder de direkte Udgifter. Denne Udgift ansloges for den kongelige Kommission til 70—120 Kr. pr. Td. Land. Det hedder ogsaa jævnlig i

de Bemærkninger, som ledsage de statistiske Taloplysninger, at man snarere maa sige om en stor Del af Forøgelsen i Græsarealet, at den hidrører fra Jord, der er bleven liggende til Græs, end fra Jord, der er udlagt til Græs. Paa den anden Side kan det ikke nægtes, at der er Forhold, som tale for Udvidelsen af Kreaturholdet, saaledes navnlig Englands Klima, der i det Hele er saa gunstigt for Græsvæxten, den høje Arbejdsløn, og den store Kapitalrigdom.

Det er bekjendt nok, at der i de senere Aar finder en ivrig Bestræbelse i England Sted for at udvide Mejerivæsenet, forbedre Kvaliteten af Smør og Ost, oprette Fællesmejerier osv.; det synes, som om de bedre Kvaliteter af engelsk Ost have kunnet bestaa i Konkurrencen med de amerikanske Varer, idet Prisen paa bedste engelsk Ost nu er adskillig højere end paa den amerikanske; men de ringere Varer have endnu en farlig Konkurrent i de amerikanske Oste, og man arbejder derfor ivrig for at hæve Kvaliteten. Ligeledes gjøres deres Anstrængelser for at fortrænge det fremmede Smør, særlig ogsaa det danske, fra dets fremragende Plads. Da imidlertid Spørgsmaalet om Mejeriet og vor Afsætningsforhold af Mejeriprodukter i England nylig har været Gjenstand for Behandling her i Selskabet, skal jeg ikke nu forsøge at komme nærmere ind paa denne Sag, men har blot villet minde om, at der paa dette Punkt i selve England er en Konkurrence at kæmpe mod.

Blandt de Midler til Bedring af den nuværende Situation, som man i England seer hen til, indtager Forbedringen i den landøkonomiske Undervisning en fremragende Plads*). Herpaa tyder de Undersøgelser, man har foretaget af den landøkonomiske Undervisning i de

*) Man har i det Hele i de senere Aar i England helliget den theoretisk-tekniske Undervisning mere Opmærksomhed end før, og der var i 1881 nedsat en kongelig Kommission, som skulde undersøge dette Spørgsmaal.

forenede Kongeriger og paa Fastlandet, og som ere offentliggjorte i det engelske Landhusholdningsselskabs Tidsskrift; man støder ofte paa Ytringer i denne Retning i den landøkonomiske periodiske Presse, og jeg hørte ofte under mit Ophold i England Tale om, at man selv der nu mente at være tilbage i denne Henseende. Ret betegnende er en Ytring i det ansete Kvartalsskrift *Edinburgh Review* om Landbrugets Tilstand, som lyder omtrent saaledes: »Vore Industridrivende vaagnede af deres Drøm om industriel Supremati og fandt, at tekniske Skoler i Udlandet i faa Aar havde opvejet, hvad England skyldte det tidlige Forspring. Maaske ville ogsaa vore Agerbrugere finde, at de af samme Aarsager ere blevne tilbage i Væddeløbet. Næsten enhver Stat paa Fastlandet er bedre forsynet med Midler til Landboundervisning end England; i enhver anden Gren af menneskelig Kundskab, hvor Praxis afhænger af Theori, er den korteste Vej til heldigt Resultat Herredømme over Principperne, med andre Ord theoretisk Indsigt.«

Da England saaledes næppe er det Land, til hvilket vi skulle se hen som Mønster i denne Retning, skal jeg ikke komme nærmere ind paa Detailler i denne Sag. Man bør dog ikke glemme, at England med Hensyn til Forsøgsanstalter er gaaet i Spidsen med det bekjendte Rothamsted, om end denne private Institution hidtil har været temmelig isoleret. I den sidste halve Snes Aar er der kommen en anden Forsøgsstation for landøkonomiske Forsøg til, Woburn, paa Hertugen af Bedfords Gods.

Blandt de Midler, man i England har bragt i Forslag for at bøde paa Tidernes Vanskelighed, maa fremdeles nævnes Bestræbelser for at bringe en større Del af Produkternes endelige Værdi ved Salget til Forbrugerne i Landmændenes Lomme, og noget mindre i Mellemhandlernes, idet man har ment, at denne Klasses Fortjeneste i Øjeblikket var uforholdsmæssig stor, fordi den trods de lave Priser, der betaltes til Landmændene, endnu fik forholdsvis høje Priser hos Forbrugerne. Disse Bestræbelser ere traadte ud i Livet ved

Stiftelse af Forretninger, der skulde besørge Salg umiddelbart til Forbrugerne for Landmændenes Regning; af disse Forretninger vare imidlertid ved min Afrejse fra England kun de allerførste aabnede; der forelaa saaledes ikke længere Erfaringer, de almindelige Principper deri har jeg andet Sted havt Lejlighed til at referere og skal derfor ikke her komme ind derpaa, saa meget mere som jeg troer, at hele denne Bevægelse i Almindelighed er mere i Forbrugernes end Producenternes Interesse, om der end i nogle Tilfælde kan være meget at rette, navnlig naar der er for mange Mellemhandlere. Det er iøvrigt heller ikke alene fra Landbrugets Side, at man har Opmærksomheden henvendt paa denne Sag; Bladet *Economist*, der repræsenterer almindelige økonomiske Interesser, sagde saaledes for ganske nylig: »Slagterne have tjent umaadelig ved at Kvægpriserne ere gaaede ned, medens Kjødpriserne i Detailhandlen have holdt sig temmelig uforandrede, og ved flere Bryggeriers Omdannelse til Aktieselskaber har det viist sig, at de lavere Priser paa Byg og Humle blot have forøget Ølhandlernes Fortjeneste, medens Prisen paa Øl har holdt sig temmelig uforandret«. Jeg har ikke seet den hele Sag meget omtalt i den engelske Presse i den senere Tid; dette hidrører maaske fra, at den Mand, der tildels var Sjælen i Bevægelsen, Landhusholdningsselskabets Sekretær, Mr. Jenkins, er død.

Det ligger nær at drage ogsaa Manglerne ved Landbolovgivningen frem, naar Landbruget hjemsøges af en saadan Krise som nu nylig, og der har da ogsaa funden en livlig Drøftelse Sted i denne Retning, dels ved Kommissioner, dels i den offentlige Diskussion. Der har navnlig været drevet en meget stærk Agitation for at faa gjennemført Forandringer i Lovgivningen, som kunde fjerne de Vanskeligheder, den lægger i Vejen for en mere almindelig Fordeling af Ejendomsretten over Jord og navnlig for Dannelsen af mange smaa Ejendomme, svarende til vore Bøndergaarde og Husmandsbrug, og en Del Forbedringer i denne Henseende ere virkelig blevne gjennemførte.

Ligeledes ere adskillige vigtige Forbedringer til Sikring af Forpagternes Stilling gjennemførte; endelig har der været ført mange Klager over Ordningen af de kommunale Skatters Udredelse.

Hvad nu det første Forhold angaaer, Bestræbelserne for at danne smaa Ejendomme, maa man erindre, for det første, at Sagen har været benyttet som Agitationsmiddel i den politiske Strid, og dernæst, at den engelske Lovgivning virkelig havde betydelige Mangler i denne Retning, sammenlignet med mange andre Lande, navnlig ogsaa sammenlignet med Danmark. Disse Mangler hidrøre væsenlig fra 3 Forhold, Vanskeligheder ved Omsætningen af Landejendomme, den almindelige Udbredelse af Fideikommisser og fra Arvelovgivningen, der bestemmer, at al Arv, over hvilken der ikke er disponeret ved Testamente, tiltalder den ældste Søn.

Vanskelighederne ved Omsætning af Landejendomme hidrørte dels fra, at det var meget besværligt og kostbart ved Kjøb af en Ejendom at faa fuld Sikkerhed for, at man virkelig var bleven Ejer, og at der ikke selv efter temmelig lang Tids Forløb kom Krav fra anden Side; lignende Vanskeligheder klæbede ved Optagelse af Laan i en saadan indkjøbt Ejendom; endelig vare Afgifterne ved Ejendomsoverdragelsen store og bestemte efter en meget uheldig Maalestok (efter Dokumenternes Antal og Størrelse). Naar en Mand kjøbte en Ejendom, begyndte der derfor en vidtløftig Undersøgelse af alt, der kunde tænkes at afficere den fulde Ejendomssikkerhed, dens tidligere Skjæbne, tidligere Ejers Forhold osv., og denne Undersøgelse kunde vare et Aarstid eller mere uden dog at komme til fuldstændig betryggende Afslutning. Denne Mangel havde sin Rod i Savnet af Skjøde- og Panteregister og af Lovbestemmelser, der saa at sige nødvendiggjøre Benyttelsen af disse, og de Kommissioner, der nedsattes for at undersøge, hvad der kunde gjøres, anbefalede da ogsaa Indførelsen af saadanne Skjøde- og Panteprotokoller eller Grundbøger, og der udkom Love, som skulde bøde paa Manglerne; men

de have hidtil viist sig lidet virksomme, bl. a. maaske af den Grund, at man ikke har villet eller turdet paabyde en tvungen Indførelse af alle Retshandler vedkommende Landejendomme i offentlige Registre, da Englænderen jo ikke holder meget af, at det Offentlige blander sig i hans Anliggender, og man maaske ogsaa nærer Frygt for, at den Undersøgelse, som ved den nuværende mangelfulde Ordning maatte gaa forud, skulde ende med, at der blev opdaget gamle Krav, som vilde skade den nuværende Ejer.

Det er klart, at alle disse Forhold gjøre det langt vanskeligere for den lille Jordbruger at kjøbe Jord, da han jo hyppig maa sætte hele sin Velfærd paa Spil og desuden har stor Frygt for Processer, medens den store Grundejer med Ro kan afvente den endelige Ordning af alle Vanskeligheder ved et Kjøb; dette forklarer ogsaa den særlige Betydning, som det i England kan have at danne Foreninger med det Formaal at indkjøbe større Landejendomme og udstykke dem i smaa Brug, fordi det her er den eneste Maade, paa hvilken en lille Jordbruger paa en nogenlunde bekvem Maade kan opnaa sikker Ejendomsret.

Paa flere Maader har man søgt at løsne de Baand, som den almindelige Ret til Oprettelse af en Slags Fideikommisgodser i stort Omfang har paalagt den frie Omsætning af Landejendomme i England. At denne Institution har et meget stort Omfang, er sikkert, men det er mig ikke bekjendt, at man har bestemte statistiske Oplysninger derom; ifølge en Angivelse, der skriver sig omtrent fra Aarhundredets Midte, skal paa den Tid de $^2/_3$ af Englands Jord være belagt med saadanne fidekommissariske Baand; det er let at se, at heri ligger en anden væsenlig Hindring for Dannelsen af en Stand af smaa Selvejere, om end Indskrænkningerne i den frie Dispositionsret hos Besidderen var mindre i England end mange andre Lande og bl. a. afviger derved, at der i hver Generation kommer et Tidspunkt, da Besiddelsen kan overgaa til fri Ejendom enten ved Overenskomst mellem Besidder og Stamherre eller undertiden ved Besidderen alene. I den nyere Tid ere nu Be-

stræbelserne gaaede i Retning af at løsne de Baand, som saaledes paalægges Besidderne af de store Jordejendomme. Allerede tidlig begyndte man at give Tilladelse til Optagelse af Laan, forsaavidt disse anvendtes til Forbedringer, og d. 20. Avgust 1882 kom en Lov, som væsenlig omordnede Forholdene. Der blev ved denne givet Besidderne Ret til at sælge det hele Fideikommisgods eller Dele deraf, til at afslutte Forpagtningskontrakter paa lang Tid og flere lignende Bestemmelser. Pengene, der indkom ved Salget, skulde anlægges i anden Grundejendom, sikre Værdipapirer, Tilbagebetaling af Gjæld eller til Forbedring af Godset. Allerede siden 1846 bestaaer der særlige Institutter, dels Statsinstituter, dels private Institutter med nogle Begunstigelser, som udlaane Penge til Forbedringer af Landejendomme, og disse have fra 1846—1881 ialt udlaant c. 250 Mill. Kroner, af hvilke den største Del er laant til Besiddere af Fideikommisser. Med disse Bestemmelser ere nogle af de vigtigste Indvendinger mod Fideikommisserne fjernede, men man synes dog ikke endnu at ville slaa sig til Ro dermed. Det blev udtalt for Kommissionen af en almindelig anseet Sagkyndig, at der sædvanemæssig var ved at udvikles en anden Forandring, idet det ofte bestemtes ved Fornyelsen af Oprettelsespatenterne, at Besidderen skulde have Lov til at vælge den af sine Sønner til Arving, som syntes ham mest egnet dertil.

Hvad endelig Spørgsmaalet om en Forandring i Arvelovgivningen angaaer, saaledes at ikke al Arv ved manglende Testamente tilfaldt den ældste Søn, saa synes den praktiske Betydning heraf uklar; thi det er Regelen ogsaa i England, at der oprettes Testamente, hvorved altsaa andre Bestemmelser komme til Anvendelse; da imidlertid ved disse Testamenter jo saa hyppig den ældste Søn begunstiges, saa beroer dette maaske mere paa en national Ejendommelighed end paa den positive Lovgivning, og Virkningen af en Lov i saa Henseende stiller sig altsaa tvivlsomt, saa meget mere som mange andre Forhold i England synes

at staa hindrende i Vejen for Dannelsen af en Stand af smaa Selvejere.

Saa meget synes imidlertid afgjort, at man af disse Reformbestræbelser ikke kan vente nogen meget pludselig Fremgang i Landbruget, da de ifølge deres hele Natur kræve lang Tid til at virke og desuden modvirkes af andre Forhold, bl. a. den stigende Pris paa Jorden i England og en vis begyndende Ulyst til at sætte Kapital i langsomt virkende Grundforbedringer, en Ulyst, som er kaldt tillive ved forskjellige Angreb paa den fuldstændig sikre Besiddelse af Jord.

Disse her omtalte Bevægelser i Landbolovgivningen eller i den agrariske Agitation synes jo i det Hele at svare til et overvundent Standpunkt for os, idet vi jo netop tildels have de Tilstande, som fra visse Steder i England tilstræbes saa ivrig, bl. a. en stor Stand af mindre Selvejere, men jeg har dog ment ikke at kunne forbigaa dem her, hvor der er Tale om en Belysning af de engelske Landboforhold.

Da Forpagterstanden i England spiller en saa stor Rolle, eftersom den for en stor Del svarer saavel til vor Bondestand som til vore Proprietærer og Forpagtere, er det naturligt, at man har gjort de Lovgivningsbestemmelser, som vedrøre den, til Gjenstand for den grundigste Drøftelse, hvilket ogsaa har ført til nogle vigtige Lovbestemmelser. I første Række maa her nævnes de Bestemmelser, som skulle sikre Forpagterne fuldt Udbytte af den Kapital, de anbringe i deres Bedrift, hvorved jo bl. a. opnaaes, at der trækkes mere Kapital til Landbruget, og dernæst Bestemmelser sigtende til at afhjælpe tidligere Hindringer for Krediten; dertil kommer endnu nogle Lempelser overfor Grundejerens Jagtret.

Det var tidligere meget lange Forpagtningskontrakter, man anbefalede, naar der var Tale om at sikre Forpagterne Frugterne af den anvendte Kapital; men lange Forpagtninger ere i Øjeblikket ikke højt i Kurs hos Landmændene paa Grund af de nedadgaaende Konjukturer;

man er ofte tilbøjelig til at give de enaarige Kontrakter Fortrin, og for at bøde paa disses Mangler med Hensyn til Forpagterens Udbytte af Kapitalanvendelse, har man da rettet Hovedbestræbelsen paa ved Loven at tilsikre ham en passende Erstatning for Kapitalanvendelse, naar han fratræder. Man har allerede tidlig i enkelte Egne havt saadan almindelig Erstatning gjennemført sædvanemæssig; dog ere Dommene om Resultaterne heraf ikke ublandet gunstige.

Allerede 1875 kom en Lov, som skulde sikre den fratrædende Forpagter Erstatning for anvendt Kapital; den blev dog ikke af nogen særdeles stor Virkekraft, om den end indirekte gjorde en Del Nytte. Den indeholdt nemlig en Bestemmelse, som tillod Grundejeren og Forpagteren efter fælles Overenskomst at afslutte Kontrakt uden Hensyn til Loven af 1875, og det siges almindelig, at de 90 pCt. af Godsejerne erklærede deres Forpagtere, at de ikke vilde slutte Kontrakt paa Grundlag af den nye Lov. I 1883 kommer da en ny Lov i lignende Retning, og de mellemliggende daarlige Aar have sandsynligvis bidraget til, at man nu stiller Forpagterne gunstigere. Denne Lov kan ikke som den af 1875 tilsidesættes efter Overenskomst, og den opstiller som Grundprincip, at enhver Forpagter, som har udført én af de Forbedringer, der ere omhandlede i Loven, ved Fratrædelse har Ret til af Grundejeren at fordre en Erstatning, svarende til den Værdi, som de udførte Forbedringer endnu maatte have for den nye Forpagter. Bestemmelse af Erstatningssummen fastsættes simpelthen ved Skjøn af uvillige Mænd, og hvis disse ikke kunne blive enige, vælges en Mand, der skal afgjøre Sagen; kan man ikke blive enig om Valget af denne, udnævnes han af Øvrigheden. Der synes ved disse Bestemmelser at være aabnet Vej for et betydeligt Fremskrift, om man end ikke overalt endnu er fuldt tilfreds.

Der existerede tidligere en betydelig Hindring for Forpagternes Kredit i den Omstændighed, at Grundejerne havde en lovbestemt Panteret i Forpagterens Ejen-

dele enten paa ubegrænset Tid eller paa en lang Aarrække forud for andre Kreditorer; dette var til en vis Grad en Fordel for Forpagteren, fordi det medførte, at der lettere kunde gives Henstand med Afgiften, men det svækkede som sagt hans Kredit, og 1883 indskrænkedes denne Panteret til kun at gjælde Afgiften for 1 Aar.

Jeg er nu kommen til Ende med de Bemærkninger, jeg havde tænkt at fremsætte her iaften. Seer jeg tilbage paa det engelske Landbrug i den sidste Menneskealder, faaer jeg snarere Indtryk af en vis Stillestaaen end af en rask fremskridende Udvikling; om den nærmeste Fremtid vil bringe en saadan er vistnok i Øjeblikket meget usikkert; men i hvert Fald forekommer det mig, at der er god Grund til her i Danmark alvorlig at overveje Følgerne for os af en saadan Udvikling.

Agerdyrkningsberetning *).

Udtærskningen i den forløbne Vinter, der i mange jydske Egne, særlig i den nordlige Halvdel, gik sørgelig let fra Haanden paa Grund af det ringe Avl, men som derimod i de gode Egne paa Jyllands Østkyst og Øerne, hvor der var avlet godt, tog saa meget længere Tid, som Vinterens store Snemasser ofte vanskeliggjorde Stakkenes Indbjergning og Damptærskemaskinernes Flytning, har i sin store Almindelighed givet et godt Resultat, om end højst forskjelligt, hvorom de specielle Beretninger, der meddeles i Slutningen af denne Oversigt give de nødvendige Oplysninger.

I hosstaaende Tabel vil man finde en Sammenligning mellem Gjennemsnittet af alle de modtagne Beretninger for Kornudbyttet af Aaret 1887 og de foregaaende 12 Aar. Man vil deraf se, at det navnlig er den ualmindelige store Hvedehøst, der maa betegnes som Aarets lyseste Punkt, nemlig 18,9 Fold mod 13,3 Fold som en almindelig

*) Til denne Agerdyrkningsberetning ere Lokalberetningerne allerede modtagne i Begyndelsen af April, men paa Grund af min Virksomhed ved den nordiske Udstilling har jeg ikke tidligere kunnet sammenarbejde disse Beretninger, ligesom ogsaa af samme Grund Udgivelsen af dette Hefte er bleven udsat. Beretningen er søgt ført op til det nuværende Tidspunkt, og til Støtte herfor er dels benyttet en nys foretagen Rejse i Jylland, dels de sidste Ugeberetninger i »Ugeskrift for Landmænd«.

Den 10 Juni 1888. J. C. la Cour.

Aaret	Hvede	Rug	2rd. Byg	6rd. Byg	Havre
1875	12 7	11,5	11,5	11,5	12.9
1876	10.3	10,0	9,8	9,7	11.5
1877	12.0	11,7	10,0	10,8	11,7
1878	14,0	12,1	12,5	12,3	15,6
1879	12,7	9,7	9,9	10,0	12,8
1880	14,0	12,5	13,0	12,7	14.4
1881	9,4	11 6	10,9	11,7	12,7
1882	13,8	10.8	11,5	11,3	15,1
1883	13,6	11,8	10,3	10,6	17.5
1884	14,3	10.2	10,6	10,7	12 3
1885	17,2	11,7	11,6	12,1	13,8
1886	15,6	11,7	12.4	12,4	14,2
I Gjennemsnit	13,3	11,3	11,2	11,3	13,7
1887	18,9	12,3	12 5	11,8	14,2

Gjennemsnitshøst af Hvede, og Landet har aldrig tilnærmelsesvis havt en saa stor Hvedehøst. Men ogsaa af de øvrige Kornsorter er Gjennemsnitsudbyttet større end den sædvanlige Middelhøst, nemlig et Fold mere Rug, over et Fold mere 2rd. Byg og et halvt Fold mere 6rd. Byg og Havre.

Søger man et Middeltal for Foldudbyttet af alle de 5 Hovedkornsorter i ovenstaaende Tabel, finder man, at

1880 gav 13,32 Fold
1878 - 13,36 —
1885 - 13,28 —
1886 - 13,26 —
1887 - 13,94 —

medens alle de andre Aar gav mindre, og Gjennemsnittet af alle 12 Aar har givet 12,15 Fold af alle Kornsorter. Aaret 1887 har altsaa givet over $1^3/_4$ Fold mere end en Gjennemsnitshøst.

Men dette særdeles lyse Billede gjælder som sagt ikke for den nordlige Halvdel af Jyllands Vedkommende. Her var Høsten mange Steder meget ringe, og dette bliver for flere af disse Egne saa meget føleligere, som de ogsaa i flere af de nærmest foregaaende Aar kun have havt en

ringe Høst, om vel ikke saa ringe som i det sidst forløbne Aar. Dette sees tydelig i de specielle Opgivelser i Slutningen af denne Beretning, men fremgaaer ogsaa af hosstaaende Tabel, hvor Foldangivelserne ere sammendragne for hver Landsdels eller større Egns Vedkommende. Det er især Jyllands middelgode Jorder paa den lille jydske Halvø, Østkysten Nord for Randers, Vendsyssel samt Viborg-, Struer- og Lemvigegnen, der have havt en forholdsvis meget ringe Høst.

Af sidstnævnte Tabel ses tillige Vægten af det udtærskede Korn, og naar denne sammenlignes med de foregaaende 9 Aar viser den sig i det Hele taget at have været udsædvanlig høj. Kornets Gjennemsnitsvægt, angivet i hollandsk Vægt, viser sig nemlig at have været:

Aar	Hvede	Rug	2rd. Byg	6rd. Byg	Havre
1878	128,6	121,8	111,4	104,9	79,9
1879	122.8	117,2	108,9	101,5	77.4
1880	129,5	121,8	113.6	106,7	80.8
1881	120.4	118.7	109.3	101,3	77.9
1882	128,0	120.6	110,5	104,0	79,4
1883	125,5	119,1	109.8	102,5	78,2
1884	130.1	122,5	112,9	106,0	80,8
1885	128.7	121,0	111,4	103,7	79,7
1886	132 3	122,7	113,7	105.9	81,2
1887	132.5	123.6	114 6	107,2	83,0

Ifølge det Foranstaaende maa Landet, betragtet som en Helhed, altsaa siges at have havt en særdeles god Kornhøst 1887, og Betydningen deraf skal ingenlunde dølges eller udviskes, thi uden dette vilde Tilstanden mangfoldige Steder have været langt mere trykket. Men naar man ofte er tilbøjelig til en slig Opfattelse, da er det fordi denne Lysside saa stærkt er blevet overskygget af de lave Priser, de besværlige Vinterforhold, den langvarige og kostbare Fodring og særlig af det nu forløbne Foraars meget ugunstige Vilkaar for en heldig og fordelagtig Fremme af Landmandens Arbejder og af den nye Afgrøde.

Allerede Efteraaret 1887 maatte kaldes mindre gun-

Gjennemsnit af Foldene (Tdr. pr. Td. Land) og af Kornets Vægt (hollandsk) for Aaret 1887, sammenlignet med 1864—1886.

	Hvede.				Rug.				2rd. Byg.				6rd. Byg.				Havre.			
	1887.		1864–86.		1887.		1864—86.		1887.		1864–86.		1887.		1864–86.		1887.		1864–86.	
Sjælland [1]) .	18.4	133 2	12.4	127.6	14.5	125.1	11 9	120.6	13 9	116 2	11.9	111.9	13.8	110.1	12.8	107.4	15.9	84.8	14.1	82.2
Falster	20 5	136.0	14.2	127.3	13.0	122.0	11.9	121.0	17.0	116.0	12.3	111 5	»	»	»	»	19.0	»	15.5	80.8
Lolland	17 8	134·0	12.7	127 7	11 8	124.5	11.2	122 0	13.5	116.0	10.8	112 7	»	»	»	»	14.8	»	13.1	78 7
Langeland .	21.5	132.5	13.5	127.7	15.3	124.0	11.8	121 3	15 8	116 8	13.0	112 6	16.0	110.0	13.5	109.6	19.5	83.5	15.5	79.5
Fyen	18.6	132 3	12.6	126.9	12.4	124.1	11.8	121 2	15.2	114 2	11.7	112.0	15.0	110.5	12.1	106.7	17.0	83 6	14 0	78.1
Jylland:																				
a) gode Jorder [2]) ...	19.9	131.1	12.4	127.0	12 5	122.1	11 4	118.9	11.7	114.6	11.6	110.5	13 5	106.0	11.7	102.5	14.3	82.2	14.3	79.0
b) middelgode Jorder [3]).	18.1	130.0	10.6	125.2	8.4	122.7	9 1	119.7	7.8	111.2	9.4	109.5	6.7	103 7	8.9	100.8	9.0	81.9	10 8	77.8
c) simple Jorder [4]).	»	»	»	»	8.5	120.0	7 3	119.2	10.0	106.0	7.5	108.2	7.5	98.0	7.2	100.0	9.5	76.5	8.2	75 0
I Gjennemsnit	19.3	132.7	12.6	127.1	12.1	123 1	10.8	120.5	13.1	113 8	11.0	111.1	12.1	106.4	11.0	104.5	14 9	82.1	13.2	78.9

[1]) Med Samsø, Møen og Bornholm.
[2]) Østkysten af Halvøen op til Randers samt Thy og Mors.
[3]) Den lille jydske Halvø, Jyllands Østkyst Nord for Randers samt Viborg- og Struer-Lemvigegnen.
[4]) Hammerum Herred og Vestkysten.

stigt. Første Halvdel af September bragte megen og stadig Regn, og tillod end sidste Halvdels tørrere Vejr Nedlægningen af Vintersæden, bragte Oktober atter mere end almindelig Regn og køligt Vejr, og midt i November indtraadte en stærk om end kortvarig Frostperiode, der i det væsentlige standsede Vegationen, som ikke heller kunde fremmes af December Maaneds kølige Vejr, der faa Dage ind i Maaneden bragte Nattefrost, som efterhaanden blev stærkere og stærkere, indtil Maaneden sluttede med stadig Frost, der i mange Egne endog bragte Termometret over 10° ned under Frysepunktet. Gjennem en tør Januar vexlede Varmen snart lidt over, snart flere Grader under Frysepunktet, indtil Maaneden sluttede med stærke Snebyger og en stadig Frost, som med faa og svage Afbrydelser fortsattes gjennem Februar, der tillige jævnlig bragte Sne, saa at Maanedens Nedbør blev 20—40 pCt. større end almindelig, undtagen i Nordjylland. Men en endnu vinterligere Karakter førte Marts Maaned med sig; Snemasserne forøgedes stadig, Fyen fik $2^1/_2$ Gang saa stort Nedslag som almindelig, og i det øvrige Land faldt mellem 40 og 100 % mere end almindelig; da tilmed stærke frostkolde Storme jævnlig strøg hen over Landet, taarnedes der store Snemasser op bag Hegn, i Lavninger og Gjennemskæringer; Maanedens Middelvarme var omtr. $4^1/_2$° lavere end almindeligt, og kun 2 Gange tidligere i dette Aarhundrede har man havt en saa kold Marts som iaar, og først i Maanedens allersidste Dage naaede Døgnets Middelvarme over Frysepunktet, for atter nogle faa Dage ind i April at bringe Frost, der senere fortsattes som Nattefrost og ringe Dagvarme med Undtagelse af nogle faa Dage midt i Maaneden; som Helhed blev da ogsaa April meget kold, nemlig omtr. 3° under det Almindelige eller kun 2,8° C. saa at kun 4 tidligere Aar i dette Aarhundrede have havt en saa kold April, som dette Foraar har bragt. Samtidig hermed fortsattes de stærke Nedslag over Størstedelen af Landet, særlig paa Fyen, hvor Nedslaget omtrent var det Dobbelte af det almindelige. Men ikke blot Marts og April ogsaa Maj har været

en uheldig Maaned for Vegationen og Arbejdet, thi naar nogle faa solvarme, smukke Dage strax efter Maanedens Midte undtages, have de øvrige Dage baade bragt Kulde, Blæst og jævnlig Nedbør, og det samme Vejr er fortsat den første halve Snes Dage i Juni.

Med denne Vejroversigt for Øje kan man ikke undres over, at Beretningerne angaaende Aarets Afgrøde lyde saa lidet tilfredsstillende. Vintersæden, der formedelst Septemberregnen lagdes sent i Efteraaret, og kun undtagelsesvis fik Kræfter, inden Frosten indfandt sig, blev i den første Del af Vinteren trykket af Kulden og Blæsten, der navnlig paa de høje Jorder sled den følelig, og blev i den sidste Halvdel af Vinteren dækket af tykke Snelag, der paa nogle Steder lagde sig flere Alen tykt over den. Da Mildningen sidst i Marts trak Sneen af de fleste Marker, stod den derfor rød og gullig, ofte kjendelig udtyndet eller endog jævnlig helt ødelagt af Sneskimmel, men endnu kunde der dog ved gunstige Vejrforhold blevet en ret ordentlig Vintersædsafgrøde. Men saadanne indtraadte, som det af det Foregaaende vil sees, ingenlunde; tværtimod, den kolde og ofte stormfulde April og Maj have været meget ugunstige for Vintersæden; istedetfor at brede sig og derved bøde paa den Udtynding, Vinteren havde medført, blev den yderligere svækket, dels ved at Blæsten paa de høje og lettere Jorder førte Muld og Jord fra Planterne og førte det i tykke Støvskyer over Nabomarkerne, dels ved at den hurtige Bortsmæltning af de store Snemasser, hvis Vand ikke hurtig nok kunde finde Vej gjennem den tykke Frostklades Revner eller gjennem de ofte for smaa Drænledninger, samlede Søer og Damme i de fleste Lavninger, der under det af og til indtrædende Frostvejr gjorde saa megen mere Skade. Det hører derfor til Sjældenhederne iaar at se smukke Vintersædsmarker; i Regelen ere de stærkt udtyndede, eller oversaaede med større eller mindre helt nøgne Pletter, store Stykker eller endog hele Marker ere jævnlig ompløjede, og hyppig hører man alligevel Beklagelse over, at der ikke er ompløjet saa meget, som der burde. Ud-

sigterne for den kommende Vintersædshøst ere dermed tarvelige, og faa vi ikke snart godt og frodigt Vejr, bliver de endog ligefrem slette. Hertil maa endnu føjes, at paa lettere Jorder i Jylland have heftige Storme ogsaa i April og Maj rejst et Jordfog, som heldigvis kun sjeldent er seet, og derved yderligere svækket mangen Rugmark.

Ogsaa Kløver-Græsmarkerne ere ofte stærkt medtagne; dels var Spiringen ifjor Sommer mange Steder paa Grund af Tørken meget mangelfuld, og dels taalte heller ikke Kløver-Græsset den store Vexel i April mellem blank Solskin om Dagen og jævnlig stærk Frost om Natten; en Del af Græsset, navnlig det italienske Rajgræs var allerede gaaet bort i Vinterens stærke Froststorme eller under dens tykke Snelag, og Græsmarkerne vare allerede af den Grund tynde. Langs Hegnene søgte man enkeltvis her ligesom jævnlig i Vintersædsmarkerne at omkaste de tykke Snedriver for derved dels at skaffe Luft til de underværende Planter og dels at lette Bortsmeltningen; men Snemasserne vare for store iaar til at der udrettedes synderligt derved, — baade Vintersæd og Kløver er særlig medtaget langs Hegnene, hvorfra dog gives ikke faa Undtagelser. Det samme gjælder for alle Lavninger, hvori Vandet fra de bortsmæltende Snemasser samlede sig til ofte omfangsrige Damme og Søer, der dels ved deres Bølgeskvulp, men navnlig ved deres Tilfrysning i April, gjorde kjendelig Skade, og man seer derfor ofte saavel paa Kløver som paa Vintersædsmarkerne lavtliggende Pletter helt ødelagte.

For Vaarsædens Lægning og tildels for dens Fremspiring har Foraaret ogsaa været meget ugunstigt. Da den store Mængde Sne smæltede bort, kom alle bindende Jorder i en vællingagtig Tilstand, der kun langsomt fortog sig, dels fordi den tykke Frostklode (undertiden indtil $1^1/_2$ Alen tyk) endnu mange Steder holdt ved til sidste Halvdel af April, dels fordi den hyppige og stærke Nattefrost stadig fornyede Jordens fedtede Karakter, og dels fordi selve Vejret i April Maaned kun bragte ringe Tørring i Sammenligning med hvad det plejer, men som foran nævnt endog en usæd-

vanlig stor Mængde Regn, særlig i Maanedens sidste Halvdel, hvilken Regn vel gavnede og forfriskede Vintersæd og Kløver, men paa den anden Side skød Vaarsædens Lægning endnu længere ud. Med Undtagelse af lidt Ærter og Vikkehavre var der næsten intet saaet i April; paa højt liggende milde Jorder lagde man nogle Kartofler eller saaede noget Byg, men man rykkede næsten en halv Snes Dage ind i Maj, inden Saaningen almindelig blev paabegyndt, og det var først i nogle smukke, varme Dage strax efter Midten af Maj, at Arbejdet gik for sig med fuld Kraft. Nogle Enkelte naaede at faa saaet til indtil omtrent d. 20. Maj, de Fleste derimod først i den paafølgende Uge, og vare end de fleste Agermarker tilsaaede inden Maanedens Udgang, laa og ligger tildels endnu (d. 10. Juni) en Del lave side Kjærjorder utilsaaede. I sin Helhed kan man derfor sige, at Udsæden er falden godt og vel en Maand senere end almindelig. Og man kan i sin Almindelighed ikke sige, at den er lagt i god og bekvem Jord; vel har har man seet smukke, velbehandlede, muldrige Marker ogsaa i dette Foraar, men den stærke Jord har været meget vanskelig at hindre i at blive knoldet, og den vedholdne Frost, der lagde Jorden i Lænker i 3—4 Maaneder, satte den ud af Virksomhed, saa at den Frostskjørhed, den erholdt, og som de stærke Nedslag tildels ophævede, ikke blev støttet af den organiske Skjørnelse, der er saa ønskelig for Beredelsen af et godt Sædeleje. Sæden er derfor mange Steder kommen mangelfuldt op, om her vel ogsaa kan peges paa smukke Vaarsædsmarker, og faa vi ikke snart et mildt og gunstigt Vejr, bliver Udsigterne for Vaarsædsudbyttet ogsaa kun tarvelige.

Kvægets Fodring og Overvintring har været lang og besværlig. Det var ikke i stærkt Huld, da det i Efteraaret temmelig tidlig bragtes paa Stald, dertil havde Sommeren været for græsknap, Eftersommeren for kold og vaad, og mens Græsset i Jylland var rigeligt men vandet, var det særlig paa de sydlige Øer meget knapt, saa Kvæget dersteds i Regelen kom paa Stald inden Oktober. De lave Kornpriser i Forbindelse med den Vægt, den store

Mængde Andelsmejerier nu har lært de mindre Gaarde at lægge paa et ordentligt Mælkeudbytte, har medført Anvendelsen af en stor Mængde Kraftfoder, dels fra eget Kornloft, dels fra Udlandets, der forholdsvis tilbød os Kornet billigt, og dels af de sædvanlige Slags: Klid, Oliekager osv. Herved kom Besætningen i ret god Huld og bevaredes ogsaa i denne i alle de Egne af Landet, saasom paa de gode Jorder paa Øerne og i Østjylland, hvor der var avlet ret rigeligt Hø og undertiden overflødig rigelig Halm. Men i store Egne af Jylland og enkeltvis ogsaa paa Øerne blev Tilstanden en helt anden; Forraadet af Hø og Halm var ringe, den stærke og vedholdende Vinter tærede stærkere end almindeligt derpaa, Faarene kunde ikke komme ud, da alt laa dækket med Sne, og da man naaede ind i April, vare Høstængerne mange Steder næsten tomme, Roebeholdningerne slap op, Græsset udeblev, i dyre Domme maatte man kjøbe Halm fra bedre Egne, betale den med 2 à 3 Kr. pr. 100 Pd. og ofte hente den langvejs borte, saa at de jydske Baner i April Maaned bleve brugte til en Halmtrafik som aldrig tidligere, hver Dag bragte flere Extratog fra de gode til de magre Egne, udelukkende belastede med Halm eller andre Foderstoffer, som paa Grund af Havnenes vedblivende Islukning yderligere steg i Pris. Alt dette stillede saa store Krav til mangen Landmands Pung, at det maaske med Rette kan antegnes som det ugunstige Foraars værste Tryk; og mange maatte undslaa sig og tage deres Tilflugt til at bjerge Lyng eller endog i Slutningen af April slippe Kvæget ud paa de nøgne Græsmarker for at sammenpille noget gammelt, vissent og usselt Fæld fra ifjor. Da Flertallet af Besætningerne efter Midten af Maj sattes paa Græs, var det langt fra, fordi dette ved sin Frodighed indbød dertil, men man længtes efter at slippe for den dyre Vinterforplejning, og ved det milde Vejr umiddelbart før Pintsen (d. 20. Maj) troede man det længe imødesete Sommervejr at være kommet. Desværre varede det kun kort; Kvæget kom ud, men Blæst, Kulde og jævnlig Nattefrost har senere trykket det stærkt, selv hvor det har været forsynet med Dækner.

Sundhedstilstanden blandt Kvæget har iøvrigt været god; thi at der fra enkelte Steder klages over Kastere, andetsteds fra over Overløbere (endog indtil de $^3/_4$ af Besætningen) og mange Steder over Tuberkulosen, er jo desværre ikke noget usædvanligt. Hestene have ogsaa været sunde, kun havt lidt at bestille og vare derfor i god Stand, da Foraarsarbejderne begyndte, men disse have ogsaa i kort Tid stillet store Krav. Blandt Faarene synes Sundhedstilstanden derimod at være mindre god; forskjellige Sygdomme og deraf flydende Død har flere Steder tyndet Besætningerne temmelig alvorligt. Det synes som om Faarene ikke kunne taale den lange Indespærring — ofte i for klumre Stalde — som den langvarige Snevinter har ført med sig.

Naar Vaararbejderne, som nævnt, først kunde begynde en Maaned senere end ellers, fristes man til at tro, at det har været let at faa de almindelige Vinterarbejder afsluttede; dette er ingenlunde Tilfældet; ogsaa i den Retning har Vinteren været uheldig, at der er ødslet med Kraft. Den tidlig paa Vinteren udførte Gjødning blev ofte ikke nedpløjet, dækkedes af de tykke Snelag og udvaskedes ved disses Bortsmeltning i Foraaret. Sneen og den ofte bidende frostkolde Blæst hindrede ogsaa de andre Udearbejder. Tærskningen standsedes ofte deraf, fordi Vejret ikke tillod Indflytning af Stakkene. Skovkjørsel, Jord-, Mærgel- og Gjødningskjørsel have næsten været umulige i Februar og Marts, og ligeledes har den nu omfangsrige daglige Mælkekjørsel til Andels- og Fællesmejerier ofte været meget stærkt forulempet af Snedriver, som fyldte Vejene, og som trods den idelige Snekastning stadig forøgedes ved det paafølgende Snefog. Dette Snekastningsarbejde har slugt en stor Mængde af Vinterens Arbejdskraft; i Februar og særlig i Marts laa man stadig paa Snekastning; Beretningerne indeholde en Mængde Opgivelser derom; snart angives Arbejdet til 2 à 3 Mand daglig i 25—30 Dage af en almindelig Bondegaard, snart opgives det fra en Herregaard at have kostet 3—400 Kr.

foruden den Forstyrrelse det medførte i det hjemlige Arbejde, og i Almindelighed vil det vist kunne sættes til omtrent 12—16 Dage af hver Tønde Hartkorn eller for hele Landets Vedkommende til flere Millioner Dage, hvilket mindst svarer til ligesaa mange Kroner foruden den store Mængde lejet Kraft, der er anvendt paa Jernbaner, Hovedlandeveje o. lgn. Intet Under at Ordningen af en Arbejdspligt, der kan medføre saa store Byrder, ogsaa underkastes Kritik, og fra mange Sider klages over den lette Ordning, uforstandige Tilsigelse, Ødslen med Arbejdskraft, ringe Tilsyn, mangelfulde Ordensregler og demoraliserende Driveri.

Næsten alle Beretninger ere enige om, at der ikke i Vinter har været Tale om egentlig Arbejdsløshed for den Arbejder, der selv vil tage fat, og tærede end den strænge Kulde paa Brændselet, saa bødede de lavere Priser paa Livsfornødenhederne derpaa, hvortil kom at Godgjørenheden, der saa mange Steder sattes i Bevægelse af de barske Vejrforhold, i denne Vinter har strakt sig videre end den plejer. Arbejdernes Stilling kan derfor ikke kaldes uheldig; værst var for ham som sædvanlig Overgangstiden fra Vinter- til Foraarsarbejdet, der iaar blev saa lang og paa en Maade strakte sig gjennem hele April, men de i Vinterens Forløb forsømte Vej- og Skovningsarbejder bødede derpaa. Fiskeriet ved Kysterne og i Fjordene, mens Vandene vare islagte, har beskæftiget mange Mennesker, men som sædvanlig givet meget vexlende Udbytte.

Tilstanden i Øjeblikket er, som det fremgaar af Foranstaaende, ingenlunde lys, og hvis man vil tage Varsel og Slutning af Forholdene for 50 Aar siden (1838), hvis Vinter- og Foraarsvejr lignede det nu forløbne, saa maa vi være forberedte paa en kold Sommer, en vaad Høst og et tarveligt Udbytte; men Kraften og Kulturen i den danske Jord ere nu saa meget bedre end den Gang, at en gunstig Periode, som man den Gang havde i Juli, nu bedre vil kunne komme til sin Ret. Og et heldigt Sommervejr vil endnu være i Stand til at kunne give os en taalelig Vintersæds- og en god Vaarsædsafgrøde, ligesom ogsaa Roe- og Kartoffelmarkerne endnu ville kunne give et godt Udbytte.

Fra Egnen ved Roskilde Fjord. Det mest fremtrædende paa Dagsordenen er Spørgsmaalet om Andels-Drift. Det er baade Andels-Mejerier og Andels-Svineslagteri.

Andelsmejeri-Driften har Folk afgjort Tillid til. De mange Regnskabs-Resultater fra saadanne, som alt foreligge, have slaaet Hovedet paa Sømmet. Der er især en stærk Jagen efter at faa Mejerierne store og dermed følger uheldigvis en lang Transport, ofte altfor lang. Driftsomkostningen pr. 1 Pd. Smør bliver gjennemsnitlig 14 Øre:

Arbejdsløn.....	3.5 — 4.0
Kul	2.0 — 2.5
Andre Omkostninger....	4.0 — 4.5
Transport	3.0 — 5.0
Ialt....	12.5 — 16.0

Det er især Transportomkostningerne, der variere. Ved veldrevne Fællesmejerier ere Driftsomkostningerne ganske de samme. Det er især det »Overskud«, der figurerer i Andelsmejeriernes Regnskaber, der gjør Tjeneste som Madding. Denne Uklarhed i Opfattelsen er dog uden reel Betydning. Det er af langt større Vægt, at Andelsmejeriernes Interessenter lære at bruge deres Køer, at producere Mælk. Og det lære de. Naar den ene Nabo leverer 2—300 Pd. Mælk daglig og den anden kun 100 Pd. eller derunder, og Gaardene ere lige store, saa gaber Forskjellen altfor højt, og da Afregningen staaer ganske i Forhold dertil, saa nødes man baade af Forfængelighed og Fordel til at tage sig sammen. Det er det, der skeer. Det er den indirekte Virkning, Andelsdriften har, og som er af største Betydning. Andels-Slagterier er jo af nyere Dato.

Amtets Landboforening har nedsat et Udvalg i Forbindelse med Roskilde Bys Handelsforening. Dette Udvalg har været i Horsens for at se Slagteriet dér i Virksomhed. Ifølge Forlydende er man meget tilfreds med, hvad man har seet. Ogsaa denne Andelstanke faaer nok med det første Vind i Sejlene her i Egnen.

Fra Ringstedegnen. Fjerkræet har været meget efterstræbt af Rovdyr i den senere Tid; saaledes har Høgen, og vistnok

Væselen, tilintetgjort min smukke Duesamling — nogle og 30 Stkr; — efter at de vare dræbte, laa daglig dels Høns, dels Ænder døde i deres Boliger, egentlig kun med et lille bidt Saar imellem Hals og Hoved. Man mener, at det er det store Snefald, der havde tvunget Udyrene til Gaardene.

Fra Faxe-Rønnede Egnen. At Fedning under de nuværende daarlige Priser dog kan give et nogenlunde heldigt Resultat, skal jeg tillade mig at anføre et Bevis paa.

Vi kjøbte hertil i Efteraaret et mindre Hold jydske Stude, som ved Ankomsten i Slutningen af September Maaned vejede i Gjennemsmit 642 Pd. De gik paa Græs i 14 Dage og bleve derpaa tagne paa Stald, og have i Gjennemsnit fra 14 October til 3 April fortæret Kraftfoder, bestaaende af Hørfrøkager, Blandingssæd, Turnips og Hø, for 96 Kr. 80 Øre hver. — De kostede i Indkjøb her hjemme paa Gaarden 98 Kr. pr. Stk. eller omtrent $15^1/_2$ Øre pr. Pd. og solgtes nu til 23 Øre pr. Pd.; de vejede i Gjennemsnit 933 Pd. pr. Stk., og have saaledes givet en Fortjeneste af c. 20 Kr. pr. Stk. ud over Betalingen af Foderet.

Endel gode Udsættere, som have malket under Fedningen, have vi solgt til 18 Øre. Altsammen Gaardens Vægt. —

Fra Nakskovegnen. I min foregaaende Korrespondance meddelte jeg, at Forpagterne under Lehnbesiddelserne skulde have faaet betydelige Nedsættelser i Forpagtningsafgifterne. Jeg er af en Forpagter bleven oplyst om, at en saadan Nedsættelse ikke er almindelig og vistnok kun har fundet Sted for en enkelt Lehnsbesiddelses Vedkommende.

Fra Assensegnen. Ved Andels- og Fællesmejeriernes Oprettelse samt ved Sukkerroedyrkningen har man her erfaret, at det lønner sig godt at have gode Kreaturer, og det er en Glæde nu at se, med hvilken Omhyggelighed der bliver lagt Vind derpaa, ligeledes bliver Antallet af Besætningerne stadig forøget, og gode Tyre blive indkjøbte. Der bliver nu fodret med Korn, Klid, Oljekager og Roeaffald. Skrælleploven vinder megen Fremgang, og der er ligeledes flere, der begynde at indføre Radsaaningen. —

Fra Horsensegnen. I sidste Hefte af nærværende Tidsskrift har en Indsender fra Lolland anført et Regnskab til Gunst for egen Mejeridrift i Modsætning til Salg af Mælk, der formentlig er vildledende, og derfor trænger til at berigtiges. — Han anfører saaledes, at 198,533 Pd. Mælk ved Salg til et Fællesmejeri kun har indbragt ham 6,252 Kr. 01 Øre., hvorefter han beregner sig en Merindtægt ved egen Drift af 1451 Kr. 73 Øre. — Som Modsætning hertil skal jeg anføre, at jeg i det samme Mælkeaar (1886—87) har leveret Mælk af 30 Køer til et Andelsmejeri og for 149,940 Pd. Mælk faaet 6,378 Kr. 10 Øre. Jeg har i det samme Aar betalt Mejeriet 996 Kr. 28 Øre for skummet Mælk og Valle (beregnet efter 1 Øre og ¼ Øre pr. Pd.), hvilket maaske er for dyrt betalt, men da Indsenderen endog beregner Prisen højere, gjør dette ingen Forskjel. Vedkommende Andelsmejeri paa c: 300 Køer har i samme Aar afdraget og forrentet Anlægget med 1800 Kr. — Resultatet bliver altsaa, at den ærede Indsender har foræret sin Fællesmejerist c: 40,000 Pd. nymalket Mælk, men paa den Maade er det rimeligt nok, at egen Drift bliver det fordelagtigste. —

Ganske vist har jeg paa Grund af fuldt gjennemført Sommerstaldfodring og større Mælkemængde i de Maaneder, da Smørret er højest i Pris, faaet lidt højere Pris end de andre Andelshavere, og skal derfor vedføje Resultatet for min Nabo, der ikke bruger Sommerstaldfodring. — Han har af c: 40 Køer leveret til samme Mejeri 154,528 Pd. Mælk og faaet derfor 6,234 Kr. 45 Øre; sammenlignet med denne har Indsenderen altsaa kun tabt 35,000 Pd. Mælk. —

Sluttelig den Bemærkning, at jeg nu paa 4de Aar har brugt den fuldt gjennemførte Sommerstaldfodring uden at have mærket til nogle af de Ulemper, som siges at være forbundne dermed. — Kun paa den Maade har det været mig muligt paa 75 Tdr. Ld. at holde 30 Malkekøer og 6—8 Unghøveder.

Fra Hadsherred. Man har i Vinteren diskuteret Nødvendigheden af Oprettelsen af Svineslagterier. Resultatet synes at være, at der kan godt oprettes mange Svineslagterier selv om de blive smaa (3000 Svin aarlig); men man vil ikke for-

haste sig, hvilket sikkert er meget fornuftigt. — Radsaaningen griber stærkt om sig her i Egnen. I dette Foraar anskaffes atter flere Maskiner. Ikke faa Radsaamaskiner fabrikeres her i Egnen. Cikoriedyrkningen synes at aftage; der er vist Overproduktion, hvorimod Rodfrugtdyrkningen tiltager. En Mængde mindre Jordbrugere spekulere stærkt i Havesager til England og haabe paa denne Forretnings Fremtid. Egnen her er forlængst besat med Andelsmejerier, der gaa nogenlunde. Det vilde sikkert være heldigst, om nogle af disse Mejerier slog sig sammen og holdt en videnskabelig dannet Mælkerikonsulent til at holde Mejeriernes indre Forhold i Orden. Nødvendigheden vil vist kræve saadan noget med Tiden, hvis alt skal vedblive at gaa vel.

Fra Egnen mellem Hadsund og Aalborg. Efter nogle milde Dage med Sol og kun liden Nattefrost, som smeltede rask væk paa Sneen, faldt der pludselig d. 3. April en saadan Mængde Sne ved stille Vejr, den 4. at man fandt Jorden bedækket med $^1/_2$—$^3/_4$ Al. Sne, og samtidig frøs det 7 ° R. — Den 4. havdes Snebyger og om Aftenen stærk Blæst, som blæste Sneen lidt sammen, saa der den 5. April kun var Færdsel i Slæde. Dette Snefald har kun strakt sig, saa vidt vides, over en mindre Deel af Landet. Hvad vil Vintersæden sige til dette? Sneen har stoppet alle Vandløb, saa Faren for Oversvømmelser er bleven langt større.

Fra Bornholm. Den 10. April er der endnu ikke aabnet for Skibsfarten til Kjøbenhavn. Mejerierne lide derved betydelige Tab, da Smørret ikke har kunnet afsendes førend i den sidste Uge, og det over Sverrig, som jo giver endel Omkostninger, hvortil kommer, at Priserne ere meget lavere nu, end da Standsningen i Forsendelsen indtraadte; navnlig vil dette jo føles af Indehaverne af Fællesmejerierne, der have maattet betale ugevis efter Noteringen. Haverne have lidt forfærdeligt i Vinter af den megen Sne; her er endnu paa sine Steder 6 à 7 Alen Sne i flere Haver, som jo navnlig ødelægger de unge Frugttræer, der desuden her have lidt meget ved at Harerne alene have havt disse at ty til for at faa Næring.

Nogle Iagttagelser om Irlands Mælkeribrug.

Af Konsulent B. Bøggild.

Foredrag i det kgl. danske Landhusholdningsselskab 25de April 1888.

Med Understøttelse fra Indenrigsministeriet og Landhusholdningsselskabet foretog jeg fra 9de Juni til 22de Avgust 1887 en Rejse gjennem Friesland, Nederlandene, Belgien, England og Irland. — Fra denne Rejse har jeg foruden mine Indberetninger til Landhusholdningsselskabet offentlig ladet fremkomme forskjellige Meddelelser; men der er endnu adskillige Oplysninger og personlige Iagttagelser, som jeg kunde ønske at fremføre for danske Landmænd. — Med det høje Præsidiums Tilladelse skal jeg nu i Aften søge at give en Fremstilling af det irske Mælkeribrug og de derværende Forhold, som jeg maa antage vilde være af Interesse for danske Landmænd, for hvem det jo er almindelig bekjendt, at Irland er en af vore betydeligste Konkurrenter i det engelske Markeds Forsyning med Smør og Flæsk.

Det var i Slutningen af Juli og første Halvdel af August, at jeg var paa Irland. Og jeg fik kun Lejlighed til at berejse den sydlige Halvdel, hvor jeg besøgte de i mit Fag vigtigste Pladser, nemlig Dublin med Glasnevin og Malahide, Kildare, Waterford, Clonmel, Limerich, Tralee, Killarney, Mallov, Midleton og Cork. I mange Henseender er det en af de mest interessante Rejser, jeg endnu har foretaget, ikke mindst fordi det var et for mig saa ukjendt

Land, jeg færdedes i. Det var nemlig kun i meget ringe Udstrækning, at jeg, som jeg ellers plejer, forud ved Læsning havde havt Lejlighed til at sætte mig ind i Forholdene; thi det Materiale, der stod til min Raadighed, havde været meget sparsomt. — Ogsaa paa selve Irland var det kun undtagelsesvis, at jeg kunde faa noget trykt Materiale. Imødekommenhed og endog Gjæstfrihed mødte jeg de fleste Steder, hvor jeg færdedes. Og den irske Meddelsomhed syntes usædvanlig stor; men statistiske og andre Oplysninger syntes kun at foreligge meget sjældent. Strax ved Ankomsten til Dublin henvendte jeg mig saaledes til Mr. Robertson, der driver en stor Frøhandel i Dublin og boer paa Landejendommen La Malahide. Han var i 1879 her i Danmark sammen med Canon Bagot og Mr. Dawson Milward og er nu Formand for begge de største irske Landbrugsselskaber, nemlig The Royal Agricultural Society of Ireland og The Royal Dublin Society. Men medens den paa Stedet vistnok baade ansete og indflydelsesrige Mand beredvillig gav mig en Del Adresser og viste mig sin Ejendom og Besætning, var det eneste trykte Papir, jeg kunde faa hos ham en af Professor Scheldon skreven Anbefaling af Kerry Kvæget, som Mr. R. exporterer, og hvoraf han altid har til Salg »et fortrinligt Udvalg af Køer, Kvier og unge Tyre, som han enten selv har opdrættet eller personlig tilvejebragt fra de reneste og bedste Stammer.«

Siden jeg forlod Irland, har jeg derimod faaet en indholdsrig Afhandling, som Professor Thos. Carroll, Superintendent of the Agricultural Departement of National Education in Ireland, skrev i Anledning af det Besøg, som British Dairy Farmers Association aflagde paa Irland fra 17de til 21de Maj 1887, og herfra og fra Easons Almanac hidrører de fleste Tal og en Del af de øvrige Oplysninger, som jeg i det følgende skal tillade mig at fremføre. idet jeg dog maa beklage, at jeg paa adskillige Punkter ikke har Materialet saa fuldstændig, som jeg meget kunde ønske.

Det gaaer paa Irland som i Danmark saaledes, at naar man skal beskrive Mælkeribruget og dets Betydning kommer man uvilkaarlig til indtil en vis Grad at beskjæftige sig med det hele Landbrug, idet Salg af Mælkeriprodukter ere blevne Landbrugernes Hovedindtægtskilde, og skal man gjøre Rede for Mælkeribrugets Udvikling, maa man tildels gjøre Rede for Landbrugernes Erhverv og sociale Forhold, der staa i nøje Forbindelse dermed. — Men paa Forhaand maa jeg fremhæve, at min Fremstilling af Forholdene ikke gjælder det nordlige Irland og specielt ikke Provinsen Ulster, hvor der er en loyal Befolkning, der for en stor Del bestaaer af flittige, energiske Protestanter, hvoraf en stor Procent ere indvandrede Skotter, og for hvem industriel Virksomhed af forskjellig Art har en fremtrædende økonomisk Betydning.

Allerede i Middelalderen var Smør et af Irlands vigtigste Produkter, og allerede forud har Mælk og Produkter deraf spillet en betydelig Rolle i Folkets Ernæring. — I gamle historiske Beretninger foreligger der f. Ex. Angivelser om, hvormeget Smør der skal medgaa til hver Fanges Forplejning, hvad der vel er et umiskjendeligt Bevis for, at Smørret var et almindeligt Fødemiddel. — Og i 1683 skriver en Forfatter, at Irlænderne skatte sur Ostemasse (Bonachlabbe) som en stor Lækkerbidsken, og derfor passe de deres Køer med stor Agtpaagivenhed og fægte for dem som for Religion og Liv, og ere de endog selv Hungeren nær, slagte de ikke en Ko, medmindre den er gammel og ikke giver Mælk, men i Krigstilfælde aabne de en Aare paa Koen og drikke af Blodet.

En anden Forfatter skriver: Mælken nydes i dens naturlige Tilstand, men benyttes ogsaa til Smør, Ost og skummet Mælk. Smør, hvoraf der er Overflod om Sommeren, gjemmes i smaa Tønder til Vinterbrug og til Expeditioner og Fester. — Mange Kar fyldte med Smør ere fundne i Tørvemoser, hvor det har været omdannet til en haard, krystallinsk Fedtmasse, hvori der ikke findes Salt. — Det besynderlige Stof, der er kjendt under Navnet

Mosesmør, er blevet funden i store Mængder i Irland. Dets Oprindelse er lidet kjendt, og Aarsagen til, at det er bleven begravet i Tørvemoserne, er endnu en Gaade. Udseendet viser en fast, gullig-hvid Fedtmasse, der minder om Spermacet, og det var altid pakket i Træfoustager. — Lignende Stof er fundet i Skotland og Finland.

Arthur Young skriver i 1763 om de irske Køers store Mælkeydelse og hævder, at de engelske Køer ikke give saa megen Mælk som de gamle irske Køer, der give 4—6 Pd. Smør om Ugen. Og giver en Ko mindre end otte Quarts (c. 16 Pd.) Mælk daglig, kasseres den overalt af Mælkeforpagterne. Som Exempel angiver han, at en Landmand havde tre Kerry Køer, der fra Maj til September ugentlig gav 24 Pd. Smør. — Samme Forfatter beskriver de forskjellige Mælkeribrug i Irlands forskjellige Egne. Saaledes fortæller han, at der i Grevskabet Wichlow blev opdrættet en stor Mængde Lam for det dublinske Marked, og Mælkeproduktionen blev benyttet til »Patning for Lam«. Endog 40 sh. betaltes for Stykket af Lam, der vare fedede ved Ko-Mælk ved Siden af Faarets Mælk. Lammene bleve tvungne til at fortære store Mængder af Komælk, og efter det Antal af Køer at dømme, hvis Mælk siges at være benyttet til Fedning af Lam, maa det have været et enormt Kvantum Mælk, der har været anvendt paa denne Maade.

Det sydlige Irlands Mælkeribrug var paa Arthur Youngs Tid, for over 100 Aar siden, meget lig de nuværende Forhold dersteds. — Køerne bleve lejede ud til Mælkeforpagterne. Og f. Ex. i Omegnen af Mallow betaltes for Sommeren 50—70 sh. for hver Ko. Der forudsattes, at Køerne gave mindst to Gallons (c. 19 Pd.) Mælk daglig, og Køer med mindre Mælkeydelse kasseredes. Omtrent halvanden Acres Græsland var nødvendig til en Ko. Og Prisen paa Smør var den Gang 38—42 sh. pr. Cnt. — Allerede paa den Tid var Cork og Waterford de vigtigste Pladser for den irske Smørexport; og det var c. 1770, at

den store Smørbørs blev indrettet i Cork*), der igjennem den lange Periode har havt en altid stor om end noget vexlende Betydning for den hele Smørhandel og Smørproduktion.

I sidste Fjerdedel af foregaaende og første Fjerdedel af dette Aarhundrede har der aabenbar været en meget livlig Udvikling af den irske Smørindustri. Paa den Tid var Udførselen fra Irland til England i stadig og stærk Stigen, medens den 1790 beløb sig til 198,149 Cwt., 1810 var 303,586 Cwt., var den 1825 endog 422,883 Cwt. Og irsk Smør udførtes samtidig i store Mængder til fjerne Lande, f. Ex. Vestindien, hvor det saltede irske Smør var meget efterspurgt paa Grund af dets store Holdbarhed.

Med disse gunstige Forhold fra Aarhundredets Begyndelse for Øje skulde man, naar man seer hen til Udviklingen, de andre evropæiske Mælkerilande have gjennemgaaet i de sidste to Menneskealdre, vente nutildags at finde langt bedre Tilstande og et langt mere udviklet Mælkeribrug i Irland, end Tilfældet tilnærmelsesvis maa siges at være. Grundene til de nuværende kummerlige irske Forhold ere mange forskjellige; men de ere utvivlsomt hovedsagenlig at føre tilbage til den store Hungersnød i Midten af dette Aarhundrede og de fortvivlede politiske Stridigheder. Til Belysning af dette Forhold tjener f. Ex. et lille Uddrag af Irlands landøkonomiske Historie i Easons Almanac for 1887:

»Den nuværende Tilstand af Irlands agrariske Spørgsmaal skriver sig fra Hungersnøden. Da begyndte Tilstande og nye landøkonomiske Forhold, der stærkt opfordrer os til omhyggelig at stille os klart for Øje og tage under Overvejelse de politiske og økonomiske Forandringer, der have fundet Sted i de sidste 10 Aar. Kun faa af de Mange, der skrive om det »irske Landspørgsmaal«, tage tilbørligt Hensyn til Lan-

*) Se »Smørmarkederne i Cork og Kjøbenhavn« af Grosserer Poul Rützow. T. f. L. 1887. S. 273–281.

dets økonomiske Historie, som belyser og forklarer mange af de Vanskeligheder, de irske Land-Reformer have mødt.

Indtil Midten af sidste Aarhundrede var Irland næsten udelukkende et Græsland, hvorom Digteren Spencer i Slutningen af det sextende Aarhundrede skriver: »det er en udmærket Jordbund for Kvæg og særlig skikket for Opdræt, men for Korn egner det sig af Naturen slet ikke,« Denne Tilstand hidrørte dels fra de naturlige Forhold og dels fra Uvidenhed og daarlige Regjeringer. Og Landet var kun tyndt befolket. Midt i det syttende Aarhundrede var der kun $1^1/_4$ Million Indbyggere paa den 1530 □ Mile store Ø. Hundrede Aar senere var der c. $2^1/_2$ Mill. Mennesker. Og da (midt i det attende Aarhundrede) begyndte en stor økonomisk Forandring, idet Irland hurtig gik over fra at være et Græsland til at blive et agerdyrkende Land. Hovedaarsagen til Forandringen var den forøgede Efterspørgsel efter Fødevarer i England, hvor Opdagelser og Opfindelser havde sat frisk Liv i Industrien og ført til en hurtig Forøgelse af Befolkningen. Kornlove og evropæiske Krige forøgede de gunstige Betingelser, og det irske Parlament fremskyndede Forandringen. Tidernes fremadskridende Tilbøjelighed anerkjendtes og ad Lovgivningens Vej opmuntredes Agerdyrkningen paa kunstig Maade f. Ex. ved at begunstige Exporten af Korn. Tipperary og Limerich's rige Græsgange bleve brækkedo op, og Befolkningen tiltog med umaadelig Hurtighed. 1792 naaede den 4 Mill., og 1805 var den voxet til næsten $5^1/_2$ Mill. Men Befolkningen stod i social Henseende meget lavt. Kartoflerne gav Overflødighed af Føde; men de andre nødvendige Betingelser for et civiliseret Liv vare i Virkeligheden ikke til Stede. Forskjellige Omstændigheder bevirkede, at Godsejerne forsøgte at forøge Befolkningens Tiltagen, som i 1841 naaede op til 8,200,000; en Befolkning tættere end den paa den Tid fandtes i noget andet Land i Evropa med Undtagelse af Belgien, Sachsen og England.

Hungersnøden, fremkaldt ved Kartoffelmisvæxten i 1846 og følgende Aar, forandrede alt dette og førte til en hurtig Aftagen af Befolkningen og en gradvis Tilbagegang fra Ager-

dyrkning til Græsland. Men Professor Cairnes har paavist, at Indførelsen af Frihandel vilde i sig selv have ført til disse økonomiske Forandringer, selv om en Kartoffelsygdom aldrig var indtraadt. »Alle de afgjørende Omstændigheder i Irlands industrielle Økonomi, som den var i 1846, vare fremkaldte ved Opretholdelsen af Agerdyrkningen, og for det System fældede Frihandelen den uundgaaelige Dom.«

Nu er Irland igjen et stærkt udpræget Græsland, i det Forholdet stiller sig saaledes, at af det hele Areal maa 76 Procent betragtes som dyrket; men deraf ere de 60 Procent Enge og permanente Græsgange, medens kun de 14 Procent er benyttet til Dyrkning af Korn og Kartofler. Og samtidig med denne Tilbagegang i Jordens Benyttelse er Befolkningen aftagen til at være ikke fuldt 5 Millioner. Stærkest aftog Indbyggerantallet i selve Hungersnødaarene ved Død og Udvandring, men Nedgangen er stadig vedbleven og synes endnu at fortsættes, og Aarsagen dertil er ikke alene Udvandringen; men Statistikken godtgjør, at Ægteskabernes og Fødslernes Antal ere uforholdsmæssig smaa og stadig aftagende; medens alene Antallet af Døde procentvis svarer til Forholdene i andre Lande.«

Jeg maa imidlertid antage, at Udvandringen indirekte ogsaa er Skyld i det forholdsvis ringe Antal af Ægteskaber og Fødsler. Thi i Sommer havde jeg ofte Lejlighed til at se de uhyggelige og hjærteskjærende Scener, der finde Sted paa Jernbanestationer og Dampskibspladser, naar Emigranterne tage Afsked med de tilbageblivende Slægtninge og Venner. Og der viste det sig, at gjennemgaaende vare de Bortdragende unge, sunde Mennesker af begge Kjøn, hyppigst mellem 15 og 30 Aar. De Tilbageblivende vare derimod for en stor Del elendige, hylende, pjaltede og fordrukne Individer, der saa ud til i nær Fremtid at maatte optages paa en af de store Fattiggaarde eller Sindsygeanstalter, som man seer i enhver nok saa lille By.

Det vil føre for vidt her at søge at udvikle de for-

tvivlede politiske Forhold, der nu af Irlænderne selv tillægges den hele Skyld for den bestaaende Elendighed, man nu møder i de fleste Egne, hvor man skulde synes, at der fra Naturens Side forelaa herlige Betingelser for et indbringende Mælkeribrug paa den gode, frugtbare Jord, der de fleste Steder dækker den underliggende Kalksten. — Hovedaarsagen til Striden er, at Irlænderne ikke selv eje deres Jord, men skulle svare Afgift af den til Godsejere, der i Reglen leve i England eller paa Fastlandet. Tidligere har denne Afgift maaske ofte været urimelig høj; men de nu bestaaende Love ere absolut til Gunst for Forpagterne, og disse kunne ikke nu forurettes af Godsejerne, ja ikke engang forulempes af dem, naar de blot selv ville stille deres Sager fornuftigt. Men hos mange af de katholske Irlændere savnes Flid, Sparsommelighed og Renlighed i en saadan Grad, at man umulig hos dem kan vente at finde noget velordnet og produktivt Mælkeribrug. De leve af Kartoffeldyrkning og Svineavl, og selv om de kunne, vil eller tør de ofte ikke betale deres Afgift til Godsejerne, der i mange Tilfælde aldeles raadvilde se sig berøvet al Indtægt af deres retmæssige Ejendomme. Hvor man træffer Protestanter og særlig Skotter, er i Reglen baade Jorden og Besætningen i god Orden og ofte meget produktiv; men de fleste Steder er det ikke raadeligt for Fremmede at give sig i Lag med Jordens Dyrkning; thi de katholske Irlændere betragte sig som Jordens retmæssige Ejere og ville for enhver Pris forhindre, at andre faa Fordel af, hvad de mene at have Hævd paa. Talrige Exempler kunne fremføres til Oplysning om dette Forhold, jeg skal indskrænke mig til et.

Fra 5te til 8de August boede jeg paa Jernbanehotellet i Killerney for der at overvære et Grisemarked den 6te og et Kvægmarked den 8de, og samtidig gjorde jeg daglig lange Fodture i det omliggende Grevskab, Kerry. Dette udgjør den sydvestlige Halvø af Irland og er noget af det mest bjergrige og daarligste Land, der findes paa Øen. Det er en vidunderlig smuk Egn, der besøges særlig af

amerikanske Turister, men paa Grund af den noget afsides Beliggenhed og de meget lave Afgifter (0—5—10 Kr. pr. Td. Land), der altid have været almindelige dèr, har Egnen i mindre Grad været Skuepladsen for de politiske Kampe end de mere frugtbare Grevskaber. — Paa min Vandring ud til en Landsbyskole en dansk Mil Nordøst for Byen, forbausede det mig at se mange forholdsvis vel vedligeholdte Huse, hvis omliggende Marker for en Del vare dyrkede. Skolen var et stort, grundmuret Hus med to rummelige Klasseværelser, men der undervistes ikke, fordi det var Lørdag. Talrige Politikonstabler færdedes paa Vejene med Karabinen i Arm, men Beboerne saa nogenlunde fredelige ud. Paa smaa, tohjulede Vogne, forspændte med et Æsel eller en Mule, førtes de forskjellige Produkter til Byen, og pudsigt var det at se de mange smaa Forpagtere med høj Hat, aaben Vest, Spidskjole og Knæbenklæder spadsere til Marked med deres Gris, som de havde bundet et Reb om det venstre Bagben. Da Skolelæreren allerede var gaaet til Markedet, kom jeg til at tale med en anden Mand, der ogsaa skulde til Byen, og som jeg saa fulgtes med. Da han hørte, at jeg var dansk og interesserede mig for Mælkeribruget, fik han snart Munden paa Gang. Først vilde han tale om Gladstone og spørge mig ud om vore politiske Forhold; men snart fik jeg ham til at fortælle mig om de stedlige Landbrugsforhold. Og da jeg udtalte min Forundring over her i denne bjergrige og magre Egn at se saa mange beboede og velvedligeholdte Huse, sagde han, at nu vilde snart ogsaa denne Egn blive øde*), thi nu vare de blevne tvungne til at slutte sig til Agitationen (det forbudte, men nu mest indflydelsesrige og virksomme politiske Selskab, hvis vigtigste Opgave er at fratvinge Godsejerne al Ejendomsret ved at berøve dem enhver Indtægt af Jorden).

*) Som Bladene have meddelt, har Grevskabet Kerry i Efteraaret 87 og denne Vinter været Skuepladsen for de mest rædselsfulde Voldshandlinger med Mord og Brandstiftelser.

Han pegede paa en Ejendom, hvorom han fortalte mig, at der var for faa Dage siden Forpagteren bleven sat ud, fordi han i tre Aar ingensomhelst Afgift havde betalt. Og der var nu indsat en ny Forpagter, en tidligere Frøhandler, der boede der alene med to Politikonstabler, hvoraf stadig den ene maatte holde Vagt ved Huset og den anden følge med Manden, naar han gik i Marken for at se efter Kvæget; thi han vidste, at han intetsteds var sikker; og havde han ikke Politikonstablerne, vilde han allerede være bleven skudt; nu kunde han vente, at Gaarden vilde blive brændt af over Hovedet paa ham, og saa vilde Jorden komme til at ligge øde. Agitationen skulde nok besørge det; thi nu var den bleven virksom dèr paa Egnen. Han selv boede paa det tilstødende Gods og havde en Ejendom paa 45 Tdr. Land, hvorpaa han holdt en Hest, et Æsel, 8 Køer og en Del Kalve, og hvoraf han hidtil havde svaret 15 £ (c. 6 Kr. pr. Td. Land), og han havde en udmærket flink Godsejer (a tip-top of a landlord), men han havde ligesom de andre nu maattet forpligte sig til ikke mere at betale Godsejeren Afgiften*), men lade denne tilflyde Agitationens Kasse, og han nævnte flere Godsejere, der skulde ruineres derved, at Agitationen forbød de omboende Forpagtere at sende deres Kvæg til Græsning paa de nu fuldstændig ubenyttede Ejendomme, hvor det heller ikke kunde nytte, om Godsforvalteren lod Græsset gjøre til Hø, da det saa vilde blive brændt om Natten, inden Auktion kunde finde Sted. — Senere paa Dagen traf jeg paa Markedet Skolelæreren, hvis Fremstilling fuldstændig stemmede overens med den anden Mands, Skolelæreren var en yngre Mand, var totalafholdende og syntes ret arbejdsom. Selv havde han forpagtet en lille Ejendom, hvoraf han hidtil havde betalt c. 5 Kr. pr. Td.

*) Ved Slutningen af 1885 indestod i irske Banker c. 33 Mill. £. Og en stor Del af denne Kapital tilhører irske Forpagtere og vil, naar Lejligheden bliver god og Konjunkturerne gunstige, kunne benyttes til Kjøb, Opdyrkning og Forbedring af Land.

Land, og han havde »ligesom de andre maattet slutte sig til Agitationen.«

En stor Mængde Ejendomme bleve ledige i Hungersnødaarene, og mange ere blevne det, fordi Forpagterne dels ere blevne drevne ud fra dem og dels frivillig ere emigrerede. Og Husene ere snart blevne brændte af, eller Taget og Skorstenene ere revne ned af Godsforvalterens Folk, naar der ikke har været Udsigt til igjen at faa Huset beboet. Brugeren eller Ejeren skal nemlig svare en Skat af hvert Ildsted, og derfor kan det ikke betale sig at lade det staa ubenyttet. Endvidere nedrives Husene ofte, fordi Godsejeren kun ejer Jorden, men Bygninger og alt andet tilhører Forpagteren; bliver denne sat ud, maa Huset gjøres ubeboeligt for at forhindre ham i atter at tage Ejendommen i Besiddelse. Paa store Strækninger f. Ex. mellem Dublin og Kildare og endnu mere længere Syd paa til Waterford, seer man Snese af Ruiner af Landejendomme. Og man maa uvilkaarlig tænke paa Beskrivelserne fra den sorte Pests Tid ved at se f. Ex. store Møller med deres enorme Vandhjul staa ubenyttede hen og kun møde et Par Politikonstabler, der med opmærksomt Øje se efter, hvad Vej man gaaer. Møllerne ude paa Landet ere overflødige. Byerne tage indisk Hvede, og de tidligere irske Kornagre gro til med Ukrud. F. Ex. i Omegnen af Kildare kan man gaa halve Timer og ofte længere uden at træffe noget beboet Hus. Talrige Hegn inddele den frugtbare Jord i en stor Mængde smaa Marker, hvoraf mange synes stærkt at trænge til at blive drænede eller udgrøftede. Og indenfor Hegnene sees ofte ikke et eneste Kreatur. Ukrudtet faaer Lov at blomstre, bære Frø og brede sig.

Nærmere beseet viser det sig, at Hegnene aabenbart hyppig have været Arnestederne for Ukrudet, der derfra breder sig, kvæler Græs og Kløver og til Slut dækker hele Marken. Og underligt er det her at se en Mark tilgroet med Bregner, en anden med Christtorn og Enebær, en tredie fortrinsvis med Siv, en fjerde med Tidsler o. s. v.;

men det mest karakteristiske Ukrud er dog Eng-Brandbæger (*Senecio Jacobæa*, irsk Ragwort), som intet Kreatur rører, og Tornblad (*Ulex europæus*, irsk Gorse eller Furze), der nogle Steder dyrkes som Foderplante og afhugges hver Vinter, men som overladt til sig selv hurtig bliver en indtil et Par Alen høj, stærkt grenet, grov Busk med skarpe Torne, spidse Blade og talrige gule Blomster og uldhaarede Bælge. — Saaledes tilgroet med Ukrud kommer en stor Deel af det i permanent Græs liggende Land til at være næsten aldeles uproduktivt, og mere eller mindre danne de fleste irske Græsmarker en skjærende Modsætning til de omhyggelig passede hollandske og belgiske vedvarende Græsgange, hvor, som jeg kort Tid forinden havde seet paa Højsletterne omkring Herve, Øst for Liège, ikke en Ukrudplante taales og Gjødningen daglig spredes.

Efterhaanden som Landboerne gaa bort, og Markerne komme til at ligge ubenyttede, aftager ganske naturlig ogsaa Kreaturernes Antal. 1872 fandtes paa Irland 1,551,784 Malkekøer, 1878 var der 1,484,238, men i 1886 fandtes kun 1,418,726. Irland maa nu saaledes antages at have netop dobbelt saa mange Malkekøer som Danmark, hvor Antallet er noget over 700,000.

Tidligere fandtes flere specielle irske Kreaturracer, saaledes foruden Kerrykvæget baade en kullet og en langhornet. Men i hele dette Aarhundrede har Krydsning funden Sted i vid Udstrækning. Og nu for Øjeblikket er den langt overvejende Del af de irske Kreaturer en heterogen Blanding af Korthorn, Ayrshire, langhornet og hollandsk Kvæg. De fleste Individer ere ikke specielt udprægede Malkedyr, men gjennemgaaende er det velbyggede, krydsbrede og ret store og kraftige Kreaturer. Men Hud og Haarlag er i Almindelighed grovt, hvad der naturlig hidrører fra den Omstændighed, at de fleste Besætninger gaa ude paa Græs hele Aaret og selv om Vinteren, i det mindste flere Timer daglig. Stalde, som vi have dem, findes kun meget sparsomt; de fleste Kohuse

ere kun at betragte som Skure eller Halvtage, hvorunder Kvæget kan søge Ly mod Regn og Sne. Paa Marken gaa til enhver Tid Kreaturerne løse; jeg har ikke seet en Ko tøjret paa Irland. Og man seer stadig Slagtere og Handelsfolk drive endog Tyrene løse gjennem Byerne til Markedspladser og Udskibningssteder.

Nu er Kerrykvæget den eneste originale irske Kvægrace. Som Navnet antyder, hører den hjemme i Grevskabet Kerry, den sydvestligste Deel af Irland. — Kerrykoen er omtrent paa Størrelse med de smaa sortbrogede Bretonkøer i det vestlige Frankrig. Og den gjennemsnitlige levende Vægt er vistnok snarere under end over 450 Pd. De fleste ere sorte, men nogle ere ogsaa røde og enkelte brogede. Det er ret typisk Bjergkvæg med kraftige Ben og livlige Bevægelser. De siges at give forholdsvis baade megen og god Mælk og ogsaa at være lette at fede. Men de voxe langsomt. De tre Aar gamle Dyr ere ikke udvoxede. Haarlaget er meget grovt og ofte noget krøllet eller filtet. Men Dyrene komme heller aldrig i Hus, de maa baade Vinter og Sommer søge deres Føde paa Bjergene og de aabne Marker. Paa Markedet i Killarney saa jeg flere Hundrede, der aldrig havde været under Tag og aldrig havt Reb paa, som nu vare drevne til Marked, fordi der i den tørre Sommer ikke var Føde til dem paa Bjergene. De vare mærkelig tamme, ja næsten kælne og gjennemgaaende i middelmaadig Foderstand.

I lange Tider har denne lille Kvægrace været saa temmelig upaaagtet udenfor sin Hjemstavn, men i de seneste Aar gjøres der forskjellige Bestræbelser for at skaffe den Anerkjendelse og Udbredelse. Og dette er Tilfældet ikke alene paa Irland, men ogsaa i England, hvor The Royal Agricultural Society til sine aarlige Dyreskuer nu har en speciel Gruppe for Kerrykvæget. Den lille sorte Ko er Gjenstand for mange Lovtaler og kaldes »den fattige Mands bedste Ven«. Racens bedste og mest fremtrædende Egenskab synes at være Haardførhed; men hvor

ikke de lokale Forhold stille særlig store Fordringer i saa Henseende, synes der mig ikke at være nogen Grund til at indføre den, da den altid maa kaldes grov og i hvert Fald efter Udseendet at dømme i Mælkeydelserne maa antages at staa langt tilbage for andre smaa Racer som Bretonkvæget, Telemarkskvæget og det hvide, kullede Jemtelandskvæg fra det nordlige Sverig.

En i høj Grad medvirkende Grund til, at Irlands Kobesætninger indskrænkes saa stærkt, angives almindelig at være den, at det stadig bliver mere og mere vanskeligt at faa Mælkeripersonale. Saavel Malkning som Mælkens Bearbejdning udføres paa Irland af Kvinderne, og i Reglen deltage Mændene slet ikke i det Arbejde. Men de unge og mest arbejdsdygtige Kvinder gaa til Nordamerika, og særlig synes der at være stor Mangel paa Malkepiger, ikke mindst fordi de, der findes, ere saa uduelige. Almindeligt er det, at de kun ville malke 6—7 Køer hver.

Ligeoverfor Mælkeribrugets store Fordring paa Flid, Orden og Renlighed kunne de fleste irske Kvinder ingenlunde gjøre Fyldest. Mange af dem ere saa modbydelig svinske, at vi her i Landet heldigvis ville have ondt ved at finde tilsvarende Exempler. Dette Forhold giver sig tydelig tilkjende i de fleste Mælkerilokaler og den hele Mælkeridrift. Ligesom i Danmark saaledes ogsaa paa Irland findes der Kohold af meget forskjellig Størrelse. Særlig i det nordlige Irland skal Flertallet af Forpagtere kun have 3—4 Køer; men i det sydlige Irland er det meget almindeligt at træffe Besætninger paa 50—80 Malkekøer. Staaer det daarlig til med Staldene, kan Forholdet ofte siges ikke at være meget bedre med Mælkestuerne og hvad dertil hører. En stor Mængde af de mindre Forpagtere har slet ingen specielle Mælkerilokaler; men selv i Bedrifter med 30—40 Køer saa jeg ofte saavel Lokaler som Inventar i høj Grad mangelfulde. Dette hidrører vistnok for en Del fra det endnu bestaaende aparte Forhold, at »Køerne forpagtes for et Aar«. Prof. Scheldon beskriver dette Forhold saaledes: »I det sydlige

Irland er det almindeligt, at Ejerne af Malkekøer. som ikke selv ville have Ulejlighed med Mælkeribruget eller ikke have dueligt Personale, lejer deres Køer ud for et Aar ad Gangen til Mænd, hvis Kone eller Døtre kunne paatage sig Arbejdet. Den aarlige Afgift af en Ko er 9—11 £, og Mælkeforpagteren kan i Almindelighed derved have en Indtægt af 3 £ pr. Ko. Ejeren leverer Hø og Strøelse og overlader Forpagteren Jord til Kartofler og undertiden lidt Hvede og Havre, og Forpagteren har Ret til at holde Svin paa Affaldet. Aaret begynder ved Nytaar, og enhver Ko, af hvilken der betales Afgift, maa kælve før Midten af Maj. De fleste Køer kælve mellem 25de Marts og 1ste Maj.

De fleste Steder jeg besøgte, var det imidlertid Gaardens Forpagter, der ogsaa selv drev Mælkeriet, men selv dèr vare Forholdene ofte meget primitive. Gulv og Loft lode ofte meget tilbage at ønske i Mælkestuerne, hvor Flødeafsætningen foregaaer i flade Kar af forskjellig Art. Smukke, malede Træbøtter, saaledes som de bruges i holstenske Mælkerier, saa jeg aldrig, men derimod vel grimme og daarligt lavede Bøtter, runde Blikfade og brændte Fade, ligesom ogsaa nogle talte om Glasfade; men mest karakteristiske vare nogle store, firkantede Bakker af Træ, som indvendig vare beklædte med Bly; de vare ofte noget større og en hel Del dybere end vore destinonske Fade, og ligesom disse vare de stillede paa en Fod eller et Stativ. I det nordlige skal det være almindelig at kjærne Mælk, men i det mere udprægede Mælkeridistrikt i Sydirland kjærnes næsten udelukkende Fløde. Regelmæssig og velledet Syrning og daglig Kjærning er en stor Sjældenhed. Naar Flødetønden er fuld, kjærnes der; men en stor Tid af Aaret skeer det kun en Gang eller to om Ugen. Inventariet er gjennemgaaende meget simpelt; mest synes Interessen at dreje sig om Kjærnen. Denne ligner mer eller mindre den normanniske Tøndekjærne, men Meningerne vare meget delte, om den istedet-

for rund skulde være afrundet, trekantet eller ottekantet, eller sidde skjævt paa Omdrejningsaxen o. s. v.

Ikke et eneste Sted saa jeg et Ostekar eller nogetsomhelst Redskab til Brug ved Ostetilvirkningen. At Mælk kan bruges til Fremstilling af Ost syntes fuldstændig upaaagtet af de irske Landmænd og Mejersker. Hvor man i Byerne spiste Ost, var det indførte fede Varer, hyppigst af amerikansk Oprindelse.

Den skummede Mælk og Kjærnemælken anvendes til Føde for Kalve og Svin, og af begge Slags findes der mange paa Irland. Svineholdet spiller dèr en mere betydelig Rolle for Befolkningen end noget andet Sted, jeg hidtil har besøgt; men derom mere senere. Særlig i den nordlige Deel af Landet er det en aldeles forbavsende Mængde Kalve, der aarlig tillægges, ikke alene Kviekalve, men ogsaa Studekalve, hvoraf et stort Antal som aargamle opkjøbes til Græsning i de sydlige Provinser og senere som Fedestude gaa til de engelske Markeder eller som halvfede til de engelske Forpagtergaarde for at fedes færdig paa Turnips og Linkager. — Men ogsaa i de mest udprægede Mælkeriegne i de sydlige Provinser er der et forbausende stort Tillæg, hvad der for en Del er afhængig af det Forhold, at de irske Malkekøer almindelig i en forholdsvis ung Alder fedes og sælges, saaledes at stadig et stort Antal Kvier finder Anvendelse som Indskud i Malkebesætningerne. Medens vor Overskudsudførsel af stort og smaat Kvæg ikke naaer op til 100,000 aarlig, exporteres der fra Irland til Storbritanien 6—700,000 Stk. Kvæg aarlig, hvilket jo er forbausende meget, naar der sees hen til, at Malkekøernes Antal paa Irland kun er dobbelt saa stort som hos os.

I ikke ringe Grad maa Irland saaledes siges at være et kvægopdrættende Land; men der er ingen Ledelse og Plan i det, og i Reglen er det aldeles vilkaarlige Krydsninger, der foretages. Om Sommeren holdes Kalvene gjennemgaaende ret godt, og en Del fedes ved Tilskud af Majsmel og sælges inden Vinteren; men den største

Mængde kommer til i Regn og Blæst at søge Føden paa Markerne og f. Ex. i Februar og Marts 1886, da der var falden en Del Sne, saa jeg mange Steder Hundrede 9—12 Maaneder gamle irske Kalve paa Markederne i London i ligefrem ynkelig Foderstand. Forpagterne drage ikke Omsorg for som Schweizerhyrderne at have tilstrækkelig Hø i Tilfælde af langvarig Snelæg, Kraftfoder anvende de kun i meget ringe Udstrækning, og den tidligere nævnte Tornblad (Gorse), der dyrkes som vedvarende Foderplante (som Luzerne hos os) og holder sig frisk om Vinteren, gaaer i Reglen med til Hakkelse til de forhaandenværende Malkekøer.

Den engelske Regjering har allerede i dette Aarhundredes Begyndelse søgt at forbedre Forholdene paa Irland, men har ikke formaaet at overvinde Vanskelighederne. Det var Regjeringen, der af sig selv 1829 gjennemførte Katholikernes Ligestilling med Protestanterne. Og det var den, der 1831 grundede det saakaldte »nationale« Skolevæsen, fælles for alle Troesbekjendelser, hvilket efterhaanden trods det katholske Præsteskabs Modstand har vundet stor Udbredelse. De »nationale Skoler«, der nu findes hele Landet over, svarer til Almue- og Borger-Skoler i andre Lande, og Resultatet af deres Virksomhed er, at den yngre Del af den nuværende Befolkning i mange Henseender har ligefrem forbausende gode Kundskaber. Talrige Exempler traf jeg paa, at f. Ex. Forpagterkonerne, der fodrede deres Kalve, havde gode Begreber om de forskjellige elementære Fag, Dyrenes Ernæring, Gjødningens Betydning o. s. v., og de kunde baade Geografi og Historie. Der er vistnok ikke mange danske Bønder, der vide saa god Besked om Irland, som de fattige irske Landboere om Danmark. De kjendte helt godt vor Kongeslægt, det attende Aarhundredes Landboreformer o. s. v., og stadig fik jeg det Spørgsmaal, om det virkelig var sandt, at Vinteren hos os var saa streng, at vi maatte holde Køerne paa Stald det halve Aar, og altid vilde de have Forklaring paa, hvorledes Vintermælkeproduktion kunde betale sig. De vidste, at

vore Køer kælve om Efteraaret, og at vi fodre meget med Korn; men at det kunde betale sig, troede de ikke.

Men ikke nok med, at man har søgt at bibringe Børnene almindelige Skolekundskaker, man har ogsaa søgt gjennem de nationale Skoler at fremme et rationelt Landbrug ved at give Børnene Undervisning i de vigtigste Grene deraf; men de irske Tilstande synes at være et Exempel paa, at Oplysning ikke er tilstrækkelig til at bringe Velstand og Lykke hos et Folk, hvor Opsætsighed, Dovenskab og alle Udskejelser findes i stort Maal. Allerede for tyve Aar siden skrev Prof. Thomas Baldwin sin første Vejledning i praktisk Landbrug specielt til Brug for de irske nationale Skoler. Denne ældste Udgave kjender jeg ikke; den jeg har havt Lejlighed til at gjøre mig bekjendt med, og som jeg fik af den føromtalte Landsbyskolelærer ved Killarney, er fra 1886. Det er en Bog paa 222 Sider med adskillige gode Tegninger af Foderplanter, Maskiner o. s. v. Først behandles Markens Afgrøder, dernæst Besætningen, Jordbund og Gjødning, Landbrugsredskaber og endelig Driftsplan og Ledelse for store og smaa Landbrug.

Under Afsnittet om Besætningen indtager Mælkeribruget en fyldig Plads, og omend noget af det, der fremsættes, efter danske Begreber er fejlagtig, f. Ex. at Luftens Ilt under Kjærningen destruerer Fedtkuglernes Hinder og derved frigjør Smørret, synes det gjennemgaaende at være en god Fremstilling af de vigtigste Regler. Der advares saaledes imod at lade Mælkens Flødeafsætning foregaa i Sovekamrene. Manglerne ved Lergulve paavises. Der forklares, hvorfor Mælkestuen skal vende mod Nord, og at Straatag er meget anvendeligt, men at der i saa Tilfælde maa være Træloft, for at ikke altfor meget Snavs skal falde i Mælken. Det tilraades, at mindst et af Vinduerne maa være forsynet med Hængsler, saaledes at det kan lukkes op. Der paavises, at det er farligt at lade Flødeafsætningen foregaa i Blykar, fordi der kan dannes giftige mælkesure Salte. De forskjellige Kjærner beskrives. Der gives Regler for Benyttelsen af Lactometer og Hydrometer. Nødvendigheden af at malke Koen ren forklares. Ligesaa Betydningen af tidlig Skumning for Smørrets Kvalitet.

Smørrets Udvaskning og senere Tilsætning af Salt, Sukker og Salpeter gjennemgaaes og m. m.

Saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, er dette et aldeles enestaaende Tilfælde, at der saaledes gives systematisk Undervisning i de vigtigste Landbrugsfag til Landsbyskolebørn, og derfor skal jeg give de fyldigst mulige Oplysninger om de herhen hørende Forhold.

Under Irlands nationale Skolevæsen er en Afdeling specielt for Landbrugsfagene, og Direktør derfor er Prof. Thos. Carroll, der hyppig er paa Inspektionsrejser til Skolerne, og som har Embedsbolig paa og er Direktør for »Albert National Agricultural Training Institution« i Glasnevin ved Dublin. Programmet, hvorefter der arbejdes, er af følgende Indhold:

Almindelige nationale Skoler. I alle Landsbyskoler er Undervisningen i Landbrugsfagene tvungen for Drenge; for Piger er det en frivillig Sag.

Landbrugs- og Havebrugs-Skoler. Disse bestaa af Albert Model Farm i Glasnevin og Munster-Skolen ved Cork og almindelige Landsbyskoler med tilhørende Landbrug eller Havebrug.

Ved Glasnevin-Skolen er der Adgang for tre Klasser af Landbrugselever, nemlig:

I. Mandlige Landbrugselever, et otte Maaneders Kursus fra 1ste Marts til 31te Oktober.

II. National-Lærere, sex Ugers Kursus, der begynder 1ste Maj, 1ste Juli og 1ste September.

III. Kvindelige Mælkerielever, sex Ugers Kursus, der begynder 6te November og 7de Januar.

Saavel mandlige som kvindelige Elever faa Kost, Logi, Vask og Lægehjælp paa Skolen.

I. De mandlige Landbrugselever have dels fri Adgang og ere dels betalende. Til fri Undervisning udvælges aarlig 25 unge Mennesker ved de forskjellige Skolers aarlige Examen i Januar. Klassen staaer aaben for alle flinke unge Mænd paa Irland. Udnævnelsen forestaaer Prof. Carroll og Distriktsinspektørerne ved National-Skolerne. For at faa Friplads skulle de unge Mennesker (mindst 14—15 Aar gamle)

ved National-Skolernes Examen klare sig tilfredsstillende i Læsning, Arithmetik, Bogføring, Mathematik og Landbrugslære. De betalende Elever maa godtgjøre at have tilstrækkelige Forkundskaber og bringe skriftlig Erklæring om god Opførsel, Sundhed o. s. v. og forudbetale 15 £ for Kursusset. Unge Mennesker, som bo udenfor, men i Nærheden af Skolen, kunne i begrænset Antal deltage i Undervisningen mod forud at betale 4 £.

II. National-Lærere og særlig saadanne, som have Landbrug knyttet til deres Skoler, kunne blive optagne paa Skolen til 6 Ugers Kursus, og mindst tre saadanne afholdes hver Sommer, for at sætte dem i Stand til at tilegne sig et fuldstændigt Kjendskab til Indholdet af Kommissionens Vejledning i Landbrugslære (Prof. Baldwin's før omtalte Bog), og for at give dem Lejlighed til at blive praktisk bekjendte med de forbedrede Systemer af Landbrug og Havebrug. Medens en Lærer deltager i disse Kursus, vil Løn og paaløbende Udgifter erstattes ham, forudsat at hans Skole holdes aaben af en dertil kvalificeret Medhjælper eller er lukket paa Grund af en regelmæssig Ferie, som i dette Tilfælde kan forlænges to Uger. Og Lærerne faa efter Regning Rejsegodtgjørelse til og fra Skolen.

III. Mælkeriskolen. Unge Kvinder kunne optages paa Glasnewin for at blive underviste i Mælkeribrug. Medens disse Kursus vare, komme alene unge Kvinder til at bo paa Skolen. De ville altid være under Tilsyn af en erfaren Forstanderinde. Royal Dublin Society støtter Skolen ved at udsætte Belønninger, skaffe fri Rejse for Elever o. s. v. Undervisningen omfatter:

a. Pricipperne for Fodring af Køer, Kalve, Svin og Fjerkræ og Behandling af Mælken og dens Produkter.

b. Det praktiske Arbejde i Mælkeriet, saavel Smør- som Ostetilvirkningen for store og smaa Kohold, og saavel ved forbedrede Maskiner og Redskaber, som efter ældre Fremgangsmaader.

c. Tre Dage om Ugen gives Undervisning i Regning.

Skolen er forsynet med de nyeste Apparater og har

Mælkerisystemer passende for de forskjellige Størrelser af Landbrug. Betalingen for et Kursus er 3 £, der erlægges forud.

En speciel Klasse med Undervisning, som angivet under a og b, er nu ogsaa oprettet for at give unge Mænd Lejlighed til at blive bekjendt med de nye Mælkerisystemer.

Munster-Skolen har to Afdelinger, nemlig for Landbrug og Mælkeribrug, og Undervisningen er som angivet henholdsvis under I og III for Glasnevins Vedkommende; her varer dog Kursusset i Mælkeribrug i to Maaneder og gjentages tre Gange aarlig.

Men dernæst er der ogsaa Undervisning i Mælkerilære for Eleverne i de nationale Skoler. For at Kundskaber til Mælkeribrugets Principper maa kunne bibringes de kvindelige Elever i de nationale Skoler, hvor Forholdene ere passende derfor, er det bestemt at udbetale Pengepræmier til Elever, der gjøre god Fremgang i Faget. Et Mælkeri maa være i Virksomhed tæt ved Skolen og være forsynet med passende Inventar. Der maa holdes i det mindste fem Køer. Eleverne ville periodisk blive examinerede i Theori og Praxis.

Glasnevin-Skolen besøgte jeg den 30te Juli, men traf ikke Prof. Carroll hjemme. Det er en 40 Aar gammel Undervisningsanstalt. Mælkeriet er et helt Museum med en stor Mængde Redskaber og Maskiner, og som Undervisningsmateriel er der et vel drevet Landbrug, der er inddelt som tre Ejendomme af forskjellig Størrelse hver med sine Bygninger. Paa den mindste Lod var der gjennemført Staldfodring. Tilsammen var der c. 50 Køer. Paa selve Skolen var der en særdeles velindrettet Svinestald med tilhørende Plads, og der var en meget smuk Besætning af Yorkshiresvin.

Munster-Skolen, c. en dansk Mil Vest for Cork, besøgte jeg den 10. August. Den staaer under Prof. Carroll's Tilsyn, men bestyres af Mr. Andrew Smyth, som syntes at være en intelligent og kundskabsrig Mand, og saavel den meget store Skolebygning som det tilhørende Landbrug var i mønsterværdig Orden.

Der har saaledes været gjort en Del fra Regjeringens Side for at forbedre Forholdene fra Grunden af ved at søge at indvirke paa den opvoxende Ungdom; men have Bestræbelserne hidtil kun viist saa sparsomme Frugter, hidrører dette vel for en Del derfra, at, hvor saa væsentlige Nationalfejl skulle bekæmpes, der strækker en saa overfladisk Uddannelse ikke til som et Kursus paa 6—8 Uger i Virkeligheden maa siges at være. Flid, Orden og Renlighed er vel nok nogle af de Egenskaber, der ere vanskeligst at bibringe Folk, der hidtil have været blottede for dem.

Fremskridtene paa Mælkeribrugets Omraade i andre Lande have dog ingenlunde været upaaagtede paa Irland. I 1879 sendte det irske Royal Agricultural Society en Kommission til Fastlandet, bestaaende af Canon Bagot, Mr. Jas. Robertson (Frøhandler) og Mr. Dawson Milword (Godsforvalter). Og af disse tre er det særlig Canon Bagot, der har udfoldet en ret betydelig Virksomhed. Han er protestantisk Præst og boer paa Fontstown Glebe et Par danske Mil fra Kildare. Ledsaget af Cand. polyt. Harald Faber, der var stødt til mig i Dublin, gik jeg der ud en Søndag Morgen og kom til at overvære Gudstjenesten. Det er en ret frugtbar Egn, der nu er yderst tyndt befolket, ja næsten forladt, saa Canon Bagot kan udstrække sin Virkelyst udover sin gejstlige Gjerning, og det gjør han i stor Udstrækning. Ligesom »Fader Schatzmann« i Schweitz er han utrættelig til at færdes vidt omkring endog udenfor Irlands Grænser. Ofte tager han bort om Mandagen og kommer først tilbage til sin Præstegaard Lørdag Middag. Og ikke alene er han en selvskreven Foredragsholder ved alle Landbomøder og Udstillinger, men han opsøger Folk, hvor han veed, de er at finde, ved politiske Møder og a. St. Ogsaa en ret betydelig literær Virksomhed udfolder han, hyppig sees der Bladartikler fra ham, og han har f. Ex. udgivet en Del af sine Erfaringer og Iagttagelser som en lille Bog: Handbook on Dairy Factories, Creameries and Home

Dairying, hvilken jeg rigtignok finder temmelig mangelfuld, men som f. Ex. Hollænderne syntes saa godt om, at den ved Landbohøjskolen i Wageningen er bleven oversat og ledsaget med en varm Anbefaling af Direktøren.

Canon Bagot har selv et Fællesmælkeri i Dublin, Educational Dairy Co., 14 William Street, hvor en Del af Arbejdet udføres af Elever; og han har særlig virket meget for Oprettelsen af Fællesmælkerier, idet han har ment, det var den hurtigste Vej til Fremskridt, da Flertallet af Hjemmemælkerierne vare saa utilfredsstillende, og han kun vanskelig kunde faa den enkelte Forpagter til at indføre Forbedringer.

Allerede 1880 foranstaltede The Royal Agricultural Society ved Udstillingen i Clonmel, at et fuldstændigt Mælkeri blev viist i Virksomhed, ved hvilken Lejlighed Smørtilvirkningen blev forestaaet af en tysk Mejerske. Og senere er enhver Lejlighed bleven benyttet til at fremvise de nyeste Konstruktioner af Centrifuger og Redskaber. I 1881 organiserede Canon Bagot et omrejsende Mælkeri, der paa flere Steder blev viist i Arbejde i Sommerens Løb. En international Mælkeriudstilling afholdtes 1882 i Dublin. Den ovenfor omtalte Munster-Skole ved Cork oprettedes 1880, tidligere end nogen anden i de forenede Kongeriger; og 1885 fik Glasnevin sin Mælkeriafdeling. Men som et Bevis paa, hvor langsomt Fremskridtene ske, kan anføres, at der i Sommeren 1887 kun endnu fandtes 105 Centrifuger i Arbejde, og deraf var kun 43 af Burmeisters store, medens 21 vare Burmeisters smaa og 41 vare Lavals, hvoraf 6 til Haandkraft. Disse Tal fremførtes af Prof. Carroll ved Mødet i Dublin i Sommer, og i Diskussionens Løb fremkom en Doktor med den karakteristiske Udtalelse: at han tidligere havde forsøgt at samle Landmændene og tale til dem, men han var snart kommen efter, at han kun talte for uvillige Øren.

Canon Bagot har i sine Bestræbelser for at indføre Centrifugen til Bearbejdelse af transporteret Mælk

mødt megen Modstand — ikke mindst hos Handelsstanden, som var bange for at miste en hel Del af Forretningen med de talrige Landmænd, idet det viste sig, at de oprettede større Mælkerier altid skyndte sig at sælge deres Produkter direkte paa det engelske Marked. Og mere end en irsk Smørhandler søgte at overbevise mig om, at det var absolut fordelagtigst for Forpagterne hver for sig at bearbejde sin Mælk.

En af det irske Smørs værste Fejl er, som enhver irsk Smørexportør er villig til at indrømme, dets meget store Uensartethed, og for at bøde derpaa oprettes der Smørpakkerier (ligesom vi endnu have nogle i Jylland); f. Ex. blev der i Sommer oprettet et i Killarney, men disse synes at føre en underordnet Tilværelse og have ondt ved at bestaa. Store Forventninger udtaltes f. Ex. for faa Aar siden om »Golden Vein Mild-cured Butter Company«, der oprettedes i Mallow; men ved mit Besøg paa Stedet i Sommer existerede Firmaet slet ikke længere.

En meget stor Hindring mod Fællesmælkeridrifts Indførelse har her ogsaa været, at Landboerne nu en Gang vare vante til hele Sommeren igennem at have store Mængder Skummetmælk at fodre Kalve med, og det ville de ikke ophøre med; men derfor opstod de saakaldte Creameries, der arbejdede aldeles som Flødemejerierne i Sverig, idet hver enkelt Forpagter selv besørgede Skumningen hjemme, beholdt Mælken og sendte Fløden til Mælkeriet, hvor den særskilt blev kjærnet og dernæst betalt i Forhold til Smørrets Mængde og Godhed. Saadanne Creameries findes endnu paa Irland omend kun faa Steder. Paafaldende er det, at ogsaa i dette Punkt, Kalveopdræt, er det Katholikkerne, der ikke ville forlade det tilvante. Dette saa jeg f. Ex. tydelig i Mallow, hvor jeg besøgte Hr. Kupper, en Schweizer, der tidligere har været knyttet til den i Limerich værende Fabrik for condenseret Mælk, og som nu har startet en ny Fabrik »The National Condensed Milk Co. limited's Factory« i Mallow. I den forholdsvis ret tæt befolkede Egn bo Katholikker og Prote-

stanter imellem hverandre, og med Hr. Kupper besøgte jeg en halv Snes af hans Mælkeleverandører, der næsten alle vare Protestanter, medens flere Katholikker, vi vare inde hos, fordi Fabrikken kunde bruge noget mere Mælk, ikke vilde slutte Akkord, fordi de vilde vedblive med deres Kalveopdræt, og det nyttede aldeles ikke, at Hr. Kupper gjorde dem opmærksom paa, at alt Kvæg og særlig Kalve stadig gik lavere i Pris, — de vilde blive ved det tilvante.

Nu synes imidlertid nogle Steder Fællesmælkerierne at være komne i god Gænge, og enkelte af dem jeg besøgte vare meget store. Dette var saaledes Tilfældet med Clonmel Creamery, der ejes af een Mand. Dennes Søn viste mig omkring, og han angav mig, at de i Juli Maaned daglig havde modtaget henimod 40,000 Pd. Mælk, men havde brugt over 30 Pd. Mælk til et Pd. Smør. — Mælken kjøbtes af 110 Landmænd i en Afstand af indtil halvanden dansk Mil, og mange af Leverandørerne havde over tyve Køer. Mælken betaltes den 2den August med $4^1/_4$ d. pr. Imp. Gal. (lidt over 3 Øre pr. Pd.) og den skummede Mælk blev taget tilbage til Kalveopdræt til 1 d. pr. Gal. ($^4/_5$ Øre pr. Pd.), medens den solgtes i Byen til lidt over en Øre pr. Pd. Det blev meget beklaget, at Mælkemængden om Vinteren var saa lille; de havde endog i længere Tid været nede paa 5000 Pd., og højeste Pris om Vinteren havde været $6^1/_2$ d. pr. Imp. Gal. (s. 5 Øre pr. Pd.) Hele Mælkeriet var temmelig fabrikmæssig indrettet. Skumningen besørgedes ved tre store Burmeister & Wains Centrifuger, og der fandtes en Kjærne fra Bradford i Manchester, der paa en Gang kan levere 700—1000 Pd. Smør. Allerede i Foraaret 1886 saa jeg i Bradfords Værksted den første saadanne Kjæmpekjærne under Arbejde; nu ere allerede adskillige af dem i Brug. Kjærnen, hvoraf jeg har seet en mindre Udgave hos Condensed Milk Company i Cham i Schweiz, maa nærmest beskrives som en stor liggende Cylinder, hvori roterer en Axe med to store Vinger, og ca. $^1/_4$ af hele Cylinder-

fladen er til at lukke op, saaledes at to eller flere Mejersker samtidig kunne være beskjæftigede med at tage Smør op. Fordelen ved Kjærnen skal særlig være, at den fremmer Arbejdet og Smørrets Ensartethed; men hvorvidt den er formaalstjenlig, skal jeg lade staa hen; paa mig gjorde den ingenlunde noget tiltalende Indtryk. Særlig maa det ansees for uheldigt, at Lejerne for den liggende Axe ville forurene Smørret, og med Tiden blive de utvivlsomt utætte.

Clonmel Creamery søgte ligesom de fleste af de andre større Mælkerier, jeg besøgte, at give deres Produkt en saa tiltalende Emballage som mulig. Der benyttedes meget nette lyse Bøgefoustager af forskjellig Størrelse, medens det store Antal af Forpagtere, der hver for sig nedslaa Smør, endnu udelukkende benytte mørke Egefoustager, hvis Baand ikke ere afbarkede.

Det mest velindrettede og mønsterværdige Mælkeri, jeg saa, var ubetinget Midleton Dairy ved Jernbanestationen af samme Navn noget Øst for Cork; det var kaldt tillive af G. Fitzgerald, der er Godsforvalter og selv driver Hovedgaarden (Home-estate Midleton). Hans praktiske Landbrug var det mest velordnede, jeg saa paa Irland, men jeg har ogsaa kun sjælden seet det bedre i andre Lande. Manden er meget berejst (1884 var han i Danmark) og var lige hjemkommen fra Nordfrankrig. Med stor Gjæstfrihed og Imødekommenhed søgte han at sætte mig ind i de derværende Forhold. Han havde selv paa Hovedgaarden en Besætning paa c. 100 Malkekøer, der i Øjeblikket staldfodredes paa Grund af Sommertørken. Og han havde fortrinlige Korthornstyre, indkjøbte fra Mr. Edward bekjendte Malkebesætning i St. Albans. To Aargange Tillæg var særdeles smukt og ensartet. Og paa en fjernere Gaard havde han en ren Kerry-Besætning. Til Vinterbrug dyrkedes i stor Maalestok foruden Rodfrugter baade Tornblad og Kaal, og ved Siden deraf fandt Mr. Fitzgerald det meget økonomisk at anvende indkjøbt Kraftfoder. Malkningen udførtes af Kvinder i propre

Malkedragter, og hver maatte malke tolv Køer. Staldene lode intet tilbage at ønske i Properhed, og paa den store Gaard var alt i priselig Orden.

For paa bedste Maade at udnytte Mælken fra Hovedgaarden og de nærmest liggende Forpagtergaarde, der tilsammen havde c. 700 Køer, var der for et Par Aar siden bleven lejet en stor Bygning umiddelbart ved Jernbanestationen, og der var nu et særdeles hensigtsmæssigt Mælkeri. Skumningen foregik med to af Petersens Centrifuger fra Hamburg (liggende Axe). Og oprindelig var Bestemmelsen, at der skulde laves usaltet Smør for London; men efterhaanden var man kommen over til at salte let (3—4 pCt. Salt) næsten alt Smørret, fordi det saaledes behandlet fandt sikrere Afsætning til gode Priser. En Del af Smørret herfra blev sendt bort i en Emballage, der lignede den, der bruges i Tyskland til Postforsendelser, smaa firkantede Trækasser til bestemte Smørmængder, som gik direkte til Familier i Byerne baade paa Irland og England.

Dette at kunne sende Smør og tyk Fløde med Pakkeposten som Frimærkepakker over hele de forenede Kongeriger, altsaa til London og alle Byer, er en Begunstigelse, som Mælkeriets Forkjæmpere have faaet udvirket for kort Tid siden, og som mulig i Fremtiden vil spille en stor Rolle netop i Konkurrencen med dansk Smør. Thi derved bliver det muligt at lade Smørret hurtig komme selve Forbrugeren i Hænde, hvad der har den allerstørste Betydning ved en Vare af saa ringe Holdbarhed som Fløde og frisk Smør.

Bestræbelserne for hensigtsmæssig Forsendelse paa Jernbaner og Dampskibe have ogsaa paa forskjellig anden Maade været frugtbringende. Særlig maa det fremhæves, at i den varme Aarstid foregaaer Forsendelsen af Smørret saa vidt mulig udelukkende om Natten, og der er bygget specielle Smørvogne. Paa Jernbanestationen i Tralee blev jeg saaledes opmærksom paa en lysegraa Jernbanevogn, hvorpaa var malet »Butter«. Ved nærmere

Undersøgelse viste det sig, at indvendig var den kalket. Vognens Sider vare dobbelte med et mellemliggende c. 3 Tommer tykt Luftlag, og over Loftet var der i et Par Tommers Afstand anbragt en stor Skjærm af Bølgeblik, der rakte ud over Vognens Sider og skulde tjene til at formindske Solstraalernes uheldige Paavirkning.

Hvad iøvrigt Smørrets Omsætning angaaer, foregaaer den næsten udelukkende paa Markeder, særlig forsaavidt Talen er om Forpagternes Smør i den sædvanlige irske Pakning. En Gang eller to om Ugen, naar Foustagen er fuld, og om Vinteren kan det vare flere Uger at fylde den, bringer Landmanden sit Smør til Marked, der paa bestemte Ugedage afholdes i enhver næsten nok saa lille By. Idet jeg iøvrigt henviser til Grosserer Rützou's Beskrivelse af Smørmarkedet i Cork, T. f. L. 1887 S. 273—81, maa jeg dog bemærke, at et saa udviklet og velledet System med daglig Marked alene findes i Cork. I Limerich f. Ex., hvor jeg af Mr. Andrew, den herværende Repræsentant for Cooperative Wholesale Society, var introduceret til Mr. Stok, den derværende Repræsentant for samme Firma, er der kun Marked Onsdag og Lørdag, i Tralee, Clonmel o. s. v. endog kun én Dag om Ugen. Men overalt er der offentlige Torvehaller, hvor Forretningen begynder til et bestemt Klokkeslet, hvilket tilkjendegives ved Ringning, og en halv eller hel Time efter forsvinde Kjøbmændene bort til Markeder i Nabobyerne eller hjem til deres Kontorer og Lagre. Klassificering af Varerne og Auktion, saaledes som i Cork, finder ikke Sted. Kjøbmanden har selv bedømt hver enkelt Foustage, han har kjøbt, og selv med Sælgeren eller dennes Kommissionær fastsat Prisen, han vil give. Hans Medhjælper besørger det øvrige ved Handelen og Smørrets Forsendelse.

England og særlig de vestengelske Byer, som Bristol, Liverpool og Glasgow modtoge de største Mængder af det irske Smør. Men en Del sælges ogsaa længere bort. Der exporteres Smør i hermetisk Pakning til oversøiske Pladser; og fra flere Sider blev det sagt mig, at det var

helt betydelige Mængder, der særlig fra Cork udskibedes i de sædvanlige Egefoustager til Lissabon og andre Pladser i Portugal og Spanien.

Medens Irland er noget mere end dobbelt saa stort som Danmark og har en to og en halv Gang saa talrig Befolkning, og det samlede Kreaturhold er ca. to og en halv Gang saa stort, medens specielt Antallet af Malkekøer kun er det dobbelte af vort, saa er Svineholdet meget nær tre Gange saa stort paa Irland, som det er her i Danmark. Ogsaa i Svinebestanden har der været nogen Tilbagegang i de seneste Aar; men derimod synes der at have været Tiltagen i Export saavel af Flæsk som af levende Svin, men derom har det ikke lykkedes mig at faa fuldstændige Oplysninger.

Medens vi Danske for en stor Del have produceret Svin fra Hamburgs Marked, og først i de senere Aar ere blevne nogenlunde rigelig forsynede med Slagterier, der beskjæftige sig med direkte Bacon-Export til England, har denne sidste Industri længe været almindelig paa Irland, som derved tidligere blev tvungen ind paa Frembringelsen af den magre Kvalitet af Svin. Den Overgang i Produktion fra fedt til magert Flæsk, hvori det danske Landbrug nu tildels befinder sig, og som er nødvendig for at tilfredsstille det engelske Markeds Fordringer, kan nu paa Irland betragtes som et tilbagelagt Stadium. I London betales regelmæssig de højeste Baconpriser for irske Slagteriers Mærker, og saa længe det er Tilfældet, maa vi Danske rimeligvis paa adskillige Punkter have betydelig at lære paa Irland, hvad denne Produktion angaaer. Det irske Bacons Anseelse paa Markedet skyldes særlig de store irske Slagteriers ihærdige Arbejde, og derfor vil jeg strax gjengive en Tale, som Mr. A. W. Shaw fra Limerick holdt ved Mælkerimødet paa Irland sidste Sommer; thi fra alle Sider blev han angivet mig som en af de Mænd, der paa dette Omraade har udrettet mest, og ved mit

Besøg hos ham 3die og 4de August udtalte han sig i alt Væsentligt, som her følger:

»Jeg er Hovedinteressent og Bestyrer af Rigets næststørste Svineslagteri, hvor der behandles 120,000 Svin i Løbet af et Aar, og ved Siden deraf er jeg Svineopdrætter efter en stor Maalestok, idet jeg selv tillægger og feder et til to Tusinde Svin aarlig. Først og fremmest ønsker jeg at henlede deres Opmærksomhed paa Betydningen af det irske Bacons Kvalitet. For faa Aar siden var det meget vanskeligt at finde Svin, der vare passende for det engelske Marked, — det var den Gang Markedets Fordringer sloge om fra fedt til magert Flæsk; — fra Flertallet af Svineopdrætterne var det yderst vanskeligt at faa det virkelig magre Bacon. Landmændene vedbleve at benytte Egnens grove Søer og Orner og producere overfedede Svin, som aldeles ikke svarede til Kundernes Fordringer. Men af bedste Evne arbejdede vi paa Fremskridt i Grevskaberne Limerich og Clare (Syd og Nord for Shannon). Fra en Slagters Synspunkt skyldes en ikke ringe Del af Fremskridtet i Svinenes Kvalitet Indførelsen af Champion-Kartoflen, som i flere Henseender har været til Gavn for Irlands Landmænd. Skal Priserne paa Flæsk sammenlignes med Priserne paa Oxekjød, saa kan der ikke være noget Spørgsmaal om, at selv om Svineholdet i det sidste Par Aar ikke har været særlig fordelagtigt, saa har det dog været Landmændenes bedste Støtte, fordi Svin altid kunne finde Afsætning. I det mindste paa Irland er der intet Tidspunkt af et Svins Liv, paa hvilket det ikke kan sælges. Og hvad angaaer Omsætningen af Bacon, er der ingen Tvivl om, at den er tiltaget betydelig i de seneste Aar. Rimeligvis er den tredoblet i de sidste tyve Aar, og nu betragtes mildtsaltet Bacon som en nødvendig Husholdningsartikel, for hvilken Efterspørgsler synes endnu snarere at tiltage end aftage.

Den allerstørste Vægt maa der lægges paa at tilvejebringe Svin med et tyndt Lag Spæk. Forskjellen mellem to Svin, af hvilke den ene har en passende Mængde magert Kjød ved Siden af et tyndt Lag Spæk, og det andet er over-

fedet — er 10 sh. pr. Cvt. Og jeg troer, at der overhovedet i Øjeblikket ikke findes nogen Baconproducent, der med fuldt Overlæg vil kjøbe Fedesvin. Paa Londonmarkedet var i sidste Uge Prisen paa magert Bacon 66 sh. og fedt do. blev betalt med Priser fra 54 sh. og nedefter. Det er af allerstørste Betydning for Landmændene, at de have Svin af bedste Kvalitet at sende til Slagteriet; thi det er Opdrætteren, som kommer til at bære Tabet, dersom Baconen er for fed. En stor Del af Dadlen for Fortsættelsen af Produktion af Fedesvin tilkommer Landbrugsselskaberne. Aar efter Aar har mit og andre irske Firmaer skreven til Landbrugsselskaberne og søgt at bevæge dem til at være mere omhyggelig og nøjeregnende ved Svinenes Præmiering. Meget sjælden er vor Anmodning bleven tagen til Følge, og Landbruget har maattet lide derunder. Fornylig var jeg til et Dyrskue, og jeg saa Præmierne blive tildelte til Svin, der med stor Uret bleve betegnede som Dyrskuets bedste Dyr; thi de vare fuldstændig værdiløse som Tillægsdyr, hvor der skal produceres god irsk Bacon. Mager Flæsk er hvad Publikum ønsker, og ingen Mennesker vil have andet. Og spørges der, hvorfor fedt Flæsk er bleven usælgeligt, medens magert Flæsk er efterspurgt, maa der svares, at tidligere blev magert Flæsk haardt og uappetitligt, men nu ved den mere milde Saltning er det magre Flæsk mere fordøjeligt end det fede. Men desuden maa jeg antage, at Publikums Smag ogsaa ligeoverfor Oxekjød og Bedekjød har vendt sig imod Fedt. Vi maa følge med Tiden, Publikum vil ikke spise fedt Kjød, og saa er det meningsløst at søge at stoppe det i Halsen paa dem. Og hvad Racen af Svin angaaer, er den nu saa god i Grevskabet Kerry som nogetsteds i Verden.

Fordringerne til en god Gris ligner Fordringen til en god Hest, ja meget nær en Jagthest. Jeg har med stort Besvær søgt at frembringe et Dyr, der i lige høj Grad kunde være formaalstjenlig for Landmanden og Slagteriet. Jeg begyndte med de store Yorkshiresvin, som give mange Grise og ere fortrinlige Ammer; men det var mig ikke mulig at faa dem lette i Hovedet, og de vare meget tilbøjelige til at give

Tegning af to Sider Bacon.

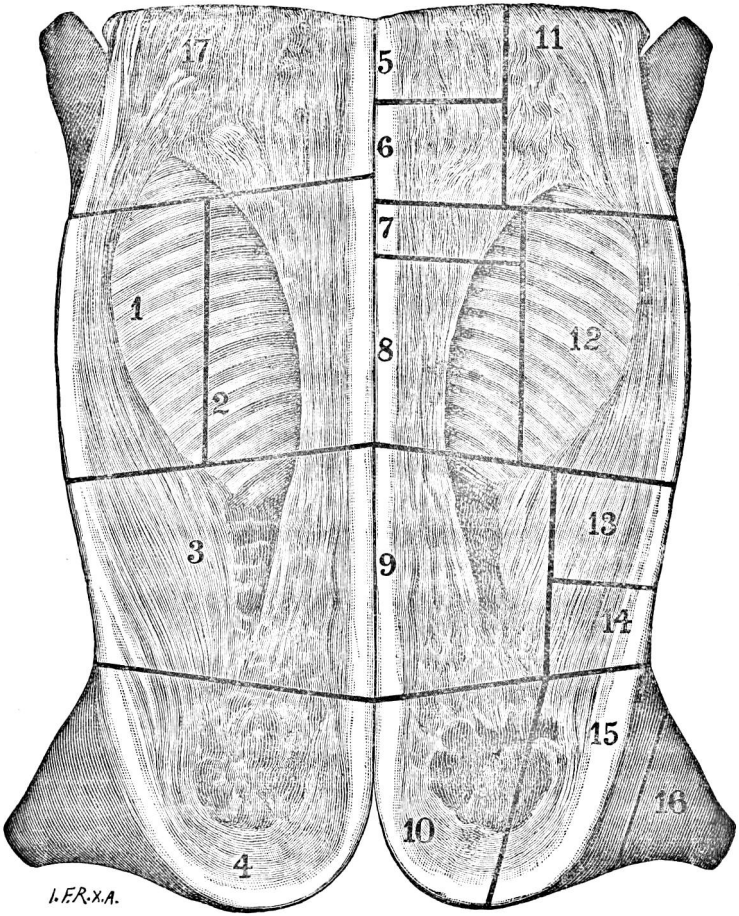

Nr.		Gjennemsnitspris pr. Pd.
1.	Streacky Quarter	11 d.
2.	Rib Quarter	11 d.
3.	Middle Quarter	8½ d.
4.	Ham Quarter	8½ d.
5.	End of Neck	7½ d.
6.	Middle of Neck	8½ d.
7.	Thick Back and Sides	10 d.
8.	Prime Back and Ribs	11 d.
9.	Loin	10 d.

Nr.		Gjennemsnitspris pr. Pd.
10.	Fillet	10 d.
11.	Shoulder	6 d.
12.	Prime Streaky	11 d.
13.	Thin Streaky	8½ d.
14.	Flank	6½ d.
15.	Middle of Gammon	11 d.
16.	Knuckle of Gammon	7 d.
17.	Fore-End	6 d.

1 Cwt. = 112 engl. Pd. = $101{,}_6$ d. Pd.
1 S. = 12 d. (d. = c. 7,7 Øre.)
Streaky = stribet.
Neck = Nakke.
Ham = Skinke.
Thick = tyk.

Back = Ryg.
Loin = Lænd.
Shoulder = Skulder.
Thin = tynd.
Flank = det Tynde af Livet.
Gammon = Skinke.

for meget Slagteriaffald, idet Benene nedenfor Knæene vare for grove og tunge, — desuden bleve Skinkerne ikke tilstrækkelig dybe, og Skulderpartiet for tungt og svært. Jeg kjender to Besætninger af Yorkshiresvin, der ikke have den sidste Fejl, men som dog have det afskyelig store Hoved.

Hosstaaende Tegning af to Bacon-Sider er forsynet med de almindelige Priser paa de forskjellige Stykker, og derved har jeg tilsigtet at angive, hvad Opdrætterne skulle søge at frembringe. For Øjeblikket har jeg et Parti Howard's Svin, og de vise alle et meget stort Hoved, der er den billigste Del. Vi maa forsøge at faa Kjødet anbragt paa Skinkerne istedetfor paa Hovedet. Det mest passende Svin for irske Forhold antager jeg vil være en Krydsning mellem Landracen og de bedste store Yorkshiresvin, der kan skaffes. Jeg troer, at en Krydsning af det store Yorkshiresvin med dets fortrinlige Konstitution og alle de andre gode Egenskaber og Kerrysvinet vil frembringe et udmærket Dyr. Berkshiresvin har en uheldig Farve, men intet andet har saa meget magert Kjød. Og Tamworth er altfor let i Bagkroppen (behind the saddle), medmindre Svinet er meget stort. Hvad jeg specielt ønsker, er et Svin med et pænt lille Hoved, letbygget Nakke og Skulder, dybt Bryst, bred Lænd, kraftige Laar og korte Ben.

Jeg har gjort mange Forsøg med Fedning og er kommen til det Resultat, at det mest hurtigvoxende og letfedede Dyr er den første Halvblods-Krydsning mellem ren Yorkshire og Landracen. Saadanne Svin ville være de mest fordelagtige for Landmanden. Hvad Foderet angaaer, produceres den bedste Bacon paa Mælk, malet Byg, Havre, Hvede og Ærter og kogte Kartofler, men her paa Irland anvendes meget for lidt Bygmel. Af Forsøg, som jeg har gjort iaar, fremgaaer det, at der ikke kan være nogen Tvivl om, at Bygmeel eller knust Havre og skummet Mælk er en udmærket Føde for Svin, og det samme gjælder kogte Kartofler med Mælk og Bygmel. Og min Mening er, at det har stor Betydning, at Føden dampkoges. Flertallet af Landmændene bør skamme sig ved den smudsige Behandling, de give deres Svinehold.

Kommer jeg i Hundrede Avlsgaarde, bliver jeg tilsølet i de 99, og intet vil betale sig bedre end Renlighed.«

Dybt og veludviklet Bryst, bred Lænd og kraftige Laar sees saaledes at være Fordringer, der nødvendig skulle efterkommes hos de Dyr, der skulle levere den bedst betalte Bacon. Men findes der ret mange danske Landmænd, der holde deres Svineopdræt under saadanne Forhold, at man fra et almindelig fysiologisk Synspunkt kan vente, at Bryst og Laar skulle blive veludviklede? Tvertimod. — Flertallet af de danske Svin tilbringe deres Liv i meget smaa Rum; deres Bevægelse bestaaer altfor hyppig i, at de rejse sig for at æde og igjen vende sig for at lægge sig til at sove; og det er ikke faa Procent af vore Svin, der aldrig have været ude af Svinehuset, førend den Dag de føres bort til Slagtning. De danske Svin sætte ikke til ved Bevægelse, som de kun faa lidt eller intet af; men til Gjengjæld leve de for meget paa Kornsækken og fortære for meget af det dyre Foder. Vort gode danske Byg og andre Kornsorter have skaffet os et respektabelt Navn paa det engelske Baconmarked; men Irlænderne ere ad en billigere Vej naaede længere frem.

I Irland ere Forholdene helt anderledes end hos os, og ville vi søge hurtig at naa de derværende gode Resultater, maa vi efterligne de økonomiske og fornuftige Sider af Fremgangsmaaden ved det irske Opdræt og Svinehold. At følge Irlænderne i Tykt og Tyndt vil paa dette Omraade være ligesaa forkasteligt som paa alle andre; men at tjene Penge ved deres Svinehold, det forstaa de, og den Side af Sagen kunne vi maaske nok lære af dem uden at efterligne deres »Svineri«.

Fortælles det om Araberne, at de leve sammen med deres Heste, kan det ogsaa med største Sandhed siges om Irlænderne, at de leve sammen med deres Svin, og særlig gjælder det det meget store Antal af fattige Forpagtere. Selv sige de, at »Grisen er deres Spare-

kasse«, og den pleje de med største Omhu. Og sætte Irlænderne stor Pris paa Friheden og mene, at denne er Livets største Gode, saa kan det ikke nægtes, at dette Gode tildeles Grisene i stor Udstrækning. Kjører man forbi en irsk Hytte, kan man ofte se Børnene og Grisene ligge sammen udenfor og rode i Vejgrøften, og nærmer man sig et Hus, hører man ikke alene som her i Landet en Hund gjø; nej, man hører ofte en eller flere Grise grynte, fordi de vente, at man bringer dem en eller anden Lækkerbidsken. Mennesker og Grise tilbringe ofte baade Nat og Dag sammen i de elendige Rønner og deres uordentlige Omgivelser. Malet Sæd se de irske Grise i Opvæxten ikke meget til af den gode Grund, at de smaa Forpagtere sjælden have ret meget af den Vare. Føden bestaaer af Levninger fra Familiens Maaltider og maaske lidt Mælk af og til; men en meget stor Deel af Føden maa Grisene selv samle sig ved tilfældigt Affald og Græs og Ukrud paa de omliggende Marker. Og den egentlige Fedning foregaaer mest ved Mælk og kogte Kartofler.

Søerne fare i Reglen tidlig om Foraaret og om Efteraaret. Foraarsgrisene kunne ved den rigelige Mængde af al Slags Føde naa at blive færdige som Slagtesvin allerede om Efteraaret og først paa Vinteren, og Efteraarsgrisene kunne komme igjennem den svage Periode og faa god Modstandskraft, inden Vinterkulden kommer; og tidlig om Foraaret, naar Føden bliver rigelig, ere de færdige til Fedning. Slagteriernes mest stille Tid er i Almindelighed de egentlige Sommermaaneder.

Soen farer vel hyppigst i et lille Indelukke for sig selv, men ellers seer man almindelig Soen med Smaagrise færdes frit omkring. Og pudsigt er det at se Soen gaa og æde Græs eller rode i en Affaldsdynge, medens en halv Snes livlige Grise hver hale i sin Patte. Først 6—8 Uger gamle tages Grisene fra Soen, og dette skeer aldrig pludselig og aldrig med alle Grisene samtidig. De største og kraftigste tages først bort, medens de svage endnu en

halv Snes Dage blive hos Moderen eller i det mindste nogle Gange daglig bringes sammen med denne.

Hvad Udvalget til Tillæg angaaer, ere Irlænderne ligesom Englænderne nøjeregnende, idet de kun nødig tage en Gris fra en ung So's første Kuld til Tillæg; og ligeledes fordrer man, at alle Grisene i Kuldet, eller det overvejende Flertal deraf, skulle være efter Ønske for overhovedet at benytte nogen af dem til Tillæg. I Overensstemmelse hermed er det ved engelske Dyrskuer almindelig, at der er to specielle Afdelinger for henholdsvis tre Sogrise og tre Ornegrise af samme Kuld. Ensartethed og Nedarvingsevne ere lige skattede Egenskaber hos Tillægsdyrene.

Fra to til sex Maaneders Alderen faa Grisene, som Irlænderne i denne Periode kalde »Stores«, megen Bevægelse og billig Føde. Foruden alt mulig Affald fra Mælkeri, Husholdning, Loft og Have faa de om Vinteren Rodfrugter, Kaal og Udskuds-Kartofler, og om Sommeren holdes de paa Kløver, Vikker og Kaal, der kastes for dem i Gaarden eller paa Græsmarken. Og altid ere de ringede i Næsen for at hindres i ved Oprodning at gjøre for megen Skade. I denne Periode voxe de og samle Kjød, faa veludviklet Bryst og dybe Laar, og hvad der er meget væsentlig, de ere næsten aldrig syge eller staa i Stampe, som man kun altfor almindelig seer det i danske Svinebesætninger.

Sex Maaneder gamle ere de lange, dybe og veludviklede. De lukkes da ind til Fedning, der varer henimod et Par Maaneder; men selv i denne Periode bruges det undertiden at lade dem faa en lille Tour udenfor Stien en Gang om Dagen. Fedefodret bestaaer mest af Mælk, kogte Kartofler og noget Tilskud af malet Havre, Byg, Hvede, Ærter, Bønner eller Majs, dersom det faaes for en billig Priis; dog ansees sidstnævnte for at give Flæsk af mindre fin og fast Kvalitet end de almindelige Kornsorter og Bælgfrugter.

Ligesom systematisk og velledet Mælkeridrift nu søges

almindelig indført, saaledes saa jeg ogsaa adskillige mønsterværdige Svinehold. Ogsaa i denne Henseende saa jeg det bedste hos Mr. Fitzgerald paa Home-estate Midleton. Han mente ligesom Mr. Shaw, at Tamworth ikke egnede sig for økonomisk Baconproduktion, men havde indforskrevet en god Yorkshire-Orne. Han havde velindrettede Svinestalde, men saasnart Grisene kunde løbe omkring, fik saavel disse som Soen fri Adgang til en stor træbevoxet Park med et frodigt Græsdække. Alt muligt Affald blev fodret op paa Søer og Grise, men deres væsentligste Næring ved Siden af Græsset var dog Kaal, som i store Læs blev kastet for dem, og som med Begjærlighed fortæredes til sidste Stump. Henimod sex Maaneder gamle bleve Grisene lukkede ind, og som mest økonomisk Fedefoder anvendte Mr. Fitzgerald Rismel, der rigtignok fra anden Side blev erklæret for at være en daarlig Stedfortræder for Sæd- og Bælgfrugter. Grisene solgtes 7—8 Maaneder gamle med en dansk Vægt paa c. 160 Pd. til et af Slagterierne i Cork.

Al Handel med Grise foregaaer almindelig paa Markeder ligesom f. Ex. Hestemarkeder hos os. Og samme Dag forhandles alle mulige Slags Svin. Smaagrise kjøres i Kasser, og undertiden blive vel ogsaa Fedesvin transporterede tilvogns, men mere almindelig blive de saavel som Ungsvin og Søer drevne eller førte henad Vejen, idet man har et Reb bunden om det venstre Bagben. Bevægelige og udholdende ere de i en forbausende Grad. Ikke alene Slagterisvin, men gamle Søer paa sex Hundrede Pd. og mere tilbagelægge lange Strækninger tilfods. Deres Muskelsystem er ved Brugen bleven veludviklet og kraftigt. Handelen med Grise, Polte, Søer o. s. v. synes paa Irland at spille en langt større Rolle end her i Danmark. De skifte ofte Ejer, og som Mr. Shaw sagde, en irk Gris kan i en hvilkensomhelst Alder gjøres i Penge. Paa disse Markeder møder Opkjøberne fra Slagterierne, og disse handle aldrig efter Vægt. Opkjøberne bedømme Svinene ved at se paa dem fra Siden og bagfra og ved at føle paa

Ryggen; og øvede Opkjøbere skulle sjælden tage Fejl ved Vurderingen af et eneste Dyr, selv om de paa samme Dag kjøbe flere Hundrede og kun have faa Øjeblikke at ofre paa det enkelte Individ. Transporten til Jernbanestationen eller direkte til Slagteriet skeer derved, at Svinene drives i Flokke, og kun enkelte Vogne følge med for at optage dem, der blive trætte.

Slagterierne, hvis Antal, saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, kun er 11 paa hele Øen, ere meget store Etablissementer. Der findes tre i Limerick, to i Cork, to i Waterford, et i Dublin og tre i Belfast. Shaw & Son's i Limerick, som jeg havde Lejlighed til at se, har Bygninger, der dække et Areal, som paa den ene Side er 250 Fod og paa den anden 400 Fod og modtage fra to indtil over tre Tusind Svin ugentlig. For at gjennemføre den størst mulige Renlighed, er Jern og Sten i stor Udstrækning anvendt til Bygningerne, og der er sørget for rigelig Vandforsyning. 150—200 Arbejdere ere fast knyttede til Slagteriet. Og Svinenes Transport fra det ene Sted i Bygningen til det andet foregaaer paa en Art Luftjernbane. For saavidt mulig at holde Temperaturen lavt nede, er der nu indlagt elektrisk Belysning i alle Lokaler. Afkølingsmaskiner ere derimod endnu kun indførte i et enkelt irsk Slagteri. Mr. Shaw, der som alle de andre udelukkende bruger norsk Is, erklærede, at paa dette Punkt vare Irlænderne uheldig stillede i Konkurrencen med os Danske; thi Udgiften til Is var altid en stor, og nogle Aar en meget stor Udgift. Omend den største Mængde Bacon exporteres i grønsaltet Tilstand, blev dog en Del, særlig Skinker og Sider, røget paa Stedet ved Hjælp af Savsmuld.

Uden at komme nærmere ind paa de mange forskjellige Spørgsmaal vedrørende Svineslagterierne, skal jeg kun her gjøre opmærksom paa, at det paa Irland betragtes som en nødvendig Betingelse for, at et Slagteri skal kunne betale sig, at det skal være et stort velindrettet Etablissement med henimod et Par Tusind Svin om Ugen. For

det første maa der være en betydelig Omsætning for at bære de nødvendig meget store Driftsudgifter; men den væsentligste Aarsag er dog den, at de højeste Priser kun naaes, saafremt Varerne fremkomme paa Markedet i store og meget nøje sorterede Partier. Selv om Opkjøberne ere kritiske og nøjeregnende ved Indkjøb paa Markederne, kan der dog blive Anledning til at sortere Baconen i 15—20 forskjellige Kvaliterer. Jo mere nøjagtig Sorteringen regelmæssig er gjennemført, førend Baconen pakkes i Baller, desbedre bliver Slagteriets Renommé paa Markedet, og fremkommer samtidig store Partier af hver Kvalitet, opnaaes Uge efter Uge de absolut højeste Priser.

Skal man til Slutning i Korthed sammenholde irske og danske Mælkeriforhold, maa man vistnok komme til det Resultat, at i Osteproduktionen staaer Irland saa daarlig som vel mulig, og i Smørproduktionen staaer Irland vel i mange Henseender langt tilbage; men Fremskridtene ere begyndte, og de kunne hurtig blive almindelige, dersom Befolkningen fik mere Interesse for landøkonomiske Fremskridt end for politiske Stridigheder, og i saa Tilfælde vil Konkurrencen kunne blive os langt mere generende, end den nu er. Og endelig, hvad Baconproduktionen angaaer, staaer Irland vel nok i adskillige Henseender foran os; men vi have gode Betingelser for at gjøre Fremskridt paa dette Omraade, ikke mindst derved, at vi, særlig ved Bestræbelser udgaaede fra Holstebro Svineslagteri, nu mange Steder have faaet et godt Slags Svin, og efterhaanden faa vi vel ogsaa Erfaring i at anvende vore store Mængder Mælk og vor hjemmeavlede Sæd økonomisk.

Oversigt over de i 1887 indløbne Forespørgsler

angaaende

Sygdomme hos Kulturplanter

samt

Iagttagelser angaaende nye Svampeangreb.

Foredrag i det kgl. Landhusholdningsselskab d. 14. Marts 1888
af Docent E. Rostrup.

(4. Beretning).

I Lighed med de tre foregaaende Aar skal jeg tillade mig at give nogle Meddelelser angaaende Forespørgsler om Plantesygdomme, samt egne Iagttagelser særlig angaaende nye Svampeangreb i det forløbne Aar, 1887.

Af skriftlige Forespørgsler vedkommende sygelige Forhold af forskjellig Art hos Kulturplanter er der i 1887 indløbet 132, nemlig 38 vedkommende Agerbrug, 41 vedkommende Havebrug og 51 vedkommende Skovbrug. — Forespørgslerne have foranlediget flere Rejser til forskjellige Egne af Sjælland, Fyen og Jylland, deriblandt en paa Finantsministeriets Opfordring til 1ste Frederiksborg Distrikt, hvorom Beretning er trykt som Manuskript. — Foredrag om Plantesygdomme har jeg holdt i flere Landboforeninger i Jylland (Februar), i Lolland-Falsters Forstmandsforening (Marts), ved 5te Skovbrugsmøde i Frederiksværk (Juni), i Alm. Dansk Gartnerforening (Kjøbenhavns og Strandvejens Kredse), hvilke for en Del foreligge trykte.

En Del af Forespørgslerne ere besvarede i Tidsskrifter og Blade, for saa vidt jeg har modtaget dem gjennem disse. Saaledes i »Gartner-Tidende«, 3die Aarg.: Mideangreb paa unge Rødgraner (S. 91) og Eucharis (S. 114), Jordbærplanter angrebne af Sphaerella Fragariae (S. 131), Løg, angrebne af Peronospora Schleideniana og af Løgfluen, Anthomyia Ceparum (S. 132); i »Ldmds.-Blade« S. 576 om Allétræers Ødelæggelse af Cossus ligniperda, i »Vort Havebrug« (S. 296) om Meldug paa Ferskentræer, og i »Tidsskrift f. Skovbrug« 9. Bd. S. 342—346 om forskjellige Insektangreb og Svampeødelæggelser.

Jeg skal lidt nærmere omtale saadanne Angreb, der have en større Betydning eller frembyde en eller anden særlig Interesse. Hvad angaaer Brand i Korn og Græsser har jeg i sidste Sommer iagttaget Stængelbrand (*Urocystis occulta*) i Rug i endnu større Udstrækning end nogensinde før. Alle Vegne, hvor jeg har søgt den i Rugmarkerne, er den optraadt i saadan Mængde, at man mange Steder, uden at flytte sig, i Armenes Rækkevidde har kunnet samle Snese af Rugplanter, som vare totalt ødelagte af denne Svamp; heldigvis ere de angrebne Planter i Reglen saa ligelig fordelte mellem de sunde, at Skaden bliver mindre, idet de sidste brede sig over de undertryktes Pladser. Flyvebrand (*Ustilago segetum*) har jeg i sidste Sommer i Syd-Sjælland truffet i saadan Mængde i Toppen af Draphavre, at jeg i en halv Snes Minutter indsamlede flere hundrede angrebne Planter paa en enkelt Ager. Baade i Almindelig Havre og i Sværdhavre optraadte den i Forsøgsstykker ved Landbohøjskolen i saadan Mængde, at der i flere Bede fandtes over 50 pCt. angrebne Planter. — Hejrebrand (*Ustilago bromivora*) har jeg dels bemærket i større Mængde paa dyrket Blød Hejre, hos hvilken Plante dens Forekomst er vel bekjendt, dels i Agerhejre, hos hvilken den tidligere ikke vides at være optraadt; hos den sidst nævnte maa den paa Steder her i Landet optræde i større Mængde, idet jeg i det sidste Aar har modtaget

flere Prøver af Frø af dansk Avl (Fyen og Kalundborg-Egnen), som var stærkt befængt hermed, saa at det maatte fraraades at anvende det til Udsæd, i alt Fald ikke uden foregaaende Afsvampning. Med Hensyn til Spørgsmaalet om den rette Maade at foretage denne paa, skal jeg tillade mig at henlede Opmærksomheden paa de særdeles interessante Forsøg, som i sidste Sommer i større Maalestok ere paabegyndte af Direktør J. L. Jensen, angaaende hvilke en første Meddelelse foreligger offentliggjort, særlig vedkommende Flyvebrand hos Vaarsæd.

Rustangreb paa Sæden har ikke frembudt noget Forhold af særlig Interesse. Jeg har ingen Erfaring for at Rust i sidste Sommer er optraadt paa nogen usædvanlig eller meget farlig Maade. Det har atter bekræftet sig, at Rajgræs af skotsk og irsk Herkomst i langt højere Grad end Rajgræs af Hjemmeavl er modtagelig for Kronrust (*Puccinia coronata*), saa at, som det hedder i en Meddelelse, »Støvlerne bleve aldeles røde ved at gaa igjennem det.«

Af andre Svampeangreb paa Sæden skal anføres, at en Bygmark ved Glostrup var en Del (o. 4—5 pCt.) angrebet af Sortskimmel (*Cladosporium graminum*), som farvede hele Planten (Straa, Blade og Ax) graasort, og bevirkede, at Axene bleve tynde, med smaa, smalle, tildels svange Korn (Slutningen af Juli). Et ganske lignende Angreb af samme Svamp fandtes paa Hvede ved Hvidkilde i Fyen, hvorfra jeg modtog nogle Knipper af Hvedeplanter med smaa, daarligt udviklede Korn. Svampen plejer ellers kun at optræde i meget fugtige Aar i større Maalestok paa Lejesæd, og er da nærmest at opfatte som en Raadsvamp; men her synes den at være snyltende, hvilket ogsaa er iagttaget i de senere Aar flere Steder i Udlandet paa Rug og Byg. Et Svampeangreb paa Byg, som hidtil ikke er kjendt nogensteds i Udlandet, har jeg i de sidste tre Aar iagttaget i Kjøbenhavns Omegn. I Juni viser sig hos de angrebne Planter samtlige Blade

forsynede med lange blege Striber, saa at Planterne komme til at ligne »Baandgræs«, og paa de lyse Partier sees talrige smaa graalige Hobe af en skimmellignende Svamp, som under Mikroskopet viser sig at bestaa af korte, uleddede og ugrenede, gule Hyfer, som hver bære en forholdsvis stor, valse- eller kølleformet gul Knopcelle, af Hyfernes dobbelte Tykkelse og med oftest 3 ejendommelig bugtede Skillevægge, hvis Antal dog kan vexle fra 1 til 6. Jeg har kaldt denne Svamp Napicladium Hordei. Den er aabenbart en ægte Snylter, og den gjør ikke ringe Skade, hvor den optræder, idet de angrebne Planter enten slet ikke naa til Skridning, idet de visne førend dette Tidspunkt, eller for saa vidt de udsende et enkelt Ax, bliver det goldt.

Den Forskjel i Modstandskraft mod Svampeangreb, der hos de forskjellige Kulturformer af samme Art saa ofte viser sig lige over for Rust og Brand, kan ogsaa vise sig i Forhold til andre Svampe. Jeg bemærkede saaledes paa en Forsøgsmark ved Klampenborg sidste Sommer, at Timothé af amerikansk Herkomst var stærkt angrebet af en Snyltesvamp, Mastigosporium album, der danner mørkebrune Pletter, med et hvidt Øje, paa Bladene, medens Side om Side hermed fandtes Bede med Timothé af svensk Avl, som var kraftigere, bredbladet og frisk grøn, uden mindste Angreb af denne Svamp, som iøvrigt optræder paa flere vildtvoxende Græsser, saa at der ikke er Grund til at antage, at den er importeret med det amerikanske Frø. Man maa overhovedet ikke altid tro, at Svampe, der optræde paa indførte, dyrkede Planter, skulle være indførte med disse, da de ofte iforvejen forekomme paa nær beslægtede hjemmehørende Planter, hvorfra de rimeligvis ofte vandre over paa Kulturplanterne. En i Tyskland paa Runkelroeblade mange Steder optrædende ret skadelig Bladskimmel, *Peronospora Schachtii*, som endnu ikke vides at være bemærket her i Landet paa dyrkede Beder, fandt jeg i Sommer paa den vildtvoxende Strandbede paa Samsø.

Paa Rodfrugter har i det forløbne Aar viist sig flere tildels hidtil ukjendte Parasiter, hvad der jo maatte ventes efter den stadig tiltagende Dyrkning af disse. Jeg har seet Gulerødder fra flere forskjellige Steder (Omegnen af Kjøbenhavn, Frederikssund og Nordslesvig) angrebne paa en temmelig ødelæggende Maade, navnlig for Frøavlens Vedkommende, af en hidtil ukjendt Svamp, som jeg har kaldt *Phoma sanguinolenta*. I første Aars Gulerødder optræder den paa en mindre skadelig Maade, idet den indskrænker sig til, henimod Sommerens Slutning at optræde i den øverste Del af Roden, hvor den sædvanlig fremkalder en mørkfarvet, indfalden Ring rundt om Hjærteskuddet, ofte dog ogsaa større eller mindre, ligeledes indsænkede Pletter ned ad Rodens Sider, men uden at gribe ret dybt ind i Rodens Kjød. I disse visnende, sammenfaldende Pletter findes talrige smaa sortegraa Vorter, som indeholde de yderst smaa, ellipsoide Sporer, der ved Modenheden træde frem som en slimet, bugtet rød Traad, der er ret iøjnefaldende. Større Skade gjør Svampen, naar man udplanter de overvintrede, syge Gulerødder til Frøavl, idet den da breder sig til den overjordiske Stængel, paa hvilken der opstaaer lange, brune Striber og Pletter, især ved Grunden af Stængelleddene, besaaede med de samme sortegraa Vorter eller Sporebeholdere. De angrebne Stængler svækkes saa stærkt heraf, at de enten slet ikke sætte Blomst, eller disse i alt Fald kun for en ringe Del frembringe moden Frugt. Jeg har kunnet forfølge denne Gulerods-Sygdom tilbage til 1884, da den hos en Handelsgartner ved Frederikssund optraadte paa »Hvid grønhovedet Kæmpe«, der viste sig stærkt angrebet om Vinteren i Kulerne paa den beskrevne Maade, ligesom ogsaa den til Frøavl i Foraaret 1885 foretagne Udplantning ganske mislykkedes, idet alle Planterne gik ud. Samme Sted viste Sygdommen sig hos Champion og Saalfelder Gulerod paa de blomsterbærende Stængler i 1886, men betydelig skadeligere optraadte den i 1887; Tabet anslaaes i dette Aar til 1000 Kr., og paagjældende

Frøavler har derfor besluttet foreløbig at opgive Gulerods-Frøavl paa dette Sted. I Kjøbenhavns Omegn bemærkedes den i 1887 paa Champion-Gulerod, paa første Aars Rødder, og i Nordslesvig, hvorfra jeg modtog Exemplarer baade af første og andet Aars Gulerødder med stærkt Svampeangreb, havde Sygdommen, ifølge Meddelelser fra Gaardejer Mads Jensen i Jægerup, viist sig allerede i 1885 paa hans Gulerods-Frømark, af hvilken over 25 pCt. ødelagdes; i 1886 tabtes 60—70 pCt., og i 1887 bleve de toaarige, til Frøavl bestemte Planter totalt ødelagte. Sygdommen optraadte her værst paa den lettere Sandmuld, ikke paa den fugtige Lermuld, og den samme Iagttagelse er gjort ved Frederikssund; dette Forhold hidrører vel kun fra, at de kraftigere Planter i den mere nærende Jord »løber fra Sygdommen« eller med andre Ord bliver mere modstandsdygtige. For at undgaa dette farlige Angreb paa Gulerods-Frøavlen, vil det være tilraadeligt nøje at paase, at man kun udplanter sunde Gulerødder, saa at de Exemplarer, der have de omtalte indfaldne mørke Pletter, kasseres til dette Brug.

Fra Søborg i Nordsjælland fik jeg i November tilsendt en Del første Aars Gulerødder (Champion), som vare angrebne af to andre Svampe. Den ene optraadte paa Bladene, som farvedes sorte lige ned til Rodhalsen, d. v. s. til den øverste Del af Guleroden; Svampen er en Slags Sortskimmel, *Macrosporium Dauci*, der allerede for 30 Aar siden blev beskrevet af Jul. Kühn, rigtignok under et andet, uheldig valgt Navn. Sygdommen har sædvanlig sit Udgangspunkt fra en enkelt Plet paa Marken, hvorfra den saa breder sig til Naboplanterne over større og større Partier. Det er en ægte Snylter, som angriber de friske grønne Blade, sædvanlig først de yderste, fra hvilken den efterhaanden vandrer videre til Hjærtebladene eller endog ned paa den øverste Del af selve Guleroden. Sædvanlig bestaaer Skaden dog kun deri, at Gulerødderne sættes mer eller mindre tilbage i deres Vækst, uden at de direkte ødelægges. Den anden Svamp, som optraadte paa Gulerods-

marken ved Søborg, var skadeligere, idet den angreb selve Roden, og alene denne. Den beklædte nemlig hele Roden med et smudsig mørkeviolet filtet Lag, som viste sig at være Rodfiltsvampen, *Rhizoctonia violacea*, den samme, som for et Par Aar siden anrettede saa stor Skade paa Kløvermarker hos os, men som jeg forgjæves søgte paa Kløver i 1887, selv paa Steder, hvor den de to foregaaende Aar var optraadt i stor Maalestok. Den indre Del af de angrebne Gulerødder er ved Optagningen endnu frisk, idet Svampen kun trænger meget lidt ind i de yderste Cellelag, som farves brune heraf; men alene Gulerodens ejendommelige Ydre gjør, at den kun bliver lidt anvendelig, og ved at henligge gaaer hele Roden snart i Forraadnelse, i alt Fald naar Stedet ikke er meget tørt. — Paa Rutabaga fra Glostrup har jeg i sidste Efteraar seet den samme violette Rodfiltsvamp beklædende hele den nedre Halvdel af Roen, som havde været nedsænket i Jorden.

Jeg har ved en tidligere Lejlighed omtalt den Skade, Bederusten anretter paa Runkelroemarken, og at dens Skaalrust plejer at optræde paa de til Frøavl udplantede Roers første Blade. I Begyndelsen af Maj 1887 iagttog jeg paa et Par Steder, at Blade, der lige vare skudt frem af Jorden fra de udplantede Foderbeder, allerede bare de gule Spermogonier, som gaa forud for Skaalrusten, hvoraf man maa slutte, at Smitten ikke har fundet Sted paa Marken efter Udplantningen, men enten i Opbevaringsrummet om Vinteren eller allerede paa Marken det foregaaende Efteraar. I hvert Tilfælde vil det være at anbefale ved Udvalget om Efteraaret af de til Frøavl bestemte Roer, at tage disse blandt Exemplarer, som ikke have rustbefængte Blade.

I Beretning for 1884 omtalte jeg en Sklerotiesygdom hos Humle-Sneglebælg, som var forskjellig fra den almindelige Kløversklerotie, idet de udviklede Frugtlegemer viste, at den hørte til en ganske anden Svampeslægt. I Foraaret 1887 bemærkede jeg i en Forsøgsmark med

Kællingetand (*Lotus corniculatus*), at en Del af Planterne bleve gule, henvisnede og gik ud, og alle disse havde en rigelig Mængde sorte Sklerotier paa Rodstok og Rod. Ved at dyrke disse i Urtepotter fremkom i Efteraaret Frugtlegemer, som viste, at det var den samme Svamp, som optræder paa Humle-Sneglebælg, nemlig *Mitrula sclerotiorum* eller Hvid Hættesvamp.

Solsikke og Jordskok har jeg i sidste Sommer flere Steder i Haver fundet angrebne af den med Kløver-Bægersvamp nær beslægtede *Sclerotinia Libertiana* paa en meget ødelæggende Maade. Allerede midt om Sommeren begynder der at vise sig brune Pletter og Striber ved Grunden af Stænglerne, og efterhaanden farves hele den nedre Del af Stænglen brun, hvorefter Toppen visner. I det affarvede Parti findes Mycelievæv, der ogsaa fortsætter sig ned i den underjordiske Stængeldel, og i August og følgende Maaneder bryde talrige sorte, knoldformede Sklerotier frem, dels paa Overfladen af de underjordiske Dele, dels inde i Stænglens Marv, hvor der tilsidst hos den hule Solsikkestængel kan samle sig Snese af disse fastliggende, indtil bønnestore Legemer, der dels samme Efteraar, dels følgende Foraar, naar de ere spredte i Jorden, udsende brune, stilkede, bægerformede Frugtlegemer.

En nær beslægtet Bægersvamp: *Scleotinia Fuckeliana*, optraadte ifjor ødelæggende flere Steder i Haver paa Løg, især Porre, og paa Vintergæk. Svampen viser sig om Foraaret paa de unge Planter eller Skud i Form af en hvidgraa løs Skimmel paa den nedre Del, og den bringer mange af Planterne til at gaa i Forraadnelse. Senere optræder paa de underjordiske Dele sorte Sklerotier, der overvintre og meget tidlig om Foraaret udvikle Bægersvampe, hvis Sporer angribe de unge Porreplanter. Fra en Handelsgartner paa Møen modtog jeg, samtidig med de syge Porreplanter, Meddelelse om, at Sygdommen har viist sig i hans Have i 4 Aar, og at han stadig har mistet sine Porreplanter, kort før Handelen skulde begynde. Da han tidligere aarlig solgte 30 à 40000 Planter, har det jo

nogen Betydning, og de forskjellige Midler, han anvendte med Hensyn til nye Jordblandinger og Fugtighedsforhold, havde ikke frugtet. Jeg tilraadede at dyrke Porrerne saa langt borte fra de nu en Gang inficerede Bede som muligt.

Selleriplanterne paa Amager vare i en mærkelig Grad angrebne paa hele Toppen af Sellerirust (*Puccinia Apii*), saa at det vakte almindelig Opmærksomhed, og i enhver Grønthandel i Kjøbenhavn kunde man blive rigelig forsynet med Exemplarer af denne Svamp. Den synes just ikke at gjøre Planterne synderlig direkte Skade, men naar den optraadte saa rigelig, at Bladene bleve stærkt rustrøde, forringede den Selleriernes Værd som Handelsvare og gjorde i alt Fald Toppen uanvendelig til Kjøkkenbrug. Den hører til de Rustsvampe, af hvilke man endnu ikke kjender Skaalrustformen, der aldrig er funden paa Selleri; den er sandsynligvis værtskiftende.

Fra en Handelsgartner ved Kjøbenhavn, hos hvem der i større Maalestok drives Frøavl af Blomkaal, fik jeg Meddelelse om et Svampeangreb paa disse Planter, som lignede Meldug, men optraadte paa en mere fordærvelig Maade end denne plejer at gjøre, ligesom ogsaa at den mod Meldug sædvanlige Overpudring med Svovlblomme ikke havde frugtet. Ved et Besøg paa Stedet viste det sig, at der over alle Bedene med Blomkaal, der stod i fuld Frugt, fandtes især paa Skulperne et stærkt Angreb af Hvidrust (*Cystopus candidus*), i Forbindelse med den ofte i Selskab hermed optrædende *Peronospora parasitica*. Svampen foraarsager monstrøse Vridninger og Opsvulminger af alle Blomsterstandens Dele og særlig af Skulperne, som herved for en stor Del blive golde, saa at Tabet bliver temmelig betydeligt. Den samme Svamp optræder paa flere andre Korsblomster, saaledes paa Peberrod, Karse og Dodder, men er især overordentlig almindelig paa Hyrdetaske, et Ukrud, som man derfor ogsaa af denne Grund særlig bør søge at udrydde af Haver, hvor der dyrkes Blomkaal til Frøavl, der som bekjendt netop drives i stor Maalestok i Kjøbenhavns Omegn. Paa Blom-

kaal vides denne Svamp kun at være bemærket i Neapel, hvor der for nogle Aar siden af flere store Handelsgartnerier blev rejst retslig Anklage mod en Fabrik, med Beskyldning for, at skadelige Luftarter, der udvikledes i denne, havde ødelagt den tidligere meget lønnende og paa stor Export indrettede Kultur af Blomkaal. Ved Undersøgelse af Sagkyndige viste det sig imidlertid, at det ikke var Fabriken, men den nævnte Svamp, som var Aarsag til Ødelæggelsen. Der findes det mærkelige Forhold ved denne Svamp, at den kun kan trænge ind i Planten gjennem Kimbladene, ligesom Brandsvampe hos Kornet kun kan sende sin Spiretraad ind i den spæde Kimplante, og herfra baner Myceliet sig gjennem hele Planten, uden at dræbe denne. Det gjælder derfor især om at beskytte de unge Planter mod Smitte i den korte Tid, de have friske Kimblade. Ligeledes bør Kaalhaven saa vidt mulig renses for Hyrdetaske. Hvor Svampen en Gang har faaet Indpas i større Maalestok i Blomkaalsbedene, vil det være rettest at ophøre et Par Aar med Dyrkning af denne Plante, i alt Fald i Nærheden af de inficerede Bede, indtil de talrige Hvilesporer, hvormed Jorden er befængt, ere uddøde. Endelig bør de angrebne frøbærende Blomkaalsplanter, efter at Frøet er høstet, grundig tilintetgjøres ved Opbrænding eller Nedgravning, idet de indeholde Tusinder af Hvilesporer, der ellers det følgende Aar fra Affaldsdyngerne ville sprede Sværmsporer ud over Haven.

Jeg har i sidste Sommer dels faaet flere Meddelelser, om, dels selv iagttaget meget stærke Angreb paa Ferskentræer af *Taphrina deformans*, som foraarsager en ejendommelig Krøllesyge paa Bladene, saa at disse blive monstrøst bugtede, krøllede og snoede, farves gule eller røde og falde tidlig af, hvilket skader Frugtansætningen betydelig. Det bedste Middel imod denne Sygdom er et Par Aar i Træk omhyggelig at afplukke alle de angrebne Blade og brænde dem, samt hvor enkelte Grene bære særlig mange bugtede Blade, da at nedskære Grenene, da det gjærne er et Tegn paa, at Svampens Mycelium har ud-

bredt sig i selve Grenen og saaledes vilde holde sig i denne til det følgende Aar.

Det er bekjendt, at Gitterrusten paa Pæretræer staaer i Forbindelse med en paa Sevenbommens Grene tidlig om Foraaret optrædende Bævrerust, og at den nævnte Rust paa Pæretræet med Sikkerhed kan undgaaes ved at fjærne Sevenbomme fra Frugthaven eller dens umiddelbare Nærhed. Jeg har i sidste Sommer flere Steder i Sjælland og Fyen seet denne Rust optræde paa Pæretræer i større Omfang end nogensinde før. Navnlig var, i en stor Frugthave paa Fyen, samtlige Pæretræer, hvoraf der fandtes en meget betydelig Mængde, i den Grad angrebne af denne Svamp, at Træerne havde faaet et højst ejendommeligt Udseende, gulplettede over hele Kronen; og det var ikke alene Bladene, der vare angrebne, men ogsaa unge Grene og Frugtstilke, og selve Frugterne vare misdannede, puklede og forbleve umodne eller faldt af allerede som halvt udviklede, saa at Tabet var betydeligt. Men Fjenden, Aarsagen til hele Ødelæggelsen, fandtes ogsaa i Lejren i Form af en Sevenbom, der om Foraaret havde været stærkt befængt med Bævrerust.

Hvad Svampeangreb paa Skovtræer angaaer, har jeg allerede andensteds givet Meddelelse, og skal derfor ikke her omtale disse.

Angaaende Angreb af Insekter, Mider og Rundorme har jeg ogsaa jævnlig faaet Forespørgsler, og nogle enkelte af disse, særlig hvad vedkommer Agerbruget, skal jeg her endnu omtale.

I Midten af Juli 1887 modtog jeg fra Hr. Propr. Heltzen paa Landkilde ved Odense en Meddelelse om, at hans Havre var fuldstændig mislykket, idet der over en stor Del af Marken kun fandtes svage Straa med enkelte Vipper, og at Ukrudet, især Ager-Sennep, derved havde faaet Overhaand; derimod stod Sæden i de øvrige Marker fortræffelig. Han havde tilskrevet Ukrudet Aarsagen, men havde nu faaet Mistanke om, at Ukrudets Optræden kun var en Følge af, at Havren af en eller anden Grund

ikke vilde trives, og formodede, at der var et Snyltedyr paa Spil. Paa Opfordring fik jeg kort efter tilsendt en Kasse med syge Havreplanter og Jord fra Marken, og det viste sig da, at Havren var stærkt angreben af Rundorme. Paa Roden af alle de svage, med faa Vipper forsynede Havreplanter, fandtes talrige smaa hvide citronformede Legemer af Størrelse som et Sandskorn eller et lille Knappenaalshoved, hvilke viste sig at være de til Æggehylstre omdannede Hunner af en Art Rundorm. De talrige Æg vare over $^1/_7$ m. m. lange, ovale eller bønneformede, og indesluttede hver en firdobbelt bugtet Unge, som naar den gjennembrød Ægget, var næsten $^1/_2$ m. m. lang. De omtalte Hunner sade udvendig fastsugede til de finere Rodtrævler. Det var aabenbart den selvsamme Art Rundorm, som jeg for 10 Aar siden havde faaet tilsendt fra Hr. R. Fenger i Bolbro, og som allerede den Gang optraadte paa enkelte, skarpt begrænsede Pletter i fyenske Sukkerroemarker, nemlig den især fra Tyskland berygtede Roeaal, *Heterodera Schachtii*. Det har længe været bekjendt, at denne Rundorm ogsaa angriber en Del andre Planter end Bede, saaledes flere Korsblomstrede, ligesom ogsaa Jul. Kühn i 1874 oplyste, at den undertiden gjorde Skade i Havremarker, hvor den dog hertillands ikke tidligere vides at være optraadt. Den 21de Septbr. undersøgte jeg, i Selskab med Hr. Heltzen, den omtalte Mark, hvor Havrestubben endnu henstod, og paa de talrige Planter, som vi opgravede, fandtes endnu en stor Del af de omtalte hvide Æggehylstre fastsiddende paa Rodtrævlerne. Jeg erfarede ved samme Lejlighed, at denne Havresygdom ingenlunde var indskrænket til denne Ejendom, men at der paa flere andre Gaarde i Omegnen havde fundet lignende Ødelæggelser Sted paa Havren, rimeligvis af samme Aarsag. Jeg gav Hr. Heltzen Meddelelser om de Forholdsregler, som særlig Jul. Kühn havde anbefalet og prøvet med godt Resultat mod Roeaalen. For det første Udhungringsmethoden, som bestaaer i at undlade i nogle Aar at dyrke de Planter, som særlig plages

af denne »Aal«, nemlig Bede og Havre; vel har man bemærket Roeaalen baade paa Roden af Byg og Hvede, men den synes ikke at finde videre Behag i disse; i alt Fald har man ikke hidtil bemærket, at den har gjort nogen kjendelig Skade paa disse Kornsorter. For det andet Fangstmethoden, som især anbefales af Kühn, og som bestaaer i at saa Rader eller Pletter af Planter, som særlig yndes af Roeaalen, i de befængte Agre, for derved at faa Ram paa dem. Hertil anbefales forskjellige Korsblomster: Raps, Turnips og især Havekarse. I 1880 og 1881 blev der hermed anstillet større Forsøg, som gav det Resultat, at man efter en saadan Udrensning avlede næsten lige saa mange Roer paa den forud »roetrætte« Jord som paa den »roesikre« Jord, at altsaa »Roetrætheden«, d. v. s. Roeaalen næsten var forsvunden. Man behøver en hel Sommer til denne Fangst, idet man fra April til August saaer Havekarsen eller de andre Fangstplanter tre Gange, og hver Gang opgraver de fremkomne Planter og bortfører dem f. Ex. i en tæt Kurv. Endelig anbefales en dyb Pløjning af de med Roeaal befængte Marker, for at begrave Æggebeholderne, og næste Aar at pløje mindre dybt; men om denne Methode i Praxis har baaret Frugt, veed jeg intet om. Det var jo meget naturligt, at man søgte efter Oprindelsen til dette Onde for Havren i Odense-Egnen; det laa nær at antage, at Rundormene hidrørte fra Sukkerroedyrkningen, men hverken paa Landkilde eller flere af de andre Gaarde, hvor Havren var mislykket, havde man nogensinde dyrket Sukkerroer. Dog er der jo forskjellige Veje, ad hvilke disse Dyr kunne bringes fra Mark til Mark eller fra Egn til Egn, saasom ved Affald fra Sukkerfabriken, der anvendes til Gødning eller med Foderbeder, om end Angreb paa disse her til Lands endnu ikke er konstateret. En Artikel om denne »Havreaal«, som den bliver kaldt, og dens Optræden paa Landkilde, hvori ogsaa mine skriftlige, iøvrigt ikke til Offentliggjørelse bestemte Meddeselser til Hr. Heltzen ere optagne, findes i »Medlemsblad for de fyenske Landbo-

foreninger« Nr. 34 (1887). Forfatteren af nævnte Artikel anseer de af Kühn anvendte Methoder for lidet lovende eller endog »fortvivlede«, og finder, at den eneste praktisk anvendelige Anvisning er Benyttelsen af hjemmeavlet Frø, i hvilken Anledning der stærkt opfordres til at drive Hjemmeavlen af Roefrø og Kløverfrø i et ganske anderledes Omfang end hidtil, hvad der jo ogsaa af andre Grunde turde være ønskeligt.

Angreb af Smelderlarver har jeg dels selv bemærket adskillige Steder i Vaarsæd i Omegnen af Kjøbenhavn i sidste Sommer, dels har jeg modtaget Meddelelser derom fra flere andre Steder; men dette Angreb er for bekjendt til at give Anledning til nærmere Omtale.

Fluelarver, som synes at tilhøre *Anthomyia coarctata*, havde anrettet en Del Skade paa Hvede- og Rugplanter i Begyndelsen af Maj paa Krusesminde ved Korsør.

En Art Blærefod, *Thrips* (gul med sort Halespids) optraadte meget ødelæggende paa Ærter (især paa en ellers fortrinlig Sort fra Vilmorin) i Landbohøjskolens Have, idet Bælgenes Vækst herved standsedes midt i Udviklingen.

Flere Spørgsmaal have angaaet den paa Frugttræer saa hyppig optrædende Bladhvepselarve, *Tenthredo aethiops*, og fra fire forskjellige Forespørgere har jeg faaet Meddelelser om stærke Angreb paa Pæretræer af *Phytoptus pyri* (Acariasis).

Hertil knyttedes følgende Diskussion:

Direktør Jensen vilde gjøre et Par Meddelelser om Iagttagelser, han havde gjort med Hensyn til Rodfiltsvampen paa Kartofler. Paa en lille Gaard, som Taleren havde i Nærheden af Kjøbenhavn, var denne Sygdom navnlig i det sidst forløbne Aar optraadt i ikke ringe Omfang. Sygdommen viste sin Tilstedeværelse derved, at Planterne begyndte at visne i Slutningen af Juli eller i Begyndelsen af August og navnlig paa de lave Steder i Marken. Allerede i 1886 saa Taleren Sygdommens Tilstedeværelse, men den havde da ikke stor

Udbredelse, kun over $^1/_2$ til 1 Skp. Land, hvorimod den det følgende Aar havde bredt sig over et langt større Areal. Det følger naturligvis af sig selv, at det er det tidlige Angreb, der er farligt, idet det har en meget indgribende Betydning med Hensyn til Kartoffelavlens Størrelse, ligesom Kartoflerne ogsaa blive af en ringe Kvalitet, fordi de ikke blive modne. Et Spørgsmaal er det nu, hvad man kan gjøre for at undgaa denne Sygdom; men eftersom Taleren har seet den optræde, antager han, at man skal undlade at lægge Kartofler paa de lavere Steder. — Med Hensyn til Bederustens Optræden havde Taleren ogsaa gjort nogle Iagttagelser. Han havde fundet, at paa de Marker, hvor der ikke var Frøplanter, var der heller ikke Rust, hvorimod der paa de Marker, hvor der var Frøplanter, ogsaa fandtes Rust. Det mærkværdige ved denne Rust er, at den udvikler sig langsomt i Sammenligning med andre Rustarter, som f. Ex. Græsrust og Kartoffelsvampen. Den sidste udbreder sig altid ensartet over hele Marken, hvorimod Bederusten kun optræder nogenlunde stærkt i Nærheden af Frøplanter, og for at undgaa den, bør man derfor ikke indlade sig paa at plante Frøroer i den samme Mark, hvori man har Foderroer. — Ogsaa med Hensyn til Havrens Brand havde Taleren gjort nogle Iagttagelser. Man plejer jo at mene, at Branden døer bort for neden i Vaarsæden, saaledes, at naar den er udviklet oppe i Axet, er den ikke at finde i de nederste Dele af Planterne. Man finder imidlertid paa en syg Plante Ax, som ikke ere angrebne, og det forklares da ved, at de stamme fra et Skud, som er kommet frem, efter at Svampen er døet bort forneden. Paa Landbohøjskolen havde Taleren nogenlunde nøjagtig bestemt Procenttallet af de syge Planter i et Havrebed, hvorefter Bedet blev slaaet, og der fremkom da nye Planter, men heraf vare et langt større Procentantal brandige end før Afhugningen, og det hører derfor ikke til Undtagelsen, men vistnok til Reglen, at Branden døer ikke bort for neden i Planten, hvilket ogsaa stemmer med, hvad man har iagttaget ved Draphavren, hvor Branden kommer igjen Aar efter Aar i den samme Plante, saa længe den existerer.

Docent Maar mente, at den af Docent Rostrup nævnte Fremgangsmaade til at ødelægge Roeaalen paa, var kostbar og vilde derfor afskrække Landmændene fra at bringe den til Udførelse. I Holland havde Taleren seet, at man om Efteraaret havde udsaaet Rapsplanter, som, da de vare en Tomme lange, bleve gravede op og tørrede i Solen, og dette vilde man gjentage et Par Gange efter hinanden i Løbet af Efteraaret. Det skete efter Kühns Anvisning. Kunde man ikke paa denne Maade, som var billigere end den af Docent Rostrup anbefalede, udrette i alt Fald noget?

Docent Rostrup bemærkede lige overfor det af Direktør Jensen sidst Anførte, at det havde længe været kjendt, at Levninger af Myceliet bleve tilbage i Straaene ved Knæene. Medens man paa den Tid, hvor Branden florerer i Toppen af Havre, Byg eller Hvede forgjæves har søgt efter Myceliet i Bladene eller Straaet, har man derimod kunnet finde Levninger deraf i Knæene, og derved kan maaske det af Direktør Jensen anførte Forhold forklares. Angaaende Docent Maars Forespørgsel maatte Taleren sige, at han ikke kunde udtale noget om, hvorvidt en saadan Oprivning og Hentørring af Rapsplanter vil nytte nogetsomhelst. Det forekom ham ikke, at der var nogen Sandsynlighed derfor. Dyrene vare vistnok for sejglivede til at gaa til Grunde ved at henligge og tørre i Luften. At det skulde være for meget at spilde en Sommer for at anvende Fangstmethoden, kunde Taleren ikke indse; det bliver jo et meget større Tab, naar Afgrøden Aar efter Aar ødelægges af Roeavlen. Man bliver ikke en saadan Fjende kvit uden Tab. Naar man imidlertid ikke vil anvende Fangstmethoden og heller ikke mener at kunne gaa til Anvendelsen af Udhungringsmethoden, fordi det vil bringe Forstyrrelse, indseer Taleren ikke, hvorledes man kan blive af med den nævnte Plage. Det er jo vel muligt, naar Kühn anbefaler den af Docent Maar nævnte Fremgangsmaade, at der ligger noget til Grund for den, men Taleren tør ikke anbefale at anvende den efter en større Maalestok, forinden der foreligger Forsøg i den Retning.

Kaptejn la Cour vilde spørge Direktør Jensen, som ud-

talte, at Bederusten kun udbredte sig langsomt, om han havde gjort Iagttagelser i Retning af, om den til alle Tider af Aaret skrider lige langsomt frem, og om han kunde angive Grunden til denne langsomme Fremskriden. Med Hensyn til den af Docent Rostrup omtalte nye Bygsygdom ønskede Taleren gjærne at vide, hvorledes den forplantede sig. Blandt de mange Plager, Planterne ere udsatte for, have vi heldigvis endnu ikke hørt Tale om den hessiske Flue, som andensteds, f. Ex. i Amerika, har ødelagt for Millioner. Faren for dette Insekts Tilstedekomst er imidlertid rykket os meget nær, og Taleren vilde derfor spørge Docent Rostrup, om man ikke af de dette Insekt nærstaaende Slægters Forekomst og andre Forhold kunde drage nogen Slutning med Hensyn til, hvorvidt vort Klima, vore Vegetationsforhold o. s. v. ere saadanne, at vi formedelst disse kunne haabe at finde Betryggelse mod dette Dyrs Angreb, eller om vi maa være forberedte paa, hvis dette Insekt skulde fremkomme hos os, da at se en lignende Ødelæggelse som den, der er skeet saa mange andre Steder.

Direktør Jensen. Det Angreb af Bederust, som Taleren hentydede til, var det tidligst mulige Angreb, idet det var det Angreb, der udgik direkte fra Frøplanterne — tidligere kunde det ikke komme —, men han antog iøvrigt, at den forholdsvis langsomme Fremskriden af Bederusten var noget ejendommeligt for denne Rust. — Taleren omtalte før, at Branden optraadte forholdsvis betydelig stærkere iblandt de Ax, der vare skudte op i September, altsaa i Eftergrøden, end den havde gjort i de oprindelige Planter. Det opfattede han som Bevis paa, at de syge Planter ikke havde udtømt deres Livskraft i samme Grad som de sunde. Det hænger vistnok ogsaa sammen med, at Brandax i Havren gjennemsnitlig kommer 2 à 3 Dage sildigere end de sunde Ax.

Docent Rostrup var ikke i Stand til at besvare Kaptejn la Cours Spørgsmaal til ham om Bygsygdommen, thi det var temmelig nye Undersøgelser, som her forelaa; men efter hvad han hidtil havde været i Stand til at iagttage, troede han, at Sygdommen forplantede sig paa lignende Maade som Brandsvampen. Paa samme Plante havde Taleren oftere fundet et enkelt Skud,

som kunde frembringe fuldkommen modne Ax, medens andre Skud havde været saa angrebne af Svamp, at de ikke kom til Skridning. — Den hessiske Flue vækker overalt Skræk mellem Landmændene. Mest Opsigt vakte dette Insekt for 100 Aar siden i Nordamerika, hvor det fik Navn af »hessisk Flue«, fordi man antog, at det var indført med de hessiske Tropper i 1776. Vist er det imidlertid, at den saakaldte hessiske Flue er optraadt derovre paa Hvedemarkerne og har gjort stor Skade. Den har huseret en Del Aar, er da pludselig forsvunden, men er derefter optraadt igjen, og det samme har viist sig paa forskjellige Steder i Europa. Rimeligvis ligger dette i, at den ligesom visse andre smaa Insekter tiltager i Antal i nogle Aar, hvorefter den reduceres til et Minimum, og gjør sig saa ikke bemærket i en længere Aarrække. Foruden i Amerika er den hessiske Flue ogsaa som nævnt optraadt i Europa, nemlig i Syd- og Mellemeuropa og i det sydlige Rusland. I Tyskland er den optraadt i Brandenburg, men det synes, efter hvad Taleren har kunnet finde herom i Literaturen, som om den ikke ret kan trives i Tyskland, saa Navnet »hessisk Flue« er vistnok ikke heldigt. Forholdene tyde saaledes paa, at den ikke ret vel vil kunne taale vor Vinter eller navnlig vort kolde Foraar. Efter hvad der foreligger, er der to Generationer af dette Insekt; den ene kommer frem i Maj Maaned eller i Begyndelsen af Juni Maaned og lægger Æg, hvorpaa Larven kryber ned i Bladskeden paa de Kornsorter, som dette Dyr angribe. Planterne gaa ikke ud, men knække over, og Marken faaer da et Udseende, som om den var bleven ødelagt af et Haglvejr. Den anden Generation kommer frem i September og angriber saa de unge Hvede- og Rugplanter og ødelægger dem. I England har dette Insekt viist sig og vakt Skræk, og der kunde derfor være god Grund til at træffe kraftige Forholdsregler, som kunne modarbejde dens mulige Forekomst her, hvorfor Taleren ogsaa fuldstændig kunde slutte sig til de Antydninger, der i saa Henseende ere fremkomne fra Dr. Boas. Helt at forbyde Indførsel af Halm, Hø og Straa havde maaske sine Vanskeligheder, da disse Stoffer jo bruges som Indpakningsmateriale,

men i den Retning var der maaske Forholdsregler at tage derved, at Insektet ikke optraadte paa alle Kornsorter.

Kaptejn la Cour spurgte Dr. Boas, om han ikke kunde give nærmere Oplysninger om den hessiske Flue.

Dr. phil. Boas havde indsamlet en Del Materiale til denne Sags Belysning, men skulde ikke ved denne Lejlighed komme ind paa Sagen, da det vilde føre alt for vidt. De klimatiske Forhold troede Taleren ikke vilse være til Hinder for, at den hessiske Flue kunde trives her, men der var andre Momenter, som kunde have stor Betydning med Hensyn til at afværge Faren for dens Forekomst og Udbredelse, f. Ex. Tiden for Vintersædens Udsaaning.

Præsidenten (Docent Fjord) takkede Docent Rostrup for de nye Bidrag, som han gjennem sit Foredrag havde ydet til at lære at kjende de Fjender, der true os i Mark og Have, og særlig takkede han ham, fordi han vedblivende forelagde sine værdifulde Iagttagelser i Selskabets Møder.

Nogle Analyser af Raamælk.

Af Docent John Sebelien.

Kan end almindelig normal Komælk være underkastet store Svingninger med Hensyn til sin Sammensætning, saa ere disse Svingninger dog for intet at regne imod den vidt forskjellige Sammensætning, som Raamælken synes at have. Naturligvis kan man ikke vente, at et Produkt, der afsondres under Forhold, hvor Mælkekjertlerne endnu fungere saa abnormt som lige efter Fødselen, skal have blot noget nær konstant Sammensætning, og det vil derfor ogsaa være meningsløst at vente, at man kan opstille nogen »gjennemsnitlig« eller »normal« Sammensætning af Raamælk, men de Angivelser, vi finde i den mejeritekniske og fysiologiske Literatur om dette Spørgsmaal ere dog i den Grad forskjellige, at de ikke kunne andet end vække vor Forundring og Opmærksomhed.

Saaledes angiver f. Ex. Grotenfelt*), som er Forstander for Jervikylä Mejeriskole i Finland, at Raamælken fuldstændig savner Kasein (Ostestof), og skriver hele Æggehvidemængden paa Albuminets Konto. Andre derimod, som König**), meddele som Gjennemsnit af en hel Mængde, forresten temmelig uensartede Analyser af Raamælk, at denne indeholder 4,65 % Kasein og 13,62 %

*) Handledning i mejerihushållning. Stockh. 1881. S. 31. -- 2dra uppl. 1886. S. 29.

**) Nahrungs- u. Genussmittel. 2. Aufl. II. Bd. S. 257.

Albumin. Ifølge Fleischmann*) skal Raamælken strax efter Kælvningen indeholde gjennemsnitlig 7,3 % Kasein og 7,5 % Albumin. Eugling**) derimod udførte et stort Antal selvstændige Analyser af den første Raamælk af Alpekøer og fandt herved Kaseinmængden varierende imellem 2,64 og 7,14 %, Albuminmængden mellem 11,18 og 20,21 %. I de senere Aar have endelig Dr. Schrodt og Hansen***) i Kiel fundet i en Raamælk 7,57 % Kasein og 5,45 % Albumin, og en anden Gang 3,79 % Kasein og 0,04 % Albumin.

Det synes altsaa i det mindste, som om de Fleste ere enige om, at der virkelig findes Kasein til Stede i Raamælken, og Grotenfelts Formodning om det modsatte hviler vist kun derpaa, at Raamælken ikke oster sig ved Løbe. Det er dog tidligere viist af Eugling, at naar Raamælken først fortyndes med en passende Mængde Vand, saa oster den sig godt med Løbe, og jeg selv har havt Lejlighed til at fremstille kemisk rent Kasein ved Udfældning med Eddikesyre af fortyndet Raamælk, ganske paa lignende Maade, som det ellers gjøres af almindelig Mælk. Derimod synes det, at Kaseinmængden, som i normal Mælk bevæger sig omkring 2,5—3,5 %, i Raamælken er underkastet langt større Svingninger, og navnlig at den kan blive meget større end sædvanligt. I det Hele taget udmærker Raamælken sig jo ved en stor Rigdom paa faste Stoffer. hvilket bl. a. ogsaa giver sig tilkjende ved at Vægtfylden, som ved normal Mælk sjælden stiger meget over 1,033, ved Raamælken derimod som oftest ligger over 1,040. Særlig synes man dog at være enig om, at denne Substansrigdom beroer paa den stærkt forøgede Albuminmængde, som jo ogsaa viser sig derved, at medens almindelig Mælk, trods dens Indhold af ca. ½ % Albumin ikke formaaer at frembringe nogen videre synlig Koagulation heraf ved Kogning,

*) Handbuch des Molkereiwesens, S. 56.

**) Petersens Forschungen auf dem Gebiete den Viehhaltung. Bd. I. 1878. S. 92.

***) Landwirthschaftliche Versuchsstationen 1885. XXXI. S. 74—75.

saa stivner (koagulerer) Raamælken i Varme ligesom en almindelig Hvide i et Æg.

Paa Grund af de højst ufuldkomne analytiske Methoder, man tidligere har raadet over til nøjagtig Bestemmelse af Mælkens Æggehvidestoffer, ligger det nær at antage, at nogle af de største Variationer i de ovennævnte Literaturangivelser muligvis tildels kunne være begrundede i de fejlagtige Methoder. Da det ikke var uden Interesse at erholde nogle nye Analyser af dette i saa mange Henseender interessante Produkt, har jeg udført nogle saadanne. Uden at disse Analyser i nogen Henseende prætendere at angive en »normal« eller »Middelsammensætning«, skulle de blot vise, hvorledes Raamælk kan være sammensat under de Forhold, hvorunder den er tagen (fra Køer af Ultuna Instituts Besætning), og analyseret efter saa paalidelige Methoder, som for Øjeblikket staa til vor Raadighed.

I hosstaaende Tabel er der til Sammenligning meddelt Sammensætningen af en normal Mælk. Vi se da, at baade Vægtfylden og den sure Reaktion er langt større ved Raamælken end ved normal Mælk. Som bekjendt reagerer almindelig Mælk næsten altid »amfotert«, d. v. s. baade surt og alkalisk paa samme Tid, dog er den sure Reaktion som oftest overvejende og svarer for 50 cc. Mælk som Regel til 9—10 cc. $^1/_{10}$ normal Lud; ved Raamælk er den sure Reaktion dobbelt saa stor.

Med Hensyn til Fedtmængden, saa angives den i Literaturen meget forskjellig, saaledes ifølge König fra 2—7 %; ifølge Fleischmann og Grotenfelt skal Fedtmængden som oftest være mindre end i normal Mælk; ved mine Analyser har den altid været afgjort høj. Derimod kan jeg bekræfte den almindelige Mening, at Raamælkens Indhold af Mælkesukker skal være usædvanlig lavt, selv om mine Bestemmelser just ikke have givet saa lave Værdier (henimod 1,5 %), som undertiden angives af andre Analytikere.

De kvælstofholdige Stoffers Analyse frembyde særlig Interesse. Mængden af de forskjellige Æggehvidestoffer er

her opført ved Multiplikation af den tilhørende Kvælstofmængde med 6,37. Imidlertid se vi, at ikke blot hele Kvælstofmængden og hele Æggehvidemængden er større i

Nr.	Malkning	I Vægtfylde	II relat. Surhedsgrad	III Tørstof	IV Fedt	V Mælkesukker	VI Total Kvælst.	VII Ikke-æggehv. Kvælstof	VIII Total Æggehvide	IX Kasein + Globulin	X Kasein tilnærmelsesvis	XI Globulin tilnærmelsesvis	XII Albumin	XIII Askebestanddele
1.	2den	1,040	15,5	20,4	7,22	3,45	1,232	(0,207) [2]	6,53 [1]	5,55	—	over 0,64	0,88	0,73
2.	1ste	over 1,046	21,0	25,47	6,98	—	2,506	(0,237) [2]	14,45	12,87	3,57	1,58 / 9,30	1,59	1,00
3.	2den	—	—	28,27	7,19	3,67	2,556	0,086	15,68	13,68	3,40	10,12 / 10,28	2,00 [3]	1,106
4.	1ste	—	—	26,19	9,19	—	2,22	0,076	13,29 [1]	12,12	4,53	1,91 / 7,54	1,16	—
5.	1ste	1,0446	19,0	18,56	5,86	2,41	1,10	—	—	4,56	3,50	0,52 / 1,06	—	—
Normal Mælk		1,031	10,0	12,5	3,5	4,8	0,55	0,04	3,4	2,9	2,9	Spor	0,5	0,70

[1] Beregnet af IX og XII.
[2] Beregnet som Differens mellem VI og VIII.
[3] Beregnet af VIII og IX.

Raamælk end i normal Mælk, men ogsaa det ikke-æggehvideagtige Kvælstof, hvilket tilhører saadanne Bestanddele som Urinstof, og andre lignende »Extraktivstoffer« spiller en større Rolle i Raamælken, selv om maaske nok de i

Prøverne 1 og 2 beregnede Værdier ere noget højere end der svarer til Virkeligheden. For nogle Aar siden har jeg paavist*), at der i normal Mælk foruden de to Hovedæggehvidestoffer Kasein og Albumin, desuden findes smaa Spor af et tredje Æggehvidestof, Globulin, som ogsaa forekommer i Blodet, og som har visse Egenskaber, f. Ex. Koagulationsevnen i Varme, fælles med Albuminet, medens det derimod ligesom Kaseinet kan udsaltes af Mælken ved at mætte denne med engelsk Salt og tildels ogsaa ved Mætning med Kogsalt. Det laa nu nær at antage, at dette Globulin forekommer i større Mængde i Raamælken, og navnlig, at noget af de store Mængder koagulabel Æggehvide, der i tidligere Analyser ere opførte som Albumin, i Virkeligheden er Globulin. Desværre har man endnu ingen Methode til fuldt sikker Bestemmelse af Globulinmængden, naar der er Kasein til Stede, men ved Hjælp af særegne Fremgangsmaader, som vi dog ikke her kunne gaa nærmere ind paa**), lykkedes det at erholde nogle Tilnærmelsesbestemmelser af en lavere og en højere Grænse, hvorimellem Globulinmængden er beliggende. Selv om disse Grænser, saaledes som man seer af den meddelte Tabel, ere temmelig langt beliggende fra hinanden, saa tyde de dog med stor Sikkerhed hen paa den betydelige Globulinmængde, som i enkelte Tilfælde endog langt overstiger Albuminmængden. Allerede den lavere Grænse for Globulinmængden er ganske betydelig, og dog kan man med stor Sandsynlighed antage, at den virkelige Værdi ligger nærmere ved den højere end ved den lavere Grænse. Det kan saaledes antages, at i det mindste i de her undersøgte Tilfælde vil Raamælkens Evne til at koagulere i Varme og derved give den i Skandinavien meget yndede og velsmagende Ret »Kalveost« eller »Kalvedans«,

*) Jfr. min Afhandling: Om Mælkens Æggehvidestoffer, i Tidsskrift for Landøkonomi 1885.

**) Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1888 indeholder den nærmere Beskrivelse og Begrundelse af denne Methode.

vistnok i endnu højere Grad bero paa den tilstedeværende store Globulinmængde end paa Albuminet. Ogsaa det sidstnævnte Stof er ganske vist til Stede i betydelig større Mængde end i normal Mælk, men dog aldrig i saa kolossale Mængder, som vi finde angivet i nogle af de ældre Analyser. Men, som sagt, de ovennævnte Analyser ere kun 5 enkelte Exempler paa Sammensætningen af et yderst varierende Sekret, og de kunne naturligvis paa ingen Maade modbevise Rigtigheden af andre Analyser paa Raamælk af helt andre Køer, andre Racer, i andet Klima og i det hele taget under helt andre Forhold. Vore Exempler ere tagne fra Køer, som for Størstedelen ere af Ayrshireblod, dog ikke rent, men blandet i mere eller mindre Grad med Jemtlands Fjeldrace, Korthorn og saakaldt svensk Landrace, og Raamælken selv stammer, som anført i Tabellen, dels fra 1ste, dels fra 2den Malkning efter Kælvningen.

Det kgl. Landhusholdningsselskabs Generalforsamling.

Den 13de December 1887.

Hs. Excellence Lehnsgreve Danneskjold-Samsøe, som ledede Forhandlingerne, aabnede disse med at meddele, at til Præsident var han selv gjenvalgt med 76 St. Til Medlemmer af Bestyrelsesraadet vare Etatsraad Valentiner, Kammerherre Lüttichau, Hofjægermester Vind, Kammerraad Andersen og Forpagter Bokelmann gjenvalgte med henholdsvis 81, 81, 81, 80 og 78 St. samt Godsinspektør Tilemann valgt med 57 St. Til Revisor var Etatsraad Koch gjenvalgt med 81 St.

Af Landboforeningerne vare følgende Herrer valgte til Medlemmer af Bestyrelsesraadet: Vejle Amt: Etatsraad Eckardt til Ørumgaard; Maribo Amt: Kmjkr. Rosen, Christiansminde; Sorø Amt: Godsejer P. J. de Neergaard til Førslevgaard; Præstø Amt: Forpagter Thalbitzer paa Turebyholm; Ringkjøbing Amt: Forpagter F. O. L. Beck, Rydhauge; Ribe Amt: Forst., Landbrugskandidat N. Pedersen, Ladelundgaard. Fra Hjørring Amt var ikke indkommet nogen Stemmeseddel.

Til Medlem af Bogudvalget havde Bestyrelsesraadet gjenvalgt Docent Fjord, og til Medlemmer af Belønningsudvalget gjenvalgt Kammerjunker Rosen og Hofjægermester Vind.

Ved Begyndelsen af Aaret 1887 talte Selskabet 852 Medlemmer. I Aarets Løb vare 42 Medlemmer tilkomne, men 26 udmeldte, udslettede eller døde, saa at Medlemstallet ved Generalforsamlingen udgjorde 868.

Regnskaberne for det foregaaende Regnskabsaar fremlagdes med den af Bestyrelsesraadet givne Decharge.

Funktionærernes Beretninger.

Sekretæren aflagde følgende Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed i det forløbne Aar.

Af landøkonomiske Skrifter havde Selskabet i det forløbne Aar udgivet: »Selskabets Virksomhed i de ti sidste Aar« (trykt i 1600 Explr.) og »Aarsberetning for Aaret 1886« (trykt i 3100 Expl.), samt anskaffet af: »Tidsskrift for Landøkonomi«, som omdeles til Medlemmerne, 952 Explr.; »Ugeskrift for Landmænd« 25 Explr.; »Tidsskrift for Veterinærer« 10 Explr.; J. J. Mortensen: »De farligste Ukrudplanters Vækst og Udryddelse« 50 Explr.; Lacoppidans Agerdyrkningslære 25 Explr. Landøkonomisk Læseforening har erholdt et Bidrag af 100 Kr., og Udgivelsen af »Husmandsbladet« er bleven støttet med 100 Kr. Til Selskabets Lærlinge er uddelt 453 Bind landøkonomiske Skrifter og til Bibliotheker og Selskaber i Ind- og Udlaan 993 Bind.

I det forløbne Aar har der været afholdt 8 Foredrags- og Diskussionsmøder.

Med Hensyn til Selskabets Virksomhed for Plantekulturens Fremme skal der paa dette Sted kun nævnes, at »Foreningen til Kulturplanternes Forbedring« har modtaget de paa Budgettet bevilgede 500 Kr. og Konsulent P. Nielsen de til hans Virksomhed bevilgede 1000 Kr.

Selskabets Virksomhed for Husdyrbruget og Mejeribrugets Fremme vil findes omtalt senere.

Undersøgelsesrejser ere foretagne af Forsøgsleder C. Sonne til de engelske Bygmarkeder, af Konsulent B. Bøggild til Hamburg, Holland, Belgien, England og Irland, af Konsulent Jensen til Frankfurt a. M. og Nordslesvig, og af Lærer, Landbrugskandidat R. Petersen-Børup for at gjøre sig bekjendt med den lavere Landbrugsundervisning her i Landet. Desuden er der i Aarets Løb foretaget en Del Forretningsrejser af Sekretæren og Konsulenterne Bøggild og Jensen.

Under Selskabet tjene i Øjeblikket 98 Landvæsenslærlinger paa større Gaarde og 9 paa mindre Gaarde, samt 7 Mejeribødkerlærlinger, ialt 114 Lærlinger. Ifølge Selskabets Anmodning har Bestyrer Iversen indøvet Regnskabsførelse paa nogle Folkehøjskoler og Landboskoler, der paa Foranledning har udtalt Ønsket derom, og Forstander A. la Cour har ifølge Præsidiets Anmodning gjennemgaaet Lærlingernes Dagbøger.

Hædersbelønninger for Landboflid er i Aarets

Løb tildelt Husmand N. P. Nielsen af Estrup Mark, Malt Sogn, Ribe Amt (5te Sølvbæger); Skolelærer Christensen af Draaby, Randers Amt (3dje Sølvbæger); Skolelærer A. Jensen af Mogenstrup, Sevel Sogn, Ringkjøbing Amt (3dje Sølvbæger) og Husmand P. Kristiansen af Aagaard, Thyregod Sogn, Vejle Amt (4de Sølvbæger).

Til de landboindustrielle Udstillinger i Kjøbenhavn er som sædvanlig ydet 500 Kr. Ved Landbrugsmødet i Throndhjem var Selskabet repræsenteret af Docent Fjord og Sekretæren. I Throndhjem og Newcastle har der været foranstaltet Udstillinger af dansk Maltbyg, og det første Sted holdt Forsøgsleder Sonne Foredrag om Kornsorternes Forædling.

De nordlige Bilande. Færøerne have i det forløbne Aar erholdt Renterne af det Hansenske Legat, og Selskabet har foreslaaet Regjeringen, at Staten ordner og lønner en fast konsultatorisk Virksomhed for Færøerne.

Om Selskabets Virksomhed paa Mejeribrugets Omraade forelaa en Indberetning fra Konsulent Bøggild, i hvilken han udtalte, at ingensinde tidligere som i det sidst forløbne Aar havde der været gjort saa store og energiske Anstrængelser fra en stor Mængde af de mindre Landbrugeres Side for at efterkomme det engelske Markeds Fordringer i Retning af stor, ensartet og god Smørproduktion; men i samme Grad, som vi Danske anstrænge os for at udnytte Mejeribruget saa godt vi kunne, søge vore Konkurrenter i Udlandet ikke alene at forbedre deres Produktioner og om muligt at overfløje os, men de gjøre ogsaa nærgaaende Forsøg paa at nedbryde vort Renommé og svække den Tillid, som vore udenlandske Kunder hidtil have havt til os. Konsulenten havde bestræbt sig for at fremme en sund Udvikling af Andelsmejerivirksomheden samt for at udbrede det størst mulige Kjendskab til Udlandets Fordringer og de Midler, som kunne benyttes for at tilfredsstille disse. I det forløbne Aar havde Konsulenten været 202 Dage paa Rejser, deraf 92 i Udlandet, holdt 12 Foredrag paa forskjellige Steder i Landet og besvaret Forespørgsler. — Om Andelsmælkerivirksomheden havde Konsulenten udgivet et lille Skrift, samt skrevet flere Artikler i forskjellige Landbrugsblade.

Konsulent Jensen havde til Selskabet indgivet en Beretning om sin Virksomhed paa Hesteavlens Omraade. Konsulenten havde indsamlet et betydeligt statistisk Materiale vedrørende Nedarvingsforholdene hos Hesten og fremlagt Resultatet af sine Undersøgelser heraf i et Foredrag, som han i Begyndelsen af Aaret havde holdt i Selskabet. Den

senere Erfaring havde bestyrket ham om Rigtigheden af, hvad der var fremsat i Foredraget. Paa et Møde i Høver, Vest for Aarhus, havde Konsulenten faaet dannet en Hesteavlsforening, som havde faaet en ikke ubetydelig Tilslutning; Foredrag, hvori navnlig Oprettelsen af Hesteavlsforeninger var Hovedmomentet, havde han holdt flere Steder, men han havde dog ikke søgt at faa flere end den nævnte dannet, da han ansaa det for rigtigt først at have Erfaring for, hvorledes den vilde udvikle sig. I Fyen havde Konsulenten undersøgt Præmiehingstenes Afkom og samlet Stamtavler vedrørende de bedste Hingste i den sidste Menneskealder. Endvidere havde han besøgt den tyske Landbrugsudstilling i Frankfurt a. M. og overværet den aarlige »Kaaring« af Hingste i Nordslesvig. Endelig havde Konsulenten søgt at gjøre sig bekjendt med Markedsforholdene, paa Foranledning givet Anvisning paa gode Avlsdyr af god Afstamning, kjøbt Hoppeføl for Foreningen af jydske Landboforeninger, hvilke Føl Foreningen lader bortauktionere, i Østjylland mønstret Hopper til Optagelse i den jydske Stambog, samt besvaret Forespørgsler og givet Oplysninger.

Udvalgenes Beretninger.

Af Forsøgslederen, Landbrugskandidat Sonne, aflagdes følgende Beretning om Hvede- og Maltbygudvalgenes Virksomhed i det forløbne Aar:

Som sædvanlig foreligger der Kataloger over de Prøver, der iaar have været udstillede af det ved Maltbyg- og Hvedeforsøgene indvundne Materiale. Under Henvisning til de Meddelelser, der i nævnte Kataloger findes optagne om sidste Aars Forsøgsvirksomhed, vil der ikke være Anledning til at dvæle ved denne. Den Omstændighed, at det Tidsrum af 5 Aar nu er udløbet, som ved Forsøgenes Iværksættelse blev anseet for den korteste Tidsgrænse, indenfor hvilken en Forsøgsvirksomhed af paagjældende Art kunde tænkes optaget, maa imidlertid opfordre til i korte Træk at markere den Udviklingsgang, Forsøgene i de forløbne Aar have fulgt.

Hvedeudvalgets Virksomhed har fra Begyndelsen af været fortrinsvis rettet paa ved Prøve af talrige Sorter at søge at finde den bedste og fordelagtigste for den danske Jord og det danske Klima. Som det imidlertid fremgaaer af de Meddelelser, der ere bragte i Forbindelse med dette Aars Forsøgsresultat, har det viist sig, at det for Hvedens Vedkommende i høj Grad afhænger af Sorten, hvorledes Avlens

Karakter baade med Hensyn til kvalitativt og kvantitativt Udbytte bliver, og man er nu efterhaanden gaaet ned til kun at beskæftige sig med 13 Sorter, som da i det forløbne Aar have været gjorte til Gjenstand for mere omfattende Forsøg paa ca. 180 Tdr. Land. At man har benyttet et saa stort Areal til Hvedens Udsaaning, har ingenlunde været for at faa Forsøgsresultaterne mere exakte, thi det turde overhovedet være tvivlsomt, om de derved ere blevne mere nøjagtige, men det Hensyn, der har været det ledende ved at indstallere Forsøgene paa saa store Arealer, har været det, at Udvalget naturligvis maatte have sin Opmærksomhed henvendt paa at tilvejebringe et tilstrækkeligt Kvantum Saasæd af de Sorter, der ved den foreløbige Dyrkning have viist at fortjene en større Udbredelse. Ved Forsøgene iaar har Square-head-Hveden givet det bedste Resultat — der var i det Hele taget efter Aargangen heller ikke andet at vente — og navnlig træder dette Forhold stærkest frem paa vore svære, gjødningskraftige Jorder; dér hører Square-head-Hveden, efter alt hvad der foreligger, utvivlsomt hjemme. De foreliggende Forsøgsresultater vise imidlertid tillige, at der er adskillige af de andre Hvedesorter, hvormed der iaar har været gjort Forsøg, som paa visse Jorder fortrinlig kunne bestaa i Konkurrencen med Square-head-Hveden, og som ogsaa i en Aargang, som den nu afsluttede, kunne fortjene at dyrkes fremfor Square-head-Hvede. Der er jo nemlig betydelige Arealer rundt omkring i Landet, hvor det efter gjentagne Forsøg har viist sig, at Square-head-Hveden ikke hører hjemme, og for disse Arealers Vedkommende vil utvivlsomt yderligere Forsøg med disse Hvedesorter have Betydning.

Ved Siden af Forsøg med forskjellige Hvedesorter har der ogsaa været anstillet Forsøg med Hensyn til de forskjellige Dyrkningsfaktorers Indflydelse. Man har prøvet Jordbundens Indflydelse paa Kvaliteten, forskjellig Saamængde, forskjellig Saatid, forskjellig Høsttid og forskjellig Høstmaade, men det har stadig viist sig, at Valget af Sorten er den Faktor, der i væsenligst Grad paatrykker Hvedeavlen dens Præg, og det er Aarsagen til, at man allerede ved den Plan, der ifjor lagdes for Hvedeforsøgene, delvis fraveg den Plan, der blev lagt ved Forsøgenes Paabegyndelse, og at Forsøgene nu ere koncentrerede til kun at angaa de i Kataloget nævnte 13 Sorter, for at man i større Omfang og med Sikkerhed kan tilvejebringe et større Kvantum Saasæd. — Efter alt hvad der foreligger, er der ikke Spørgsmaal om, at en fortsat Forsøgsvirksomhed vil være henvist til som sit naturlige Omraade at

arbejde paa at forædle og udvikle Saasæden af disse Sorter, saaledes at Avlen af Hvede ligesom af Byg derigjennem kan komme til at bygge paa et tilstrækkelig rationelt og tidssvarende Grundlag.

Hvad Maltbygforsøgene angaa, vare disse fra Begyndelsen særlig samlede om Undersøgelser af de forskjellige Dyrkningsfaktorers Indflydelse paa Afgrødens Karakter. Og flere af de Spørgsmaal, som Forsøgene da tage op, tør sikkert nu anses som saa bestemt besvarede, at en eventuel fortsat Forsøgsvirksomhed vil være berettiget til ikke yderligere at beskjæftige sig med disse. Dette gjælder saaledes Forsøgene med Høst af Bygget til forskjellig Modenhedsgrad. Disse have tilfulde slaaet fast, at Fuldmodenhedsstadiet er det rette Tidspunkt for Byggets Mejning. Det samme gjælder Valget af en Høstmaade, der beskytter Bygget mest mulig mod Regn mellem Mejning og Hjemkjørsel. I al Almindelighed har ligeledes en tidlig Udsæd viist sin gunstige Indflydelse paa Maltbygavlen. Spørgsmaalet om Valg af Saamængden trænger derimod endnu til yderligere Belysning, særlig med de ulige Jorders Tarv for Øje. Hvad dernæst Valget af Sæd angaaer, have Forsøg med et ret betydeligt Antal af disse godtgjort, at de hjemlige Stammer af Chevalierbygget hævde deres Plads ved Siden af de indførte mere eller mindre forædlede Saaprøver. Det gjælder først og fremmest om ved skarpt Udvalg at bibringe vore hjemlige Stammer de Egenskaber, som Forædlingen har bibragt den fra Udlandet indførte Saavare. Denne Opgave turde være en af de allervigtigste for fortsat Virksomhed herhjemme for at bringe Kornavlen ind i et mere rationelt Spor.

Allerede paa et tidligere Stadium af Maltbygforsøgene maatte imidlertid Bestræbelserne rettes paa at skaffe Maltbygdyrkningen et større Omraade herhjemme. Maltbygudvalget søgte denne Opgave fremmet ved gratis at sprede mindre Kvantiteter af godt Chevalierbyg blandt Jordbrugere i Landets forskjellige Egne. Og det tør vel siges, at denne Fremgangsmaade i de forløbne Aar har bestaaet sin Prøve og bragt Resultater, der fuldt have svaret til Forventningerne. Maltbygavlen har nemlig ved nævnte Foranstaltning vundet fast Fodfæste i mange Egne, hvor den hidtil var ukjendt. Og talrige Vidnesbyrd foreligge om, at Dyrkningen af Maltbyg har bredt sig ud fra de Steder, hvor den ad nævnte Vej bliver givet Indpas.

Under alle Omstændigheder ere Resultaterne af denne Foranstaltning saadanne, at dennes Fortsættelse ikke godt kunne

ænkes adskilt fra en fremtidig Forsøgsvirksomhed. Thi naar det allerede er sagt, at en saadan mere og mere bør samles om Produktionen af bedste Saavare, er det indlysende, at nævnte Saavares Anvendelse i videst mulig Omfang maa blive en ikke mindre vigtig Opgave for Bestræbelserne paa at fremme Maltbygavlen.

Endelig har Maltbygudvalget, sideordnet med dets nævnte Virksomhed, havt Opmærksomheden rettet paa, ved Deltagelse i Udstillinger at virke for at skaffe det bedst mulige Marked for Maltbygget. Dets Bestræbelser i denne Retning have paa Grund af de beskedne Midler, der i nævnte Øjemed have kunnet raades over, vel ikke bragt Resultater af indgribende Betydning. Men der er dog ved den gunstige Bedømmelse af Landets Maltbyg paa Udstillingerne i Magdeburg, Trondhjem og Newcastle vakt en Opmærksomhed for dette, der kun kan være til Gavn for dets Afsætning.

Fra Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse« var indsendt Beretning for det 18de Forretningsaar. Fondens Indtægter havde i det forløbne Aar udgjort 846 Kr. 99 Øre. Om de ledige Stipendier var der indkommet 7 Ansøgninger, alle fra Landbrugsstuderende ved Landbohøjskolen. Af disse Ansøgninger bevilgedes 6, nemlig 3 hver med 25 Kr. maanedlig i 3 Maaneder, 1 med 20 Kr. maanedlig i 8 Maaneder, 1 med 20 Kr. maanedlig i 12 Maaneder og 1 med 30 Kr. maanedlig i 8 Maaneder. To af Stipendiaterne ere Gaardmandssønner og 4 ere Husmandssønner. Til næste Regnskabsaar vil der saaledes være at overføre et Uuderskud af 18 Kr. 1 Øre.

Meddelelser fra Præsidiet.

Docent Fjord. Præsidiet er altid meget varsomt med at fremkomme med Oplysninger om Sager, der ere under Forhandling, for at det ikke senere skal komme i den ubehagelige Situation at skulle tilbagekalde, hvad det var fremkommet med. Naar det imidlertid denne Gang gik noget videre i sine Meddelelser angaaende de Skridt, der vare foretagne i Anledning af Svinepesten, var Grunden dertil den, at det af Bestyrelsesraadet var blevet opfordret dertil, men dette var da ogsaa medansvarligt, for saa vidt noget senere maatte tilbagekaldes.

Derefter omdeltes omstaaende Tabel.

Hollands og Belgiens Ind- og Udførsel af Svin og Flæsk.

Holland.

Svin.

Indførsel	1883	1884	1885	1886
fra Belgien	18,892 Stk.	20,953 Stk.	2,997 Stk.	44 Stk.
» Preussen	13,152 -	24,023 -	340 -	146 -
» andre Lande	2,501 -	147 -	25 -	2 -
	35,545 Stk.	45,123 Stk.	3.362 Stk.	192 Stk.
Udførsel				
til Belgien	39,498 Stk.	33,409 Stk.	27,925 Stk.	23,868 Stk.
» Preussen	56,496 -	45,697 -	67,354 -	91,196 -
» England	21,217 -	16,206 -	15,836 -	19,783 -
» andre Lande	397 -	654 -	601 -	351 -
	117,608 Stk.	95,966 Stk.	111,716 Stk.	134.198 Stk.
Overskudsudf.	82,063 Stk.	50,843 Stk.	108,354 Stk.	134,006 Stk.

Flæsk og Faarekjød.

1885.

Indførsel		Udførsel	
af ferske Varer (navnlig fra Belgien og Preussen)	48,830 Kilo	af ferske Varer (navnlig til England)	7,038,948 Kilo
af saltede Varer	2,256,705 -	af saltede Varer (navnlig til England og Japan)	134,928 -
	2,605,535 Kilo		7,173,876 Kilo

Overskudsudf. 4.468,341 Kilo.

Belgien.

Svin.

Indførsel	1883	1884	1885
fra Tyskland	51,713 Stk.	37,427 Stk.	1,336 Stk.
» Luxemburg	8,687 -	5,027 -	1,977 -
» Holland	44,289 -	33,208 -	29,557 -
» Frankrig	9,690 -	8,167 -	4,676 -
» andre Lande	252 -	898 -	29 -
	114,631 Stk.	84 727 Stk.	37,575 Stk.
Udførsel			
til Tyskland	5,276 Stk.	6,576 Stk.	17.840 Stk.
» Luxemburg	8,854 -	9,195 -	— -
» Holland	10,500 -	12,303 -	2,770 -
» Frankrig	76,531 -	82,305 -	78,851 -
» andre Lande	— -	143 -	508 -
	101,161 Stk.	110,522 Stk.	99,969 Stk.
Overskuds f. ÷	13,470 Stk.	25,795 Stk.	62,394 Stk.

Kjød og Flæsk (af Kvæg, Faar, Svin).

1885.

Indførsel: 12,924,910 Kilo (navnlig fra N. Amerika, 5,7 Mill.; Engl. 2,4 Mill., Sydamerika 1,6 M., Tyskland 1,4 Mill., Holland 1,0 Mill.

Udførsel: 10,343,019 Kilo (navnlig til England 5,0 Mill., Frankrig 2,3 Mill., Holland 1,3 Mill.

Sekretæren. Den omdelte udførlige Redegjørelse for Hollands og Belgiens Ind- og Udførsel af Svin og Flæsk var udarbejdet efter de officielle hollandske og belgiske statistiske Tabelværker. Under Holland vil man lægge Mærke til, at Indførselen af levende Svin navnlig finder Sted fra Belgien og Preussen. I 1883 er der fra disse to Lande i Forbindelse med forskjellige andre indført til Holland over 35,500 Svin og i 1884 over 45,000. I 1885 indførtes kun 3362 Svin, og i 1886 gik Antallet endogsaa ned til 192. Grunden til denne Nedgang i Indførselen er, at Holland i Begyndelsen af 1885 udstedte et Forbud mod al Indførsel af Svin saa vel som af andre Dyr, og dette Forbud existerer endnu. Naar der imidlertid alligevel har kunnet indføres Svin trods dette Forbud, er Aarsagen dertil, at den hollandske Regjering undtagelsesvis giver Tilladelse til Indførsel, og da navnlig, naar der er Tale om Indførsel af Avlsdyr. For saa vidt der altsaa skulde kunne være Tale om at udføre Svin herfra til Holland, maatte der dertil haves den hollandske Regjerings udtrykkelige Tilladelse, men hvor vidt en saadan vilde blive given under de nuværende Forhold, vilde enhver vistnok selv kunne danne sig en Mening om. Overskudsudførselen beløb sig i 1883 til over 82,000 Stkr., i 1884 til 50,843 Stkr., i 1885 til 108,354 Stkr. og i 1886 til 134,000 Stkr. Udførselen gaaer navnlig til Belgien, Preussen og England. For yderligere at belyse disse Tal havde Taleren ønsket at kunne give en Oversigt over hvor meget Flæsk, der for Hollands og Belgiens Vedkommende ind- og udføres, men det statiske Tabelværk indeholdt ikke nogen Oplysning for Flæsk alene; Flæsk er taget sammen med Faarekjød. Indførselen heraf beløb sig i 1885 til $2^1/_2$ Mill. Kilo navnlig i saltet Tilstand og kom navnlig fra Belgien og Preussen. Udførselen af Flæsk og Faarekjød var imidlertid langt større, nemlig over 7 Mill. Kilo og skete navnlig i fersk Tilstand. Overskudsudførselen beløb sig altsaa herefter til ca. $4^1/_2$ Mill. Kilo eller 9 Mill. Pund. Desværre kan man som sagt ikke se, hvor meget der er Flæsk, og hvor meget der er Faarekjød, men

det er nok muligt, at en ikke ringe Del af de ferske Varer, der gaa til England, er Faarekjød, skjøndt jo ogsaa en Del taler for, at Holland med sin stadige Forbindelse mellem Rotterdam og England kan sende fersk Flæsk til Londons Markeder, et Forhold, som Tiden ikke har tilladt at undersøge nærmere, men som maa undersøges.

Gaaer man over til Belgien, vil man se, at Indførselen i 1883, 1884 og 1885 navnlig skriver sig fra Tyskland, Luxemburg, Holland og Frankrig, og at Udførselen gaaer til de samme Lande, især til Frankrig, der i de tre nævnte Aar har modtaget lidt over eller lidt under 80,000 Svin aarlig. Medens det statistiske Tabelværk for Hollands Vedkommende kun blander Flæsk og Faarekjød sammen, stiller Forholdet for Belgiens Vedkommende sig endnu mere indviklet, idet man her blander Kjød af Svin, Faar og Kvæg sammen. Heraf beløb Indførselen sig i 1885 til næsten 13 Mill. Kilo og Udførselen til noget over 10 Mill. Kilo. De $5^1/_2$ Mill. Kilo, som indføres fra Nordamerika, er muligvis for største Delen Flæsk, hvorimod de 1,6 Mill. Kilo, som komme fra Sydamerika, vistnok er frossent Kjød.

For at erholde nærmere Oplysning har Selskabet skrevet til Holland og Belgien. Fra det første Land var der endnu ikke indløbet Svar, men fra Belgien havde man modtaget et Par Skrivelser fra Generalkonsul Brockdorff, som gjorde opmærksom paa, at Belgien vel ikke var lukket for Danmark, men at der føres et strængt Tilsyn med Husdyrenes Sundhed, og det var derfor rimeligt, at den belgiske Regjering vilde forbyde Indførsel fra Danmark under de forhaandenværende Forhold. For saa vidt en Indførsel til Belgien skulde kunne finde Sted, maatte der ikke tilføres det enkelte Marked større Masser, da Priserne ellers let vilde blive trykkede, ja det endogsaa vilde være vanskeligt at faa Svinene afsatte. Ved Antwerpen er der imidlertid dannet et Selskab, som har indrettet Kølerum til deri at opbevare frossent Kjød, der kommer fra Australien og la Platastaterne, og med dette Selskab har Generalkonsul B. sat sig i Forbindelse for at forhøre om dets Villighed til eventuelt at lade slagtede Svin blive oplagte i dets Kølerum.

Som man saa, var der kun ringe Sandsynlighed for, at der for Øjeblikket vilde komme nogen Trafik af levende Svin i Stand til disse Lande. Med Hensyn til Frankrig kunde Taleren ikke fremlægge andre Oplysninger end den, der fremgik af de foreliggende statistiske Data. — Ogsaa paa England havde Selskabet havt sin Opmærksomhed rettet. Den fri

Indførsel af levende Svin var her forbudt, men Svinene kunde føres til visse Havne, hvor de skulde slagtes. Paa Englands Østkyst ere disse Havne: Deptford, Grimsby, Hull, Hartlepool og Sunderland, og der er afgaaet følgende Skrivelse til de danske Konsuler og Fagmænd paa disse 5 Pladser for at skaffe nærmere Oplysninger om Forholdene der:

Det vil maaske være Dem bekjendt, at Svinepesten for et Par Maaneder siden har fundet Vej til Danmark, og at dette har foranlediget Tyskland til foreløbig at forbyde Indførselen af Svin herfra. Sygdommen har en meget ringe Udbredelse (1 af hver 10,000 Besætninger), og da vor Regjering tager energiske Forholdsregler, have vi Grund til at haabe inden lang Tid at blive den kvit. Hvad enten Tyskland til den Tid atter aabner for vore Svin eller ikke, vil der være god Grund for os til at benytte denne Afspærringstid til muligvis at faa et andet Marked aabnet for vore Svin, og Opmærksomheden er i saa Henseende henledet paa »the foreign animals wharfs« i Deptford, Grimsby, Hull, Hartlepool og Sunderland, hvortil Kvæg, Faar og Svin fra smittede Lande skulle bringes. Til foreløbig Orientering i denne Sag vilde det Kongelige danske Landhusholdningsselskab være Dem særdeles forbunden, hvis de i Sagens Interesse snarest muligt vilde besvare følgende Spørgsmaal:

1. Hvorledes ere »foreign animals wharfs« i Grimsby og Hull indrettede, er der tilstrækkelig Staldplads, Markedsplads og Slagterier til at modtage og i Løbet af de lovbefalede 10 Dage at slagte 1000 Svin, som rimeligvis omtrent vil udgjøre den ugentlige Skibsladning?
2. Er der Forretninger paa Pladserne (Kommissionærer, Banker, Slagtere, Fedevareforhandlere, Salterier, Talgsmelterier, Pølsefabriker osv.) til at udnytte de slagtede Svin paa en saa fuldstændig Maade som muligt?
3. Kan saavel Flæsket som Affaldet fra Slagterierne finde Afsætning i nærliggende Distrikter med gode Kommunikationsmidler?
4. Hvor stærk Tilførsel af Svin har hidtil fundet Sted gjennem disse Værfter?
5. Lade alle Slags Svin (smaa fine, 100—120 Pund, middelstore fine, 150—200 Pund, store fede, 220—260 Pund, Polter, Søer, smaa overfedede Svin og lign.) sig med Fordel sende til og slagte i Grimsby og Hull?
6. Hvilke Priser betales der i Øjeblikket for disse for-

skjellige Slags Svin pr. 100 Pund levende Vægt paa Markedspladserne i »the foreign animals wharfs«?

7. Hvilke Udgifter har en Afskiber herfra pr. Stk. til Landsætning, Havnepenge, Driverpenge, Dyrlægeundersøgelse, Opstaldning, Fodring, Markedspenge og Kommissionærgebyr?

Haabende, at De er i Stand til og villig til at imødekomme denne vort Selskabs ærbødige Henvendelse, vil man tillige være særdeles taknemlig for enhver trykt Instrux eller Beretning de omhandlede Værfter og deres Virksomhed vedkommende.

I Præsidiet for det Kongel. danske Landhusholdningsselskab.

Paa denne Skrivelse er der endnu ikke modtaget noget Svar, men de nordlige af disse Pladser med de store Fabriksdistrikter bag ved sig synes navnlig at frembyde Fordele ogsaa med Hensyn til Afsætningen af Slagteriaffaldet, og at der her er Villighed tilstede til at modtage vore Svin, har man et Vidnesbyrd om deri, at der allerede gjennem flere Aar i Sommertiden har fundet en Export Sted af Svin til Hull, men ganske vist ikke i noget stort Omfang. Exporten er gaaet godt indtil i Sommer, da Flæskepriserne i England have været lave i Forhold til Priserne i Hamburg, væsentlig begrundet i den store Tilførsel fra Irland. Denne Udførsels Betydning var ikke videre kjendt i alt Fald ikke af Landhusholdningsselskabet, før man kom til at forhandle med C. K. Hansen om et i Præsidiet fremkommet Forslag om at gjøre et Forsøg med at sende Svin til engelske Slagterihavne for at indsamle Erfaring med Hensyn til Transport, Indførsel og Forhandling. Til Forslagets Gjennemførelse tilbød Konferentsraad Tesdorpf at levere 50 Svin; disse valgtes af forskjellig Art, for at man ved Forhandlingen i England kunde faa en Antydning af, hvorledes de forskjellige Varer derovre ville betale sig. Svinene ere afsendte med et af C. K. Hansens Skibe, men paa Grund af slette Vejrforhold er Transporten bleven forsinket. Det er et overordentlig vanskeligt Forsøg, der her er gjort; idet det nemlig gjøres paa en uheldig Aarstid og paa et Skib, som ikke særlig er indrettet til saadan Transport. Der er imidlertid gjort alt, for at Dyrene kunne have det taaleligt paa Overrejsen. Dyrlæge Mørkeberg er fulgt med, for at der ved ham kan blive gjort Iagttagelser under Overrejsen, ved Afsætningen og ved Behandlingen i England. Nogen Meddelelse er der endnu ikke indløbet fra ham, ligesom der

heller ikke endnu er indløbet nogen Meddelelse fra Koopmann i Hamborg om Resultatet af et Forsøg, som han paa Konferentsraad Tesdorpfs Anmodning havde gjort med at sende frossent Flæsk til England.

Grosserer Broge ansaa det for meget heldigt, at der kun var gjort Forsøg med at føre 50 Svin til England, eftersom det vistnok vilde vise sig, at Udskibning af levende Svin langtfra vilde være heldig. Kapt. la Cour mente, at den nuværende Aarstid var den vanskeligste i Henseende til Transporten; Taleren mente det modsatte; det var netop den bedste Tid at udføre levende Svin paa; om Sommeren derimod døde de som Fluer. Det var glædeligt, at der under disse for Landet prekære Forhold fandtes mange Svineslagterier her i Landet, eftersom der derved var Konkurrence tilstede. Prisen var nu, efterat der var kommet mere Ro tilstede, kun 1 Øre lavere end før Sygdommens Udbrud, og om 8 eller 14 Dage vil vistnok den gamle Tilstand være vendt tilbage. Den indtraadte Sygdom vilde vistnok have den gavnlige Følge, at Landmændene herefter udelukkende ville lægge sig efter at producere Slagtesvin.

Sekretæren kunde ikke belægge sin Paastand med nøjagtige statistiske Data, men at Svinene i Sommertiden ikke vare døde som Fluer under Transporten, var fuldkommen sikkert. For C. K. Hansen havde Tabet kun været meget ringe, og Claus Olde i Hamborg havde paa bestemt Forespørgsel erklæret, at han ved sine Forsendelser i Sommertiden ikke havde mistet et eneste Dyr. De Folk, med hvem Taleren havde talt om Sagen, havde erklæret, at det var særlig vanskeligt i en stormfuld Tid, som den nærværende, at overføre Svin til England; Søsygen er som bekjendt en af de værste Ulemper, der kan indtræffe under Transporten af Svin.

Grosserer Broge havde i mange Aar seet Svin blive afsendt til England og seet, hvor stort Tabet havde været navnlig om Sommeren. Han haabede imidlertid, at Landmændene ikke vilde have den fjærneste Opfordring til at afsende levende Svin; det vilde snart vise sig, at Slagterierne her i Landet kunde modtage alt til langt bedre Priser end dem, der kunde opnaaes ved at sende Svinene levende bort.

Konferentsraad Tesdorpf var enig med Grosserer Broge i, at det var en stor Herlighed, at man under de nuværende Forhold havde Hjemmeslagterier, men for disses Vedkommende var der jo egentlig kun Tale om Sengsvin, som det var vanskeligt at tilvejebringe, ja til sine Tider saa godt som umuligt, ikke at tale om, at det

Spørgsmaal endnu langt fra var afgjort, hvilke Svin der betale sig bedst, Sengsvin eller almindelige Svin. For ganske nylig stode Bacon i 42 Mrk., paa samme Tid som svære Svin stode i 45—46 Mrk., og naar en saadan Prisforskjel indtræder, ere de svære Svin afgjort de fordelagtigste, da Fragt og øvrige Omkostninger ere de samme. Taleren havde fedet Svin i mange Aar, men var endnu langt fra paa det rene med, hvor vidt man kunde være tjent med til alle Tider at nøjes med Bacon. Under almindelige Forhold vil det afgjort vise sig at være det fordelagtigste at producere om Sommeren de lette Svin til Slagterierne og om Efteraaret, Vinteren og Foraaret de svære Svin. Med Begjærlighed skulde man se efter at komme i Berørelse med de Markeder, hvor de store og svære Svin ere søgte. Da England i 1882 lukkede for de svære Svin, maatte vi beklage det ganske overordentlig, thi vi havde indtil da og som oftest om Sommeren udført de store Svin til England og fundet god Regning derved. Efter den Tid var det de mindre Svin, der gik til England, og de større, der gik til Hamborg. Som Selskabets Sekretær oplyser i sin Indberetning til Præsidiet, behandle vore Hjemmeslagterier mellem 150,000 og 200,000 Stkr. Svin aarlig, medens omtrent 200,000 Stkr. gaa til Hamburg, og det vil derfor være en sand Ulykke for de danske Landmænd, hvis det hamburgske Marked ikke snarest muligt bliver aabnet, hvorfor vi maa være Regjeringen overordentlig taknemlig for de Forholdsregler, den har taget, og i alle Maader opmuntre den til at foretage de alleralvorligste Forholdsregler for at knuse Sygdommen i dens Begyndelse, inden den endnu har gjort større Fremskridt, thi ethvert Fremskridt, den gjør, gjør Situationen vanskeligere.

I Haab om at kunne finde Afsætning paa Steder, hvor vi endnu mene at have Adgang, havde Taleren iværksat et Forsøg med at afsende 50 Svin, uagtet det var blevet ham sagt, at han kun vilde faa 14 Øre hjem for sine Svin. Taleren havde overfor en saadan Udtalelse kun kunnet svare, at det kunde være det samme; Forsøget skulde og burde gjøres og jo før jo hellere. Svinene vare afsendte, og Taleren ventede sig unegtelig en god Pris hjem for dem og ikke alene for sig, men for det udvidede Jordbrug, som spejdede efter gode Afsætningskilder. Det havde imidlertid gjort et stærkt Indtryk paa Taleren i Bladene at se, at man havde indgivet Adresser til den engelske Regjering og forlangt, at der skulde anvendes strænge Forholdsregler overfor Svinedifteritis, thi Taleren kunde ikke tro andet, end at den engelske Regjering vilde benytte denne Opfordring, denne Lejlighed til at komme

de fremmede Importører til Livs, og hvad skulde man sige dertil? Den engelske Landmand trænger haardt til at støttes, og vi maa derfor ikke være sikre paa, at der ikke fra Englands Side ved denne Lejlighed vil blive lagt større Hindringer i Vejen for Importen af Kreaturer og Svin fra Danmark. Vi skulle være paa Vagt og se os om efter, om der ikke kunde findes et aabent Marked for os, et Marked, som ogsaa vil kunne komme os tilgode i mere fredelige Tider; thi at en Konkurrence lige over for Hamburg vil være os tjenlig og nyttig, derom kan der slet ikke være Tvivl. Kunde vi ogsaa komme til England med vore store Svin, vilde det være heldigt; men vore Hjemmeslagterier trænge ogsaa til en Konkurrence, og vi skulle derfor være meget glade, om vi kunne skaffe en saadan tilveje. De kjøbe kun Sengsvin ... (Nej) ... De kjøbe kun Sengsvin, thi det Forsøg, som fra en enkelt Side er gjort med at exportere store Svin, er foretaget efter vor Opfordring. Forsøget er ikke indskrænket til én Havn, men omfatter flere, og der ventes snart Meddelelse desangaaende. Dog nok herom. Hvor vi skulle blive af med vore svære Svin, er et meget vanskeligt Spørgsmaal, og vi skulle derfor unegtelig mere og mere lægge os efter at producere Sengsvin, og denne Lejlighed opfordrer os ogsaa overordentlig dertil; men samtidig med at vi lægge os efter at producere Sengsvin, skulle vi tillige søge at tilvejebringe en saadan Konkurrence i Svinehandelen, at vi uden alt for store Tab kunne blive af med vore store Svin.

Hofjægermester Lüttichau bragte Præsidiet en Tak for dets Arbejde i Retning af at skaffe nye Afsætningssteder tilveje, og Konferentsraad Tesdorpf en Tak, fordi han som sædvanlig var gaaet i Spidsen og havde viist Vejen for Landmændene. Om Forsøget vilde lykkes, kunde ingen sige, men Landmændene følte sig overtydede om, at Præsidiet ikke vilde lade sig trøste ved Hjemmeslagterierne alene, men stadig have Blikket aabent ogsaa ud ad til.

Etatsraad Eckardt sluttede sig til Hofjægermester Lüttichau. Vore Slagterier havde hidtil ikke været tilbøjelige til at modtage andet end Bacon, men det kunde Taleren ikke forstaa, eftersom Englænderne dog ikke udelukkende bruge Bacon.

Grosserer Broge: Det var kun et Øjeblik, at Noteringen i Hamburg for store Svin havde været større end for Sengsvin. I de sidste Aar havde Afsætningen af Svin til England kun kunnet betale sig som Bacon; baade Rig og Fattig vilde dér ikke have andet. Slagterierne behøvede ikke nogen

Konkurrence, de forstaa ganske godt selv at konkurrere. — Den Sympathi, man i Jylland havde havt for de store Svin, havde tabt sig. Man havde dèr lært, at det betaler sig bedre at producere Sengsvin, som Slagterierne ville have, end store; men forøvrigt have Slagterierne ogsaa kjøbt store Svin, men til en lavere Pris end den, der er betalt for Sengsvinene, og dog have de lidt Tab derved, som imidlertid have været dækkede af Sengsvinene.

Konferentsraad Tesdorpf. Det havde ikke blot været en enkelt Dag, at de omtalte Konjunkturer i Sengsvin havde varet, men en Række af Uger. Opkjøberne sagde dengang, at Slagterierne slet ikke vilde have Sengsvin, hvilket altsaa tydede paa, at Markedet let kunde blive overfyldt med Sengsvin, og at der altsaa var en Grænse for Produktionen af Sengsvin. Under alle Omstændigheder vilde det være aldeles urigtigt, om Landmændene udelukkende vilde lægge sig efter Produktionen af Sengsvin. De skulde lægge Mærke til Konjunkturerne og indrette deres Produktion derefter. Iøvrigt var det heldigt, at vi for Øjeblikket vare komne ind i ret heldige Konjunkturer med Hensyn til Flæskepriserne. Exporten fra Amerika var stærkt aftagende, og Priserne i Amerika opadgaaende, hvilket under den nuværende Misère afgjort paa en eller anden Maade vilde komme os tilgode og gjøre, at vi maaske lempelig komme ud over de nuværende Forhold.

Docent Fjord. Det, som der her er Spørgsmaal om, er: Hvor skulle vi blive af med de store Svin, som nu engang ere paa Gaardene? Til Holland kunne vi ikke komme, og om vi kunne komme til Belgien, maa Tiden vise. Taleren vilde derfor spørge Grosserer Broge, om Slagterierne kunne modtage de store Svin, der for Tiden ere paa Gaardene, og til hvilken Pris?

Grosserer Broge vilde lige over for Konferentsraad Tesdorpf udtale, at det var muligt, at Forholdet kunde forandre sig, saa at de store Svin vilde blive lige saa søgte som Sengsvinene vare det i Øjeblikket, men for Tiden vilde Englænderne udelukkende have Sengsvin, og saa længe det var Tilfældet, troede Taleren, at Landmændene her i Landet gjorde klogest i at rette sig herefter. Med Hensyn til de store Svin skulde Taleren bemærke, at han troede, at der for Øjeblikket kun fandtes faa af dem, i det mindste i Jylland; der fandtes dér vistnok ikke mange flere, end hvad der gik med til Hjemmeforbruget. Slagterierne modtoge dem imidlertid ogsaa, men til en lavere Pris. Dersom Prisen for Sengsvin saaledes f. Ex. i Øjeblikket var 23 Øre, vilde Taleren antage, at de store Svin bleve betalte med 21 à $21\frac{1}{2}$ Øre. Disse Svin

blive behandlede som Sengsvin, men finde kun udelukkende Afsætning i Manchester og ikke i London, som er omtrent hele Verdens Marked for Bacon.

Forpagter Bokelmann. Paa Lolland er Prisen for Sengsvin 20 Øre og for Svin paa over 240 Pund 16 Øre.

Kammerherre Wedell-Wedellsborg. Om en 4 Ugers Tid vil der atter være en stor Beholdning af svære Svin, og man maatte derfor takke Landhusholdningsselskabets Præsidium, fordi det søgte at skaffe Landmændene af med dem paa en nogenlunde skadesløs Maade.

Grosserer Broge kjendte ikke Forholdene paa Øerne, men at de for Jyllands Vedkommende vare, som han havde udtalt, drog vistnok ingen i Tvivl, i ethvert Fald var der Landmænd tilstede, som kunde udtale sig desangaaende.

Præsidenten. Grosserer Broges Raad var at opgive de store Svin, men Taleren mente ikke, man kunde følge det; der vilde vistnok ikke opnaaes nogen Fordel ved pludselig at forvandle de 200,000 store Svin, som hidtil vare gaaede til Hamborg, til smaa Svin.

Docent Fjord. Sidste Sommer vare to Lærerpladser ledige ved Landbohøjskolen. Selskabets Sekretær søgte den ene, men knyttede dertil den Betingelse vedblivende at være Sekretær for Landhusholdningsselskabet. Det blev imidlertid meddelt ham, at Indenrigsministeriet ikke fandt, at de to Stillinger kunde forenes, men at han efter al Sandsynlighed vilde blive indstillet til at erholde Ansættelse som Lærer ved Landbohøjskolen, hvis han vilde opgive sin Plads som Landhusholdningsselskabets Sekretær. Kaptajn la Cour meddelte dette til Præsidiet, som vel ikke turde paatage sig Ansvaret for at fraraade ham at overtage Lærerpladsen ved Landbohøjskolen, da det selvfølgelig fandt ham særdeles kvalificeret dertil, men det udtalte for ham, at det vilde sætte stor Pris paa, om han vilde vedblive at arbejde i Selskabets Tjeneste. Det vilde have været overordentlig beklageligt, om Kapt. la Cour var gaaet bort fra Selskabet, dels paa Grund af den store Indsigt, han har i de forskjellige Sager, og dels paa Grund af den Energi og Dygtighed, hvormed han udfører Arbejdet, hvorom netop de forskjellige Meddelelser angaaende Svinepesten bærer Vidnesbyrd, thi uden at forringe Præsidiets Virksomhed kunde Taleren nok sige, at det var Sekretæren, der havde været Sjælen i alt, hvad der var foretaget i denne Sag. I Bestyrelsesmødet den 30te Juni blev Bestyrelsesraadet gjort bekjendt med den Udtalelse, som Præ-

sidiet var fremkommen med lige over for Kapt. la Cour, og det sluttede sig til Præsidiet. Endnu skulde Taleren meddele, at det var blevet Sekretæren betydet, at Ministeriet agtede at søge den Lønning, hvormed den ny ansatte Lærer skulde begynde, forhøjet, for saa vidt han maatte blive udnævnt, men ogsaa trods dette vandt Kapt. la Cours Kjærlighed til Selskabet og til Virksomheden i det Overhaand, og han blev.

Kammerraad Andersen takkede Præsidiet, fordi det havde bevaret Sekretæren for Selskabet.

Fra Civilingeniør, cand. polyt. P. R. Wøldike var der ved Skrivelse af 6te Decbr. til Selskabet indkommet en Anmodning om, at der maatte gives ham Lejlighed til at stille følgende Forespørgsel ved Generalforsamlingen:

»Hvilke Bevæggrunde have bestemt det høje Præsidium til under de mangeaarige Forhandlinger om Landbrugskonsulenter, Landbrugsraad o. s. v. principielt at forkaste de Principer, der i Udlandet (særlig Tyskland og Østerrig) have været de ledende ved Oprettelsen af dèr existerende Institutioner »Landeskulturrath« og »Kulturtechnische Bureauen?«

Da Kand. Wøldike mente, at den Tid, der paa Generalforsamlingen kunde tilstaaes ham — formedelst de mange Sager, der vare for — ikke vilde være tilstrækkelig til en saa fuldstændig Motivering af Forespørgslen, som han ansaa nødvendig for at blive fuldstændig forstaaet, ønskede han at faa at vide, om der ikke i den nærmeste Tid ved et Møde kunde blive givet ham Lejlighed dertil. Præsidiet opfordrede ham til at indgive en skriftlig Motivering af Forespørgslen, efter først at have henledet Opmærksomheden paa, at Udtrykket: principielt at forkaste de Principer o. s. v. ikke var ganske klart. Sagen havde været grundig behandlet; hvad der passede udmærket i et Land, passede maaske slet ikke i et andet. Kand. Wøldike havde maaske ikke vejet sine Ord tilstrækkeligt, men hans Mening var, at naar man tog en saadan Sag for, var det naturligt først at se hen til, hvorledes man havde indrettet sig i Udlandet. Lige over for denne Bemærkning udtaltes det fra Præsidiets Side, at det havde man netop gjort, idet Sekretæren ved Rejser i Udlandet havde indsamlet Oplysninger om, hvorledes man havde indrettet sig dèr. Hermed afsluttedes paa Forsamlingens Forlangende Forhandlingen om denne Sag.

Sekretæren. Som bekjendt var Udfaldet af Konkurrencen til Lærerpladsen ved Landbohøjskolen og til Konsulentpladsen ved Landhusholdningsselskabet det, at en af de konkurrerende ansaaes egnet til at overtage Lærerpladsen og to til at fungere som Konsulenter, naar de havde faaet den fornødne videre Uddannelse. For den førstes Vedkommende har Staten overtaget den videre Uddannelse, og for de to sidstes Vedkommende, nemlig Dyrlæge Mørkeberg og Landbrugskandidat Appel, har Selskabet overtaget den. Af Hensyn til, at Selskabets Midler ikke tillade det at ansætte begge og vanskelig tillader det at fortsætte deres Uddannelse, har Selskabet henvendt sig til Regjeringen med Anmodning om, at den vil skaffe Midler tilveje til den fortsatte Uddannelse af de nævnte Mænd og til den eventuelle Ansættelse af den ene af dem, samt om at skaffe Midler tilveje til Uddannelsen af nogle af de andre Konkurrenter, som, om de end ikke kunne ansees kvalificerede til de nævnte Poster, dog kunne afgive brugbare Elementer til eventuelle Amts- eller Kredskonsulenter. Men Selskabets Henstilling, som indkom sent i Finantsaaret til Ministeriet, blev ikke tagen til Følge. Uddannelsen hviler altsaa som sagt paa Selskabet, som har vanskeligt ved at føre den til Ende med den Kraft, det skulde, idet det er ude af Stand til at afholde de store Udgifter til Udenlandsrejser, som ere aldeles nødvendige for begge, naar de skulle virke paa den Maade, som er paatænkt. Blandt de Konkurrerende har Selskabet ogsaa understøttet Forstander Petersen i Klank. Han søgte forgjæves om Understøttelse andensteds. Selskabet mente da, at det ikke kunde forsvare at undlade at give ham Lejlighed til at fortsætte den Undersøgelse af jydske Kvægbesætninger, som han den foregaaende Sommer havde paabegyndt med en større Understøttelse af Selskabet, og tilstod ham derfor et mindre Beløb dertil.

Docent Fjord. Konsulentsagen har været fremme i lang Tid. Der afholdes ikke noget Møde af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, ikke noget Møde af Fællesforeningerne, uden at Konsulentsagen kommer frem, og Præsidiet opfordres til at indgaa til Regjeringen med Andragende om at tage sig af Sagen, og da dertil kommer, at det af Landsthinget i sin Tid nedsatte Udvalg angaaende Husdyrbrugsloven fremsatte Ønsket om Oprettelsen af en Post for en Statskonsulent i Husdyrbrug, indgik Præsidiet til Regjeringen med en Henvendelse angaaende denne Sag (Se Aarsberetningen for 1886—1887, Side 124), men paa denne Henvendelse har Selskabet ikke modtaget noget Svar. Ved Bestyrelsesmødet i

Juni Maaned d. A. rejstes denne Sag paa ny, og man bebrejdede da Præsidiet, at det ikke havde andraget om Penge til Ansættelsen af Landbrugskonsulenter under Selskabet; men medens Præsidiet den Gang mente, at man burde afvente Udfaldet af det en Gang foretagne Skridt og i det Hele taget være varsom med at komme med Forlangender om flere Midler til Selskabet, eftersom man, hvis man fik en Sag begravet, vanskeligt senere kunde faa den frem paa ny; var Sagen nu kommen ind i et nyt Spor. Thi medens det tidligere havde været svævende, hvad der var de ledende Foreningers Ønske, nemlig om det skulde være en Statsinstitution, en Institution under Landhusholdningsselskabet eller under Fællesforeningerne, var der nu til Selskabet indkommet en Skrivelse, underskrevet af tre Fællesforeningers Formænd: Kmherre. Wedell-Wedellsborg, Kmherre. Lüttichau og Hofjægermester Vind, i hvilken man indtrængende opfordrede Landhusholdningsselskabet til at tage sig af Konsulentsagen paa den Maade, at der under Selskabet ansættes Konsulenter, som arbejde for hele Landet, og dernæst Konsulenter for Fællesforeningerne og Landboforeningerne, at disse Konsulenters Uddannelse skeer under Landhusholdningsselskabet, og at den hele Institution i det Hele taget indrettes saaledes, at Landhusholdningsselskabet faaer den øverste Styrelse, at der kan blive Enhed i Konsulentvirksomheden. Det var naturligvis Selskabet overordentlig kjært at modtage et saadant Bevis paa Tillid, og Præsidiet skulde ogsaa være villigt til at overtage det her paatænkte ansvarsfulde og med meget Arbejde forbundne Hverv, for saa vidt Sagen kunde faa Tilslutning fra de bevilgende Myndigheders Side paa en saadan Maade, at man kunde gjøre Regning paa, at hvad der blev sat i Gang kunde vedblive at virke i det paabegyndte Spor. Skulde dette derimod ikke blive Tilfældet, vilde Præsidiet være meget betænkeligt ved at sætte Sagen i Gang, for ikke at give Anledning til, at Folk bleve lokkede ind paa en Vej, som de, efter at have opfyldt de Betingelser, der stilledes til dem for med fuld Kvalifikation at kunne overtage Konsulentgjerningen, maaske senere ikke kunde blive inde paa. I Forbindelse med denne Sag skulde Taleren meddele, at der fra de samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift til Selskabet var indkommet følgende Skrivelse af 26de Novbr. d. A.:

»I Anledning af Spørgsmaalet om Betimeligheden af, at der ansættes en dansk Landbrugsagent i England, har de samvirkende sjællandske Landboforeninger ved sit den 14de, 15de og 16de dennes afholdte Delegeretmøde enstem-

mig tiltraadt den paa Fyens Stifts patriotiske Selskabs Delegeretmøde den 28de og 29de f. M. vedtagne Resolution saalydende:

Om Betimeligheden af, at der ansættes en dansk Landbrugskonsulent i England, kan Forsamlingen ikke udtale sig med Bestemthed. Derimod maa man anse det nødvendigt, at der endnu mere end hidtil værnes om det danske Smørs Renommé, og idet man retter en Tak til det Kgl. danske Landhusholdningsselskab for, hvad det hidtil har udrettet i saa Henseende, udtaler Forsamlingen det Ønskelige i, at nævnte Selskab ved Statstilskud sættes i Stand til at udvide sin Virksomhed paa dette Omraade.«

Fra Præsidiets Side skulde intet blive forsømt med Hensyn til Opfyldelsen af det fremsatte Ønske, for saa vidt de dertil fornødne Midler erholdes.

Forpagter Thalbitzer. Efter Docent Fjords Udtalelse lader det til, at man kun vil paatage sig Uddannelsen af Konsulenter, for saa vidt der haves Sikkerhed for, at de Konsulenter, der blive uddannede, ogsaa kunne faa Ansættelse. I Bestyrelsesraadet havde Taleren holdt paa og vilde fremdeles anbefale, at Selskabet uddannede Konsulenter uden Hensyn til Spørgsmaalet om Ansættelsen. Det vilde blive let for de uddannede Konsulenter at erholde Ansættelse.

Docent Fjord vilde rette »Sikkerhed« til »Sandsynlighed«, og den haves, naar de bevilgende Myndigheder efter at have drøftet Sagen, bevilger den Sum, som Selskabet anseer nødvendig, idet man da, efter hvad der hidtil har været Skik og Brug, kan antage, at Bevillingen er vedblivende. Nægtes derimod Bevillingen, vil Præsidiet ikke forlade det Spor, hvori Virksomheden nu er, og Selskabet altsaa kun holde sig til sine to Konsulenter.

Forpagter Thalbitzer. Trangen til Konsulenter, baade mere og mindre uddannede, er meget stor, og Taleren vilde derfor anbefale, at Selskabet, selv om Bevillingen ikke skulde blive saa stor, som Præsidiet ønskede, vilde anstrænge sig med de Midler, der stod til dets Raadighed, for at faa Konsulenter uddannede.

Etatsraad Eckardt sluttede sig til Forpagter Thalbitzer. Der var i Landboforeningerne Trang til Konsulenter, som ogsaa kunde hjælpe Foreningerne paa andre Maade, som Sekretærer, Kasserere o. s. v. Landbrugskandidaterne vare et Exempel paa, at Folk godt vilde modtage en Uddannelse uden derfor at have nogen bestemt Udsigt til Ansættelse, og Selskabet kunde derfor godt uddanne Konsulenter uden dermed at

paatage sig et moralsk Ansvar med Hensyn til den fremtidige Ansættelse. Taleren spurgte, om der ikke var en Bevilling, hvoraf Landboforeningerne kunde erholde Penge til Konsulenter.

Konferentsraad Tesdorpf. Maribo Amts landøkonomiske Selskab erholder 500 Kr. af Staten til sin Konsulent, som, foruden at arbejde som Konsulent paa de forskjellige Landbrugsomraader, hjælper Selskabet som Sekretær, assisterer ved Dyrskuer o. s. v.

Kammerherre Wedell-Wedellsborg vilde i Sagens Interesse spørge, om der fra Selskabets Side kunde være noget at indvende imod, at Fællesforeningerne i denne Sag som i andre lignende, efter at have henvendt sig til Landhusholdningsselskabet, rettede en Meddelelse til Regjering og Rigsdag om det af Fællesforeningerne lige over for Landhusholdningsselskabet foretagne Skridt samtidig med at det udtales, at man meget ønskede Sagen fremmet.

Docent Fjord betragtede en saadan Handlemaade som et nyt Bevis paa, hvor meget Fællesforeningerne ønskede denne Sag fremmet gjennem Landhusholdningsselskabet. Præsidiet kunde kun med Tilfredshed se en saadan Fremgangsmaade bragt i Anvendelse.

Præsidenten. For at Landbruget ikke skulde staa famlende, saafremt Spørgsmaalet om en Reform i Toldlovgivningen skulde blive fremdraget, havde Landhusholdningsselskabet nedsat et af Landmænd og Statsøkonomer bestaaende Udvalg til at drøfte Sagen og fremdrage de Principer, som Landbruget maatte ønske gjort gjældende paa dette Omraade. Udvalgets Betænkning har været offentliggjort i »Tidsskrift for Landøkonomi« og Sagen været undergiven Forhandling i et af Selskabets Møder.

Forpagter Thalbitzer havde med Glæde seet, at Landhusholdningsselskabet havde nedsat et Toldudvalg, men det forekom ham, at Udvalget i sit Resultat var noget hensynsfuldere lige over for de andre Erhvervsgrene end egentlig forenelig med Landbrugets Tarv.

Sekretæren bemærkede med Hensyn til de Skridt, som vare gjorte for at værne det danske Smørs gode Omdømme (»Le Dansk« — Vand i Smørret — »The Grocer« — Nottingham — Margarinfabrik — Dansk Mejerikemiker i England), at Medlemmerne paa forskjellig Maade vare blevne bekjendte med, hvad der var foretaget i saa Henseende. Hvad

»Le Dansk« angaaer, da har Regjeringen paa Selskabets Henstilling søgt og erholdt en Bevilling til at anlægge Sag mod dette Firma og derefter anmodet Selskabet om at foretage de videre fornødne Skridt, hvilket det har gjort. Den franske Advokat, til hvem Sagen var overgivet, havde erklæret, at den var af den Beskaffenhed, at den med Held vilde kunne forhandles for »le tribunal du commerce«, og da nu dertil kom, at der ved Udstillingen i Lyon var tilkjendt Chefen for »Le Dansk« et Hædersdiplom og ved Udstillingen i Boulogne, end mer under Forsæde af ingen ringere end Mr. Pasteur, et stort Æresdiplom og Guldmedaille for et Produkt, der iklæder sig dansk Navn og paa anden Maade søger at paatage sig dansk Farve, har der ikke været andet for Præsidiet at gjøre, end at beslutte sig til at lade Sagen forfølge. De hertil fornødne Fuldmagter ere eller blive i de nærmeste Dage underskrevne og afsendte.

Grosserer Broge mente, at den Opfordring eller Udtalelse, der var fremkommen angaaende »Vand i Smørret«, var uheldig affattet. Havde der været sagt: »Kjærnemælk« i Stedet for »Vand«, havde Udtalelsen kunnet gjøre god Virkning, nu gjorde den ingen

Sekretæren. Begrebet: »Vand i Smørret« var taget fra England, og den Motivering, der var givet af Sagen, indeholdt vistnok en tilstrækkelig Forklaring, at ingen, der ikke vilde misforstaa Sagen, kunde gjøre det.

Propr. Moe hørte udtale fra Steder, hvor man ellers mente at have godt Smør, at det var umuligt at faa Kjærnemælken ud af Smørret. Der var derfor vistnok Anledning til at spørge Professor Segelcke om, hvorledes man skulde lave en god Flødetønde.

Professor Segelcke mente, det vilde føre for vidt, om man paa et saa fremrykket Tidspunkt af Generalforsamlingen vilde gaa ind paa at tale om Flødens Syrning.

Sekretæren. Forrige Vinter udtalte Rigsdagen sig for at give en Bevilling af 150,000 Kr. til en udvidet Dampskibsfart mellem Esbjerg og England, og Regjeringen optog denne Bevilling paa Finansloven for indeværende Aar. Forinden Ministeriet imidlertid vilde sætte denne udvidede Fart i Gang, ønskede det at tage alle de Hensyn, som rimeligt kunde være, til de forskjellige Erhvervsgrene, for hvem denne Udførselslinje kunde være til Nytte, og anmodede derfor Smørkommissionen og Landhusholdningsselskabet om at udtale sig om, hvilke Ønsker der fra Smørhandelens og Land-

brugets Side kunde være at fremsætte med Hensyn til den udvidede Fart. Da Selskabet vidste, at Smørkommissionen havde sin Opmærksomhed henvendt paa Smørret, kunde Landhusholdningsselskabet saa at sige udelukkende rette sin Opmærksomhed paa alle de andre Produkter af Landbruget, som kunde tænkes at være Gjenstand for Udførsel til England. Ogsaa Fiskeriet gaves der Lejlighed til at udtale sig om Sagen. Noget efter Midsommertid indgik der til Ministeriet fra Smørkommissionen og Landhusholdningsselskabet en udførlig Fremstilling af de Ønsker, der gjorde sig gjældende, og Ministeriet anmodede da Generaldirektør Holst om at føre Forhandling med det forenede Dampskibsselskab om de Vilkaar, under hvilke det vilde sætte en udvidet Fart i Gang, samt rettede en Anmodning til Smørkommissionen og Landhusholdningsselskabet om ved Delegerede at bistaa Generaldirektør Holst under denne Forhandling. Kommissionen delegerede de Herrer Grosserer Plum og senere Professor Segelcke, Landhusholdningsselskabet dets Sekretær. Resultatet af Forhandlingerne har været, at der er afsluttet en Overenskomst, i Følge hvilken det forenede Dampskibsselskab vedligeholder en tre Gange ugentlig Dampskibsfart fra Esbjerg til Parkeston, nemlig Tirsdag Eftermiddag, Onsdag Eftermiddag og Lørdag Formiddag. For Smør og ferske Varer skal der i Skibene være indrettet Rum, i hvilke Temperaturen 6 Timer efter, at Skibene have forladt Havnen, skal være bragt ned til 10 ° C. Det er ikke lykkedes at faa det engelske Jernbaneselskab, som har Banen fra Parkeston til London, til at besørge Trafiken ved Hjælp af isafkølede Vogne, men det stiller andre Preservativer i Udsigt, som dog vistnok have en mindre Værdi, end Selskabet selv mener. Heller ikke er det lykkedes at faa dette Jærnbaneselskab til at tilstaa fri Retour for Fiskekasser. Forinden Routen blev fastslaaet, maatte der forhandles med det engelske Jærnbaneselskab om Nedsættelse af Fragttaxterne. Denne Forhandling paatog det forenede Dampskibsselskab sig, og Resultatet har været, at Reduktionen i Fragttaxterne fra Esbjerg til London varierer fra 8—35 pCt. af de bestaaende gjennemgaaende Taxter. I Fragten er indeholdt alle Udgifter, og Varerne udbringes i London i en Omkreds af 2 eng. Mils Radius. Fragten beregnes tonsvis, men der kan afsendes et mindre Kvantum, lige ned til $^1/_{20}$ Tons; mindste Fragt er 1 sh. 6 d., foruden Fragten paa den engelske Bane. Hvad der nu staaer tilbage er, at Jærnbaneraadet formaaer Statsbanerne til at yde en saadan Moderation i Fragttaxterne, at Varerne virkelig komme til at gaa over Esbjerg, saa at de 150,000 Kr., som

Staten yder til den forøgede Trafik, virkelig kunne komme en større Del af Landet tilgode. Farten vil ventelig tage sin Begyndelse strax efter Nytaar.

Grosserer Broge ønskede at vide, hvorlænge det forenede Dampskibsselskab var bundet til Kontrakten.

Sekretæren. Kontrakten er fortløbende og skal revideres om 5 Aar. Selskabet skal opsige med ét Aars Varsel, og Regjeringen kan opsige med $^1/_4$ Aars Varsel.

Grosserer Broge. Det forenede Dampskibsselskab skal altsaa vedligeholde Farten i to Aar, men det vil rimeligvis først efter længere Tids Forløb vise sig, om det nogensinde vil komme dertil, at en saadan forøget Trafik vil svare Regning.

Præsidenten. Det Udvalg, som havde været nedsat til Bedømmelsen af de Afhandlinger, der vare indkomne som Besvarelser af de i Anledning af Hundredaaret for Stavnsbaandets Løsning udsatte Prisopgaver, havde ikke fundet nogen af de indkomne Afhandlinger præmieværdig, hvilket højlig maatte beklages. Derimod fandt Dommerne, at der i en af de indkomne Afhandlinger var samlet et saa godt Materiale til Opgavens Besvarelse, at den burde tilkjendes en Belønning af 1000 Kr. Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren at være Gaardejer Rasmussen Søkilde.

I Bestyrelsesraadets Møde i Juni Maaned d. A. var det vedtaget, at Selskabet skulde deltage i Garantifonden for den danske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling med en Sum af 10,000 Kr.

Efter Inspektør Buus's Død havde der i Thy dannet sig en Komité med det Formaal at indstifte et Minde om den afdøde. Komiteen, som havde faaet indsamlet 1100 Kr., mente, at den smukkeste Maade at hædre den Afdødes Minde paa vilde være ved af denne Sum at oprette et Legat, som skulde bære den Afdødes Navn og uddeles til Lærlinge, som havde tjent under Selskabet og studerede ved Landbohøjskolen. Udvalget havde ved en Skrivelse meddelt Selskabet dette og overgivet Legatet til Selskabets Varetægt.

Virksomhedsplanen og Budgettet for Regnskabsaaret fra 1ste April 1888 til 31te Marts 1889 begge i den Form, hvori de vare vedtagne af Bestyrelsesraadet, forelagdes derpaa.

Budgettet var saalydende:

Indtægt:

Konto.		Kr.
	Forventet Kassebeholdning $^1/_4$ 1888.....	» Kr.
A.	Medlemskontingenter.....	17000 -
B.	Renter af Selskabets Aktiver.....	10500 -
		27500 Kr.

	Transport...	27500	Kr.
C.	Statskassens Tilskud	13200	-
D.	Bidrag fra det Classenske Fideikommis	2000	-
E.	Bidrag fra det Raben Lewetzauske Fond	1000	-
F.	Etatsraad Schous Legat	200	-
G.	Grosserer G. Buscks Legat	88	-
H.	Grosserer N. F. Muncks Legat.....	46	-
I.	Forskjellige Indtægter.....	967	-
K.	Schmidts Legat	4000	-
	Forventet Indtægt...	49000	-

Udgift:

Konto.				
1.	Udgivelse af Skrifter	2500	Kr.	kalkul.
2.	Anskaffelse af do.....	6500	-	kalkul.
3.	Selskabets Foredrags- og Diskussionsmøde	700	-	kulkul.
4.	Agrikulturkemiske Undersøgelser.....	300	-	kalkul.
5.	Plantekulturens Fremme:			
	a. Hvede- og Bygforsøg.....	8000	-	kalkul.
	b. Konsulent Nielsens Virksomhed.....	1000	-	kalkul.
6.	Husdyrbrugets Fremme.....	3000	-	kalkul.
7.	Mælkeribrugets Fremme	3000	-	kalkul.
8.	Undersøgelsesrejser.....	800	-	kalkul.
9.	Selskabets Lærlinger	500	-	kalkul.
10.	Hædersbelønninger for Landboflid.....	300	-	kalkul.
11.	Landbrugets Binæringer	200	-	kklkul.
12.	Udstillinger	1500	-	kalkul.
13.	Nordlige Bilande	700	-	kalkul.
14.	Lønninger og Enkeunderstøttelser	8100	-	fast.
15.	Regnskabsføring	1000	-	fast.
16.	Fragt og Porto	700	-	kalkul.
17.	Kontorudgifter.....	1700	-	kalkul.
18.	Husleje og Inventar.....	2200	-	kalkul.
19.	Uforudsete Udgifter	500	-	kalkul.
20.	Laaneafdrag.....	500	-	fast.
21.	Schmidts Legat	4000	-	fast.
	Udgift...	47700	Kr.	
	Forventet Kassebeholdning 1/4 1889...	1300	-	
		49000	Kr.	

Hverken Virksomhedsplanen eller Budgettet fremkaldte nogen Forhandling. Begge vedtoges i den Form, hvori de vare forelagte.

Hermed var Dagsordenen udtømt, og Generalforsamlingen hævedes.

Agerdyrkningsberetning

Fra Slutningen af Oktober.

Man maa søge 50 Aar tilbage, til 1838, for at finde lignende Vejrforhold, som dem vi have havt i den nu forløbne Del af Aaret 1888; men gjør man dette, vil man finde en saa mærkelig Overensstemmelse baade hvad Vinter, Foraar, Sommer og Høsttiden angaaer, at det næsten ligner en ligefrem Gjentagelse af den ene Vejrperiode efter den anden. En meget snerig og langvarig Vinter med stræng Frost, et meget sent og koldt Foraar, der først lod Væxtlivet og Vaararbejderne begynde 3—4 Uger senere end almindeligt, en kold og vaad Sommer med oftest skydækket Himmel, Nattefrost ved Midsommerstid og kun lidt Blæst, altsaa en Sommer uden synderlig Sommervarme og Solskin; saaledes var det 1838, og saaledes har i korte Træk Vejrligets Fysiognomi ogsaa været 1888. Ofte har det hængt tungt og trykkende over Landmandens Arbejder, men dog sluttede September med nogenlunde at raade Bod paa Ængstelsen for ikke at faa Afgrøden moden eller bjerget, thi i denne Maaneds sidste Halvdel sendtes os — ogsaa i Overensstemmelse med 1838 — et for Aarstiden ualmindelig smukt, solrigt og tørrende Vejr. En nærmere Belysning af disse Vejrfænomener vil have sin Interesse og gjengives her, bearbejdet efter det meteorologiske Instituts maanedlige Beretninger.

Vi se da først i hosstaaende Tabel Maanedernes Middelvarme baade for Øernes og Jyllands Vedkommende.

Middelvarmen

	Øerne.		Jylland.	
	1888.	varmere el. koldere end almindelig.	1888.	varmere el. koldere end almindelig.
Marts ...	÷ 3,2	÷ 4,4	÷ 2,9	÷ 4,3
April	2,8	÷ 2,9	2,8	÷ 2,9
Maj	10,4	0,2	8,9	÷ 0,7
Juni	14,1	÷ 0,8	13,6	÷ 0,3
Juli	14,9	÷ 1,8	13,4	÷ 2,2
August ..	15,0	÷ 1,0	13,3	÷ 2,0
Septbr. ..	12,0	÷ 0,7	12,0	÷ 0,7

og sammenlignede med den for disse to Hovedlandsdele normale Middelvarme efter Gjennemsnittet af de sidste 25 Aars Iagttagelser henholdsvis i Kjøbenhavn og i Tarm (Vestjylland). Tabellen viser, at alle Maanederne, med Undtagelse af Maj paa Øerne, have været koldere end almindelig, samt at Jylland forholdsvis har havt det endnu koldere end Øerne. Juli og August have iaar været kolde, nemlig $14,_2$ Grader, hvilket er et Par Grader mindre end ellers, hvorfor den varmende, modnende Indflydelse, som de pleje at have paa Afgrøden, iaar ganske er savnet; vi have kun havt Foraar, en lille Forsommer og derpaa Efteraar, men ingen egentlig Sommer. Betydningen heraf illustreres maaske bedst, naar vi sige, at Danmark med Hensyn til disse 2 vigtige Maaneders Sommervarme iaar har været stillet lige med det Normale i Hernøsand og Bergen og omtrent 2 Grader lavere end Gefle og Stockholm.

Ikke mindre afvigende er Regnmængden, og atter her fæstes vor Opmærksomhed særlig ved de 3 Sommermaaneder Juni, Juli og August, der i de fleste Amter vise en langt større Regnmængde end almindelig, saaledes som det sees af hosstaaende Tabel.

Nedslagsmængden i Millimeter.

Amt	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septbr.
Hjørring	38,3	34,1	29,5	86,2	72,9	84,9	34,9
Thisted	49,4	25,4	36,2	68,8	102,4	46,0	40,0
Ringkjøbing	56,8	37,4	27,6	83,5	102,7	62,7	36,0
Ribe	62,8	44,2	23.6	102,3	84,0	80,4	41,0
Viborg	58,4	39,4	27,6	102,7	111,4	88,8	32.0

Amt	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septbr.
Aalborg	39,7	30,9	32,9	57,9	72,2	91,8	37,0
Randers	67,5	48,0	28,8	64,6	84,6	74,1	37,0
Aarhus	56,6	44,5	23,3	98,0	106,9	82,3	30,0
Vejle	72,2	45,9	24,1	95,2	108,0	75,4	33,0
Odense	79,5	51,4	23,3	69,7	99,6	87,4	21,0
Svendborg	88,2	60.8	31,1	84,9	95,0	67,2	26,0
Holbæk	54,7	31,5	37,9	71,3	118,9	73,0	26,0
Sorø	70,7	43,8	35,2	68,9	118,7	52,7	20,0
Frederiksborg	56.2	24.9	41,1	39,4	136,6	50,0	37,0
Kjøbenhavns	65,2	18 9	42,1	54,2	113,3	53,9	22,0
Præstø	57,7	30,0	40,0	65,1	145,1	44,6	29,0
Maribo	66,7	53,9	38,8	63,7	161,3	41,7	38,0
Bornholms	40,4	31,6	17,2	65,7	76,5	21,2	23.0
Den alm. Regnmængde for hele Landet	32,5	30,0	37,5	47,5	67,5	70,0	80,0

Men medens Juni Maaned forholdsvis var den regnfuldeste i Jylland, var Juli Maaned den regnfuldeste paa Øerne, og Regnmængden naaede paa de sydlige Øer endog op over det Dobbelte af den almindelige. I August var det atter Jylland, der fik Broderparten af Regnen, medens Øerne med Undtagelse af Odense og Holbæk Amt ikke naaede Normalen; men Augustregnen var iaar fint fordelt over mange Dage. Som allerede antydet, bragte dog sluttelig September næppe Halvdelen af denne Maaneds almindelige Regnmængde og reddede dermed Høsten.

Det er imidlertid ikke blot Varmen og Regnmængden, der har præget Sommeren og dens Planteveext; at denne vedblev at holde sig grøn uden at ville modnes, skyldes tillige dels den Omstændighed, at Luftens Fugtighedsgrad, som hosstaaende Tabel viser, var stor i Juli

Middelfugtighedsgrad		Middelskymængde	
1888	Normalt	1888	Normalt
91 %	86 %	7,5	5,7
87 -	87 -	7,0	5,1
77 -	74 -	5,3	4,9
75 -	75 -	5,4	5,0
83 -	77 -	7,0	5,2
83 -	80 -	5,8	5,0
85 -	84 -	5,5	5,3

og August, og dels at Himlen som oftest var skyfuld, saa at Middelskymængden (bestemt efter en Skala fra 1—10) var særlig stor i Juli og August Maaneder, nemlig som Tabellen viser omtr. 10 à 20 pCt. større end almindelig. Hertil kan føjes, at Vindstyrken, der ogsaa har stor Indflydelse paa Vækstlivet, iaar har været lille. —

Inden vi gaa over til at gjengive de fyldige Meddelelser, vi have modtaget angaaende Høstens Udfald, tillade vi os at anføre den tabellariske Oversigt, »Dagbladet« har meddelt som Resultat af den store Mængde Indberetninger (omtr. 230) angaaende Høsten, dette Blad har indsamlet iaar som i de foregaaende Aar. Tallene ere fremkomne ved at hver Beretning, der lyder paa »over Middelhøst«, er givet en Talværdi af 1,5, »Middelhøst« en Værdi af 1 og »under Middelhøst« en Værdi af 0,5.

Udbyttet af Agerhø, der ikke blot betinges af Vejret i Bjergningstiden, men ogsaa af Vejrliget Aaret forud, har været ret godt paa Øerne, men tarveligt i Jylland, begrundet i at Øerne ifjor Sommer havde saa megen Regn, at den unge Udlægskløver spirede ret godt, medens den stærke Sommertørke i Jylland 1887 for en væsentlig Del hindrede Kløverens Spiring. Dette var især Tilfældet med Egnene i den nordlige og vestlige Halvdel af Jylland og deraf atter fortrinsvis i Egnene fra den lille jydske Halvø op mod Nord over Himmerland og Vendsyssel og ind mod Vest og Nordvest til Salling, Mors og Thy; fra disse Egne lyde Klagerne stærkest iaar, dels om at der slet intet Agerhø er bjerget, dels om at det er magert og næsten helt savner Kløveren, og dels om at det er stærkt fyldt af den Mængde Ukrud, der bredte sig paa den bortebievne Kløvers Plads. Mest tilfredsstillende lyde Beretningerne fra enkelte Egne paa Sjælland, Lolland-Falster og fra Langeland, thi hellerikke paa den øvrige Del af Øerne blev Udbyttet af Agerhø saa godt, som man kunde ventet. En Del Planter ødelagdes nemlig under Sneen og i det raakolde Foraar, Markerne vare derfor ikke tætte og sent kom Kløvergræsset i Vækst.

Høstudbyttet 1888 for de enkelte Amter.

Gjennemsnitsfortegnelse ifølge »Dagbladet«.

	Hvede	Rug	Byg	Havre	Blandsæd	Ærter	Sommergræsning	Grønfoder	Roer og Gulerødder	Kartofler	Agerhø	Enghø
Kjøbenhavn	0,6	0,8	1,2	1,4	1,3	1,0	1,5	1,5	0,8	0,9	1,2	1,2
Frederiksborg	0,6	0,8	1,3	1,4	1,2	0,8	1,5	1,4	1,0	0,7	1,0	1,1
Holbæk	0,5	0,7	1,3	1,4	1,4	1,0	1,5	1,4	0,7	0,9	1,0	0,9
Sorø	0,6	0,8	1,3	1,3	1,2	0,7	1,1	1,5	0,9	0,8	1,0	1.1
Præstø	0,7	0,8	1,1	1,4	1,3	1,2	1,3	1,3	0,9	0,6	1,0	1,0
Bornholm	0,7	0,5	1,4	1,4	1,5	1,0	1,3	1,4	0,8	1,0	0,9	1,0
Maribo	0,5	0,7	1,2	1,4	1,1	1,1	1,5	1,3	0,8	0,8	1,1	1,2
Odense	0,6	0,8	1,2	1,5	1,4	1,0	1,4	1,5	0,9	0,7	1,1	1,2
Svendborg	0,5	0,6	1,2	1,5	1,4	1,0	1,4	1,5	0,8	0,6	1,2	1,0
Aarhus	0,6	0,7	1,3	1,4	1,4	0,8	1,1	1,3	1,1	0,9	0,7	1,2
Randers	0,6	0,6	1,3	1,4	1,5	1,2	1,0	1,4	0,8	0,8	0,5	1,2
Aalborg	0,5	0,7	1,2	1,2	1,3	1,4	1,2	1,4	1,0	0,9	0,7	1,2
Hjørring	1,0	0,8	1,3	1,3	1,2	1,0	0,7	1,3	1,1	0,8	0,6	0,9
Thisted	0,5	0,9	1,5	1,4	1,4	1,0	0,8	1,5	1,1	0,9	0,5	1,3
Viborg	0,8	0,9	1,3	1,4	1,4	1,1	0,9	1,3	1,1	1,1	0,7	1,0
Ringkjøbing	0,8	0,7	1,4	1,2	1,3	1,3	1,0	1,3	1,0	0,9	0,6	1,0
Vejle	0,7	0,8	1,3	1,5	1,5	1,3	1,3	1,4	0,9	0,8	0,8	1,3
Ribe	0,9	1,0	1,3	1,4	1,3	1,0	1,2	1,4	1,0	0,8	0,6	1,2

Indbjergningen af Agerhøet har været meget forskjellig selv paa nærliggende Gaarde, beroende paa om man har været saa heldig at slaa Kløveren umiddelbart før nogle tørrende Dage, der tillod at faa det bragt i Kokke eller Smaastakke, maaske endog indbjerget inden Regnen kom, eller man fik det slaaet umiddelbart forud for en Regnperiode. Det tidligst Slaaede fik i Reglen mere Regn end det, der sloges senere; og navnlig blev det Hø, der sloges umiddelbart før de 14 Dages nogenlunde Tørvejr efter Midten af Juli, godt bjerget. Derimod blev Høsten af den sildig modne Kløver meget uheldig, og meget høstedes i værdiløs Tilstand.

Udbyttet af Engene er bedre, men som sædvanlig meget forskjelligt, eftersom de ere frugtbare og velpassede eller sure og kolde, og de sidste have iaar været endnu uheldigere stillede end almindeligt, thi Engene vare iaar overfyldte med Vintervand, sent kaldte Varmen Græsvæxten til Live — næsten en Maaned senere end almindelig, — og Sommerens Kølighed blev derfor saa meget misligere. Først i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August begyndtes derfor Engslætten iaar, og da Bjergningen tildels faldt i den værste Regntid, blev den ofte meget besværlig og kostbar, om end Enghøet bedre taaler en ublid Behandling end Kløverhøet. Mange lave Enge kom endog helt eller delvis under Vand, det slaaede Græs maatte bæres i Land, for at tørres paa højere liggende Agre, eller svømmede omkring, og ofte maatte man vade i Vand ud til Stakkene. Meget Enghø er derfor iaar bjerget i en ussel Tilstand og med stor Bekostning. Selve den Omsigt, hvormed Engslætten er bleven ledet, og den Fremgangsmaade, der er bleven benyttet, har imidlertid havt en meget stor Indflydelse paa Udfaldet og har sjælden spillet en større Rolle end iaar. Den gamle Regel: i en vanskelig Høbjergningstid aldrig at slaa mere Græs fra Roden, end man nogenlunde kan magte, har viist sin store Fordel iaar, men er ofte ikke bleven fulgt. Paa den anden Side er Den, der vedblivende bjerger sit Hø efter

den gamle Skik, ikke at samle det før det er fuldstændig vejret og tørret, bleven stærkt skuffet iaar; — da han efter et langvarigt, besværligt og pinagtigt Arbejde endelig kunde kjøre det ind, var det meste af Saften og Kraften vasket af det. Nogle lode Græsset staa uslaaet paa sildige Enge til hen i Høst, men det blev selvfølgelig for gammelt, træet og sejgt. Flere Steder er iaar brugt Salt til at blande i det ikke fuldt svundne Hø ved Indbjergningen, — ½ à 1 Skp. pr. Læs. — Ikke mindre Vanskelighed har Bjergningen af Vikkehavrehøet forvoldet; — Vikkehavren blev først tjenlig til at hugge sidst i Juli og først i August, men tog de fleste Steder kjendelig Skade, da den formedelst de stærkt saftfyldte Straa og Blade ikke kunde bjerges uden at vendes flere Gange

Høhøsten i det Hele taget har altsaa været besværlig og kostbar og naaer alt i alt ikke en Middelhøst for Ageren, men lidt derover for Engene, meget forskjellig i de forskjellige Egne og paa de enkelte Gaarde i disse. —

Kornhøstens Udbytte har for Vintersædens Vedkommende været betydelig under et Middelaar, men for Vaarsædens endnu mere over et Middelaar, saa det samlede Kvantitetsudbytte maa siges at være en god Middelhøst eller lidt over, medens derimod Kvaliteten af alle Sædarter er meget tarvelig. Om de enkelte Kornarter er følgende at bemærke.

Hveden er Aarets simpleste Afgrøde, og da den paa den anden Side i de hvededyrkende Egne er Landmandens vigtigste og værdifuldeste Afgrøde, kommer dens tarvelige eller undertiden ligefrem usle Udbytte ofte til at præge Aaret som et temmelig simpelt Aar for disse Egne. Den har næsten paa alle Punkter beredet Skuffelse. Meget af den gik bort i den snerige Vinter, særlig langs Hegnene, eller ved de tykke Snelag, der faldt sent paa Vinteren, ligesom den ogsaa andensteds paa aabne snefrie Marker frøs bort, og den var derfor kun tarvelig, da Vinteren sluttede, men dog blev det navnlig den stærke Frost fra 18.—24.

April, der tyndede Hvedemarkerne saa stærkt, at store Masser dømtes til Ompløjning, og mere burde have været fældet. Thi Sommeren var langtfra gunstig for Hveden, men derimod for det Ukrud, der, begunstiget af Vejret, yppig bredte sig i de tynde Hvedemarker. Dog syntes Axene senere paa Sommeren at være fyldige og gode, men ogsaa dette har som oftest viist sig at være en Skuffelse; jævnlig vare de svange, og overalt var Kjærnen simpel, saa Vægten sjælden naaer op til 125 à 126 Pd. holl., som oftest holder sig ved 121—123, men temmelig hyppig er endnu langt ringere, selv hvor meget Smaakorn er taget fra. Det store Foldudbytte fra de nærmest foregaaende Aar kjendes ikke iaar. Som oftest opgives det til 12—14 Fold, undertiden 16—17, men endnu oftere til 10—12 og enkeltvis endog betydelig lavere. — De forskjellige Hvedesorter have viist sig meget ulige stærke overfor disse ugunstige Vilkaar, særlig med Hensyn til Haardførheden. Squarehead-Hveden synes at have lidt mest, hvorimod Urtoba-Hveden og Cub-Hveden have staaet sig bedre, og bedst den gamle danske Hvede, som undertiden har været saa svær, at den kunde præsentere Lejesæd.

Rugen har været lidt bedre, men dog ogsaa meget tarvelig. Ogsaa den tog mange Steder Skade under Vinterens stærke Snelag og senere ugunstige Vejr, og ofte ompløjedes store Stykker, endog indtil Halvdelen af Rugmarkerne eller endnu mere. Det Øvrige blev meget tyndt; den fylder derfor smaat, hvilket er et føleligt Savn for Jyllands særlig rugdyrkende Egne, hvor Savnet af rigelig Rughalm til Strøelse og Skærehalm altid mærkes om Vinteren. Derimod skjæpper den, med enkelte Undtagelser, meget godt, men Kjærnen er desværre ligesaa tarvelig her som hos Hveden, og fra Møllerne lyde stærke Klager over, at Rugen ikke holder sig, at den bager slet, og at den i sine Egne, navnlig fra Hedekjærene, er stærkt fyldt med Meldrøjer. Vægten naaer sjælden op til 120, men 112—116 Pd.s Rug er almindeligt. Foldudbyttet er tarveligt, naaer i Landets gode Rugegne op til 12 à 14 Tdr., men

som oftest langt mindre. — Indbjergningen af Rugen var særlig vanskelig iaar; den vilde ikke modnes; i sin Utaalmodighed tog man den ofte for tidlig, fuld tjenlig var den først i Slutningen af August; da Vejret var meget ustadigt, trak Rughøsten længe ud, man fristedes ofte til at bjærge den i en mindre tør og svunden Tilstand; hvor den fik Lov at staa længe, fik man den nok i Hus tør og svunden, men med en stor Mængde spirede Korn.

I Modsætning til Vintersæden er Vaarsæden godt fyldende og godt foldende, men Kjærnen forholdsvis endnu tarveligere, ofte ligefrem daarlig, hvad den nødvendigvis maa blive, hvor der høstes inden Sæden er moden, hvor den bindes mens dens er vaad, og hvor den indkjøres inden den er vejret — og dette har været Høstningsvilkaarene mangfoldige Steder iaar. — Sent blev der saaet i Foraaret, 3 à 4 Uger senere end almindeligt; først i sidste Halvdel af Maj blev man færdig eller paa Kjærjorder endog først ind i Juni; Vejret var koldt, Sæden spirede meget ujævnt, trykket og tarveligt saa det ud. Men alt som Tiden skred, og der dog altid kom nogen Varme i Jord og Luft og tillige jævnlig Regn, tog alle Vaarsædsmarker til at gro; allerede ved Midsommertid saa de lovende ud, og inden August vare de yppige, og bleve hyppig slaaede i Leje. Men i det kølige, fugtige og mørke Vejr med den stille, lidet solvarme Luft kunde Sæden kun gro og gro og atter gro, men ikke modnes. August Maaned, den egentlige Høstmaaned gled forbi, og endnu stode mange Vaarsædsmarker helt grønne, særlig naturligvis den sildig lagte Vaarsæd paa lave Jorder eller paa sent ompløjede Vintersædsmarker samt de bladfyldte Bælgplanter. Det saa en Tid ud, som om Sæden ikke skulde modnes, og meget er ogsaa bleven hugget i halv eller hel grøn Tilstand og vil slet ikke kunne tærskes, men maa opfodres direkte; men i sin store Helhed blev Resultatet dog langt bedre, end det saa ud til i Begyndelsen af September; efter at de tidligste Vaarsædsmarker vare mejede og tildels, om end mangelfuldt, bjergede i den noget regnfulde Periode i første Halvdel af September, fik

vi fra den 10.—12. September i 16—20 Dage et saa gunstigt September-Vejr med Solskin og Tørring, som vi kun kunde ønske, og den Sæd, der ikke var altfor langt tilbage, modnedes forholdsvis hurtig saa vidt, at man besluttede sig til at høste den, hvorefter det gunstige Vejr temmelig hurtig gjorde den skikket til Indkjørsel eller i alt Fald passabel i saa Henseende, — Aaret var for langt fremskredet til at man kunde vente at faa egentlig stejl-tør Sæd —, og inden Maanedens Udgang var Hovedmassen af Agerkornet bjerget, paa Øerne næsten overalt, medens i Jyllands nordlige og vestlige Egne vel Halvdelen af Agerkornet bjergedes henimod Midten af Oktober, og de sildige Kjærjorder endog først tømtes i sidste Halvdel af Maaneden, navnlig i det gunstige Vejr fra 15.—21. Oktbr., for saa vidt de ikke vare huggede paa langt tidligere Stadium og Sæden gjort til Hø, hvilket ofte var Tilfældet. Enkeltvis vil der dog staa Sæd ude til ind i November Maaned.

At Indbjærgningen i de regnfulde Tider og særlig i Oktober har været vanskelig og besværlig er sikkert; thi Aarets ualmindelig saftrige Straa vejredes kun langsomt, den uudviklede ofte kun halvmodne Kjærne svandt kun vanskeligt, Dagene bleve korte, Duggen laa længe, Luften var kølig, fugtig og i Reglen stille, en frisk Blæst hørte til Sjældenhederne, Nattefrosten indfandt sig, — intet Under at Utaalmodigheden forledte Mange til en for tidlig Indbjergning, og at megen tarvelig tildels bedærvet Sæd blev bjærget, — men i sin store Helhed er det dog, som sagt, gaaet langt bedre end man skulde ventet. Dette er ogsaa kun naaet ved en stor Paapassenhed og ved en rigelig Arbejdskraft, til hvis Ære det være sagt, at den dog endnu i Reglen føler sig solidarisk med Husbonden ligeoverfor Høstarbejdet og ikke følger de socialistiske Lærdomme, om netop at profitere af vanskelige Tidspunkter; ofte blev Arbejdet afbrudt af Regnen, eller man kom gjennemblødt hjem eller maatte i flere Dage vente paa nyt Arbejde. En gammel Landmand skriver: »Folkene flinke og indse Nødvendigheden af at benytte hvert gunstigt Øjeblik, saavel

Nat som Dag«. Tilmed var den svære Lejesæd ofte besværlig at høste, og Mejemaskinerne stode i Reglen magtesløse overfor saadan nedpisket Sæd med blødt Straa paa de opblødte Marker. Iøvrigt har hver Egn som oftest fulgt sin gamle Høstmaade, sligt lader sig ikke hurtig forandre; dog er der iaar lagt mere paa Skaar end almindelig i de senere Aar, begrundet i at Sæden ej var rigtig moden og særlig i at Kløveren i alle Udlægsmarkerne havde naaet en saa usædvanlig Frodighed og Længde, at den ofte naaede op til Negbaandet, og at man jævnlig med Rette kaldte den høstede Sæd: »Kløverhavre« eller »Kløverbyg«. Den bornholmske Staksætningsmaade er ikke brugt meget, hvortil rimeligvis bidrager, at Vaarsæden var saa stærkt kløverblandet. Derimod har man navnlig i Oktober jævnlig seet almindelig Staksætning paa Markerne, naar det gjaldt om, umiddelbart forud for et optrækkende Regnvejr at faa saa meget som muligt af den paa Skaar lagte og nogenlunde vejrede Sæd bjerget i Smaastakke eller Kokke.

Den tidligsaaede Sæd har ifølge alle Beretninger iaar givet det største Kornudbytte. hvad ogsaa var at vente, da den naturligvis havde bedst ved at blive moden; derimod har den sildig saaede Sæd givet det største Halmudbytte og fylder meget stærkt i Laderne. — 6 til 7 store Læs Vaarsæd pr. Td. Land er ikke uhørt iaar.

Bygget har givet betydelig over en Middelhøst baade til Fyld og til Fold; særlig har Byghøsten været meget stor i det nordvestlige Jylland. Bedst har den været paa gode, milde, kraftige Jorder, hvor den ofte har givet 14—17 Fold, medens den paa stærke og bindende Jorder blev kastet for stærkt i Leje og ofte ikke naaede ordentlig Modenhed, naar de vare lavtliggende, saa 10—12 Fold hyppig meldes fra saadanne Steder. De Bygsorter, Chevalier o. l., der fordre en lang Vækstperiode, have naturligvis forholdsvis været uheldig i den kolde, sildige Sommer. Hertil kommer at Bygget ofte var meget tvemodent, hvilket foruden at vanskeliggjøre Høsten og Indbjergningen, yderligere skadede Kvaliteten. Denne er derfor ogsaa i det Hele taget

meget tarvelig; fint Maltbyg hører til de store Sjældenheder; selv paa Jorder, hvor man ellers altid plejer at høste smukt Byg, synker det iaar ned i 3die, 4de—5te Klasse; det har en daarlig Farve, mørke Spidser og en ringe Vægt.

Havren groede de fleste Steder med Undtagelse af enkelte Egne i Jylland endnu stærkere til end Bygget og har givet et meget stort Foderkvantum, medens derimod Kjærneudbyttet kun er middelmaadigt, særlig hvad Kvaliteten angaaer, da en Mængde Havre paa lidt sildige Jorder kun modnedes svagt, ikke at tale om at store Mængder af Havre paa Kjærjorder og i Jyllands sildige Egne slet ikke modnedes, men huggedes grøn.

For Blandsædens Vedkommende gjælder noget lignende som for Byg og Havre: et stort Foderkvantum, men en tarvelig Kjærne. Hvor den tillige har indeholdt ret mange Vikker eller Ærter, har Indbjergningen af den været yderligere vanskelig.

Bælgfrugterne i det Hele taget have nemlig fremfor alle andre Afgrøder havt vanskeligt ved at afslutte deres Vext og modnes, eller rettere umuligt, thi det er helt undtagelsesvis, at der meldes om et virkelig ordentligt Kjærnebytte deraf. Ærter og Vikker ere ellers vedblevne at voxe med flere Alen lange Stængler, slyngende sig hen ad Jorden; løftede man op i dem, var den nedre Del af Stængel og Blade ligesom raadne paa den fugtige Jord, mens de dækkedes af den kraftige Mellemstængel med dens friske, yppige Bladsætning, og i Toppen vedblev Ærterne at blomstre uden at sætte ordentlige Bælge, eller, naar disse dannedes, uden at faa dem ordentlig kjærnesatte. Ligesaa vedblev Bønnerne at voxe i Vejret, naaede undertiden Mandshøjde, blomstrede og satte Bælge, men intet modnedes, og da man naaede godt ind i Oktober, skar man sine Bønner og rykkede sine Ærter og Vikker uden just synderlig lyse Udsigter til Eftermodning eller til en nogenlunde Tørring og Indbjergning som Hø eller til Foder, hvorpaa man de fleste Steder stilede.

Om Handelsplanternes Udbytte i denne Sommer

skal bemærkes: Rapsen og Rybsen frøs ofte bort, men har, hvor de bevaredes, givet et ret ordenligt Udbytte. Tobak er voxet yppig til i den fugtige Sommer, men der bliver da let Overproduktion, og denne viser sig vanskelig at sælge. — Kløverfrøavlen har været ringe, da Frøsætningen saavel af tidlig som sildig Kløver har været simpel, og Bjergningen vanskelig. Hør og Hamp er voxet ret godt til, ligesaa Humlen, men Kopperne have undertiden taget Skade. Cikorien har givet rigeligt Udbytte.

Kartoflerne bleve lagte sent, groede godt til, men vare dog kun smaa, da Sygdommen mange Steder indfandt sig midt i August Maaned, og man var forberedt paa at den følgende Tids regnfulde Vejr vilde sprede den yderligere. Frygten i saa Henseende er imidlertid gjort noget til Skamme, hvad enten nu Angrebene i August ikke havde været saa almindelige eller stærke, som man antog, eller den tørre Periode i September standsede Sygdommen; men da Optagningen sidst i Septbr. og i Oktober begyndte, saa var nok en Del Kartofler syge, enkeltvis angaves endog $^1/_3$, men paa den anden Side var der ogsaa mange Steder, som meldte sig sygdomsfri, og i det Hele taget vilde Sygdommen ikke have forringet Udbyttet stort, naar den ikke ved tidlig at ødelægge Toppen og derved standse Væxten havde medført, at de sunde Knolde vare blevne smaa, saa at Kartoffelhøsten i det Hele taget vil blive en Del under en Middelhøst. Bedst synes nogle af de indførte nye Sorter saasom Magnum Bonum og Rosenkartoflen at have modstaaet Sygdommen.

Roerne, der ogsaa bleve lagte sent, og som ved deres frodige Vext let overvandt de Jordloppeangreb, som hist og her rettedes mod dem, have i Sommerens Løb pranget med en meget svær og kraftig Top, mens Roden eller Knolden vedblivende holdt sig lille. I September Maaned skete dog en heldig Forandring i saa Henseende, og blive Roerne end de fleste Steder smaa, saa bøder paa den anden Side de tætsluttede Rækker uden Spring eller bare Pletter noget derpaa, og fra velholdte Roemarker vil

kunne hjembringes henimod en Middelhøst, medens det almindelige dog vil være et Mindreudbytte af 50—100 Tdr. pr. Land. Bedst ere Turnips og Gulerødder lykkedes, hvorfor Jylland ogsaa forholdsvis faaer en bedre Rodfrugthøst end Øerne; for Runkelroerne har Sommeren været altfor kold.

Af Plantesygdomme skal foruden den alt omtalte Kartoffelsygdom og Meldrøjerne i Rugen nævnes Støvbrand hos Byg og Havre, da denne Sygdom, der i de senere Aar har været i Tiltagende, ogsaa iaar er optraadt sine Steder saa stærkt, at den har beredet følelige Tab, saa man maa være belavet paa at værge sig imod den ligesaa fuldt som mod Stenbranden hos Hveden. Fra Vendsyssel berettes om de temmelig alvorlige Angreb paa Havreafgrøderne, som flere Steder er forvoldet ved Pythium de Baryanum (Kimskimmel) og Septaria graminum, og som endog have kunnet forringe Udbyttet til det Halve, især paa lavtliggende, lette og i tarvelig Kultur værende Jorder, der have været stærkest angrebne. Om den Førstnævnte har Docent Rostrup givet Meddelelser i hans i dette Tidsskrift optagne Beretninger om Sygdomme hos Kulturplanterne i 1884, Side 15, og i 1886 Side 464.

Som man efter den strænge Vinter kunde vente have heller ikke Insekterne voldet følelig Skade af nogen Betydning, men paa flere Maader have de dog konstateret deres Tilstedeværelse. Om Oldenborrelarverne foreligger der saaledes Beretninger baade fra Øerne og Jyllands Østkyst; paa Langeland have de været i Masser i Jorden, men saa smaa, at de endnu ikke have kunnet gjøre kjendelig Skade; i Aarhus-Frijsenborgegnen kom de saa sent, i sidste Halvdel af August, at deres Angreb ingen Betydning fik. I Thy tyndede den gule Smeldelarve i Foraaret paa Vaarsæden, ligesom i Efteraaret den graa Snegl hjemsøger Vintersæden.

Kvægets Sommerernæring har været meget rigelig, meget let og tilsyneladende god. Vel var der en lille Tid i Begyndelsen at Græsset gik rask med, men fra

Slutningen af Juli, da det ellers ofte skorter stærkt paa rigeligt Græs, har Græsningen været overfladig, ligesom ogsaa Staldfoderurterne ere voxede i Sommer med stor Yppighed, selv dem der bleve saaede ved Midsommertid, hvormed det ellers saa ofte kniber, og Sommerstaldfodringen er nu i en afgjort Fremvæxt i mange Egne, i nogle endog temmelig almindelig indført, sjælden for hele Sommeren, men for en Del af denne; man saaer Rug til tidlig Grønfoder, strax om Foraaret saaer man andre Staldfoderplanter, og Køerne sættes paa Græs fra sidst i Juli til midt i September. Naar der trods disse gunstige Vilkaar ingenlunde kan siges at være almindelig Tilfredshed med Sommerudbyttet af Mejerierne, da ligger det dels i at Udslagstiden faldt sent, at Kvæget ofte kom i en forsultet Tilstand paa Græs, at dette største Delen af Sommeren viste sig noget vandet og næringsfattigt, dels i at Kvæget trykkedes af det kolde og vaade Vejr og ogsaa af den Grund i Reglen ikke gav et Mælkeudbytte, der svarede til Græsgangen, og dels i at Smørpriserne have holdt sig meget lave endog helt op i Oktober Maaned, hvor en kjendelig Stigning ellers plejer at finde Sted. Hertil kommer, at Klagerne over bittert Smør have været stærkere end almindelig, og at en Undersøgelse af Mælken fra hver Ko viser, at der er stor Forskjel i saa Henseende, men at iaar forholdsvis mange have givet bitter Mælk.

Kvæget er imidlertid i Sommerens Løb som oftest kommet i godt Huld inden Indbindingen, og saafremt den raakolde Sommer og særlig det raakolde Efteraar, i hvilket den rigelige men vandede Græsvæxt har fristet Folk til at lade Kæget for længe søge Føden ude, ikke har svækket deres Sundhed, hvorom der paa enkelte Steder ytres Frygt, saa tør vi ventelig gjøre Regning paa et godt Vinterudbytte, thi Vaarsæden, der saa ofte høstedes saftig og halvt grøn og i mange Tilfælde ikke vil blive tærsket, vil ventelig vise sig nærende, og det meget Smaakorn fra Rense- og Sortermaskinerne vil ogsaa komme Besætningen til Gode. Derimod vil der i Vinter ventelig blive brugt

færre Handelsfoderstoffer, da Priserne derpaa ere stegne saa stærkt, — dog vil man ventelig ikke undlade af Hensyn til Produkterne og Udbyttet at bruge lidt Rapskager og Klid ved Siden af det hjemmeavlede Foder.

Kreaturpriserne, der i Foraaret vare smaa, hævede sig ved Høstens Begyndelse pludselig og stærkt og vare usædvanlig høje i August og September; de ere atter faldne lidt i Oktober, men maa dog vedblivende kaldes gode. Det er navnlig paa Lødekøer at Priserne ere høje og saa at sige stigende fra Aar til Aar. saa at Prisen paa gode unge røde Køer nu maa sættes til 225 à 250 eller endog til 275 og enkeltvis højere, og paa gode jydske Køer en 50—75 Kr. lavere. Grunden hertil skyldes nærmest den tiltagende Andelsmejeridrift, som bevirker at Bøndergaardenes Bestand af Malkekøer forøges —, i mange Egne gjennemgaaende med 2—4 Køer i hver Gaard —, samtidig med at deres Bestand af Tillæg formindskes. Særlig var Tillæget forrige Vinter i Jylland formedelst den ringe Fodermængde mindre end almindeligt. Ogsaa Priserne paa Ungstude have i Efteraaret været høje, men faldt lidt, da man i Oktober saa at Høsten næppe vilde fylde som man havde ventet. Fede Faar og Lam ere ogsaa i høj Pris; ligesaa ere Hestepriserne bedre end de nærmest foregaaende Aar, og som Følge deraf ere ogsaa Priserne paa Føl og Plage stegne.

Sjælden er Vintersæden lagt til saa forskjellig Tid som iaar, lige fra sidste Uge i August til midt i Oktober, da man saa, at Høsten vilde falde meget sent, belavede mange sig paa at faa saaet for at have Arbejdet tilside, naar den travle Høsttid maatte komme. Meget blev derfor saaet sidst i August og første Dage i September, dels af fjorgammel Sæd for Hvedens og tildels Rugens Vekommende og dels af frisk ikke altid fuldkommen tør Rug. og af begge Grunde saaedes undertiden tykt, 9—11 Skpr. pr. Td. Land. Jorden var imidlertid ikke altid saa bekvem, som det kunde ønskes, idet den formedelst den megen Regn paa bindende Jorder lod sig pløje op i Klumper og Knolde, der vare lidt

vanskelige at tumle og kun gav et tarveligt Sædeleje, hvorfor en Del af Sæden kom mindre godt op, hvortil kommer at Jordens Brakbehandling i den kortvarige, kolde og vaade Sommer har været temmelig mangelfuld. Senere i September Maaned blev Jorden, hvor mærkeligt det end kan synes, ofte for tør, og Sæden laa meget længe, inden den kom op. Vintersæden kan derfor egentlig ikke siges i Øjeblikket at staa saa godt, som man kunde ønske, om der end flere Steder findes smukke Vintersædsmarker, og et gunstigt Efteraar er meget ønskeligt for at de sildige og svage Marker kunne faa Kraft inden Vinterens Komme. Dette er ogsaa ønskeligt af Hensyn til Efteraarsarbejderne, hvortil Tiden paa Grund af den sildige Høst ellers vil blive alt for kort, og Roekjørslen vil blive besværlig paa de bløde Marker, hvor man ikke benyttede det tørre Vejr strax efter Midten af Oktober til at faa dem bjergede. Endnu kan tilføjes, at Tørvebjergningen har været meget besværlig iaar.

I sin Helhed maa Væxtaaret 1888 kaldes et meget ejendommeligt, vanskeligt og ofte besværligt Aar, der dog som samlet Resultat har bragt mere, end man efter den strænge Vinter og det langvarige Foraar kunde ventet, saa dets Udbytte, naar alt kommer til alt, maa betegnes som nogenlunde gunstigt, særlig hvis den begyndende Stigning paa Korn, Kreaturer, Heste, Svin og i de sidste Uger tillige paa Smør maa opretholdes.

Af de modtagne Beretninger gjengives iøvrigt følgende:

Fra Søborg: Da Handel efter Vægt, — paa Grund af Græsnings-Ordningen ved Søborg Sø, — er temmelig almindelig i Egnen, kan angives, at Stude passende til at indgaa i Fedestald, ere betalte med 19 Øre pr. Pd., Tyre af lignende Kvalitet med 16 Øre, gode Lødekvier men 150—180 Kr. pr. Stk.

Fra Egnen Taastrup-Kjøge: Høsten har været lang og besværlig, Sæden blev sildig moden, eller rettere slet ikke moden; det meste er høstet paa et meget tidligt Stadium, og som Følge deraf har Straaet været vanskeligt at faa vejret;

det har ligget længe paa Skaar og har maattet vendes en à to Gange; er det bundet op grønt, har det næsten ikke været muligt at faa Saften af Straaet; — de sidste 14 Dages fortrinlige Vejr i Septbr. har dog bragt det meste godt i Hus. hvor man ikke har forhastet sig for stærkt, og for Tiden (d. $^{9}/_{10}$) findes der kun enkelte sildesaaede Stykker Sæd ude endnu.

Fra Roskildeegnen: Kvaliteten af Høet er meget forskjellig. Den har iaar været overordentlig afhængig af Bjergningsmaaden. Hvem, der efter ældre Skik vilde have Græsset stærkt tørret, forinden det kom i Stak, har faaet meget simpelt Hø hjem. Naar man derimod stakkede Høet, saasnart det var halvvejret — d. e. en Dags ordentlig Tørre efter Mejningen — i smalle Stakke, som ikke gjordes stort bredere end Græsset er langt, og som Vinden kan trække igjennem, saa er Kvaliteten egentlig ikke til at klage over. — Andelsmejerierne have i Sommer holdt deres Indtog omkring Roskilde. Den Bevægelse optager den meste af Egnens landøkonomiske Opmærksomhed. Og den gjør godt. Man er lovlig gammeldags og lovlig sejg, men nu sættes Tanken i Bevægelse. Mælken bliver en salgbar Vare, fremfor hvad den har været. Det næste Spørgsmaal bliver nu om at producere mere Mælk. Dermed flytter Opmærksomheden ind i Stalden, hvor den alt for længe har været savnet. Hidtil har man indskrænket sig til at avle Korn. Af Kornet har man produceret enten Penge eller Svin. Men Jordbundens naturlige Frugtbarhed har tabt. Den er bleven uren og udpint; Vaarsæden er undertiden saa stærkt blandet med Agerkaal, at man kunde fristes til at tro, at det var den Kulturen gjaldt, om man ikke vidste bedre. — 10—12 Fold er ganske almindeligt paa Jorder, som baade kunde og burde give 16—18 Fold. Vanens Magt er stor. Ogsaa sligt kan man vænne sig til!

Fra Ringstedegnen: Aldrig har jeg i min henved 60aarige Praxis seet en saa sen Modning, lige saa lidt af Sæd som af Træfrugt. Jeg interesserer mig meget for sidstnævnte og har følgelig flere forskjellige Sorter, end der findes hos Kollegaer; deriblandt særlig en Mængde forskjellige Pærer, hvoraf Modningen hos nogle Sorter sædvanlig finder Sted fra

først i August, men selv disse ere endnu (d. $^{7}/_{10}$) uspiselige. Ja, det er et Særkjende, at Pærerne paa mange af de Træer — som ere stærkt behængte hermed — revne og raadne de paa Træerne. — Og som det gaaer med Frugten i Haven, gaaer det med Sæden paa Marken, idet hverken den ene eller den anden Art har været moden til normal Tid.

Fra Samsø: Skjøndt vistnok overflødigt vil jeg dog tilføje, at jeg som 46aarig Landmand ikke har oplevet et saa ejendommeligt Aar, i hvilket næsten ingen gamle Regler har kunnet følges saavel med Saaningen som Høsten m. m.

Fra Vestsjælland: Agerhøet var i kvantitativ Henseende godt paa alle gode Jorder, og særlig var Kløveren godt udviklet; Kvaliteten blev meget forskjellig; det tidligst slaaede blev som Regel daarligst høstet, da der paa den Tid indtraf meget ustadigt Vejr; hvad der blev slaaet lidt senere blev almindelig særdeles godt høstet, navnlig hvor man passede at rive det hurtig og sætte det i smaa Stakke, og navnlig kunde man iaar opnaa, hvad ellers ofte falder vanskeligt, at alle de smaa fine Kløverblade ikke faldt af; for den sildig modne Kløver var Høsten meget uheldig, og meget deraf blev høstet i komplet værdiløs Tilstand. — Engene vare i Almindelighed bedre end de have været i de senere Aar; men da Høsten faldt i den allermest regnfulde Tid, blev en stor Del af Høsten næsten fuldstændig ødelagt, da Høet ofte laa og svømmede i Vand, og Stakkene stode ogsaa mange Steder i klart Vand; Bjergningen blev saaledes meget besværlig og kostbar, tilmed da Engene ofte ikke kunde bære Heste og Vogne; hvor man ventede med at slaa til Vejret blev bedre, blev Høet høstet godt, men havde jo dog tabt noget ved at Græsset var blevet noget overmodent. — Med Hensyn til Sædhøsten kan man sige, at Rugen var jævn god baade i Foder- og Kjærneudbytte; men almindeligt var det, at Folk mejede den for tidlig og kjørte den for tidlig ind, saa der fremkommer megen vaad Rug, som næsten ikke er til at male; der er endogsaa fremkommet Rug, som kun vejer 108 Pd. holl. Hveden er paa faa Undtagelser nær meget ringe; den folder lidt, og Kvaliteten er simpel med meget mangelfuldt udviklede Kjærner; denne Sædart bereder

Mange en stor Skuffelse; thi Axene saa store og gode ud, saa at man havde ventet, at den, uagtet Markerne vare tynde, dog vilde folde nogenlunde; men det viser sig, at 8 à 12 Fold bliver det almindeligste Foldudbytte. Lette, kraftige Jorder folde noget bedre. Bygget er ogsaa under Forventning; det har som Regel fyldt godt, dog ikke saa stærkt som ventet; paa kraftige milde Jorder lader det til at ville folde ganske godt, maaske c. 14 Fold; paa kolde, bindende og lave Jorder bliver Udbyttet vist kun c. 10 Fold. Farven er i Almindelighed daarlig med mørke Spidser selv paa Jorder, hvor man ellers altid høster smukt Byg; derimod er Formen ganske god, hvor Folk har havt Taalmodighed til at lade det blive nogenlunde modent; men meget Byg er mejet altfor grønt og giver smalle og indskrumpede Kjærner. Meget Byg er ogsaa kjørt for tidlig sammen, og det vil nok vise sig, at der vil fremkomme meget bedærvet Byg, som slet ikke bliver Handelsvare; hvor man oppebiede det gode Vejr, er det kommet tørt og godt hjem; de letteste Jorder ville give det smukkeste Byg. Havren er den Sædart, der bedst har taalt den vaade Sommer, og man har iaar seet ualmindelig fortrinlige Havremarker; men om Havren gjælder det ogsaa, at Udbyttet er blevet forringet ved for tidlig Mejning; megen Havre er mejet saa grøn, saa den vist kun vil give svange Kjærner; hvor den er bleven moden, vil den sikkert folde godt og give et sundt, godt Foder. — Bælgsæden gaaer det ilde med; den vilde ikke gaa af Groning, og mange Ærter ligge endnu paa Marken, og mange ere kjørte vaade hjem, saa baade Kvalitet og Kvantitet bliver daarlig.

Fra Sydvestsjælland: Jeg troer nok at turde sige, at Høbjergningen iaar er foregaaet under højst vanskelige Forhold, og naar gode Resultater skulde opnaaes, da skulde der være stort Held i Arbejdet. Her paa Gaarden blev en smuk Kløvermark, første Aars, slaaet 2 Dage inden den stærke Regnperiode begyndte. Det Halve var bleven stakket i smaa Kokke, Resten fik den knusende Regn. Selv om flere af Kokkene led megen Skade ved ikke at blive splittede i Tide — man trykkede sig derved under Regnen — saa troer jeg dog

nok, at det Hø, som blev kokket inden Regnen, vil vise sig til Vinter at være det bedste.

Fra Stevns: Den største Del af Vinterhveden har jo lidt af den strænge Vinter; nogle Steder er den ompløjet, andre Steder, hvor man endnu dyrker af ældre Hvedesorter, har den holdt sig godt og er gaaet meget stærkt i Leje paa Grund af de hyppige Regnskyl. Ingen Steder synes Foldudbyttet at blive stort eller tilnærmelsesvis saa stort som i de sidste Aar; man er tilbøjelig til at ansætte Udbyttet fra 10—13 Fold. Dertil kommer, at der bliver megen Smaasæd, hvilket særlig synes at gjælde Squarehead-Hvede, som altsaa tilsyneladende mindst har Evnen til at modstaa ugunstigt Klima. Andre af de nyere Hvedesorter, som ere dyrkede her paa Egnen, have givet meget smukkere Kjærne.

Fra Faxe-Rønnedeegnen: Navnlig hos Bønderne er megen Sæd høstet temmelig daarlig. Man blev utaalmodig, fordi det blev saa sent, mejede Sæden halv grøn, bandt den halv vaad sammen og kjørte den hjem i omtrent samme Tilstand, og Mange have ogsaa senere faaet slemme Følger heraf. Den tidlig saaede Foraarssæd har man iaar været heldigst stillet med, da denne dog blev ret godt moden; den sent saaede var det derimod ikke muligt at faa blot nogenlunde moden. — Mejemaskinen har kun været benyttet i ringe Udstrækning, f. Ex. til Hveden, og det var aldeles umuligt at benytte Selvbindere, da Sæden var mere eller mindre tvemoden, ligesom jo ogsaa Vejrliget i den Periode, man mejede, var saa ustadigt, at man ikke kunde binde, men maatte nødes til at lægge al Sæden, med Undtagelse af Rugen, paa Skaar. De c. 3 Ugers udmærkede Vejr i Slutningen af September blev saa benyttet til at binde og hjemkjøre Sæden, og det slog akkurat til til at blive færdig, naar undtages Enkelte, som ligge tilbage endnu (d. $^{9}/_{10}$).

Fra Vordingborgegnen: Vintersæden er bleven lagt sent iaar; hos Enkelte endte Saaningen først i disse Dage. Uagtet Jorden i Reglen er god ved Saaningen, og uagtet det ikke har manglet paa Regn efter denne, saa er Sæden dog mærkværdig længe om at komme frem, og selv naar den er

kommen op, vil den dog ikke rigtig brede sig. Det vil vist blive temmelig svagt udviklede Vintersædsmarker, man kommer til at gaa Vinteren imøde med. — At der i Sommerens Løb er falden temmelig stærke Hagelbyger her paa Egnen, har sat en svær Skræk i Folk, saa at nu de Fleste skynde sig at gaa ind i en eller anden Hagelskadeforsikringsforening. Medens det før var undtagelsesvis at Folk var Medlemmer, er det nu snart bleven en Undtagelse, naar de ikke ere det. Efteraarsarbejderne ere langt tilbage, saa man maa, saavidt muligt, lade være at tærske og se at fremme Pløjning og andre nødvendige Arbejder. Skrælpløjning bliver vist i Reglen sprungen over paa Grund af Tidens Knaphed.

Fra Møen: Sukkerfabrikkens Kampagne begyndte den 4de Oktober, og Arbejdet med Optagning i Markerne er i fuld Gang; men Roerne ere ikke store. Udbyttet antages dog at blive som forrige Aar og efter den Pris, som Sukkeret noteres for i London i September — vil Prisen pr. Centn. Sukkerroer blive nær ved 80 Øre, og kan den blive det, vil man være tilfreds. I det Store og Hele er Befolkningen godt tilfreds med Sukkerroedyrkningen; den giver hele Sommeren en god Fortjeneste for Arbejdsklassen, og Fabrikken med Saftstationer bruger ikke faa Folk i Efteraars- og de første Vintermaaneder. Siden Sukkerroedyrkningen begyndte er Foderroedyrkningen aftagen betydelig, men de Foderroemarker, som ere her iaar, tegne til at blive gode.

Fra Falster: Den sildig saaede Sæd har udviklet sig usædvanlig godt iaar, har fyldt bedst og faaet Kornet godt udviklet, men den var tvegrødet i høj Grad, og blev jo flere Steder saa sildig moden, at det var vanskeligt at faa den bjerget. Alligevel er den tidlig saaede Sæd som Regel bedst med Undtagelse af de Steder, hvor Jorden har været ubekvem ved Saaningen. — Mejemaskinen har været benyttet som sædvanlig. Sæden har iaar ligget usædvanlig længe paa Skaar, fordi den som Regel blev hugget tidlig. Dernæst har der i Udlægsmarkerne været saa megen Kløver, at den aldeles ikke har kunnet bindes strax. — Hobsætningen var den sædvanlige i Langhob, og især har det ikke

kunnet lade sig gjøre at bruge bornholmske Stakke; dertil var Sæden for tvegrødet og for grøn. Hvor man har givet Tid er Sæden kommen godt ind, da vi jo havde udmærket Vejr fra den 12te til den 29de September uden en eneste Regnbyge. Men adskillige forhastede sig før den 12te, saa at navnlig en Del Korn dengang kom daarlig ind. — Det vil vistnok vise sig, at Hveden spirede smaat, da man har havt ondt ved at skaffe godt Sædekorn. Saaledes kan angives, at medens i 1887 100 udsøgte Korn vejede 6,69 Gr., vejede de iaar kun 4,22 Gr., og Spiring i Urtepotte i Drivhus har kun været 74 pCt. spirede efter 13 Dage. — At det vil blive et tarveligt Aar er man forberedt paa. De tilsyneladende bedre Kornpriser kunne paa langt nær ikke veje op med den manglende Hvede. Foderstofpriserne er for alle, som ikke have kjøbt tidlig, høje, og det tegner daarlig med Smørpriserne. Sukkerroerne ville sikkert give meget mindre end sædvanligt. Mod Forventning er Sukkerindholdet foreløbig ganske ordentligt.

Fra Midtfyen: Der er Udsigt til, at Mejeriudbyttet i Vinter vil blive tarveligt. Ifjor var Topnoteringen for Smørret paa denne Tid (d. $^{8}/_{10}$) 108, iaar 94, og samtidig ere Ostepriserne meget lavere end ifjor. For Hvedeklid gav jeg ifjor 393 Øre, iaar 403 Øre. Palmekager kostede ifjor 431 Øre, iaar 503 Øre. Rapskager ifjor 538 Øre, iaar 605 Øre. Føjes nu hertil, at 100 Pd. Blandkorn ifjor kun kostede 450 Øre, samt at der iaar kan faae 500 Øre derfor, vil det sees, at Horoskopet stiller sig meget ugunstigt med Hensyn til Mejeriets Rentabilitet i Vinter.

Gaa vi ud fra den nuværende Topnotering for Smør 94 Øre, faaes iaar ved et Centrifugemejeri pr. 100 Pd. Mælk:

3,8	Pd. Smør à 94 Øre.	357,2	Øre,
6,0	frisk Pd. Ost = 5 Pd. moden Ost à 12 Ø.	60,0	—
81,0	Pd. Valle à 0,4 Øre	32,4	—
7,2	Pd. Kjærne-Mælk à 0,8 Øre	5,76	—
2,0	Pd. Svind	—	—
100,0	Pd.	Ialt . . 455,36	Øre.

Ifjor gave de samme 100 Pd. Mælk:

3,8 Pd. Smør à 108 Øre	460	Øre,
6,0 Pd. frisk Ost = 5 Pd. modnere Ost à 14 Ø.	70	—
81,0 Pd. Valle à 0,3 Øre	24,3	—
7,2 Pd. kjærnet Mælk à 0,6 Øre	4,32	—
Ialt . . .	508,62	Øre.

I en passende Kraftfoderblanding til Malkekøer, kostede 1 Pd. Kraftfoder ifjor c. $4^1/_2$ Øre, medens det iaar vil koste c. 5 Øre.

Da der nu med tidligt kælvende Besætninger kan siges at medgaa i Gjennemsnit af hele Vinterstaldperioden til Produktionen af 100 Pd. Mælk c. 10 Pd. reduceret Kraftfoder i Form af Roer og Hø og 55 Pd. virkeligt Kraftfoder, ialt 66 Pd. Kraftfoder, og da Udgifterne til Driften og Besætnings Vedligeholdelse udgjøre c. 140 Øre pr. 100 Pd. Mælk, haves

Udgifterne vare ifjor:

66 Pd. Kraftfoder à $4^1/_2$ Øre	297	Øre,
Driftsudgifterne	140	—
Ialt . . .	437	Øre.

Altsaa Overskud 71,6 Øre pr. 100 Pd. Mælk.

Medens de ville blive iaar:

66 Pd. Kraftfoder à 5 Øre	330	Øre,
Driftsomkostninger	140	—
Ialt . . .	470	Øre.

Altsaa Tab = 14,6 pr. 100 Pd. Mælk

Vel er saa Prisen paa det reducerede Kraftfoder iaar ansat til 5 Øre mod $4^1/_2$ Øre ifjor, hvorved Tabet i Virkeligheden reduceres til 9,1 Øre pr. 100 Pd. Mælk, og vel var af de 55 Pd. virkeligt Kraftfoder de 24 Pd. Blandkorn, hvorfor er opnaaet 12 Øre mere iaar end ifjor; men der bliver dog, selv om ogsaa disse 12 Øre trækkes fra, ialt iaar en Forskjel i Udbyttet mod ifjor af c. 68 Øre pr. 100 Pd. Mælk, og Fristelserne ville være store til at sælge Kornet og indskrænke Kraftfodringen, i det Hele altsaa til at vende tilbage til den gamle Rovdrift.

Maaske ville de mange oprettede Andelsmejerier forhindre

dette; men saa faaer Landmanden heller ingen Gavn af de højere Kornpriser, som det synes vi gaa imøde, og dette er ikke uden Betydning, naar man paa Basis af den nys tilendebragte Høst vil skjønne over Landmandens pekuniære Stilling i det kommende Aar. — Maaske ville Smørpriserne blive heldigere for Landmændene, end de nu tegne til; men dette synes end ikke at være sandsynligt. Jeg mindes ikke nogensinde at have havt en saa uheldig Sommer for Bøttemejeridrift som den nu forløbne. Den fugtige tunge Luft har afstedkommet den ene Ulempe og Sygdom i Mælken efter den anden. Deraf er igjen kommen et stort Forbrug af Mælk til et Pund Smør og Klager over dettes Kvalitet. Dette i Forbindelse med de lave Ostepriser er nærved at bringe mig, som hidtil har holdt paa og staaet mig godt ved at holde paa mit gamle Bøttemejer, til alvorlig at tænke paa Anskaffelsen af en Centrifuge.

Fra Nordvestfyn: Det har været meget vanskeligt, ja ligefrem umuligt at faa Bælgsæden moden. Ærterne ere afhuggede i Løbet af den sidste Ugestid, halvraadne ved Jorden, en Stump halvmoden Stængel og Toppen græsgrøn i fuld Blomstring. Vikkerne staa endnu paa Roden og have samme Udseende. Resultatet heraf bliver selvfølgelig ikke godt, men da det med Bælgfrugter besaaede Areal ikke er meget stort, har det mindre at betyde. Af Fodersorter dyrkes næsten udelukkende Vikkehavre, der groede stærkt til og bjergedes godt. Af Handelsplanter dyrkes Tobak i større Omfang end for nogle Aar tilbage. Den giver iaar et meget stort Udbytte, vistnok repræsenterende 3 à 400 Kr. Brutto paa Td. Land. Dog er der derved den Vanskelighed, at der meget let bliver Overproduktion, saa at den undertiden slet ikke kan afhændes. — Kun faa Stykker Rybs bjergedes; det meste pløjedes om i Foraaret. Ved Høsten har man iaar imod denne Egns Sædvane lagt meget Korn paa Skaar, og de, der have benyttet denne Fremgangsmaade ere i Reglen komne bedst derfra, da det Korn, der blev bundet sammen strax ved Mejningen, ofte blev bundet i mer eller mindre vaad Tilstand, og hvad der iaar blev bundet vaadt sammen, naaede saa godt

som aldrig at blive tørt. — Kvæget har havt en udmærket Sommerernæring, da her allevegne har været Græs i Overflødighed. Exempelvis skal jeg nævne, at jeg paa 35 Tdr. Land første og andet Aars Græs, hvoraf 8 Tdr. Land blive benyttet til Høbjergning, har græsset c. 60 Kreaturer uden at tage dem paa Stald eller yde noget Tilskud, og at 10 Heste endda have været græssede paa samme Areal i et Par Maaneder.

Fra Frederitsegnen: Ved den stærke Udbredelse af Andelsmejerier er Ungkvæget for en stor Del formindsket og afløst af Malkekøer; holder hver Mand blot 2 Malkekøer mere end tidligere — og Forholdet er nærmere 4 — vil det forstaaes, at der bruges mere Kraftfoder. Det saa bedrøveligt ud i Foraaret og langt hen paa Forsommeren, men Gudskelov! det blev meget bedre; her paa Egnen er man i det Hele godt tilfreds med Høsten; at det allermeste af Sæden, som er avlet, ikke er god Handelsvare, er vel sikkert nok, men naar undtages Hveden, tager vi her os ikke dette nær — »det fodres jo op alligevel.«

Fra Horsensegnen: Høbjergningen i Aaret 1888 har fra Ageren af ikke været saa stor, som den kan være i gode Græsaar, og Aarsagen hertil maa søges dels deri, at Planterne i Græsmarkerne i Foraaret vare blevne stærkt udtyndede af den strænge Vinter, og dels deri, at Forsommeren manglede baade Væde og Varme. Det Hø, der blev avlet paa Ageren, var, som sagt, derfor ikke meget, men det var som oftest af ret god Kvalitet, da Vejret paa det Tidspunkt, da Agerhøet bjergedes, endnu ikke var saa regnfuld, som det senere blev, hvorimod Enghøets Kvalitet langt fra altid har været god. Dette blev nemlig som oftest bjerget paa et langt senere Tidspunkt end Agerhøet, og Slætten af det faldt da i en af de Regnperioder, der har været Sommerens Kjendemærke; men Mængden af Enghøet har som oftest været stor, undertiden meget stor. — Ved Kornhøsten er der at bemærke, at den iaar faldt ganske usædvanlig sent, hvilket har havt sin Grund dels deri, at Udsæden faldt sent, først en Snes Dage efter den sædvanlige Tid, og dels i den kolde og fugtige Sommer, der navnlig

har udmærket sig ved sin Mangel paa Solskin. Hertil kom, at da der var Mangel paa Væde i Jorden i den første Tid efter Udsæden, indtraadte Spiringen af Kornet ofte først ind i Juni Maaned; og disse Forhold have været Aarsagen til, at saa godt som alle Kornafgrøderne endnu i Begyndelsen af Avgust, paa den Tid da de ellers pleje at gulnes og at være modne, stod i fuld Grøde, og det var først omkring ved den 24. Avg. at man kunde begynde paa Rughøsten, medens Vaarkornets Høst som oftest først begyndte i de sidste Dage af Avgust eller ind i Septbr. Maaned. Høstens Afslutning har jo derfor ogsaa først kunnet finde Sted med Udgangen af den sidstnævnte Maaned, ja, undertiden endogsaa først ind i Oktbr. ligesom der da ogsaa endnu findes Korn ude paa ikke ganske faa Steder.

Hvad Udbyttet af de enkelte Kornsorter angaaer, da gjælder det om Vintersæden, at den kun har givet lidt til Fyld, hvorimod dens Kjærneudbytte vel nok kan anslaaes til en Middelhøst; Vaarsæden, og da navnlig Havren, er mere fyldende, og Kjærneudbyttet af denne vil forhaabentlig vise sig at være ikke lidet over Middelhøst; men hvad Kvaliteten angaaer, da gjælder det om alt Kornet, at den kun er middelmaadig, ja, undertiden endogsaa maa betegnes som slet. Udseendet er nemlig mørkt og Vægten lav, og dette gjælder da navnlig, hvor Kornet er blevet høstet for tidlig, hvor det er blevet bundet vaadt sammen, og hvor det er blevet indkjørt, førend det har været tilstrækkelig vejret, hvilket iaar ofte har været Tilfældet, da Vejringen har været vanskelig at opnaa. — Blandsædsafgrøderne, der skulle tjene til Foder, og hvori der har været indblandet Bælgsæd, ere i denne Sommers tempererede og skyggefulde Vejrlig voxede stærkt til og have givet et stort Udbytte, hvorimod de rene Bælgsædsafgrøder, der skulde modnes og give Kjærne, kun have givet ringe Udbytte.

Fra Hadsherred: Mejemaskinen er saa godt som ikke brugt. Under almindelige Forhold har Mejemaskinen ingen videre Betydning; man har ondt ved at holde den i Orden i vore svære Sædafgrøder, der fylder vel henimod det Dobbelte af hvad Mejemaskinen egentlig er bestemt til i dens

Hjemstavn, Amerika. Derimod er her i Egnen iaar indført mange Radsaamaskiner, særlig Rudolf Sack's, hvilken man særlig synes om. — For henved et Aar siden indførtes her af et Selskab nogle Polan Kina Svin. Et enkelt, der var indsendt til Bedømmelse i Aarhus Svineslagteri, gav man Skudsmaal af 1ste Klasses Sengsvin. Landmændene kalde disse Svin for meget nøjsomme og smukke. Hads Herred er jo bekjendt for sit fortrinlige jydske Malkekvæg. Derfor have mange Kvægavlsforeninger indført Tyre her fra Egnen og betalt disse med store Priser. Man haaber, at Egnens Kvægbestand ikke er svækket altfor meget ved Salget af disse fortrinlige Dyr.

Fra Aarhus-Frysenborgegnen: Enkelte Steder har Kornet været angrebet af Oldenborrelarver, men da Angrebet først begyndte i den sidste Halvdel af Avgust, er Skaden ikke saa betydelig. Imidlertid imødeser man med Ængstelse, navnlig i Skovegnene, deres Angreb paa Afgrøden til næste Aar, uagtet Antallet af Larver er blevet noget formindsket ved Indsamlingen af Oldenborrer sidste Aar. Afgrøderne have tilsyneladende intet Sted været farlig angrebne af Sygdom iaar; lidt Støvbrand i Byg og Havre findes jo næsten hvert Aar. Høsten er langtfra endt her paa Egnen (d. 8. Oktbr.), og man har endnu meget Korn paa Markerne, enkelte Steder endog uhøstet. De sidste Dages Regnvejr have yderligere hæmmet Indbjergningen, saa at det med den fremrykkede Aarstid for Øje, adskillige Steder seer temmelig betænkeligt ud. Heldigvis skorter det ikke paa Arbejdskraft, og Folkene ere flinke og indse Nødvendigheden af at benytte hvert gunstigt Øjeblik, saavel Nat som Dag.

Fra Æbeltoftegnen: Lige siden 1882 have vi ikke havt saa godt et Aar her paa Egnen, som nu i Sommer; saa det har, tilligemed de lidt stigende Kornpriser, gjort Landbrugets formørkede Horizont lidt lysere. Naar vi undtage den ejendommelige sildige Vinter, der foraarsagede det sene Foraar, saa at Folk ikke godt kunde komme til at saa før først i Maj, og mange undlode det til hen sidst i Maj, fordi de mente, det var for koldt; — saa har det ellers været et udmærket Vejr for vore Jorder, særlig paa Grund af den store

De os meddelte Foldangivelser (Tdr. pr. Td. Land og holl. Vægt) ere følgende:

Egnen fra Helsingør til Hillerød: Rug 14 Tdr. til 126 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 116 Pd., Havre 16 Tdr. til 88 Pd., Blandsæd 18 Tdr., Kartofl. 50 Tdr. og Runkelr. 300 Tdr.

Amager: Hvede 14—18 Tdr. til 129—132 Pd., Rug 9—16 Tdr. til 122—124 Pd.. 2-rd. Byg 15—20 Tdr. til 111—118 Pd., 6-rd. Byg 16—20 Tdr. til 110—116 Pd., Kartofler 70—80 Tdr. og Runkelroer 300—350 Tdr.

Egnen Kjøbenhavn-Kjøge-Roskilde: Hvede 20 Tdr. till 35 Pd., Rug 15 Tdr. til 128 Pd., 2-rd. Byg 15 Tdr. til 118 Pd., 6-rd. Byg 15 til 110 Pd., Havre 15 Tdr. til 90 Pd., Kartofl 100 Tdr., Runkelr. 300 Tdr., Rutab. 250 og Turn. 250 Tdr.

Egnen ved Roskildefjord: Hvede 19 Tdr. til 133 Pd., Rug 13 Tdr. til 126 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 116 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 113 Pd., Havre 14 Tdr. til 80 Pd., Kartofler 70—100 Tdr. og Runkelroer 250—300Tdr.

Egnen Vest for Roskilde: Hvede 18 Tdr. til 133 Pd., Rug 14 Tdr. til 128 Pd , 2-rd. Byg 13 Tdr. til 118 Pd., 6-rd. Byg 13 Tdr. til 112 Pd., Havre 15 Tdr. til 88 Pd., Ærter 8—12 Tdr.. Kartofl. 70—80 Tdr., Runkelr. 150 200 Tdr., Rutab. 150 Tdr., Turnips 200 Tdr. og Gulerødder 300 Tdr.

Egnen ved Ringsted: Hvede 18—19 Tdr. til 133—136 Pd., Rug 10—16 Tdr. til 120—124 Pd., 2-rd. Byg 10—16, Tdr. til 112—120 Pd.. Havre 12—18 Tdr., Ærter 12—13 Tdr., Kartofler 20—30.

Egnen ved Jyderup: Hvede 21—22 Tdr. til 136 Pd., Rug 18 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 13—14 Tdr. til 118 Pd., 6-rd. Byg 12 Tdr. til 110 Pd., Havre 18—19 Tdr. til 80 Pd., Ærter 12 Tdr., Kartofler 60 Tdr. og Runkelroer 350 Tdr.

Egnen ved Kallundborg-Slagelse: Hvede 16 Tdr. til 128 Pd., Rug 15 Tdr. til 121 Pd., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 113 Pd., 6-rd. Byg 15 Tdr. til 110 Pd., Havre 15 Tdr. til 82 Pd., Ærter 10 Tdr., Kartofl. 60 Tdr., Runkelr. 250 Tdr. og Turn. 300 Tdr.

Fuglebjærgegnen: Hvede 19—21 Tdr. til 134 Pd., Rug 14—16 Tdr. til 124—126 Pd., 2-rd. Byg 14—16 Tdr. til 114—116 Pd., 6-rd. Byg 12—14 Tdr. til 105—108 Pd., Havre 19—21 Tdr. til 80—90 Pd., Ærter 8—10 Tdr. til 130—134 Pd., Kartofler 70—80 Tdr., Runkelroer 250—300 Tdr. og Turnips 230—260 Tdr.

Egnen Faxe—Rønnede: Hvede 14—23 Tdr. til 130—136 Pd., Rug 10—16 Tdr. til 124—130 Pd., 2-rd. Byg 12—16 Tdr. til 115—120 Pd., 6-rd. Byg 12—16 Tdr. til 108—112 Pd., Havre 12—27 Tdr. til 80—90 Pd., Ærter 12 Tdr., Runkelroer 250 Tdr. og Turnips 300 Tdr.

Stevnsherred: Hvede 16—18 Tdr. til 134—136 Pd., Rug 14—16 Tdr. til 124—128 Pd., 2-rd. Byg 12—14 Tdr. til 116—120 Pd., 6-rd. Byg 12—14 Tdr. til 112—115 Pd., Havre 12—15 Tdr. til 80—85 Pd., Ærter 10—12 Tdr. og Runkelroer 250—300 Tdr.

Egnen om Vordingborg: Hvede 16—18 Tdr. til 132 Pd., Rug 12—16 Tdr. til 126 Pd., 20d. Byg 10—12 Tdr. til 114 Pd., 6-rd. Byg 10—12 Tdr. til 104 Pd., Havre 10—12 Tdr. til 84 Pd., Bønner 10 Tdr., Ærter 4—6 Tdr., Kartofler 35 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Rutabaga 250 Tdr. og Turnips 300 Tdr.

Møen: Hvede 18—25 Tdr. til 133—138 Pd., Rug 14—19 Tdr. til 123—127 Pd., 2-rd. Byg 14—18 Tdr. til 117—122 Pd., Havre 14—20 Tdr. til 82—90 Pd., Ærter 8—11 Tdr., Vikker 8—12 Tdr., Kartofler 70—100 Tdr., Runkelroer 250—300 Tdr. og Sukkerroer 316 Cntr.

Det nordlige Falster: Hvede 18—23 Tdr. til 136 Pd., Rug 12—14 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 14—20 Tdr. til 116 Pd., Havre 16—22 Tdr., Bønner 10—12 Tdr., Ærter 12—14 Tdr., Runkelroer 300—350 Tdr., Rutabaga 250—300 Tdr. og Sukkerroer 300—340 Cntr.

Det østlige Lolland: Hvede 15—22 Tdr. til 132—138 Pd., Rug 12—15 Tdr. til 122—125 Pd., 2-rd. Byg 11—13 Tdr. til 116—118 Pd., Havre 12—15 Tdr., Ærter 11—14 Tdr., Runkelr. 200—250 Tdr. og Rutabaga 150—200 Tdr.

Det vestlige Lolland: Hvede 14—20 Tdr. til 130—136 Pd., Rug 10 Tdr. til 125—126 Pd., 2-rd. Byg 10—20 Tdr. til 114—116 Pd., Havre 12—20 Tdr., Ærter 8—10 Tdr. og Runkelroer 200—250 Tdr.

Langelands Sønderherred: Hvede 20—24 Tdr. til 130—136 Pd., Rug 12—17 Tdr. til 120—126 Pd., 2-rd. Byg 15—16 Tdr. til 115—116 Pd., Havre 16—20 Tdr. til 80—86 Pd., Ærter 12 Tdr., Krtfl. 72—80 Tdr. og Rklr. 200—325 Tdr.

Langelands Nørreherred: Hvede 21 Tdr. til 132 Pd., Rug 16 Tdr. til 125 Pd., 2-rd. Byg 16 Tdr. til 118 Pd., 6-rd. Byg 16 Tdr. til 110 Pd., Havre 21 Tdr. til 84 Pd., Ærter 12 Tdr. til 225 Pd., Kartofler 50 Tdr., Runkelroer 300 Tdr. og Turnips 300 Tdr.

Svendborgegnen: Hvede 14—20 Tdr. til 130—136 Pd., Rug 12—18 Tdr. til 122—127 Pd., 2-rd. Byg 16—22 Tdr. til 112—118 Pd., 6-rd. Byg 14—18 Tdr. til 108—112 Pd. og Havre 16—20 Tdr. til 84—100 Pd.

Det nordøstlige Fyn: Hvede 20 Tdr. til 130 Pd., Rug 12 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 114 Pd., Havre 18 Tdr. til 80 Pd. og Runkelroer 250 Tdr.

Midtfyn: Hvede 18 Tdr. til 132 Pd., Rug 10 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 114 Pd., Havre 16 Tdr. til 82 Pd., Kartofler 70 Tdr. og Runkelroer 300 Tdr.

Assensegnen: Hvede 18 Tdr. til 132 Pd., Rug 10—12 Tdr., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 112—114 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 110—112 Pd., Havre 18—20 Tdr. til 82—86 Pd., Blandkorn 20—25 Tdr., Katofler 50 Tdr., Runkelroer 3—400 Cntr. og Turnips 250—300 Cntr.

Middelfartegnen: Hvede 20 Tdr. til 133—136 Pd., Rug 14 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 16 Tdr. til 114—116 Pd., Havre 14 Tdr. til 80 Pd., Ærter 12—14 Tdr., Runkelroer 250—300 Tdr. og Rybs 10—12 Tdr.

Fredericia-Vejle: Hvede 20—24 Tdr. til 132 Pd., Rug 14 Tdr. til 120 Pd.. 2-rd. Byg 14 Tdr. til 114—118 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 108—110 Pd., Havre 16 Tdr. til 80—82 Pd. og Kartofler 100—150 Tdr.

Vejle-Horsens: Hvede 16—24 Tdr. til 130 Pd., Rug 9—13 Tdr. til 124 Pd., 2 rd. Byg 7—13 Tdr. til 115 Pd. og Havre 8—20 Tdr. til 85 Pd.

Hads Herred: Hvede 18—25 Tdr. til 130—136 Pd., Rug 12—16 Tdr. til 120—124 Pd., 2-rd. Byg 11—16 Tdr. til 116—118 Pd., Havre 16—20 Tdr. til 80 Pd. og Runkelroer 250—300 Tdr.

Egnen Vest for Aarhus: Hvede 16—20 Tdr. til 128—133 Pd., Rug 6—14 Tdr. til 120—124 Pd., 2-rd. Byg 8—10 Tdr. til 112—114 Pd., Havre 10—14 Tdr. til 80—85 Pd., Ærter 14—16 Tdr., Rutab. 150—200 Tdr. og Turn. 180—240 Tdr.

Egnen ved Ryom-Æbeltoft: Hvede 16—18 Tdr. til 126—130 Pd., Rug 6—14 Tdr., til 120—124 Pd., 2-rd. Byg 5—10 Tdr. til 106—112 Pd., 6-rd. Byg 5—10 Tdr. til 100—106 Pd., Havre 7—12 Tdr. til 78—82 Pd., Lupiner 3—5 Tdr., Ærter 5—7 Tdr., Boghv. 5—7 Tdr., Kartofl. 40—80 Tdr., Rutabaga 150—200 Tdr. og Turnips 200—250 Tdr.

Egnen Æbeltoft-Grenaa: Hvede 18—22 Tdr. til 131 Pd., Rug 7—9 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 8—10 Tdr. til 112—113 Pd., 6-rd. Byg 6—8 Tdr. til 104—106 Pd., Havre 10—12 Tdr. til 83—84 Pd., Bønner 10 Tdr., Ærter 7 Tdr., Boghv. 6 Tdr., Lupiner 3—7 Tdr., Kartofl. 60—120 Tdr., Runkelr. Rutab. 150—200 Tdr., og Turn. 200—250 Tdr.

Grenaa Vesteregn: Rug 7—8 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 6—10 Tdr. til 114 Pd., Havre 6—10 Tdr. til 84 Pd., Kartofl. 60—70 Tdr., Runkelr. 2—300 Tdr. og Turn. 200 Tdr.

Egnen Sydøst for Randers: Hvede 20—25 Tdr., Rug 5—8 Tdr., 2-rd. Byg 6—10 Tdr., Havre 5—10 Tdr., Kartofl. 80—100 Tdr., Rutab. 100—200 Tdr., Turn. 100—200 Tdr.

Egnen Hadsund-Aalborg: Rug 10—11 Tdr. til 120—125 Pd., 2-rd. Byg 6—7 Tdr. til 108—112 Pd , 6-rd. Byg 4—5 Tdr. til 100—104 Pd., Havre 4—5 Tdr. til 76—80 Pd. og Kartofler 80—100 Tdr.

Vendsyssel: Rug 8—10 Tdr. til 120—126 Pd., 2-rd. Byg 6—7 Tdr., 6-rd. Byg 6—7 Tdr., Havre 7—8 Tdr. Kartofler 40—60 Tdr., Turnips 100—200 Tdr., Enghø 2 Læs pr. Td. Ld. og Kløverhø 1 Læs pr. Td. Ld.

Det nordlige Thy: Rug 14 Tdr. til 125 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 116—120 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 110—111 Pd., Havre 15 Tdr til 84—88 Pd., Kartofler 60 Tdr., Runkelroer 275 Tdr. og Turnips 200 Tdr.

Det sydlige Thy: Rug 10—12 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 10—12 Tdr. til 108 Pd., 6-rd. Byg 12 Tdr. til 102 Pd., Havre 12 Tdr. til 81 Pd., Ærter 8 Tdr. til 128 Pd., Kartofler 60 Tdr., Rutabaga 150 Tdr., Turnips 150—200 Tdr. og Gulerødder 100—150 Tdr.

Mors: Hvede 16—20 Tdr. til 128—132 Pd.. Rug 12—15 Tdr. til 118—125 Pd., 2rd. Byg 11—14 Tdr. til 112—118 Pd., 6-rd. Byg 12—16 Tdr. til 100—105 Pd., Havre 8—18 Tdr. til 76—84 Pd., Ærter 10—14 Tdr., Kartofl. 50—70 Tdr., Rnkelr. 150—200 Tdr., Rutabaga 200—250 Tdr., Turnips 225—275 Tdr. og Raps 15—20 Tdr. til 180—182 Pd. en strøgen Td.

Salling: Rug 10 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 10 Tdr. til 112 Pd., 6-rd. Byg 8 Tdr. til 102 Pd., Havre 14 Tdr. til 82 Pd., Ærter 10 Tdr. til 128 Pd., Kartofler 60 Tdr., Runkelr. 150 Tdr., Rutab. 150 Tdr. og Turnips 225 Tdr.

Lysgaaard Herred: Hvede 12—14 Tdr. til 128—134 Pd., Rug 4—7 Tdr. til 124—126 Pd., 2-rd. Byg $3^1/_2$—10 Tdr. til 105—114 Pd., 6-rd. Byg $3^1/_2$—9 Tdr. til 102—111 Pd., Havre 8—12 Tdr. til 83—85 Pd., Kartofler 70—80 Tdr., og Turnips 3—400 Tdr.

Hammerum Herred: Rug 7 Tdr. til 120 Pd., 6-rd. Byg 7 Tdr. til 100 Pd., Havre 7 Tdr. til 76 Pd., Boghvede 4—10 Tdr. til 96 Pd.. Kartofler 40—50 Tdr., Runkelroer, Rutabaga og Turnips 200—300 Tdr.

Egnen Ringkjøbing-Varde: Rug 10 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 10 Tdr. til 106 Pd., 6-rd. Byg 8 Tdr. til 96 Pd., Havre 12 Tdr. til 77 Pd., Boghvede 6 Tdr. til 96 Pd., Kartofler 30 Tdr. og Turnips 200 Tdr.

Bornholm: Hvede 15—18 Tdr. til 130—134 Pd., Rug 14—17 Tdr. til 124—126 Pd., 2-rd. Byg 13—15 Tdr. til 114 Pd., 6-rd. Byg 13—15 Tdr. til 109 Pd., Havre 14—20 Tdr. til 86—88 Pd., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 200—300 Tdr. og Turnips 200—300 Tdr.

Fugtighed, Sommeren har bragt. Det saa jo rigtignok lidt betænkeligt ud først i September Maaned, da Høsten overalt var begyndt med øsende Regn; men Natten mellem de 12. og 13, ved første Kvarters Begyndelse, indtraadte en pludselig Forandring med stadig Tørvejr i en halvtredie Uge; saa den, der havde Taalmodighed og havde til Princip at faa sit Korn rigtig tørt i Hus, har ogsaa iaar opnaaet det; naar det da ikke er Korn, der nu midt i Oktober ikke er eller har været tjenligt til at kjøre hjem. Nogle fik lidt Korn mindre godt hjem, fordi de ikke stolede paa at faa stadigt Vejr. Den 15. September havde jeg en Samtale med en Fisker, som mente, at vi fik temmelig stadigt Vejr, og da jeg spurgte ham »hvorfor«; sagde han mig, »at jeg skulde lægge Mærke til, at saa længe Maanen var størst fra første til sidste Kvarter, saa vilde vi aldrig have stadig Regn; der kunde komme en Regnvejsdag, men saa var det forbi, og den vilde efterfølges af flere Dages Tørvejr, især fra Maj til Oktober, hvorimod naar Maanen var lille, altsaa fra sidste til første Kvarter, kunde vi aldrig være sikker paa Vejret, og det kunde godt gaa saadan, at vi intet videre Tørvejr havde i den Periode; thi ligesom Maanen havde Indflydelse paa Ebbe og Flod, havde den ogsaa Indflydelse paa Vanddampene i Luften.« Slige Resultater af praktiske Mænds Vejrerfaringer vise sig ofte holdbare. — Smørpriserne have været yderst tarvelige og Kjøbenhavns Smørnotering saa lav, at Bøndernes Bøttesmør i Byerne har været flere Ører ja indtil 10 Ører over dennes Smørtoppris, som de store Mejerier maa nøjes med, hvilket nok skal gjøre Folk kjed af baade Andels- og Fælles-Mejerierne; hvorfor Folks Interesse for denne Sag har tabt sig en Del. — Et nyt Redskab til Jordens Behandling er begyndt at blive brugt her paa Egnen, som lader til at være meget praktisk i flere Retninger; det er efter amerikansk Model en Slags Rulleharve eller Trommelharve (eller Hakke), der skraber Jorden op. Den bestaaer af 12 konkave og skarpe Staalskiver, der sidde paa to Jernaxler, 6 Stkr. paa hver, og som med en almindelig stærk Vognstang ere forbundne med hinanden og tillige derigjennem kan stilles mere eller mindre skraat til hinanden, hvorved de skære sig mere eller mindre ned i den

Jord, der skal behandles. Kusken sidder paa et Sæde ovenpaa; der er to forbundne Rækker Knive til at rense Staalpladerne med, hvis Huling paa de 6 Stkr. paa den ene Aksel vender imod Hulingen af de andre 6 Stkr. paa den anden Aksel. Den kan behandle 8 Tdr. Land om Dagen en Gang over med et Par almindelige Heste og slæber aldrig Gødning, Sener eller andet Rodukrud sammen. Jeg har anvendt den til min Brak og til mit Kjær, hvor den har viist en forbavsende god Virkning; ligesom jeg nu har ladet den gaa to Gange i forskjellige Retninger over min Grønjordshavrestub, og har den bearbejdet det langt bedre end en Skrælleplov, idet de øverste 2 Tommer ere aldeles smuldrede og ikke som efter Skrælleploven ligge i lange tynde sammenhængende Plovfurer. Jeg troer, den ogsaa om Foraaret med Fordel kan anvendes til at bryde Vinterfuren, og den er et Redskab, der utvivlsomt snart vil vinde almindelig Udbredelse.

Fra Grenaaegnen: Det har været forsøgt at sætte Byg i Smaastakke paa 60 Neg, dækket med Rivelse; medens saadanne Stakke have modstaaet Regnen godt, har det viist sig, at saavel Straa som Kjærne blev mørkebrunt, naar Sæden kun var halvvejret ved Stakningen. Derimod maa det være en meget hensigtsmæssig Fremgangsmaade, naar, under vanskelige Vejrforhold, en større Del Sæd paa en Gang er tjenlig til Hjemkjørsel, da Stakningen gaaer temmelig hurtig fra Haanden, ligesom den ogsaa er praktisk sent i Høsten, naar man henad Aften samler en Del Sæd i Stakke, for trods Duggen at kunne begynde strax næste Morgen med Hjemkjørselen. — Kreaturpriserne ere betydelig højere end i Efteraaret 1887; Kælvekøer ere forholdsvis dyrest, meget dyrere end de foregaaende Aar. Ligeledes er der Mangel paa Kvier, 1 à 2 Aars, der i stor Mængde ere blevne fedede og slagtede, ligesom Tillæget sidste Vinter har været mindre end sædvanligt, paa Grund af de lave Priser i de seneste Aar, særlig ifjor. Svinepriserne ere saa lave, at Fedning med de nuværende Kornpriser lønner sig daarlig udover det Omfang, der er nødvendigt til Brug af Mejeriaffald. Hestepriserne ere bedre end i de seneste Aar, ogsaa for Føl og Plage.

Fra Randersegnen: Af Agerhø har der saa godt som intet været, da Kløveren ifjor led af Tørke og den strænge Vinter, og det lange, kolde Foraar yderligere svækkede den. Af Enghø er der avlet omtrent en Middelhøst, undtagen paa sure og kolde Enge, hvor Udbyttet har været smaat. Kvaliteten er meget forskjellig beroende paa, hvorledes Bygerne faldt og paa om Engen er slaaet i Blomstringstiden eller fuldmoden, hvad Bønderne ere meget tilbøjelige til for at faa et efter deres Mening, stort Udbytte. — Høstens Udfald har været godt, og Høsten blev i Reglen godt overstaaet i Slutningen af September. Rugen viste sig at give 30 à 50 pCt. mindre Fyld end ifjor, men indeholder megen Kjærne; da imidlertid Rugen blev høstet i en fugtig Periode, blev den som oftest mangelfuld bjerget, saa den ikke vil give nogen vægtig Handelsvare. Byggen var groet godt til, og paa stærke Jorder var den gaaet svært i Leje; der ventes, at den vil give mange Fold, men den er mørk af Farve og vil saaledes ikke afgive nogen fin Handelsvare. Havren er den Sæd, der gjennemgaaende baade i Kvantitet og Kvalitet har givet mest; den vil give mange Fold. Ærter, hvoraf kun saas lidt, bleve ved at blomstre i den fugtige Sommer; der er et stort Udbytte af Halm, men kun lidt Kjærne.

Fra Himmerland: Nogen stor Fodermasse bliver der ikke at fodre med, da Rugen fylder saa lidt, men den bliver naturligvis endel mere drøj og er langt mere værdifuld end den var ifjor. Meget vil det for Egnen bero paa, hvorledes den store Masse Kjærhavre kommer i Hus. — Kreaturpriserne, som først syntes at blive ualmindelig høje, ere faldne en Del, og selv Kælvekøer ere ikke saa efterspurgte, som man skulde vente. — Vintersæden blev lagt i god Tid og staaer kraftig og godt. — Jeg dyrker kun Bretagnerug — en Rugsort, som her har viist sig særlig heldig. Vinterbyg forsøges af Flere og giver et godt Resultat, men den skal saaes tidlig i Brakjord og faaer vist kun Betydning, hvor Jorden slet ikke egner sig for Vaarbyg og endda kun om det viser sig heldigt at tage Rug efter Vinterbygget.

Fra Vendsyssel: Høbjergningen fra Ager var ubety-

delig her i Vendsyssel, da første Aars Kløver næsten overalt var total mislykket, dels begrundet i forrige meget tørre Sommer, dels i efterfølgende langvarige og strænge Vinter. Engene gave derimod en god Middelhøst, men Totaludbyttet formindskedes endel ved at Græsset svandt betydeligt ved Tørringen, da det var mere grønt end sædvanlig, ligesom det forringedes en Del ved Sommerens regnfulde Vejr, hvorfor Udbyttet af Høhøsten næppe vil naa over Middelhøst.

Kornhøsten tegnede i sin Helhed ved Høstens Begyndelse særdeles godt, navnlig var Udbyttet paa lette gode Jorde særdeles tilfredsstillende, og tegnede til at give betydelig over Middelhøst. Jo længere Høsten er skreden frem, desto større ere Skuffelserne, idet Høsten langtfra holder hvad den lovede. Rugen vil ikke naa en Middelhøst, hovedsagelig begrundet i Vinterens Langvarighed; den fylder betydelig under en Middelhøst og vil næppe naa Middelhøst i Kjærneudbytte. Kvaliteten er dertil meget ringe, da det først bjergede indbragtes for tidlig i noget grøn Tilstand; det sidst bjergede var meget spiret. Vaarsæden fyldte godt paa Marken, særlig Havre og Blandsæd, men bereder næsten overalt Skuffelse ved Indkjørsel, da den fylder overmaade lidet. Man forbavses over ikke at erholde flere Stakke, særlig naar man sammenligner Hobene paa Marken iaar med ifjor, da de vare meget smaa og spredte. Atter her maa Grunden til Skuffelsen vel søges samme Sted som ved Høbjergningen; Straaet har været ualmindelig grønt, hvorfor det har svundet ualmindelig meget under Vejringen. — Havreafgrøderne have ikke faa Steder været angrebne af Pythium de Baryanum og Septoria graminum, hvilke have hjemsøgt mangen Havremark saa stærkt, at Udbyttet er nedbragt til det Halve af hvad den lovede. Hersteds har saaledes omtrent 20 Tdr. Land været angrebet af førstnævnte Svampart, og Planterne have kjæmpet en udholdende Kamp imod Sygdommen, hvad der kunde sees af de gjentagne friske Skud, der have været afsatte; men Udviklingen af saadanne sildige Skud er bleven højst mangelfuld, og har i hvert Fald ikke naaet Modenhed. Her paa Gaarden har det været lavtliggende let

Jord i tarvelig Kultur med koldt Underlag, der dog er drænet, der har været angrebet.

Fra Mors: I Kvantitet er Høsten meget over et Middelaar, men i Kvalitet er den langt under. Rugen fylder mindst, men skjæpper godt, den blev nogenlunde moden; men dog klage Bagerne over, at den er vanskelig at opbevare. Byg og Havre fylde meget, men Kvaliteten er middelmaadig — høstet halvmoden og bjerget før den fornødne »Vejring«, — mange Tønder, men faa Pund. Men Blandsæden er dog allerlettest; Ærter og Vikker deri have »forgroet« sig fuldstændig og gav en vældig Masse til Fylde, men det har næsten ikke været muligt at faa det vejret og godt bjerget, trods den anvendte Omhu.

Fra Hammerum Herred: Høbjergningen var iaar næppe saa god som sædvanlig, hverken med Hensyn til Mængden eller med Hensyn til Kvaliteten. Det regnfulde, kolde og sildige Foraar har vel mest Skyld deri. En stor Del Kløver, som skulde have staaet til Slæt, blev græsset op, især da det tegnede mindre godt; Udbyttet paa Engene var i det Hele ogsaa noget mindre end sædsanlig, undtagen paa gode Vandingsenge, og var det ofte ret vanskeligt at faa Høet bjerget i godt Vejr. Der er Flere, der have brugt Salt til Indstrøning i Høet, naar dette skulde bjerges i en noget fugtig og grøn Tilstand. — Kornhøsten har ogsaa i høj Grad været generet af det regnfulde Vejr. Rugen — der er Hovedsæden her — var ikke saa god som sædvanlig. Vintervand og Foraarsfrost havde sat den tilbage, saa Rugavlen baade hvad Straa og Kjærne angaaer ikke er tilfredsstillende, især da dertil kommer, at den er saa uren, at det næsten ikke er muligt at faa ren Sæderug. Bygavlen var i det Hele god, og blev ogsaa godt bjerget i Reglen; mulig endog Bygavlen iaar skal kaldes bedre end sædvanlig. Hvad Havren angaaer, da saa det trist ud dermed; thi den kunde ikke blive moden, holdt sig paa lavere Steder — som Moser — grøn til sidst i September, og blev da høstet i grøn Tilstand, og er der endnu (d. $^{10}/_{10}$) maaske mere end $^{1}/_{4}$ af al Havresæden ude og ikke

tjenlig til at komme ind for det Første. Kløveren groede iaar usædvanlig stærkt i alt Korn.

Fra Bornholm: Af Vintersæd var vel den største Part saaet om, og den tilbageværende var gjennemgaaende tarvelig; det var ligefrem en Sjældenhed at se en rigtig god Vintersædsmark; den blev imidlertid godt høstet i Slutningen af Avgust og den første Del af September. Derefter var der et Par Uger, hvor der intet kunde høstes, fordi Foraarsæden vedblivende holdt sig grøn. Denne Tid anvendtes mest til at saa Vintersæd; endskjønt Jorden var meget tør, var denne næsten overalt saaet, inden man begyndte at høste Foraarssæden; en god Regnbyge midt i Maaneden bevirkede, at den meste Vintersæd kunde spire; dog kom den tyndt op, da Regnen ikke var fuldt tilstrækkelig til at Sæden kunde spire; navnlig er Hveden kommen meget daarlig op, men den vil forhaabenlig komme nu, efter at det i denne Uge (d. $^5/_{10}$) har regnet daglig. I Septbr. Maaned have vi kun den ene Gang havt Regn, og med det gode Vejr var Længselen stor efter at komme til at høste Foraarssæd; men kun nærmest Strandkanterne paa den vestlige og sydlige Del af Øen var denne passende moden inden Midten af Septbr., og først efter denne Tid kunde man begynde andre Steder at slaa Sæd, som kunde kaldes moden. Mange have derfor høstet en Del af Havren fuldstændig grøn til Foder, og at faa den fuldmoden var det den mindste Part der turde vente, da det var saa langt hen paa Efteraaret. Den meste Foraarsæd blev derfor høstet og hjembragt i den sidste Uge af Septbr. i et efter Aarstiden særdeles gunstigt Vejr; dog vil vistnok en Del vise sig at være kjørt for tidlig hjem, da man dels har manglet Taalmodighed, dels ikke har beregnet, at Tørken er mindre i den sildige Tid, og at den ikke fuldmodne Sæd er mere saftig i Straaet, saa den trænger til at vejres mere; dog var ved Maanedens Slutning endnu megen Sæd paa Marken, og i denne Maaned har det daglig regnet stærkt, saa der ikke har kunnet høstes. Der skal endog være flere Gaarde, der endnu næsten ingen Sæd have bragt i Hus; og af de større Gaarde, der ligge inde i Landet, er saa godt som ingen færdige.

Flæskeforsendelse til og Flæskehandel i London.

Meddelelse fra Landbrugskonsulent Harald Faber i London.

Efter Opfordring i Landhusholdningsselskabets behagelige Skrivelse af 1ste September har jeg indsamlet Momenter til Belysning af Spørgsmaalet, om det maatte ansees heldigt »at faa et Skib ugentlig sendt direkte fra Esbjerg op til London med Flæsk, i Stedet for at det nu sendes med den tre Gange ugentlige Dampskibsforbindelse over Esbjerg—Parkeston til London«. Foruden fra forskjellige Jernbaneselskaber og Dokkompagnier har jeg indhentet Oplysninger fra en halv Snes private Firmaer, som med stor Forekommenhed have stillet disse til min Disposition.

Idet jeg i det Følgende skal have den Ære at fremsætte disse Oplysninger, skal jeg tillade mig at begynde med en Beskrivelse af Trafiken ad de to omtalte Router med Hensyn til Godsets Behandling, Tiden og Bekostningen, for derigjennem at vinde Materiale til en Sammenligning. Da Varerne, specielt Flæsket, vil modtage ganske den samme Behandling i Esbjerg, hvad enten det er bestemt for Parkeston eller London direkte, skal jeg begynde med Ankomsten til England.

Ved den nuværende Forbindelse via Parkeston ankomme Skibene, tre Gange ugentlig, til Parkeston Quay efter en Rejse af i Almindelighed 30—36 Timer. Paa Quayen findes en Række Dampkraner, hvoraf

tre i Almindelighed ere parate, med Damp oppe, ved Dampskibets Ankomst. Flæsket losses fra Lasten direkte paa Jernbanevogne, der ligeledes holdes parate, og Losningen medtager kun nogle Timer. Ifølge Kontrakt mellem »det forenede Dampskibs-Selskab« og »Great Eastern Railway Company« befordres disse Vogne med først afgaaende Godstog fra Parkeston, og de maa, ifølge samme Kontrakt, ikke være over fire Timer undervejs til London, hvor de bringes til Goodmans Yard Station, en Godsstation beliggende Nord for »Tover«, saa at sige i Hjertet af City. Stationen bestaaer af en lang og bred Bygning paa syv Etager, af hvilke udelukkende den nederste anvendes til de danske Varer, Flæsk, Smør og Æg. Jernbanelinien løber langs med den ene lange Side af Bygningen, i Højde med tredie Etage. Ved Ankomsten hertil sænkes Vognene med deres Last ved Hjælp af en Elevator, der kan tage 20 Tons, ned paa en Bane, der løber under den anden i Højde med nederste Etage. Gulvet i denne Etage, belagt med Fliser, er i Højde med Gulvet i Jernbanevognene og med de forspændte Vogne, som fra den anden Side af Bygningen befordre Varerne ud i Byen. Paa tre Steder føre Spor op midt i Lokalerne, saa tre Jernbanevogne samtidig kunne losse her, medens der findes en Losseplads for en Jernbanevogn ved hvert af de andre Lokaler. Tre store Rum ere udelukkende bestemte for Flæsk og næsten udelukkende dansk, tre andre Rum bruges til Æg, Smør og Ost.

Før Toget ankommer, er efter de modtagne Fakturaer Gulvrummet inddelt til Flæsket, og de forskjellige Ballers Mærker og Numre opskrevne paa sorte Tavler paa Væggene. Samtidig med at Flæsket bringes fra Jernbanevognene, sorteres det efter Mærke og Nummer og kan derfor let findes til Udlevering.

Følgende Exempel vil vise, hvilken Tid der medgaaer til de forskjellige Arbejder. Torsdag Morgen den 13de Septbr. Kl. 4,45 ankom »Riberhus« til Parkeston efter godt 36 Timers Rejse. Fire Timer senere, Kl. 8,45, afgik Gods-

toget fra Parkeston medtagende i 15 Vogne 758 Baller Flæsk, 3 Tønder Slagteriaffald, 113 Dritler Smør og 4 Kasser Æg, bestemte for Goodmans Yard, hvor det ankom Kl. 12,5 Middag. Kl. 12,40 vare de 15 Vogne sænkede ned paa den nederste Bane og fordelte til Lossepladserne i de forskjellige Lokaler. Af hele Ladningen var der kun indløben Ordres til Udlevering af 98 Dritler Smør. Kl. 1,10 afgik en Vogn til Tooley Street, ved London Bridge, med 36 Dritler, Kl. 1,20 afgik en anden til Cow Cross Street med 62 Dritler. Kl. 4 var hele Ladningen lagt op og sorteret, og om der havde været Ordres til Udlevering af noget af Flæsket, kunde det alt da have været sendt ud.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvilke Dage der ere de heldigste at sende Flæsket over, skal jeg oplyse, hvilket Antal Baller Skibene bragte over paa de forskjellige Toure fra d. 14. Januar til d. 3. Oktbr., begge Dage inklusive, det vil sige i 38 Uger:

Afgang fra Esbjerg	Tirsdag	Onsdag	Fredag
Ialt	21360	33618	34725
I Gjennemsnit.....	562,1	884,7	913,8

Der bliver altsaa sendt mindst med Tirsdags-Skibet, hvilket stemmer med Udtalelser fra Stationsforvalteren paa Goodmans Yard Station. Derimod maa det ansees for urigtigt, naar det opgives fra et af de Firmaer, der tager mest dansk Flæsk over, at Skibet, der afgaaer fra Esbjerg Onsdag, er aldeles unyttigt for Flæsketrafiken, hvilket ogsaa opgives af »The Home and Foreign Produce Exchange Co. Ld.« i Skrivelse til den danske Regering, hvilken Skrivelse i Kopi er bleven mig tilstillet af et Medlem af denne »Exchange«.

Fragten for en Ton saltet Flæsk (og det er kun mildt saltet Flæsk, der har megen væsentlig Betydning paa Markedet her for Danmarks Vedkommende) er fra Esbjerg, exklusive Havnepenge, 23 sh., men gjennemgaaende Tarif fra andre Stationer 25 sh. 3 pence. Heri er indbefattet Udlevering

af Varerne fra Goodmans Yard Station inden for en Radius af 2 engelske miles. For at bringe dem til større Afstande beregnes 1 sh. 8 pence pr. Ton.

Der er fremført enkelte Klager over Trafiken ad denne Route, men kun fra faa Firmaer, medens de allerfleste ere enige i at rose den for Hurtighed, Præcision og omhyggelig Behandling af Flæsket. To Firmaer have klaget over, at Flæsket ved Omladningen bliver sønderrevet af de Jernkroge, som det paastaaes benyttes til at løfte Ballerne. Hertil maa jeg bemærke, at der hverken paa Goodmans Yard eller ved Parkeston benyttes saadanne Jernkroge. Flæsket tages med Hænderne alene. Det er muligt, at Vognmændene benytte dem i enkelte Tilfælde, men det er da mærkeligt, at kun enkelte Firmaer have havt Grund til Klage. Imidlertid betaler Jernbanekompagniet for den ved saadan Behandling foraarsagede Skade. Der meddeles mig, at Jernkroge benyttes i Esbjerg ved Ladningen af Skibene. Anskaffelse af en Kran, hvorved dette vilde kunne undgaaes, vilde muligvis være ønskeligt.

Et enkelt Firma har klaget over Forsinkelse i Udleveringen, men denne Klage maa jeg, efter nøje Undersøgelse, afvise som uberettiget. Naar ikke Storm eller lign. opholder Skibet, vil Flæsket ankomme i rette Tid til Goodmans Yard og være parat til Udlevering senest 5 Timer efter Ankomsten, naar Ladningen har den sædvanlige Størrelse af 1000 til 1200 Baller, og specielt vil det Søndag Aften til Parkeston ankomne Flæsk kunne være Modtageren i Hænde Mandag Eftermiddag eller senest Tirsdag Formiddag. Det Flæsk, som sælges paa Tirsdags-Markedet, vil ikke blive forlangt udleveret før Tirsdag Eftermiddag, og jeg tvivler paa, at der nogensinde har været Vanskeligheder ved Udleveringen til den Tid.

Fra en bestemt Side er der klaget over, at Lokalerne ved Goodmans Yard ikke egne sig til Opbevaring af Flæsket. Hertil maa svares for det første, at Goodmans Yard er en Godsstation og ikke et Lagerrum. Flæsket ligger frit i en Uge, men det allermeste beordres udleveret

enten strax ved Ankomsten eller i Løbet af de første Dage. Det, der ikke til den Tid er afhændet, bringes paa Forlangende gratis til Modtagerens Oplagskjælder eller til det Pakhus, Vedkommende benytter. Af disse findes der et, og kun et, nemlig Messrs. Barber & Co.s paa Brewers Quay, som holdes kunstig afkølet til 50° F. (10° C. — 8° R.) ved Hjælp af koldt Vand, der cirkulerer i Systemer af Jernrør under Loftet. Vandet afkøles ved en Ammoniakfrysemaskine. Lokalerne paa Goodmans Yard maa ansees for ligesaa kølige og vel beskyttede mod Solen som Lokalerne i Pakhusene ved de forskjellige Værfter, og spesielt ogsaa Hibernia Wharf. Dernæst maa det ansees for meget tvivlsomt, om Flæsket i nogen væsentlig Udstrækning holdes paa Lager for at møde opadgaaende Konjunkturer. Skulde man ønske dette, maa om Sommeren et afkølet Lokale ansees for nødvendigt. Et saadant findes som anført, men man kan umulig forlange, at en Godsstation skal tilvejebringe det.

Der er endvidere bleven rejst Indvending mod de to miles, som ansees for en altfor kort Afstand for den gratis Udlevering af Flæsket. Hertil maa svares, at næsten alle Importørerne have udtalt, at det er fuldstændig tilstrækkeligt. Specielt ligge de fleste Jernbaneselskabers Godsstationer inden for en Radius af 2 miles, hvilket har Betydning for det Flæsk, der befordres pr. Bane fra London*). Desuden maa, ved en Sammenligning mellem Routen Parkeston og den direkte Route, den Omstændighed her komme i Betragtning, at meget faa Værfter paatage sig at udbringe Varerne.

Jeg skal dernæst gaa over til at omtale, hvorledes

*) Næsten alle Modtagerne af dansk Flæsk bo indenfor en Radius af 2 engelske miles fra Stationen, men af deres Kunder er der flere, som bo udenfor denne Grænse. Exempelvis kan anføres, at af 300 Tons Flæsk modtaget i en Uge, bleve de 255 Tons udleverede indenfor de 2 miles, medens Resten, 45 Tons, gik ud over denne Afstand, og for dette maatte følgelig betales.

Trafiken maa tænkes at ville blive ad den direkte Route Esbjerg—London.

Skibet vil til Sejladsen bruge circa 10 Timer længere Tid. Ved Ankomsten til London kunne tre forskjellige Methoder for Landingen benyttes. Skibet kan lægges til Bøje midt i Strømmen og Ladningen landes med Lægtere, det kan lægges til Bolværk ved et Værft, og det kan endelig gaa i Dok. Jeg skal senere begrunde, hvorfor det heldigste maa antages at være, at Skibet losser paa Strømmen, saaledes som alle de Skibe, der bringe Flæsk fra Hamborg, gjøre og i mange Aar have gjort, og derfor først nærmere forklare Losningen med Lægtere. De forskjellige Modtagere, til hvem Ladningen er konsigneret, sende Lægtere ud til Skibet. Varerne sorteres altsaa ved Losningen mellem Modtagerne. Paa Lægterne bringes de dernæst til Bolværkerne ved Værfterne og landes. Dernæst sorteres de efter Nummer og Mærker og udleveres senere efter Ordres, men for de fleste Værfters Vedkommende menes der ved Udlevering kun Udlevering til Kjøbernes Vogne, saa Kjøberne maa betale for selve Udbringningen. Enkelte Værfter paatage sig vel Udbringningen men mod Betaling, der, ved at regnes sammen med Betalingen for Landing og Sortering, bliver noget modereret.

Losningen til Lægtere tager lang Tid, og om Sommeren vil Flæsket altsaa i lang Tid være udsat for Sol og Varme ved denne Trafik. Dertil kommer Opgivelser fra et gammelt velrenommeret Firma, som i mange Aar fik Flæsk ad denne Route, men nu kun benytter Parkeston-Routen, at det undertiden hændte, at større Stykker Flæsk, ja en hel Skinke »forsvandt«, efter deres Overbevisning ved Lægtningen, hvilket aldrig er hændet ved Parkeston-Routen. Det maa ansees for sikkert, at før 2 Dage efter Skibets Ankomst paa Floden kan Flæsket ikke være rede til Udlevering. For Smørrets Vedkommende er det endnu langsommere, idet der opgives, at dette »som oftest« ikke modtages før 3 à 4 Dage efter Ankomsten, undtagen naar det er »stuvet paa Toppen af Flæsket«. Som bekjendt

ligge Kjøbenhavns-Skibene, naar de ikke gaa i Dok, en hel Uge paa Floden for at losse og lade.

Hvad Omkostningerne ved denne Trafik angaaer, maa for det første de forøgede Dampskibs-Udgifter tages i Betragtning. Disse stille sig saaledes:

Esbjerg—London.		Esbjerg—Parkeston.	
Lods til London . . .	£ 16	Lods til Parkeston .	£ 3*)
Fortøjning ved Bøje paa Floden og Waterman	- 3	Bolværk i Parkeston	frit
2 Gange 9 Timers extra Damp eller 10 Tons Kul . . .	- 8	Forskjel i Udgivter	- 24
Ialt . . .	£ 27	Ialt . . .	£ 27

Antages nu en Ladning paa 240 Tons, hvilket er højt anslaaet, vil Fragten altsaa blive 2 sh. mere pr. Ton, hvis Skibet ikke skal løbe med Tab, sammenlignet med Parkeston-Routen.

Foruden denne Forhøjelse af Dampskibsfragten kommer der dernæst Udgifterne til Lægtning, Landing, Sortering, Udlevering og Udbringning. Herfor beregner Hibernia Wharf og Brewers Quay det samme, nemlig 8 pence pr. Balle Flæsk, eller, da der gaaer noget over 10 Baller pr. Ton, 6 sh. 8 pence à 7 sh. pr. Ton. Men heri er Udbringning ikke indbefattet. Hay's Wharf & Dock, som vil paatage sig Udbringning (to domicile) indenfor en Radius af 3 miles, beregner for de samlede Arbejder 7 sh. 6 d. pr. Ton.

Vi faa altsaa i Stedet for, hvad der spares ved at undgaa Jernbanefragten,

Extrafragt med Dampskibet, mindst	2 sh.
Lægtning, Landing, Sortering, Udbringning	7 sh. 6 pence
Ialt . . .	9 sh. 6 pence

*) Bortfalder for de Kaptajners Vedkommende, der have Certifikat som Lods — men saavidt vides kun ved Parkeston.

Da nu den gjennemgaaende Fragt fra Esbjerg kun er 23 sh. eller 25 sh. 3 pence (se ovenfor), vil man indse, at der ikke kan spares særdeles meget i Fragt pr. Ton, og for en Vare som Flæsk, der har en Værdi af henved £ 60 pr. Ton, vil en ringe Besparelse kun have lidt at sige.

Der er et Forhold, som, saa vidt jeg kan komme til Klarhed derover, synes at spille ind i denne Beregning. Koutumen for Flæskehandelen synes at være noget forskjellig hos de forskjellige Firmaer. Medens nogle sælge Flæsket frit leveret, er der andre, der, væsentligt eller alene, sælge det fra Varehus, for Kjøberen at afhente det. For de sidste vil der altsaa komme færre Omkostninger, naar Flæsket lægtes til deres Varehuse ved Floden, end naar de faa det tilbragt fra Goodmans Yard, idet Fragten over Goodmans Yard er inklusive Udbringning til Modtageren eller til dennes Kunde, Kjøberen, alt efter Modtagerens Ordres. Jeg har ikke kunnet se rettere, end at dette Forhold, tildels i alt Fald, giver Forklaringen paa, at nogle (og da de, som ikke sælge frit leveret) ønske en direkte Damper, i Stedet for Parkeston-Routen. Men blandt de Firmaer, som jeg har konfereret med, og som tilsammen modtage den allerstørste Del af det danske Flæsk, der gaaer over Esbjerg, er der kun to, der ønske den omtalte Forandring. Argumentet er: den billigere Fragt.

Hvor meget der vilde kunne spares i Fragt, lader sig ikke bestemt angive. Men det er sikkert, at denne Besparelse maa kjøbes dyrt. Foruden de alt nævnte, komme følgende Momenter her i Betragtning. Sejladsen til London direkte maa af flere Grunde antages at blive mindre præcis, i Henseende til Tiden for Ankomsten, end Sejladsen til Parkeston. Dels er Vejen længere og Vejrets Indflydelse altsaa større. Dels er Taage hyppigere paa Floden, Standsning ved Is om Vinteren ikke ukjendt, og Strømmen har en kjendelig Indflydelse. Det hænder undertiden, at Skibe maa ligge ved Gravesend et Par Dage, før de kunne komme op. Hertil kommer endnu følgende,

som er af den allerstørste Betydning. Ved Kontrakten med »Great Eastern Railway« har Regjeringen gjennem »det forenede Dampskibs-Selskab« opnaaet saa væsentlige Lettelser i Fragten, at det maa ansees for meget uklogt, uden tvingende Grunde eller Udsigt til stor Besparelse ad anden Vej. at udsætte sig for at miste dem. Men om man reducerede Trafiken via Parkeston til en Tur ugentlig, vilde »Gr. Ea.« efter al Sandsynlighed benytte den derved givne Lejlighed til at sætte alle Fragter paa denne Route følelig op, hvilket vilde faa Betydning ikke blot for Flæsket, men for alle de Landbrugsprodukter, der nu gaa denne Vej, og hvoraf flere ikke vilde kunne forsendes med den langsommere direkte Route. Foruden at man altsaa vilde handle mod mange af Importørernes Ønske og intet opnaa i Retning af lettere Adgang til afkølede Lokaler (hvilket fra en Side i Danmark urigtig er fremhævet som en Fordel ved den direkte Route), vilde man have at betale den ringe Besparelse i Fragt med følgende Ulemper:

1. Man faaer kun to ugentlige Forsendelser i Stedet for tre. (Herom nærmere).
2. Flæsket forsinkes ved den direkte Forsendelse to Dage.
3. Ankomsttiden bliver ved denne uregelmæssige og Forsinkelser hyppigere og væsentlig føleligere.
4. Flæsket vil ved Losning paa Floden om Sommeren i lang Tid udsættes for Varme.
5. Man udsættes for, at der stjæles af Flæsket ved Lægtningen.
6. Man udsætter sig for at faa alle Fragter paa den engelske Jernbaneline sat følelig op, til Skade for samtlige Landbrugsprodukter.

Jeg har forudsat (Punkt 1), at man kunde benytte Kreaturskibet over Parkeston ved Siden af det direkte Skib. Det Skib, der afgaaer fra Esbjerg om Onsdagen, vil der selvfølgelig ikke være Tale om at indstille, og alle Firmaer have erklæret, at der intet var til Hinder for at tage Flæsket den ene Gang over Parkeston, den anden Gang

over London direkte. Kun det Firma, der mener ikke at kunne benytte dette Skib, vil være henvist til en enkelt Tilsendelse af Flæsket om Ugen. At faa Flæsket tilbragt én Gang ugentlig er i og for sig nok for den enkelte Importør, om end de fleste langt foretrække flere ugentlige Tilførsler. Dette fremgaaer blandt andet alene deraf, at de Firmaer, der modtage Flæsk med Kjøbenhavns Skibene, kun faa det saaledes. Derimod fremhæves det ensstemmig som meget uheldigt, om alle fik Flæsket samme Dag, da dette vilde bevirke et overfyldt Marked og trykkede Priser.

Skulde der være Tale om et direkte Skib, vil Spørgsmaalet om Tiden for dets Ankomst hertil blive at overveje. Markedsdagene her angives noget forskjelligt af de forskjellige Firmaer. Hovedmarkedet angives dog altid at være Fredagen; den Dag ansættes den ugentlige Notering, Kjøberne indfinde sig paa Markedet, og Folk komme op til London fra Omegnens Byer, Brighton, Hastings, Guildford etc. Men det er tvivlsomt, om der omsættes mest Flæsk om Fredagen. Meget sælges om Lørdagen; Mandag og Tirsdag ere vigtige Markedsdage, men de kjendte gode Mærker, som udleveres til staaende Ordres og leveres frit tilbragt ved Ankomsten, sælges, naar som helst de komme. Det er for mange Importørers Vedkommende Tilfældet, at de daglig opsøge Kjøberne og tilbyde Varerne. Medens nogle anse det for heldigst at faa Varerne tilførte (rede til Udlevering) om Mandagen, foretrække andre at faa dem til Fredagsmarkedet. Men netop den Omstændighed, at der ikke er en bestemt Markedsdag, men at der baade i Begyndelsen og Slutningen af Ugen er vigtige Markedsdage, og at forskjellige Firmaer ønske Flæsket tilbragt paa forskjellige Dage, naar der kun skulde være én Tilsendelse ugentlig, synes at tale stærkt til Fordel for den tre Gange ugentlige Forbindelse, som den nu er ordnet. Man har vel fra enkelte Sider ønsket to Dampere ugentlig til London direkte, eller en Damper foruden den tre Gange ugentlige Forbindelse over Parkeston, men et saadant Arrangement vil formentlig

være for kostbart, hvorfor jeg ikke har troet at burde opholde mig derved.

Jeg skal nu at søge at fremsætte de Grunde, som antages at tale mod at lade et eventuelt direkte Skib gaa til Bolværk eller i Dok. Et Firma herovre, som selv er Ejer af Flæsket, har udtalt Ønsket om, at et eventuelt Dampskib maatte lægge til Bolværk, hvilket formentes at skaane Flæsket mere. (Samme Firma har iøvrigt, paa faa Anker nær, udtalt sin Tilfredshed med den nuværende Ordning). Hvis hele Ladningen var bestemt for Modtagere, der alle benyttede samme Værft, saa kunde en saadan Ordning tænkes gjennemført. Men i Almindelighed vil Flæsket være konsigneret til forskjellige Firmaer, nogle Nord for, andre Syd for Floden. I saa Tilfælde maatte Flæsket, efter at være landet ved Bolværk, bringes paa Lægtere (landes »overside«), for hvilket en Extrabetaling af 1 sh. pr. Ton vilde blive beregnet. Selve Bolværkspladsen koster intet, Betalingen for at lande ved Bolværk, sortere og udlevere, er som ved Lægtningen: 8 pence pr. Balle, og det vil saaledes for dem, der benytte det Værft, ved hvis Bolværk Skibet lægges, være ligesaa billigt som at lande med Lægtere fra et Skib paa Strømmen. Men for alle andre vil der, foruden den sædvanlige Udgift til Værftet, komme extra 1 sh. pr. Ton, og desuden vil der blive en extra Omladning. Der vil dernæst komme Forsinkelser ved at vente paa Højvande for at komme til Bolværk, for ikke at tale om, at der maaske ikke vilde kunne skaffes Bolværksplads, naar den ønskedes.

At gaa i Dok kan heller ikke ansees for heldigt for Flæskets Vedkommende, hvilket ogsaa alle, og ikke mindst de Firmaer, der ønske en direkte Forbindelse, med megen Bestemthed have erklæret. For de Varer, der som Smør eller Korn befordres fra Dokken pr. Axel, er det hurtigere, naar Skibet gaaer i Dok, hvorfor man foretrækker dette for Smørrets Vedkommende, uagtet det koster 9 Pence mere pr. Drittel. Men Flæsket bringes i Lægtere fra Dokkerne til Værfterne Nord og Syd for Floden ved Lon-

don Bridge. Foruden Forsinkelse ved at vente paa Højvande, hvilket angaaer baade Skibet og Lægterne, baade ved Ind- og Udsejlingen af Dokken, kommer der derfor Forsinkelsen ved den langsomme Lægtning fra Dokkerne, der ligge længere nede ad Floden, op til London Bridge eller i Nærheden deraf. Desuden vil det troligen koste mere for Flæsket, naar Skibet gaaer i Dok. For at bringe Skibet i Dok og ud igjen, beregner Millwall Dock Co.:

for Skibe paa 401—450 Tons	. . . . .	£ 4 10
— — 451—500 —	. . . . .	- 5 —
— — 501—550 —	. . . . .	- 5 15
— — 551—600 —	. . . . .	- 6 10

hvori er indbefattet Dokleje for 48 Timer efter endt Losning, medens »London and St. Katharine Docks Co.« beregne det samme, indbefattet Dokleje for 48 Timer efter endt Losning, hvis Losningen udføres af Dokkompagniet, hvorfor beregnes 1 sh. 2 pence pr. Ton, men hvis Skibet losses af Besætningen, er der i ovenstaaende Summer kun indbefattet Dokleje for 48 Timer, efter at Skibet er kommet i Dok, hvorefter der beregnes 1 penny pr. gross Ton pr. Uge, eller Del af en Uge. Grunden til, at Kjøbenhavns-Damperne i den sidste Tid i Almindelighed gaa i Millwall Dok, er udelukkende den, at Modtagerne af den største Del af Ladningen ønske dette. Naar andet ikke forlanges, ligger Skibet paa Floden, og det er altsaa ikke en fast Regel, at Skibene gaa i Dok.

Jeg har i det Foregaaende forsøgt at give Bidrag til en Sammenligning af Flæsketransporten ad de to Router, Esbjerg-London og Esbjerg-Parkeston-London og at besvare de Spørgsmaal, som i den Anledning ere mig tilstillede af det ærede Landhusholdnings-Selskab, forsaavidt som de direkte vedrøre disse Router. Endnu staaer tilbage at besvare den første Del af Spørgsmaal 9. »Hvad er Fragten pr. Ton Flæsk fra Hamburg til London«, hvilket naturlig leder mig til at sammenligne vore Forbindelsesmidler til London med enkelte Forbindelser fra andre Steder.

Fragten pr. Ton Flæsk fra Hamburg opgives af

»The General Steam Navigation Co.« til 7 sh. 6 pence, men det synes som om denne Fragt er nominel, og at der i enkelte Tilfælde i det mindste kun betales 5 sh.

Med denne lave Fragt vil der ikke kunne være Tale om at konkurrere. Den er selv et Resultat af en Konkurrence mellem et engelsk Dampskibs-Selskab, the General Steam Navigation Co., og to tyske Selskaber, og at disse Selskaber kunne bringe Flæsket til London for saa lav en Fragt maa antages væsentlig at skyldes den Omstændighed, at Skibene have god Fragt fra London til Hamburg. Da et dansk Skib ikke kan gjøre Regning paa at faa Returfragt fra London til Esbjerg af nogen Betydning, maa selvfølgelig Fragten fra Esbjerg til London stille sig forholdsvis dyrere.

Danmark har en Konkurrent paa det engelske Marked, som muligvis med Tiden kan blive af endnu større Betydning end det nu er Tilfældet, og det er Irland. Det vil derfor muligen være af Interesse, at undersøge, hvorledes Forbindelsen mellem London og det sydlige Irland, hvorfra det irske Flæsk sendes til London, er ordnet, og navnlig at sammenligne Fragterne ad de mange forskjellige Router, der her kunne benyttes, med Fragterne fra Danmark. Da det foreliggende Spørgsmaal imidlertid kun angaaer Forbindelsen mellem Havnebyen Esbjerg og London, skal jeg til denne Sammenligning kun behandle Forbindelsen mellem Havnebyerne Cork og Waterford, og udelade Limerick, da det meste Flæsk fra denne By først sendes med Bane til Cork, Waterford eller Dublin.

Fra Cork sendes Flæsket med Damper til Liverpool, Milford eller Bristol, for derfra at befordres pr. Bane til London, fra Liverpool af »London & North Western« eller »Midland«, fra Milford og Bristol af »Great Western«. Fragten er i alle Tilfælde den samme, nemlig 30 sh. pr. Ton, hvori er indbefattet Udlevering i London indenfor visse Grænser og — undertiden ialfald — ogsaa Afhentning i Cork. Det bruges ogsaa undertiden at sende Flæsket pr. Bane til Dublin, derfra med Skib til Holyhead eller Liver-

pool og derfra med Bane (»London & North Western« eller »Midland«); Fragten er ad denne Route 33 sh. 4 pence, den samme for begge Selskaber. Der er en ugentlig Dampskibsforbindelse mellem Cork og London direkte; Fragten ad denne Vej er, indbefattet Udlevering indenfor 3 miles, 25 sh. 10 pence. Søvejen fra Cork til London er længere end fra Esbjerg til London, men Vejen fra Cork over Bristol til London er kortere end fra Esbjerg over Parkeston til London, saa en Sammenligning mellem de to Byer ligger ikke fjærnt. Det vil af det Foregaaende sees, at Forbindelsen Esbjerg-London, som den nu er ordnet, i Sammenligning med Forbindelsen fra Cork til London, er meget billigere, at det endog er billigere fra Esbjerg ad den hurtigere Route via Parkeston end fra Cork med direkte Damper. Men der kan udledes en Ting endnu; den Omstændighed, at man fra Cork undertiden benytter den dyre Route via Dublin, naar det af en eller anden Grund passer, tyder stærkt paa, at et Afslag af nogle Shillings i Fragten ikke er Hovedsagen. men meget mere en hurtig og hyppig Forbindelse.

Fra Waterford sendes Flæsket med Damper til Liverpool, Milford, Bristol eller Southampton, for derfra at befordres af »London & North Western«, »Midland«, »Great Western« eller »London & South Western« til London. Fragten opgives af »London & North Western« til 28 sh. 4 pence, altsaa noget billigere end fra Cork, hvilket er rimeligt, da Sejladsen er noget kortere, men ikke meget, medens Jernbanekjørselen er den samme. Men medens alle Selskaberne beregnede samme Fragt fra Cork, er der stor Forskjel i Priserne med de forskjellige Selskabers Linier fra Waterford, og Konkurrencen har her bevirket betydelige Prisnedsættelser. Det synes at være opstaaet paa følgende Maade. En Gang ugentlig er der Dampskibsforbindelse mellem Waterford og Southampton, hvorfra der er langt kortere til London end fra Liverpool og de andre Havne, der ellers benyttes ved Flæsketransporten. »London & South Western« i Forbindelse med »Clyde Shipping Co.«

paatog sig at bringe Flæsket denne Vej for 15 sh. og »Great Western« fulgte da med og nedsatte sin Fragt, som tidligere antages at have været 25 sh., til 15 sh., men vel at mærke, kun om Lørdagen, da »Clyde Shipping Co.« Skibe gik denne Dag. Senere har man seet sig foranlediget til at gjøre endnu større Indrømmelser, og for Tiden*) er Fragten fra Waterford via Liverpool og Bristol for »Midlands« Vedkommende og via Milford og Bristol for »Great Westerns« Vedkommende kun 15 sh. med daglig Forbindelse. Men det er jo aldeles indlysende, at denne lave Fragt kun er fremkommen ved en skrap Konkurrence. Dette fremgaaer dels af, at Forskjellen mellem Afstandene fra Cork og fra Waterford er altfor ubetydelig, tilmed da den falder paa Søvejen alene, til at betinge en Forskjel i Fragt af 15 sh., eller Halvdelen af Fragten fra Cork, dels af at »London & North Western«, som for Corks Vedkommende holder den samme Fragt som de andre Kompagnier, fuldstændig har holdt sig tilbage fra en konkurrerende Fragtnedsættelse, som kun kan bevirke direkte Tab for Kompagnierne.

Naar man altsaa vil sammenligne Fragten fra Esbjerg til London med Fragten fra Irland til London, saa mener jeg, det er aldeles uberettiget at opgive denne sidste som — i al Almindelighed — 15 sh., thi det er kun for en By eller Havn i Irland, at denne lave Fragt gjælder, den gjælder derfra ikke for alle Kompagnier, og den er kun fremkommen ved en Konkurrence, som maa bevirke direkte Tab.

Jeg er ledet ind paa denne Undersøgelse ved en i

---

*) Clyde Shipping Co. har understreget Ordene »for Tiden« (present rate) med 5 Streger i det Brev, i hvilket det opgiver denne Fragt; det tyder ikke paa, at man er bestemt paa at holde denne Fragt længe.

Medens »Midland Ry« under 20de Septbr. opgiver Fragten til 15 sh., inklusive Udlevering i London, opgiver »Waterford Steamship Co.« under 6te Oktbr., at denne Fragt kun gjælder mellem Stationerne.

det foregaaende omtalt Skrivelse til den danske »Handelsminister« fra Sekretæren ved »The Home and Foreign Produce Exchange Co. Ld.«, Hibernia Chambers, London Bridge. Der anføres, at Fragterne over Esbjerg ere uforholdsmæssig høje, at Fragten fra Irland til London er 15 sh., men fra Esbjerg til London 36 sh. 6 pence. Det Foregaaende vil vise, at Fragten fra Irland ikke kan ansættes til 15 sh., at den fra Cork med Benyttelse af Bane ikke er under 30 sh., eller det dobbelte, medens det er bekjendt, at Fragten fra Esbjerg til London er 23 sh., eller for gjennemgaaende Gods 25 sh. 3 pence. Muligvis turde det være en Overvejelse værd at undersøge, om Flæsket fra Aalborg, og andre Landbrugsprodukter fra det nordlige Jylland, kunde sendes billigere til London end over Esbjerg, uden derved at forsinkes utilbørlig, men det er en fra den foreliggende aldeles adskilt Sag. For de Varers Vedkommende, som sendes over Esbjerg, kan der næppe tilvejebringes en hurtigere og billigere Route end den af Staten i Forbindelse med »det forenede Dampskibsselskab« etablerede Route over Parkeston.

Medens der, som jeg haaber at have viist i det Foregaaende, ikke er nogen Fordel at vente for Flæsketransporten ved at forandre Routen over Parkeston til den direkte Route, maa Hensynet til Smørtransporten i meget høj Grad stille sig hindrende i Vejen for en saadan Forandring. Det var væsentlig for Smørrets Skyld, den hyppigere Forbindelse tilvejebragtes, og Erfaringen har viist, at de i sin Tid faldne Udtalelser, at Markedsforholdene gjorde det ganske overflødigt at sende Smørret mere end én Gang ugentlig, ikke vare holdbare. Udførselen af Smør via Parkeston er tiltagen overordentlig stærkt i Løbet af det sidste Aar, og alene med de to nye Router, Tirsdag og Fredag, er der mellem den 16de Januar og 6te Oktober sendt 80 % af hele det Kvantum Smør, som i samme Periode i det foregaaende Aar sendtes denne Vej. Det kan vist næppe

betvivles, at den hyppigere Forbindelse for en stor Del har givet Anledning til denne Forøgelse i Udførselen, og det vilde derfor være et Skridt i den forkerte Retning at afbryde denne hyppigere Forbindelse. Ganske vist er man hidtil bleven skuffet i Forventningerne om, at der skulde aabnes en kjendelig forøget Udførsel af nogle Produkter, saasom Havesager, Fisk og lign. Der er kun èn Vare foruden Mejeriprodukterne (Smør, Flæsk m. m.), der viser en kjendelig Fremgang, nemlig Gjær. Stigningen i Udførselen af Flæsk m. m., som er meget paafaldende, til langt over det firedobbelte, skyldes selvfølgelig Forbudet mod Udførsel over Tyskland.

Følgende Tal ville vise den forøgede Udførsel via Parston af disse Produkter:

	Smør. Fustager.	Salt Flæsk. Baller.	Fersk Flæsk. Pakker.	Slagteriaffald. Fustager.	Skinker. Pakker.	Gjær. Kurve.
1887, ialt....	32115	27671	6650	665	2	204
1888, fra d. 4. Jan. til d. 3. Oktbr., begge inkl.	50457	91450	8987	1682	135	4624

Smørudførselen ad samme Route var ifølge samme Kilde, nemlig Gjenparter af Toldvæsenets Kvittering for de modtagne Ladninger ved Parkeston, i Aaret 1845 kun 22325 Fustager og 1886 26304 Fst. Den viser sig altsaa at være i kjendelig Stigning, selv om Havnenes Islukning 1888 har bidraget noget til at forøge Udførselsmængden over Esbjerg i dette Aar.

Fordelingen af Smørret og Flæsket (salt) mellem de forskjellige Ture vil sees af følgende Tabel:

1888.

38 Uger fra den 14de Jan. til 3die Okt. begge inkl.

	Tirsdag.	Onsdag.	Fredag.
Smør, Fustager	5443	30552	12300
Flæsk, Baller.....	21360	33618	34725

Beregnet i Gjennemsnit pr. Uge, hvorved en Sammenligning med det foregaaende Aar bliver tydeligere, faaes:

	1888 (38 Uger).				1887
	Tirsdag.	Onsdag.	Fredag.	hele Ugen.	(for hele Aaret).
Smør, Fustager	143,$_2$	804,$_0$	323,$_7$	1271	617,$_6$ *)
Flæsk, Baller..	562,$_1$	884,$_7$	913,$_8$	2361	532,$_1$

Naar man betænker, at den udvidede Forbindelse endnu kun har været i Gang i tre Fjerdingaar, hvilket er en meget kort Tid til at fremkalde nye Exportartikler, og naar man seer hvilke øjensynlige Følger den alt har havt paa Smørexporten, som er bleven mere end fordoblet og kan ventes at ville voxe fremdeles, da kan man kun haabe, at denne tre Gange ugentlige Forbindelse maa vedblive endnu i adskillige Aar for at det fuldt ud kan vise sig, hvor stor Nytte den kan udrette.

London, 5te Oktober 1888.

---

*) For de tilsvarende 38 Uger: 584.

Hvorfor skulle vi bruge Kunstgødning og hvorledes?

Af

S. C. A. Tuxen, Overlærer paa Næsgaard.

Spørgsmaalet om »Kunstgødning« hører vel for de fleste Jordbrugere ingenlunde til de særlig brændende. Man staaer tværtimod — og sikkert ofte ikke uden Grund — temmelig forbeholden overfor det; men det skal dog hævdes, at det hører til dem, der nu og da bør tages frem, saa meget mere som det er et Spørgsmaal, der befinder sig i en ret livlig Udvikling. Vi blive efterhaanden sikrere i dets Bedømmelse samtidig med at Ændringer i Prisforholdene meget kunne forandre vor Stilling til det, og skulde det virkelig være saa, at vi ved bedre og flittigere Brug af Handelsgødning kunne naa en væsentlig fordelagtigere Planteproduktion, saa b u r d e Spørgsmaalet være med blandt de brændende.

Vi kunne jo imidlertid berige Jorden med Plantenæring paa anden Maade end ved at gaa til Kjøbmanden efter Kunstgødning. Særlig med den Udvikling som vort Kreaturhold har taget, kan der med Rette spørges, hvorfor vi dog ikke skulle kunne blive ved den gamle Fremgangsmaade: alene gjennem Kreaturholdet at skaffe Jorden, hvad den behøver af Gødning. Eller skulde maaske Plantenæringen i Almindelighed være os dyrere i Staldgødningen end til den Pris, for hvilken den kan kjøbes hos Kjøbmanden? Det vil sikkert hos os kun kunne være Tilfældet,

hvor Husdyrholdets hele Ordning og Ledelse lader væsentlig tilbage at ønske, og da er det vist meget tvivlsomt, om man just der tør tilraade en mere udstrakt Anvendelse af Kunstgødning. Det vil netop dèr ofte skorte meget paa Forudsætningerne for en fordelagtig Brug. Det bedste Raad maa dèr blive, at man først og fremmest stræber hen imod Frembringelsen af megen, god og billig Staldgødning; thi dette maa for os i Øjeblikket kaldes den eneste tilforladelige Vej til at skaffe Hovedmaterialet til Jordens Frugtbargjørelse.

Har man imidlertid med en mager og udpint Jord at gjøre, kan Staldgødningen for sig alene blive et lovlig langsomt virkende Middel, og det er i et saadant Tilfælde ikke vanskeligt at forstaa Nytten af, at der kan gaaes til Kjøbmanden efter Plantenæring i en Form, der er let anvendelig og hurtig virkende. Gaa vi frem med Forstand, kunne vi da gjøre os Haab om hurtig at faa Udlægene betalte og faa den magre Jord til at give Noget, samtidig med at der arbejdes paa dens mere varige Forbedring gjennem en forøget Staldgødningsproduktion.

Det er, som sagt, ikke saa vanskeligt at faa Øje for denne Nytte af Kunstgødningen som en »Nødhjælp«; men fra alle Sider, hvor man har videregaaende Erfaring i Brugen af Handelsgødning, høres det tillige fremhævet, at det ingenlunde er dèr, hvor man er i Nød for Gødning, at Fordelen ved dens Anvendelse er størst. Det skal tværtimod være paa den vel behandlede, frugtbare og vel gødede Jord, at Kunstgødningens Anvendelse kommer til sin fulde Ret, og Praxis lærer os, at det ikke er blotte Talemaader. Paa de frugtbare sachsiske Jorder se vi erfarne Landmænd bruge for over 30 Kr. Handelsgødning om Aaret pr. Td. Land af hele Arealet; jeg har havt Lejlighed til at besøge en Gaard, hvor der ved billige Priser brugtes for 45,000 Rmk. om Aaret til Handelsgødning, og naar vi her hjemme trods et stadig voxende Kreaturhold og en stadig forøget Anvendelse af Handelsfoder, aarlig indføre omkring 30 Millioner Pund Gødning, vide vi ogsaa, at disse for en

stør Del finde Anvendelse just paa de forud bedst behandlede og bedst gødede Jorder.

Dette Forhold lader sig vel forklare paa forskjellig Maade; men her skal særlig fremdrages en enkelt Betragtning, som med Rette synes at kunne udledes deraf. Have vi ikke at gjøre med Jord som den russiske Sortjord eller med Nildynd, synes det ikke muligt at naa det højeste Udbytte, der med Fordel kan avles, uden Brug af de koncentrerede, ensidige, hurtig virkende Handelsgødninger. En Sammenligning med Forholdene ved vore Husdyrs Fodring kan maaske her være oplysende, om den end ikke kan passe i alle Punkter. Ved Dyrenes Fodring er Græs og tildels Hø det gode, solide og let anvendelige Grundlag; men have vi ikke fortrinligt Marskgræs til vor Raadighed, kunne vi ikke vente det højeste Udbytte, der med Fordel lader sig naa, uden Brug af koncentreret, ensidigt Kraftfoder. Det er vanskeligere at bruge og kan meget let medføre Tab, naar vi have maadelige Kreaturer og selv liden Forstand paa Foderets Brug; men de fortrinlige Husdyrracer kræve saadant Foder, for at faa Lov til at gjøre fuld Gavn, og have vi Forstand paa at bruge det, vide vi, at den stærke, drivende Fodring, inden rimelige Grænser, er den, der betaler sig bedst. Paa samme Maade synes Erfaringen at skulle føre til den Erkjendelse, at visse Afgrøder, saa som Hvedevarieteter, der kunne give op imod 30 Fold, højt forædlede Rodfrugter o. L., først kunne gjøre fuld Gavn med deres store Produktionsevne, naar der til Jordens naturlige, jævnt flydende Rigdomskilde af »gammel Kraft« kommer et Tilskud af »Kraftgødning« i Form af Handelsgødningernes hurtig virkende Plantenæring.

Det bør jo stedse mindes, at af Hovedfaktorerne for al Planteproduktion: Varme, Væde og »Gødning«, er det egentlig kun den sidste, over hvilken vi ret ere Herrer. Det gjælder jo derfor om, at vi altid sørge for, at denne er saa rigelig tilstede, at der aldrig mangler noget deraf, for tilfredsstillende at udnytte den tilflydende Varme og Væde. Ofte komme disse langt fra til fuld Nytte, fordi

der mangler tilstrækkelig Tilførsel af den tredie Faktor. Have vi jævnlig i Sommerens Løb kun faa Uger, da Vejret kan siges ret at begunstige Planteveæxten, og der da ikke er mere Næring end »fra Haanden i Munden«, som der behøves for en jævn Vækst gjennem alle Sommermaanederne, faa vi kun en tarvelig Høst, medens Fremgangen paa Jord med rigelig af let tilgængelig Plantenæring og gode, forædlede Plantevarieteter kan være stærkere i Uger end andet Steds i Maaneder. Det er ikke mindst i de vanskelige, abnorme Aar, at de rigt gødede Jorder vise deres Overlegenhed.

Det kan nu altsammen være meget godt, vi skulle være rundhaandede i Forsyning af Planterne med gode Livsbetingelser; men Guld kan kjøbes for dyrt, og det staar slet ikke saa godt til med Garantien for, at vi altid faa vore Udlæg til Handelsgødning rimelig betalte. Det vil være let nok at møde op med Exempler paa flere Hundrede Procents Fortjeneste ved deres Brug; men der tales sjældent om, hvor ofte det til Gjengjæld kun har været en flot Bortødslen af Pengene, at strø dem paa Jorden i Form af Kunstgødning. Dette vilde da ogsaa for saa vidt have mindre at sige, hvis Tabene kun skyldtes daarligt Indkjøb eller Mangel paa den simpleste Indsigt i Handelsgødningernes Natur og Anvendelse; begge Tilfælde kunne jo træffes. Dertil kunde i hvert Fald siges, at Landmanden nu om Stunder kan sikre sig et fornuftigt Indkjøb, og at han bør være i Besiddelse af almindelig Kjendskab til Gødningerne og deres Brug. Men det Værste er, at vi mangle en Indsigt, som Andre ikke kunne yde os, og som Landmanden ikke heller saa let selv kan erhverve sig, nemlig Kjendskabet til vor Jords Behov. Afgrøden kræver vel alle Vegne den samme Næring, og vi vide ikke saa lidt derom; vi gøde imidlertid ikke Planterne direkte, men den Jord, hvori de voxe, og denne er ikke blot højst forskjellig med Hensyn til sit Indhold af Plantenæring, hvad værre er, vi lære den ikke saa let at kjende. Den ene Jord kan f. Ex. have Overflod paa Fosforsyre, Kali og

Kvælstof, den anden Mangel paa et af dem, to af dem eller dem alle tre, og medens det paa èn Jord maaske kan lønne sig at give 30—40 Pd., vil det paa en anden give Tab at bruge mer en 10—20 Pd. af dette eller hint Næringsstof pr. Td. Land. Kort sagt, vi arbejde ved Anvendelsen af Kunstgødning med megen Fare for enten ikke at give det, som Jorden trænger til, eller at give for meget eller for lidt i Forhold til, hvad der betaler sig. Alene dette kan være Grund nok for Nogle til slet ikke at bruge disse virksomme Hjælpemidler, og kan gjøre det betænkeligt uden stærkt Forbehold at tale for deres forøgede Brug. Landmanden faaer af den kyndige Raadgiver paa dette Omraade kun usikre og meget betingede Svar; thi der er i Landbruget forud Lejlighed nok til at ofre Penge paa det Uvisse.

Medens vor Indførsel af Handelsgødning i $18^{79}/_{80}$ var dalet ned til kun 8—9 Millioner Pd., var den i 1885 naaet op til 38 Millioner Pd. eller omtrent paa Højde med, i Virkeligheden maaske højere end i de gode Aar i Halvfjerdserne. Den nævnte uhyggelige Side af Sagen fik mig da til at søge Lejlighed til en Rejse i Tyskland, hvor jeg stadig kun havde Gødningsspørgsmaalet for Øje. Der saaes meget og lærtes meget, for hvilket jeg tildels andet Steds har gjort Rede, men i Hovedspørgsmaalet, om man dèr paa en eller anden Maade havde sikret sig en bedre Garanti for rentabel Anvendelse end hos os, blev Svaret nærmest det, at man ikke havde væsentlig større Sikkerhed end intelligente Landmænd her hjemme, naar de i en Aarrække have brugt disse Gødninger.

Siden da er Gødningsspørgsmaalet vel paa forskjellig Maade bleven yderligere belyst, men først i dette Efteraar er der i den nys udkomne »Mentzel & Lengerkes ldw. Kalender« for 1889 fremsat en Betragtning i det her berørte Hovedspørgsmaal, som forekommer mig at fortjene Opmærksomhed. Den fremsættes af Prof. Paul Wagner i Darmstadt, fra hvis ejendommelig indrettede, vel ledede Forsøgsstation vi have Grund til i Fremtiden at vente os

gode Bidrag til Gødningsspørgsmaalets Belysning. Paul Wagner vil allerede være mange danske Læsere fordelagtig bekjendt fra hans »Praktiske Gødningsregler«, der foreligger i dansk Oversættelse.

Han søger Vanskeligheden for Landmanden ved at træffe det rette Valg i Anvendelsen af kunstig Gødning paavist gjennem et Exempel. En forøget Avl af 10 Ctn. Hvede kan regnes i Kjærne og Halm at indeholde 10 Pd. Fosforsyre, 15 Pd. Kali og 30 Pd. Kvælstof. Vilde en Tilførsel heraf nu forøge Høsten med 10 Centner Hvede? Nej, dels medgaaer der ogsaa Næring til Dannelse af Plantens underjordiske Dele, dels afgiver Jorden ikke til Planterne al den Næring, som vi tilføre den, hvilket let kan foranledige os til at give 60 Pd. Fosforsyre, 40 Pd. Kali og 50 Pd. Kvælstof; men da kan der ogsaa nok være Grund til at vente en forøget Høst af 1000 Pd. Korn og 1500 Pd. Halm. Selv om vi imidlertid opnaa dette, kunne vi ingenlunde være sikre paa, at vi have handlet økonomisk. Det er meget muligt, at vi have ødslet med det ene eller andet af de anvendte Næringsstoffer; det beror paa, om Jorden virkelig har manglet alle de tre Næringsstoffer og just i de Mængder, som vi have givet. Der er i Virkeligheden Mulighed for, at vi have været meget ødsle og havde kunnet indrette vor Gødskning langt billigere, uden at Afgrødens Forøgelse derfor var bleven mindre. For virkelig at gøde økonomisk skulle vi ikke blot kjende Plantens Behov, men ogsaa Jordens Gødningstilstand og Forraad af Plantenæring. Den kemiske Analyse kan ikke sige os noget Tilforladeligt herom, det kan kun ske gjennem Gødningsforsøg; men en Anvisning paa at klare Spørgsmaalet gjennem saadanne vilde kun være et daarligt Raad overfor praktiske Landmænd, hvilket P. Wagner søger viist gjennem et Exempel, som jeg ikke kan nægte mig Fornøjelsen af ordret at citere.

»Blive vi ved det anførte Exempel«, siger Wagner, »og antage, at det ved Gødningsforsøg skal bestemmes, hvorvidt enten Kali eller Fosforsyre eller Kvælstof eller

to af disse Næringsstoffer kunne spares enten helt eller halvt, uden at Høstens Forøgelse derfor bliver mindre, saa have vi at anstille følgende Forsøg:

	Anvendt Gødning i Pund pr. Td. Land.		
Forsøg Nr.	Fosforsyre.	Kali.	Kvælstof.
1.	—	—	—
2.	60	40	50
3.	—	40	50
4.	—	—	50
5.	60	40	—
6.	60	—	—
7.	60	—	50
8.	30	40	50
9.	30	20	50
10.	30	—	50
11.	60	40	25

Det er ikke mindre end 11 Forsøg, hvoraf hvert enkelt i det Mindste bør udføres to Gange, og vi faa derved 22 Forsøg! Ville vi ikke skræmmes tilbage for saa stort et Arbejde? Og sky vi virkelig ikke at ofre Tid og Arbejde derpaa, vil saa Resultatet ogsaa være den megen Møje værd? Det fortjener at overvejes«.

»Lad os antage, at Forsøgene ere omhyggelig udførte og fuldstændig lykkedes, at Vejret ikke har gjort en Streg i Regningen; der har ikke været Uensartethed i Jordens Beskaffenhed; Fuglene have ikke taget flere Korn fra èn Forsøgslod end fra en anden; Ødelæggelse ved Insekter, Mus eller Snyltesvampe, Tab af Korn ved Mejningen, Indkjørselen, Tærskningen osv. osv. have ikke været væsentlig større paa den ene Lod end paa den anden, saa at de indvundne Tal kunne ansees som helt nøjagtige og tilforladelige. Saa spørge vi, hvor langt række deres Betydning. Hvor vidt ere vi berettigede til at indrette vor Jords Gødskning paa Grundlag af de vundne Forsøgsresultater? Have vi f. Ex. fundet, at vi kunne høste samme

Merudbytte uden Fosforsyregødning, hvad kunne vi saa slutte heraf? I hvert Fald, at det i vedkommende Tilfælde vilde være uøkonomisk at gøde med Fosforsyre; men kunne vi ogsaa deraf slutte, at denne eller en lignende Ager ikke heller i Fremtiden behøver Fosforsyregødning? Nej, i det Mindste ikke uden videre, thi det Fosforsyre-Overskud, som har viist sig ved vore Forsøg, bestod muligvis kun i en fra sidste Gødskning levnet, hurtig fortæret Rest, ikke i en fra Jordforraadet stammende, aarlig paany dannet Mængde af tilgængelig Fosforsyre. Vore omhyggeligt udførte 22 Forsøg have saaledes vel i Efteraaret sagt os, hvorledes vi bør gøde Jorden i det følgende Foraar, — men om vi skulle give Fosforsyre og da hvor meget til den Afgrøde, der følger efter Hveden, det vide vi intet om.«

Dette er jo et saa tarveligt Resultat, at selv om der var mindste Rimelighed for, at Landmanden vilde paatage sig Ulejligheden med den Art Forsøg, vilde det være meget ufornuftigt at tilraade dem. Men det kan jo paa den anden Side heller ikke gaa an, at vi vedblive fuldstændig at famle i Mørke og i Gødningsanvendelsen aldeles ikke formaa at gjøre os tilfredsstillende Regnskab for vor Gjøren og Laden, saa vi hverken kunne værge os mod urentable Udgifter eller fuldt udnytte den Fordel, som Anvendelsen af Handelsgødning ellers tilbyder.

Wagner giver os da følgende Raad: Han gaaer ud fra den Betragtning, som han mener, at oplyste Landmænd med en intensiv Drift længe have erkjendt Rigtigheden af, at der i Jorden bør være eller tilvejebringes et Overskud af Fosforsyre og Kali. Disse Stoffer kunne og skulle ikke tilmaales Planterne i nøjagtig givne Mængder, medens dette er Noget, vi bør efterstræbe for Kvælstoffets Vedkommende. Da Fosforsyre og Kali holdes tilbage og ikke udvaskes af den almindelige Agerjord, er der ikke Fare for Tab af dem, fordi de findes i Overskud, og der bør i Virkeligheden være et saadant til Brug i Perioder, da Forholdene i andre Henseender ere

særlig gunstige for Planteveksten; kun da naae vi sikre Afgrøder og Maximumsafgrøder, og blot at bestemme, om Jorden indeholder et Overskud, er et Forsøg, som man uden stor Betænkelighed kan tilraade Landmanden. Naar man gøder med den sædvanlige Mængde Fosforsyre, lader man simpelt hen et passende Stykke ligge uden Gødning, og det vil ikke være vanskeligt at bedømme, om Gødningen har virket eller ej. Virkningen skal kunne sees, og man vil fortsætte med Fosfatgødning, saa længe der viser sig tydelig Virkning allerede paa de grønne Planter. Men ved stadig at give mere end Planterne forbruge (10—30 Pd. pr. Td. Ld.), vil det Overskydende hobe sig op, indtil man naaer det Tidspunkt, da Tilførselen kan formindskes uden Fare for at Planterne sulte. Der begyndes med en stærk Givt (omkring 80 Pd. opløselig Fosforsyre eller 160 Pd. Thomasslagge-Fosforsyre pr. Td. Ld.) og endes med en svagere (f. Ex. 40 Pd. opløselig eller 80 Pd. Thomasslagge-Fosforsyre), medens man vogter sig for at gaa saa vidt, at Overskuddet bliver til »Overflod«; hvilket i endnu højere Grad maa iagttages ved Kali end ved Fosforsyre.

Har man naaet i Jorden at faa et Overskud af Fosforsyre og Kali, gjælder det derimod om at anvende Kvælstofgødningen med megen Omtanke. Om denne gjælder det helt modsat at vogte sig vel for at byde den i Overskud. Anvendt til Bælgplanterne kunne vi, undtagen maaske lige i Begyndelsen af dens Udvikling, ikke vente nogen Virkning af Kvælstofgødning, og til de øvrige Afgrøder maa den tilmaales saa nøje som muligt; ja, Gødskningskunstens Hovedopgave samler sig tilsidst deri at »fodre« disse Planter paa hensigtsmæssig Maade med Kvælstof. Med dette Stof kunne og skulle vi regne. Vi kunne det, fordi al Salpetersyre (og Ammon efter dens Omdannelse dertil) er disponibel Næring og lige saa bevægelig i Jorden som Vandet, og vi skulle det, fordi Kvælstofgødningen er kostbar, fordi det, der ikke benyttes, gaar tabt, og fordi et Overskud kan have en uheldig Indflydelse paa Planter-

nes Udvikling og Kvalitet. Efter hidtidige Erfaringer mener Wagner, at vi ved vore Beregninger kunne gaa ud fra, at Planterne udnytte 2 Pd. af hver 3 Pd. Salpetersyrekvælstof, som vi paafore Jorden, eller vi maa byde denne en halv Gang saa meget, som vi ønske anvendt af Planterne.

Kan man slutte sig til disse Betragtninger, maa det vel erkjendes, at Spørgsmaalet om Handelsgødningernes Anvendelse vinder ikke lidet i Simpelhed, og en Tilslutning kan næppe kaldes vanskelig. Skulde Nogen finde, at det er et flot Raad, at man bør bibringe Jorden et Overskud af Fosforsyre og Kali, da har man næppe Ret; der er endog god Grund til at antage, at man i Øjeblikket paa Steder allerede er godt inde paa Anvendelsen af Fosforsyren endog i »Overflod.« Forsøg her hjemme med Virkningen af Fosforsyre saa vel som af Kali have jævnlig givet negative Resultater, og det er allerede over en halv Snes Aar, siden nys afdøde Prof. B. S. Jørgensen ved en Diskussion i Landhusholdningsselskabet udtalte »at Tilbagegangen i Indførsel af Gødningsmidler ikke kunde overraske, saa længe Mange af kunstig Gødning næsten udelukkende benytte Fosfaterne; bliver man ved med ensidig at forsyne Jorden hermed, maa Fosforsyren tilsidst blive uden Virkning.« Ja, det er vel endog sandsynligt, at man de aller fleste Steder, hvor man for Alvor har været inde paa Anvendelsen af kunstig Gødning, allerede er paa det Punkt, da god Økonomi kræver Forsigtighed med fortsat Brug; herpaa tyde ogsaa de Opgjørelser af Omsætningen af Plantenæringsstoffer paa »Danske Gaarde«, der i sin Tid meddeltes i »Ugeskrift for Landmænd«. Her skal anføres Hovedresultatet for sex saadanne Opgjørelser. Der var af Jorden modtaget mere end afgivet af:

	Kvælstof. Pd.	Fosforsyre. Pd.	Kali. Pd.
Lillerup	÷ 2765	+ 2723	+ 154
Kjærsgaard Overmark	÷ 553	+ 2267	+ 425
— Nedermark	+ 788	+ 1026	+ 1221
Lerkenfeldt	÷ 1915	+ 1895	+ 1459
Lykkensæde	÷ 150	+ 1458	+ 607
Refsnæsgaard	+ 485	+ 2846	+ 180

Dette passer imidlertid næppe for største Parten af danske Avlsbrug. Af Kaligødskning vil man maaske forholdsvis sjældent se nogen Virkning og tør saaledes foreløbig betragte den som værende i Overskud; men skal det samme blive Tilfældet med Fosforsyren, maa man sikkert endnu almindelig være beredt paa en Extrabekostning. Denne tør man imidlertid nu saa meget mere vente tildels at se direkte betalt, som Gødningsindustriens Udvikling har medført en betydelig Nedgang i Prisen paa dette vigtige Plantenæringsstof.

Efter at det i det Foregaaende har været Hovedsagen at henlede danske Landmænds Opmærksomhed paa det af Prof. Paul Wagner givne, vistnok praktiske Vink om, hvorledes vi skulle komme ind paa en sikrere Anvendelse af de kunstige Gødningsmidler, som vi lige saa lidt have Raad til at undvære som til at anvende paa en uøkonomisk Maade, skal her endnu tilføjes et Par Ord øm de billigere Former af Fosforsyre. Der gjør sig vistnok ofte hos den praktiske Landmand Betragtninger gjældende, der afholde ham fra deres Benyttelse, og for saa vidt disse maatte hvile paa et falsk Grundlag, fortjener dette at afsløres. Jeg skal derfor tillade mig i Korthed at fremdrage nogle Hovedtræk af Fosfatspørgsmaalets Historie.

Mange ville mindes den Strid, der en Tid stod her hjemme og andet Steds mellem de saakaldte Guanofosfater og Mineralfosfater, og jeg vèd, at der er dem, der antage, at vi nu for længst ere komne til Ro i en Afgjørelse af

denne Strid til Gunst for de »naturlige« Fosfater. Men det er i saa Fald en Misforstaaelse, om end ikke en helt uforklarlig. En mægtig Repræsentant for Mineralfosfaterne, de saakaldte Lahnfosforiter, maa ganske vist erkjendes i sin Tid at have lidt et alvorligt Nederlag i Konkurrancen med de forskjellige Guanofosfater, i den Grad, at Fosforitbruddene i Lahndalen vistnok i en Periode vare helt ude af Virksomhed. Deres Svaghed var den »tilbagegaaede« Fosforsyre; af den oprindelig opløseliggjorte Fosforsyre blev under Lagringen en Del atter uopløselig ved Indvirkning af Raamaterialets Indhold af Lerjord, Jernilte m. M., et Uheld, som vi vel nu vilde bedømme mindre strængt, men som da maatte bedømmes som en saa utilgivelig Fejl, at det ikke siden vilde være raadeligt at møde i Markedet med en Gødning, der bar Lahnfosforiternes Navn.

For en sagkyndig Domstol vilde de dog, som sagt, ogsaa i deres oprindelige Skikkelse i vore Dage være heldigere stillede end for tyve Aar siden. I Mellemtiden falder nemlig vore Erfaringer med Anvendelsen af »Præcipitat«, der ikke var andet end Fosfater, i hvilke Fosforsyren helt eller fortrinsvis var tilstede som »tilbagegaaet« eller som den kaldtes »udfældet«, uopløselig i Vand, men opløselig i citronsurt Ammon. Hermed anstilledes Forsøg, især udførligt af Petermann i Gembloux, og man fandt Virkningen særlig paa sandede, kalkfattige Jorder saa overraskende, at der hurtig kom Bevægelse i Spørgsmaalet om Frembringelse og Anvendelse af Præcipitat, hvortil der ved Hjælp af Saltsyre kunde udnyttes en stor Mængde Raafosfater, som ikke lod sig bruge til Superfosfat. Disse Gødningers Historie blev imidlertid ikke lang; ikke fordi man senere skuffedes i Forventningen om deres Virkninger, det er endog nylig vedtaget ved en Række tyske Kontrolanstalter at regne 100 Dele tilbagegaaet Fosforsyre lig med 70 Dele i Vand opløselig Fosforsyre og efter dette Forhold at medtage den i det garanterede Indhold; men denne Form for Fosforsyren blev snart for dyr, fordi Salt-

syre, der skulde bruges, steg i Pris, hvilket atter havde sin Grund i nye Methoder for Frembringelsen af Soda, ved hvilken Saltsyren ellers vindes som et Biprodukt. Men selv om Forholdene i saa Henseende skulde forandre sig, og vi som Følge af de gjorte Erfaringer ville stille os mindre uvillige til dem, vil man næppe sende dem ud i Verden som stammende fra Lahndalen, om end deres Oprindelse var dèr; thi i Handelen spiller »Navne« en meget stor Rolle. Det vil almindelig findes praktisk at bevare et godt Navn saa længe som muligt, uden Hensyn til om Gjenstanden, der med Rette bar det, endnu existerer eller ej. Som et Exempel herpaa tør vi nok anføre det, at der endnu hos os og andet Steds handles og gødes med baade Baker- og Mejillones-Fosfater, og ikke Faa er det vistnok, der ræsonere som saa, at de ikke ville have noget at gjøre med alt det Nye, selv om det er billigere, saa længe de kunne faa disse gamle velkjendte og vel tjente Fosfater, og saa er det dog ikke usandsynligt, at det, de med Tilfredshed sprede paa deres Jord, er de forhen saa foragtede Lahnfosfater i en ny Skikkelse. Det forlød i hvert Fald allerede i 1884 bestemt, at Bakerguanolagene vare udtømte, og Beholdningerne af Mejillonesguano angaves vel samtidig ikke at være udtømte, men saa reducerede, at Udførsel var forbudt. Temmelig sikkert er det nok i hvert Fald, at der ikke til os føres noget af disse Fosfater. I 1886 modtog jeg fra paalidelig Kilde Oplysning om, at det Materiale til Fosforsyregødning, som da tilførtes os, bestod af Apatit af forskjellig Slags (norsk, Canada), Arubafosfat, Syd Carolina Fosfat, Belgisk Fosfat, Curacao Fosfat, der alle ere af mineralsk Natur, hvorhos der tilførtes forskjellige kvælstoffri Guanosorter, som Sidney-Malden-Mexikansk Guano samt en ringe Mængde Benkul. For at tilvirke højt procentlige Superfosfater, f. Ex. 20 pCt., anvendtes endelig almindelig til Opblanding af de lavprocentlige de saakaldte Dobbelt-Superfosfater med ca. 40 pCt. i Vand opløselig Fosforsyre.

Disse Dobbelt-Superfosfater ere imidlertid noget Nyt,

i hvis Fremkomst Lahnfosforiterne have en meget vægtig Andel, om end de Fosfater af denne Art, der tilføres os, ogsaa kunne have anden Oprindelse. Fosforitgruberne i Lahndalen ligge ikke længere ledige; betydelige Masser af den her aflejrede fosforsure Kalk brydes aarlig, underkastes paa Stedet en omhyggelig Sortering og Findeling og føres saa til Gødningsfabrikerne, hvor de imidlertid ikke behandles paa gammeldags Maade. Der tilsættes vel Svovlsyre, men saaledes at Størsteparten af Fosforsyren frigjøres og frapresses paa saakaldte Filterpresser. Her holdes den dannede Gibs (svovlsur Kalk) tilbage, kastes ud, tørres ved kunstig Varme, findeles og bringes i Handelen som »Superfosfatgibs«, der anbefales som Indstrøgødning, medens Fosforsyre-Opløsningen, efter ved Ophedning at være gjort stærkere, ledes til finmalet Fosforit, for at bevirke dennes Omdannelse til Dobbeltsuperfosfat, hvor den altsaa spiller samme Rolle som tidligere udførtes af Svovlsyren. Den herved fremkomne Masse tørres, findeles og bringes enten i Handelen som Dobbelt-Superfosfat med indtil over 45 pCt. Fosforsyre, eller den blandes i forskjellige Forhold med Gibs til lavere procentlige Superfosfater eller med svovlsurt Ammon, Kalisalt o. L.

Det tør vel saaledes nok siges, at det er de mineralske og ikke Guanofosfaterne, der dominere i Markedet, og den Mulighed »er ikke udelukket«, at man bruger mineralske, hvor man troer at bruge Fosfat af mere »organisk« Oprindelse. Til Støtte for denne Betragtning kan da ogsaa anføres, at medens de 27 Mill. Pund Gødning, her indførtes gjennemsnitlig i Tiaaret til 1886, angaves at være de 16 Mill. mineralsk, de 11 Mill. saakaldt naturlig Gødning, var Indførelsen i det sidst nævnte Aar fordelt med kun 3 Mill. Pd. paa de naturlige, medens 24 Mill. kaldes mineralsk Gødning; det bliver sikkert stedse mere kun Benmel og Fiskeguano, der repræsentere de naturlige Gødninger i Indførselen, medens Hovedmassen af de egentlige Fosfater er af mineralsk Oprindelse.

Det tør derfor nok kaldes uheldigt, om Forestillingen

om de »naturlige« Fosfaters Overlegenhed skulde vedblive at staa for den praktiske Landmand som en Hindring for, at han indlod sig med de nyere, billigere Former for Fosforsyregødning, især naar vi skulle følge det Wagnerske Raad at sikre os i Jorden et Overskud af Fosforsyre. Den gode Økonomi maa vel navnlig siges at lade meget tilbage at ønske, hvor man endog gaaer saa vidt at give Jorden Overflod af denne Næring og dertil ikke bruger den billigste Form, hvori denne tilbydes os.

Den billigste Form turde i Øjeblikket være den saakaldte Thomas-Slagge i tilbørlig findelt Tilstand. Som den nyeste og derfor i almindelig Praxis mindst prøvede, turde en vis Tilbageholdenhed overfor denne være mere berettiget, skjønt den — som gjentagende fremhævet, navnlig i Artikler i »Ugeskrift f. Landmænd« — saavel fra de videnskabelige Forsøgsanstalter som fra Praxis allerede har et anseligt Fond af Erfaringer for sig; men ogsaa den har i sin Udbredelse sikkert maattet lide ved de i dette Spørgsmaal raadende Fordomme. Den kan ganske sikkert mindre end nogen af de andre Former gjøre Krav paa at kaldes »naturlig«, og dens første Optræden faldt væsentlig sammen med Afslutningen af »Præcipitaternes« Historie; den optraadte en Tid som Thomas-Præcipitat, men blev af nævnte Grunde snart stemplet som for dyr. Den gik i denne Form ud af Markedet, og da den atter dukkede frem i en ny Skikkelse, som simpelt hen mekanisk findelt, havde den vel tildels allerede skabt en Stemning imod sig. Hvorom Alting er, skulle vi yde Jorden et Grundfond af virksom Fosforsyre, maa vi alvorlig rette Opmærksomheden paa de billigste Kilder til denne, og naa vi til fuld Erkjendelse af disses Værd, bliver det paa den anden Side en lidet betænkelig Sag at følge det givne Raad.

Meddelelser

om de af

det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maltbygudvalg

udførte

Dyrkningsforsøg i Sommeren 1888

samt

Oversigt over 6te Udstilling af de derved indsamlede Bygprøver

---

Ved Maltbygudvalgets Dyrkningsforsøg i Sommeren 1888 er der indsamlet ca. 600 Bygprøver. Disse hidrøre fra følgende 4 Forsøgsafdelinger:

a. Prøver fra Jordbrugere, som i Foraaret 1887 modtoge Saasæd af Lerchenborgbyg fra Maltbygudvalget, og som med Avlen efter dette atter iaar have anstillet et sammenlignende Dyrkningsforsøg med deres eget Byg. Saadanne Prøver foreligge fra 15 Jordbrugere med det Gjennemsnitsresultat, at medens der efter Maltbygudvalgets Saasæd er avlet 2808 Pd. Korn pr. Td. Ld., er der efter det lokale Byg avlet 2719 Pd.

b. Prøver fra Jordbrugere, som i sidst afvigte Foraar modtoge Lerchenborgbyg fra Maltbygudvalget til sammenlignende Dyrkning med deres eget Byg. Denne Saasæd fordeltes i Partier à 50 Pd. til 212 Jordbrugere, som mod at erholde Saasæden gratis forpligtede sig til at meddele Resultatet af dennes Dyrkning, sammenlignet med det lokale Byg, samt at indsende Prøver af begge Bygvarieteter til Udstilling og Bedømmelse. Paa Grund af den sene Høst har imidlertid kun rigelig Halvdelen af de paagjældende Jordbrugere indsendt Prøver saa betimelig, at disse have kunnet underkastes Bedømmelse paa Maltbygudstillingen, til Trods for,

at denne iaar er afholdt i December, altsaa 1 Maaned senere end sædvanlig. I nedenstaaende Oversigt over de fra denne Forsøgsrække indkomne Prøver ere kun de Prøver medtagne, der ved Indsendelsen vare ledsagede af behørig udfyldt Skema angaaende Dyrkningsvilkaarene og Dyrkningsresultaterne.

Skjøndt Aargangen for flere Egnes Vedkommende har været ugunstig for Dyrkningen af Chevalierbygget, hvis forholdsvis lange Vækstperiode yderligere har forhalet den i Forvejen sene Høst og i Landets sildige Egne endog betinget en mangelfuld Kjærneudvikling, har dog det af Maltbygudvalget fordelte Saabyg af Lerchenborgs Avl som sædvanlig viist sig det stedegne Byg overlegent.

De i nedenstaaende Oversigt anførte Data vedrørende Udbyttet og Kvaliteten af de paa hvert Forsøgssted dyrkede Prøver, give saaledes følgende Gjennemsnitsresultater:

I. Kvantitativt Gjennemsnitsudbytte.

	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg.	*Det lokale Byg.*
53 jydske Forsøgssteder	2041 Pd. Korn pr. Td. L.	1975 Pd. Korn pr. Td. L.
27 sjællandske —	2419 — —	2307 — —
10 fynske —	2645 — —	2506 — —
10 lolland-falsterske do.	2403 — —	2322 — —

II. Bedømmelse af Kvaliteten.

	Lerchenborgbygget				Det lokale Byg			
	Form Points	Farve Points	Kvalitet Points	Ialt Points	Ialt Points	Form Points	Farve Points	Kvalitet Points
36 jydske Forsøgssteder.....	2,72	2,78	2,72	8,22	6,30	2,33	2,11	1,86
26 sjællandske do..	3,19	3,39	3,35	9,93	9,54	3,04	3,27	3,23
9 fynske do.....	3,11	3,67	3,67	10,45	9,33	3,00	3,00	3,33
10 lolland-falsterske do.....	3,80	3,70	3,80	11,30	9,90	3,30	3,20	3,40

c. Prøver fra Jordbrugere, hvem Maltbygudvalget i Foraaret tildelte Saasæd af de 4 Bygvarieteter, der ved

Udvalgets hidtidige Forsøg have viist sig særlig fortjente til at fremhæves blandt samtlige prøvede Varieteter, nemlig Prentice, Halletts, Lerchenborg og Steensgaards Byg. Saasæd af disse Varieteter fordeltes i Partier à 50 Pd. til 56 Jordbrugere, der modtoge Saasæden gratis, mod at forpligte sig til at anstille et sammenlignende Dyrkningsforsøg med disse, samt efter Høst at indsende Prøver af Avlen, ledsagede af Meddelelse om Dyrkningsresultatet. Fra 27 Gaarde foreligge Prøver, ledsagede af Oplysninger om Høstudbyttet. Heraf fremgaaer, at som Gjennemsnit har Halletts Byg givet 2366 Pd. (Gjennemsnit af Bedømmelsen af Kvaliteten 10,04 Points), Steensgaards Byg 2350 Pd. (9,58 Points), Prenticebyg 2341 Pd. (9,17 Points), og Lerchenborg Byg 2271 Pd. pr. Td. Ld. (9,29 Points).

d. Prøver fra Brattingsborg, Samsø, og Strandegaard, Faxe. Fra hver af disse Gaarde foreligge ca. 80 Prøver efter 6 Bygvarieteter, nemlig de nys nævnte 4 Varieteter samt Skotsk Byg og Saale Byg. Samtlige disse have paa hvert Sted været udsaaede til 6 forskjellige Tider med ca. 8 Dages Mellemrum. Ved 2den og 4de Saaning ere de 4 Varieteter tillige udsaaede med 6 forskjellige Saamængder. Af omstaaende Tabeller fremgaaer, hvilken Indflydelse de paagjældende Dyrkningsvilkaar have udøvet paa Mængdeudbyttet.

At der ved Anvendelsen af en saa ringe Saamængde som 2 Skpr. Byg pr. Td. Ld. er naaet lige saa stort Udbytte som ved en tykkere Udsæd, maa sikkert tilskrives det fugtige Aar, der paa gødningskraftig Jord tillod de enkelte Planter at frembringe ualmindelig mange Sideskud. Det samme Forhold er utvivlsomt Aarsag i, at iaar er Kvaliteten af Avlen efter det tættere saaede Byg mod Sædvane ikke væsentlig bedre end Avlen efter den tyndere Udsæd. Derimod aftager som sædvanlig Kvaliteten stærkt med den senere Saatid.

Paa de nævnte 2 Gaarde, hvor Maltbygudvalgets centrale Forsøg vare installerede, har der tillige været foretaget Forsøg med Nedbringning af Byg til forskjellig Dybde,

ligesom der paa disse er begyndt Renavl af de under c nævnte 4 Bygvarieteter.

Bygprøvernes Bedømmelse er foretaget af d'Hrr. Grosserer S. Plum og Kjøbmand Majus Thorsen.

Bedømmelsen er som sædvanlig foretaget efter følgende System:

Klasse	I.	Extra fint Maltbyg,	Minimum	20	Points.
—	II.	Fint Malbyg,	—	16	—
—	III.	Smukt Maltbyg,	—	12	—
—	IV.	Godt Malbyg,	—	10	—
—	V.	Maltbyg,	—	8	—
—	VI.	Almindelig Handelsvare,	—	5	—
—	VII.	Simplere Handelsvare,	—	3	—

Dyrkningsforsøg a.

2det Aars Avl paa Stedet af Lerchenborgbyg.

Nr.	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg		Det lokale Byg	
		Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Ld.	
		Halm	Korn	Korn	Halm
		Pd.	Pd.	Pd.	Pd.
1	Parcellist Jens Chr. Christensen, Bajlum, Roslev.	3171	2800	2537	3018
2	Forvalter A. Wetche, Hvanstrup, Vest. Hornum.	2720	2520	2240	2376
3	Forp. N. Andreasen, Langaa Præstegd., Langaa.	—	2752	2792	—
4	Gdjr. L. P. Winther, Hald.	3780	3033	2865	3668
5	Gdjr. Chr. Kruse, Grønfeld, Rønde.	5197	3605	3146	4734
6	Bestyrer P. Madsen, Ormslev, Hesselager.	5312	3856	3376	4896
7	Gdjr. E. Seidel, Vester Bisholt, Horsens.	4657	3007	2980	4524
8	Forp. Jens Jensen, Hovgaarden, Svendborg.	2970	2344	2054	2729
9	Lærer Pedersen, Sundby, Nr. Alslev.	—	2840	2824	—
10	Parcellist L. P. Nielsen, Grimstrup, Maribo.	3697	2109	2542	4121
11	Gdjr. Niels Nielsen, Lille Løitofte, Nakskov.	3840	2400	3000	4800
12	Gdjr. P. Olsen Feiø.	1924	2382	2005	1604
13	Gdjr. R. Larsen, Volstrup, Rudme.	4160	2896	2784	3968
14	Gdjr. L. C. Larsen, Tullebølle, Rudkjøbing.	4064	3031	3207	4490
15	Gdjr. H. Clausen, Øster Ulslev, Nysted.	3576	2548	2437	3460

Dyrkningsforsøg b,

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

Nr.	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg				
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse
						Halm	Korn	Korn	Halm				
						Pd.	Pd.	Pd.	Pd.				
1	Lærer R. Andreasen, Gjærum, Frederikshavn.	1	2	2	VI	3000	1950	1866	2575	2	1	1	VII
2	Gdjr. Kristen Mortensen, Øster-Høiberg, Taars.	3	3	3	V	2211	1596	1350	1805	sexr. Byg			
3	Gdjr. S. Nørgaard, Alstrup, Brønderslev.	2	2	2	VI	4282	1687	1558	3760	sexr. Byg			
4	Gdjr. P. Sørensen, Amtrup, Sneiberg.	-	-	-	—	2656	1002	829	1797				
5	Jordbr. Morten Jensen, Stensbæk, Nr. Sundby.	3	2	2	VI	5333	2800	2400	4444	sexr. Byg			
6	Bestyrer Petersen, Sæby Fattiggaard, Sæby.	3	3	3	V*)	—	2463	2160	—	3	4	3	IV**)
7	Propr. P. Nielsen, Fruensgaard, Aabybro.	3	2	2	VI	—	2604	3388	—	2	2	1	VI
8	Snedker Olsen, Høistrup, Thisted.	3	4	3	IV	2236	947	1027	2105	3	2	1	VI
9	Gdjr. Terkild Christensen, Emb, Nykjøbing.	3	2	3	V	4749	2817	3224	5108	3	1	2	VI
10	Gdjr. K. Mikkelsen, Helligsø, Ydby.	1	2	2	VI	—	3296	3040	—	1	2	1	VII
11	P. P., Lemvig.	-	-	-	—	—	1067	773	—	-	-	-	—
12	Gdjr. Kr. Hansen, Vestergaard, Skive.	3	3	2	V	3200	2600	2500	3320	2	1	1	VII
13	Lærer Hansen, Vester Hornum, Løgstør.	3	2	2	VI	2284	1500	1768	2868	2	2	2	VI
14	Propr. Jensen, Thestrupgaard, Hobro.	-	-	-	—	1296	598	670	1197	sexr. Byg			
15	Møller Hansen, Hvam, Hobro.	3	3	3	V	—	2240	1951	—	2	1	1	VII

*) Prentice Byg. **) Lerchenborg Byg.

Dyrkningsforsøg b.

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

Nr.	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg				
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse
						Halm	Korn	Korn	Halm				
						Pd.	Pd.	Pd.	Pd.				
16	Lærer Gundesen, Uldbjerg, Viborg.	3	4	3	IV	3404	1780	2320	3632	sexr. Byg			
17	Gdjr. P. Laursen, Buddum, Hadsund.	3	2	1	VI	—	1635	1908	—	sexr. Byg			
18	Hmd. K. J. Vildrik, Veierslev, Laurberg.	1	2	1	VII	3767	1863	1741	3322	1	2	1	VII
19	Gdjr. P. Sørensen. Randersgaard, Leerbjerg.	3	3	3	V	4569	2809	2650	4442	2	2	2	VI
20	Gdjr. J. Jensen, Søften, Hinnerup.	2	3	2	VI	3830	2477	2592	3981	2	2	2	VI
21	Gdjr. L. M. Matthiesen, Sporup, Hammel.	2	3	1	VI	3139	1794	2233	3490	2	2	1	VI
22	Parcellist J. Pedersen, Aidt Mark, Hammel.					2722	2675	2862	3150				
23	Gdjr. P. Udsen Christensen Rodskov, Løgten.	4	3	4	IV	3556	2744	2660	4292	3	1	1	VI
24	Gdjr. Sørensen, Tved, Rønde.	4	3	4	IV	2964	2560	2564	3036	4	3	3	IV
25	Gdjr. A. Frederiksen, Skovgaarde, Ebeltoft.					2400	1640	1600	2200				
26	Gdjr. N. P. Hansen, Skovgaarde, Ebeltoft.					2200	2532	2432	2100				
27	Gdjr. C. Nielsen, Skovgaarde, Ebeltoft.	4	3	3	IV	3648	2880	2520	3120	3	3	3	V
28	Gdjr. S. Nielsen, Bale, Mørke.	3	3	3	V	3808	2511	2333	3733	2	2	2	VI
29	Gdjr. Thøger Rasmussen, Randlev, Odder.	3	3	4	IV	—	3119	3142	—	2	3	3	V
	Gdjr. Jens Rasmuss[illegible]un. Hvolbek, Skanderb[illegible]rg.	3	3	3	V	2251	2173	2112	2251	2	2	2	VI

Dyrkningsforsøg b.

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

Nr.	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg				
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse
						Halm	Korn	Korn	Halm				
						Pd.	Pd.	Pd.	Pd				
31	Gdjr. R. Rasmussen, Fruring, Skanderborg.	2	3	3	V	1995	782	615	1753	2	3	2	VI
32	Propr. P. Winther, Stillinggrd., Skanderborg.	3	3	3	V	2211	2755	2432	2092	3	2	2	VI
33	Propr. V. Colding, Cathrinelund, Hovedgaard.	2	2	2	VI	2005	2309	2205	2161	2	2	1	VI
34	A. Winthers Enke, Tolstrup, Tvingstrup.	2	2	2	VI	—	2212	2804	—	2	2	1	VI
35	Gdjr. K. Kristiansen, Bigum, Horsens.	2	3	3	V	6400	2934	1320	3840	3	3	3	V
36	Gdjr. Lars Chr. Nielsen, Horsens.	2	3	2	VI	2310	1676	1107	2030	2	2	2	VI
37	Lærer Hørlyk, Vrigsted, Barrit.	2	3	2	VI	2690	1956	1712	2201	2	2	1	VI
38	Gdjr. P. Nielsen Asbeck, Gjern, Silkeborg.	3	3	4	IV	3061	2134	2246	3558	3	2	2	VI
39	Gdjr. R. Buhl, Nisset, Silkeborg.	3	3	3	V	3350	2350	2000	2400	3	2	2	VI
40	Gdjr. E. Christensen, Holm, Silkeborg.	3	4	3	IV	1920	1472	1300	1520	2	3	3	V
41	Jordbr. P. Pedersen, Tostruplund, Moselund.	2	3	2	VI	1900	1092	1200	1560	sexr. Byg			
42	Lærer J. P. Aaboe, Engesvang, Moselund.	1	1	1	VII	6400	1600	957	2700	sexr. Byg			
43	Gdjr. P. Alsted, Gl. Breil, Ikast,	2	3	3	V	850	477	324	382	sexr. Byg			
44	Gdjr. Anders Østergaard, Egebek, Herning.	1	1	1	VII	1758	817	941	1540	sexr. Byg			
45	Gdjr. A. Østergaard, Herning.	-	-	-	—	—	3200	2584	—				

Dyrkningsforsøg b.

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

Nr	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg			
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse
						Halm	Korn	Korn	Halm				
						Pd.	Pd.	Pd	Pd.				
46	Jordbr. Mads Sørensen, Finderup, Skjern.	1	3	2	VI	825	464	368	515	Blandsæd			
47	Gdjr. Jørgensen, Nr. Snede.	2	3	3	V	4969	1513	1589	5087	1	2	1	VII
48	Gdjr. Karl M. Hansen, Gjesing, Guldager.	3	2	2	VI	2718	1853	1071	2224	sexr. Byg			
49	Jordbr. P. Chr. Schultz, Jyllerup, Varde.	2	3	2	VI	2935	1528	1931	2895	sexr. Byg			
50	Etatsraad Chr. Eckardt, Ørumgaard, Daugaard.	4	3	4	IV	—	3978	4701	—	4	4	4	III*
51	Propr. L. H. Friis. Strømholtgaard, Kolding.	3	3	3	V	2476	3140	3280	2508	3	3	3	V
52	Jordbr. Chr. Hasselriis, Refsgaard, Kolding.	3	3	3	V	2240	1406	1866	3360	3	2	3	V
53	Forp. Jung, Egtvedgaard, Kolding.	3	2	3	V	3518	2156	1946	3298	2	1	1	VII
54	Boelsmd. Hans Jensen, Uby, Kallundborg.	-	-	-	—	4704	3808	3276	3400	-	-	-	*)
55	Hmd. Jens Andersen, Ubberupgaard, Kallundborg.	3	4	4	IV	2400	2800	2600	—	2	4	3	V*)
56	Lærer Nielsen, Alleshauge, Svebølle.	-	-	-	—	—	564 Neg.	558 Neg.	—	-	-	-	—
57	Gdjr. Jens P. Petersen, Sandby, Mørkøv.	3	3	4	IV	3351	3224	2758	2885	3	4	4	IV
58	Husejer J. Jørgensen, Tvede, Mørkøv.	3	4	3	IV	1571	1018	1200	1833	3	4	3	IV
59	Gdjr. L. Chr. Bentzen, Ny Hagested, Holbæk.	3	4	3	IV	3681	2588	2006	3066	3	4	3	IV
60	Gdjr. C. Mortensen, Baarup, Tølløse.	4	4	4	III	2176	2549	2477	2060	3	4	4	IV

*) Chevalierbyg.

Dyrkningsforsøg b.

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

Nr.	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg				
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse
						Halm	Korn	Korn	Halm				
						Pd	Pd.	Pd.	Pd.				
51	H. H. T.	4	3	3	IV	2520	2680	2604	2440	3	3	3	V
52	Sognefoged Jørgen Andersen, Gundsømagle, Ølstykke.	4	4	4	III	3044	2328	2402	2924	4	4	4	III
53	Gdjr. H. Jensen, Avderød, Frederiksværk.	4	3	4	IV	—	2900	2500	—	4	2	2	V
54	Gdjr. J. P. Jørgensen, Kassemose, Frederiksværk	3	4	3	IV	2553	1853	1853	2553	3	3	3	V*)
55	Forp. J. Hansen, Rungstedlund, Rungsted.	4	3	4	IV	2700	2400	2364	2652	2	3	2	VI*)
56	Gdjr. Jørg. Svendsen, Staunsholt Overdrev, Birkerød.	3	3	3	V	2692	2034	1994	2672	3	3	3	V
57	Parcelist Joh. Hansen, Ebberholtsvang, Hillerød.	3	4	3	IV	4532	2972	2916	4180	3	3	3	V
58	Parcel. Rasmus Nielsen, Fredbo, Græsted.	4	3	4	IV	3200	2496	2496	3000	3	3	4	IV
59	Hillerød.	1	3	2	VI	4151	2430	2217	4085	2	2	1	VI
60	L. P. P., Græsted.	3	3	3	V	—	1427	1773	—	3	3	3	V
61	Gdjr. J. Hansens Enke, Strøby, Klippinge.	4	4	4	III	2339	2047	2222	2047	4	4	4	III
62	Hmd. O. Christoffersen, Rode, Haslev.	2	3	3	V	—	2144	2166	—	3	2	3	V
63	Skovfoged H. Iversen, Harrested Skov, Vallensved, Nestved.	3	4	3	IV	4711	3126	2792	3669	4	3	4	IV
64	Propr. Carlsen, Vindsminde, Nestved.	2	4	3	V	2400	1820	1548	2000	3	3	3	V*)
65	Gmd. H. Hansen, Taageby, Præstø.	4	3	3	IV	3696	2436	2308	3861	3	4	3	IV
66	Smed J. Simonsen, Rødstofte, Vordingborg.	3	2	3	V	2948	2416	2336	2948	3	4	4	IV

*) Chevalierbyg.

Dyrkningsforsøg b.

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

Nr.	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg				
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld. Halm	Udbytte pr. Td. Ld. Korn	Udbytte pr. Td. Ld. Korn	Udbytte pr. Td. Ld. Halm	Form	Farve	Kvalitet	
						Pd.	Pd.	Pd.	Pd.				
77	Gdjr. Buchwald, Bjerup, Slagelse.	4	4	4	III	4372	3100	2968	4168	3	4	3	I
78	Bmd. L. Pedersen, Forlev Mark, Slagelse,	3	3	3	V	3410	2377	2792	4188	2	3	3	V
79	Lærer Rasmussen, Gjørlev, Phillipsdal.	4	4	4	III	1600	2000	2000	1600	4	4	5	II
80	Propr. Søren Jensen, Damsgaard, Sorø.	4	3	4	IV	—	2259	2448	—	4	3	4	IV
81	Gartner L. P. Andersen, Neble Mark, Korsør.	1	2	2	VI	5090	2068	1273	2705	2	2	2	V
82	Hmd. Rasm. Christensen, Langaa, Nyborg.	3	4	4	IV	1866	2175	1985	1712	2	2	3	V
83	Gdjr. R. Hansen, Rosilde Mark, Nyborg.	3	4	3	IV	2028	2192	1924	2308	3	3	3	V
84	Forv. Johannsen, Lykkesholm, Svendborg.	3	3	3	V	—	3500	3200	—	3	3	3	V
85	Gdjr. Karl Chr. Hansen, Refsvindinge, Ørbæk.	3	4	4	IV	3437	2062	1838	2500	4	2	3	V
86	Gdjr. H. Chr. Pedersen, Eskildslund, Svendborg.	3	4	4	IV	—	2222	2361	—	3	4	4	IV
87	Gdjr. S. Ebbesen, Kjertinge, Kjerteminde.	4	5	5	III	3788	2074	1914	3510	4	4	5	I
88	Gdjr. A. Madsen, Hjallese, Odense.	3	3	3	V	4401	3083	3651	4259	3	3	3	V
89	Væver F. C. Jørgensen, Fjederløkken, Bogense.					4666	4200	3570	3733				
90	Jordbr. P. Mortensen, Tranderup Mark, Kværndrup.	3	3	3	V	3000	2344	2080	2500	2	3	3	V
91	Propr, K. Hansen, Landmaalergaard, Skaarup, Svendborg.	3	3	4	IV	1856	2600	2540	1808	3	3	3	V

*) Chevalierbyg.

Dyrkningsforsøg b.

(Lerchenborgbyg, tilsendt i Foraaret 1888).

	Avlssted	Maltbygudvalgets Lerchenborgbyg						Det lokale Byg				
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Udbytte pr. Td. Td.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse
						Halm	Korn	Korn	Halm				
						Pd.	Po.	Pd.	Pd.				
2	Gdjr. P. Jørgensen, Gjedser.	5	4	5	III	2200	1924	1916	1912	4	3	4	IV
3	Gdjr. P. Larsen, Herritslev, Nysted.	3	4	3	IV	3907	2028	1913	3409	3	3	3	V
4	Lærer N. Kirkegaard, Herritslev, Nysted.	4	4	4	III	2560	1840	2120	2440	2	3	3	V
5	Gdjr. L. Jørgensen, Herritslev, Nysted.	4	4	3	IV	1635	1958	2112	1742	3	3	3	V
6	Gdjr. H. Mortensen, Rødby Mark.	3	4	4	IV	4431	3505	3387	4136	3	3	3	V*)
7	Hmd. R. Jensen, Ø. Skjørringe, Ryde.	3	3	3	V	2612	1945	1974	2742	3	3	3	V
8	Gdjr. R. Sørensen, Vejleby, Ryde.	4	4	4	III	2280	2120	2080	1920	3	4	4	IV
9	Hmd. N. Larsen, Aageby, Søllested.	4	3	4	IV	—	3651	3150	—	4	3	4	IV
0	Lærer J. With, Abed Skole, Søllested.	4	3	3	IV	3818	2497	2177	3441	4	3	3	IV
1	Gdjr. T. V. Hansen, Vindeby Hedegaard, Nakskov.	4	4	5	III	2712	2568	2396	2924	4	4	4	III*)
2	Propr. A. Sode, Loftsgaard, Rønne.	4	3	4	IV	—	3200	3400	—	4	3	3	IV
3	Gdjr. J. P. Jensen, Sjørinelund, Silkeborg.	2	2	2	VI	1248	1340	880	948	1	1	1	VII
4	Gdjr. Chr. Skiærbæk Nielsen, Troldhede.	-	-	-	—	8384	3496	2880	7920	-	-	-	—
5	Gæstgiver S. Sørensen, Hørring, Skanderborg.	3	3	3	V	5760	1720	2040	7040	3	2	2	VI
6	Gdjr. Jacob Hansen, Forsinge, Kallundborg.	3	3	3	V	—	3040	3128	—	4	3	4	IV*)

*) Chevalierbyg.

Dyrkningsforsøg c.

omfattende 4 Maltbygvarieteter.

Nr.	Avlssted	Prentice Byg						Halletts Byg						Lerchenborg Byg						Steensgaards Byg					
		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.		Form	Farve	Kvalitet	Klasse	Udbytte pr. Td. Ld.	
						Halm	Kjærne					Halm	Kjærne					Halm	Kjærne					Halm	Kjærne
						Pd.	Pd.					Pd.	Pd.					Pd.	Pd.					Pd.	Pd.
1	Ingeniør W. Werner, Wilhelmsborg, Thisted	1	2	1	VII	4560	1560	1	2	2	VI	4180	1820	2	2	2	VI	4220	1900	2	2	2	VI	3660	1812
2	Kammerherre Skeel, Birkelse, Aabybro	3	2	3	V	3840	1760	3	3	3	V	4800	2400	3	3	3	V	4600	2200	3	3	3	V	4800	1804
3	Propr. N. Chr. Sørensen, Hvorupkjær, N. Sundby	3	2	2	VI	2780	2364	3	2	3	V	2780	2100	3	2	3	V	3336	2224	3	2	3	V	2980	1824
		2	2	2	VI	(3180	1568 *)																		
4	J. P. Hals.	2	2	2	VI	4000	1100	1	2	2	VI	4600	1200	2	2	2	VI	3840	1000	-	-	-	—	3900	1080
5	Propr. N. Hansen, Beatesminde, Aalborg	3	2	2	VI	2231	1658	3	2	3	V	2396	1811	3	2	3	V	2278	1854	3	2	2	VI	2200	1654
6	Propr. O. Foss, Skjellerup, Hobro	3	2	2	VI	2260	1328	3	2	3	V	2184	1560	3	2	3	V	1684	1352	3	3	3	V	3190	1750
7	Sognepr. Johannes Fog, Øls, Hobro	3	2	3	V	1997	1519	3	3	4	IV	2164	1578	3	2	3	V	2664	1393	3	3	3	V	1961	1555
8	Propr. N. Kjeldsen, Hadsund	2	2	2	VI	—	2940	2	2	2	VI	—	3080	1	2	1	VII	—	2880	2	3	2	VI	—	3120
9	Lærer A. Jørgensen, Kastbjerg Skole, Grenaa	2	3	2	VI	2655	1659	2	3	3	V	3826	1705	-	-	-	—	—	—	2	3	2	VI	3245	1567
10	Propr. Petersen, Donsberg, Kjellerup.	3	2	3	V	1038	3554	3	3	3	V	9690	4620	2	2	2	VI	10310	4247	2	2	2	VI	9240	4822
11	Prop. N. Jensen, Nyrup, Nibe.	3	3	3	V	1626	1468	-	-	-	—	—	—	3	2	3	V	—	—	-	-	-	—	1544	1465
12	Propr. C. Hansen, Østerlund, Hjarup, Kolding.	4	2	3	V	3330	1894	4	3	4	IV	3280	1914	4	3	3	IV	2991	1396	4	3	4	IV	3190	1695
13	Pastor L. Nissen,																								

15	Forp Fonnesbech-Wulff, Vesterbygd., Svebølle.	3	3	4	IV	3008	2832	3	4	3	IV	3232	2768	3	4	3	IV	2392	2608	3	3	3	V	3040	2640
		4	4	4	III	2548	2648 [2]																		
						2568	3016 [3]																		
		4	4	3	IV	2276	2424 [4]																		
						2592	2608 [5]																		
						2970	3411 [6]																		
16	Gdjr. C. C. Olsen, Nørre Vallingerød, Tølløse.	3	3	3	V	3440	2080	3	3	3	V	4080	2400	2	3	2	VI	3792	1688	3	3	3	V	3520	2160
		3	3	2	V	4540	2640 [7]																		
17	Landbrugskand. Iversen, Ydinggaard, Roskilde.	4	3	3	IV	5228	3468	4	3	4	IV	4812	3256	4	3	4	IV	5496	3128	4	3	3	IV	4272	3408
18	Maaløv.	4	3	3	IV	2856	2132	4	4	3	IV	2648	2156	4	4	3	IV	2756	2272	4	4	3	IV	2864	2080
19	Gdjr. Hans Andersen, Tjæreby, Korsør.	5	3	4	III	4250	2886	4	4	4	III	3124	2304	4	4	4	III	2906	2405	4	4	5	III	4327	3026
20	Propr. L. J. Poulsen, Bro, Bogense.	4	4	4	III	5664	2360	4	4	5	III	6752	2600	4	4	4	III	5968	2400	4	4	4	III	6064	2456
21	Forp. O. Langkilde, Christianslund, Bogense.	5	3	5	III	3800	3000	5	4	5	III	4200	3400	5	4	5	III	4092	3348	5	4	5	III	4112	3248
		6	4	5	III	4520	3560 [8]																		
22	Propr. A. Knudsen, Dyrupgaard, Holmstrup.	4	3	4	IV	4144	2860	4	4	4	III	4108	2344	3	4	4	IV	3928	2632	4	4	4	III	2952	2344
23	Aarup.	4	3	3	IV	3170	2462	4	3	4	IV	3142	2199	4	3	4	IV	3180	2592	4	3	3	IV	3476	2349
24	Propr. Zahrtmann, Ulriksdal, Orehoved.	5	3	4	III	—	2453	5	4	4	III	—	2407	5	3	4	III	—	2440	4	3	4	IV	—	2928
25	Gdjr. Bendt Rasmussen, Ø. Tiersted, Rødby.	4	3	3	IV	3156	2525	4	4	4	III	2189	2367	4	3	3	IV	2196	2051	4	4	3	IV	2882	2367
26	Propr. D. Rasmussen, Oldenbjerggaard, Rudkjøbing.	4	3	3	IV	3246	2752	3	4	4	IV	4359	2811	4	3	3	IV	2696	2488	4	4	3	IV	2831	2397
27	Gdjr. Jørgen Rasmussen, Østerby, Feiø.	4	3	4	IV	3200	2370	4	5	5	III	2840	2112	4	3	4	IV	2400	2152	4	3	4	IV	2720	2284

[1]) Chevalierbyg af Hvorupkjærs egen Avl. [2]) Vesterbygaards Byg. [3]) Prenticebyg fra Rolykkegaard. [4]) Lerchenborg Byg. anskaffet 1887. [5]) Halletts Byg fra Konsulent P. Nielsen, Tystofte. [6]) Prenticebyg fra samme. [7]) Alm. Landbyg. [8]) Gaardens eget Byg,

d. Forsøgene paa Strandegaard, Faxe.

Det Areal, hvorpaa det her omhandlede Forsøg er udført, har jevn sydlig Heldning, er af lermuldet Beskaffenhed, i god Gødningskraft og beliggende ca. 1/4 Mil fra Havet. Forfrugten for Bygget var Rodfrugter, hvortil gødet. Til Bygget er ingen Gødning anvendt. Hele Forsøgsarealet var 2 Tdr. Ld. De enkelte Forsøgsparceller vare paa 200 □ Al. Alt Bygget var radsaaet. Hvor en Saamængde af 10 og 12 Skpr. pr. Td. Ld. anvendtes, var Afstanden mellem Rækkerne 4½", medens denne iøvrigt var 6". De enkelte Forsøgsstykker stødte umiddelbart op til hinanden. Skjellene vare gjorte kjendelige ved en Stribe Rajgræs, saaet midt i den normale, henholdsvis 4½ og 6" brede Jordstrimmel mellem Yderrækkerne af to Naboforsøgsstykker. Alle Bygprøverne høstedes paa Fuldmodenhedsstadiet, opbandtes strax efter Mejning og stilledes i fast Langhob.

Saadato		18. April	27. April						4. Maj	11. Maj						18. Maj	25 Mai	1 Gjennem-snit	16jmsn. af de Saaninger, der omf. alle 6 Var.
Saamængde pr. Td. Ld.		8 Skpr.	2 Skpr.	4 Skpr.	6 Skpr.	8 Skpr.	10 Skpr.	12 Skpr.	8 Skpr.	2 Skpr.	4 Skpr.	6 Skpr.	8 Skpr.	10 Skpr.	12 Skpr.	8 Skpr.	8 Skpr.		
		Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.
Udbytte pr. Td. Ld. af	Prentice Byg Korn	2947	3101	3395	3213	3374	3087	3374	3689	3549	3829	3744	3766	3808	3801	3738	3255	3479	3462
	Prentice Byg Halm	6083	5075	5138	5320	5089	5299	5229	5635	5761	5411	5656	5334	5152	5019	5082	5985	5392	5535
	Halletts Byg Korn	3164	3045	2940	2954	2870	2800	3101	2982	3255	2884	3101	3199	3185	3192	2968	2590	3014	2962
	Halletts Byg Halm	5376	4921	4676	5292	5026	4956	4515	4956	5005	4956	5159	4991	4725	4928	5362	5110	4997	5137
	Lerchenborg Byg Korn	3150	3346	2849	2880	3003	3059	2723	2630	3339	3262	2947	3577	3521	3640	3101	2849	3117	3052
	Lerchenborg Byg Halm	5600	5495	5110	5040	5110	4851	4942	6475	4774	4956	4977	5313	5369	5250	6349	5131	5296	5663
	Steensgaards Byg Korn	3290	2765	2499	2394	2499	2632	2695	2686	3402	3584	3612	3423	3388	3521	3276	3010	3042	3031
	Steensgaards Byg Halm	4900	5950	5439	5479	5229	5047	5040	6349	6048	5866	5488	5677	5292	5439	5334	5040	5476	5422
	Skotsk Byg Korn	2877	„	„	„	2947	„	„	3178	„	„	„	3437	„	„	2996	2779	„	3036
	Skotsk Byg Halm	5341	„	„	„	4963	„	„	4900	„	„	„	4676	„	„	5404	4711	„	4999
	Saale Byg Korn	2653	„	„	„	2800	„	„	3108	„	„	„	3724	„	„	3395	2835	„	3086
	Saale Byg Halm	5663	„	„	„	5766	„	„	4760	„	„	„	5250	„	„	5355	4935	„	5288
Gjennemsnit af de 4 førstn. Var. Udb.	Korn	3138	3064	2921	2860	2936	2895	2973	2997	3386	3390	3351	3491	3476	3538	3271	2926	„	„
	Halm	5490	5360	5091	5283	5113	5038	4931	5854	5397	5297	5320	5329	5135	5159	5532	5316	„	„
Gjnmsnit af samtl. Varieteters Udb.	Korn	3014	„	„	„	2916	„	„	3046	„	„	„	3521	„	„	3246	2886	„	„
	Halm	5494	„	„	„	5197	„	„	5513	„	„	„	5207	„	„	5481	5152	„	„

d. Forsøgene paa Brattingsborg, Samsø.

Forsøgsarealet paa Brattingsborg er omtrent horizontalt, af lermuldet Beskaffenhed med leret Undergrund, i god Gødningskraft og beliggende ca. $^1/_4$ Mil fra Havet. Iøvrigt have Forholdene for Forsøget været som foran meddelt om Forsøgene paa Strandegaard.

Saadato			23. April	30. April						7. Maj	14. Maj						21. Maj		I Gjennem-snit	I Gjnsn. af de Saaninger, der omf. alle 6 Var.
Saamængde pr. Td. Ld.			8 Skpr.	2 Skpr.	4 Skpr.	6 Skpr.	8 Skpr.	10 Skpr.	12 Skpr.	8 Skpr.	2 Skpr.	4 Skpr.	6 Skpr.	8 Skpr.	10 Skpr.	12 Skpr.	8 Skpr.	8 Skpr.		
			Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.
Udbytte pr. Td. Ld. af	Prentice Byg	Korn	3937	3413	3920	3990	3553	3763	3780	3710	3903	3780	4007	3657	3780	3990	3903	3447*	3843	3762
		Halm	6317	5653	5670	6195	6107	6177	6370	5513	5757	5600	5635	5180	5565	6230	6545	7437*	5950	6037
	Halletts Byg	Korn	3273	3815*	3255	3220	3395	3150	3360	3903*	2993	3220	3447	3377	3255	3220	3133	2433	3254	3295
		Halm	5967	6965*	5985	6143	5653	5477	5933	6563*	4795	5163	5355	5547	5845	5477	5127	4847	5574	5574
	Lerchenborg Byg	Korn	3587	3237	3430	3377	3605	3465	3185	3797*	3465	3325	3623	3377	3413	3395	3307	2730	3427	3469
		Halm	6265	5740	5915	5303	5670	5617	5300	6703*	5670	5355	5863	5250	5145	5145	5495	5845	5538	5670
	Steensgaards Byg	Korn	3378	4270*	3605	3413	3290	3727	3553	3203	3605	3640	3605	3745	3763	3413	3587	3027	3563	3500
		Halm	5775	7840*	6440	5933	6353	6510	5950	5443	5547	5460	5687	5845	5757	5407	5880	6265	5888	5963
	Skotsk Byg	Korn	3570	„	„	„	3710	„	„	3587	„	„	„	3535	„	„	3727	2573		3635
		Halm	5845	„	„	„	6195	„	„	5355	„	„	„	6317	„	„	5320	5530		5919
	Saale Byg	Korn	3413	„	„	„	3553	„	„	3325	„	„	„	3447	„	„	3623	2975*		3509
		Halm	5355	„	„	„	5127	„	„	5093	„	„	„	5337	„	„	5547	6405*		5342
Gjennemsnit af de 4 førstn. Var. Udb.		Korn	3544	„	3552	3500	3461	3526	3470	„	3491	3491	3671	3539	3553	3504	3482	„	„	„
		Halm	6081	„	6002	5894	5945	5945	5888	„	5442	5395	5635	5455	5578	5565	5762	„	„	„
Gjnmsnit af samtl. Variet. Udbytte.		Korn	3526	„	„	„	3518	„	„	„	„	„	„	3523	„	„	3546	„	„	„
		Halm	5921	„	„	„	5851	„	„	„	„	„	„	5579	„	„	5652	„	„	„

De med * forsynede Tal vedrøre Forsøgsarealer, der grænsede op til en 2 Al. bred Gang. Da Tallene som Følge heraf ikke kunne anses for normale, ere de, saavel som de Talrækker, hvori de findes, ikke medregnede ved Opgjørelsen af Gjennemsnitsresultaterne.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1887—88.

(fra 1. Oktbr. 1887 til 30. Septbr. 1888).

Af Cand. math. V. Willaume-Jantzen, Underbestyrer ved Meteorologisk Institut.

Oktober 1887 var kold med rigelig Nedbør og usædvanlig mange vestlige og nordlige Vinde, der ofte blæste med stormende Kuling. — Den første Uge af Oktober var temmelig mild med vestlige Vinde og smaa Regnbyger; Natten til d. 3. blev dog kold, for første Gang i dette Efteraar indtraf der Nattefrost i Jyllands Indre — paa Sjælland havde det allerede frosset i Nætterne til d. 25. og 26. September. — Den 8. sank Temperaturen betydeligt, og den paafølgende Nat bragte atter Frost i Indlandet; d. 8.—17. udgjorde nu en kold Periode med en indtil 6° for lav Temperatur og Nattefrost af og til. Vinden blæste hyppigst fra sydlige og vestlige Retninger og med stor Kulingsgrad, d. 10.—12. og d. 14.—15. endog som Storm med meget lavt Barometer; under disse Storme faldt der en stærk Regn, blandet med Sne, der d. 10.—15. gav 65 Millimeter i Nordjylland, 40—50 i den øvrige Del af Jylland, paa Fyen og Lolland-Falster, 35 Millimeter paa Sjælland og 25 paa Bornholm. — Efter d. 17. svingede Temperaturen kun faa Grader paa begge Sider af Normalen med Undtagelse af d. 25., hvis Middelvarme med nordlig Vind laa 6° under Normalen, hvilket vil sige, at den var lige saa lav som ved Juletid under normale

Forhold. Vinden holdt sig overvejende fra sydlige og vestlige Retninger, men en Drejning til Nord eller Øst frembragte strax kolde Nætter med Frost. Vejret var blæsende og temmelig regnfuldt, men det var i det Hele taget Smaabyger, der faldt, undtagen d. 23., da Øerne fik 10—30 Millimeter Regn, d. 24., da Bornholm fik 30 Millimeter, og d. 30. med 10—20 Millimeter over hele Landet. — Oktober blev $1^1/_4{}^\circ$ koldere end en 25-aarig Normal, saa at siden 1861 den østlige Del af Landet kun 3 Gange har havt en koldere Oktober, den vestlige Del derimod 7 Gange. Højest Varme var 17°, lavest Varme laa ved Kysterne omkring Frysepunktet — kun ganske faa Stationer derover — i det Indre af Landet var den $\div 4$—$\div 6^1/_2{}^\circ$. Frostnætternes Antal varierede efter Stedets Beliggenhed mellem 0 og 10—12 i Jylland og paa de større Øer; det højeste Antal paa de mindre Øer var 3. Landbohøjskolen ved Kjøbenhavn havde 5 Nætter med Frost, medens et Middel af 25 Aar kun giver 3. De vestlige og nordlige Vinde optraadte mere end dobbelt saa hyppigt som sædvanligt. Nedbøren var 40—60 Procent større end normalt i Nord- og Nordvestjylland, paa Fyen og Bornholm, 15—25 Procent for stor i Østjylland, det vestlige og sydlige Sjælland samt paa Lolland-Falster, medens den øvrige Del af Landet omtrent fik det normale Nedslag. Nedbørsdagenes Antal var omtrent normalt. Taage var sjælden. Tordenvejr optraadte paa 5 Dage, navnlig i Vestjylland og over Kattegattet.

November 1887 havde flest sydlige til østlige Vinde og var blæsende og regnfuld, medens dog det samlede Nedslag kun blev normalt. Middelvarmen var vel den sædvanlige, men Maaneden havde dog en stræng Kuldeperiode at opvise. — De første 9 Dage af November var med sydlige til østlige Vinde temmelig mild, navnlig d. 4.—7., hvis Middeltemperatur laa 2—3° over Normalen. Vejret var taaget og regnfuldt, d. 6. faldt der gjennem-

snitlig over hele Landet med Undtagelse af Bornholm 10 Millimeter, paa mange Steder 20—30 Millimeter Regn. — Efter nogle Dage med overvejende tørt Vejr og normal Varme, men dog svag Nattefrost, drejede Vinden til det nordlige Hjørne, og der indtraf en kortvarig, men i Forhold til Aarstiden haard Forvinter, d. 14.—16., med et betydeligt Snefald d. 16., der endog frembragte et Snedække af 2—3 Dages Varighed. Middeltemperaturen for de 3 nævnte Dage laa 6—7° under Normalen; Maximumsthermometret naaede næppe nok Frysepunktet, og Minimumsthermometret sank Natten til d. 16. ned til ÷10—÷12° i det Indre af Landet, hvilket maa kaldes en ualmindelig stræng Frost midt i November, at dømme efter Iagttagelser paa Landbohøjskolen, hvor Minimumsthermometret viste ÷10½°, saa at der i de foregaaende 27 Aar kun er indtruffen 9 Nætter i November med strængere Frost; heraf faldt de 2 i November 1876 og alle de andre 7, der tillige vare de koldeste, i 1884 under den lange Kuldeperiode, der varede fra d. 21. November til d. 2. December; den Gang naaede Kulden ved Landbohøjskolen ÷15¼°. — I Maanedens sidste Halvdel var Temperaturen snart nogle Grader over Normalen med sydlige til vestlige Vinde, snart lidt under Normalen med jævnlig men svag Nattefrost og nordlige til østlige Vinde der indtraf dog ingen særlig kolde Dage, medens paa den anden Side kun d. 26.—27. kunne kaldes særlig milde. Barometret stod lavt med blæsende Vejr uden nogen egentlig Storm og spredte Smaabyger næsten hver Dag; der mest faldt som Regn, af og til blandet med Sne d. 29. fik Øerne 10—20 Millimeter Regn. — November fik normal Middelvarme. Højest Varme var 12½°, lavest Varme var ved Kysterne ÷2—÷8°, i Indlandet ÷7—÷12½°. Frostnætternes Antal var betydelig mindre end normalt; det varierede mellem 3—8 ved Kysterne og paa de sydlige Øer og 14—18 paa de koldeste Indlandsstationer; Landbohøjskolen havde 7 Gange Nattefrost, medens det normale Antal er 12. Nedbøren var, naar hele Landet

betragtes under eet, lidt mindre end Normalen, men der var dog nogen Forskjel mellem de forskjellige Dele af Landet: Bornholm fik mest, nemlig 30 Procent for meget, derefter fik Præstø, Maribo og Thisted Amter 10 Procent mere end normalt og Hjørring Amt netop det normale Nedslag; den øvrige Del af Landet fik kun 80 Procent af Normalen. Nedbørsdagenes Antal var omtrent lige saa stort, som det plejer at være. Taage optraadte især d. 19.—21. Torden blev hørt paa 3 Dage, men Uvejret var hver Gang kun udbredt over mindre Strækninger af Landet.

December 1887 begyndte med en mild Periode med lavt Barometer og vestlige Vinde, men senere blev det meget koldt med nordlige Vinde. Nedbøren var omtrent normal, men faldt paa et stort Antal Dage, meget ofte som Sne. Vejret var meget blæsende. — Med sydlige til vestlige Vinde blev de første 23 Dage af December gjennemgaaende milde: navnlig var d. 1.—4. og d. 16.—17. meget milde for en Vintermaaned med en Middeltemperatur, der laa 5° over Normalen eller var lige saa høj som Slutningen af Oktober eller Midten af April under normale Forhold, medens de andre Dage i denne Periode i Regelen afveg lidt i positiv Retning fra Normalvarmen. Nattefrost blev, jo længere Maaneden skred frem, mere og mere almindelig, men Minimumsthermometret viste kun faa Grader under Frysepunktet. Barometret stod meget lavt, Vejret var ofte taaget, især d. 14.—16., og blæsende og blev endog stormende flere Gange i 1ste Tidøgn. Der faldt meget hyppig mindre Regn- og Snebyger d. 6.—17. og Sne alene d. 18.—22., saa at der dannede sig et Snedække i de første Dage af 3die Tidøgn. — Den 24. slog Vejret om: Vinden gik nordlig, og med nordlige til nordøstlige Vinde blev de sidste 8 Dage af December meget kolde, gjennemsnitlig 6° koldere end sædvanligt; Maximumsthermometret steg ikke op over Frysepunktet, det naaede endog paa de fleste Dage kun

÷ 5°, medens Minimumsthermometret sank dybere og dybere til de ret betydelige Kuldegrader ÷ 10° — ÷ 17°. Barometret var steget til sin normale Stand, det sneede lidt hver Dag over mindre Strækninger af Landet, men det samlede Nedslag beløb sig kun til faa Millimeter; imidlertid blev Snedækket vedligeholdt. — December blev ½° for kold. Højest Varme var 10½°, lavest Varme var ved Kysterne ÷ 7 — ÷ 11°, i Indlandet ÷ 11 — ÷ 17°. Frostnætternes Antal varierede mellem 9—12 paa Kysterne øg 24—26 paa de koldeste Stationer; Landbohøjskolen havde 19 Nætter med Frost, medens det normale Antal er 18. Nedbøren var omtrent normal i Nordjylland og paa de sydlige Øer; den øvrige Del af Landet fik gjennemsnitlig 20—30 Procent for meget. Den var fordelt paa mange Dage, ligesom Snedagenes Antal var temmelig stort. Torden blev hørt paa 2 Dage i Vestjylland.

Januar 1888 havde omtrent normal og meget ligelig Temperatur fra den ene Dag til den anden, meget højt Barometer og ringe Nedbør. — De 2 første Dage dannede en Fortsættelse af den Kuldeperiode, der var begyndt d. 24. December, med en 3—5° for lav Middelvarme, ret betydelig Nattefrost og smaa Snebyger hist og her. — Den 23.—27. svingede Temperaturen med variable Vinde paa begge Sider af Normalen med ringe Forandring fra Dag til Dag; dog blev d. 8.—11. og d. 24.—25. forholdsvis milde, nemlig 3—4° varmere end normalt, medens der ingen særlig kolde Dage indtraf. Vinteren meldte sig dog ved en i Reglen svag Nattefrost næsten hver Nat, saa snart som man fjærnede sig fra Kysterne. Den 7.—8. faldt der en god Regn paa 5—10 Millimeter over den største Del af Landet, som hurtigt tilintetgjorde det Snedække, der laa fra December; d. 9.—20. udgjorde en næsten fuldstændig tør Periode med ualmindelig høj Barometerstand og roligt Vejr; derefter faldt der atter en Del Regn, blandet med Sne d. 21.—27. Det var meget ofte

taaget Vejr i denne Periode. — I Slutningen af Januar gik Vinden nordlig, og Kulden fik atter Overtaget, saa at d. 28.—31. blev 6° koldere end normalt med temmelig stræng Frost hele Døgnet igjennem og overvejende tørt Vejr. — Januar blev $^1/_2$° for kold. Højest Varme var 8°, lavest Varme var ved Kysterne ÷ 5 — ÷ 9°, i det Indre af Landet ÷ 9 — ÷ $16^1/_2$°. Frostdagenes Antal laa imellem 17 og 28; ved Landbohøjskolen var det 25. medens et 25-aarigt Middel giver 21. Nedbøren udgjorde gjennemsnitlig for hele Landet 55 Procent af Normalen; Nordjylland, Sydfyen, Østsjælland, Lolland-Falster og Bornholm fik mest, men kun 70 Procent, den øvrige Del af Landet endog kun 40 Procent af Normalen. Den faldt paa temmelig faa Dage. Taage var stærkt udbredt og vedholdende d. 3.—11. og d. 21.—26. Torden blev ikke hørt.

Februar 1888 var meget kold med usædvanlig mange østlige og nordlige Vinde og rigelig Nedbør, der næsten udelukkende faldt som Sne. — Med nordlige Vinde fortsattes den Kuldeperiode, der var begyndt d. 28. Januar, ind i Februar med en 5° for lav Middeltemperatur, stærk Nattefrost og smaa Snebyger. — Allerede d. 3. var dog 5° varmere end den foregaaende Dag, saa at Normaltemperaturen blev naaet, og med vestlige Vinde holdt Varmen sig nu i den øvrige Del af det første Tidøgn omtrent ved den normale Stand, kun afbrudt af temmelig stræng Kulde d. 6. med nordlig Vind. Nattefrosten indfandt sig dog næsten hver Nat. Barometret stod meget uroligt, et stærkt Fald d. 4. frembragte stormende Kuling fra Nordvest. Der faldt Nedbør hver Dag over større eller mindre Dele af Landet, mest i Form af Sne, dog flere Gange som Regn. — I de to sidste Tidøgn blæste Vinden først fra sydlige, senere og navnlig i 3die Tidøgn udelukkende fra østlige Retninger; Temperaturen holdt sig stadig under Normalen, i Regelen dog kun 1—2°, d. 21. —24. 3—7°; Maximumsthermometret viste kun enkelte

Gange over Frysepunktet nogle Timer midt paa Dagen, medens Minimumsthermometret kun d. 24.—25. sank under ÷ 10° paa Indlandsstationerne. I hele det 2det Tidøgn blev Snefaldet ved, flere Gange som stærke Byger paa over 10 Millimeter i et Døgn; det 3die Tidøgn var derimod omtrent fuldstændig tørt, naar undtages d. 24.—25., der atter gav en Del Sne rundt om i Landet. — Februar blev $2^1/_4$° koldere end normalt med en Middeltemperatur paa ÷ 2°; blandt de 27 foregaaende Aar findes der 7 med en endnu koldere Februar, den koldeste indtraf i 1870 med en Middelvarme paa ÷ $4^1/_2$°. Højest Varme var $5^1/_2$°, lavest Varme var ved Kysterne ÷ 6 — ÷ 11°, i Indlandet ÷ 11 — ÷ 19°. Det frøs hver Nat undtagen paa Stationer tæt ved Kysterne, der havde 27—28 Nætter med Frost, kun Fanø nøjedes med 26; ved Landbohøjskolen frøs det hver Nat, hvilket siden 1861 kun er indtruffen i 1870 og 1886. Vinden blæste aldeles overvejende fra Øst og Nordøst, navnlig i 3die Tidøgn; tages hele Maaneden under eet, optraadte de østlige Vinde 3 Gange saa hyppigt som normalt. Nedbøren var 30—40 Procent for lille i Nordjylland, derimod 20—40 Procent for stor i den øvrige Del af Landet. Den var fordelt paa et stort Antal Dage og bestod mest af Sne; i Virkeligheden faldt der Sne et eller andet Sted i Landet hver Dag med Undtagelse af de allersidste Dage. Et Snedække laa paa mange Steder i de to sidste Tidøgn. Taage var hyppig i den første Halvdel af Maaneden. Torden blev hørt paa 2 Dage i Vestjylland.

Marts 1888 udmærkede sig ved, at alle de vigtigste klimatologiske Elementer afveg betydeligt fra de normale Værdier: Barometret stod usædvanlig lavt, Vinden blæste hyppigst fra østlige Retninger, Varmen var ualmindelig lav og Nedbøren meget stor. — Marts begyndte med variable, dog flest nordlige Vinde og en hurtig tiltagende Kulde, saa at d. 3.—5. fik en Middeltemperatur

paa ÷ 6½ — ÷ 12°, hvilket er 7—12½° lavere end normalt, en Kulde, der ikke er indtruffen i Marts i de sidste 27 Aar. Den 1. stod Barometret meget højt, men faldt til d. 2. 25—35 Millimeter med stormende Kuling fra Nord, men ikke megen Nedbør; derimod gav d. 4. en Del Sne rundt om i Landet. I Løbet af d. 6.—7. steg Temperaturen betydeligt med sydlige til vestlige Vinde og var den sidstnævnte Dag 12—13° højere end d. 5. med en dog kun ¼° for høj Middelvarme; derefter holdt Temperaturen sig tæt ved Frysepunktet Tidøgnet ud. Barometret stod lavt, Vejret var taaget, og der faldt en betydelig Nedbør, 20—30 Millimeter, mest som Sne, som dog af det blæsende Vejr blev forhindret i at danne noget almindeligt Snedække, men blev føget sammen paa alle Læsteder i vældige Driver. — Den 10. gik Vinden nordlig og østlig, og med næsten udelukkende østlige og nordøstlige Vinde, der som oftest blæste stærkt, fik d. 11.—19. en Middeltemperatur, der laa 8° under den normale. Barometret steg efterhaanden samtidig med, at der faldt mindre og mindre Snebyger, men dog gik der ikke en eneste Dag hen, uden at der faldt lidt Sne hist og her. — I det sidste Tidøgn blev Vinden overvejende sydlig til østlig, Vejret blev som en Følge heraf mildere, men Temperaturen laa dog stadig lavere end normalt, gjennemsnitlig 1—2° med ringe Forandringer fra Dag til Dag. Den fremrykkede Aarstid gjorde imidlertid sin Virkning gjældende derved, at Maximumsthermometret næsten hver Dag viste nogle Grader over Frysepunktet; paa den anden Side frøs det lidt hver Nat i Indlandet, medens Kysterne havde enkelte frostfri Nætter i de sidste Døgn. Taage optraadte hyppigt, Vinden blæste med meget ringe Styrke, uagtet Barometret i den sidste Uge stod usædvanlig lavt; derimod faldt der en Del Regn og Sne fra d. 23. over hele Landet. — Marts blev 4½° for kold med en Middelvarme af ÷ 3°, hvilket er den laveste i de 27 sidste Aar. Ifølge Observationer i Kjøbenhavn siden dette Aar-

hundredes Begyndelse findes der kun 2 Aar med en koldere Marts, nemlig 1845 og 1853, med en Middeltemperatur i Marts paa henholdsvis $\div 5^1/_4{}^0$ og $3^1/_4{}^0$. Højest Varme var 11^0; det var dog kun paa enkelte Stationer, navnlig paa de sydlige Øer, at Maximumsthermometret en enkelt Dag sidst i Maaneden naaede saa højt op som til 9—11^0, som Regel var den højeste Temperatur kun 3—7^0. Lavest Varme var ved Kysterne $\div 10$—$\div 15^0$, i Indlandet $\div 15$—$\div 27^0$, hvilket maa kaldes ualmindeligt for en Vintermaaned, end sige for Marts; til Sammenligning kan anføres, at de hidtil lavest maalte Temperaturer paa det meteorologiske Instituts Stationer har været $\div 25^0$ i Februar 1871 ved Landbohøjskolen og $\div 25^1/_2{}^0$ i Januar 1881 ved Søndersted, vest for Holbæk; iaar havde den sidstnævnte Station den absolut laveste Varmegrad, $\div 27^0$. Indskrænke vi Sammenligningen til Landbohøjskolen alene, hvor der er observeret et Minimumsthermometer siden 1861, faa vi ikke alene, at de laveste Temperaturer, $\div 16$—$\div 18^1/_2{}^0$, der indtraf i Nætterne d. 3.—5. Marts iaar, ikke ere naaede før i Marts (efter dem følge alt i alt 2 Nætter med $\div 15^0$ og $\div 15^1/_2{}^0$), men det er endog sjældent, at saa kolde Nætter haves i vore koldeste Maaneder, Januar og Februar; thi siden 1861 findes der kun 4 Nætter med en lige saa stræng eller strængere Frost; de indtraf alle i den meget kolde Vinter 1870—71, da Natten til d. 1. Januar havde $\div 18^1/_2{}^0$ og Nætterne til d. 11.—13. Februar $\div 20$—$\div 25^0$. I den senere Kuldeperiode sank Minimumsthermometret d. 14.—19. ved Landbohøjskolen til $\div 10$—$\div 14^0$, medens Dagtemperaturen højest var $\div 5^0$, hvilket ogsaa maa kaldes en ualmindelig stræng Frost over Midten af Marts. Antallet af Dage med Frost varierede mellem 25 og 31, ved Landbohøjskolen var det 28, medens det normale Antal er 20, og af disse 28 Frostdage var der 9 med mere end 10 Graders Frost, medens der gjennemsnitlig kun findes 1. Barometret stod ca. 6 Millimeter lavere end normalt, hvilket kun er overgaaet 2 Gange i 27 Aar. De østlige

Vinde blæste dobbelt saa hyppigt, som de pleje. Nedslaget overgik Normalen over hele Landet, i Nordjylland og paa Bornholm med 20—40 Procent, i Vestjylland og Vejle Amter, paa Samsø samt i Nordsjælland og Præstø Amt med 60—80 Procent, medens den øvrige Del af Landet fik dobbelt saa meget som normalt, Fyen endog $2^1/_2$ Gange det normale Nedslag. Tages hele Landet under eet, udgjorde Nedbøren 62 Millimeter eller 72 Procent for meget, saa at der blandt de sidste 27 Aar kun findes 2 med en fugtigere Marts, nemlig 1872 og 76 med 69 og 83 Millimeter, medens dog Marts 1861 og 68 komme meget nær efter med 59 og 60 Millimeter. Nedbørsdagenes Antal var betydelig større end sædvanligt, navnlig faldt der som Gjennemsnit for alle Stationerne Sne hver anden Dag, men i det Hele taget er der noteret Sne et eller andet Sted i Landet hver eneste Dag. Taage optraadte navnlig d. 6.—10. og i det sidste Tidøgn. Torden blev ikke hørt.

April 1888 var ualmindelig kold med overvejende østlige Vinde og rigelig Nedbør; derimod var Vejret meget roligt. — April bragte ikke det med saa megen Længsel imødesete Foraar med sig: i de 2 første Uger holdt Vinden sig aldeles overvejende i det nordlige og østlige Hjørne, Temperaturen var følgelig stadig betydeligt lavere end normalt, gjennemsnitlig 4—5°, med en i Forhold til Aarstiden ofte stræng Nattefrost; om Dagen steg Thermometret dog som oftest 3—5° over Frysepunktet; Vejret var ualmindeligt roligt, men Sne i større eller mindre Mængde hørte til Dagens Orden snart over den ene, snart over den anden Del af Landet. — Den paafølgende Uge, d. 15.—21., havde endelig atter normal Temperatur med saa godt som frostfri Nætter, sydlige til østlige Vinde, mindre Regnbyger af og til og taaget Vejr. — Derefter gik Vinden atter østlig og nordøstlig i Slutningen af Maaneden, saa at d. 22.—27. blev 4—5° koldere end

sædvanligt med let Nattefrost paa Indlandsstationerne. Der faldt jævnlig Regnbyger, ofte blandet med Sne, især d. 22.—24. Først den allersidste Dag i Maaneden havde atter normal Temperatur. — April blev 3° koldere end normalt med en Middelvarme paa $2^3/_4$°; den bliver saaledes den koldeste siden 1861, og føre vi for Kjøbenhavns Vedkommende Sammenligningen tilbage til dette Aarhundredes Begyndelse, viser det sig, at der kun findes 4 Aar med en koldere April, der alle falde før 1840, den koldeste var April 1839 med en Middelvarme paa 2°, altsaa $^3/_4$° koldere end iaar. Det er sjældent, at de varmeste Dage i April, saaledes som Tilfældet var iaar, kun naa en Middeltemperatur paa $8^1/_2$°. Højest Varme var 17°, men denne Temperatur blev kun naaet paa en enkelt Dag. Lavest Varme var ved Kysterne ÷ 3 — ÷ 5°, i Indlandet ÷ 5 — ÷ 13°, hvilket maa kaldes en meget stræng Frost, eftersom Landbohøjskolens laveste Varme, ÷ 6°, kun er 1° højere end den strængeste Frost paa denne Station i April siden 1861. Vinden blæste dobbelt saa hyppigt fra østlige Retninger, som den plejer, men som sagt optraadte Vindene i det Hele taget med usædvanlig ringe Styrke og blev aldrig stormende. Nedbøren var omtrent dobbelt saa stor som normalt paa Fyen, 40 60 Procent for stor i den sydlige Halvdel af Jylland, i Vestjylland samt paa Lolland-Falster, medens den øvrige Del af Landet omtrent fik det normale Nedslag, Thisted og Kjøbenhavns Amter dog kun 70 Procent deraf. Den var fordelt paa mange Dage uden længere Ophold, navnlig var Snedagenes Antal meget stort. Der dannede sig dog ikke noget varigt Snedække, Dagvarmen smeltede hver Gang hurtigt den faldne Sne. Taage var især stærkt udbredt i Midten af Maaneden. Tordenvejr optraadte paa 6 Dage, navnlig var Uvejrene d. 10.—20. udbredt over den største Del af Landet.

Maj 1888 havde usædvanlig mange vestlige Vinde, normal Varme, men dog mange kolde Dage og temmelig ringe Nedbør. — Maj begyndte med 1 varm Dag, 4—5° over Normalen, østlige til sydlige Vinde og stærk Nedbør i Form af Regn over Øerne, der fik 10—20 Millimeter, medens Jylland kun fik 5 Millimeter. — Derefter blev Vejret køligt i de næste 2 Uger med vedholdende vestlige til nordlige Vinde, der d. 8.—9. bleve stormende; navnlig var Middelvarmen for d. 11.—15. 2—3° lavere end sædvanligt, Nætterne vare meget kolde, af og til indtraf der endog let Frost. Vejret var forøvrigt taaget og regnfuldt, Bygerne vare dog smaa og bestod af Regn, af og til blandet med lidt Sne. — Den 16. steg Temperaturen med Vindens Drejning til Sydøst op over Normalen, og med Vinde mellem Syd og Øst udgjorde d. 16—20 Maanedens eneste varmePeriode; særlig maa nævnes, at d. 18.—19. med en Middeltemperatur, der laa henholdsvis 7° og 10° højere end normalt, høre til de varmeste Dage, der er iagttaget i Maj i de sidste 27 Aar. Hver Dag i denne korte Varmeperiode bragte stærkt udbredte Tordenvejr, der dog kun d. 16. gav 5—10 Millimeter Regn over hele Landet, medens der paa de andre Dage kun faldt Smaabyger over Jylland. — Varmen holdt sig dog endnu i de første 4 Dage af det sidste Tidøgn lidt over Normalen, men den sidste Uge i Maaneden blev atter meget kold med overvejende nordlige til vestlige Vinde, især faldt Temperaturen d. 27.—29. til Stande, der laa 3—4° under Normalen og saaledes vilde have passet bedre for Begyndelsen af Maj end for Slutningen. Natten til d. 29. Maj frøs det endog 2—3° paa mange Stationer i det Indre af Landet med svag nordlig Vind, efterfulgt af stille Vejr. Der faldt i de sidste Dage af Maaneden mindre Regnbyger, der kun d. 30. var udbredt over hele Landet. — Maj fik omtrent normal Middelvarme; at den ikke desto mindre gjorde Indtryk af at være endog meget kold, maa tilskrives de mange kolde Dage, der indtraf i Slutningen af Maaneden, tilmed efter at

Midten af Maaneden havde givet Løfte om mildere Vejr. Højest Varme indtraf næsten i hele Landet paa den ovenfor nævnte ualmindelig varme Dag, d. 19., og naaede 20—31° efter Observationsstedets Beliggenhed; Landbohøjskolen havde 28¼°, en Stand, der siden 1861 kun er overgaaet med 1° i Maj Maaned. Lavest Varme laa ved Kysterne mellem + 2° og ÷ 2°, i Indlandet mellem Frysepunktet og ÷ 3½. Frostdagenes Antal varierede mellem 0 og 6, Landbohøjskolen havde 3, hvilket netop er normalt. Vinden blæste mere end dobbelt saa hyppigt fra vestlige Retninger som den plejer. Nedbøren var normal paa Sjælland og Lolland-Falster; den øvrige Del af Landet fik kun 70—80 Procent af det normale Nedslag. Antallet af Dage med Nedbør var normalt. Der blev noteret Sne paa 5 Dage, sidste Gang d. 14. Torden optraadte paa 16 Dage; Uvejrene vare især d. 16.—20. udbredte over hele Landet.

Juni 1888 var temmelig kold og meget regnfuld; hyppige Vinddrejninger frembragte stærke Temperaturforandringer i kort Tid. — Med variable, som oftest rolige Vinde blev de 2 første Tidøgn gjennemgaaende meget kolde; mange Dage havde en Middelvarme, der laa 3—4° under Normalen, og af og til sank Minimumsthermometret betænkeligt nær til Frysepunktet. Barometret stod uroligt, men ikke synderligt lavt, medens hyppige Tordenvejr gav Regn gjennemsnitlig hver anden Dag; navnlig faldt der d. 9. og d. 14. stærk Regn over den største Del af Landet. — Derefter fulgte en varm Periode, d. 21.—28., 4—5° varmere end normalt, med højt Barometer og svage østlige Vinde. Vejret var fuldstændig tørt med Undtagelse af den sidstnævnte Dag, d. 28., da et udstrakt Tordenvejr gav stærk, men meget spredt Regn, især over det sydlige og midterste Jylland, der fik 30—40 Millimeter, Silkeborg og nærmeste Omegn endog 100 Millimeter eller dobbelt saa meget som der falder i hele Juni Maaned

under normale Forhold. — I de sidste Dage af Maaneden faldt der vedblivende stærke Regnskyl med kjøligt Vejr, lavt Barometer og sydlig Vind. — Juni blev $^1/_2{}^0$ for kold. Højest Varme laa mellem 21 ° og 33 °, lavest Varme mellem $\div$ $^1/_2{}^0$ og $+$ 5 °; det var dog paa ganske enkelte, lavt beliggende Stationer, at der indtraf den nævnte svage Frost Natten til d. 6. Vinden blæste dobbelt saa hyppigt fra østlige Retninger, som den plejer. Nedbøren var gjennemgaaende meget stor, men i høj Grad ulige fordelt: Hjørring og Viborg Amter samt Sydjylland fik nemlig omtrent dobbelt saa megen Regn som normalt, medens der faldt 30—60 Procent for meget i den øvrige Del af Landet med Undtagelse af Kjøbenhavns Amt, der kun fik normalt Nedslag, og Frederiksborg Amt. der endog kun fik 75 Procent af Normalen. Nedbørsdagenes Antal var dog ikke større end sædvanligt. Tordenvejr optraadte paa 17 Dage, navnlig d. 4., d. 17.—18. og d. 28.

Juli 1888 var med overvejende vestlige Vinde kold og meget regnfuld. — I den første Halvdel af Maaneden var Temperaturen gjennemsnitlig 3 ° lavere, end sædvanligt eller kun saa høj som først i Juni eller midt i September under normale Forhold; paa ikke faa Dage vare Afvigelserne fra de normale Værdier 4—5 °; det var navnlig Dagvarmen, der manglede, medens Nætterne gjennemgaaende havde den for den første Halvdel af Juli sædvanlige Temperatur. I den sidste Halvdel af Maaneden svingede Temperaturen meget lidt paa begge Sider af Normalen med Undtagelse af de 2 sidste Dage, der atter vare kølige; kun 1 Dag, d. 20., fortjener Karakteren varm, dens Temperatur laa dog kun $1^3/_4{}^0$ over Normalen. Barometret stod lavt hele Maaneden igjennem, paavirket af kraftige, atmosfæriske Forstyrrelser, der uafbrudt banede sig Vej Vest og Nord for Danmark. Dette gav sig ogsaa tilkjende ved den store Nedbør, som navnlig faldt d. 1.—5., d. 9.—13., d. 18. og i de sidste 8 Dage, som

oftest under Tordenvejr; derfor vare Bygerne lokale, men stærke, ofte paa 30—60 Millimeter i et Døgn, især d. 29.—30.; det største Nedslag, 109 Millimeter i $6^1/_2$ Time, faldt d. 29. ved Sallerup i Sydsjælland. — Juli blev 2^0 koldere end en 25-aarig Normal, saa at der i den vestlige Del af Landet, hvis Middelvarme var $13^1/_2{}^0$, ikke findes nogen saa kold Juli siden 1861, medens den østlige Del med 15^0 i det nævnte Tidsrum 3 Gange har havt en koldere Juli; koldest var Juli i 1862 og i 1863 med $14^1/_2{}^0$. Højest Varme var $22—29^0$, lavest Varme $4—9^0$. Nedbøren var rigelig over hele Landet: Nordjylland fik 10 Procent, den øvrige Del af Jylland, Fyen og Bornholm 30—60, Sjælland 60—100 Procent mere end normalt, medens Nedslaget paa Lolland-Falster endog overgik Normalen med 150 Procent. En Sammenligning med de 27 foregaaende Aar viser, at naar Landet tages under Et, er den i Juli 1888 faldne Nedbørsmængde, 114 Millimeter, ikke naaet i noget Aar, medens Juli i 1867 og i 1880 dog havde henholdsvis 108 og 104 Millimeter. Betragtes de enkelte Dele af Landet, staaer Nedslaget i den her omhandlede Juli ligeledes som noget enestaaende for Sjællands og Lolland-Falsters Vedkommende, medens Jylland og Fyen flere Gange har faaet lige saa megen Regn som iaar. Nedbørsdagenes Antal var stort, nemlig 18 mod 13, og de tørre Perioder vare kortvarige, nemlig d. 6.—8., d. 14.—17., d. 19.—22. og tildels d. 26.—27. Skymængden var gjennemsnitlig for hele Landet meget stort, nemlig 7 efter en Skala fra 0 = klart til 10 = helt overtrukken, medens et 15-aarigt Middel giver $5^1/_4$. Solskin var derfor meget sparsomt, det var kun paa en halv Snes Dage, at Solen var fremme flere Timer itræk. Tordenvejr optraadte paa 26 Dage, nemlig hver Dag undtagen d. 1.—3. og d. 16.—17. Uvejrene vare ofte udbredt over store Strækninger af Landet, navnlig i den sidste Trediedel af Maaneden. Et voldsomt Haglvejr hjemsøgte en Del af Nordsjælland d. 5.

August 1888 var kold og fugtig med overvejende sydlige til vestlige Vinde. — Kun 1 Dag i hele Maaneden kunde gjøre Fordring paa at kaldes varm, det var d. 25., da Temperaturen i den vestlige Del af Landet var 4° højere end normalt, i den østlige Del kun $1^1/_2$° for høj; forøvrigt var den ene Dags Varme temmelig lig den andens, men i de 2 første Tidøgn holdt Temperaturen sig lavt i Forhold til Aarstiden, paa mange Dage 3—4° under Normalen; det var dog navnlig ligesom i Juli Dagvarmen, der manglede, medens Nætterne ikke vare særlig kolde. I den sidste Trediedel af Maaneden afveg Temperaturen kun lidt fra de normale Værdier med Undtagelse af den ovenfor nævnte, varme Dag. Skjøndt Barometret som oftest stod tæt ved den normale Stand, blev August dog meget regnfuld, ikke med Hensyn til den faldne Regnmængde, som gjennemsnitlig endog var noget mindre end sædvanligt, men med Hensyn til det store Antal Dage, da der faldt Regn over større Strækninger af Landet, og denne Regn faldt ofte som et stærkt blødende, fint Støv. — August blev $1^1/_2$° koldere end sædvanligt, men der er i denne Henseende stor Forskjel mellem den vestlige og østlige Del af Landet; i Vestjylland var Middelvarmen $13^1/_4$°, hvilket er 2° for lavt, saa at der siden 1861 ikke findes nogen saa kold August, i Østsjælland blev Middelvarmen 15°, hvilket er 1° for lavt, og her har August 5 Gange været koldere i de sidste 27 Aar. Højest Varme var 20—25°, lavest Varme 2—8°. Nedbøren var 15—25 Procent større end normalt i Hjørring og Aalborg, Odense og Holbæk Amter, normal i Randers og Aarhus Amter, medens den øvrige Del af Landet fik 10—30 Procent for lidt, Thisted Amt og Bornholm endog 40—60 Procent mindre end sædvanligt. Det var navnlig d. 1.—9., d. 13.—19., d. 21.—22. og den sidste Uge, at det regnede over større Strækninger af Landet, men kun d. 4.—5. gav en større Nedbør over hele Landet, nemlig 25—35 Millimeter i Østjylland og paa Fyen, 10—15 Millimeter i den øvrige Del af Landet;

Bornholm fik dog kun 4 Millimeter. Skymængden var temmelig stor, nemlig $5^3/_4$ mod 5, medens Taage kun optraadte temmelig vedholdende i det sidste Tidøgn. Solskin var meget sparsomt tilstede i den kolde Del af Maaneden, medens der efter d. 17. ikke findes faa Dage med Solskin en stor Del af Dagen. Torden optraadte paa 19 Dage, navnlig d. 4., d. 10. og d. 30.

September 1888 udmærkede sig ved en meget høj Barometerstand, roligt Vejr, ensartet, omtrent normal Temperatur og meget ringe Nedbør. — Maanedens Middelvarme blev $^3/_4{}^0$ lavere end normalt, men der var dog kun en Dag, d. 25., da nordlig Vind bragte en temmelig stærk Afkøling paa $3—4^0$ under Normalen, paafulgt af den første Frostnat i dette Efteraar; paa den anden Side indtraf der ingen særlig varme Dage. Barometret stod med svage sydvestlige til vestlige Vinde usædvanlig højt og roligt med Undtagelse af de to sidste Dage, da et stærkt Barometerfald til endog meget lave Stande var ledsaget af stormende Kuling fra Vest og Nordvest og en Del Regn og saaledes afbrød den lange tørre Periode, som var begyndt med d. 13 og altsaa havde varet i 16 Dage. I Maanedens 12 første Dage var der jævnlig, især i Jylland, falden Regn, dog mest som smaa Byger, tildels under Tordenvejr. Det samlede Nedslag blev omtrent ens for hele Landet, gjennemsnitlig 32 Millimeter hvilket kun er 40 Procent af Normalen, saa at der siden 1861 kun findes en September med et ringere Nedslag, nemlig i 1865 med 19 Millimeter, medens September 1875 fik den samme Nedbørsmængde som iaar; derefter følger September i 1882, 84 og 86 med 45—50 Millimeter. Højest Varme var $17—23^1/_2{}^0$, lavest Varme var ved Kysterne $3—9^0$, i det Indre $2—\div 3^1/_2{}^0$. Det frøs som sagt Natten til d. 26. paa mange Stationer i det indre Jylland og enkelte Steder paa Øerne; dette maa kaldes en tidlig Datum for det første Frostindtræf, idet

Landbohøjskolen som Middeldatum i 27 Aar har d. 13. Oktober, og kun i 7 Aar er den første Frost indtruffen i September, tidligst d. 21. i 1871. Taage og Torden optraadte hyppig i Nedbørsperioderne.

Nedbørens maanedlige Afvigelser i 1887—88 fra det almindelige, maanedlige Gjennemsnit, angivet i Procent af dette.

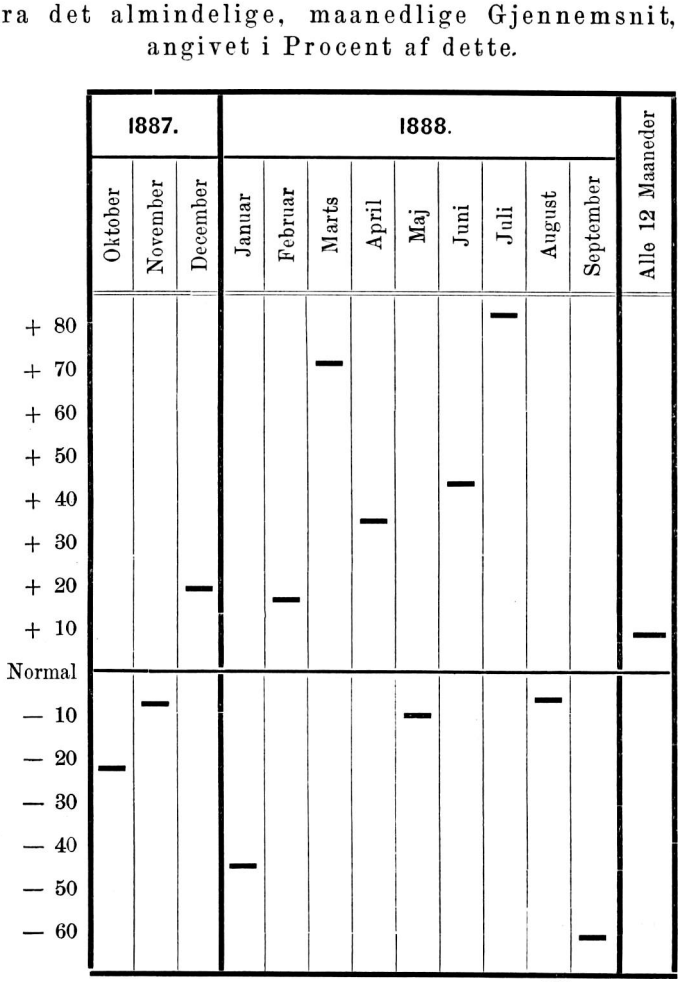

Varmens maanedlige Afvigelser i 1887—88 fra det almindelige, maanedlige Gjennemsnit.

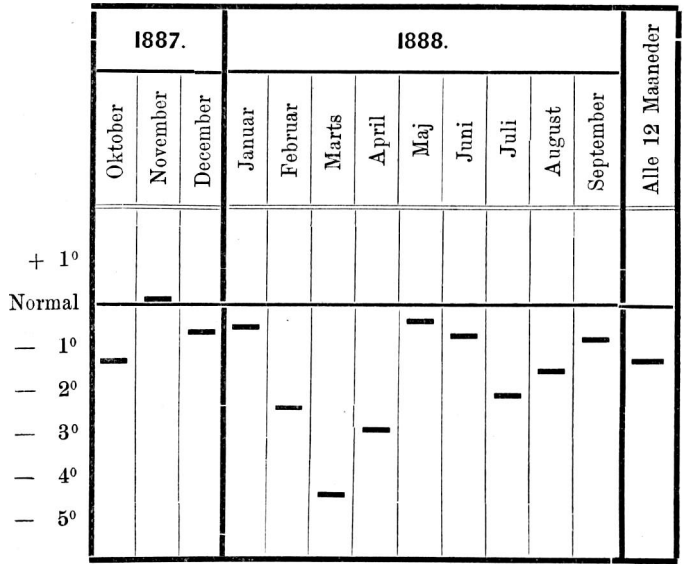

Foranstaaende Tabeller give gjennemsnitlig for hele Landet Nedbørens og Varmens Afvigelse fra de normale Forhold, henholdsvis i Procent og i Celsius-Grader, for Landbrugsaaret: Oktober 1887—September 1888. Den første Tabel viser, at endskjøndt hele Aarets Nedslag ikke har været synderlig større end det sædvanlige, har dog mange af Maanederne faaet et fra Normalen meget afvigende Nedslag. Saaledes vare navnlig Marts og April, Juni og Juli meget fugtige, medens navnlig Januar og September vare meget tørre. Hvis vi opsummere Nedslaget fra Landbrugsaarets Begyndelse, viser det sig, at der ved Udgangen af Februar er falden omtrent den normale Nedbørsmængde, men herfra overskrider Nedslaget iaar Normalen, holdes vel meget tilbage i Maj med sit normale Nedslag, men kun for at vige mere og mere bort

fra Normalen i de to fugtige Maaneder Juni og Juli, saa at det samlede Nedslag siden d. 1. Oktober ved Udgangen af Juli er bleven 106 Millimeter eller 22 Procent for stort, August forandrer ikke dette Forhold i nogen væsenlig Grad, derimod bevirker den meget tørre September endelig, at Landbrugsaaret som sagt kun ender med et Overskud af 54 Millimeter, hvilket er 10 Procent mere end normalt.

Forøvrigt skulle vi om Nedslagets Størrelse kun tilføje, at dets samlede Nedbør i Juni og Juli Maaneder, der for hele Landet udgjorde 185 Millimeter eller 64 Procent for meget, ikke er overgaaet i noget af de 27 foregaaende Aar, medens dog de 2 nævnte Maaneder i 1882 tilsammen fik 182 Millimeter og i 4 andre Aar, nemlig 1861, 62, 71 og 79, mellem 160 og 175 Millimeter. Det ringe Nedslag i September er ovenfor sammenlignet med tidligere Aar.

Hvad Varmeforholdene angaa, viser den anden Tabel, at der i hele Landbrugsaaret ikke findes en eneste Maaned med en for høj Middeltemperatur; kun November fik normal Varme, men navnlig vare Oktober, Februar, Marts og April samt Juli og August meget kolde. Hele Aaret fik en Middelvarme, der laa $1^1/_2{}^0$ under Normalen. Dette maa efter Iagttagelser i Kjøbenhavn siden dette Aarhundredes Begyndelse kaldes meget koldt, idet der kun findes 8 Landbrugsaar med en lige saa lav eller lavere Middeltemperatur, nemlig 1804—5, da navnlig Vinteren samt Maj og Juni vare kolde, 1813—14 med Kulde i de samme Maaneder, 1829—30, da det egenlig kun var Vinterens Strenghed, der satte Landbrugsaarets Varme saa langt ned, 1837—38, da alle Maaneder vare for kolde paa Juli nær, som fik normal Varme, 1839—40, da navnlig Sommeren var meget kold, 1840—41, da saavel Vinteren som Sommeren vare kolde, men Maj meget mild, 1870—71, da alle Maaneder, men dog navnlig Vinteren var kold, og endelig 1880—81, da Vinteren og August—September vare

meget kolde. — Marts og April havde i det nu forløbne Landbrugsaar en Middelvarme paa ÷ 1/4° ved Kjøbenhavn, hvilket bliver lavest siden 1801; nærmest efter kommer 1839, 45 og 53 med 0°, + 1/4° og 0°. Juni og Juli havde iaar tilsammentagne en Middelvarme paa 15°, ligeledes ved Kjøbenhavn; siden 1801 har 7 Aar havt en lige saa lav eller lavere Temperatur i de 2 Maaneder, sidste Gang i 1864 med 14 1/4°, lavest var 1840 med kun 14°, hvilket er omtrent 3° lavere end en 80-aarig Normal. — I det Hele taget var Sommeren, ligesom i forrige Landbrugsaar, meget fattig paa varme Dage, det var kun faa Dage midt i Maj og sidst i Juni, der fortjene dette Navn, medens Juli og August saa godt som ingen varme Dage indeholdt; disse Maaneder bleve derfor ikke mere 1/4° varmere end Juni, medens det normale er, at de ere 1 1/2° varmere. — Frostdagenes Antal var ved Landbohøjskolen 133, medens det plejer at være 105; Overskuddet faldt navnlig paa Februar, Marts og April. I Indlandet frøs det endnu enkelte Steder Natten til d. 6. Juni, og allerede Natten til d. 26. September bragte atter Frost. — Det kolde Foraar med megen Sne bevirkede det Særsyn, at der endnu d. 1. Maj i Haver paa vore sydligste Øer laa Snedriver paa 2—3 Alens Bredde og over 1 Alens Højde, ja endnu d. 15. Maj saa man langs den nordlige Del af Charlottenlund Skov ved Kjøbenhavn en tynd Snestribe, der endelig maatte bukke under i de paafølgende varme Dage. — Vindforholdene vare vel, naar hele Landbrugsaaret tages under Et, temmelig nær ved Normalen, men afveg i mange Maaneder betydeligt derfra; det var uheldigvis Foraarsmaanederne, særlig Marts og April, der gav et altfor stort Kontingent østlige Vinde, medens Sommeren, særlig Juli og August, manglede disse; Følgen blev saavel et koldt Foraar som en kold Sommer.

Tuberkulosen og Midlerne til at bekjæmpe den.

Af en engelsk Kommissionsbetænkning.

I Betragtning af de store Tab, som de to Sygdomme hos Kvæget, ondartet Lungesyge og Tuberkulose, aarlig paaføre Storbritanien og Irland, blev der af den engelske Regjering under 16de April d. A. nedsat en Kommission, der skulde undersøge nævnte Sygdommes Natur og deres Udbredelse i de forenede Kongeriger og indberette, hvilken Betydning Inokulationen og de andre anvendte Forholdsregler havde havt paa at formindske Udbredelsen af den ondartede Lungesyge i Landet samt foreslaa Midler til at modarbejde den videre Udbredelse af begge Sygdomme.

Medlemmerne af Kommissionen, Jac. Wilson, G. Macpherson, I. Bowen, Jones, Patr. Stirling, Prof. Horsley og Brown, Lord Cloncurry og Rich. Dowson, afholdt deres første Møde den 17de April og afsluttede deres Undersøgelse den 4de Juni efter i den mellemliggende Tid at have holdt Møde i 17 Dage og afhørt 47 Vidner. Af disse vare 15 fra England, 16 fra Skotland, 6 fra Irland, 6 fra Kolonierne og 1 fra Holland.

Paa Grundlag af de Oplysninger, der ved Vidneforklaring saaledes meddeltes Kommissionen af Mænd fra de forskjellige Landsdele, og som alle ifølge deres Stilling — som Dyrlæge, Landbruger, Mejerist, Koholder, Kreaturhandler, Kvægkommissionær, Medlem af Sundhedsraadet eller som Retsbetjent — maatte kunne yde Bidrag til

Sagens Belysning, har Kommissionen under 10de Juli d. A. til Regjeringen indsendt sin Indberetning om de to nævnte Sygdomme.

Det første Afsnit af denne Indberetning, der vedrører den ondartede Lungesyge, kunne vi her forbigaa, da vor Lovgivning allerede indtager det Standpunkt overfor denne Sygdom, som Kommissionen mener at burde foreslaa, nemlig Sygdommens Udryddelse ved Nedslagning af de angrebne Dyr.

Det andet Afsnit derimod vedrører en Sygdom, som vi netop staa i Begreb med ad Lovgivningens Vej at træffe Foranstaltninger imod, og da det derfor tør ventes at være af Interesse for Tidsskriftets Læsere at blive bekjendt med den Betydning, man tillægger denne Sygdom i de forenede Kongeriger, og de Foranstaltninger, Kommissionen mener at burde foreslaa for at modarbejde Sygdommens Udbredelse, skulle vi her for Tuberkulosens Vedkommende gjengive Kommissionens Indberetning, der ligesom alle engelske Betænkninger af denne Art er affattet punktvis, hvorved de enkelte Momenter af Indholdet faa en mere bestemt Karakter og Form.

Sygdommens Natur.

1. Denne Sygdom, hvis tekniske Benævnelse er Tuberculosis, eller Tuberkelsyge, kaldes saaledes, fordi den i de fleste varmblodige Dyrs Væv frembringer smaa inflamatoriske Knuder, for hvilke den latinske Betegnelse, der først anvendtes af Celsus, er »Tuberculum«.

2. Sygdommen gaaer i de forenede Kongeriger under forskjellige Navne, dels efter de Dele af Legemet, der maatte være angrebne, dels efter Beskaffenheden af de Forstyrrelser, den fremkalder, og dels efter dens almindelige Virkning paa Legemet. Den benævnes saaledes Pthisis eller Tæring, Scrofula, Kjærtelsyge, osteagtig Betændelse af Lungerne, osteagtig Pneumonia, osteagtig Broncho-Pneumonia, tuberkuløs Pleurisy, Perlesyge, Tabes mesenterica, tuberkuløs Meningitis.

3. Tidligere antog man de fleste af disse Tilfælde for at være forskjellige Sygdomme; nu vide vi med Vished, at de alle ere Former af den samme Proces, der er fremkaldt ved en Mikrobe, en parasitisk Mikro-Organisme, som idet den voxer i Vævene, fremkalder Tuberkler, og idet den i stor Mængde udskilles af det syge Dyr gjør Sygdommen smitsom.

Tuberkulosen existerer derfor kun paa saadanne Steder, hvor Mikroben har en endemisk Udbredelse, hvilket rigtignok er Tilfældet i alle Lande i Europa, og den kan kun opstaa i et Dyr som en Følge af, at Mikroben føres ind i dens Legeme. Mikroben eller Bacillen, bliver saaledes den Gift eller Virus, der fremkalder Sygdommen.

4. Den store Opdagelse, at Tuberklerne indeholdt en Virus eller Gift, som kunde fremkalde Sygdommen, naar den blev indpodet paa Dyr, var allerede gjort af Klencke i Aaret 1843, men den blev først beskrevet og givet en uomtvistelig fast Basis af Villemin i Aaret 1865. Giftens sande Natur forblev dog ukjendt, indtil Koch i Aaret 1881 opdagede, at denne bestod i en stavformet Mikrobe.

5. Han fandt, at Længden*) af denne stavformet Mikrobe omtrent var lig med eller mindre end Diameteren af et rødt Blodlegeme. Forstørret meget betydelig og farvet med visse Farvestoffer har den et punkteret Udseende, hvilket udviser, at Protaplasmet, hvoraf den er dannet, indeholder Mellemrum. Denne Beskaffenhed ved Protaplasmet antages at tilkjendegive dets Reproduktion ved Sporer eller Frø, og disse have som bekjendt en større Livskraft end de udvoxne Stave.

6. Den større Livskraft hos Sporen og Stavenes Levedygtighed, er selvfølgelig Momenter af yderste Vigtighed; thi naar Slim, Spyt eller opkastede Stoffer af Dyr eller Mennesker, der lide af Tuberkulose, falde paa Jorden, Gulvet eller Gjen-

*) Det er eftervist, at de i Tuberkulosen hos Mennesket og Kvæget forekommende Tuberkelbaciller frembyde nogle smaa Forskjelligheder med Hensyn til deres Dimensioner og Fordeling i Legemet, men disse Forskjelligheder anse alle Autoriteter for at være en Følge af den forskjellige Jordbund, hvori de udvikle sig, og at de ikke antyde nogen Forskjel i Organismernes Natur.

stande i Værelser og Stalde, saa er det øjensynligt, at saadanne Sekreter maa indeholde en Kilde til Fare for andre Dyr og Mennesker, som tilfældig maatte optage Giften, en Fare, der dog staaer i Forhold til den Virkning, som Luftens Varme og Udtørringsevne kan have paa Tilintetgjørelsen af saadanne Organismer og deres Sporer. Heraf følger, at den Temperatur og Tørhedstilstand, som Luften i kortere eller længere Tid har været i Besiddelse af, bestemmer den infektive Mikrobes Overleven eller Død. Disse Punkter kræve derfor en omhyggelig Overvejelse og Undersøgelse.

7. Den Temperatur, der er gunstigst for Mikrobens Vext, er den for et varmblodigt Dyr normale Legemsvarme, nemlig 37°—38° C.; daler Temperaturen til omtrent 28° C. saa standser dens Vext. Men fordi Kulden saaledes forhindrer dens Udvikling, dræber den den dog ikke; derimod vil den, naar den i nogle Uger udsættes for en Temperatur af omtrent 42° C., efterhaanden afkræftes og dø.

8. Det fremgaaer tydelig af disse Kjendsgjerninger, at Bacillerne eller deres Sporer, naar de spredes paa Jorden eller andetsteds, ikke ville voxe ved den sædvanlige Temperatur, som Luften har i vort Klima, selv om de falde i passende Jordbund. Paa den anden Side ville de ikke blive dræbte; og da Temperaturen om Sommeren i nogle Mejerier kan nærme sig det Punkt, ved hvilke Organismerne kunne udvikle sig udenfor Legemet, vil der under disse Omstændigheder hos os være Fare for en Udvikling af Tuberkelbacillerne udenfor Legemet.

9. Den anden Betingelse, Tørringen, er af stor Vigtighed overfor de fleste Mikrober, eftersom kun faa af dem taale Udtørring. Talrige Forsøg ere foretagne med Expektorat, der indeholdt Baciller; man har tørret dette i en meget lang Tid, adskillige Maaneder, og man har afvexlende i Perioder af samme Varighed udtørret det eller holdt det fugtigt, og dog ere Bacillerne ikke blevne dræbte, men have fremkaldt Sygdommen, naar de bleve indpodede paa Dyr.

10. Det er derfor aldeles indlysende, at de bacilleholdige Udtømmelser af et tuberkuløst Dyr i vort Klima bevare deres

Smitteevne længe efter, at de have forladt Legemet, og at Stalde og Skure derfor kunne blive en Kilde til Fare, med mindre de renses fuldstændig.

11. Selvfølgelig voxer Bacillen under almindelige Forhold paa de levende Væv af det Dyr, den angriber; men Koch har eftervist, at den ved Kunst kan dyrkes paa forskjellige steriliserede dyriske Vædsker, saasom Blodserum osv.

12. Tuberkelbacillen angriber ikke i samme Grad alle Husdyr. Tilbøjelighed til Sygdommen aftager i følgende Rækkefølge:

Mennesket,
Malkekvæget,
Fjerkræet,
Gnaverne,
Svinet,
Geden,
Faaret,
Hesten,
Kjødæderne, Hund, Kat osv. (meget sjældent).

13. Ifølge dette synes det, at Bacillen voxer villigst i de altædende og planteædende Dyr.

14. I det Hele taget angribes Hundyret oftere end Handyret, og for visse Former af Sygdommen ere unge Dyr, saaledes som dette i Almindelighed er Tilfældet med bakterielle Sygdomme, mere følsomme og lettere angribelige end voxne.

15. Visse Forhold medføre endvidere en Disposition til Sygdommen og til Optagelsen af Giften. Saadanne ere:

1. Mangelfuld Ernæring.
2. Mangel paa Ilt som en Følge af slet Ventillation.
3. Svækkende Udtømmelser, især forlænget Mælkeydelse.
4. Arvelighed (se Punkt 29).
5. Visse Foderstoffer (paastaaet men meget tvivlsomt).

16. (1). Af disse Momenter er især mangelfuld Ernæring meget vigtig, da den medfører Svækkelse af Vævene, hvorved disses Evne til at modstaa Væxten af de parasitiske Mikrober forringes.

17. (2). Mangel paa Ilt som Følge af utilstrække-

lig Ventillation har længe været anseet som en virksom Dispositions-Aarsag til tuberkuløs Infektion og for i høj Grad at begunstige Giftens Overførelse fra et Individ til et andet. Dette er ogsaa saa notorisk, at man kun behøver at henvise til de i hygieiniske Værker omtalte Tilfælde, som godtgjøre Rigtigheden af denne Paastand.

18. (3). Det er let forstaaeligt, at den ved en overdreven Mælkeproduktion fremkaldte gradvise Afmagring hos Malkekvæget (grundet paa det stadige Tab af Fedt, Albumin og Salte, som Mælken indeholder), kan frembringe en Svækkelse af Vævene, der formindsker Dyrets vitale Modstand. Det er i Overensstemmelse hermed meget sandsynligt, at Malkekvægets særlige Modtagelighed for denne Sygdom for en stor Del skyldes denne Faktor saavel som den i Punkt 17 nævnte.

19. (4). Arvelighedens vel bekjendte Indflydelse paa at vedligeholde Tuberkulosen i visse Stammer antages af Nogle ikke at hidrøre fra en virkelig Overførelse af Giften fra Forældrene til Afkommet, men fra Overførelsen af en saadan Beskaffenhed af Vævene, at de ere særlig gunstige for Tuberkelbacillens Udvikling. Denne Betragtning er naturligvis kun en Hypothese, men da den hyldes af mange Autoriteter, anføres den her. Se endvidere Punkt 28, 29, 30, 31, 32, og 33.

20. (5). Visse Fødemidler, f. Ex. Mask, har man ment skulle begunstige Tuberkulosens Optræden, men dette er i høj Grad tvivlsomt.

De Maader, paa hvilke Giften eller Mikroben trænger ind i Legemet.

21. Tuberkelbacillen, der dræber Dyret ved at fremkalde Dannelsen af Tuberkler, har man eftervist at blive optaget i Legemet: (1) Ved Indaanding (gjennem Luftvejene og Lungerne). (2). Ved Nedsynkning (gjennem Tarmen). (3). Ved direkte Indførelse af Bacillen gjennem Rifter og Saar i Huden og Slimhinderne. Ogsaa antages en direkte Optagelse at finde Sted ved (4) Arveligheden.

22. (1) Indaandingen. Ifølge den Kjendsgjerning, at de sygelige Forandringer hyppigst træffes i Lungerne, skulde det synes, som at Indaandingen var den almindeligste Maade, paa hvilken Sygdommen blev overført. Dette er blevet undersøgt ved sammenlignende Forsøg, i hvilke Dyr indaandede en Luftstrøm, der indeholdt tuberkuløse Sekreter i en saa fint fordelt Tilstand, at Bacillernes Fordeling i samme nøje svarede til den Fordeling af Giften, som opstaaer, naar et tuberkuløst Dyr hoster. Resultaterne af disse Forsøg have næsten altid været positive, idet Dyr, der havde indaandet en saadan inficeret Luft, hurtig bukkede under for Sygdommen.

23. At syge og sunde Dyr opholde sig i samme Stald er derfor en virksom Kilde til Udbredelse af Sygdommen.

24. (2) Nedsynkningen. — Talrige Forsøg ere ligeledes anstillede for at afgjøre, hvorvidt den tuberkuløse Gift kan trænge ind i Legemet gjennem Tarmkanalen. I disse Forsøg har man ladet forskjellige Dyr (Kalve, Faar, Svin, Gnavere, Fjerkræ osv.) nedsynke tuberkuløse Sekreter, (Spyt, Slim, Mælk) og Dele af tuberkuløse Væv, som og kultiverede Baciller, og Virkningen har været den, at Sygdommen altid er opstaaet efter Optagelsen af saadanne smitsomme Stoffer.

25. Det er derfor øjensynligt, at Fordøjelsesvædskerne ikke med Nødvendighed udøve en tilintetgjørende Virkning paa de skadelig virkende Baciller.

26. (3) Direkte Indførelse i Vævene under Huden og Slimhinderne. — Naar tuberkuløse Stoffer som Sekreter af et tuberkuløst Dyr eller Dele af Tuberkler indføres i Bindevævet under Huden eller Slimhinderne, saa fremkalde Bacillerne en lokal betændelsesagtig Hævelse (Tuberkel) paa Inokulationsstedet og voxe derpaa langs de lymfatiske Kar, hidførende en lignende Betændelse i disse, og naa omsider de nærmest liggende Kjertler. Disse angribes ogsaa, og fra dem passere Mikroberne de store lymfatiske Aarer, der udmunde i Blodaarerne; Giften fordeles derved overalt i Legemet, og Sygdommen, der fra først af var lokal, bliver da almindelig og angriber de fleste Organer, men fortrinsvis Lungerne. (Se Punkt 37 og 42).

27. Utvivlsomme Exempler paa saaledes opstaaede Inokulationstilfælde ere blevne forelagte os, og der er givet os Meddelelse om Tilfælde, i hvilke Mennesker ere blevne angrebne af Sygdommen ved at Mikroben er trængt ind i Organismen gjennem en Rift eller et Saar paa Hænderne, idet disse ere komne i Berøring med tuberkuløse Bylder eller Sekreter.

28. Under denne Kategori maa sandsynligvis ogsaa henføres de Tilfælde, i hvilke det paastaaes at være bevist, at Sygdommen er overført fra Tyren til Køerne og omvendt.

I det første af disse Tilfælde kan selvfølgelig Giften have været indeholdt i Sekreterne og kan saaledes have naaet til Æggestokken og derved angrebet hele Organismen.

29. (4) Arvelighed. — Fordi det ikke kan nægtes, at Sygdommen udbreder sig i visse Familier eller Stammer, er det dog meget omtvistet, om dette er en simpel Følge af at Vævenes Beskaffenhed hos en vis Stamme eller Race er gunstig for Tuberkelbacillens Ernæring, eller det hidrører fra, at Bacillen selv er indeholdt i Ægget eller Sædfimet og saaledes som en væsentlig Del af Embryoet og Fosteret udvikler sig med dette i Børen. Den første Anskuelse er allerede omtalt.

30. Til Gunst for den sidste kan anføres, at Baumgarten virkelig har iagttaget Bacillen indeni Ægget hos Kaninen, samt at forskjellige Iagttagere ofte have seet Bacillen blandet med virksomme Sædfim.

31. I et mærkeligt Tilfælde endelig, der blev iagttaget af Professor Johne i Dresden, saaes Lungerne af et 7 Maaneder gammelt Kalvefoster at indeholde talrige Tuberkler. Dette udviser, at Ægget, ifald det ikke havde været inokuleret, maatte have modtaget Giften gjennem Fosterhinderne, hvilket i Grunden er det selv samme. Forekomsten hos Mennesket af lignende intra-uterine Infektioner er paavist at være mere end sandsynlige.

32. Imod Antagelsen af Smittens Overførelse til Ægget og Fosteret har man indvendt, at Bacillens skadelige Virkning vilde forhindre Ægget i at opnaa Modenhed.

33. Hvilken Anskuelse, der end hyldes, er Løsningen af

den praktiske Opgave, forsaavidt den vedrører dette Spørgsmaal, let, idet alle Opdrættere have erfaret, hvilken uendelig Fare der er forbunden med at anvende Dyr til Avl, som ere udgaaede fra en tuberkuløs Stamme. (Se ogsaa Punkt 79—80.)

34. Man har ogsaa paastaaet, at Indavl i og for sig fremkalder Sygdommen. Dette er selvfølgelig urigtigt, om det end er utvivlsomt, at en i nært Slægtskab fortsat Avl disponerer til en almindelig Infektion af Hjorden, dersom Giften ved en eller anden Lejlighed er indført i den.

Maaden, paa hvilken Sygdommen angriber og udbreder sig i Legemet.

35. Som tidligere antydet kan Sygdommen angribe et Dyr paa to forskjellige Maader,

36. Den kan til Exempel blive indført i Blodet og faa en almindelig Udbredelse over hele Legemet, idet den breder sig saa hurtig, at det bliver vanskeligt at opdage Stedet for dens Indtrængen; i saa Fald passer Navnet akut eller generel Tuberkulose paa den.

37. Paa den anden Side kan den, som allerede anført, i meget lang Tid holde sig alene til det Sted, hvor den er trængt ind i Legemet og til de nærliggende lymfatiskeKjærtler, og først senere fra disse udbrede sig over hele Legemet. Saalænge den først nævnte Tilstand bestaaer, benævnes Sygdommen lokal Tuberkulose.

38. Undertiden sees ogsaa lokal Tuberkulose at opstaa under Omstændigheder, der sædvanlig fremkalde generel Tuberkulose. Dette er saaledes Tilfældet i den Form af Sygdommen, der er kjendt under Navn af Perlesyge. Brysthinden er her alene angreben, og Tilstanden er kjendelig forskjellig fra den Form, i hvilken Lungeblærerne ere fyldte med Tuberkler, og de andre Organer tillige ere angrebne.

39. Lokal Tuberkulose forekommer oftere hos Mennesket end hos Dyrene. Hos Førstnævnte angriber Sygdommen ofte kun et enkelt Sted, enten Smitten er optaget i Legemet paa den

ene eller den anden Maade. Hos Kvæget er dette meget sjældent Tilfældet.

40. Sygdommens Udbredelse i Legemet kan vanskelig udledes af den Maade, paa hvilken Giften i hvert enkelt Tilfælde indføres i Legemet. Herfra undtages maaske de Tilfælde, i hvilke Giften optages ved Indaandingen.

41. Hos Kvæget er det Lungerne, Brysthinderne og de serøse Hinder, der især angribes af Sygdommen; de øvrige Organer angribes kun lejlighedsvis. Hos Svinet er det sædvanlig Halsens Kjærtler, der angribes. Hos Gnaverne er det Milten, Leveren, Lungerne og Benene; hos Fuglene Næsen, Munden og Milten; hos Hesten Kjertlerne, og hos Mennesket Kjertlerne, Lungerne, Leddene og Nervesystemet.

42. Muligvis hidrører denne Forkjærlighed for Lungerne, Milten, Leddene osv. fra den Maade, hvorpaa Blodomløbet finder Sted i disse Dele, thi Tuberkelbacillen synes at voxe bedst, hvor Blodomløbet er mindst livligt.

43. Sygdommens og Bacillernes Udbredelse i Legemet vedrører i høj Grad Spørgsmaalet om Afbenyttelsen af tuberkuløst Kjød som Føde.

44. Det synes som om Benenes Marv angribes paa et tidligt Standpunkt, og at Bacillerne kunne være tilstede der i betydelig Mængde forinden de røbe deres Tilstedeværelse ved øjensynlige Forandringer af Vævene.

45. Der er forelagt os Beviser for, at Sygdommen, skjøndt sjælden, kan angribe Kjødet, og at de forskjellige Kogningsmethoder ofte ere utilstrækkelige til at tilintetgjøre de Baciller, som findes i det Indre af Lemmerne.

46. Skjøndt Bacillerne kun sjælden findes i Kjødet, er Muligheden for deres Tilstedeværelse dèr eller i Blodet dog altfor stor til, at det nogensinde kan tillades, at Kjød af tuberkeløse Dyr under nogensomhelst Omstændighed benyttes som Føde for Mennesker eller Dyr.

47. Tuberklerne, som Bacillerne fremkalde ved deres Udvikling i Vævene, frembyde Forskjelligheder efter Sygdommens Sæde og mere eller mindre akute Forløb.

48. Naar Sygdommen forløber meget akut og antager en stor

Udbredelse i Legemet, ville Organerne findes gjennemsaaede med smaa graa Knuder, hvis Størrelse varierer fra $^1/_{25}$ Tomme og opefter.

49. Naar Sygdommen er mere kronisk, sammensmelte disse smaa Tuberkler, og det Indre (Centrum) af de paa denne Maade opstaaede knudeformede Partier omdannes til en osteagtig Masse, medens den ydre Del bliver haard, sejg og fibrøs. Dette sejge, fibrøse Væv, som findes i Tuberkelknuderne, sees let i de druelignende Knuder paa Brysthinden hos Kvæg med Perlesyge. Omsider kan den osteagtige Masse blive stenhaard ved Aflejring af Kalksalte. Dette hændes, naar Sygdommen som en Følge af Bacillernes Død, ophører med at udbrede sig paa det paagjældende Sted; Tuberklerne skrumpe da ind til en forkalket Masse, omgiven af en Skede af fast, fibrøst Væv. Saadanne Rester af Tuberkler, blandede med friske Tuberkler, træffes ikke sjælden ved Obduktioner af Dyr, der i Live ansaaes for at være sunde.

50. De syge Organers Sekreter indeholde Tuberkelbacillerne og ere derfor smitsomme i Forhold til Sygdommens Heftighed. Saadanne Sekreter ere Slim fra Luftvejene, Fordøjelseskanalen og Urin- og Kjønsorganerne, Spyt, Mælk, Urin osv.

51. Da det er paavist, at Mælken kan indeholde Bacillerne, og at den kan smitte Dyr (f. Ex. Kalve, Svin osv.), og det tilstrækkelig er godtgjort, at Sygdommen ved Mælk er overført til Mennesket, er det øjensynligt, at bacille-holdig Mælk er meget farlig for Mennesker og Dyr.

52. De almindelige Symptomer, der ledsage Tuberkulosen, bemærkes let, naar Sygdommen er generel; Ildebefindende og Afmagring indfinder sig da i Almindelighed her længe førend de andre mere fremtrædende Symptomer, saasom tør Hoste osv.

53. Er derimod Lidelsen i Begyndelsen lokal, og skrider den i Uger og Maaneder meget langsomt fremad og saaledes frembringer de omtalte haarde, fibrøse Knuder, saa vil den tilfældige Iagttager ikke bemærke noget iøjnefaldende Symptom, og Dyret vil i Virkeligheden blive anseet for at være i en særlig god Tilstand.

54. Endelig vil i alle Tilfælde, hvor Sygdommen faaer

Lov til at udvikle sig videre (ɔ: hvor Dyret ikke i Sygdommens Begyndelse bliver dræbt i en velnæret Tilstand), Afmagringen bliver mere udpræget, og Mælken, der fra først af afsondredes i en rigelig Mængde, men af en ringe Kvalitet, vil blive endnu tyndere og tillige aftage i Mængde. Afkræftelsen forøges eftersom Afmagringen skrider fremad; Hosten og det anstrængte Aandedræt vidner om den Grad, i hvilken Lungerne ere angrebne, og den fysikalske Undersøgelse af Brystet (ved Perkussion og Auskultation) giver Oplysning om disses Fortætning og Sammenvoxning med Brysthinden.

55. Sygdommens Udgang er hos Dyrene altid slet.

Den Hyppighed, med hvilken Sygdomstilfældene forholdsvis optræde hos Mennesker og Dyr.

56. Nu, da man er kjendt med Ensartetheden af de forskjellige Processer, som Tuberkelbacillen fremkalder, er det let forstaaeligt, at man, paa Grundlag af statistiske Optegnelser fra forskjellige Lande, har beregnet, at 10 til 14 pCt. af alle Dødstilfælde hos Mennesket alene kan henføres til denne Gift.

57. I visse Tilfælde synes dette Tal endog at være større, saaledes i Paisley, hvor det er 17,5 pCt.

58. Den forholdsvise Hyppighed, med hvilken Sygdommen forekommer hos Dyrene, er ikke saa nøje opgjort.

59. Det synes sikkert, at den forekommer hyppigere i nogle Dele af Landet end i andre; saaledes navnlig i Irland, og især i Dublin, da Sygdommen er langt mere almindelig hos Malkekvæget end hos andet Kvæg. I Dublin fandtes, efter at den nylig udkomne Slagtningslov var bragt i Anvendelse, 4,9 pCt. af de slagtede Dyr angrebne af Sygdommen. I Tyskland var Procentdelen 1,5 til 20 pCt. efter de forskjellige Distrikter.

60. En nøjere Undersøgelse af Sagen vil vise, at det er en næsten uforanderlig Lov, at Dødeligheden er mindre i Hjorde, der tilbringe den største Del af Aaret i fri Luft, større derimod hos Malkekvæg, der lever sammen i Stalde.

61. Den relative Hyppighed, med hvilken Sygdommen

forekommer hos Fjerkræet, synes kun at være kjendt af Dyrlægerne i de større Byer. Af direkte Forsøg saavel som af kliniske Iagttagelser er det nu bevist ikke alene, at Fjerkræet faaer Sygdommen fra Mennesket ved at nedsynke dets opkastede Baciller, men at de ogsaa bidrage til Sygdommens videre Udbredelse til Mennesker og Dyr.

62. Sygdommens Smittefarlighed og de betydelige Tab, den volder, gjør Krav paa Lovgivningsmagtens Indblanding, noget vi ret strax skulle gaa nærmere ind paa.

63. Forinden maa vi dog henlede Opmærksomheden paa, at Sygdommen efter nogle Autoriteters Mening er i Tiltagen.

64. Det er tvivlsomt, hvorvidt det virkelig forholder sig saaledes, thi (1) dens tilsyneladende Tiltagen kan tilskrives det bedre Kjendskab til og den deraf følgende hyppigere Optegnelse af Sygdommen. Og (2) da den almindelige Hygiejne er forbedret, og denne Forbedring allerede meget har formindsket de af Tuberkulosen fremkaldte Dødstilfælde paa Steder, hvor Sygdommen var meget udbredt, er det sandsynligt, at en forøget Opmærksomhed for de hygiejniske Fordringer yderligere vil forminske dens Smitteevne.

Forholdsregler mod Sygdommen.

65. Ved Drøftelsen af Forholdsreglerne mod denne Sygdom maa man have Opmærksomheden henvendt paa to Punkter, nemlig (1) At Sygdommen kan overføres fra Dyr til Mennesker og fra Mennesker til Dyr paa en eller anden af de tidligere omtalte Maader, og særlig ved Nydelsen af Kjød eller Mælk af tuberkulose Dyr. (2) At den kan overføres fra et Dyr til et andet.

66. Den første af disse Forplantelsesmaader, der tildels omhandles i »the Public Health Act«, omhandles i Regelen ikke, naar man drøfter de Forholdsregler, der bør tages for at forebygge Sygdomme hos Kvæget; men skjøndt dette kan være rigtigt med Hensyn til de fleste andre Sygdomme hos vore Husdyr, kan det ikke være det med Hensyn til Tuberkulosen, da denne Sygdom ikke alene kan overføres fra Dyr til Mennesker, men ogsaa fra Mennesker til Dyr.

Lovforslag, sigtende til at beskytte Kvæg mod Tuberkulosen, sknlde derfor tillige indeholde Forholdsregler mod dens Overførelse til Mennesket.

67. Spørgsmaalet om kurativ Behandling kan afgjøres i faa Ord, eftersom man ikke kjender nogen Kur eller Modgift mod denne Sygdom undtagen i de (næsten kun hos Mennesket forekommende) Tilfælde, hvor den er ganske lokal, og dens Arnested derfor kan naaes og fjærnes ved kirurgisk Hjælp.

68. Ifølge Ovenstaaende er det indlysende, at Lovgivningen over for denne Sygdom maa gaa i de 2 Retninger:

A. Forebyggelse.
B. Udryddelse.

A. Forebyggende Forholdsregler.

69. Disse skulle indeholde Bestemmelser for: (1) Forbedring i Kvægstaldenes hygiejniske Forhold (særlig ved at tilvejebringe god Ventilation, rent Vand og en passende Desinfektion af Stalde og andre Lokaliteter, hvori tuberkuløst Kvæg har opholdt sig). Dette er der tildels taget Hensyn til i »the Dairy and Milk Shops Order«, men Haandhævdelsen af denne ved de lokale Sundheds-Autoriteter er for Tiden mindre tilfredsstillende, og vi tilraade, at den bliver skjærpet meget betydelig, og at der gives Veterinær-Inspektørerne mere udstrakt Magt til at trænge ind alle Steder, hvor der holdes Dyr.

70. Forbedring i Dyrenes hygiejniske Forhold bør omfatte en Afsondring af alle mistænkelige Dyr (se Punkt 87), en Forebyggelse af at Kjød eller Mælk af syge Dyr gives som Føde for andre f. Ex. Svin, Fjerkræ osv., og Omsorg for at Foder, Strøelse og Vand ikke bringes fra et Dyr til et andet eller fra en Stald til en anden.

71. Vor Opmærksomhed er bleven henvendt paa de hyppige Tilfælde, i hvilke Dyr, der vare øjensynlig syge, eller undertiden endog befandt sig paa Sygdommens sidste Stadier, ere blevne solgte paa aabent Torv.

Skjøndt i England og Irland Sundhedsinspektørerne eller

de Mænd, der ifølge Loven af 1885 om den offentlige Sundhedspleje føre Tilsyn med Næringsmidlerne, kunne anholde saadanne Dyr, finder en saadan Anholdelse dog meget sjælden Sted.

72. Veterinær-Inspektøren har ingen Magt til at forhindre Salget af saadanne Dyr eller til at nedslaa dem, eftersom Tuberkulosen ikke er optagen i Loven om smitsomme Sygdomme af 1878.

73. Vi finde endvidere, at der i Virkeligheden finder en regelmæssig Handel Sted fra saadanne Besætninger, der ere angrebne af Tuberkulose, og at de under Navn af »wasters« og »mincers« hyppig slagtes i Nærheden af de store Byer, til hvilke saadanne Dele af Kjødet, som let undslipper Tilsynets Opmærksomhed, sendes for at sælges til den fattigere Befolkning, og især til Pølsefabrikationen.

74. Vi mene derfor, at der bør gives Veterinær-Inspektøren Magt til at anholde alle saadanne Dyr paa Markeder, Torve og paa offentlige Færdselsveje.

75. Uagtet Sygdommens almindelige Udbredelse i Europa og andre Steder, synes der ikke at være nogen Grund til at antage, at der, med vor nuværende Ordning af Dyrenes Slagtning paa Udskibningsstedet og den stedfindende Karantæne af de Dyr, der indføres til Avl, er nogen særlig Fare for at forøge Infektionen i England ved Indførsel fra Udlandet. Imidlertid er der dog Fare ved de Flokke, der ankomme fra Lande, hvis Dyr ere undtagne fra Bestemmelsen om Nedslagtning ved Landsætningen, og som kun underkastes et almindeligt Veterinær-Eftersyn i en 12 Timers Karantæne.

76. Det er derfor klart, at de nuværende Love, der skulle hindre Sygdommens Indførsel i de forenede Kongeriger fra Udlandet, ere ufuldkomne. En yderligere Vanskelighed i saa Henseende ligger deri, at mange Dyrlæger ikke kunne opdage Sygdommen i dens første Stadium.

77. Sikkert er det, at der hidindtil ikke har funden nogen rigtig Veterinær-Undersøgelse Sted i de Tilfælde, til hvilke der saa ofte henvises, og i hvilke det ved de ved Slagtningen foretagne Undersøgelser er godtgjort, at Sygdommen har

været tilstede i en bestemt udpræget Form, endskjøndt ingen øjensynlige Symptomer vare tilstede hos det levende Dyr.

78. Da det imidlertid er umuligt at antage, at udbredte Lidelser i Brysthinderne og Lungerne ikke vilde blive opdagede ved en omhyggelig Undersøgelse af Brystet ved Hjælp af Perkussion, Auskultation osv., kan den modsatte Paastand ikke faa nogen Betydning overfor noget Lovforslag; men Nytten af et saadant vil ganske vist for en Del afhænge af at Undersøgelsen bliver foretaget omhyggeligt.

79. Efter som alle Autoriteter ere enige om, at Sygdommen er arvelig, forekommer det os i høj Grad ønskeligt, at alle Opdrættere, i deres egen saavel som i det Almenes Interesse, ville undlade at anvende tuberkuløse Dyr til Avl.

B. Udryddelse.

80. For efterhaanden sikkert at udrydde Tuberkulosen mene vi, at visse Afsnit i Loven om smitsomme Sygdomme hos Dyrene bør indeholde Bestemmelser om:

a) Nedslagning af syge Dyr, naar disse findes paa Ejerens Enemærker.
b) Erstatning for de nedslaaede Dyr.
c) Anholdelse og Nedslagning af syge Dyr, der træffes paa Markeder, Torve og offentlige Færdselsveje.
d) Anholdelse og Nedslagning paa Landgangsstedet af syge Dyr, der indføres her til Landet.

81. Anmeldelse af denne Sygdom bør ikke være nogen tvungen Sag, da Sygdommen kan være tilstede uden at frembyde saa tydelige Symptomer, at Ejeren er istand til at opdage den, og dens Udvikling er saa langsom, at Ikke-Anmeldelsen af dens Tilstedeværelse endog i mange Tilfælde kun lidet vilde forringe Virkningen af Loven af 1878.

82. Inspektørerne bør over for Tuberkulosen have den samme Magt og Ansvarlighed med Hensyn til at paabyde Nedslagning af syge Dyr, som der ifølge Afsnit 51 (5) i Loven af 1878 er meddelt dem overfor ondartet Lungesyge, hvori bestemmes, at et Bevis fra en Veterinærinspektør om at et

Dyr er eller var angrebet med en af nævnte Sygdomme skal være fyldestgjørende Vidne vedrørende alle Domstole for Rettergang om denne Slags Sager.

83. En yderligere Grund til Nedslagningen af syge Dyr er den, at Tuberkulose og ondartet Lungesyge i Virkeligheden ofte træffes i Forening eller forvexles med hinanden, og Nedslagningen derfor i begge Tilfælde bliver i høj Grad ønskelig.

84. Endvidere er Tuberkulosen, skjøndt arvelig, dog langt mindre smitsom end de andre Sygdomme, der ere optagne i Loven af 1878, og det er derfor tydeligt, at den øjeblikkekelige Nedslagning af syge Dyr vil have en stor Indflydelse paa at udrydde den, om end denne Udryddelse, paa Grund af Sygdommens Arvelighed, kun lidt efter lidt vil gjøre sin Virkning gjældende.

85. Sygdommens Aftagen Aar for Aar vilde sandsynligvis blive meget betydelig, og selv om dette ikke skulde blive Tilfældet, vilde dette dog ikke være en Grund til ikke at antage de foreslaaede Anordninger, thi selv om den frembragte Virkning kun skulde være ringe, maatte Resultatet dog med Nødvendighed blive til Fordel for Nationen.

86. Erstatning for Tabet af Dyrene. — Ligesom i de andre Sygdomme, der ere optagne i Loven af 1878, saaledes bør ogsaa i dette Tilfælde Nedslagningen af de tuberkuløse Dyr godtgjøres Ejeren med tre Fjerdedele af den Sum, hvortil de vurderes forinden Nedslagningen, og Taxationsmanden bør ved Vurderingen tage Hensyn til det Værd, det paagjældende Dyr maatte have for Ejeren som Malkedyr, eller i et eller andet særligt Øjemed.

87. Skulde Dyret være særlig værdifuldt, fordi det henhører til en Stamhjord, saa kunde dets Værdi bestemmes ved Voldgiftskjendelse, og tre Fjerdedele af Taxationen betales som Erstatning efter de tidligere anførte Regler.

I en Slutningsbemærkning udtaler Kommissionen Forvisningen om, at de Bestemmelser, den i det Foregaaende har foreslaaet, ville bringe denne Sygdom, der er saa farlig for Mennesker og Dyr, ned til et Minimum, selv om det ikke skulde lykkes helt at udrydde den.

Endelig tilføjer Prof. Horsley, der var Medlem af Kommissionen, følgende Bemærkninger:

Ovenstaaende Indstilling, som jeg har undertegnet, er, saavidt denne rækker, ganske overensstemmende med mit Syn paa Sagen; men angaaende 2 Punkter anseer jeg yderligere Forholdsregler for at være aldeles nødvendige, navnlig med Hensyn til 1. Avlen og til 2. Anmeldelse af Sygdomstilfældene.

1. Avlen. Tuberkulosen er endog af Lægfolk kjendt som en Sygdom, der kan overføres fra Forældrene til Afkommet. Dette er en Kjendsgjerning, som Kvægopdrætterne ere særlig fortrolige med. Endvidere er denne almindelig antagne Sandhed bleven fuldstændig bekræftet ved Resultaterne af videnskabelige Undersøgelser. I Betragtning af dette Punkts overordentlige Vigtighed mener jeg derfor, at en forsætlig Anvendelse af tuberkuløse Dyr til Avl burde regnes for en kriminel Forbrydelse. Den eneste Indvending, der kan gjøres mod et saadant Lovforslag, som, hvis det blev gjennemført, vilde forhindre Sygdommens videre Udbredelse blandt Kvæget her i Landet, er den, at Kreaturejerne og endog Dyrlægerne for Tiden ikke have den fornødne Erfaring til at kjende Sygdommen i dens første Symtomer, eller foretage en fysikalsk Undersøgelse af Brystet, og at derfor af og til retslig Forfølgelse vil kunde rejses i Tilfælde, hvor ingen Skyld med Rette kunde tilskrives Ejeren, og en saadan retslig Forfølgelse derfor vilde blive en unødvendig Plage.

Denne Indvending berøves dog den Betydning den kunde synes at have, naar der sees hen til, hvor sjælden saadanne Tilfælde vilde indtræde, og at de da vilde blive behandlede af den lokale Øvrighed paa samme Maade som Ikke-Anmeldelse.

2. Anmeldelse af Sygdommens Tilstedeværelse. Dette Punkt fordrer ingen Forklaring, da det er indlysende, at det er umuligt at sikre den fuldstændige Gjennemførelse af Bestemmelserne i Loven om smitsomme Sygdomme hos Dyrene, med mindre Veterinær-Inspektøren eller Autoriteterne blive underrettede om Sygdomstilfældene. At forsættelig Ikke-Anmeldelse burde straffes, vil vel Ingen benægte. Desuagtet er der

imod Lovforslag i denne Retning bleven fremsat de samme Indvendinger som de, med hvilke man bestred Forhindringen af syge Dyrs Anvendelse til Avl. Da jeg imidlertid antager, at det allerede er viist, at disse Indvendinger ikke have nogen Vægt, anbefaler jeg, at baade Forbudet mod Anvendelsen af syge Dyr til Avl og Pligten til at anmelde Sygdommen bør optages i et Lovforslag angaaende Tuberkulosen.

44 Parliement Street S. W. 10de Juli 1888.

Engelske Beretninger om Smørmarkedet 1888.

I. Af d'Hrr. Römler, Hunter & Ko., Newcastle.

Gjennemsnitspriserne have været lave, til sine Tider endogsaa ganske overordentlig lave, og ihvorvel det foregaaende Aar 1887 var et Aar saa prisbilligt, hvad Smør angaaer, som næppe nogen af dets Forgjængere i det sidste Decennium, saa have vi dog iaar i al Fald for Tidsrummet Juni til September havt endnu lavere Gjennemsnitspriser at opvise. Aaret 1887 sluttede med den yderst moderate Toppris, ca. 114 sh. pr. Cwt., og det nye Aar begyndte med fast livligt Marked og langsomt stigende Priser; dette gjælder ligeledes for Februar og Marts, i denne Maaned naaede vi det første Halvaars moderate Toppris, ca. 128 sh. (den 8de Marts). Derefter indtraadte en stadig nedadgaaende Periode af ni Uger, og den 9de Maj noteredes prima dansk Smør til 92 sh. pr. Cwt. At have stigende Konjunktur og rivende Afsætning for Smør i Maj Maaned er noget højst Ualmindeligt og mod al Præcedents, især ikke i det foregaaende Aar (1887), men fra 9de Mai til Slutningen af Maaneden steg Smør fra 92 til 104 sh. med rivende Afsætning midt i Blandingstiden.

Endnu i de første Uger af Juni var Tendentsen fast, saa at vi den 14de Juni noterede prima til 108 sh.; saa kom Reactionen, og vi fik 8 a 9 Ugers elendigt Marked, al Spekulationslyst syntes at ophøre, og irsk Smør tog i nogen Tid aldeles Luven fra det danske, ja den 9de August noteredes vor Toppris med 98 sh., medens den ved samme Dato 1887 var 122 sh., altsa en Forskjel af 24 pCt. Efter denne Dato var der Bedring, i Begyndelsen yderst langsomt, men senere gik det livligere opad. Septbr. og Oktbr.'s Priser d. A. stode endnu betydelig under 1887 paa samme Tidspunkt, og i Begyndelsen af November dalede Priserne aldeles uventet og vistnok uberettiget fra 122 sh. til 114 sh. pr. Cwt. At der maa have været Panik i Stipuleringen af Smørnoteringerne, bevistes derved, at Noteringen atter øjeblikkelig gik op fra 114 sh. til 118 sh., Ugen dereftr 122 sh. og stadig stigende opad med fast Stemning og knap Forsyning, indtil vi den 17de December naaede 133 sh. pr. Cwt. og sluttede Aaret med en Topnotering af 130 sh. pr. Cwt.

Hvad den danske Smørindustri i det Hele angaaer, saa kunne vi udtale, at denne har holdt sin hæderlige Plads paa det engelske Marked; ogsaa gjælder dette om svensk og nordslesvigsk Smør, hvilket sidste har gjort paafaldende Fremskridt. Andels-Systemet har viist sig praktisk. Mejeriernes Produktioner variere vistnok, men det er kun meget faa, som ikke finde villige Kjøbere. Secunda dansk Smør bliver derfor knapt, og man seer sig om andetsteds efter Mellemvarer og billigere Produkter.

En Skjødesynd til visse Tider af Aart er endnu den oliede Afsmag og ofte skjoldede Farvning; ligeledes klages der, og det med grundigt Skjel, over det aldeles urimelige Vægttab, Kjøberen risikerer, naar Smørret staaer over blot en eneste Uge. Det urimelige Vægttab paa dansk og svensk Smør har mere end noget andet afskrækket Spekulanter fra at have med saadant at skaffe, selv om Priserne skulle gaa med, gaaer Vægten imod og sætter Forretningen udenfor al rimelig Beregning. Ventelig vil dette Spørgsmaal møde den Overvejelse, det fortjener. Tiderne herovre ere bedre. I Nordengland ere saa at sige alle Fabriker i fuld Aktivitet. Pengene begynde at cirkulere, og uden Tvivl vil dette mere end noget Andet bevirke Fremskridt i Konsumtionen af Smør. Margarineloven har ikke været uden gavnlig Indflydelse; ihvorvel Forbruget af denne Artikel endnu er enorm, saa er der dog snarere Tilbagegang end Fremgang, og navnlig ere de saakaldte »**Mixtures**« eller smørblandede Dritler af Margarin, som tidligere tilførtes forsynede med de mest udsøgte danske Brændemærker, nu i stærk Tilbagegang.

1888.

	Smørnotering. sh. sh.		Smørnotering. sh. sh.		Smørnotering. sh. sh.
Jan.	5. 112 a 118.	Maj	9. 88 a 92.	Sept.	14. 100 a 108.
	12. 116 a 122.		16. 90 a 102.		21. 100 a 110.
	19. 116 a 122.		23. 98 a 102.		28 100 a 110.
	26. 118 a 122.		30. 100 a 104.	Oktbr.	2. 105 a 112.
Febr.	2. 110 a 116.	Juni	7. 104 a 108.		9. 110 a 120.
	9. 110 a 114.		14. 104 a 109.		16. 115 a 124.
	16. 110 a 114.		21. 100 a 105.		23. 120 a 128.
	23. 112 a 118.		29. 100 a 102.	Novbr.	1. 116 a 122.
Marts	1. 116 a 124.	Juli	5. 100 a 105.		8. 110 a 114.
	8. 118 a 128.		12. 100 a 105.		15 110 a 118.
	15. 118 a 125.		19. 100 a 105.		22. 110 a 122.
	22. 114 a 118.		26. 100 a 105.		29. 118 a 128.
	29. 110 a 116.	Aug.	2. 100 a 102.	Decbr.	3 124 a 130.
April	5. 104 a 108.		9. 95 a 98.		10. 130 a 133.
	12. 102 a 108.		16. 95 a 100.		17. 132 a 133.
	19. 93 a 100.		23. 100 a 106.		24. 130 a 133
	26. 90 a 94.		30. 100 a 108.		
Maj.	2. 88 a 92.	Sept.	7. 100 a 108.		

---

2. Af Dhrr. Clephans & Wiencke i Newcastle.

I Aaret som afsluttes idag har en almindelig Forbedring paa Handelens Omraade gjort sig gjældende; Jernbanernes Statistik, Skibsfartens Resultater, tilligemed Stigningen i Værdier af Aktierne i næsten alle industrielle Foretagender henpege paa tiltagende Frem-

gang; og opadgaaende Arbejdsløn vidner om større Fortjeneste, end vi have været vante til i de senere Aar.

Landbrugsprodukter af alle Slags, saavelsom Mel, Flæsk, Sukker, og i det Hele taget alle Fødemidler vise Prisforhøjninger, med Undtagelse af den meget vigtige Artikel »Smør«, som besynderlig nok kun gjennemgaaende har naaet lavere Priser iaar end nogensinde før i de engelske Markeder.

Ved en overfladisk Iagttagelse synes det noget underligt, at Smørprisen ikke har deltaget i Stigningen med de andre Fødemidler, men Grunden vil maaske nærmest findes i den store Tiltagen i Smørproduktionen over hele Furopa, og især i Danmark, Sverige og Finland.

Landmændene i alle smørproducerende Lande ere, som Følge af de vedvarende uforholdsvis lave Priser for Korn, Kartofler, Kreaturer og andre Landbrugsprodukter, i de senere Aar blevne tvungne til at henvende deres Opmærksomhed mere paa Smørproduktion, og dens uhyre Tilvæxt vil bedst kunne bedømmes, naar man gjennemgaaer følgende Indførselsliste for Skandinavien for de sidste ti Aar til Newcastle, og det fremgaaer heraf, at Tilførslerne iaar overstige 1887 med over 100,000 Foustager, og den aarlige Tilførsel er nu langt mere end dobbelt saa stor som i 1879:

1879: 233,386	Foustager,	1880: 248,153	Foustager,
1881: 272,209	—	1882: 277,664	—
1883: 348,478	—	1884: 369,826	—
1885: 421,779	—	1886: 446,988	—
1887: 517,009	—	1888: 630,395	—

Med denne stedse tiltagende Produktion af Smør forventedes allerede i Aarets Begyndelse en lav Gjennemsnitspris, og denne Formening er virkelig bleven realiseret, idet Priserne iaar have været de laveste, som man endnu har kjendt i vort Marked, og havde den nye Butterine-Lov ikke gjort et Brud i Forbruget af denne Artikel, og højere Arbejdsløn hjulpet Smørhandelen, vilde Resultatet for de danske Smørproducenter uden Tvivl havde været endnu værre.

I Danmark og Sverige har det nye System af Fællesmejerier, hvilke aftage Mælken fra større og mindre Gaarde, forbundet med Anvendelsen af Centrifugaldrift, naturligvis frembragt en enorm Tilvæxt i Produktionen; dette System er ogsaa blevet indført i en stor Del af Irland og i enkelte Steder i England, hvilket altsammen har bidraget til at frembringe de lave Priser.

Gjennemsnitsprisen for fineste Smør for 1888 er 112 Shilling pr. Cwt. imod 117 Shillings i 1887.

Nedenstaaende give vi Gjennemsnitspriser for de sidste 12 Aar: 1877: 145 sh., 1878: 140 sh., 1879: 127 sh., 1880: 145 sh., 1881: 144 sh., 1882: 140 sh., 1883: 136 sh., 1884: 134 sh., 1885: 124 sh., 6 d., 1886: 117 sh., 1887: 117 sh. og 1888: 112 sh., af hvilke det vil sees, at Priserne nu i en Række af Aar have været stærkt og stadigt nedadgaaende.

Skjøndt Klagerne over Vand og Kjærnemælk i det danske Smør ere mindre iaar end tidligere, bliver der dog endnu meget at ønske i saa Henseende.

†

Professor B. S. Jørgensen,

der, foruden sin Hovedvirksomhed som Lærer ved Landbohøjskolen og sin Deltagelse i Præsidiet i Landhusholdningsselskabet, tillige var Medredaktør af dette Tidsskrift fra 1853—1866, døde den 7de December i en Alder af 73 Aar og blev under stor Deltagelse ført fra Frederiksberg Kirke til Familiebegravelsen paa Assistents Kirkegaard den 14de December.

Hans Billede, ledsaget af biografiske Oplysninger om hans Liv og Virksomhed, vil blive meddelt i næste Hefte.

B. S. Jørgensen.

B. S. Jørgensen.

Født den 19de Septbr. 1815. Død den 7de Decbr. 1888.

Det var en særdeles betydningsfuld og vidtrækkende Foranstaltning, Regjeringen gjennemførte 1829, da den paa H. C. Ørsteds Foranledning og støttet af hans store Autoritet oprettede den polytekniske Læreanstalt som Hjemsted her i Landet for en planmæssig og systematisk Undervisning i Naturvidenskaberne og disses Anvendelse paa den borgerlige Virksomhed. Nu, 60 Aar efter, se vi bedst, hvilken overordentlig Indflydelse den fra Læreanstalten udgaaede Paavirkning og Kundskabsmasse har havt paa de fleste Haandværk, paa vor Industri og Fabriksdrift, paa Maskin- og Bygningskonstruktion, paa Kommunikationsmidlernes Udvikling o. s. v., og dens Oplysningsarbejde har ikke blot faaet Betydning som direkte nyttebringende, men ogsaa som almendannende har det forplantet sig gjennem højere og lavere Skoler ud over Landet, ryddet Fordomme og Indbildninger, belyst de mangfoldige Fænomener, der møde os i det daglige Liv, og bragt Forstaaelse af de mangfoldige Natur-Forhold og -Kræfter, som vi kunne drage i vor Tjeneste. At en saadan Undervisning maatte kunne blive af ganske særlig Betydning for den Virksomhed, Landbruget, der mere end nogen anden er afhængig af Naturens Kræfter, mere end nogen anden henvist til at arbejde med de forskjelligartede For-

mer, hvori Naturens Stoffer fremtræde i Jorden, Planten og Dyret, er indlysende, og at vort Landbrug for en Del har hentet sine Inspirationer direkte eller indirekte fra den polytekniske Læreanstalt tør nok siges at have havt en væsentlig Indflydelse paa den faste Udvikling, det har gjennemløbet, og paa at de efterhaanden indpodede nye Foranstaltninger forholdsvis have bragt færre Skuffelser end i mange andre Lande. Om den polytekniske Læreanstalt end i sin første Tid fortrinsvis tog Sigte paa hvad der kunde fremme Haandværk og Industri, saa havde dog H. C. Ørsted meget snart Øje for, at i Danmark afgav Landbruget langt det største og vigtigste Felt for Naturvidenskabernes befrugtende Arbejde, og han forsømte ikke Skridt i denne Retning. Efterhaanden forøgedes Berøringspunkterne; den følgende Direktør, Konf. Forchhammer, knyttede til sine Forelæsninger i Jordbundslære en saa indgaaende og vækkende Redegjørelse for Planternes Liv og Ernæring, at det i og for sig blev et lille Landbrugskursus; den senere Docent Jul. Thomsen gav i en genial Fremstilling en klar Belysning af Agrikulturkemiens forskjellige Felter; et systematisk Landbrugskursus indrettedes til sidst (1849), og da dette flyttedes bort til dets nuværende Sæde paa Landbohøjskolen, udrustede den polytekniske Læreanstalt den nye Højskole med en Samling af fortrinlige Lærekræfter, der fra Moderanstalten medbragte den exakte og paalidelige Undervisningsmaade, som var dennes Særkjende; — Fjord, Fogh, Freuchen, Holmberg, Segelcke ere alle Sønner af den polytekniske Læreanstalt. Men medens disse alle først traadte til paa et senere Tidspunkt, saa var der derimod en Mand, der havde den store Lykke allerede paa et meget tidligt Stadium at blive draget ind i denne sunde og naturlige Bevægelse, og som levede med den paa alle dens Faser, fik derved en stor Indflydelse paa hele Udviklingens Gang, saa at han endog tildels personificeredes dermed og derfor blev den naturlige Tillidsmand paa den landøkonomiske Undervisnings Omraade saavel for Autoriteterne som for Private, og denne

Mand var Prof. B. S. Jørgensen, om hvis Liv, Udvikling og Virksomhed vi derfor her skulle meddele nogle Oplysninger, saa meget mere som hans Navn gjennem en lang Aarrække har været knyttet til dette Tidsskrift.

Bendt Søborg Jørgensen er født i Kjøbenhavn, paa Nørretorv, den 19de September 1815. Hans Fader var født i Maaløv, et Par Mil NV for Kjøbenhavn, kom til Byen som Soldat ved tredie Grenader Livregiment, blev senere antaget som Musiker ved Regimentet, ernærede sig herved og ved privat Undervisning i Musik, indtil han ved Giftemaal overtog et Par Steder paa Nørretorv med et derværende Gjæstgiveri, som ved Orden og Paapasselighed efterhaanden gjorde ham til en velstaaende Mand.

B. S. Jørgensen voxede med sine to Søstre, der begge vare yngre, op under disse Forhold, der ellers paa et Gjæstgiversted let kunde blevet uheldige, men Faderens forstandige Alvor og Moderens kjærlige og omhyggelige Varetægt holdt Børnene borte fra Gjæstestuens bevægede Liv. Da imidlertid de fleste Gjæster, som søgte ind her, vare Bønder ude fra den gamle Jørgensens Hjemegn, og som benyttede det hosliggende Nørretorv til Holdeplads, er det naturligt, at den stærke Berøring med Landboere og Landboliv, som omgav Hjemmet, ikke kunde blive uden Indflydelse paa den lille Dreng, der, som alle sunde Drengenaturer, længtes ud efter den frie Natur, og som tilmed fik denne Trang bl. a. tilfredsstillet ved hvert Aar med sine Søstre at foretage en Rejse til sin Farbroder i Bringe, der dersteds havde faaet en Gaard, og hvor han baade paa Slægtskabets og paa Bekjendtskabets Vegne kom i Forhold til dygtige og ansete Bondeslægter, hvilket blev af stor Betydning for hans senere Liv, ikke blot ved at vække hans Sans og Interesse for Landbruget, men ved allerede tidlig at give ham den Tillid til og Agtelse for

den danske Bondestand, som saa ofte senere fremlyste af Samtalerne med ham.

Iøvrigt gik Barndomsaarene deres rolige Gang uden mærkbare Omskiftelser eller Begivenheder i Hjemmet. Bendt Søborg — det sidste Navn havde han som Familienavn efter sin Moders Slægt — gik først i Skole hos en gammel Normand, Eberhardt, men flyttedes senere over i Gorms store Skole paa Nørregade. Efter Konfirmationen i 14 Aars Alderen vedblev han endnu en Tid at gaa i Skole, men da han allerede den Gang næsten var fuldvoxen, syntes Moderen ikke om, at han skulde fortsætte sin Vandring til og fra Skolen mellem Smaadrengene; han blev derfor tagen ud af Skolen, men da der endnu ikke havde viist sig Anlæg eller Lyst i nogen bestemt Retning, vare de første Bestemmelser med ham af helt foreløbig Natur. Først søgtes han anbragt i Hørkræmmerlære; men da de Hørkræmmere, man henvendte sig til, var bange for, at han, naar han var udlært, skulde tage for megen af den Bondesøgning, som de nu havde, men som han gjennem Hjemmet vilde faa let Adgang til, saa vilde man ikke modtage ham i Lære. Han blev da, nærmest til Tidsfordriv, anbragt paa Kontoret paa Frederiks Hospital, hvor der dog kun var meget lidt at bestille.

Imidlertid var, som alt berørt, den polytekniske Læreanstalt blevet aabnet 1829, og omfattede to Afdelinger, nemlig for Mekanikere og for Kemikere. Medens denne Undervisning udelukkende var theoretisk, aabnedes der allerede det følgende Aar (1830) en praktisk Uddannelse i forskjellige Haandværksfag, der kunde have Betydning for den senere theoretiske Uddannelse. Disse saakaldte »Værksteder« etableredes i selve den polytekniske Læreanstalt og omfattede 4 Afdelinger, nemlig for Snedkeri, Smedning, Metaldrejeri og Kobbersmedning; hver af disse Afdelinger medtoge $^1/_2$ Aar, det samlede Kursus altsaa 2 Aar. Ialt var der kun Plads til 8 Lærlinger, 2 i hver Afdeling, Pladsen var meget indskrænket. B. S. Jørgensen fik Plads i det første Hold sammen med Gamél, Gedde og andre,

hvis Venskab herfra varede Livet ud. Det var en god og solid Vejledning, her meddeltes, men Jørgensen havde ikke Haandelag, og da han desuden heller ikke havde Anlæg for Tegning, der er saa nødvendig for enhver dygtig Haandværker, var det mere hans Flid og Troskab i Arbejdet end selve dettes Præstationer, der skaffede ham hans Læreres Tilfredshed, saa at H. C. Ørsted endog, i Haab om at det skulde bedres, vilde have ham til at forlænge det praktiske Kursus og ogsaa fik det forlænget $^1/_2$ Aar.

Hans Hu stod imidlertid til Bogen, og da han var ret flink i Mathematik, forberedte han sig samtidig med Værkstedsarbejdet til Adgangsexamen (Examinandexamen) ved den polytekniske Læreanstalts theoretiske Afdelinger. 1833 tog han denne Examen, og nu, i 18 Aars Alderen, begyndte en befrugtende Udvikling under Lærere som Ørsted, Forchhammer, Zeise, Ramus, Dyssel o. a. og sammen med Venner som Nørgaard, Hummel, Gamèl, Johnstrup o. a. Allerede 1836 tog han Examen i den mekaniske Afdeling og 2 Aar efter, 1838, i den kemiske Afdeling. —

Han stod saaledes rustet med Kundskaber, men endnu uden nogen bestemt Opgave i det virkelige Liv, og de første 6—7 Aar maa nærmest betragtes som en Famlen i saa Henseende. — Strax om Foraaret 1838 fik han den Opgave af den unge energiske Gardeofficer Zütphen, der ved sit Giftermaal med Arvingen til Adlersborg var kommen i Besiddelse af dette Baroni, at være behjælpelig med Anlæget af et Teglværk paa Godset og Undersøgelse af Leret i dette Øjemed ligesom ogsaa af nogen derværende Kildekalk. — Hermed hengik denne Sommer, og i den næste førtes han ifølge Opfordring af Selskabet for Naturlærens Udbredelse til at foretage Forsøg paa Knapstrup med Fabrikationen af hollandsk og engelsk Ost. — De næste 3 Aar droges hans Interesse nærmest i Retning af metallurgiske Arbejder, og efter paa det Kgl. Rentekammers Bekostning at have foretaget en

Del Undersøgelser efter Myremalm i Jylland, særlig i Silkeborgegnen, og derefter at have opholdt sig en Tid i Carlshütte store Støberi og Metalværksted ved Rensborg for at faa de medbragte Myremalmsprøver udsmeltede og bestemte, rejste han om Vinteren til Rothe-Hütte i Harzen, lagde Hjemtouren over Würtemberg og Rhinpreussen og tog, støttende sig til tidligere knyttede Venskaber, til Sverig og Norge for at blive kjendt med de dèr benyttede Methoder for Kulbrænding og Jernudsmeltning. Af Rentekammeret blev han 1841 sendt til Frederiksgave og Flenstofte Godser i Fyen for ifølge Godsforvalterens Ønske at bistaa ved Undersøgelser af Ler og Tørv til et større Teglværk, som paatænktes oprettet dersteds.

I 1843 fik han imidlertid, efter at have besvaret og vundet et af det Classenske Legat ved Videnskabernes Selskab udsat Prisspørgsmaal, den Opgave at give Undervisning i Ostefabrikationen saavel hos Muus paa Sørupgaarden som hos Forpagteren paa Ledreborg; herved synes de første Tanker at være vakte hos ham om at anvende sine Kundskaber i den landøkonomiske Undervisnings Tjeneste, og det første Udslag heraf turde være det Foredrag, han holdt den 27de December 1844 i Selskabet for Naturlærens Udbredelse om Naturvidenskabernes Betydning for Landbruget. Da den tidligere Statslærer i Landøkonomi, Professor Begtrup ved Universitetet, var død 1841, uden at blive efterfulgt af nogen anden, droges Jørgensens Interesse end mere i denne Retning, og da han fandt velvillig og redebon Støtte hos de ledende og indflydelsesrige Mænd herhjemme, der følte Ansvaret overfor Ordningen og Varetagelsen af den landøkonomiske Undervisning, særlig H. C. Ørsted og Forchhammer for den polytekniske Læreanstalts Vedkommende og J. Collin for det Kgl. Landhusholdningsselskabs, saa besluttede han sig endelig efter et Par Aars Forløb til at søge sig uddannet i denne Retning paa Basis af de alt erhvervede Kundskaber.

Denne Uddannelse, der først ret egentlig begyndte 1845, fortsattes gjennem de følgende 2 à 3 Aar dels ved

Rejser her i Landet for at blive kjendt med Hovedkarakteren af de enkelte Egne og med de mest fremskredne Landbrug, dels ved en omfattende Rejse i Udlandet, som snart førte ham til Læreanstalternes Høresale og Laboratorier, saasom i Eldena, Giesen (Liebig), Hohenheim og Paris, og snart drog ham med kortere og længere Dagsrejser gjennem de lærerigste Egne i det nordlige Tyskland, Holland, Belgien, England og Skotland, med Afstikkere til Sydtyskland og Schweitz, — og hvor han ved Besøg paa større og mindre Gaarde opsamlede en Række af de Billeder, som senere blev en saa væsentlig Del af den Fremstilling om de udenlandske Landbrugsforhold, som han aarlig meddelte i sine Foredrag.

Efter sin Hjemkomst holdt han den 22de December 1847 Foredrag ved Landhusholdningsselskabets Aarsmøde om »Danmarks Agerdyrkningsforhold sammenlignet med Udlandets«, og efter denne Prøve paa hans Kvalifikation til at optræde som Lærer i Landøkonomi besluttede de ledende Mænd at søge en saadan Lærervirksomhed ordnet for ham. Imidlertid havde det sine store Vanskeligheder i saa Henseende; han var ikke akademisk Borger og kunde altsaa ikke finde Ansættelse i den Plads ved Universitetet, der, som nævnt, tidligere havde været beklædt af Prof. Begtrup; og ved den polytekniske Læreanstalt og Veterinærskolen fandtes ingen Plads for en Landbrugslærer, — den skulde i hvert Fald først skabes. Fra Landmændenes Side var allerede ved Landmandsmødet i Odense 1846, som Jørgensen formedelst sin Fraværelse i Udlandet ikke overværede, Kravet kommet frem om en fyldigere landøkonomisk Læreanstalt, og fra N. E. Hofmann Bang fremkom, som senere skal vises, et Forslag i saa Henseende. De daarlige Erfaringer fra det theoretisk-praktiske Kursus, som 1830 indrettedes paa Mørupgaard ved Sorø som praktisk Lærested, medens Eleverne kjørtes til Sorø for paa Akademiet at modtage theoretisk Uddannelse, hvilken Undervisning efter faa Aars Forløb maatte standses, fordi den var uhensigtsmæssig, og Elevtilgangen blev mindre og mindre, vare ikke gunstige for det paa Landmandsmødet frem-

komne Forslag om atter at etablere en Landbrugsundervisning i Sorø.

Da syntes Kong Kristian den Ottendes Godkjendelse af Grundtvigs Tanke om Oprettelse af en Højskole i Sorø med særligt Sigte paa en god Undervisning til det borgerlige Livs Fremme at aabne en Udsigt til at skaffe Jørgensen en passende Lærestol, og han fik i Virkeligheden ogsaa Plads i den Kommission, der med Greve Fr. Knuth i Spidsen nedsattes for at lægge Planen for »Højskolen i Sorø«. I Løbet af Eftersommeren 1847 opholdt Jørgensen sig i Sorø, udarbejdede Planen for den landøkonomiske Afdeling af Højskoletanken, fremkom med Forslag om Udstyrelsen af Landbrugsafdelingen, endog med en specificeret Fortegnelse over alle de Redskaber og Maskiner, der burde findes i Redskabsamlingen o. s. v., og forberedte sig i det Hele taget til at overtage Lærervirksomheden dersteds. Sagen var jo saa fremskreden, at han som de andre Lærere allerede vare bragte i Forslag for Kongen; — da døer denne, Krigsbegivenhederne vælte sig ind over vort Fædreland, Højskoleplanens Gjennemførelse gaaer i Staa, og en senere Kultusminister, Madvig, erklærer endog rent ud, at det ikke er Hensigten at gjennemføre den, uagtet Sagen ved Kong Kristians Underskrift kort før hans Død havde faaet ikke blot Lovlighedens men ogsaa Befalingens Stempel.

Under disse Forhold besluttede Jørgensen, greben af den Begejstring, der raadede i Folket, og som fandt Gjenklang i hans fædrelandske Sind, at gaa frivillig med i Krigen. Han meldte sig derfor i Maj 1848 i Centralskolen, og afgik med sin Ven, senere Fyringeniør Grove, i Juli som Underofficer til Hæren paa Als, kom ogsaa over til Dybbøl, men den foreløbige Vaabenhvile, der allerede var sluttet den 2den Juli uden dog fuldt at respekteres af Preusserne, medførte, at der ingen egentlig krigerske Aktioner blev foretaget, og da den højst uheldige 7 Maaneders Vaabenhvile endelig blev sluttet den 26de August, standsede alle Fjendtlighederne, og Hæren blev dragen tilbage til Als eller bortsendt.

Denne Lediggang var Jørgensen, som imidlertid ($^{17}/_{7}$ 1848) var avanceret til Sekondlieutenant, for ubehagelig; i November blev han permitteret og erholdt ifølge Ansøgning d. $^{12}/_{2}$ 1849 sin Afsked.

I Hjemmet traf han forsaavidt Forholdene forberedte, som ledende Mænd, der havde været misfornøjede med, at han, paa hvis Uddannelse der havde været anvendt saa meget og saa lang Tid, var gaaet i Krig, nu vare noget mere opsatte paa at faa ham fæstnet til regelmæssige Forelæsninger. Hans Andragende af 13. Novbr. 1848 til det Kgl. Landhusholdningsselskab om Understøttelse til at holde Forelæsning i Vinteren 1848—49 paa den polytekniske Læreanstalt om enkelte Afsnit af Landbrugslæren blev strax bevilget, og han begyndte da den første Række fortløbende Foredrag. Denne Ordning var imidlertid selvfølgelig af en rent foreløbig Natur; men efter en Skrivelse af 13. Juni 1849 til polyteknisk Læreanstalt fremsendte Jørgensen paa dennes Opfordring den 10. Juli en ligefrem »Plan for Ordningen af en systematisk Landbrugsundervisning ved den polytekniske Læreanstalt«. Denne blev i det Væsentlige godkjendt; Ministeriet bevilgede 800 Rdlr. (otte Hundrede) til dens Gjennemførelse, og for dette ringe Beløb begyndte da i Efteraaret 1849 denne Landbrugsundervisning med Jørgensen som Docent i Landbrugsfagene (fra 1ste Oktober), men iøvrigt med Henvisning for Eleverne til i de øvrige Fag at følge Undervisningen for Polyteknikerne eller for Husdyrbrugets Vedkommende at søge denne ved de Privatforelæsninger, som Bendz, Bagge, Tscherning og senere Prosch holdt paa Veterinærskolen paa Kristianshavn.

Docent Jørgensen, der ikke blot havde betydelige Vanskeligheder at overvinde ved Foredragenes formelle, navnlig oratoriske Side, men som tillige skulde bygge Foredragsplanen op saa at sige paa bar Bund, da det Forbillede, der kunde hentes fra Begtrup, ikke passede for en Undervisning, der skulde bygges paa naturvidenskabeligt Grundlag, stod i Virkeligheden overfor en stor og meget besværlig Opgave, der blev saa meget mere vanskelig,

som han aldrig havde deltaget i det praktiske Landbrug, og derfor maatte føle en naturlig Ængstelse for at blotte sig overfor den Tilhørerkreds, som i de første Aar samledes i Auditoriet, og som for en stor Del var Landmænd, der tildels eller i hvert Fald foreløbig havde opgivet Landbruget og vare dragne til Kjøbenhavn som midlertidigt Opholdssted, hvorfor de da, savnende Beskjæftigelse, for en Del af Nysgjerrighed indfandt sig ved disse nye landøkonomiske Forelæsninger. Det var ingenlunde blide Vilkaar for en ung og uøvet Docent, og kun Jørgensens gode Tro til sin Sag hjalp ham over Vanskelighederne. Efterhaanden fik han mere Øvelse, de »nysgjerrige«, ofte »selvkloge« Tilhøreres Antal svandt ind; i det Sted begyndte yngre Elever at melde sig, og især voxede disses Antal stærkt, da den gamle Landmaalerexamen afløstes af Landinspektørexamen, og Landøkonomien optoges som Fag til denne. Fra alle Sider strømmede Folk til for at være blandt de første, der kunde nyde Fordelen af den nye Landinspektørexamen; de kom lige fra Skolen, eller fra Forvalterstillinger, eller det var unge Forstmænd, der vilde skyde Gjenvej, eller reducerede Mathematikere, der formedelst Examens stærkt »mathematiske« Sving mente sig at have særlig gode Forudsætninger, eller det var Officerer, som efter Krigens Slutning samtidig savnede Beskjæftigelse og Udsigt til at ernære sin Familie osv. osv. Kort sagt, det store Auditorium paa polyteknisk Læreanstalt fyldtes i Løbet af nogle faa Aar. Af egentlige Landbrugsstuderende, der gjennemførte Studiet og indstillede sig til Examen ved den polytekniske Læreanstalt, var der imidlertid kun fem, nemlig: afd. Insp. N. P. J. Buus (1856), Kapt. J. C. la Cour (1857, Januar), Prop. V. J. Møller og afd. N. Jørgensen (1857, Sommer), Inspektør P. B. Feilberg (1858, Januar). — Men medens denne Begyndelse gjordes her, lagdes Forholdene for den nye store Landbohøjskole til Rette andetsteds.

De Forhandlinger, der gik forud for dette for vort Landbrug saa betydningsfulde Skridt, ere saa ofte frem-

dragne og saa bekjendte, at der ingen Grund er til her at gaa udførlig ind derpaa. B. S. Jørgensen kom til at tage en væsentlig Del deri, paa den ene Side gjennem sine Forbindelser med Landmændene, paa den anden gjennem sit Forhold til de forskjellige videnskabelige Kræfter paa Veterinærskolen og den polytekniske Læreanstalt. At der var Trang til en fyldig og samlet landøkonomisk Undervisning, vare Alle enige om, men Striden drejede sig om, hvorvidt denne, som almindelig ved de tyske Skoler, der hidtil havde tjent som Forbillede og tildels som Uddannelsesanstalter for de mere fremskredne og intelligente danske Landmænd, skulde henlægges til et større Avlsbrug, der samtidig kunde byde Eleverne Adgang til praktisk Uddannelse, eller om den skulde være udelukkende theoretisk og organiseres i saa umiddelbar Nærhed af Hovedstaden, at den i fyldigt Omfang kunde drage de derværende videnskabelig dannede Faglærere paa Naturvidenskabernes Omraade i sin Tjeneste, og hertil kom senere endvidere Tanken om at samle al den Undervisning paa eet Sted, som hidtil var meddelt spredt paa Veterinærskolen, den polytekniske Læreanstalt og Universitetet for de Kræfter, der senere skulde virke i det store hele Landbrugs Tjeneste, altsaa for Landmænd, Veterinærer, Landinspektører, Forstmænd og Gartnere. Mange Mænd medvirkede i hin Tid til Gjennemførelsen af disse Tanker, som endelig fuldbyrdedes ved Oprettelsen af den kgl. Vet.- og Landbohøjskole 1858, og skulle Enkelte særlig nævnes, maa det dels blive daværende Professor H. Bendz, der er Tankens Fader, og dels daværende Professor Emil Fenger, der baade som Videnskabsmand og Politiker saavelsom ved sine indflydelsesrige Forbindelser saa væsentlig bidrog til at forme den og gjennemføre den paa Rigsdagen. Men B. S. Jørgensen sluttede sig tidligt og redebont til disse Tanker og arbejdede for at skaffe dem Indgang hos Landmændene. Hans væsentlige, iøvrigt elskværdige Modstander i denne Sag var daværende Stamhusbesidder N. E. Hofmann (Bang), der i længere Tid havde studeret i Tysk-

land, særlig under den berømte Albreckt Thaer, og senere havde oprettet en søgt og anerkjendt Landbrugsskole paa sin store Ejendom, hvor Eleverne tillige nød Goderne af et smukt og dannet Hjem. Forholdet mellem disse to Mænds ulige Opfattelse af den heldigste Form for Landbrugsundervisningen kom allerede frem i en Betænkning, som B. S. Jørgensen den 4. Novbr. 1848 afgav om en Henvendelse fra Hofmann-Bang til Landhusholdningsselskabet om at anbefale et Andragende fra ham til Ministeriet om en Understøttelse af 2000 Rd. til Udvidelse af det af ham oprettede Lærekursus paa Hofmannsgave, saa at det kunde blive en Læreanstalt til grundig theoretisk Undervisning og til Uddannelse af Lærere for mindre Landbrugsskoler. Men især kom Kampen til at staa i den Kommission, som 1852 nedsattes af Landmandsforsamlingen i Kjøbenhavn, og hvori baade Jørgensen og Hofmann (Bang) fik Sæde foruden Godsejer Valentiner (Gjeddesdal), Provst Valentin og Kancelliraad, Herredsfoged Hjort. Kommissionen delte sig i en Majoritet og Minoritet (Hofmann Bang), og da disse Forslag forelagdes den næste Landmandsforsamling, Flensborg 1854, sluttede denne sig nærmest til Majoritetsprogrammet, der væsentlig var udarbejdet af Jørgensen, og derfor gav ham berettiget Adkomst til at indtræde i den Kommission, som Regjeringen nedsatte samme Aar med E. Fenger som Formand, og som 1855 udarbejdede Forslaget til Oprettelsen af den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i det Væsentlige saaledes som dette Forslag efter Rigsdagens Vedtagelse blev stadfæstet af Kongen den 8. Marts 1856.

Denne Læreanstalt aabnedes den 23de August 1858, og Professor B. S. Jørgensen, der var selvskreven til den dèr oprettede Lærestol i Landøkonomi, tiltraadte altsaa denne endnu i sin kraftigste Alder, 43 Aar, saa at han med Udsigt til at gjennemføre den kunde lægge Plan for sin Fremtidsgjerning, hvortil han medbragte saa mange Forudsætninger ved Siden af det Animerende, der altid ligger i at være Grundlægger af og Banebryder for en

Virksomhed af en saa væsentlig Betydning for vort Lands vigtigste Næringskilde.

I 28 Aar røgtede han med ærlig og trofast Villie denne Plads, indtil han 1886 søgte og erholdt sin Afsked. Dette erkjendtes fra alle Sider saa meget lettere, som det var en ualmindelig lykkelig Periode for det danske Landbrug, med mange forholdsvis let gjennemførlige og dog særdeles rentable Foranstaltninger, og med stigende Priser til at dække de derved foranledigede Udgifter. Denne Erkjendelse udelukker imidlertid ikke, at Jørgensen — hvad saa ofte er Tilfældet med ældre Lærere, og ikke mindst naar de have været Banebrydere — længere end ønskeligt oversaa Tidens voxende Krav og Umuligheden af som Enkeltmand at fyldestgjøre disse, eftersom Lærerpladserne ved Landbohøjskolen bør medføre, at der ikke blot i og for sig skal meddeles det alt til Rette lagte Stof, men at der af de dèr ansatte Kræfter tillige maa forlanges, at de fuldt ere paa Højde med deres Videnskab og dens Standpunkt saavel i Indland som Udland, og at det er dem, det fortrinsvis paahviler at bringe de nye Impulser, Tanker og Resultater, som saavel den danske som fremmede Praktik og Videnskabelighed stille til Raadighed, ind i den landøkonomiske Undervisning ved Landets centrale Højskole for derfra gjennem de lavere Skoler, Pressen, Konsulentvirksomheden osv. at spredes og komme til Anvendelse i det praktiske Liv.

Var der end et Savn i saa Henseende, skal der paa den anden Side ydes ham en Tak, der finder Gjenklang hos alle hans Elever, for den klare og redbare Maade, hvorpaa han — som god Discipel fra den polytekniske Læreanstalt — fremlagde Stoffet i sin Undervisning, saa at hans Undervisningsplan, der iøvrigt for en væsentlig Del var bygget paa tyske Forbilleder, senere i Hovedsagen ogsaa er bleven fulgt af de fleste af hans Disciple, der have virket eller virke som Lærere ved de lavere Landbrugsskoler; men hans Undervisning blev tillige meddelt paa en saa livlig Maade og viste Manden saa fuldt optaget

af sin Opgave, at han ogsaa derigjennem fik Indflydelse. Særlig viste dette sig ved hans Omtale af Landboreformerne i forrige Aarhundrede; bragte han end ikke nye landbohistoriske Bidrag, saa stod han derimod som en saa varmhjertet og fordomsfri Fortæller, med aabent Blik for den dybe Harmoni, der i et Land som Danmark maa være mellem de sociale og landøkonomiske Forhold, naar Samfundet skal fare vel, at han derigjennem udøvede en ikke ringe Indflydelse paa sine Elever. Og det Hjertelag, der aabenbarede sig herigjennem, og som ogsaa kom saa klarligt frem — om end med et vist faderligt Tilsnit — naar Eleverne enkeltvis henvendte sig til ham, eller de for første Gang bænkede sig ved hans saakaldte »indledende Foredrag«, knyttede Baand mellem ham og de fleste af hans Elever, som viste sig at være friske og hjertelige, naar de senere mødtes ude i Livet, ved Landmandsmøder og lignende, eller naar de ved deres Komme her til Byen besøgte hans gjæstfrie og venlige Hjem; og han modtog mange Besøg og indlod sig altid gjerne og længe i Samtaler, der da ingenlunde udelukkende, om end først og fremmest, drejede sig om Landboforholdene, men som ligesaa ofte førte ind i Samtaler om Folk og Fædreland, om huslige og kommunale Forhold, om kirkelige og sociale Spørgsmaal. Særlig var der da to Omraader, hvor han ofte og gjerne dvælede; det ene var ved alt hvad der vedrørte Fædrelandets Forsvar og særlig Hærens Ordning og Tjenesteforhold osv., dels fordi hans Fædrelandskjærlighed drev ham til at omfatte denne Sag med Interesse, og dels fordi han betragtede den Uddannelse, Værnepligten medførte, saavel paa den stramme Exercerplads som i den frie Felttjenesteøvelse som en god Skole for den unge vordende Landmand, der senere vilde faa saa megen Brug for den Evne at kunne lede, styre og byde, og derfor nødvendigvis først tilbunds maatte lære at lyde og underordne sine Særmeninger og Særønsker. Og det andet Omraade, hvorom han gjerne indlod sig i Samtale med dem, der vare komne til at staa ham nærmere, var paa det Kirke-

lige. Som der vidnedes ved hans Jordefærd: Han var en kristelig troende Mand, en trofast Søn af Kirken, særlig af Statskirken; og stillede han sig end ængstelig overfor de friere Rørelser paa det kirkelige Omraade, hindrede dette ham dog ikke i at anerkjende disse, naar han saa, at de toges fangne under Aandens Lydighed.

Professor Jørgensens Hovedgjerning her i Livet var saaledes at være Lærer, saavel i Skolen som i Hjemmet, og som han vandt sine Elevers Tillid og Hengivenhed, vandt han sine Medlæreres Agtelse. Men ogsaa paa andre Punkter kom han til at indtage en ret betydningsfuld Plads. I saa Henseende skal ikke, som undertiden er skeet, nævnes hans Forsøgsvirksomhed paa Landbohøjskolen; — han var ikke anlagt for en saadan Virksomhed, hvortil han tilmed ej heller kunde finde Tid, men maatte overlade det meste til sine Assistenter, og desuden vare Kulturforsøg i den overgjødskede Jord ved Landbohøjskolen og med de mange uheldige Indflydelser fra Omverdenen saare uheldig stillede og maatte paa Forhaand kunne siges i de fleste Tilfælde at ville give intet eller abnorme Resultater, hvorimod den til Landbrugshave og Fremvisninger (som Demonstrationsfelt) kunde gjøre Fyldest. Men derimod kom han som Redaktør af nærværende Tidsskrift fra 1853—66 og som Præsident i det kgl. Landhusholdningsselskab fra 1855—83 til at faa Indflydelse paa vor landøkonomiske Udvikling.

For Tidsskriftets Vedkommende bestod dette mindre i egen Produktion end i at han formaaede en Kreds af dygtige Penne, særlig fra den naturvidenskabelige Lejr, til at yde Bidrag til Tidsskriftet og det af en saadan Art, at dettes Standard aabenbart hævedes kjendelig, og det begyndte at blive, hvad det senere har bestræbt sig for at fastholde, et Kildeskrift, der gav grundig Oplysning om de Æmner, det behandlede. Ligeledes har han Fortjenesten af at have paabegyndt den Række Agerdyrkningsberetninger, som senere ere fortsatte, og desuden efterlignede andetsteds, og som ved at bygges paa en stor Række Meddelelser ude fra det praktiske Landbrug, giver et fyldigt

Billede ikke blot af Aargangens Forløb, men ogsaa af de Rørelser, der fra Tid til anden gjennemstrømme vort Landbrug, sætte sine Spor i dette og yde sit Bidrag, større eller mindre, til dets Udvikling. I de første 12 Aar af hans Redaktionsvirksomhed indtil 1865 udarbejdede han dem selv. I disse Oversigter, ligesom i Foredragene paa Skolen, om Landbrugets Udvikling og Tilstand i Danmark, maa man tillige nærmest se Frugten af de mangeaarige Rejser, han hver Sommer foretog i Landets forskjellige Egne med Indenrigsministeriets Understøttelse, og hvorom der desværre ikke, som ventet, kom nogen samlet Beretning, — dels var Opgaven svær, og dels var hans Lyst til at bruge Pennen begrænset. Men ogsaa i Samtalernes Løb kom hans Erfaringer i saa Henseende andre til Gode, og man forbavsedes da jævnlig over den Sikkerhed, hvormed han havde modtaget og kunde gjengive Indtryk og Begivenheder, der endog laa mange Aar tilbage.

Aaret 1855 bragte en fuldstændig Omvæltning i det gamle Kgl. danske Landhusholdningsselskab; de gamle Præsidenter, der havde styret Selskabet i over en Menneskealder, traadte fra, og nye Mænd tog Styret. Den 11te Maj fratraadte nemlig gamle Gehejmekonferentsraad Jonas Collin, der havde siddet i Præsidiet siden 1809, altsaa snart i et halvt Hundredaar, og i denne Tid med stor Kjærlighed og usvækket Interesse varetaget Selskabets Anliggender. Han blev efterfulgt af Gehejmekonferentsraad Tillisch, hvis store administrative Evne og klare Blik kom udmærket til Hjælp under de nye og mere bevægelige Forholde, Selskabet gik imøde. Den 15de Maj s. A. fratraadte Gehejmekonferentsraad F. V. Treschow og afløstes af Generalpostdirektør, Greve C. C. S. Danneskjold-Samsøe, der, om end boende her i Byen, følte sig knyttet til Landbruget som Besidder af Norfelt Gods paa Møen. Endelig fratraadte den 19. Decbr. samme Aar den tredie Præsident, Gehejmekonferentsraad A. S. Ørsted, der ogsaa i en Menneskealder, nemlig siden 1817, havde været Præsident, og ofret ikke lidt af sin Tid og Kraft derpaa, saavel da han i Folkefrihedens Begyndelse i

Trediverne blev baaren af Folkegunst og kaaret som »Kongens og Folkets Mand«, som da han senere blev Reaktionens stiveste Fører, og nu, da han som Olding stod midt i den voldsomste politiske Brænding, — 2 Maaneder forud (2den Oktober 1855) udkom den saa omstridte »Fællesforfatning«, og 2 Maaneder efter Præsidentskiftet sluttede den bevægede Rigsretsanklage mod Ministeriet Ørsted med en Frifindelse (den 28de Februar 1856).

Det var under disse omskiftende Forhold, at Prof. B. S. Jørgensen den 19de December 1855 valgtes ind i A. S. Ørsteds Plads i Landhusholdningsselskabets Præsidium, nærmest ifølge Collins og Tillisch's Ønske, og det nye Præsidium, Tillisch, Danneskjold-Samsøe og Jørgensen arbejdede fortræffeligt sammen, og under Førstnævntes Auspicier fik Jørgensen den administrative Uddannelse, som kom ham til saa god Nytte senere, da han blev den eneste Præsident, der havde fast Bolig i Kjøbenhavn, og derfor nærmest maatte varetage Selskabets løbende Forretninger. 1860 afløstes nemlig Danneskjold-Samsøe af Etatsraad E. Tesdorpf, og istedetfor Etatsraad Drewsen, der samme Aar afløste Tillisch, valgtes 1866 Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg ind i Præsidiet. Professor Jørgensen blev saaledes fortrinsvis Bærer af Traditionen fra den gamle til den nye Tid, og blev et nyt Vidnesbyrd om, at man kan være i Besiddelse af ikke ringe administrativ Dygtighed uden samtidig at være organisatorisk eller repræsentativt anlagt. Den Række af konservative Følgeregler, som vare indvundne af den gamle Skoles Mænd, og som havde fundet villigt Øre hos ham, bidrog til at bevare den Anseelse, som Selskabet fra gammel Tid havde nydt. Men samtidig hermed skulde dette imidlertid gjennem nye Foranstaltninger forynges, og gjennem sit Arbejde skaffe et overfor Tidens friere Rørelser holdbarere Grundlag for Tillid og Agtelse. Denne Omdannelse eller Foryngelsesproces lykkedes fortrinligt, og skyldes det end nærmest Mændene fra det praktiske Liv (Tesdorpf, som den initiativtagende, og Holstein, som den repræsentative), at nye

Foranstaltninger bleve iværksatte og vel modtagne, saa bidrog Jørgensens administrative Evne i Forbindelse med den sunde Sans, som han i mer end almindelig Grad var i Besiddelse af, og som saa ofte hjalp ham til, halvt ubevidst, at gribe det Rette og at vælge de Personer, eller at bestemme den Forhandlingsmaade, som netop senere viste sig at være det absolut rigtige og heldige, — saa bidrog disse hans Evner betydelig til, at de foreslaaede Foranstaltninger bleve gjennemførte paa en støt og solid Maade. Og var han end ikke egentlig selv Initiativets Mand, saa er der dog enkelte Foranstaltninger, hvortil hans Navn i saa Henseende kan knyttes, saasom til at faa regelmæssige Foredragsmøder afholdte i Vinterens Løb og derved ogsaa ad denne Vej at drage Naturvidenskabens Belysning ind over Agerbruget, — eller til en fornyet og kraftig Udvikling af Selskabets Lærlingeinstitution, som især fik Betydning, efter at Inspektør Buus havde overtaget det væsentlige af det dermed forbundne Arbejde, — eller til den Uddannelse af en naturvidenskabelig dannet Mand i Mejeribrugets Tjeneste, som medførte, at Prof. Segelcke ofrede sine Kræfter for denne overordentlig vigtige Sag. Jørgensens trofaste og samvittighedsfulde Varetagelse af Selskabets Anliggender bragte ham derfor ogsaa saavel dettes Tak som Regjeringens Anerkjendelse, da han 1883 udtraadte af Præsidiet. —

Disse hans Stillinger som Præsident og som Lærer i Landbrug, i Forbindelse med at han gjennem en lang Aarrække var den eneste officielt ansatte og lønnede Landøkonom, førte ham ind i en Mængde Forhold vedrørende vort Landbrugs Ledelse og Udvikling, saasom at han paa Ministeriets Vegne i mange Aar førte Tilsyn med flere af de offentlig understøttede Landbrugsinstituter, at han delegeredes til Møder i Ind- og Udland, fik Plads i Udvalg, der nedsattes i landøkonomiske Øjemed, blev Medlem af Dommerudvalg ved Landmandsmøder og Landbrugsudstillinger, ligesom det ogsaa maa anføres, at han fra 1868—79 var Formand for Kjøbenhavns Amts Landbo-

forening. I ingen af disse Stillinger kom han imidlertid til at spille nogen fremragende Rolle, dertil var hans Kjendskab til det praktiske Landbrugs Detailler, som i Regelen skulde behandles slige Steder, for ringe, og tilmed var han ikke Forhandlingens eller Debattens Mand. Men hans Deltagelse havde ikke desmindre sin Betydning, thi den var en Borgen for, at der ikke foretoges overilede eller uretmæssige Skridt, — noget, hvortil Fristelsen ofte kunde være stor i hin Tid, da de opadgaaende Tider syntes at hjælpe over alle Vanskeligheder, og da Virkningen af mulige Fejlgreb fra de Ledendes Side hurtig bortvidskedes.

Medens derfor hans Anseelse blandt og Indflydelse paa Landmændene i den første Del af hans Virksomhedsperiode var temmelig begrænset, ændredes dette betydeligt i Slutningen deraf. Hertil bidrog selvfølgelig meget det store Tal af Elever, der efterhaanden udgik fra hans Høresal, og som gjennem hans trofaste Arbejde i denne og hans velvillige Deltagelse og Vejledning havde lært at sætte Pris paa ham og at faa ham kjær; men ogsaa de ældre Landmænd havde efterhaanden lært at sætte Pris paa hans redelige og ubestikkelige Karakter og henvendte sig til ham med Tillid og Agtelse. Dette fandt bl. a. ogsaa sit Udtryk i de mange Udmærkelser, som i den sidste Snes Aar bleve ham til Del saavel af hans egen som af fremmede Fyrster; — han var Kommandør af Dannebrog, Vasa, St. Olaf og Æreslegionen og tillige hædret med Sølvkorset. —

Skjøndt han var ugift, savnede han dog ikke Hjemlivets Hygge og Fred og satte ogsaa megen Pris derpaa. Endnu længe efter at han var bleven myndig Mand og offentlig Personlighed boede han i Fædrenehjemmet paa Nørretorv, hvor hans Moder allerede døde 1849; men da Landbohøjskolen var aabnet, kjøbte han 1859 eget Hus paa Thorvaldsens Vej, flyttede derud 1860 sammen med sin gamle Fader, der imidlertid et Par Aar efter døde, og med begge sine Søstre, og det blev altsaa sammen med

dem at han byggede sit egentlige Manddoms og Alderdoms Hjem; — og dette Hjem fik Betydning for en talrig Kreds, saavel af Trængende, der her i det velstaaende Hus altid fandt en aaben Haand, som af ældre og yngre Venner, der altid fandt en aaben Gjæstfrihed og en hjærtelig Deltagelse i Medgangens som i Modgangens Dage. Og naar ikke blot de gamle Venner fra Ungdommens Dage, men ogsaa disses Børn og særlig alle de unge Venner, som i Aarenes Løb sluttede sig til, fra Landbohøjskolen, befandt sig saa vel i den Jørgensenske Familie-Kreds, da skyldtes dette ikke mindst, at der var en saa inderlig Forstaaelse og Harmoni mellem disse tre Søskende, om end hver havde sin Ejendommelighed, der imidlertid smukt udfyldte den andens; thi ved Siden af den indbyrdes Kjærlighed og Fortrolighed var der afgjort Enighed i Livets vigtigste Spørgsmaal baade overfor Samfundet og overfor Kirken, — der raadede en fælles, udelt Aand i dette Hus. Det var derfor et stort Savn i den lille Søskendekreds, da den yngste Søster 1885 kaldtes bort; men de andre to vidste, hvor Trøsten ene var at finde og søgte den dèr. Nu, den 7de December 1888, kaldtes ogsaa Professoren bort; den ældste Søster, der fortrinsvis havde staaet for Styret af Huset saavel til daglig Brug, som naar Vennekredsen samledes, lukkede hans Øje; men ved Siden af det dybe Savn gjemmer hun tillige de lyse Minder om den Tid, da det lille Søskendehjem stod helt og uberørt, og gav Broderen Styrke og Friskhed til sin Deltagelse i de mange offentlige Hverv, som alle røgtedes med Fædrelandets Vel for Øje.

J. C. la Cour.

Anmeldelse af tretten Skrifter,

fremkaldte ved

Hundredaarsfesten for Stavnsbaandets Løsning.

Opfordret til at anmelde disse Skrifter, gik jeg efter nogen Betænkelighed gjærne ind derpaa. — Man kan allerede deraf skjønne, hvad det var for en Stordaad, der udførtes den 20de Juni 1788, at den hundrede Aar senere bragte ti Forfattere i højst ulige Stillinger (en Landsbyskolelærer, to historiske Professorer, en Literat, en Bibliothekar, en Gehejmearkivar, en Bonde, en statsøkonomisk Professor, en Landsbypræst og en Kjøbstadlærer) til at mindes den med tilsammen tretten mere eller mindre værdifulde Skrifter. (Skulde der være udkommet endnu flere, da ere baade min Boghandler og jeg uvidende derom.) Men saa sandt Frihedsstøtten er »det skjønneste Mindesmærke, noget Land kan opvise«, saa sandt var ogsaa Stavnsbaandets Løsning en Daad saa mindeværdig som knap nogen anden, uden at vi i mindste Maade ville formindske Betydningen af de mange andre Lovværker, som forberedte, ledsagede og efterfulgte den, og — uden at vi glemme enten Kongedybet eller Fredericia og Frederiksstad, Dybbøl og Helgeland, eller — Grundlovsdagen!

Det Arbejde, jeg havde paataget mig, var at henlede Opmærksomheden paa disse tretten Skrifter ved kortelig at paavise deres Hovedindhold. Dette burde ske uden Vild, og

jeg er mig da ogsaa bevidst, at jeg gik til Arbejdet uden forudfattet Uvillie imod eller særlig Forkjærlighed for nogen af de meget ærede Forfattere. Men dette udelukker ikke, at jeg i Forvejen havde og maatte have min egen Opfattelse, baade af hvad der var udført, og hvad der var undladt, og denne Opfattelse kunde jeg umulig opgive, før jeg blev overbevist om dens Urigtighed. Fremstillingen burde helst være objektiv, ikke subjektiv, og dette har jeg søgt at naa ved, saa vidt det var muligt, at lade Forfatteren tale selv. Han blev saaledes sin egen Sagfører, om jeg end nu og da kunde modsige ham.

Om jeg ved min Fremstilling har retledet eller vildledet mine Læsere? Jeg haaber og mener det første, men derom maa selvfølgelig enhver have sin Mening. Nu har *jeg* udtalt *min* Mening om ti agtede Forfatteres Arbejder; det er da ogsaa billigt, at enhver af dem og mange flere har sin Mening om min Udtalelse, hvad enten den saa kommer paa Tryk eller ikke. Men det skulde gaa haardt til, hvis jeg til mit Forsvar skulde indlade mig i nogen Pennefejde.

Frederiksberg, den 29de Januar 1889.

Frederik Barfod.

---

1) **Severin Kjær.** *Fra Stavnsbaandets Dage. Optegnelser efter Tingbøger.* 463 S. stor Oktav.

Det er et Arbejde, der har kostet saa megen Flid, som kun Kjærlighed til Æmnet har kunnet tilvejebringe, og — hvad der saa tidt er Tilfældet — Fliden har maaske ikke været mindst, hvor dens Virkninger ere mindst synlige. Titlen er dog noget vildledende, thi Bogen omfatter meget mere end »fra Stavnsbaandets Dage«; den er heller ikke udelukkende »Optegnelser«, den er tillige historisk Fremstilling, væsentlig grundet paa »Tingbøger«, men ikke paa dem alene. Derfor hedder det ogsaa i Forordene:

»Disse Optegnelser ere nærmest hentede fra Faxe-Stevns Herreders Tingbøger for Tidsrummet fra 1705 til 1799... Dog findes her tillige et ikke ringe Antal af Uddrag fra Gisselfeld Birks Tingbog fra 1718-1726, Høgholms Birks Tingbog fra 1695-1715 samt Sønder- og Mols Herredernes Tingbog fra 1702-1708; hvortil endnu kommer en Del Optegnelser fra forskjellige Kirkers Dagbøger, fra Godsarkiver og fra Skifteprotokoller. — For at sammenføje de mange stykkevise Uddrag til en nogenlunde læselig Helhed har det tillige været nødvendigt som sammenbindende Kit og omsluttende Ramme end yderligere at hente en ikke ganske ringe Part af Stof fra andre baade utrykte og trykte Kildeskrifter.... Et bør dog mindes: Tingbøgerne vise jo særlig Livets Skyggesider: Raahed og Vold, Uret og Trængsel. Retsakterne kunne følgelig ikke skildre den Trøst og Støtte, saa lidt som den Fred og Glæde, den Enkelte i Stavnsbaandets Dage fandt i Familiens, Bylagets og Kirkens Skjød; dertil pege de kun hen med enkelte, spredte Antydninger. Jeg har derfor til Modvægt stræbt efter at samle Uddrag, af hvad mundtlige og skriftlige Overleveringer vide at meddele om disse Forhold, for at Optegnelserne skulde blive saa fuldstændige og troværdige som muligt og Billedet ikke blive mørkere end Virkeligheden.«

Fremstillingen er i Almindelighed klar, og Sproget er svarende til Æmnet, om man end nu og da kan støde paa en sproglig Skjødesløshed, der dog, i det mindste tildels, kan være fremkommen ved en Trykfejl; thi af Trykfejl findes der ikke saa ganske faa. At Forfatteren helt igjennem føler varmt for den Ulykkelige, den Forurettede, er selvsagt; ellers havde han ikke skrevet sin Bog; men der er intet sygeligt Føleri, og over hele hans Arbejde hviler der en Tilforladelighed, som gjør, at man føler sig vel tilpas under Læsningen, hvad enten det er de lysere eller de mørkere Sider han fremdrager. Enkelte Smaapartier (saaledes Siderne 414-19) kunde man maaske nok have undværet, og i det allersidste Stykke: »Lænkerne falde — Frigjørelsen kommer« (S. 433-56), har han næppe været ganske heldig, maaske fordi han (her som andensteds) har skjænket en mindre heldig, trykt Kilde for megen Tillid.

Han gjør dog allevegne Indtrykket af at have søgt Sandheden, og, selv hvor der maatte findes Fejl — hvem af os undgaaer vel nogensinde dem? — ere de ganske sikkert ufrivillige.

Efter at have meddelt et Par Ord (S. 1-6) om Oldtidens »Trældom«, dernæst (S. 6-15) om »Vornedskab« og (S. 15-38) om »Landmilitsen«, gaaer han (S. 38-85) over til »Stavnsbaandet« og (S. 85-112) til »Rytterdistrikterne« (»Krongodserne, Rostjeneste«). — Hverken Trældom, Vornedskab eller Landmilits høre dog til hans egentlige Æmne, og det er derfor heller ikke ret meget, han som i en Indledning giver os om dem. Han medtager dem nærmest kun for at gjøre Læseren det fatteligt, hvorledes Stavsbaandet kunde blive til, hvorledes — det ene Slags Trældom kunde gaa over i det andet. Det er altsaa langtfra udtømmende, hvad der meddeles om Trældom og Vornedskab, men det giver sig heller ikke ud for at være det. — Noget fyldigere ere Meddelelserne om Landmilitsen, hvilke han selvfølgelig begynder med Forordningen af 5te Maj 1612 (det synes dog ikke at have været ham fuldt klart, hvad Fridericia udvikler, at i samme Forordning laa »den første Spire« til Stavsbaandet), og det er i højeste Maal uhyggeligt, hvad vi her læse om Maaden at indfange Landsoldater paa: det minder os om lignende Røvertog i Rusland, Tyrkiet og andre barbariske Lande. — Hvad der paa dette Sted (S. 38-85) gives om Stavnsbaandet, er ogsaa nærmest kun en historisk Indledning. Den 21aarige Materialkusk paa Vemmetofte, Mads Hansen, var saaledes født paa en Gaard, der hørte til Ryttergodset, men siden kom under Gisselfeld, og var ovenikjøbet en Ryttersøn. Han krævedes nu fra Vemmetofte tilbage til Gisselfeld som dette Gods »tilhørende«, og paa Gisselfeld Birketing afsagdes d. 20. Oktb. 1720 den Dom, at »han bør for Vornedret at pleje fri at være«, men, da han ikke har »forsynet sig med rigtigt Pas« osv., bør han »forføje sig tilbage til Gisselfeld Gods, dèr at forsyne sig med rigtigt Pas, Skudsmaal og Tilladelse, førend han paa

andre Steder eller i anden Tjeneste kan antages«. Saaledes tolkede man Landmilitsforordningen af 19. Febr. 1701, og saaledes »brugtes nu Stavnsbaandet mere og mere for at holde Karlene tilbage paa Godset eller til, hvis de vare undvegne, da at tvinge dem tilbage igjen«. Derpaa anføres Exempler baade fra Sjælland og Jylland, og, hvor andet ikke kunde batte, tog man Vold til Hjælp, ligesom tidligere mod de Vornede.

I den store nordiske Krig faldt mange Soldater, Folkemængden tog af, Agerbruget forsømtes, og — især da den kortvarige Frihed under Kristian den Sjette afløstes af et endnu strammere Baand — flygtede den vaabenføre Ungdom skarevis ud af Landet. Nu kom det virkelige Stavnsbaand (4. Febr. 1733), og i den følgende Menneskealder strammedes det yderligere og yderligere. Der førtes en evig Kamp i Befolkningen. De unge Karle søgte alle mulige Udveje for at unddrage sig fra Udskrivning: hvis de ikke rømte, trak de det ud med den første Altergang, indtil ogsaa dette Kneb blev dem forbudt (forinden de havde gaaet til Alters, kunde de ikke udskrives), eller de lemlæstede sig, skjønt ogsaa dette medførte haard Straf, naar de overbevistes om, at Lemlæstelsen var forsætlig. De kunde dog ogsaa frikjøbe sig for at blive Soldat, hvis de vare istand til at skaffe Pengene; men, saa vidt »skjønnes«, tog Godsejeren sædvanlig 50 Rdl. for et Fribrev (S. 84)*), hvorimod paa Ryttergodserne Kongen solgte et Fripas for 20 Rdl., som tilfaldt Sømandsskolen paa Møen. Det var nu Fripas for Værnepligten, hvad et Fripas kostede, der ikke alene frigjorde for denne Pligt, men tillige for Stavnsbaandet, lære vi derimod ikke**). — Hovedgrunden til de

*) Fridericia siger (»Den danske Bondes Frigjørelse,« S. 27), at Kjøbet af Fripasser, der solgtes til meget ulige Priser, kostede »fra 50 til 100 og 200 Rdl.»

**) Vi kunne i saa Henseende bemærke, at ifølge hans Dattersøns Meddelelser til os kjøbte den 32aarige Dines Kristensen af Handest (Glenstrup Sogn) 1763 sin fuldstændige Frihed af Generalmajor C. D. Lüttichau paa Tjele for 500 (fem Hundrede) Rdl.

unge Karles Frygt for Soldaterstanden var selvfølgelig den oprørende Behandling, for hvilken de vare udsatte, særlig af de tyske Korporaler, og paa hvilken der gives os Exempler nok. Men imellem Godsejerne indbyrdes og imellem dem og Regimentscheferne førtes der ligeledes stadige Sager om de Karle, som de mente »tilhørte« dem, saa Tingbøgerne fik Stof nok at opbevare.

Afsnittet »Rytterdistrikterne« (S. 85-112) slutter sig nær til begge de foregaaende, som det paa en Maade udfylder. Af særlig Interesse er Skildringen (S. 89-93) af den Ødelæggelse, hvorfor det ulykkelige Møen var Gjenstand, mens Generallieutenant Samuel Kristof v. Plessen 1685-97 laa der med Hestgarden; men i det Hele taget vare Rytterne allevegne særlig hadede for den Haardhed og Raahed, hvormed de optraadte, og alle de barbariske Straffe, ved hvilke man vilde ave dem, frugtede kun lidet. — Ved Frederik den Fjerdes Død gik det dog tilbage med Rytterværsenet: allerede Kristian den Sjette nedlagde Tryggevælde Rytterdistrikt og solgte Godset, og i Aarene 1764-74 solgtes endvidere 71 Hundreddele af Krongodserne (ɔ: 43,540 Tdr. Hartkorn af 61,300) for 5,190,311 Kurantdalere (ɔ: omkring 119 Kurantdaler for Tønden). Men højest gik de møenske 1806 Tdr. (de kostede henved 214 Kdl. Tdn.), saaledes havde Øen oppet sig i de 72 Aar siden Plessens Regimente; dernæst kom de 5,798 fynske (198 Kdl.); saa de 6700 koldinghusske (146½ Kdl.), de 2236 dronningborgske (138 Kdl.); men nu komme vi under Gjen-

---

Men det er jo kun et enkelt Exempel, som ikke siger meget, og siger saa meget mindre, som Dines baade var en ualmindelig dygtig og meget velhavende Karl, som Lüttichau nødig vilde af med, hvorfor Lüttichau ogsaa, da han lagde Fripasset ved Siden ad de af Dines optalte 500 Rdl. paa Bordet, sagde: »Nu kan Du tage hvilken af Delene Du selv vil, men jeg raader Dig i al Venlighed til at tage Pengene, som Du vil have mere Gavn af end af Passet.« Dines tog dog Passet med de Ord: »Nej, nu maa Gud Herren raade for Lykken, men a vil li'godt helst ha' min Frihed!«

nemsnittet: de 6932 skanderborgske (112 Kdl.), de 4898 vordingborgske (107 Kdl.), de 5371 antvorskovske (75 Kdl.), de 445 Tdr. Strøgods i Sorø Amt (70 Kdl.), de 9276 falsterske (68 Kdl.) og sidst Frederiksbergs Hovmarker, hvis 78 Tdr. kun indbragte 1000 Kdl. eller knap 13 Kdl. Tønden. Desværre kjøbtes kun en ringe Del af Bønderne (nærmest det koldinghusske Distrikt samt Dele af det møenske og falsterske), hvorimod det vordingborgske Distrikt blev delt i tolv Hovedgaarde, det skanderborgske i ti og Hovedmassen af det falsterske ligeledes i ti.

— Det langt større Afsnit (S. 113-393) bærer Bogens Hovedtittel »Fra Stavnsbaandet« og maa da ogsaa agtes som dens egentlige Kjærne. Det falder atter i to mindre Afsnit: »Bonden og hans Hjem« (S. 113-292), der særskilt omhandler: Byen; Gaarden; Bohavet; Klædedragten; Avlsredskaber; Husdyr; Haven; Marken; Fællesskabet; Udskiftningen; Gaardfæste og Gaardfæld; Skatter og Afgifter; Restancer og Forstrækning; Tiendetagning; Hoveri; ond Behandling; Følger af ond Behandling; Selvejerbonden; Husmændene; Tyende og Tyendeløn; — og »Bondens Liv og Levned« (S. 293-393), hvis Underafdelinger ere: Bonden plejer Retten; Drukkenskab; ulovlig Skovhugst; Skjænden, Klammeri og Slagsmaal; Forbrydelser og Straffe; Fattige; Tro og Vantro; Gilder, Skikke og Lege. Endelig følger »Skolen« (S. 394-420) »Kirken« (S. 421-433). Saa sluttes Fremstillingen med »Lænkerne falde — Frigivelsen kommer« (S. 433-456), og hele Bogen slutter med »Henvisninger til Tingbøger og øvrige benyttede Kildeskrifter« (S. 457-463).

Selv den, der ikke vil finde meget nyt i disse Afsnit, anbefale vi dog at læse dem, da han her vil finde en samlet Oversigt over vor Landalmues Liv og Færd for hundrede, halvhandet hundrede Aar siden, dens Nød og Elendighed, og den var stor, og dens Skikke og Glæder, og de vare faa og ensformige, vil finde et Billede af hele dens aandelige og sædelige Fysiognomi. Forfatteren lægger lige saa lidt Skjul paa Bondens daarlige som paa hans gode Sider, og

han fremhæver lige saa fuldt det Gode som det Onde hos Herremanden og de øvrige kjoleklædte Stænder, hvor han finder det. Lidt vel udførlig, lidt bred, kan han nok være, som i Skildringen af de bekjendte skrækkelige Skjæbner, der timedes Landsdommer Knud Ahasverus Becher paa Bækkeskov (S. 260-273) og Godsejer Rasmus Randlef paa Skerring-Munkgaard (S. 273-277), særlig den første; men saa er Alt ogsaa vidnefast. Han skjuler ikke, at Ukyndighed »kunde komme paa Højsædet, da Bonden beklædte Dommersædet«, og at vi kunde have Herredsfogder, der maatte erklære om sig selv, at de »hverken kunde læse eller skrive« (ja, det var rigtignok 1552, at Nils Jakobsen paa Langeland erklærede dette, men den samme Erklæring kunde godt været given et Stykke senere); og især var det misligt paa en Tid som 1710-30, da de fire mest brugte Sagførere paa Gisselfeld Ting vare Oluf Tønsberg fra Kongsted, der tidligere var dømt til Arbejde paa Bremerholm i tre Aar og af Fru Merte Urne paa Lindersvold skjældtes for »Skalk, Skjælm, Kjæltring og Falskner«, uden at han kunde faa Dom over hende; Jon Bjørn af Ebbeskov, der var lige saa ilde faren, naar man i selve Retten skyldte ham for ulovlig Skovhugst og for at have brændt sin Gaard af for ved Herskabets Hjælp at faa en ny Gaard; samt Oluf Ring af Faxe og Peder Riis af Hellested, der ikke havde noget bedre Lov end de andre og særlig vare kjendte som Drukkenbolte og Slagsbrødre. — Men i Modsætning til saadanne Retshandeler dvæler Forfatteren (S. 299-312) med særlig Glæde ved Bystævne, Sognestævne og Grandestævne, samt ved Byernes Vedtægter, de saakaldte Vide- og Grandebreve; og det kan heller ikke nægtes, at der var noget smukt i, at »alt skulde afgjøres hjemme paa Bystævnet«, saa man saa lidt som muligt tyede til Tinget, om end Bymændene tit aftvang Synderen hans Bekjendelse ved »Prygl og Næveslag, som der ikke blev sparet paa«, og om man end ikke kjendte anden Straf, selv ikke for Tyverier indbyrdes, end Øl eller Penge til Øl (en Tønde eller en Fjerding), som saa blev drukket op

ved et paafølgende Fællesgilde. Ved Nydelsen af »Tyvetønden« maatte Tyven selv være Vært og i den første Skaal, »Tyveskaalen«, bede sine »Brødre«, de andre Bymænd, om Tilgivelse, og — den fik han da, i det mindste med Munden, og fra det Øjeblik af skulde Alt være tilgivet og glemt.

Æmnet er saa righoldigt, at vi umulig paa dette Sted kunne dvæle ved alle Enkeltheder. Vi skulle exempelvis kun pege paa enkelte mindre Afsnit, saasom »Husdyr« (S. 144-68, særlig Kvægsygen); Fællesskabet« (S. 174-94); »Gaardfæste og Gaardfæld« (S. 201-24, særlig Husmændenes Angst for at blive tagne til Gaardfæstere, hvilken Angst finder en nærmere Forklaring i Afsnittet »Husmændene« S. 286-90); »Bonden plejer Retten« (S. 293-312, som vi dog allerede nys have peget paa); »Tro og Overtro« (S. 353-73); »Gilder, Skikke og Lege« (S. 373-93), hvor særlig Majgildet og Bryllupsgildet skildres os.

Selvfølgelig omtaler Forfatteren alle vor Bondestands Velgjørere lige fra A. G. Moltke, som var »den første, der lagde i Vej for Agerbrugets Fremme«, gjennem J. G. Moltke, Reverdil og Oeder til Kronprins Frederik, begge Reventlowerne, Colbjørnsen og Bernstorff, og af flere af dem giver han smaa Biografier. Paa Colbjørnsen har han imidlertid delvis faaet et skjævt Syn (s. S. 449, l. 11-7 fr. n.), som han vilde have faaet rettet, hvis han havde kjendt Prof. E. Holms to nyeste (dengang endnu ikke udkomne) Skrifter: »Kampen om Landboreformerne« og »Den offentlige Mening og Statsmagten« osv. Han vilde da have vendt sig bort fra sin mudrede Kilde.

Vi ville ønske hans Bog en stor Udbredelse. Det skader ikke at vide og mindes, hvor meget der har været kroget og i Tidernes Løb er blevet rettet. Vi lade ham selv tale: »Lænkerne vare faldne. Bønderne kunde træde ind i det nye Aarhundrede som frie, hæderlige Borgere i Staten. Undertrykkelsens og Fornedrelsens Baand, der fra Trældom gjennem Vornedskab senest havde mærket Bonden i Stavnsbaandets Dage, vare endelig løste for evig.

Og det bør stedse mindes, at Frihed var skjænket Danmarks Bondestand, før Bonden i noget andet Land fik Lod og Del i en lignende Frigjørelse.« Derfor blev ogsaa Frihedsstøtten udenfor Kjøbenhavns Vesterport rejst, »det skjønneste Mindesmærke, noget Land kan opvise.«

---

2) **Johannes C. H. R. Steenstrup**. *Den danske Bonde og Friheden. Otte Foredrag over Bondestandens Fortid, holdte under Forberedelserne til Hundredaarsfesten for Frigjørelsen.* Andet Oplag. Ved Udvalget for Folkeoplysningens Fremme. 203 S. lille Oktav.

Tilfældig kjender jeg ikke 1ste Oplag af denne Bog, men Forfatteren siger selv i et Forord, at 2det Oplag »fremtræder i uforandret Skikkelse; kun ere en Del fremmede Udtryk fjærnede og nogle Forklaringer tilføjede.«

Han siger endvidere, at hans »Maal« er: »at komme bort fra en vis klynkende Anskuelse af Fortiden og især af vor indre Udvikling, hvorefter danske Mænd ikke ret tør se Landets Fortid omtrent paa noget Tidspunkt i Ansigtet, og det især fordi der formentlig møder os Synet af forsætlig Undertrykkelse og uheldige Love.« Jeg skal hertil bemærke, at man ikke har nødig at »klynke«, fordi man seer Fortidens »Undertrykkelse«; der er noget, som hedder Harme, og som i sit Væsen skiller sig vidt fra Klynk. Man kan godt »se Fortiden i Ansigtet« trods al dens »forsætlige Undertrykkelse« og alle dens »uheldige Love«; man glædes da kun over, at alt nu er anderledes. Steenstrup har selv en Følelse heraf, han siger (S. 17): »Ikke én af samtlige nulevende Danske vilde ved at hensættes til hine Tider [ɔ: Oldtiden] kunne andet end harmes over, i hvilken overvættes Grad Uret og Tyranni vare raadende. Enhver virkelig frisindet Mand vilde føle sig saaret over, hvorledes den Selvstændighed og Uafhængighed, som en Statsborger maatte være berettiget til at forlange,

blev krænket, og ved at se, hvor lidt virkelig frie Rørelser da vare mulige.« — Hvad har da bragt Prof. St. til den mindre vel valgte Udtalelse i Forordet? Han vil i dette sit Skrift imødegaa en mindre velvalgt Udtalelse af (som han selv siger) »en af vor Historieskrivnings mest fortjente Mænd, C. F. Allen«, en Udtalelse, der lyder saaledes: »I Danmark herskede i Oldtiden Folkefrihed i dette Ords videste Betydning«. Dette kalder Prof. St. »en saa bundurigtig Opfattelse, at den fortjener at mødes med den bestemteste Protest«, og den er visselig ogsaa urigtig, især hvis man tager »Folkefrihed« i den samme Mening som St., og ikke i den snævrere, som vistnok Allen her har tænkt sig (ɔ: alle deres Frihed, som ikke hørte til Trællene). Men det er desuagtet et Spørgsmaal, om det havde været aldeles nødvendigt for at hævde sin egen modsatte Anskuelse ikke alene at gaa A. saa haardt paa Klingen, som skeet er S. 2 og 17, men endog at afskrive og underskrive Paludan-Müllers Dom i — en Anmeldelse af Allens »Lærebog til Skolebrug«, hvor Dommen selvfølgelig var helt anderledes paa sin Plads. Vi skjønne ikke, at Prof. St. herved i mindste Maade har højnet Indtrykket af sit ellers varme og raske 1ste Foredrag om »Demokratiske Højsletter og Lavlande«, et smukt billedligt Udtryk for de saa højst ulige saakaldte »demokratiske« Forfatninger*).

I sit 2det Foredrag, »Den uselige Bonde«, godtgjør Prof. St. klart og udtømmende, at Udtrykkene »den uselige Bonde«, »den arme, fattige Bonde«, »den fattige, graa Bonde«, hvad enten de forekomme i Kæmpeviserne, i Ansøgninger eller anden Skrift fra Fortiden, paa ingen Maade kunne eller skulle tages bogstavelig. Saa maatte det samme være Tilfældet med »vi fattige Kjøbstadsmænd« »vi fattige Præster«, »vi fattige Adelsmænd«, som man lige saa hyppig støder paa. Han kunde ogsaa gjærne have mindet om Gustaf Vasas Brev til hans Søn Erik, den

[1]) S. 38, 40, 43 og 95 maa Allen atter holde for, ikke at tale om alle de mange Steder, paa hvilke der aabenbart sigtes til ham.

Gustaf Vasa, som ikke alene raadede over hele Sverrigs Rige, men i en fuld Menneskealder havde vidst at gjøre sig sin næsten uindskrænkede Kongemagt særlig indbringende og derfor havde alle »Eskilds fire store Hvælvinger« fuldproppede af Sølv, Guld og Juveler, — han bebrejder 1559 sin Søn, at Søsteren ved ham er »kommen uti ett uppenbart rykte uti hvars mans mun, dig sjelf, oss och alla dina fattiga syskon och vår hela slägt till ett evigt förtal och försmädelse«. Han agter dem ikke for »fattige«, han stakler dem kun, fordi de ere blevne til Folkesladder. Men maaske har Prof. St. ikke i det Øjeblik mindets Brevet, eller han har agtet det for overflødigt, hvad det i Virkeligheden ogsaa var. — Naar han (S. 44) vil afvise den Paastand, som jævnlig er fremkommen fra flere Sider, at »i [Bønder-] Husene færdedes Side om Side med Mennesket ikke blot allehaande Fjærkræ« . . . og i den Anledning skriver: »Enhver kan sige sig selv, at saadan har det aldrig nogensinde seet ud. En saadan Levevis kan maaske findes hos fjærne Landes Vilde, men sandelig ikke hos danske Avlsbrugere paa noget historisk Tidspunkt i Oldtid, Middelalder eller nyere Tid«, — da tillade vi os at henvise ham til S. Kjærs »Fra Stavnsbaandet«, S. 123 (jfr. S. 125 o. fl. St.), hvor han i »Dagligstuen« vil finde baade »Hønsebænken« og »Gaasebænken«. Enhver af os gamle, der har henlevet sin Barndom og Ungdom paa Landet, vil desuden kunne vidne, at han selv hist og her har i sin Tid seet noget lignende*).

Det lille Foredrag, det 3die (»Hvorledes blev Bonden vorned?«), er yderst interessant. Prof. St. er ikke utilbøjelig til at henlægge Vornedskabets Oprindelse allerede

*) Vi tillade os yderligere at henvise ham til S. 667 i det Følgende, hvor han vil finde en Samtidigs Meddelelse fra 1788, — samt til Mejborgs »Gamle danske Hjem« S. 85, hvor han vil se, at i Kjærteminde havde en Avlsbruger endnu for 30 Aar siden Lam i Dagligstuen, og at i det nordlige Vendsyssel tager man endnu den Dag i Dag Læmmefaarene ind; hvor der desuden meget rigtig bemærkes, at selv hos Ivrere mod Skikken (jeg skal sandelig ikke forsvare den) have »Hunde og Katte fri Adgang overalt.«

til Erik Pommerinkes Tid. Vi kjende vel ikke Loven, som indførte det, og der er sagtens aldrig udkommet nogen saadan almindelig Lov; men Sortedøden, de mange Krige og gjentagne Oprør havde affolket Landet og gjort mangfoldige Byer og Gaarde øde. Landet savnede derfor Arbejdere, og megen Jord, som tidligere havde været under Ploven, laa aldeles udyrket. »Vornedskabets Formaal var [altsaa] at skaffe Jorden dyrket og formindske Mængden af det øde Gods . . . Hensynet til at skaffe det øde Gods bebygget har aabenbart været det bestemmende for Indførelsen«. »Det var en Betingelse for Landets Bestaaen, at der svaredes Skatter, og den væsentligste Del af Skatterne hvilede paa Jorden; derfor fordrede Staten, at dens Selvejere enten selv skulde dyrke deres Jord eller lade den dyrke ved andre, eller ogsaa, at de skulde sælge den til Bønder, som kunde dyrke den.« Det hedder i Laalands Vilkaar (1446), at »den Jorddrot, som har en Indsidder boende paa sin Grund, skal skaffe ham Bolig eller Grund at besidde; og, gjør han det ikke, vil Kongens Foged skaffe ham Bolig paa Kongens Grund«; thi Landet trænger saa haardt til Agerdyrkere, at, hvis vedkommende Husbond ikke vil eller kan skaffe Indsidderne Gaard og Grund, saa vil Kongen gjøre det. »Atter her møder os et landøkonomisk og statsøkonomisk Hensyn som det raadende, ikke en Tvang, der aabenbarer sig som Frugt af en voldsom Herskesyge hos tyranniske Herremænd eller Prælater«. (Jfr. hermed, hvad Forfatteren klart og indlysende udvikler S. 91-92). — Dernæst paaviser han, hvorledes baade i Mecklenburg, Brandenburg, Lifland, Kurland og Rusland Vornedskabet af samme Grunde og omtrent samtidig udviklede sig, men endte allevegne i Livegenskab; medens hos os Vornedskabet »ikke har gjort det skjæbnesvangre Skridt hen til det fuldstændige Livegenskab, som ellers møder os overalt; det har netop beholdt sit oprindelige Karaktermærke ubeskaaret — at tilsigte Jordens Bebyggelse og stanse Udbredelsen af det øde Gods.«

I det endnu kortere Foredrag (det 4de): »Kampen

om Retten mellem Herskab og Bonde«, søger Forfatteren at godtgjøre, at »Bonden efterhaanden vinder en større Ret over Jorden«. »I det ældste Fæsteforhold«, siger han, »drejede det sig kun om Brugen af Jord, eftersom Fæsteren selv medbragte Husene og tog dem med sig, naar han drog bort. Kvæget skaffede han ligeledes selv, og Lejemaalet af Jorden lød kun paa ét Aar med tre Fjerdingaars Opsigelsesfrist.« Først Kristian den anden bød, at der skulde fæstes paa ti eller tolv Aar, kortere eller længere, som man kunde enes om. For at vinde Bondens Yndest gav saa Oprørskongen Frederik den første den Bestemmelse, at ingen Bonde, som bygger og forbedrer sin Gaard og redelig udgiver Skyld, Landgilde, Gjæsteri osv., skal kunne udvises af sit Fæste. Saaledes »bliver med ét Slag det saakaldte Livsfæste indført«. Men Frederik den anden gik endnu videre paa Krongodset: han bestemte, at Enken efter en Fæster kan forblive i Fæstet, saa længe hun ikke gifter sig paany. Saafremt Bonden ikke var vorned, havde han derimod fuld Frihed til at opsige sit Fæste og drage bort. »Kun Husbonden var bunden: han kunde ikke forjage den Fæster, der efterkom sin Fæstepligt«. — Men Bonden havde erhvervet andre Privilegier: »der kunde ikke affordres ham højere Landgilde (Fæsteafgift) eller mere Hoveri eller Gjæsteri end det, der fra gammel Tid var svaret af den [fæstede] Ejendom«. Kun med Hensyn til Indfæstning havde Husbonden frie Hænder, men han skulde nødig skrue den for højt op, saa længe der endnu fandtes saa mange øde Gaarde, som det gjaldt om at finde Fæstere til. Han skulde jo dog se at faa nogen Indtægt af sin Ejendom. — Men saa, siger man, var end Landgildet nok saa bestemt, saa var dog Hoveriet ubestemt. Forf. mener imidlertid, »at der i ældre Tider ikke var nogen saa stor Ubestemthed eller i det Hele synderlig Vilkaarlighed i den Maade, hvorpaa Hoveriet fordredes«; først de trykkede Tider i det 17de Hundredaar medførte«, »at Bonden ved forøget Arbejde maatte yde Vederlag« for al den Hjælp, han paa mange Maader

modtog af sin Husbonde. Da, maa man altsaa mene, blev Hoveriet baade ubestemt og vilkaarligt. Men Forf. har endnu en Trøst: Husbondforholdet førte de to Parter mere til at støtte hinanden gjensidig end til Kamp mod hinanden; thi: »Husbonden kunde ikke uden stor Fare for sig selv undertrykke Bonden. En øde Gaard« [af hvilken han ingen Landgilde fik og ingen Hjælp ved Hovedgaardens Drift] »var den truende Udsigt.« Og omvendt vidste Fæsteren meget godt, at, naar han kom paa Kant med Husbonden, fik han ikke al den Hjælp af ham, som han i saa mangfoldige Tilfælde trængte til. Altsaa — af Klogskab maatte de være billige mod hinanden og »gjensidig støtte hinanden«. Ja tilvisse! al Ubillighed, al Ukjærlighed hævner sig selv i Længden! Naar vi blot alle i enhver Stund vilde mindes dette og handle derefter! Men saa trængte vi jo til ingen Love! saa var det bedst at brænde dem alle, Grundloven først og fremmest! Indtil hele Verden bliver saa klog, er det dog vistnok bedst, at den Enkeltes Rettigheder og Pligter ere nøje bestemte, og jeg véd heller ikke rettere, end at den sanddrue Krønnike vidner, at det ubestemte Hoveri førte til Ødelæggelse baade for Bonde og Herremand. Dette lære vi af Professorerne E. Holm og Falbe-Hansen og af mange andre, saasom af Kjær og Fridericia. Og det fulgte desuden med indre Nødvendighed af sig selv. Hvor en Hjælp ydes af og med Kjærlighed, er det rimeligt, at den vil have gode Virkninger baade for Yder og Modtager; ikke saa, hvor den kun ydes af Tvang eller Klogskab. — Ifølge denne min Opfattelse er det selvsagt, at jeg har et helt andet Blik paa Selveje end Prof. St., skjønt jeg meget vel véd, at Selvejere baade før og nu have søgt tilbage til Fæste.

I 5te Foredrag: »Dommen over Vornedskab og Stavnsbaand«, gives der (S. 88-89) en kortfattet men træffende Skildring af det sørgelige ved Vornedskabet, seet fra et rent menneskeligt Stade. S. 91-92, om Vornedskabets Tilblivelse, have vi alt ovenfor gjort opmærksom paa. S. 101-104 viser os klart og skarpt, hvad der skiller

imellem Vornedskab og Stavnsbaand paa den ene Side og det hos os ukjendte Livegenskab paa den anden Side. — Der er dog Ting i dette Foredrag, om hvilke vi ikke kunne være fuldstændig enige med Forf., men dem skulle vi her ikke nærmere fremhæve. Det er kun et Par Sætninger paa Side 86, som vi et Øjeblik skulle tillade os at dvæle ved. Vi forstaa ikke Sætningen: »En Bonde kunde altsaa [under Vornedskab] sælges, men kun under Forudsætning af, at han ikke var bosat og kun én Gang«*). Naar Husbonden solgte den Gaard, paa hvilken han var »bosat«, fulgte han saa ikke med ligesom Gaardens øvrige Besætning? og blev han ikke saaledes »solgt« (gik med i Kjøbet), uagtet han var »bosat«? Og nu: »kun én Gang«! Naar A havde solgt (mageskiftet) Bonden Jens til B, kunde B saa ikke næste Dag sælge ham til D, om han lystede, og D. atter til E? Var der noget Lovbud, som udtrykkelig sagde, at den Bonde, som én Gang var solgt, kunde aldrig og af ingen anden sælges paany? Det synes at maatte være Meningen, thi det er klart af sig selv og behøvede derfor ikke at siges, at man lige saa lidt kunde sælge en Bonde som nogen anden Ting to Gange uden først at have tilbagekjøbt ham. Men jeg skjønner heller ikke, at der er nogen ret Mening i det andet, thi, naar man gav sig Tid til at lede efter, vilde man vistnok med Lethed finde, at den samme Vornedbonde Gang efter anden var solgt som Vedhæng ved den Gaard, paa hvilken han var »bosat«. Jeg skal derfor nøjes med at henvise til, hvad jeg netop har liggende for mig: J. A. Fridericias »Aktstykker« osv. S. 173, hvor (selvfølgelig i Stavnsbaandets Dage) Professor Hübner siger om Peder Hansen, som man stod i Færd med at mageskifte sig til, at han ikke fatter, hvorfor han ikke allerede er Konsistoriets Mand, dersom han ikke »ved et andet Mageskifte er kommen fra os.« Muligheden heraf forudsætter han, thi den var langtfra ukjendt. — Naar det lidt senere hedder:

*) De her udhævede Ord, have *vi* tilladt os at udhæve.

»I øvrigt vare Salg efter Reformationstiden ingenlunde sædvanlige«, da mene vi, at det lige saa godt kunde hedde »ingenlunde usædvanlige«, især naar man tager Hensyn til de utallige Mageskifter af Gods.

Det 6te Foredrag, »De tunge Tider«, viser os Tilbagegangen særlig i de gamle Godsejerfamiliers Kaar, men at man samtidig med større Iver tog ved at drive sin Jord og at samle Gods omkring Hovedgaardene. Borgerlige Slægter kom i Besiddelse af flere af disse uden at have tilstrækkelig Formue. Det patriarkalske Forhold ophørte nu, hvor det tidligere havde fundet Sted. Den fattige Bonde kunde ikke udrede, hvad han skulde, men maatte tværtimod jævnlig støttes, ikke sjælden over Godsejerens Evne. Sine Arbejdskræfter havde han dog; med dem kunde han betale en Del af den Hjælp han fik, og man trængte stadig til mere Hovning til Herregaarde, hvis Jordtillæg og Tal idelig voxede. Men i samme Mon voxede det ubestemte Hoveri, thi Regeringen havde 1648 erklæret det for »selvfølgeligt, at det Arbejde, for hvilket Slottet [Gaarden] har behov, skulle Bønderne yde« (S. 115), og Bondens »Arbejdskraft var en uudtømmelig Kapitalbeholdning, som Herskabet ikke undlod at lense til sidste Mulighed« (S. 117). Lidt efter lidt blev da Bonden »et Tyende«, der agtedes og behandledes som saadant. Nu fremhæves de mangfoldige andre Tryk, som Bonden led under, men — og dette er fuldkommen rigtigt — ligefuldt kan Skildringen sluttes med den Betragtning: »Man kan iøvrigt tage selv de mørkeste Skildringer for sig, som man kan finde i Kilderne, og Billederne fra nogle af de mest plagede sjællandske Amter ere kjendte nok, saa vil man ikke finde noget Sidestykke til den Fortrykthed, under hvilken Bønderne levede i andre Lande« (S. 122), i Holsten selvfølgelig med.

Det 7de Foredrag, som optager 40 (firti) Sider, det er $^2/_9$ (to Niendedele) af hele Bogen, handler om »Borgerlig Frihed i Danmark og England i forrige Aarhundrede«, og kommer (S. 161) til det Udslag: »Hvad

den almindelige borgerlige Frihed angaaer, hvorved jeg forstaaer en retfærdig og rimelig Beskyttelse for Person og Ejendom, . . . saa var der langt mere heraf i Danmark end i England.« Det er egentlig det samme, som, hvad vi nys anførte, er sagt os S. 122, kun at, hvad der hist sagdes om Bønderne alene, her er udvidet til flere Lag af Folket, mens »i andre Lande« her er indskrænket til England alene. Forf. siger S. 159: »Det vilde føre mig for langt, om jeg skulde omtale alt, hvad der kunde oplyse om, hvor megen Ufrihed der var i England, og hvor megen Frihed i Danmark . . . Jeg maa desuden udtrykkelig bemærke, at jeg ikke har stillet mig den Opgave at afveje, om den engelske Lovgivning i sin Helhed var bedre end den danske, eller om det omvendte var Tilfældet.« Denne Afvejning ligger heller ikke for hans Anmelder. Jeg skal kun erklære, at han vistnok har fuldstændig Ret, naar han paaviser, at der var meget stygt, ja umenneskeligt, i de engelske Love og deres Anvendelse. Men jeg hylder ikke det romerske Ord »commune naufragium dulce« (fælles Nød gjør Pinen sød), og jeg siger ligefuldt uden »at klynke«, at den danske Bondes Retstilstand var utaalelig. At Menneskerov til Hæren (og til Flaaden) ogsaa her fandt Sted, se vi af samtidige Tingbøger; de kunde ske i Fredstid som i Krigstid, af Værnefrie som af Værnepligtige, og man skyede heller ikke her at vælge Kirken til Skueplads for sin Voldsfærd, eller at rive Manden bort fra Hustru og Børn. Jeg skal henvise til, hvad der netop ligger mig lige ved Haanden: S. Kjær »Fra Stavnsbaandets Dage« S. 27-31, S. 48-53, S. 67-71 o. fl. St. — Paa S. 126-27 (jævnfør S. 8-11) slaaer Prof. St. endvidere fast, hvad der er lige saa haandgribeligt som soleklart, men hvad Folk desuagtet synes saa uvillige til at nemme, at Betydningen af Ordet »Bonde« var i Oldtiden himmelvidt afvigende fra Betydningen af det samme Ord i vore Dage. Og det vilde ikke have lidt at sige, om det kunde lykkes ham at klare denne jævne Sandhed for alle de taagede Hjærner.

8de og sidste Foredrag handler om »Frigjørelsen«. Efter at have omtalt, hvad der var gjort i Holsten, og hvad man havde prøvet paa at gjøre i Preussen, siger Forfatteren: »Frederik, den preussiske Konge, havde faaet at mærke, hvor uvillig Adelen var til at slippe Lænkerne, og han havde bøjet sig. Frederik, den danske Kronprins, havde følt den samme Modstand hos danske Herremænd og Proprietærer. Han havde ladet ogsaa uvillige og modstræbende Godsejere faa Sæde i Landbokommissionen, men han havde ikke tilladt deres Villie at være den bestemmende. Forordningen af 1788 med en ypperlig Række af andre Lovbud viste hans dristige Mod og Fortrøstning til den gode Sag.« Og med berettiget Glæde og Stolthed tilføjer Prof. St. med udhævet Skrift, »at blandt alle de Riger, i hvilke Bondestandens personlige Stilling havde en Befrielse Behov, var Danmark det første, som fuldkommen og strax skaffede Friheden tilveje, medens de andre Lande først senere og langsomt fulgte efter.« For Frankrigs Vedkommende var det »hin berømte Nat den 4. August 1789, som bortblæste Livegenskabet — fjorten Maaneder efter at vi havde løst Spørgsmaalet her hjemme uden Blod! Og det vil sige uendelig meget, at Revolutioner af Samfundets indre Tilstande foregaa uden Blod.« Derpaa omtaler han Hoveriets Afløsning, Fællesskabets Ophævelse, Udskiftningsforordningen, og hvorledes vi ogsaa her gik foran (kun i Skotland var Udskiftningen ældre, endog et Par Menneskealdre ældre), Loven af 8de Juni 1787 om Jorddrots og Fæsters Rettigheder og Pligter lige overfor hinanden, Kornhandelens Frigivelse, Øxenhandelens Frigivelse, Vejarbejdets Ordning, Hegnsloven osv. Glemmer selvfølgelig heller ikke de Mænd, der, »grebne af national og patriotisk Aand,« stode Kronprinsen trofast ved Siden: Johan Hartvig Ernst Bernstorff (ja, han faldt jo noget tidligere), Andreas Peter Bernstorff, Kristian Reventlow, Henrik Stampe og Kristian Colbjørnsen. »Den Humanitetsfølelse, der . . . uagtet alle Forvildelser dog endnu paa Enevældens Tid lod Lighedsfølelsen . . . have et langt

større Raaderum her end i andre Lande, var ligesom levendegjort i disse varmtfølende Mænd, hvis brændende Hjærter gave deres Tanker Genialitet. Men dernæst havde vi en Regent, som med den dybeste Følelse, den redeligste Vilje og den skønneste Tillid til sine Raadgivere og til den Sag, om hvis Godhed han havde overbevist sig, gjennemførte den store Omvæltning i Samfundets indre Bygning,« — og, vi gjentage det, gjennemførte den uden en Draabe Blod!

— Vi maa slutte! — Vi have vistnok ikke udtalt os om alt, hverken det, hvorom vi ere fuldt enige med den ærede Forfatter, eller det, hvorom vi ere mere eller mindre uenige med ham; men, som sagt, vi maa slutte. Og vi slutte da med en Tak til ham. Der er Tanker i hans lille Bog, tildels helt nye Tanker, vel ikke alle lige fuldlødige, men fremførte med en saadan Overbevisningens Varme, at vi ere fuldt forvissede om, at de sande ville slaa Rod og voxe en frodig Vækst, og — de tvivlsomme ville lidt før eller lidt senere udfordre til en Modsigelse, en Kamp, igjennem hvilken Sandheden endelig bliver klaret. Men at hans Bog, som den nu er, skulde være særlig æmnet til Folkelæsning, derom tilstaa vi, at vi nære stærk Tvivl.

---

3) **R. Mejborg.** *Gamle danske Hjem i det 16de, 17de og 18de Aarhundrede. Billeder med Text.* Festskrift i Anledning af Hundredaarsdagen for Stavnsbaandets Løsning, den 20de Juni 1888. Udgivet paa Foranstaltning af den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstillings landbohistoriske Udvalg. 126 S. stor Kvart. Med 151 større og mindre Afbildninger, tagne af 40 af vore Kunstnere.

Dette smagfuldt udstyrede Pragtværk er trykt paa fint, tykt, smukt Papir hos Thiele. (Der skal dog ogsaa findes en jævnere udstyret Godtkjøbsudgave.) Forfatteren

fik ved Finantsloven for 1883 Midler til foreløbig at afslutte sine tidligere begyndte Undersøgelser, og, siger han, »den Velvillie, jeg overalt mødte i Tusinder af Hjem, gjorde Arbejdet let og Resultaterne sikre«. — Oprindelig havde »Udstillingskomiteens landbohistoriske Udvalg« kun sat Sidetallet til 64 og Billedtallet til 50, men det fandt sig i, at Sidetallet blev det dobbelte og Billedtallet det tredobbelte. Vi kunne kun hjærtelig takke Udvalget, men selvfølgelig var det endda kun et Uddrag af det indsamlede Materiale, der nu blev brugt, og vi maa alle ønske, at Resten ikke en Gang skal komme til at henligge paa et af vore Bibliotheker, kun tilgængelig for Faa, men at den lidt før eller lidt senere i alt væsentligt maa blive hele Almenhedens Ejendom.

S. 1-34 behandle vore »Herregaarde«, men iblandt dem særlig: Lillø og Glimminge (Skaane), Borreby og Rygaard (Sjælland), Holckenhavn og Hesselagergaard (Fyen), Vorgaard, Høgholt og Tjele (Nørrejylland). Dernæst komme vore »Kjøbstæder« (S. 35-75), og iblandt disse dvæles der særlig ved Flensborg, »som i lang Tid var Danmarks anseeligste Kjøbstad«, men Ribe, Kolding, Horsens, Randers, Aalborg, Odense, Assens, Næstved, Kjøge, Helsingør, Stege, Rønne og Malmø glemmes heller ikke, selvfølgelig da heller ikke Kjøbenhavn. Endelig optages S. 76-123 af vore »Landsbyer«. For at vise Modsætningen i Bygningsmaade er der sluttelig skjænket de holstenske Landsbyer et Par Sider. For Sammenligningens Skyld henvises der dog jævnlig i hver af de tre Grupper til Bygningsformer i de to andre Grupper. — Det er imidlertid ikke udelukkende Bygningsstof, Bygningsmaade og Bygningsformer der omhandles; der dvæles med samme Omhu ved allehaande Indbo, Bohave, Prydelser o. s. v., ved Bænke, Senge, Ovne, ved Tapeter (»Drætter«), Paneler og Malerier, Snitværk, Syninger og Væverier, Lysekroner og Lamper, Tæpper, Duge, Haandklæder o. s. v., saa, hvis der i og ved vore Huse skulde findes noget som helst af Interesse,

der ikke var medtaget, maa det upaatvivlelig ene skrives paa den begrænsede Pladses Regning.

Jeg er imidlertid altfor lidet sagkyndig til at turde indlade mig paa noget af det hele Bygningsvæsen; ved grundig at godtgjøre, at jeg ikke kunde skjælne mellem det mere og mindre væsentlige, vilde jeg kun lægge min egen Uvidenhed for Dagen. Det samme gjælder egentlig om Bohave. Jeg skal i al Beskedenhed afholde mig fra alt, hvad der angaaer Konst i en hvilken som helst Retning. Jeg skal kun meddele nogle enkelte Træk af det meget, Forfatteren har uddraget af samtidige Aktstykker som Bidrag til en historisk Skildring af Folkets Tilstand paa de givne Tider.

(S. 21-22): »I deres Velmagtsdage stode Renæssansetidens Herregaarde som Vidner om en livsglad Slægt, der havde sit lykkelige Hjem. Men det varede kun kort, før Trediveaarskrigen kom og med den trange Aar, der satte deres Mærker her som overalt. Handelen fik sit Knæk, og Krigsstyret krævede umaadelige Summer. Kongen maatte laane hos Adelen, som igjen maatte gjøre Laan hos Borgerne. I Slutningen af Christian IV's Tid vare kongelige Gjældsbreve værdiløse Papirer, og mangen Adelsmand kunde kun faa Kredit ved at stille baade Kavtion og Pant. Og dog vilde næsten ingen give Afkald paa den tilvante Luxus. Intet Under derfor, at mange Formuer, som vare nedarvede fra Slægt til Slægt, gik fuldstændig med. Da Frederik III kom paa Thronen, vare baade Kongen og Adelen bundløst forgjældede. Forgjæves stræbte fremsynede Mænd at forbedre Forholdene. Den sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede blev i mange Maader et af de mest trykkende Tidsrum. Kongen maatte efter Svenskekrigen sælge Krongodser og Kirker, ja, endog Kalds- og Birkeret. Alle Landets Stænder vare forarmede. Folk, der vare opvoksede i Overflødighed, døde i Armod. Ved fornemme Folks Jordefærd frasagde Sønner og Døtre sig Arv og Gjæld. Retten til Plads i Fædrenes Gravkapeller var ofte det eneste, der var levnet Efterkommerne af de store Slægter. — Under disse Forhold forfaldt største Delen af de gamle Pragtbygninger og ikke faa kom til at ligge i Ruiner«.

(S. 31-32): »I den sidste Halvdel af det 17de Aarhun-

drede var største Delen af disse Herligheder [ɔ: Herregaardenes storslaaede Prydelser] allerede forsvundne. I de slet vedligeholdte Gaarde trængte Regn og Slud ind gjennem hullede Tage og knuste Ruder og ødelagde, hvad Krigerne havde sparet. Faa evnede at holde det Gamle vedlige, færre havde Raad til at anskaffe Nyt, og dog blev der under al denne Armod jaget saa ivrig efter Skin af Rigdom, som nogensinde før eller senere«.

(S. 39): »Mange Fængsler vare forfærdelige. I Aarhus Kjælderfængsler, som dog maaske vare værre end de fleste andre, var der 1630 dobbelte Haandknuder til Hænder og Fødder, med Bolte og Taskelaase samt Halsjærn og Livjærn fæstede i Murene med Lænker, der vejede flere Lispund.... Til Forbrydere og Krigsfanger blev [i Odense] et Maaltid Mad om Dagen ofte anseet for tilstrækkeligt. Om Bevægelse i fri Luft og andre Sundhedshensyn var der ikke Tale. Fangehullerne bleve rensede med lange Mellemrum, naar de lejlighedsvis vare tomme, og der var da en saadan Stank, at Rakkeren maatte ryge forsvarlig med Malurt og Enebær, før han kunde fuldføre sit Arbejde.« — At Odense ikke var ene om et saadant Svineri, vide vi da iøvrigt af Eleonora Kristines Fængselshistorie, hendes »Jammersminde«.

(S. 54): »Den Pragt, som Frederik II's Hof udfoldede i Kolding, gav Borgerne Smag for Luxus. I Slutningen af det 16de Aarhundrede rejste de rige Kjøbmænd den ene statelige Gaard ved Siden ad den anden, og selv mindre formuende Folk smykkede sine Huse efter bedste Evne. Endnu for 50 Aar siden stod en Mængde Façader, der vare saa rigt udskaarne, at de lignede Illustrationer til Æventyr.«

(S. 77-78): »Fra det 16de Aarhundredes sidste Halvdel foreligger mange Oplysninger om den Luxus, Bønderne udfoldede. Det var endnu som i Oldtiden Skik at sætte en stor Del af Formuen i Smykker. Bondesmykkerne vare som oftest af Sølv, ikke sjælden forgyldte. De Bælter, Kvinderne bare, kunde ikke alene være vægtige, men ogsaa meget kunstfærdig forarbejdede.... Adelens Overdaadighed havde smittet Storborgere og Storbønder; de ledte saa Smaafolk og Tyende i Fristelse. Paa Frederik II's Tid var det ikke usædvanligt at se Bønderkarle iførte Bukser og Trøjer af engelsk Klæde, Pibekraver af hollansk Lærred og Fløjlshuer. Koner og Piger havde Skjørter af engelsk og tysk Klæde, broderede med Snore,

Buller af Silketøj kantede med Fløjl, og Klædeskaaber forede med Silketøj. Fra det sydlige Sønderjylland og helt op i det nordlige Halland kunne vi forfølge denne Pragt; ikke engang sidstnævnte Sted vilde Kvinderne selv sy sit Tøj; det Arbejde maatte Skrædderen besørge. Kjendeligt er det, at mange anvendte mere paa Stads, end de havde Raad til. Ogsaa i andre Henseender toge Datidens Bønder Skik op efter Adelen.... Af Bohave fandtes en Del Sølvtøj, mest Skeer og Stobe, samt ikke lidt Kobber-, Messing- og Tintøj; Kisterne vare fyldte med Uldent og Linned, Lagener, Duge o. s. v.*). I Sengene var der Overflod af Dyner; Hovedpuder, som laa til Stads, havde Vaar med Kniplinger og Endestykker af Silke eller Fløjl. Møblerne, der vare Husflidsarbejde, stemte i Hovedsagen overens med dem, som endnu findes i gammeldags Bondestuer. I største Delen af Landet vare de dog udstyrede langt smukkere, end nyere Bohave plejer at være, thi Mandfolkene brugte Tælgekniven med Færdighed, og Kvinderne vare kunstfærdige Væversker«....

(S. 79-81): »Allerede i Slutningen af det 16de Aarhundrede (efter den nordiske Syvaarskrig) maatte mange Selvejere afhænde deres Gaarde. Storbønder og Borgere, Herremænd og Konger kappedes om at faa dem til Kjøbs. I Regelen overtog Sælgeren Gaarden i Fæste, men Fæstebondens trykkede Kaar kom han dog næppe til at kjende, i hvert Fald ikke strax; thi det synes at have været en staaende Bestemmelse i Skjøderne, at han enten paa Livstid eller i et Tidsrum af ti Aar skulde være fri for Ægt og Arbejde. — I den første Halvdel af det 17de Aarhundrede, da det gik tilbage for alle Samfundsklasser, fik Bondestanden det værre og værre, og efter Freds lutningen 1660 vare dens Kaar endnu mere hjærteskjærende end de øvrige Stænders. I mange Egne af Landet var der hverken Kvæg eller Korn. Rugens Pris steg til det femtendobbelte. Nogle Bønder bagte Brød af Avner, andre levede af vilde Planters Rødder; der var Sogne, hvor flere Hundrede døde af Sult. I adskillige Landsbyer vare Folkene dræbte eller flygtede, Gaardene nedbrudte eller

*) Ligesaa hos Borgerne. Det hedder saaledes S. 72: »Enken efter Raadmand Hans Dinesen, som døde i Odense 1556, var i Besiddelse af 83 Par Hørlærreds og Blaalærreds Lagener, 54 Duge og 40 Haandklæder, skjønt hun havde udstyret flere Døtre og skiftet med Børn og Børnebørn«.

brændte«. — I adskillige Synsforretninger fra Kolding- og Odenseegnen hedder det: »Boligen ganske nederfalden, opbrændt og slet øde«, eller: »ingen Kvæg, Bæster eller Sæd, er som øde«. »Fæsterne bleve hængende ved Gaardene, men ejede ikke Traad eller Trævl, af hvad der var i dem. Selvejerne grebe Tiggerstaven og gik fra Hus og Hjem. Betegnende for Tilstanden er et Skifte fra 1661 efter en Gaardmand i Koldingegnen: »Befandtes der ganske intet efter den salig Mand, aleneste et gammelt Skab, som blev vurderet for tre Mark«. I den Grad greb Armoden ind i alle Forhold, at der var Steder, ... hvor Nadveren ikke kunde uddeles, da ingen vilde borge Kirken Vin og Brød. — Folk, der have skrevet for at smigre de enevældige Konger, have givet højtravende Skildringer af Landets Opkomst en halv Snes Aar efter Krigen; men Frederik III's, Christian V's og Frederik IV's Regnskabsbøger give anden Besked. Af dem fremgaaer, at en Tønde Hartkorn, som 1653 blev vurderet til hundrede Rdl. og derover, blev 1696 solgt for fem Rdl. (Strøgods) og 1702 for halvsyttende Rdl. For Skatterestanser inddrog Kronen Tusinder af Gaarde; mange af disse vilde Ingen kjendes ved. — Intet Under, om det, der blev bygget i de Tider, var usle Rønner«*).

(S. 95): I Herningegnen »havde Agerbruget endnu for 50 Aar siden saa ringe Betydning, at Folk undertiden standsede midt i Høstarbejdet »for at binde [Strømper

*) Naar Mejborg fremhæver Egnene om Kolding og Odense, kunde man mulig, men sikkert tværtimod hans Mening, fristes til at tro, at det kun var her, det saa' saaledes ud. Jeg skal derfor, af hvad jeg netop har ved Haanden, fremtage et Par Exempler fra andre Egne: Præsten i Tryggelev (Langeland) skriver saaledes: »Nogle Hundrede af mine Sognefolk døde af Hunger [i Krigen 1658—60]; de hentede Mask hos mig, bagte Kager deraf og aad; Hørknebler og Katosterødder hjalp dem i Foraaret«. Præsten Rhode fortæller, at »i Nakskov stimlede de Fattige omkring Rendestenene for at omgnave de udkastede Ben«. I Eilby og Melby Sogne ved Bogense døde hvert ottende Menneske af Sult. I hele Djursland var der ingen, som kunde saa det halve af, hvad han plejede. Da der i November 1660 skulde optages Mandtal over hele Landet for at paaligne den paatænkte Hovedskat (»Kopskat«), maatte man ifølge J. Grundtvig skrive: »Udi Sørup Sogn [ved Svendborg] findes ikke et Menneske, hverken Huse eller Gaarde, mens al Sognet er afbrændt og ruineret«; og om Hellestrup Hovedgaard ved Holbæk: »Ingen Folk, hverken saaet eller pløjet dèr«. Utallige lignende Efterretninger kunde fremdrages, hvis det gjordes nødigt.

o. s. v.] til Skatter«; dengang vare Moserne utilgjængelige og Engene sure. Ved Høslætten bandt Folk Fjælle under Fødderne for ikke at synke ned i den sumpede Grund; Høet blev trukket i Land paa Slæder og tørret og stakket udenfor Engene«.

(S. 98): »Bøndergaardene i det østlige Nørrejylland, i Fyn, paa Læsø, Samsø, Bornholm og adskillige mindre Øer roses af mange gamle Forfattere, og hverken Aktstykkerne eller de gamle Bygninger, som ere bevarede til vore Dage, gjøre deres Ord til skamme«.

(S. 99-100): »I en Gaard paa Lyø foreviser man endnu en Skive, om hvilken ifølge Sagnet Valdemar Sejr og hans Søn sade bænkede den 6te Maj 1223 [da de overlistedes og fangedes af sorte Grev Henrik]. Skiven, som ikke afviger fra de øvrige paa Stedet, er halvfemte Tomme tyk, omtrent fem Alen lang og over en Alen bred. Med Hensyn til Egetræets Holdbarhed er der intet til Hinder for, at Skiven kan have den Alder, som tillægges den«; og »Befolkningen paa de smaa sydfynske Øer vaager skinsygt over Gaardenes og Ætternes Traditioner«.

(S. 123): »Om Velstanden [i Sønderjylland] i Bøndergaardene vidne baade vore egne og udenlandske Forfattere; efter deres Beretning plyndrede [under Svenskekrigen] de fjendtlige Tropper [og vore Forbundsfæller] af Hjærtens Lyst i »det sølvrige Slesvig«.«

Men — vi have maaske allerede gjort lovlig mange Uddrag! Vi slutte altsaa.

---

4. **J. A. Fridericia**, *Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie.* (Udgivne af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.) Kbhvn. 1888. 332 Sider stor Oktav.

Udgiveren indleder sine Forord saaledes:

»Det foreliggende Skrift har til Hensigt at give en Samling af saadanne Oplysninger til Stavnsbaandets Historie, som indeholdes i Aktstykker og Breve, især for saa vidt som disse ere udgaaede fra Regjeringen eller en underordnet Myndighed. — Bogen indeholder derfor først og fremmest de Forordninger, aabne Breve og Reskripter, som

indførte, ordnede og hævede Stavnsbaandet. — Forordningerne og de aabne Breve ere gjengivne efter de originale Tryk, tildels med Jævnførelse af de med Kongens Underskrift forsynede originale Udfærdigelser, Reskripterne efter Regjeringskollegiernes officielle Kopibøger. Dernæst vil man finde samlet de Betænkninger, Forslag og andre Aktstykker, som gik forud for Regjeringens Beslutninger eller paa anden Maade drejede sig om Stavnsbaandet og vare foranledigede af eller rettede til Regjeringen. Dog er Vægten her overvejende lagt paa hidtil utrykte Aktstykker og Breve, saaledes at tidligere trykte kun rent undtagelsesvis ere gjengivne i deres Helhed; derimod er der optaget Udtog af alle saadanne, idet Udgiveren har stræbt at tilvejebringe en samlet Oversigt over hele det officielle Aktstykkestof. Uden at tilsigte en lignende Fuldstændighed for private Aktstykkers og Breves Vedkommende er der dog tillige, tildels som Exempler, optaget en Række saadanne, navnlig for at paavise Stavnsbaandets Virkninger i Forholdet mellem Godsejere og Bønder.«

Senere hedder det: »Da Samlingen er en Aktstykkesamling, vil man ikke finde optaget i den saadanne Bidrag til Oplysning om den behandlede Institutions Historie, som ikke have en aktmæssig Karakter, men derimod fremkom i samtidige Skrifter og Afhandlinger, og, da den alene behandler Stavnsbaandets Historie, ville Bidrag til beslægtede Sider af Bondestandens og Hærvæsenets Forhold kun rent lejlighedsvis være medtagne.«

Udgiveren har saaledes klart sagt os, hvad han vil og ikke vil, sit Maal og dets Begrænsning, og begge Dele kunne vi kun fuldtud billige. Selvfølgelig har han stadig holdt sig sit Maal skarpt for Øje og med det samme modstaaet Fristelsen til at give os en Mængde pirrende Historier og Smaatræk, som han maa have i hundredvis, men hvis Meddelelse vilde gjøre Brud paa hans Plan. Denne er dog i sig selv saa omfattende, at det ingenlunde skorter paa en Række nye og vigtige Oplysninger, for hvilke vi alle maa vide ham megen Tak.

Sit Arbejde deler han i fem Afsnit:

1) »Indskrænkninger i Bønderkarlenes Frihed til at forlade Stavnen, før Stavnsbaandets Indførelse« (S. 1-55).

2) »Landmilitsens Ophævelse og Gjenoprettelse; Stavnsbaandets Indførelse« (S. 56-89).

3) Regjeringens Overvejelser og Bestemmelser om Stavnsbaandets Ordning i Tiden fra 1733 til Septb. 1767« (S. 90-165).

4) »Exempler paa Virkninger og Misbrug af Stavnsbaandet i Forholdet mellem Godsejere og Bønder« (S. 166-181).

5) »Forhandlinger og Beslutninger om Stavnsbaandet, dets Indskrænkning og dets Afskaffelse, i Tiden fra Septb. 1767 til 1788« (S. 182-302).

Men hertil kommer der endnu et Par Tillæg (S. 302-19) samt et »Register« (ɔ: saavel Æmne- som Navneviser), der synes os baade temmelig udtømmende og nøjagtigt, og som i høj Grad letter Bogens Brug (S. 320-32).

Alle Afsnittene ere delte i Paragraffer (ialt 72), der give en sammentrængt Historie, en Paavisning af de paafølgende Aktstykkers Betydning (disses Tal løber op til 121); men desuden ere de tre største Afsnit (det 1ste, 3die og 5te) delte i mindre Afsnit (4, 2 og 3), saa der omtrent er gjort, hvad der kunde gjøres, for Æmnets Overskuelighed, især da Paragrafferne og Aktstykkerne helt igjennem ere trykte hver med sin Skrift.

1ste Afsnit er nærmest en Indledning til det følgende. Den første »Spire til et Stavnsbaand« finder Fridericia under Kalmarkrigen, i en Forordning af 5te Maj 1612, vedtagen, mærkeligt nok, af Fyns Raad og Adel, og hvori det hedder: »Og skulle efter denne Dag ingen Tjenestekarle drage ud af sin Tjeneste, men blive enhver tilstede, som han nu findes, under Livsstraf, indtil Fanen nederlægges.« Lignende Forpligtelser for Soldater til at blive paa Stavnen under Tjenestetiden gaves jævnlig i den følgende Tid, men den 10de April 1652 bevilgede Adelen af alle Provinser undtagen Fyn, at alle unge Karle fra det 16de til det 40de Aar, som hverken vare Gaardejere eller Gaardfæstere, skulde antegnes sognevis, »hver af sin Husbonde«, og: »naar en Karl saaledes skreven og antegnet er,

da ham ej at undvige fra den Stavn, han skreven er, under tilbørlig Straf, ej heller af den Provins udi en anden sig uden rigtigt Pas fra sin Husbond at maatte begive.« — Men 1701 udkom Forordningen om Landmilitsen: hele Landet blev delt i Lægder, enhver Bondekarl blev indført i Rullen, og »saa længe Personen saaledes udi Rullen staaer indskreven, forbliver han . . . i samme Lægd . . . og i samme Sogn; thi udenfor Sognet at tjene maa ingenlunde tillades, før end hans Tid . . . er forbi.« Man kunde forudse, at Adskillige vilde prøve paa at rømme, men »Ingen maa under sin Æres Fortabelse hindre nogen i at tage hans bortløbne Karl, som engang har været indrulleret, tilbage igjen, hvor han ham finder.«

Danske Lov (1683) bestemmer: »Hvilken Bonde, der ikke er vorned, som vil flytte fra sin Gaard og Bolig, skal dertil have skjellig Aarsag og den lovligen bevise, derefter maa han opsige den efter lovlig Kald og Varsel . . . Forlader han Gaarden uden lovlig Opsigelse, da bør han, hvor han antræffes, at straffes som Rømningsmand.« Og: alle Tjenestekarle, som ville begive sig udensogns, skulle have Sognepræstens Bevis for, at de ere frie for Udskrivning og fra Bondens Tjeneste. — Man mente, og sagtens med Føje, at der dreves Misbrug med disse Beviser, og Forordn. 19. Febr. 1701 forbød enhver Præst at »meddele Nogen, det være sig Mands- eller Kvindesperson, som har været til Alters, noget Skudsmaal, med mindre Personens rette Husbond først har under sin Haand og Segl meddelt den samme hans Afsked, Pas eller Følgeseddel paa stemplet Papir.« Regjeringen greb desuden en Mængde andre Foranstaltninger for at hindre Rømninger fra Godserne, og adskillige Proprietærer søgte yderligere at binde Bønderkarlene (undertiden endog Bønderpigerne) til Stavnen. En alvorlig (navnløs) Klage til Kongen (1715) frugtede intet, ej heller adskillige Embedsmænds (saasom Amtmand Dyssel i Børglum og Stiftamtmand Kalnein i Ribe) Erklæring, at det netop var Ufriheden, der bragte saa Mange til at

rømme, især ud af Landet, hvor de jo bleve straffrie, da man ikke kunde faa fat i dem.

Landmilitsen var bleven indført 1701, Vornedskabet i Sjælland og paa Smaaøerne hævet 1702. 2det Afsnit begynder nu med Landmilitsens Ophævelse d. 30. Oktober 1730, da »sig derved adskillige Misbrug fra Tid til anden have indsneget, hvorover samme Indretning er bleven baade Landet i Almindelighed saa og det unge Mandskab i Særdeleshed til stor og snart utaalelig Besværlighed og Byrde.» Det Røre, som Glæden herover fremkaldte blandt Bønderkarlene, skræmmede imidlertid Regjeringen, og allerede atten Uger senere, d. 5te Marts 1731, udkom der en ny Forordn., ifølge hvilken »ingen Bonde eller Bondekarl uden sin Husbonds eller Proprietærens rigtige Pas, Afsked eller Følgeseddel samt vedbørligt Skudsmaal . . . maa bortflytte eller begive sig fra det Gods, hvor han lovligen boer eller tjener; og, skulde nogen befindes herimod at handle og uden saadant Pas og Skudsmaal understaa sig at bortrejse og vige fra Godset, da skal han, efter at paa ham som en Rømningsmand er taget Dom, strax, hvor han findes, paagribes og igjen til det Gods, hvor han hjemmehører, henføres.« Atter flygtede da det unge Mandskab skarevis, og det hjalp kun lidt, hvor skarpt Grænser og Færgesteder bevogtedes. — Konsejlet havde tilraadet Kongen denne Lov, men nogle navnløse Proprietærer tilraadede ham end yderligere at gjenoprette Landmilitsen. Dette fraraadede Konsejlet d. 26de August 1732 paa det bestemteste i en dansk Betænkning, og, sagtens for om dette kunde batte bedre, femten Dage senere i en tysk Betænkning. Dets Anstrengelser vare dog forgjæves, thi d. 4de Febr. 1733 udkom den nye Lov om Landmilitsen, og — af Statsraaderne vare Brødrene v. Plessen de eneste, som deri fandt en Grund til at tage sin Afsked. Der skulde nu til hvert Aars Session indgives en Liste over alt det unge Mandskab mellem 14 og 36 Aar, som endnu ikke havde fæstet Gaard; og »af dette Mandskab maa Proprietærerne af dem, som ere 18 til 36 Aar, som Soldat lade

indrullere, hvilke de selv ville, og skal Karlen, naar han kun er dygtig til Tjenesten, antages,« og de øvrige antegnes i en Reserverulle . . . »Ingen Bondekarl maa give sig fra det Gods, hvor han er født, saa længe hans Husbonde kan skaffe ham Tjeneste«, hvis han ikke er over Indrulleringsaarene eller har udtjent i Landmilitsen.« I saa Fald kan han tage Tjeneste, hvor han vil, »undtagen han er en af de gamle Vornede eller har forsiddet sin Gaard« . . . »Dersom nogen Karl uden sin rette Husbonds Tilladelse fra et Sted til et andet undviger, og han bliver attrapperet, skal han første Gang fængsles og nogen Tid paa Vand og Brød hensættes, men undviger han anden Gang, skal han efter Doms Erhvervelse nogle Aar arbejde i Jærn og til Bremerholm eller den næste Fæstning hensendes«. Ingen maa under sin Æres Fortabelse hindre Proprietæren i at faa den Karl tilbage, »som hører ham til«, ej heller maa Nogen huse eller hæle ham. — Thi »Mandskabet forbliver paa det Gods, hvor det nu er«, hvis det ikke allerede har lovlig indfæstet sig paa et andet Gods, hvilket det da »bør tilhøre«.

Hermed var Stavnsbaandet endelig indført, men i 3die Afsnit se vi, hvorledes det i de følgende 24 Aar stadig strammes. Tilsidst kom det, som bekjendt, til at omfatte det hele Mandkjøn fra 4 til 40 Aar. Dog fik en jydsk Godsejer — Marsvin hed han — ikke sit Forslag (fra 1732) om Indførelse af Livegenskab sat igjennem for saaledes at hindre Bøndernes Rømning fra Godserne. Om disse Rømninger findes der (S. 103-17) lærerige Meddelelser i Indberetninger (af 1737) fra alle Amtmændene. Man skimter i enkelte af disse Indberetninger (saaledes fra Amtmand Gersdorf i Kjøbenhavns Amt, Amtmand Oertz i Roskilde Amt), at det var gaaet op for Vedkommende, at det var den ulidelige Tvang, der fremkaldte Rømningerne (Oertz siger: »Derimod gaa nogle faa ud af et Gods, hvor de plages med stort Hoveri, for i Fremtiden at undgaa sligt Aag«), men i Almindelighed tilraades baade i dem og Stiftskommissionernes Indstillinger af 1746 (se S.

147-149) kun yderligere Tvangsforholdsregler. — Det er velgjørende at høre Generalavditør Wartberg udtale sig imod, at Godsejeren uden videre kan afgive en Mand paa 40 Aar til et »gevorbent« Regiment, dèr at tjene, »thi det er en Frihed og et Herredømme over Personer, som er stærkere end Vornedrettigheden, der til evig Tid er ophævet«; samt at han med Styrke modsætter sig Brugen af Ordet »Vornede«, da »der nu ingen Vornede mere er i Danmark, og derfor det Ord Vornede lige saa lidt bør bruges om Bondestanden og Almuen paa Landet som det Ord Ufrie om Borgerstanden, ... paa det at Proprietærerne ikke derefter skulle tilegne sig Vornedrettighed eller ulovlig Tvang til Almuens Fornærmelse«; at han end videre protesterer mod det tvungne Gaardfæste, »thi Ingen kan efter Lov og Forordning, endskjønt det desværre som oftest skeer, tvinges til at fæste Gaard, men det bør ske frivillig«, ... en saadan Tvang er jo »til evig Tid bleven ophævet«. — Men der var dem, som vare stærkere end Generalavditøren, og 1. Juli 1746 udkom ligefuldt den Forordning, hvori det hedder: »ingen Landsoldat skal have Tilladelse andensteds sig at nedsætte end paa det Gods, hvor han er udskreven fra, og hvor han skal være pligtig Gaard at antage«.

Men Wartberg var ikke den eneste Generalauditør, som stod paa Frihedens og Menneskelighedens Side. 1750 skriver Luxdorph: »Det er allernaadigst befalet, at alt Mandkøn fra en vis Alder af skal anføres i Reserverullerne; det er endvidere forbudt at gaa fra et Sogn til et andet uden Pas; og det er Præsterne forment at tage nogen til Guds Bord uden Skudsmaal; der er sat Straf for dem, som undvige, for dem, som huse og hæle de Undvigte, for dem, som hjælpe dem bort og befordre deres Forehavende; der er lovet Belønning for dem, som bringe slige Undløbere tilbage; og det er Øvrigheden paalagt aarlig at anstille Eftersøgning om Løsgængere; saa at jeg ikke seer, hvad der mere kan gjøres«. Han vil derfor heller ikke paalægge Gejstligheden at holde fast paa dem, som

melde sig uden Pas: »Sligt er ikke Gejstlighedens Pligt, men den verdslige Øvrigheds«; og »at paalægge Forældre, Slægt og Venner, som ej skaffe de Undvigte tilstede, enten nogen Straf i Almindelighed eller især saa haard en Straf af Arbejde i Skubkarren, det synes at være altfor haard en Byrde at lægge paa deres Samvittigheder«. — Og en Erklæring (1762) af den følgende Generalavditør, Henrik Stampe, kunne vi som bekjendt takke for, at ikke ogsaa Kvinderne bleve stavnsbundne: »Der var for Øjeblikket Fare for, at Kvindfolk af Bondestanden skulde blive ansete og behandlede som vornede, uden at hverken Regjeringen eller Loven vidste noget derom«. Man gjorde dog adskillige Forsøg i saa Henseende, og Enkedronning Sofie Magdalene befalede iblandt andet sin Amtsforvalter paa Hørsholm at holde Kvindekjønnet ligesaavel som Mandkjønnet tilstede paa Godset og forbeholdt sig selv at give Tilladelse til Pigernes Flytning fra Godset.

4de Afsnit giver os Virkninger og Misbrug af Stavnsbaandet. Saadanne ere: paatvungne Flytninger af det unge Mandskab indenfor selve Godsets Grænser; Efterlysninger (fra Prædikestolen og i Bladene) af bortrømte Karle; ublu Betaling for Meddelelse af Frihedspas; Mageskifte af Karle imellem to Godser; Overdragelse af ildesete eller af undvegne og atter anholdte Karle til et andet Gods eller til Matrostjeneste eller til et hvervet Regiment; Godsejernes Nægtelse (tvertimod Loven) af Samtykke til Bønderkarles Giftermaal. — Mageskifterne af Karle, mener Fridericia, og vistnok med Føje, »foregik uden Tvivl ofte efter vedkommende Karles Ønske eller i det mindste med deres Samtykke«; men, at de ogsaa kunde finde Sted imod Karlens Villie, se vi af en Erklæring af Professor P. Holm (1767), som derom ganske rigtig siger: »Hvilket end kan synes at sælge Mennesker« *).

*) Man kunde dog komme Menneskesalg endnu nærmere. Afdøde Dr. Vald. Rothe (født 6te Marts 1777), en Søn af den højt fortjente Landsdommer C. P. Rothe († 27de December 1784), for-

Vi komme nu til 5te Afsnit, de tyveaarige Forhandlinger, der gik forud for Stavnsbaandets Løsning. Vi skulle særlig henlede Opmærksomheden paa Kabinetssekretær Reverdils »Memoire« (S. 183-92) og paa Byfoged Oluf Bruuns »Erindringsposter« (S. 192-96), begge af 1767; thi Stampes »Betænkning«, som tidligere er trykt, har Fridericia derfor udeladt. En Kommission nedsattes, der endnu samme Aar modtog et kongeligt »Udkast til Forordning om Stavnsbaandets Afskaffelse«. Kommissionen forstærkedes Tid efter anden og blev 1768 et »General-Landvæsens-Kollegium«, i hvis Instrux Stavnsbaandet dog ikke nævnes, men kun Agerbrugets Forbedring og »die Aufhelfung und Erleichterung der Umstände des Baurenstandes«. I Kommissionen (Kollegiet) var der ivrige Modstandere af Stavnsbaandets Løsning, vistnok fuldt ærlige og hæderlige, men kortsynede Mænd, og Kanselliet erklærede sig kun lunkent derfor, mens alle de Sessionsdeputerede gik afgjort imod; og »hermed synes Sagen henlagt«.

1770 blev en ny Kommission nedsat, i hvilken den gjæve Oeder strax indgav sin »Forestilling« (S. 246-50). Hans Mening var, at vi bør skaffe Bondestanden den Frihed, som efter Naturens Ret tilkommer den, og, hvad han særlig drev paa, var derfor »Iværksættelse af Fæstebondens Frihed, Hoverireglementernes Paadømme og Forandring i Nationalmilitsens Forfatning«. Kommissionens Forslag om Hoveriets Ordning førte til Forordningen af 20. Febr. 1771, men dens Forestilling om en ubetinget Frihed for enhver Undersaat, gradvis indført, førte ikke til noget. I sin Betænkning om Fællesskabets Ophævelse skrev imidlertid Amtmand A. C. Holsten til Holstenshus, »at Tvang

---

talte os saaledes som et af sine Barndomsminder, at han engang saa sin Fader og en af hans Naboer bytte en Kusk mod en Jagthund. Handelen skete, mens den ene allerede sad paa Vognen for at kjøre hjem, og den anden stod for at sige ham Farvel. Det var sagtens en af de sidste Handeler af det Slags, men, kunde C. P. Rothe deltage i den, har den næppe været helt enestaaende.

og ikke Frihed jog Bønderne fra Godset«, og P. A. Lehn til Hvidkilde: »Et evigt Had og Sæd til Oprør er saaet i Bonden til hans Herskab, og deraf er fulgt et ikke mindre tykt Blod i alle, endog de bedste, Husbonder imod Bonden«, hvorfor »Bonden burde have de Rettigheder, som tilkom enhver Borger, og sin naturlige Frihed, men ... Friheden burde indtræde gradvis fra Nyaar 1771« [ɔ: 1772]. I Forordningen af 14. September 1764 hedder det desuagtet: »Proprietærernes Ret til det unge Mandskab skal, som hidindtil, tage sin Begyndelse fra det fyldte 4de Aar og vare til det 40de«.

De mange varme og udførlige Forhandlinger, som toge sin Begyndelse 1784 og 20de Juni 1788 endte med Stavnsbaandets Løsning fra Nyaar 1800, skulle vi ikke her medtage; dem ville vi siden nærmere komme til. Men Fridericia giver os i et »Tillæg« den Meddelelse, at den varmblodige Rentekammerdeputeret V. A. Hansen til Frydendal i en Skrivelse af 19de December 1792 vilde havt Stavnsbaandet til »aldeles at ophøre fra den 31te Juli 1793« eller dog fra d. 1ste Januar 1795. Etatraad Bartholin Eichel og Justitsraad M. Qvistgaard, begge ligeledes Proprietærer, sluttede sig til ham; den første holdt dog paa Nyaar 1794, den anden paa Nyaar 1795. Men — der besluttedes: »Sagen udsættes indtil videre«.

Der er meget sørgelige, men ogsaa meget glædelige Ting at læse om i Fridericias med saa stor Omhu og Dygtighed affattede Bog. Det er i Sandhed en Bog, der er god at faa Forstand af.

---

5) [**A. D. Jørgensen,**] *Regeringsskiftet 1784.* Fremstillinger og Aktstykker, udgivne i Juni 1888 til Minde om den Regering, som løste Bondens Stavnsbaand, af de under Kirke- og Undervisningsministeriet samlede Arkiver. XXIV og 325 S. i stor Oktav.

Det er altsaa atter en Bog med en Mængde Aktstykker, men disse ere af en væsentlig anden Natur end den foregaaendes. Vi skulle i al Korthed søgt at gjøre rede for dens Indhold.

Bogen falder i to større Hoveddele: »Fremstillinger og Optegnelser« (S. 3-112) og »Aktstykker« (S. 115-319). Den 1ste Hoveddel begynder (S. 3-37) med en »Historisk Efterretning ang. Kronprinds Frederiks ... Tiltrædelse til Statsstyrelsen«. Den er af en ukjendt Forfatter, men af »officiel Oprindelse«, og skreven 1821, hvornæst den blev »rektificeret« af Frederik den sjette selv. Desuagtet har den enkelte Unøjagtigheder, af hvilke A. D. J. har rettet de væsentligste, og dens Hensigt er »tydeligt nok den at afdæmpe Mindet om hint Sammenstød« imellem Kongehusets to Linier, som man nu søgte at bringe hinanden nærmere igjen. Hertil knytter sig en Fremstilling af den engelske Sendemand Hugh Elliot (S. 57-79), som dog i flere Enkeltheder var mindre vel underrettet, saa desuden alt med sine engelske Øjne og røber helt igjennem Tilbøjelighed til at tillægge sig selv en større Indflydelse paa Begivenhedernes Udvikling, end der billig kan tilkomme ham. Hertil slutter sig udfyldende en Række Optegnelser af Personer, der stode Begivenheden mere eller mindre nær: Kammerjunker Schlanbusch (Kronprinsens Kammerpage), O. Malling (Sekretær i Kabinettet, tilsidst Statsminister), Schack-Rathlou (tidligere og nu atter Statsminister), Gehejmeraad Stemann (i otte Dage Statsminister), Joh. Bülow (Kammerjunker hos Kronprinsen, derpaa Hofmarskal), Kancellideputeret Luxdorph, Avg. Hennings (Deputeret i Kommercekollegiet) og Hertuginde Louise Augusta (Frederik den sjettes Søster). Naar man nu hertil lægger alle de med stor Omhu og Omsigt samlede Aktstykker, kan man nok med A. D. J. sige, at »Materialets store Rigdom har tilstedet en Fuldstændighed [i Begivenhedernes Opfattelse og Fremstilling], som næppe lader noget tilbage at ønske. Det vil være muligt paa Grundlag af det her samlede Stof ikke blot at danne sig en klar Forestilling

om selve de Begivenheder, som hidførte og ledsagede Regeringsskiftet, men ogsaa at faa et levende Billed af alle Hovedpersonerne.«

Og hvad var det da, som skete 1784? Hvad var det for en Begivenhed, som det er os saa magtpaaliggende at lære at kjende i alle dens Enkeltheder? som endnu kan samle os alle i spændt Opmærksomhed om Fortælleren? — Vi skulle svare med Jørgensens egne Ord (S. V.): »Det var en Hofrevolution, som fra [den sindssvage] Konges Moder og Broder førte Magten over til hans Søn; det var et Systemskifte, som ophævede Kabinetsstyrelsen og lagde Magten over til Statsraadet og Kollegierne; og det var et Ministerskifte, som lod de dygtigste Mænd af den liberale Opposition afløse den Kreds af fordomsfulde og talentløse Folk, som i en Række Aar havde siddet inde med den kongelige Magt«.

Og hvem vare Bærerne af de stridige Systemer?

Suhm siger: »Guldberg er en lærd, modest, indsigtsfuld og eftertænksom Mand, som elsker sit Fædreneland; men for meget indtaget af den absolute Regeringsform«. Jørgensen siger (S. VIII): »Guldberg var kommen ind i Regeringen som Arveprinsens Lærer. Han var noget af en Videnskabsmand, om end lidet selvstændig og meget tung og pedantisk; hans Karakter var hæderlig, hans Villie vistnok den bedste og hans Hensigter ophøjede og ædle; dertil var han en udpræget dansk Mand. Men han savnede i høj Grad de Egenskaber, som ingen Statsmand i Længden kan undvære, naar han i Sandhed skal udrette noget for sit Land: Forstaaelse af Tidens Krav samt Blik for og Tillid til de Mænd, som kunne fremme dens Tarv». Og (S. XVII): »Haand i Haand med Enkedronningens Hengivelse i Preussens Ønske gaa Guldbergs Bestræbelser for at knytte os saa inderlig og varig som muligt til Rusland. Med en troskyldig og ærlig Mands hele Uforbeholdenhed udtaler han sig tidlig og silde i denne Retning; det er den faste Klippe i al dansk Statsvisdom; Bernstorffs »Klogskab« var idel Daarskab og Forfængelighed . . . I Virkeligheden indskrænkede

hans Forstaaelse af den udenrigske Politik sig til de Doktriner, han engang havde dannet sig, uden Evne til at regne med Udviklingens Kjendsgjerninger« *).

Om Bernstorff skriver Jørgensen: »Bernstorff var en langt betydeligere Personlighed, en af de største Statsmænd, som nogensinde have styret Danmark ... Han var ikke blot en Udenrigsminister med alle de Ævner, som Guldberg særlig paa dette Omraade savnede; men ogsaa i den indre Styrelse**), i Finanserne og de borgerlige Forhold, havde han et ualmindelig klart Blik for, hvad det især maatte komme an paa at fremme**), og han forstod

*) Skønt det tildels synes at stride mod Jørgensens sidste Sætning, skulle vi til en nærmere Opfattelse af Guldherg som Politiker meddele følgende: 1780 skrev han: »Rusland er vor bedste Bundsforvandt, thi den er for Sverrig, vor Arvefjende, forskrækkelig«. Og 1790, under Sverrigs Krig med Rusland: »Den svenske Flaades stærke Svækkelse er vigtig [ɔ: glædelig] for os«. Men 1792 skrev han til Bülow: »Maaske kunde de nordiske Nationer efterhaanden lære at indse, at fast Baand mellem dem ender lidt efter lidt deres Nød; at de slet ingen naturlig stridig Interesse have; og at de, vel og fast forenede, kunne se alle stift i Øjnene . . . Gid Svenskerne og vi engang vilde begribe, ærlig og stadig, at vi burde slutte os helt sammen, slutte os alene sammen, og overlade det øvrige Evropa dets Krige og dets Visdom! Rusland skal nok vogte sig for at befordre saadant Baand og selv indgaa det med; [dets Valgsprog er jo:] Divide et impera!« (ɔ: split og hersk!). Og det var den samme Guldberg, som 1783 skrev til Schumacher: »Rosencrone hverken er preussisk sindet eller har været det mer eller andet, end enhver dansk Minister, som kjender sit Lands sande Interesse, bør være det, og som løber ud paa denne liden Sætning: Det er os bedst tjenligt, at Rusland og Preussen ere allierede, og at vi ere det med Rusland. Man maa jo være dum eller rasende klog, naar man kan tro, at andet er os tjenligt«. Nu — det er altid godt at komme til en bedre Erkjendelse, selv om det sker seent!

**) Vi skulde med Glæde underskrive ogsaa denne Dom, hvis det var os muligt at glemme, at Bernstorff 1779 spurgte Overkonsitoriet, »om der ikke paa alle de Steder [i Sønderjylland], hvor baade Gudstjenesten og Skoleundervisningen var dansk, burde meddeles Børnene saa meget Tysk, at de kunde forstaa de tyske Forordninger« (det faldt ham ikke ind, at man passende kunde udstede

her at finde de rette Mænd og virksomt at støtte dem i deres Bestræbelser, uden selv at kræve Æren for deres Arbejde«.

— Det saakaldte guldbergske System havde hersket siden 1772. Det var Guldberg, som sammen med den herskesyge Enkedronning Juliane Marie og den indskrænkede Arveprins Frederik enevældig styrede Danmark og Norge i den villiesløse Konges Sted, styrede det som Kabinetssekretær gjennem sit Kabinet, næsten uden at raadspørge Statsraadet. Saa længe Bernstorff endnu var Minister, gik det dog nogenlunde, thi, uden at ville fraskrive Guldberg al Fortjeneste, kunne vi dog vistnok mene, at Bernstorff mere eller mindre middelbart havde en hel Del Indflydelse paa den Fremgang, som ogsaa i den flittige Guldbergs Tid sporedes i adskillige Retninger. Men Bernstorff havde en svoren Fjende i Frederik den anden af Preussen, der gjennem sin Svigerinde Enkedronningen vilde beherske Danmark og stadig mødtes af hans ubøjelige Selvstændighed; han havde ved sin Forkjærlighed for England lagt sig ud ogsaa med Katrine den anden af Rusland; og samtidig blev Guldberg ved Eickstedt gjort opmærksom paa, hvor højlig han misbilligede det vilkaarlige Regimente gjennem Kabinetsordrer, hvilket han endog tænkte paa at faa afskaffet. Og den 13de Novb. 1780 fik han helt pludselig sin Afsked, om han end paa Hoffets Anmodning forblev i Kjøbenhavn til næste Vaar. — Ved Afskeden skal den trettenaarige Kronprins have lovet »engang at mindes ham«. Var det et Mundsvejr, dette Løfte? I al Fald fik det snart en mærkelig Betydning.

Men der er mere mærkeligt, der er noget næsten uforklarligt i Kronprins Frederiks Udviklingshistorie. Vi sigte her ikke nærmest til, at han kunde voxe op til den,

---

danske Forordninger for danske Folk); og at han senere paabød Indførelsen af Adelers vantro Agende, som dog mange Menigheder modsatte sig med en saadan Alvor, at han maatte gjøre Indførelsen til en fri Sag.

han blev, under den skamløse General Eickstedt som Overhofmester og i en daglig Omgivelse, i hvilken den meget lette Kammerjunker Bülow, som dog heller ikke var noget Dydsmønster, og hans Lærer, den selvtilfredse Professor Sporon, noget nær vare de eneste hæderlige Mænd; vi sigte til den treaarige Skole, Drengen maatte gjennemgaa, inden han som sextenaarig satte sig i Besiddelse af den uindskrænkede Enevoldsmagt. Han var tretten Aar; han havde sat sig i Hovedet, at han som trettenaarig ifølge Kongeloven maatte være myndig; og han mente, at han nu og da blev behandlet med en Hensynsløshed, som han ikke længer vilde taale, ikke alene af sin Faders Stifmoder, Enkedronningen, og af sin Faders Halvbroder, Arveprinsen, men baade af Guldberg og Eickstedt. Da, en Aften, som han var bleven heftig over hvad han atter havde maattet døje, betroede han sig under Afklædningen til sin Kammerpage, den ryggesløse Kammerjunker Schlanbusch, et af Eickstedts og Guldbergs Kreaturer. Schlanbusch, der nu øjnede en ny Vej til at gjøre Lykke paa, styrkede af al Magt Prinsen i hans Ønske om at vinde større Selvstændighed og Magt; han vilde være ham behjælpelig hermed og lovede at udkaste en Plan til at naa Maalet, men, da han helst vilde være ene Hane i Kurven, maatte Prinsen love ham foreløbig at tie. Schlanbusch kunde dog ikke længe være ene om sin Hemmelighed, men betroede den til sin Ven, Kammertjeneren og Livkirurgen Bodendick, som atter meddelte den til sin Ven, Pagehofmesteren (senere Skandskriveren) N. D. Riegels. Dette lidet hæderlige Kløverblad var altsaa Prinsens første og nærmeste Medvidere, og alle arbejdede de trolig paa at lægge nyt Ved til Ilden; men allerede dette er mærkeligt, at de foreløbig synes at have holdt godt tæt, som om det gamle Ord skulde gjøres usandt, at, hvad flere end to vide, veed hele Verden. — Man indsaa dog snart, at, vilde man naa noget betydeligt, maatte man slutte større Kræfter til sig, og den første, til hvem Prinsen endnu i samme Sommer henvendte sig, var Bernstorff, der sad misfornøjet paa sit

Gods i Mecklenburg. Lidt efter lidt gik man rask videre, og, inden et Aar var rundet, vare Greverne Kristian og Ludvig Reventlow, General Huth, Statsminister Schack-Rathlou, Generalprokurør Stampe, Kammerjunker Bülow og mange flere indviede i Sammensværgelsen. Endnu aabnedes dog ikke Øjnene paa de gamle Magthavere, ja, de aabnedes ikke engang, da den snu Frederik den anden, som havde gjættet sig til det, der forberedtes, et Par Gange skriftlig advarede Enkedronningen, eller da Schlanbusch begyndte at tale højt derom til sine Svirebrødre i Klubber og Kipper. Man maa da vel sige, at, hvem Guderne ville ødelægge, slaa de først med fuldstændig Blindhed. Men næsten endnu mærkeligere er det, at den ingenlunde særlig begavede tretten-sextenaarige Prins, hvem vi senere lærte at kjende som den aabne og ærlige Kong Frederik den sjette, kunde med en saadan Aandsnærværelse sno sig under de mangehaande Overraskelser, der mødte ham i Hoflivet, og kunde saa grundig forstille sig, at de truede Magthavere vedbleve at agte ham for den villieløse og interesseløse, den fuldkommen lydige Dreng, som de ikke havde nødig at frygte, da han jo Aar for Aar havde sluttet sig nærmere til dem; saa netop i det Øjeblik, da han skulde indtræde i Statsraadet, og Omvæltningen stod lige for Døren, kunde den troskyldige Guldberg diktere Kongen i Pennen de bekjendte Ord: »Hidtil have vi tre« — o: Kongen, hans Stifmoder og Halvbroder — »været som ét, og nu« — da Prinsen skal træde ind i Statsraadet — »ville vi fire være som ét!« — Vi gjentage A. D. J.'s Ord i en anden Forbindelse: »Dette vidner i høj Grad til Ære for Guldbergs gode Bevidsthed.«

Vi anbefale ikke alene vore Læsere Jørgensens dygtige Indledning (S. V-XXIV) og alle de derpaa følgende »Fremstillinger og Optegnelser« (S. 3—112), men tillige de saa omhyggelig samlede »Aktstykker«, som sprede Lys over »Fremstillingerne« og sammen med disse danne Grundlaget for Indledningen. — For Oversigtens Skyld ere Aktstykkerne ordnede i syv Grupper. I 1ste Gruppe: »Bern-

storffs Afskedigelse og dens nærmeste Følger«, skulle vi særlig henlede Opmærksomheden paa den Kabinetsordre, ved hvilken det paalagdes Bernstorff at søge sin Afsked, og hans Svoger Stolbergs fire Breve i den Anledning. Blandt de umiddelbare Følger vare, at ogsaa Schimmelmann gik af som Finansminister, at den uduelige Rosencrone kaldtes fra Berlin som Udenrigsminister, og at Guldberg fik Løfte om at blive Medlem af Statsraadet.

2den Gruppe: »Forholdet til Rusland og Preussen 1780-83«, er ligesaa interessant, som den er nedslaaende og ydmygende. Baade Rusland og Preussen ville være eneraadige i Danmark, men Preussens Hovedvaaben skal være en ægteskabelig Forbindelse mellem de to Kongehuse. Man har her hjemme tænkt paa at søge et Ægteskab for den elleveaarige Kronprins i en würtembergsk Prinsesse, der er Søster til den russiske Storfyrstinde. Katrine den anden kan ikke gaa ind herpaa, Frederik den anden lader, som han finder Planen fortræffelig, men er dog vistnok glad, da han kan underrette sin »uforlignelige Søster« (Enkedronningen) om, at hin Prinsesse allerede er lovet til Østerrig. Han har da ogsaa strax sin Broders Sønnedatter i Baghaanden (den saakaldte »Prinsesse Müller«, da der var Tvivl, om hun virkelig var sin Faders Datter), og om hende underhandles der nu, og der bejles virkelig, og det med den unge Kronprinses Samtykke; men han faaer dog udvirket, at den højtidelige Kundgjørelse først skal finde Sted efter hans Daabsfæstelse og hans samtidige Indtrædelse i Statsraadet. (Efter denne Begivenhed afbrødes Underhandlingen fra dansk Side, men endnu den 22de Juli gjentoges de saa smaat gjennem den preussiske Sendemand. Frederik den anden var dog allerede den 16de Oktbr. 1784 kommen saa vidt, at han skrev til den »uforlignelige« Enkedronning: »Nu vil Prins [Karl] af Hessen gaa til Kjøbenhavn for at gifte sin Datter [Marie Sofie Frederikke] med Kronprinsen«. Fire Aar senere opfyldtes jo virkelig hans Spaadom.) — Guldbergs Opfattelse af Dan-

marks Forhold til Rusland og Preussen have vi allerede ovenfor gjengivet.

3dje Gruppe: »Forandringer i den indre Styrelse 1781-83«. De vigtigste Begivenheder i dette Afsnit — næst en Uendelighed af Afskedigelser og Udnævnelser af Embedsmænd — ere: den urimelige Deling af Søetatens Sager i et Admiralitetskollegium og et Søkommissariatskollegium; en indviklet Ordning af Finansvæsenet i en stor Mængde Kollegier; Ydelsen af store Laan til insolvente Handelshuse og Fabrikanter; Bankens Indfiltring i Statskassens Pengesager. Ved alle disse Omvæltninger øgedes selvfølgelig Kabinettets Indflydelse baade paa Flaaden og Finanserne; men samtidig afskedigedes Schack-Rathlou, Stampe, Numsen, Schimmelmann og Kristian Reventlow fra Bankens Bestyrelse.

4de Gruppe: »Konprins Frederik før Konfirmationen«. Her findes Sporons (vistnok vel mørke) Optegnelser om hans første Opdragelse, Overvejelser om hans følgende Opdragelse og hans Betroelse til General Eickstedt; Kongens Brev, at hans Daabsfæstelse er sat til d. 4de April 1784, hvorpaa han strax skal indtræde i Statsraadet. Han vilde gjerne havt begge disse Begivenheder fremrykket et Aar. Herom findes interessante Udtalelser af Ludvig Reventlow, Stampe og Schack-Rathlou, og endelig fik man Prinsens Utaalmodighed stillet. Men nu nærmer Tiden sig, og Spørgsmaalet er, hvorledes man skal faa den upaalidelige Konge til at gaa ind paa Prinsens Forslag om Kabinetsstyrelsens Ophævelse og nye Ministres Udnævnelse, — ikke alene faa ham til at gaa ind derpaa, men holde ham fast derved. Herom har Huth sin Mening, som han udførlig udvikler; Schack-Rathlou har ogsaa sin og er endnu udførligere i sin Udvikling af den; til denne sidste skriver Ludvig Reventlow sine Bemærkninger, og Schack-Rathlou er sandhedskjærlig nok til at gaa ind paa de fleste af dem. Men man ønsker ogsaa at høre Bernstorffs Mening, og, da denne kommer, vælger Prinsen nærmest den til Grundlag for sin Fremgangsmaade. Endnu

er der sexten Spørgsmaal, som man i det sidste Øjeblik ønsker Prinsens Svar paa; og dem giver han.

5te Gruppe: »Kronprinsens Konfirmation 4de April 1784«. Guldberg har faaet Enkedronningen til at skrive »en hel Bog« (over otte store, tættrykte Sider) til Kronprinsen. Den overstrømmer af den voldsomste Kjærlighed og giver ham en Mængde Raad, som hun paataaer, at hun stadig selv har fulgt og fundet sig vel ved. Kongen maa ogsaa afskrive et Brev til sin Søn; det er meget kjærligt, men stift og opstyltet, med en Mængde kristelige Talemaader. Kronprinsen faaer sin egen Hofstat: Eickstedt afskediges som hans Overhofmester, Sporon, der nu bliver Kabinetssekretær, som hans Lærer, og Bülow bliver hans Hofmarskal. Enkedronningen og Arveprinsessen faa rige holstenske Godser som Takkegaver for deres trofaste Bistand, og Kronprinsen selv faaer Odsherred til sin Hofholdning. Guldberg, Stemann og Rosencrone blive Statsministre. Enkedronningen og Kongen minde atter Kronprinsen om den preussiske Prinsesse, med hvem det nu var paa Tide at faa Ægteskabsløftet offentlig kundgjort.

6te Gruppe: »Den 14. April 1884«, indeholder nogle Optegnelser af Bülow samt de Forestillinger, som Kronprinsen forelagde Kongen, og ved hvis Underskrift Omvæltningen blev fuldkommet. Desuden Ordrer til Generalitetet, Admiralitetet osv. om Ordens Vedligeholdelse, hvis Opløb skulde finde Sted, ja endog til Kommandanten i Kastellet om at modtage og bevare de Arrestanter, som mulig maatte blive sendte ham, samt Arveprinsens Ansøgning om at maatte udtræde af Statsraadet (hvilken Kronprinsen dog fik ham til at tage tilbage). De nye Statsministre: Bernstorff, Rosenkrantz, Huth og Stampe underskreve Embedseden; Guldberg, Rosencrone og Stemann afskedigedes efter at have været Statsministre i otte Dage, men tillige med dem afskedigedes den dygtige og hæderlige Joakim Godske Moltke.

7de Gruppe: »Regjeringsskiftets Gjennemførelse og nærmeste Følger«. Enkedronningen havde

1772 beseglet sin Revolution ved Struensees og Brandts Henrettelse samt ved Dronning Karoline Mathildes Landsforvisning. Kronprinsens Revolution 1784 blev gjennemført uden et eneste Mord og en eneste Landsforvisning. Alle de afskedigede Embedsmænd fik Efterlønninger, Guldberg blev endog Stiftamtmand i Aarhus, Stemann Amtmand i Aabenraa og den forrige Overhofmarskal Schack Amtmand i Flensborg. Ingen af de nye Mænd toge Hævn over de gamle, og iblandt disse godkjendte i det mindste Guldberg stadig Kronprinsens og Bernstorffs Sjælsadel. — Søetatens to Kollegier bleve atter samlede i et enkelt Admiralitets- og Kommissariatskollegium, og Finansstyrelsen blev helt omordnet efter Schimmelmanns Indstilling. Derimod strandede Omdannelsen af det danske Kancelli paa Schack-Rathlous Modstand; men Kristian Reventlow fik allerede den 2den Novb. 1784 den saakaldte lille Landbokommission nedsat og den dygtige, frisindede V. A. Hansen gjort til Medlem af den.

Med Bogen følger der to Efterstik (»Facsimiler«), det ene af Kronprins Frederiks Forslag af 14de April om Kabinettets Ophævelse og de nye Statsministres Udnævnelse, det andet den nys omtalte Ordre til Kommandanten i Kastellet. Denne er ligesom alle de øvrige Ordrer skreven med Kristian Reventlows Haand, der saaledes udsatte sig yderligere end nogen anden af Kronprinsens Venner, hvis hans Forehavende skulde mislykkes.

En meget kort men nøjagtig Navneviser (S. 321-25) slutter Bogen.

— Guldberg blev urolig, »siden Rusland skiftede System«, og allerede den 19de Novb. 1784 skrev han til Schumacher: »Glad er jeg, at det ikke er mig, hvis Stemme skal høres, thi nu bliver det kun min som hver god Borgers Pligt at udbede sig for Regeringen Visdom og de bedste Raad. Og tro mig, min Ven! mine Ønsker for mig selv da [ɔ: dengang] kunde ej være mere levende end for Regeringen nu. Staten er det blivende: vi andre, hvem vi end ere, ere kun Trækfugle«. —

Denne Udtalelse, mener Jørgensen med Føje, »er en smuk og værdig Afslutning paa en af de mærkeligste Regeringskriser i vore nyere Historie«. Med den ville vi da ogsaa slutte nærværende Anmeldelse.

---

6) **Edvard Holm**: *Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af 18de Aarhundrede. (1773—1791).* 254 S. stor Oktav.

Til denne fængslende Bog — fængslende ikke alene ved sit Indhold, men tillige ved sin Form, sin smukke Tone: en velgjørende Varme og dog en lidenskabsløs Ro, en sandhedssøgende Billighed, — har Forfatteren som Ordtag (»Motto«) valgt Montesquieus »Det er mindre et Lands Frugtbarhed end dets Indbyggeres frie Stilling, hvoraf dets Produktions Rigdom afhænger«. Det fremgaaer strax heraf, at han stiller sig paa Frihedens Stade, og dette fornægter han heller ikke senere. Men han slutter Bogen saaledes: »Vi se tilbage paa [hin Kamptid] som et Afsnit i vor indre Udviklings Historie, der har haft heldbringende Virkninger som intet andet og som et, der ogsaa i den Henseende er mærkeligt, at det har bragt os vore store sociale Reformer tidligere, end de fandt Sted i noget andet af de Lande, der trængte til dem, og paa en ulige smukkere og retfærdigere Maade, end det skete ved Revolutionen i Frankrig kort efter«. Han glæder sig ved den store Omvæltning i vore Landbo-Retsforhold, men ikke mindst ved den smukke og fredelige Maade, paa hvilken de gjennemførtes. — Bogen selv er iøvrigt et »Festskrift, udgivet paa Foranstaltning af Udstillingens landbrugshistoriske Udvalg i Anledning af den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling 1888«.

Foruden en Indledning, nogle Slutningsord og en Navneviser (der gjerne kunde have været noget fyldigere) omfatter den følgende ni Afsnit: »Det 18. Aarhundredes

Tidsaand og Landboforholdene i forskjellige evropæiske Lande« (S. 4-19); »Nogle Hovedtræk af Landbosagens Gang i Danmark indtil Struensees Fald. Den guldbergske Styrelse og Landboreformerne (S. 20-43); »Drøftelse af Landbospørgsmaalene i Litteraturen paa den guldbergske Styrelses Tid« (S. 44-73); »Nogle Hovedsider af Landboforholdene paa den Tid, da det guldbergske Ministerium faldt« (S. 74-91); »Regeringen efter 14. April 1784. Den store Landbokommissions Nedsættelse« (S. 91-119); »Den store Landbokommissions Forhandlinger indtil Sommeren 1788. Vigtige Landbolove« (S. 120-45); »Stemninger med Hensyn til Landbosagen i forskjellige Samfundslag i de første Aar efter 1784« (S. 146-66); »Flyveskrifter for og imod Landboreformerne 1784-88. De modsatte Partisynsmaader« (S. 167-96); »Den jydske Proprietærfejde« (S. 197-226). — Trods sin Korthed omfatter Skriftet altsaa alle de væsentlige Sider af sit Æmne, og det selvfølgelig med Grundighed, man kunde gjerne sige med Lærdom, uden at dog Lærdommen nogensteds tynger Fremstillingen, uden at det lærde Apparat nogensteds kommer til Skue, det skulde da være i »Henvisninger og Oplysninger« (S. 231-49), hvor det ikke kunde undgaaes, naar Forfatteren vilde henvise til sine mangehaande Kilder, i hvilke Læseren selv kunde overtyde sig om den forsvarlige Brug af dem.

— Bondestandens Kaar vare sørgelige i Danmark. Trods Stavnsbaand, Hoveri osv. vare de dog ikke saa sørgelige her som i Rusland, Polen, Tyskland, Østerrig og Ungarn, ikke engang saa sørgelige som i Frankrig. Kun i England havde Bonden det bedre, og saa i Sverrig, hvor han aldrig helt havde tabt sin politiske Betydning. (Naar det stod noget anderledes til i Finland, Skaane, Halland og Bleking end i det øvrige Sverrig, havde det sin særegne Grund.) Digtere og Videnskabsmænd, især i Frankrig, følte sig grebne af denne Elendighed og udtalte paa mange Maader sin Sorg. Ogsaa praktiske Folk vaktes, og trindt omkring opstod der landøkonomiske Foreninger. Bevægelsen greb ogsaa Statsmænd og Fyrster. Katrine den anden

tænkte saa smaat paa at hæve Livegenskabet, men Stemningen i den russiske Adel var hende for stærk. Frederik den anden bød egenmægtig: »Strax og uden ringeste Vrøvl skal Livegenskabet fra nu af afskaffes allevegne, saavel paa Krongodserne som paa Adelsmændenes og Byernes Ejendomme; enhver, der modsætter sig dette, skal, om muligt med det Gode, men, hvis dette ikke hjælper, med Magt tvinges til, at denne vor fastslaaede Villie kan blive opfyldt til Gavn for hele Provinsen« [ɔ: Pommern]. Men end ikke han kunde sætte sin Villie igjennem. Josef den anden hævede 1782 Livegenskabet i Østerrig, Ungarn og Bøhmen, men faa Aar efter nødtes Leopold den anden til at indføre det paany. Saadanne Kjendsgjerninger vise, som Holm siger, »at der maatte den franske Revolution til, for at Bondestanden i en stor Del af Evropa kunde opnaa borgerlig Frihed og en taalelig social Stilling«. — I Danmark gik det dog uden og forinden den franske Revolution.

Frederik den fjerde hævede Vornedskabet 1702, men Kristian den sjette indførte 1733 Stavnsbaandet, der i den følgende Menneskealder stadig strammedes, om det end aldrig, som Livegenskabet andensteds, kom til at omfatte Kvinderne. Det var desuden for nyt i sin Oprindelse; Kornpriserne stege og med dem baade Landmandens Formue, hans Lyst og Ævne til et bedre Landbrug; vi fik Trykkefrihed, og ved en Forordning af 20. Febr. 1771 blev det ubestemte, vilkaarlige Hoveri afskaffet for — efter halvtredie Aars Forløb atter at indføres ved Forordn. 12. Avg. 1773. I Guldbergs Tid var der ikke Tanke om Frihed, kun om Orden: enhver Stand skulde blive ved Sit, thi, »enhver Stand var kun til, for at Staten kunde bruge den efter sin Tarv«. Man maa dog ikke dømme den ærlige og hæderlige Mand for haardt, han stod paa samme Stade som en Mængde af Indlandets og Udlandets Statsmænd. — Imidlertid vare Kobbelbrug og Hvededyrkning indførte; det var Adam G. Moltke, som gik i Spidsen herfor, og hans Søn Joakim G. Moltke fik 23. April 1781

Forordn. om Fællesskabets Ophævelse udstedt, efter at man allerede i en Snes Aar saa smaat havde arbejdet i denne Retning. »Den guldbergske Styrelse skal have Tak, for hvad den udrettede paa dette Omraade. Men det var en stor Vildfarelse, naar den troede, at hermed havde den i Virkeligheden gjort, hvad der fra dens Side lod sig gjøre i Landbosagen . . . Skulde Agerbruget gaa frem, og, hvad der var endnu vigtigere, skulde personlig og borgerlig Frihed gjennemføres her i Landet, maatte Bonden ikke alene røre sig frit i Forhold til sine Bysbrødre, men ogsaa være sikret imod Vilkaarlighed fra Godsejerens Side, og, saa vidt muligt, ikke være lammet i Ævnen til at raade over sine egne Kræfter og over sin egen Tid. Den Kamp for Reformer i disse Retninger, der var bleven afbrudt ved Struensees Fald, maatte nødvendigvis tages op igjen« (S. 42-43).

20. Oktbr. 1773 indskrænkedes Trykkefriheden atter: det blev forbudt at indrykke noget i Aviser og Ugeblade, som »angaaer Staten og Regeringen og almindelige Foranstaltninger«. Men man kunde ikke hindre Inspektør T. Baden i 1774 at beskrive de Forandringer, der vare foretagne paa Bernstorffs Gods, eller Justitsraad N. Hammeleff i ved Tabeller at godtgjøre, hvorledes baade Udsæden og Foldudbyttet vare stegne paa det samme Gods; og saadanne Skrifter fra praktiske Mænd vakte selvfølgelig stor Opsigt. Desuden var 1769 det kgl. danske Landhusholdningsselskab stiftet af Martfelt. Det nød stor Anseelse og øvede stor Indflydelse, selvfølgelig nærmest i rent praktisk Retning, dog ogsaa ad andre Veje, og 1781 udsatte det saaledes en Præmie for »Proprietærer, som paa sine Godser befordre borgerlig F r i h e d og E j e n d o m«. Ogsaa lod det sig jo nok gjøre at belyse adskillige Landbospørgsmaal uden just at angribe »Regjeringen« eller dens »Foranstaltninger«; det kunde ikke alene Mænd gjøre, der fuldtud delte Regjeringens Anskuelser, som Amtmand H. Hofman i Kolding, Baron Wedel-Jarlsberg til Ravnstrup og Kammerherre Munthe-Morgenstjerne til Bekkeskov; men

ogsaa dens delvise Modstandere som Inspektør Søren Klestrup paa Giesegaard og Godsejer Tyge Rothe til Tybjærggaard. Forfatteren skjænker disse Mænd og deres Anskuelser omtrent halvandet Ark (S. 50-73), og vi opfordre indstændig Enhver til at gjøre sig kjendt med hans livlige og interessante Skildring af disse og siden af mange andre Personer, skjønt vi ikke i et og alt ere fuldt enige med ham*).

Det næste Afsnit (S. 73—91) er ikke mindre smukt. Foruden nogle vel trufne Smaabilleder af Reformvennerne blandt Godsejerne (Ludvig Reventlow, Kristian Reventlow, V. A. Hansen) samt af Bondevennerne men Reformmodstanderne (Buchwald paa Gudumlund, Lehn paa Guldborgland og Teilmann paa Nørholm), — giver Prof. Holm os her tilstrækkelige Vidnesbyrd for, »at Bønderne paa denne Tid ere blevne mindre slet behandlede, end det tidligere havde været Tilfældet«, fordi »Aanden iblandt Godsejerne havde forbedret sig i Tidernes Løb, en Følge af den Sans for større Menneskelighed, som det 18de Aarhundrede havde ført med sig, saa at nu baade Træhesten, Hundehullet, spanske Kappe osv. egentlig kun tilhørte en svunden Tid«; — »at Godsejerklassen paa denne Tid talte en Mængde fortræffelige Mænd i sin Midte«, saa »intet kunde være en skammeligere Uretfærdighed, end om man vilde tro at kunne skære Datidens Godsejere over én Kam som Bondeplagere;« — men at der desuagtet »er bestemte Vidnesbyrd om Ondskabsfuldhed og Brutalitet hos Herremænd og om, at de grovt have misbrugt den Myndighed, Stavns-

*) Saaledes kunde vi ønske Ytringerne om Tyge Rothe (S. 64): »at han af al Magt smigrede for Magthaverne«, endvidere: »Man faaer ikke . . . noget behageligt Indtryk af hans Karakter« — strøgne eller dog stærkt læmpede. De stemme heller ikke altfor godt med Udtalelsen (S. 66): »Det er umuligt andet end at faa Indtryk af en virkelig Begejstring hos ham for store og skjønne Formaal«. Begejstringen kan være vildledet og vildledende, men den »smigrer« ikke. — Naar det om det »opstyltede« og »sødladne« hos Colbjørnsen hedder (S. 185): »Men dette var Tidens, ikke hans personlige Fejl«, maa dog vel den samme Undskyldning kunne gjælde med Hensyn til den samme Anke hos Tyge Rothe.

baandet lod dem have«; — dog »fandtes de værste Proprietærer iblandt dem, der kjøbte Godser af Spekulation« [de saakaldte Godsslagtere], »og et endnu værre Ord havde Forvalterne, der svarede til Fortidens berygtede Ridefogder«. — »Medens Salg af stavnsbundne Bønder bestemt stred imod Loven og under alle Omstændigheder paa denne Tid kun meget sjælden har fundet Sted, indeholdt Loven intet Forbud imod at bytte eller mageskifte Bønder, og dette har da gjældt som lovligt«. Vi skulle ikke tale om Herremændenes Domsret, deres Birkeret osv., ikke om at Herremanden var nødt til at betale Bondens Skatter, naar han ikke selv kunde, nødt til at give ham Fødekorn, Sædekorn, Besætning, Foder osv., saa tit han tryglede derom. Det er klart nok, at et saadant Forhold var ødelæggende baade for Herrens og for Trællens Selvagtelse og Menneskelighedsfølelse. Mærkeligt er det derfor at se Kristian Reventlow 1796 kalde vor Landalmue »den ædleste Del af Nationen« (se S. 241); man skulde jo fristes til at mene, at det maatte være gamle Grundtvig, der havde brugt disse Ord et Par Menneskealdre senere; men mindre mærkeligt er det nu at høre Holm sige (S. 91): »Hvor meget end Behandlingen af Bønderne paa mange Godser havde forbedret sig, krævede Forholdene, som de vare omtrent 1784, paa det mest indtrængende store Reformer. Landet var ikke tjent med en Fortsættelse af en Styrelse med Guldbergs Ængstlighed og snævre Syn; Klestrup og Rothe havde slaaet Allarm i Litteraturen. Nu trængtes der til en Regjering, som havde Mod til at handle«.

Og vi fik en saadan. Men man bør helt læse Afsnittet (S. 91-119) om Regjeringen af 14. April, om Kronprins Frederik og hans Statsraad, om Bernstorff og Stampe, om deres Modstandere i Landbosagen: Schack-Rathlou og F. C. Rosenkrantz (der dog ogsaa begge vare »brave Mænd«), om Reventlow og hvorledes han fik den saakaldte lille Landbokommission nedsat, om den hæderlige Joakim G. Moltkes Ængstelser, om hvorledes Schack-Rathlou og Rosenkrantz igjennem Bülow arbejdede paa at faa Bernstorff

fjærnet*). Endvidere Generalprokurør O. L. Bangs og Kammeradvokat Kr. Colbjørnsens Erklæringer over Herredsfoged Bjerrings bekjendte Forslag, hvilke gave Anledning til det Foretræde hos Kronprinsen, hvori denne sagde til Reventlow: »Det forekommer mig dog, at i en saa vigtig Sag, hvor det gjælder om Landets Vel, bør man ikke lade en eneste Dag gaa tabt. Kan man ikke lige saa godt tage fat derpaa i Morgen som i Overmorgen«. Hermed var Sejren vunden, Reventlow jublede (S. 110-111), og den store Landbokommission blev nedsat. Men Sekretær i denne blev Kristian Colbjørnsen, som skildres os smukt S. 116-19 (og yderligere paa mange Steder, men dog især S. 130-45).

Den store Landbokommission holdt sit 1ste Møde den 18de Septb. 1786 (samme Aar og samme Dag som Kristian den ottende blev født). Den første Virkning af dens Arbejde var Forordningen af 8de Juni 1787, »en af de vigtigste, som nogensinde ere givne herhjemme«. I denne fastsattes, at, naar Gaard eller Hus (paa Livstid) bortfæstedes, skulde en lovlig Synsforretning baade over Bygninger og Besætning finde Sted ved to af Herredsfogden udnævnte uvildige og erfarne Mænd fra et fremmed Gods. Foruden Sædekorn af alle Slags skulde der leveres Fæsteren fuldstændig Besætning af Heste, Vogne, Plove og Harver. Kun paa lovmæssig Maade maatte en Bonde fjærnes fra sin Gaard, og hvad Krav, Herremanden havde paa hans Dødsbo, skulde paakjendes af Stedets Dommer, som ikke stod i Herremandens Tjeneste. Bonden skulde vise Husbonden Hørighed, sømmelig Ærbødighed og Agtelse, men Godsejeren

*) Naar Holm skriver (S. 103): »Hvorledes det end har hængt sammen hermed, er disse Mænds personlige Had imod ham en Kjendsgjerning, og det maatte gjøre Schack-Rathlou og Rosenkrantz endnu bitrere stemte imod hans Virksomhed i Landbosagen«, — da kunde vi være tilbøjelige til at agte som Aarsag, hvad Holm agter som Virkning, og omvendt. Eller maaske — vi henkaste det kun som en Mulighed, en Gjætning — kan Bernstorffs Stilling til Danskheden i Sønderjylland (se herom S. 614, Anm.) have vakt den første, maaske halvt ubevidste, Uvillie hos Schack-Rathlou, Manden med den »varme danske Følelse« (S. 93).

maatte ikke længer straffe ham med Træhest, Halsjærn eller Fængsel i Hullet. — Bonden var saaledes »retslig sikret og fik en fri Mands Følelse af, at han ikke helt var given i en andens Vold . . . . Men, for at Forordningen skulde kunne faa virkelig Betydning, krævedes der én Ting med Nødvendighed: Stavnsbaandet maatte hæves. Ellers havde Proprietæren ikke alene Myndighed til paa mange Maader at indskrænke Bondens Frihed, men ogsaa til at paanøde ham Gaarde under højst ugunstige Vilkaar«. Og Stavnsbaandet hævedes, som vi vide, den 20de Juni 1788. Der var Kamp om det i Kommissionen, der var dog særlig Kamp derom med Generalitetet, som højlig ængstedes for, at Hæren ikke skulde kunne faa sine nødvendige Folk; men det gik: Tjenestepligten lagdes fra Hartkornet over paa Befolkningen, og istedenfor Godsejeren blev det nu Sessionerne, som udskreve. Vel blev Værnepligten ikke almindelig: kun Bonden blev værnepligtig; men lige fuldt var det et stort Fremskridt, og dette blev vundet, »hvad vel maa huskes, inden endnu den franske Revolution havde sat Sindene i Bevægelse og givet det uimodstaaelige Stød til Samfundsomdannelser«. Kampene fortsattes dog, Lehn og Qvistgaard, ellers grundhæderlige Mænd, kæmpede hvast mod Reventlow og Colbjørnsen.

Allerede i Anledning af Forordn. 8. Juni 1787 vare Schack-Rathlou og Rosenkrantz traadte ud af Statsraadet. »Omkring paa Herregaardene havde man travlt med at tale om al den Ulykke, der kom fra det forbandede Kjøbenhavn, hvor Folk sad i Klubberne ved et Glas Punsch og lavede om paa Landboforholdene, som om de vare gamle Landmænd, medens de i Virkeligheden knap kunde kjende Rug fra Byg.« Anderledes var Stemningen blandt Bønderne, som allehaande Vinkelskrivere endog vilde indbilde, at nu havde de baade Selvejendom, Tiendefrihed og al anden Frihed. Anderledes var ogsaa Stemningen i Kjøbenhavn, hvor gamle og unge Videnskabsmænd, Digtere og jævne Borgere, en Mængde Sømænd med Kommandørkaptejn Gerner i Spidsen, stode varmt paa Frihedens Side,

saa det var ikke med Uret, at Ufrihedens Venner skjældte paa »det forbandede Kjøbenhavn«, hvor — iøvrigt Folk fra hele Landet bo samlede, hvor det derfor kunde være rimeligt, at Ideerne først baade fødtes, klaredes og modnedes.

Et Utal af Flyveskrifter for og imod Landboreformerne havde længe holdt Pressen varm og blev saaledes ved. Esaias Fleischer, Teilmann, Buchwald, Tyge Rothe og den dygtige Lotteriadministrator Chr. A. Fabricius og mange flere vare utrættelige og lagde aldrig Fingrene imellem. Der vankede drøje Hug, og Fabricius var en af de faa, som altid iagttog Sømmeligheden. Det Nye kæmpede med det Gamle, som værgede sig med Fortvivlelsens sidste Kræfter. Men det Nyes Forkæmpere vare ingenlunde altid enige, og det Gamles ikke heller. Hvorledes Anskuelserne brødes i tusindfarvede Straaler, lære vi S. 167-96. Det gik her som saa tit, at den, der ellers var tilbøjelig til at staa stille, gik i enkelte Retninger videre end den Videstgaaende; og omvendt. Men af denne Brydning fremgik Lyset og Livet.

Det sidste Slag var de jydske Proprietærers berygtede saakaldte »Tillidsadresse« til Kronprinsen og hans Svigerfader, overrakt dem umiddelbart efter Kronprinsens Bryllup (1790) af Adressens to Forfattere, Kammerherrerne Lüttichau til Aakjær og Beenfeldt til Serridslevgaard. Den førte, som vi vide, til et Sagsanlæg, der havde til Følge, at begge Kammerherrerne idømtes Bøder, og Lüttichau sagde for altid sit Fædreland Farvel.

— Holms Skrift er smukt og smagfuldt udstyret, men det vilde være højst ønskeligt, om vi kunde faa en meget billig Folkeudgave af det, maaske med faa og smaa Ændringer. »Henvisningerne« (men ikke »Oplysningerne«) kunde saaledes af økonomiske Grunde udelades. Det vilde sikkert som Folkelæsning gjøre stor Gavn i mange Retninger, og intet Sognebibliothek burde undvære det. Sproget er i det Hele klart og i Regelen rent (et Par smaa Sprogfejl maa ligefrem være Trykfejl), og om Tonen, Aanden, have vi allerede tilstrækkelig udtalt os.

7) **E. Holm.** *Den offentlige Mening og Statsmagten i den dansk-norske Stat i Slutningen af det 18de Aarhundrede (1784—1799).* Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitets Fest i Anledning af Hans Majestæt Kong Christian IX's Regjeringsjubilæum, den 15. November 1888. 202 S. lille Kvart.

Dette Skrift er dels en Udfyldning dels en Fortsættelse af det foregaaende af samme Forfatter. Det danner Afslutningen paa en Række af fem Afhandlinger, som han i de sidste ni Aar har udgivet: »Holbergs statsretlige og politiske Synsmaade«; — »Om det Syn paa Kongemagt, Folk og borgerlig Frihed, der udviklede sig i den dansk-norske Stat i Midten af 18de Aarhundrede (1746—1770)«; — »Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedens Historie 1770—1773«; — »Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af 18. Aarhundrede (1773—1791)«; og nu dette femte og sidste). De udgjøre jo vistnok hver for sig et Hele, men den rette Helhed kommer dog først frem, naar de tages alle fem i den Orden, i hvilken de ere udkomne.

Hidtil havde Kampen staaet om Landboreformerne, og den fortsattes gjennem hele dette Tidsrum, der ogsaa fremkaldte en Mængde nye Landbolove og desuden vigtige Love i mange andre Retninger; vi skulle saaledes nævne: Universitetets nye Fundats, Kornhandelens Frigivelse, Staldfodringens og Øxenhandelens Frigivelse, Jødernes Adgang til Haandværkerlavene, Forbudet mod Indførsel og Udførsel af Negerslaver, Forligelseskommissioners Oprettelse, Rettens hurtige og vedbørlige Pleje, men først og fremmest Toldloven af 1. Febr. 1797. — For Tiden var dog Trykkefriheden det, som nærmest optog Alles Sind. Lovlig havde vi siden 1773 ingen Trykkefrihed; den skulde da være given os ved Reskript 3. Decb. 1790; men i Gjerningen havde vi næsten en uindskrænket Trykkefrihed, der jævnlig blev brugt til Overmaal, uden at Regjeringen syntes at ænse det. — Der var en underlig Gjæring i Folket. Vi havde det mest uindskrænkede

Enevælde i Evropa, men dermed var Flerheden af Folket i lang Tid tilfreds. Vi havde jo borgerlig og personlig Frihed, og for den politiske var der kun Faa, som havde Øje. Man holdt af at kalde sig selv og hinanden for »Borger«, endnu længe før der i Frankrig blev talt om »Citoyen«. Man fraadsede i »Borgersind« og »Borgerdyd« og »Borgerfrihed«, og iblandt dem, som førte Tonen i Pressen og i Klubberne, paastode mange, at sand Frihed fandtes kun under Enevælden, iblandt andet fordi kun den kunde taale Trykkefrihed, gjennem hvilken Regjeringen dog alene lærte »Almenaanden« at kjende og kunde optage den i sig. Rousseau, Voltaire, Payne, Kant og Fichte havde dog allerede stærkt paavirket mange, selv iblandt dem, som klamrede sig fast ved det uindskrænkede Kongedømme; men saa kom den franske Revolution og lynslog Gamle og Unge, selvfølgelig især de sidste; og i Kjøbenhavn blev det almindeligt at sværme for fransk Frihed, i Norge for engelsk, dog stode baade her og der Mangfoldige imod, saa Taler og Modskrifter krydsede hverandre, og Pressen stønnede under Tidsskrifter, Flyveskrifter og Blade. Selvfølgelig vare de dog langtfra alle Hædersmænd, der brugte Pressen: sammen med Hveden groer jo baade Klinten og Tidslen; hvor Herren bygger sin Kirke, skynder Satan sig at bygge sin Synagoge; og de lumpneste Styverfængere bragte den frækkeste Smuds til Torvs, jævnlig dækkede af Navnløsheden.

Kronprins Frederik var nogenlunde Folkets Afgud, da han styrtede det Guldbergske Ministerium. Der kom dog hurtig et Omslag. »Det synes, som om hans Personlighed i hans unge Dage har haft flere Kanter, der vakte Anstød . . . Adskillige Træk tyde paa, at Kronprinsen kunde være lunefuld og hensynsløs og lægge en Mangel paa Følelse for Dagen, som man efter hans senere Færd ikke skulde tiltro ham. Det Haarde, Bydende, der kunde være ved ham, tog sig dobbelt ilde ud, da hans Mangel paa Regjeringskundskab og Selvstændighed i dybere Forstand snart maatte røbe sig,« (S. 8-9). Og saa den stadige,

udholdende Iver i at oplære og tilpasse Soldater! Man havde ingen Kjærlighed til Hæren. der hidtil væsentlig var dannet af Udlændinger, og man fattede ikke, hvilken virkelig Fortjeneste, han dog indlagde sig af Fædrelandet ved at give det en national og vel øvet Hær. Man skumlede over hans Utrættelighed i at bibringe Soldaten alle de smaa Færdigheder og Greb, som dog først tilsammen udgjøre den sande Soldat, Fædrelandets Værge; man saa mere Korporalen end Kronprinsen i ham, naar han Dag ud og Dag ind trodsede Vejrliget og fortsatte sine Øvelser. Reformernes Modstandere mente, at det var Bernstorff, Kristian Reventlow og Schimmelmann, der styrede det Hele, og at han kun var en Dukke i deres Haand. Man haanede ham i Smædeskrifter og Karrikaturer, og han havde kun holdt Roret et halvt Aar, da der (i Oktb. 1784) fandtes opslaaet en Plakat paa Rentekammeret af følgende Ordlyd: »Kongen har overdraget Regjeringen til Kronprinsen, Kronprinsen til Grev Bernstorff, Grev Bernstorff til Grev Kr. Reventlow, Reventlow til Statsraad Wendt — saa kan man vide, hvorledes Danmark bliver regjeret.«

Til Gunst for ham talte dog den Iver, hvormed han satte sig ind i alle Styrelsens Grene, hans Villighed til at høre paa Enhver, der vilde tale med ham, hans Tarvelighed, Sparsommelighed, regelmæssige Orden og Sædelighed. Og saa kom 1788 med Kornhandelens Frigivelse (6. Juni), Stavnsbaandets Løsning (20. Juni) og hans to Norgesrejser. Paa den sidste deltog han som Frivillig i det Indfald i Sverrig, hvortil Rusland havde nødt os, altsaa ogsaa i den lille Sejr ved Kvistrumbro (29. Septb.), og baade i Kristiania og Kjøbenhavn blev han som »Sejrherre« atter baaren paa Folkets Hænder. — Mange vare utilfredse med at han ægtede sit Søskendebarn, Prinsesse Marie af Hessen, hvis Fader, Prins Karl, med Rette var ilde lidt; men hun vandt snart Alle ved sin Skjønhed og Hjertensgodhed. Man delte Ægteparrets Sorg over deres første to Børns tidlige Død, og saa kom Kristiansborgs Brand. Ogsaa denne overvældende Ulykke bandt Hjærterne

nærmere sammen. Det var rørende Opofrelser, der ydedes fra Folkets Side for at faa Slottet gjenopført, og Kronprinsen havde Ret til at skrive: »Jeg er formelig stolt over at tilhøre et Folk, der viser saa megen Følelse . . . De Vidnesbyrd om Hengivenhed, man seer, ere talløse og overgaa enhver Beskrivelse.« Derfor kunde ogsaa Bernstorff skrive: »Kronprinsen er saa glad, at man kan læse det ud af hans Aasyn. Jeg har aldrig seet ham lykkeligere. Han har i Virkeligheden kun et eneste Værelse til sin Raadighed; men det er ham nok.« Men om Kronprinsessen skriver han: »Da jeg saa hende, vidste hun ikke, om hun havde faaet det mindste reddet; men hun kom mig imøde med sit Barn paa Armen, og, idet hun pegede paa det, sagde hun: Hvad mig angaaer, da har jeg reddet min Skat! . . . Hun omfavnede mig med Taarer i Øjnene og sagde: Det er en stor Ulykke. men den vilde synes mig langt større, hvis jeg tabte et eneste Hjerte!«

Hvorledes den offentlige Mening var i Norge, og hvorledes man i Danmark opfattede Norges Stilling, skildres os S. 44-59. Der kan nok findes en enkelt Ytring heri, som kan synes at godtgjøre, at Forfatteren ikke er slet saa enhedsnordisk som hans Anmælder, men man vil ikke læse dette Afsnit uden Glæde. Sandt nok, man vil se, at Norge i flere Retninger var stifmoderlig behandlet af den fjerne danske Regjering; man vil se, at denne endnu ikke vovede at give Normændene, hvad der næsten var deres højeste Ønske, et særligt Universitet, da man ængstedes for, at et saadant skulde fremkalde en norsk Selvstændighedsfølelse, som man altsaa maatte finde naturlig; men man vil tillige se, med hvor megen Kjærlighed og Troskab Norge sluttede sig til Danmark, om der end kunde være dem deroppe, som foretrak et enestaaende, selvstændigt Norge; og man vil endvidere se, at den, der med størst Varme talte det forsømte Norges Sag, var ikke en Normand, men en Dansker: Tyge Rothe (»det bør ikke glemmes, at den Mand, der af Alle indtil da, ja man kan sige indtil Aarhundredets Ende, paa den mest omfattende

og dybest gaaende Maade gjennemtænkte Forholdet imellem Danmark og Norge og tog Ordet for Norges Ligestilling, det var ikke en Normand, men en Dansk«); og flere Danske traadte i hans Fodspor. Og da Kampen for et norsk Universitets Oprettelse 1793 gjenoptoges, da var det Jyden J. N. Wilse, som var Sjælen i denne Bevægelse, medens Normanden N. Treschow holdt igjen.

»Stemninger med Hensyn til den franske Revolution,« — »Royalistiske Stemninger samtidig med den franske Revolution«, — »Den franske Revolutions Indflydelse paa at udvikle Stemninger og Meninger, der førte bort fra Enevælden« — optage tre af Bogens mærkeligste Afsnit (S. 59-138), og man læser med spændt Interesse om den store Revolution og alt det Røre, den fremkaldte i Sindene herhjemme. Mænd, hinanden saa ulige i Anskuelser, Kundskaber, Karakter og Lødighed som Fr. Sneedorff, P. A. Heiberg, Malte Bruun, Riegels, Tyge Rothe, Rahbeck, Colbjørnsen, Birckner og mange flere skildres os her lyslevende ligesom deres Kampe i Tidsskrifterne Minerva, Tilskueren, Iris, Kritik og Antikritik, lærde Efterretninger, politisk og fysisk Magasin, Samleren, Folkevennen, For Sandhed, og hvad de nu alle hed. Men man nøjedes ikke hermed: ved Siden ad Tidsskrifter og Blade udkom der et Utal af Flyveskrifter, de fleste maadelige, samt en Mængde større og mindre Bøger, af hvilke enkelte vandt al den Indflydelse paa Stemningen, som de virkelig kunde gjøre Krav paa. Den alvorligere Læser sluttede sig nærmest til Rothe og Birckner, mens Bruun og Heiberg reve alle de lettere til sig. Men Meningerne spillede i alle Regnbuens Farver og i langt flere. Jævnsides med Paastanden, at kun under Enevælden kan der findes sand Borgerfrihed, gik den anden Paastand, at al Arvevælde er efter sin Natur Tyranni; og imellem disse Yderligheder optraadte den utroligste Mængde og Sammenblanding af Anskuelser. Skjønt der vel næppe var Nogen, som for Alvor tænkte paa at faa Republiken indført i Danmark, var der dog Flere, som baade i bunden og ubunden Stil hævede Re-

publiken til Skyerne. Man holdt i Almindelighed paa Kongedømmet, men man angreb mere og mere utilsløret Forfatningen. Selv socialistiske Anskuelser savnedes ikke med Angreb baade paa Kristendom, Ejendom og Ægteskab; ja, Kristendommen angrebes ogsaa af ellers hæderlige Mænd; og man drev tilsidst Trykkefrækheden saa vidt, at sand Trykkefrihed blev næsten umulig. Den havde dog indtil det sidste sine Talsmænd i Mænd som Bernstorff og Birckner, ja vel egentlig ogsaa Colbjørnsen.

Men saa døde Bernstorff d. 21. Juni 1797. »Tre eller fire Mænd delte hans Embeder imellem sig, men ikke hans Talenter,« og endnu mindre hans Frisind, hans Anseelse. Han var i Almindelighed agtet som Kronprinsens gode Aand, og dennes Anseelse sank atter. Allerede forinden vare en Del Pressesager anlagte, og baade Malte Bruun og P. A. Heiberg vare saaledes idømte Pengebøder, og der var fra flere Sider arbejdet ivrig paa at indskrænke Trykkefriheden. Men Bernstorff havde staaet imod, og Colbjørnsen havde intet villet forandre i Rescriptet af 1790, skjønt Kronprinsens Svigerfader trængte stærkt ind paa sin Svigersøn. Nu blev Assessor Collet i Hof- og Stadsretten uden Lov og Dom og uden Efterløn afsat, fordi han i en Anmeldelse af Birckners Trykkefrihedsskrift havde villet hævde Embedsmændenes Ret til at kritisere Regjeringen, selv om Kritiken fremtraadte i Form af Haan og Spot. Der blev atter nedsat en Kommission til at undersøge, hvorvidt og hvori Trykkefriheden burde indskrænkes. Man forbigik P. A. Heiberg ved Besættelsen af Embedet som Notarius publicus, skjønt han i flere Aar havde været den Afgangnes Medhjælper, og i hans Sted satte man en Professor Olsen, hvis Fortjenester Almenheden ikke kjendte. Nye alvorlige Pressesager anlagdes og iblandt dem atter mod Bruun og Heiberg. Den nedsatte Kommission indgav i Jan. 1798 sin Betænkning, som Colbjørnsen gjennemheglede i en »knusende Kritik«, og endnu denne Gang afvendte han Uvejret. Det saa en Stund ud til, som om hele Sagen skulde gaa i Glemme. Da kom

der i Avg. 1799 et Tordenbrag fra St. Petersburg, hvor man agtede »den dansk-norske Regjering som smittet af jakobinske Anskuelser«. Kejser Povls Sendemand forestillede Kronprinsen gjennem hans Svigerfader, hvor nødvendigt det var at træde op mod de revolutionære Kræfter (der havde i Febr. 1793 fundet et ubetydeligt Opløb Sted i Kjøbenhavn, og i Juli 1794 havde Tømmersvendene gjort Skrue, idet de krævede en friere Stilling overfor Mestrene, og havde faaet adskillige andre Svende til det samme, altsammen, som man mente, fremkaldt af den tøjlesløse Presse), og Kejser Povl forbød alle danske Skibe Adgang til de russiske Havne. Da — saa synes det — kom der fra Kronprinsen, som dengang opholdt sig hos sin Svigerfader paa Lovisenlund, et Udkast til en Forordning, som ikke havde været for i Statsraadet, men som Colbjørnsen nu skulde give den endelige Affattelse. Han fik imidlertid enkelte Ændringer indsat i den. Og — d. 27. Septb. 1799 fik vi Hæmskoen paa vor Trykkefrihed! Men det skal ikke glemmes, at det var Kejser Povl af Rusland, der nærmest gav os Trykketvangen, og at det var Konferensraad Kruck i det tyske Kanselli, fra hvem Forslaget udgik om Censur for dømte Forfattere.

Prof. Holm beklager (S. 142), at han »af Mangel paa Plads« har maattet undlade at gaa nærmere ind paa Hærordningen, og (S. 143) at han af samme Grund har maattet give Afkald paa at meddele Hovedtrækkene af Forhandlingerne om det attraaede norske Universitet. Og i et Forord siger han: »Da ethvert af [de ovenfor omtalte fem] Skrifter har skullet træde frem som noget selvstændigt for sig, har det været uundgaaeligt, at Fremstillingen er bleven fragmentarisk; der findes baade Huller og Gjentagelser. Meget maatte jeg derfor ønske engang at faa Lejlighed til at arbejde dem sammen, saa de kom til at danne en virkelig Helhed, i hvilken Hullerne vare udfyldte og Gjentagelserne bortskaarne. Men vort Bogmarkeds ringe Omfang gjør det lidet sandsynligt, at jeg skulde kunne naa at gjennemføre en saadan Tanke.« Vi

maa dog haabe, at det skal lykkes ham at gjennemføre den, selv om han ogsaa skulde underkaste sig Tidens Modekrav: at forsyne sin Fremstilling med »Illustrationer«. Det af ham behandlede Æmne er saa vigtigt og interessant, Tidsrummet er i mange Henseender saa temmelig mørkt og derfor jævnlig vrangt opfattet, han selv fremfor nogen anden nulevende saa hjemme i det hele Tidsrum og — saavidt vi kunne skjønne — saa fremmed for alt Partiformaal, at vi umulig kunne andet end ønske det opklaret af hans grundige Kundskab og lidenskabsløse Sandhedskjærlighed.

---

8) **J. A. Fridericia.** *Den danske Bondestands Undertrykkelse og Frigjørelse i det 18de Aarhundrede. En Skildring efter trykte og utrykte Kilder.* 95 S. Oktav.

Det er en god lille Bog. Ved et særligt Uheld er den bleven det allersidste af de her anmeldte tretten Skrifter, jeg har gjennemgaaet, men den burde aabenbart været et af de første. Som sagt, det er en god lille Bog, skreven med Liv og Varme og dog med Billighed. Kortfattet, som den er, giver den en klar og underholdende Fremstilling af alt det væsentligste med en rigtig opfattet Forbigaaelse af det mindre væsentlige (kun i ét Punkt synes den os lidt vel knap, vi mene den Hofrevolution, der styrtede Struensee og bragte ham paa Skafottet). Sproget er, som det sømmer sig for en Bog, der er æmnet til Folkelæsning, klart, jævnt og godt, og man skal lede en Stund, inden man finder en enkelt knudret Sætning. Da den skal være Folkelæsning, har den heller ingen lærde Henvisninger til sine mangfoldige Kilder; dem undersøger Menigmand alligevel ikke, og han har heller ikke nødig at gjøre det her, da Forfatterens nøje Kjendskab til hans Æmne (godtgjort bl. a. i de af os ovenfor anmeldte »Aktstykker«) borger os tilstrækkelig for hans Paalidelighed. I saa kortfattet en Bog kan man ikke

vente at finde mange Nyheder — og dog er der virkelig enkelte —; man maa være glad ved at finde en redig Fremstilling af tidt temmelig indfiltrede Forhold, given fra et fast, sandhedskjærligt Stade, altsaa ikke fra noget Partistade.

Vi skulle tillade os at give et Par Prøver paa Forfatterens Stil og med det samme paa hans Stade:

(S. 5-6): »Den daværende Landsby med dens Tillæg af Jorder havde et fra den nuværende meget forskjelligt Udseende. Man kjendte i den største Del af Landet kun lidet til Bøndergaarde med samlede Jorder; store Strækninger laa udyrkede hen; Moser og Krat bredte sig frodig; Hegn og Gærder var der kun lidt af, men nok af Stene paa Markerne. Omkring Kirken og Stævnet laa Gaardene Side om Side, kun omgivne af Haver og mindre Stykker Jord, de saakaldte Tofter. Udenfor Byen kom Markerne, nærmest de bedst, fjærnest de slettest behandlede. De fleste Steder vare de delte i tre Vange, hver med sit Navn, men skiftevis benyttede til Vintersæd (Rugvangen), til Vaarsæd (Bygvangen) og til Brak og Fælled. Hver af Markerne var delt i Aase eller Skifter, disse igjen i Agre, og hver af Byens Gaardmænd havde sine Agre spredte paa Aasene . . . I Olstrup By paa Sjælland fandtes paa de tre Marker 76 Aase, hver delt i Agre, og en af Gaardene havde i alt 63 Agre. Agrene, der kun vare skilte fra hinanden ved dybe Plovfurer, vare ikke sjælden aldeles urimelig smalle i Forhold til Længden; i Taarøje By paa Sjælland fandtes Agre, som vare 1678 Alen lange og tretten, femten Alen brede.« — Fællesskabet kunde dog gaa endnu videre: undertiden kunde flere Byer have sine Marker i Fællesskab, og (S. 7) paa Ellingelyng i Odsherred »havde tolv Byer Ret til at slaa sine Kreaturer ud.«

(S. 36). Efter at have skildret den usle økonomiske Tilstand siger han: »Som Slutstenen paa hele Tilstanden kom nu den moralske Slappelse, som Hoveriets og Stavnsbaandets Aag forvoldte. Det berøvede Bønderne deres

Handlekraft og Lyst til at arbejde sig frem, det medvirkede til at forøge Trangen til at søge Trøst i Drikfældighed, det skabte Ladhed og Dovenskab*). Slægt efter Slægt vænnedes til at betragte Arbejdet som en ulidelig Byrde; thi den kunde ikke i Arbejdets Frugt øjne nogen Fordel for sig selv. Om Sans og Følelse for Landets almene Vel var der ikke Tale. — Saaledes var det kommet dertil, at den danske Bondestand, tagen som Helhed, ved Midten af det 18de Aarhundrede vel havde naaet det laveste Punkt, som den nogensinde har staaet paa i Danmarks Historie: lavest i Henseende til Rettigheder, lavest i Henseende til Velstand, lavest i Henseende til Dygtighed.«

I Modsætning til Steenstrup (se ovenfor S. 591) mener Fridericia ikke (se S. 15-19 o. fl. St.), at Jorddrotterne vare for kloge til at skrue »det ubestemte Hoveri« aldeles ødelæggende i Vejret.. Han kjender, for kun at tage dette ene, ligesom Allen Eksempler paa, at Bønderne foruden Spand- og Gangdage i Mængde »nødtes til at bære Aske ud, skaffe Tørv ind, rense og feje Gaarden, kline og tække Bygningerne, vaske Tøjet, klippe Faarene, kort sagt være Haandlangere ved alt; hver Torsdag maatte de desuden i den travleste Pløje- og Saatid holde med Husbondens Korn paa Viborg Torv.« — Om Bondens Retsstilling godtgjøres det (S. 31), at »i Virkeligheden var Bonden i sit Forhold til Herremanden berøvet den Grundret, som Loven tilsikrede alle, nemlig at der hørte Dom til for at miste, hvad man havde.« Af meget andet, der belyser Sandheden af denne Sætning, skulle vi kun efter S. 30 anføre, at det var »ikke sjældent, at Herremanden paa egen Haand sendte [en Karl] til Fæstningsarbejde eller til Arbejdsanstalter for kortere eller længere Tid«; og at der »1753 blev i Odense oprettet en Tvangsarbejdsanstalt, det saakaldte Tugthus . . . Dettes Protokol udviser henved hundrede saadanne Indsættelser uden foregaaende Dom i Løbet af omtrent 30 Aar; ikke

*) »og Utugt« kunde der gjerne være tilføjet, thi ogsaa det var en af de Forbandelser, som Hoveriet begunstigede.

mindre end 39 Godsejere, især de kvindelige Herskaber, benyttede sig deraf; ja, det gik saa vidt, at en Godsejer under sin Haand og Segl bortgav en Karl paa Livstid, skønt han først kun havde været indsat til Rævselse i nogen Tid.«

Det var nu Menneskesalg. Vi fortalte ovenfor (S. 610 Anmærk.), at en Kusk blev solgt for en Jagthund. Saadanne Salg foregik jo vistnok ikke meget tidt, dog maaske tiere, end man aner. Saaledes hedder det S. 28: »Sjældnere, men langtfra ganske uhørt, var det, at der blev Tale om et ligefremt Salg [af Bønder]. 1747 overlod Herskabet paa Holmegaard Kaptejnen ved det hværvede bornholmske Regiment en det »tilhørende Vorned« saaledes, at han uden Hværvingsbetingelser skulde blive ved Regimentet, saa længe han egnede sig dertil. I Aaret 1770 overdrog Gisselfeld Klosters Bestyrelse en drikfældig Karl, som gjentagne Gange var bortrømt, men atter anholdt, for 20 Dl. til en anden Officer. Ja, paa Godset Nørre-Elkær i Jylland gik det saa vidt, at Ejeren solgte en Karl til et andet Gods og fik en lukket Vogn i Betaling.« Med saadanne Kjendsgjerninger for Øje synes Steenstrups Trøst (s. foran S. 593) os kun meget lidet sigende. Det er da næsten kun Smaating, at (S. 20) »Tiden nævnede Exempler nok paa Bondeplagere, paa Herremænd, der stode om Morgenen Kl. 5 med Kanepisken foran sin Port for at drive Arbejderne ind,« thi »der gaves ofte tyranniske og haarde Godsejere«. Hermed er dog ingenlunde sagt, at alle Godsejere vare tyranniske; nogle Snese af dem kunde være nok til at gjøre hele Forholdet fortvivlet.

— Vi have holdt os til Enkeltheder, og dermed maa vi blive ved, da vi ikke kunne udskrive alt, hvad vi kunde have Lyst til at gjengive. Efter at have omtalt »Vornedskabets Ophævelse« gaaer Forfatteren i 1ste Afsnit (S. 5-37) over til: »Bondestandens Vilkaar førde store Reformer« (Landbrugets Mangler), »Bondestandens Byrder« (Tiende; Hoveri; Stavnsbaand, herunder Landmilitsen), »Bondens usikre Retsstilling« samt:

»Bondestandens økonomiske og moralske Tilstand.« — 2det Afsnit omhandler (S. 38—95): »Reformbevægelsen og Reformerne,« men har elleve Underafdelinger: 1.) »Reformbevægelsens almindelige Præg« (der er omtrent det samme her som i det øvrige Evropa, men gaaer dog mere udelukkende i landøkonomisk Retning); 2.) »Bevægelserne for Agerbrugets Forbedring« (hvor A. G. Moltkes Fortjenester af Trevangsskiftets Afskaffelse, Fællesskabets Ophævelse og Landbokommissionen af 1757 omtales); 3.) »Virksomheden for Bondestandens Ophjælpelse og Frigørelse begynder« (hvorom strax lidt mere); 4.) Regeringens Stilling til Bondespørgsmaalet under Frederik V., Reformer paa Hørsholm og Bernstorf« (her omhandles Krongodsets Salg, Stolbergs Virksomhed paa Hørsholm og J. H. E. Bernstorffs endnu heldigere Virksomhed paa hans eget Gods); 5.) »Kristian VII's første Aar, Staten tager sig af Bondespørgsmaalet« (Reverdil, St. Germain, Landbokommissionen af 1767, Hoverireglementer, Oeder, Uroligheder paa Falster og i Jylland, A. G. Moltke og Flere blive ængstelige, Struensee, Hoveriforordningen af 1771); 6.) »Reaktionen standser Bøndernes Frigjørelse, indtil Kronprins Frederik faaer Magten 1784« (Enkedronningen og Guldberg, Hoveriet atter ubestemt 1773, Landmilitsen stadfæstes 1774, ny Trykketvang, men »den første Bondefest« fejres 1783 ved Gentofte for at indvie Bernstorffs Mindemærke, det gamle Regimente styrtes); 7.) »Kronprins Frederik, A. P. Bernstorff, de to Brødre Reventlow, Chr. Colbjörnsen (veltrufne Billeder i varme Ord af alle disse Hædersmænd); 8.) Bevægelsen i Folket og Litteraturen« (Enevælde med Trykkefrihed, Tyge Rothe, Rahbek og adskillige andre Forfattere); 9.) »Begyndelsen til de store Reformer, Forsøgene paa at styrte Chr. Reventlow, Landbokommissionens Nedsættelse« (Arvefæste og Ejendom paa Frederiksborg og Kronborg Amter, Krongodset paa Lolland og i Odsherred, Sammensværgelsen mod Reventlow,

der er den samme som den mod Bernstorff [s. foran S. 627], den store Landbokommissions Nedsættelse); 10.) »Forordningen om Fæstebondens Retsstilling, Stavnsbaandets Ophævelse« (giver Forhistorien til Lovene af 8. Juni 1787 og 20. Juni 1788); 11.) »Landbokommissionens øvrige Virksomhed, Slutning« (nævner de vigtigste af de følgende Love, de jydske Godsejeres Deputation, Grundstenens Læggelse til Frihedsstøtten, og slutter med at kalde »Bondestandens Frigørelse et Værk skabt af Blik for Tidens Brøst og af Dygtighed til at afhjælpe dem, af et Slægtleds Arbejde med Fædrelandets og Udlandets ædleste Tanker, et Værk baaret frem af Tidens bedste Mænd og ført til Ende under en lykkelig Overensstemmelse mellem Fyrste og Folk.«

I det tredie af disse smaa Afsnit skildres os den Indflydelse, som den ædle Fred. Lütken og Prokansler Erik Pontoppidan havde paa Aandens Vækkelse, efter at A. G. Moltke havde vundet Frihed for Pressen til at drøfte økonomiske Spørgsmaal. Der fremdrages ogsaa en Kammerraad Nils Schelde, som nævnes baade hos Worm og Nyerup, men som vi tilstaa, at vi ikke før have lagt Mærke til; nu skulle vi mærke os ham. Endelig den fortræffelige Professor J. S. Sneedorff, som foruden det økonomiske tillige optog det sociale Spørgsmaal. — I det følgende Afsnit skildres os Henrik Stampe, C. G. Stolberg og J. H. E. Bernstorff saaledes, at vi have let ved at gjenkjende dem. — Det samme gjælder om Reverdil, St. Germain og Oéder i 5te Afsnit og endelig om J. F. Struensee, skjønt vi ikke fuldt tør underskrive den Paastand, at »hans gode og redelige Villie er lige saa sikker som hans Hensynsløshed og overdrevne Selvtillid,« og skjønt vi mene, at til et fuldstændigt Billede af ham kunde nok hans Pjaltethed ved Fodgardens Oprør Juleaften have været nævnt. — I 7de Afsnit faa vi smaa — jeg havde nær sagt Fotografier — af Reformernes fem vigtigste Forkæmpere, og paa deres Lighed er der næppe synderligt at udsætte.

— Vi have sagt, at den lille Bog er en god Bog, og

vi gjentage det. Vi have endvidere sagt, at den er klar i sin Fremstilling, og ogsaa dette gjentage vi. Men det udelukker ikke, at der ved Uvarsomhed kan være indløbet et eller andet Udtryk, som kunde trænge til en nærmere Forklaring. Vi tænke særlig paa to saadanne Tilfælde. S. 76 siges der om Colbjørnsen, at han var »Fritænker«, at »Fornuften som Menneskets Ejendom var et Slagord for ham, og han var en svoren Fjende af Fordommenes Magt.« Det sidste er jo meget godt. Men hvad er Fritænker? Dette smukke Navn er saaledes trukket igjennem Rendestenen, at nu forstaaer man nærmest ved en Fritænker den, der er »fri« for al »Tro«, men svinebunden af alle de kødelige Lysters brusende Tanker. Det kunde nok været sagt, at en saadan Fritænker var han ikke, og den Læser kunde dog halvt blive angst derfor, som mindes, at der S. 39 er talt om »den frie Tankes Kamp mod Kirkens Herredømme« (et saadant »Herredømme« kende vi ikke paa den Tid), og at det S. 77 hedder: »Den Oplysning, man vilde, havde i sin Grund en fritænkersk Karakter. De allerfleste af Tidens fremragende Mænd havde mere eller mindre fjærnet sig fra Troen paa Kristendommen i den Form, som den herskende Kirke lærte den.« — Og S. 75 fremhæves Chr. Reventlows Udtalelse »ved en given Lejlighed«: »Danmark har ikke Magt til at bygge en eneste Fæstning og skal heller ikke have Magt dertil«. Det Mundsvejr kunde nok »ved en given Lejlighed« være fløjet ham af Munden, thi hvor mange forfløjne Ord hvirvles der ikke op i Taagen (i Taaget) hver eneste Dag! Men der burde være tilføjet, at det ikke var Chr. Reventlows sande Hjærtensmening, at han, der »var en dyb religiøs Natur med Tro paa Gud og Udødeligheden «(S. 75), ikke hørte til dem, der, naar Talen er om Fædrelandets Forsvar, ikke har andet at mælde, end »hvad kan det nytte«. Forfatteren vilde da med det samme have værget sig selv imod at tages til Indtægt af hine (Forstands?)-Mennesker.

9) **N. Rasmussen Søkilde,** *Landboreformerne og den danske Bondestands Frigjørelse før og efter 1788.* 222 S. Oktav. Med fem smukke og veltrufne Billeder af Kronprins Frederik, de to Brødre Reventlow, C. Colbjørnsen og A. P. Bernstorff samt med et Billede af Frihedsstøtten, seet fra Vesterbro.

Denne Bog er Nr. 1 af »Landboskrifter, udgivne med Understøttelse af det Raben-Levetzauske Fond af det Kgl. danske Landhusholdningsselskab«, hvorfor dette ogsaa har givet den et Forord, hvori det blandt andet hedder: »Da Forfatteren, om han end har leveret adskillige historiske Arbejder, ingenlunde har sluppet sin Plov eller sin Foderkurv, men vedblivende staaer som arbejdende Bonde i sin hjemlige Bedrift, saa faaer denne hans Bog derved uvilkaarlig Karakteren af et Taknemlighedsminde fra den danske Bonde til de højt fortjente Mænd, der i forrige Aarhundrede lagde Grunden til hans Frigjørelse og Velstand.« — Det er virkelig med en egen Glæde, man læser Sønnesønnens Udtalelser om de Mænd og de Love, som frigjorde imellem Tusinder andre ogsaa hans Farfader. Det er iblandt talløse glædelige Kjendsgjerninger et haandgribeligt Vidnesbyrd om, hvad de virkede.

Forf. siger selv, at hans Arbejde ikke er noget »strængt videnskabeligt Skrift«, og deri kunne vi give ham Ret; men han har jo da ogsaa nærmest skrevet det for »mine Samfundsfæller i den danske Bondestand og den menige Del af Folket«, og dem har han virkelig ogsaa givet en læseværdig og let læselig Fremstilling af sit Æmne, som de ville have baade Gavn og Glæde af at gjøre sig kjendte med. Han deler sin Bog i tre Afsnit: »Reformforsøg paa Landbrugets Omraade før 1784« (S. 9-55), »Frigjørelsen« (S. 56-148) og »De fortsatte Landboreformer med Frigjørelsens Frugt og Følger, 1790-1815« (S. 149-122). Han glæder sig ved ethvert Fremskridt; han fremhæver med Taknemmelighed, Ærbødighed og Kjærlighed enhver af dem, der, mere eller mindre udsatte, deltoge i den

tunge Kamp, som førte til den hæderfulde Sejr; men han indrømmer villig, at deres Modstandere kunde ledes af andre Bevæggrunde end Egennytte og Herskesyge, og om et Par af de bitreste af dem, Wedel-Jarlsberg og Morgenstjerne, siger han udtrykkelig (S. 63), at de vare »hæderlige og ansete Mænd«. Han meddeler Tankegangen i deres Skrifter, men uden at sætte sig til Doms over dem, ja, Morgenstjernes »Det danske Landvæsens Forfatning« kalder han »velskreven« og siger, at den »igjennem en venlig Fremstillingsmaade søger at bevise«, at Forholdene vare saare gode, som de vare. Jeg troer knap, at man i den hele Bog skal finde et eneste, jeg vil ikke sige hadefuldt men bittert, Ord, og derfor læser man ham gjerne, om man end nu og da kan være en Smule uenig med ham og stundum kan finde ham vel kortfattet, stundum vel bred. — Da han næsten var færdig med sit Arbejde, har han faaet fat paa Steenstrups ovenfor omtalte »Den danske Bonde og Friheden« og er bleven stærkt bevæget ved den livlige Fremstilling af Forholdene i adskillige andre Lande. Han udbryder derfor: »Med disse Forhold for Øje se vi mildere paa de mægtige Enevoldskonger, der famlede med Tanken om Frigjørelse uden at kunne naa det tilsigtede Maal.« Men derpaa siger han (S. 221) — og det er egentlig dette, som hele Tiden har ført hans Pen, hvorfor vi ogsaa her skulle afskrive det —: »Vor Tanke skal under Jubelfesten for Stavnsbaandets Løsning først og fremmest udgaa fra Frihedsstøtten ude paa Vesterbro, der staaer som et Vidnesbyrd til Efterverdenen, om at Danmark ikke alene var det første Land i Europa, der forbød den skammelige Handel med Negerslaver, men ogsaa, som Steenstrup skriver: at iblandt alle de Riger, i hvilke Bondestandens personlige Stilling havde en Befrielse Behov, var Danmark det første, som fuldkomment og strax skaffede Friheden tilveje. — Fra Frihedsstøtten gaa vi ud til Frederiksberg Have for at hilse paa »Drotten den gamle, han som skal evig elskes paa Jord.« Derfra ud til Bernstorffs-Støtten ude paa Gentofte Bakke, og

saa til de samtidig under Arbejde værende eller opførte Mindesmærker for Brødrene Reventlow: Nationalmindesmærket for Statsministeren ved Frederiksborg og Obelisken ved Ludvig Reventlows gamle Herresæde Brahetrolleborg.« [Havde der været synlige Mindesmærker for Henrik Stampe, Kristian Colbjørnsen og V. A. Hansen, havde han sikkert taget dem med]. »Derfra skal Tanken med taknemlige Følelser gjennembølge Reformernes nærmeste Følger: Udskiftningens heldige Udførelse, Hoveriets og Tiendens Afløsning, Agerbrugets Opkomst, Almuens Oplysning osv. osv.«

Det er hans første og sidste Maal at gjenopvække Mindet og Glæden over det vundne, at gjenopfriske Mindet om dem, ved hvilke det vandtes.

Vi skulle ikke nærmere omtale, hvad Søkilde siger om Vornedskabet, Landmilitsen, Fællesskabet, Hoveriet osv., ej heller om den frisindede Presse med Ordførere som J. S. Sneedorff, Otte Lütken og Tyge Rothe, ej heller om Landhusholdningselskabet osv. De foran anmeldte Skrifter have saa tit givet os Lejlighed til Udtalelser, som vi ikke skulle gjentage. Men, efter at have omtalt, hvad der alt var udført og hvad der endvidere paatænktes, siger han (S. 52): »Men vi have endnu noget af det bedste tilbage, og det maa vi ikke glemme«. Han mener den Omhu for at faa ordnet et Skolevæsen for Almuen, hvorved særlig Brødrene Reventlow udmærkede sig, men hvorved den yngre Broder, Ludvig paa Brahetrolleborg, kom til at gaa i Spidsen. Det er ham klart, at, for ret at kunne bruge Friheden, trængte Bonden til større Oplysning, og derfor vender han idelig tilbage til dette Æmne. Hvad Ludvig i den Retning virkede paa Brahetrolleborg og Kristian paa Kristianssæde, glemmer han dem ikke, og han glemmer lige saa lidt, at Skoleanordningen af 29. Juli 1814 for en stor Del er en Afskrift af Ludvigs langt ældre Skoleplan for hans eget Baroni.

Om de Pennefejder, der gik forud for Reformerne, ledsagede disse som en stadig Tordenbyge og fortsattes

endnu længe efter at alt i Grunden var afgjort, — vil man finde en hel Del S. 21-22, S. 59-68, S. 102-13, S. 144-46 og lejlighedsvis flere andre Steder. Det meste turde vistnok være kjendt — i det mindste for »de lærde«, men der kan dog findes Enkeltheder, som turde være temmelig nye selv for dem, som ellers ere godt hjemme i hin Tids Rørelser. — Om selve Reformværket kan der ikke ventes synderligt Nyt meddelt; vi skulle dog bemærke, at S. 69-72 findes hele Ludvig Reventlows Forslag til »den lille Landbokommissions« Nedsættelse*), S. 92-98 Kristian Reventlows Forslag til »den store Landbokommission«, og S. 98-102 den kongelige Resolution samt S. 110-13, 115-18 og 124-25 Uddrag af Colbjørnsens Betænkninger og Forestillinger i de Forslag, som vare Kommissionen forelagte. Endvidere meddeles os (S. 76-81) Kr. Reventlows hjærtelige, jævne og vækkende Tale, da de første Arvefæsteskjøder d. 15de Aug. 1788 overraktes femten dygtige Bønder fra Kronborg og Frederiksborg Amter, ligesom disse Skjøders Indhold. Kommissionens Arbejde og dettes Udbytte skildres os selvfølgelig, ligesom hvorledes den samme Gjerning blev fortsat paa Baadesgaards Gods, paa Krongodset i Odsherred, Sorø Akademis Gods, Ærø, Vartov Hospitals Gods; ja, paa de to sidste Godser ligesom paa Stangerup Gods bleve Bønderne egentlig hjulpne til Selvejendom.

Det har sin Interesse at se en praktisk Bonde udtale sig om den Tids Lovgivninger; studerede Folks Meninger have vi saa tidt hørt. Vi skulle da henlede Opmærksomheden paa Forordning 8. Juni 1787 om Jorddrotters og Fæstebønders gjensidige Rettigheder og Pligter, paa Stavnsbaandsløsningen, Kreditkassens Oprettelse, Korn- og Kvæghandelens Frigivelse, Retten til Bøndergaardes Nedlæggelse, Selvejendoms Udbredelse, skadeligt Vands Afledning, Afløsningen af Hoveriet og af Tiendens Ydelse i Kærven,

*) Dette Forslag plejer i Almindelighed at tillægges Kristian Reventlow, men Søkilde hævder Æren for Ludvig R., støttende sig iblandt andet paa L. R.'s egen Haandskrift i Sorø Akademis Haandskriftsamling. Og han har vistnok Ret.

Fællesskabets Ophævelse, Hegnsvæsenet, Vejvæsenet, Stutterivæsenet, Forordn. af 31. Jan. 1794 om Rakkere og Natmandsfolk, den af 5. Septbr. 1794 om Kvaksalvere osv. Næst Stavnsbaandets Løsning er Tiendens Afløsning den Lovgivning, som udførligst omtales (S. 164-71). Om det kongelige Landhusholdningsselskabs »store Indflydelse« og »omfattende Virksomhed« har han allerede udtalt sig S. 44-46, men kommer lejlighedsvis oftere tilbage dertil, saaledes S. 149-51. — Om Reventlowernes Virksomhed paa deres egne Lensgodser udtaler han sig paa mangfoldige Steder; men særlig S. 152-55, 186-88 og 213-16. — Om Husmanden med Jord mener han, at hans Stilling efter Udskiftningen »var i høj Grad forbedret« (S. 174); ja, i Modsætning til Falbe-Hansen (se S. 662 i det følgende) mener han (S. 198-99), at »den overvejende Del af Landets talrige Husmandsklasse, der før Udskiftningen og under Stavnsbaandet levede under saare tunge Kaar, blev selv forsynet med en passende Jordlod, ligesom Arbejdsklassen i sin Helhed fik bedre Boliger, bedre Livsvilkaar og i det Hele taget en friere og mere selvstændig Stilling, selv om Fremgangen for denne Samfundsklasse i dens Helhed ikke var saa iøjnefaldende som for de tidligere stavnsbundne Hovbønder. Imidlertid bør det ikke oversees, at de ved Stavnsbaandets Løsning og mange andre under Landboreformerne skjænkede Friheder og Goder i lige saa fuldt Maal kom Husmanden og Indsidderen som Fæstebonden til gode.« — Mulig turde Modsigelsen mellem de to Forfattere forklares saaledes, at de hver for sig nærmest have havt de Egne for Øjne, som de bedst kjendte.

S. 174-98 skildres os »Landbrugets Fremgang« i Sjælland, i Lolland, i Fyen og i Jylland, og tillige Bondens Bolig, hans Levemaade, hans Folke- og Arbejdsløn osv. Udførligst dvæles der ved Fyen, og det glemmes ikke varmt at fremhæve de mange Herremænd, der hver paa sin Maade løftede Bønderne og viste dem Vej. — Derpaa omtales »Pengeskyldsætningen« 1802, Sandflugtens Dæmpning, Skovenes Fredning, Fattig- og Skolevæsenet. Og

sluttelig tages der Afsked med »den lille Kreds af Hædersmænd fra hine mærkelige Dage, som ingen dansk Mand eller Kvinde, mindst nogen dansk Bonde«, nogensinde maa glemme: Kristian Colbjørnsen, Kristian Reventlow, Ludvig Reventlow og Kronprins Frederik. — »Det var en Velsignelse for Landet, at der var udført saa mange og saa store Forbedringer i Slutningen af forrige Hundredaar, inden den lange, trange Tidsperiode indtraf . . . Det var dem, der gave Folket Kraft til at gjennemgaa den lange Række tunge Aar og gjorde det muligt atter at komme til Kræfter under de gunstigere Tidsforhold, som senere indtraf... Derfor maa enhver fri Mand i Danmark velsigne de store Mænds Minde til de sildigste Slægter.«

— Vi kunde visselig finde, at Ordningen af Stoffet hist og her kunde været en Smule heldigere, en Smule formaalstjenligere; men herom faaer Enhver have sin Mening. — Et Par smaa Fejltagelser skulle vi tillade os at rette: S. 35 hedder det, at C. G. Stolberg »skal have været den første tyske Adelsmand, som ophævede Livegenskabet«. Det var han ingenlunde: den første holsteinske Adelsmand var den gaadefulde Blodmand Kristoffer Rantzau til Schmol, Hohenfelde og Oevelgönne, som 19de Juli 1688 frigav alle sine Livegne, fordi han »med stor Medlidenhed havde overvejet et evigt Livegenskabs Elendighed og havde fundet det stridende baade mod Natur og Fornuft, at en Kristen udøvede en saadan Magt over sine Medkristne, sine Brødre og Systre.« Da Livegenskabet atter blev indført under de følgende Ejere (iblandt hvilke en Reventlow!) blev den ædle Hans Rantzau til Ascheberg udentvivl den næste, som ophævede Livegenskabet, men omtrent samtidig med ham var C. G. Stolberg. — Naar Søkilde S. 47 siger, at Guldberg blev Statsminister »kort før Kronprins Frederiks Konfirmation«, har han egentlig selv rettet denne Fejl S. 56. — Af Trykfejl er der ikke mange; vi have dog mærket os den meget uheldige: Skodborgøen (S. 193) for Skodborgaaen.

10) **V. Falbe-Hansen:** *Stavnsbaands-Løsningen og Landboreformerne. Seet fra Nationaløkonomiens Standpunkt.* 1ste Del, Tiden fra 1733 til 1807. (Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitets Fest i Anledning af Hundredaarsdagen for Stavnsbaandets Løsning). 162 S. stor Oktav.

»Det ligger« — siger Falbe Hansen (S. 58) — »udenfor denne Afhandlings Plan at omtale de forskjellige Personligheders Virken og Betydning for Landboreformerne og Kampen om deres Gjennemførelse«. Derfor er det egentlig kun to af de Kæmpende, han nævner, og hvis Betydning han angiver: Reventlow, der »ved sit omfattende Syn, sin bestemte Grundanskuelse og sit Kjendskab til de faktiske Forhold behersker Debatten. Man faaer Indtrykket af en virkelig overlegen Personlighed med vidtskuende Blik, der dog maaske er lidt for dristig i sine Planer og nu og da udkaster Tanker, som gaa langt ud for hans Tid. Næst efter Reventlow er sikkert Colbjørnsen den, der har udøvet størst Indflydelse paa Reformernes Gjennemførelse, mest maaske med Hensyn til Fæsteforholdets Ordning og Bondestandens Sikring ved Opretholdelsen af Livsfæstet, medens Reventlows Betydning synes at have været størst ved Stavnsbaandsløsningen og Hoveriets Ordning eller Afløsning«. — Det er altsaa ikke de handlende Personer, der skildres os, ikke deres Grundsætninger, Meninger, Kampe, Fordomme, Lidenskaber o. s. v., det er — om jeg saa maa sige — de nye Forholdes naturnødvendige Udvikling af de ældre, givne Forhold, det ene af det andet. Og dette er upaatvivlelig gjort ikke alene med Sagkundskab og Alvor, men det er gjort med en Mildhed og Billighed, som virker velgjørende paa Læseren. — Vi skulle meddele et Par Exempler, som ingenlunde ere enestaaende, men synes os tilstrækkelig betegnende for hele Forfatterens Behandlingsmaade.

(S. 43): »Oprindelig var Hoveriet utvivlsomt en naturlig og hensigtsmæssig Maade for Bonden at betale hans Afgift paa. Allerede den Omstændighed, at Hoveriet var

saa ældgammelt og saa almindelig udbredt, turde være et Bevis herfor. Det er ogsaa let forklarligt; thi i ældre Tid, i Naturaløkonomiens Tid, havde Bonden ingen kontante Penge, men han havde ofte Arbejde tilovers fra sin egen Gaards Dyrkning, og hans Trækdyr og hans Redskaber bleve ikke fuldt udnyttede. Denne ledige Kraft kunde benyttes til Dyrkning af Hovedgaardsmarken til Fordel for alle Parter. Saa længe Hoveriet holdt sig indenfor denne Grænse, var det snarere gavnligt end skadeligt; men, da det blev forøget saaledes, at det krævede mere end den Kraft, der var tilovers fra Bondegaardens Dyrkning, blev det til Skade; thi »jo mere Tid og Flid Bønderne maa anvende paa Hovedgaardstaxtens Dyrkning, des mindre anvende de paa deres egen, saa at virkelig de ni Tiendedele af Jorderne i Danmark forsømmes for at dyrke desto bedre den ene Tiendedel, og det ej til Landets men til Jordegodsejernes Nytte«.«

(Den sidste Sætning er en Udtalelse af Konferensraad Bang, men Falbe Hansen godtgjør, at den var ikke fuldt nøjagtig, da »en ikke ringe Del af Bondejorden var hoverifri, og i mange Egne svaredes der ikke mere Hoveri, end der kunde svares, uden at Bondejordens Dyrkning blev forsømt«. For mange Godsers Vedkommende var Bangs Udtalelse dog aldeles nøjagtig, thi »der var mangfoldige Godser, hvor Hoveriet var øget i den Grad, at det ødelagde Bønderne, og hvor disse vare saa forarmede, at de ikke kunde svare Landgilde og ofte ikke engang Skatterne. Hoveriet var da den eneste Indtægt, Proprietæren havde af Bøndergodset«*).

(S. 69): »Fællesskabet havde som alle saadanne gamle Institutioner havt sin naturlige Berettigelse. Det gav i ældre Tider en vis Sikkerhed mod ydre Fjender, og indadtil bidrog det til, at Bønderne støttede og kontrollerede

*) Efter en Fortegnelse fra omkring 1770 — som dog »ikke er helt fuldstændig, da Krongodset og andre offentlige Ejendomme savnes, og for flere Dele af Landet, især paa Sjælland og i Jylland, savnes der tillige adskillige Hovedgaarde i privat Be-

hverandre. Det gav i visse Maader en økonomisk Fordel, da man kunde lade adskillige Arbejder, saasom Kvægets Vogtning, udføre billigere i Fællesskab end hver for sig.... Men i Tidens Løb mistede det sin Berettigelse og blev i høj Grad skadeligt, navnlig fordi det hindrede Forandring og Fremskridt.... Saalænge Konjunkturerne vare saa slette, at der alligevel ikke kunde være Tale om Fremskridt, skadede Fællesskabet mindre, om det end baade havde sine økonomiske Ulemper, saasom de lange Veje og Jordernes Deling i mange smaa Agre, og sine moralske uheldige Sider, idet de evindelige Møder af Bymændene, der sammenkaldtes ved de mindste Anliggender, [Anledninger?] let førte til Svir og Drik. Da Prisen paa Landbrugsprodukter fra Midten af det 18de Aarhundrede gik opad, begyndte man snart at føle, hvor generende Fællesskabet var. Regjeringen indsaa tidlig dette, og, da det derhos var en Reform, om hvilken de Fleste, baade Modstandere og Venner af Bondefriheden, mødtes, var Ophævelsen af Fællesskabet det første, man greb til for at muliggjøre Landbrugets Fremgang«.

Men nu Stavnsbaandet, om hvilket vor Bog jo nærmest handler, hvad var dets Grund? og hvorledes blev det til? var det udelukkende eller nærmest et Foster af Gods-

---

siddelse«, — har Falbe-Hansen meddelt nogle Tal, af hvilke man ved en Smule Regning kommer til det Udslag, at af hvert Hundrede Bønder vare dengang

i Langeland	2.4	hovfrie,	97.6	hovbundne
i Lolland	7.8	— ,	92.2	—
i Sjælland	14.6	— ,	85.4	—
paa Falster	20.1	— ,	79.9	—
i det nordlige Nørrejylland	24.4	— ,	75.6	—
i Fyn	31.5	— ,	68.5	—
i det sydlige Nørrejylland	34.8	— ,	65.2	—

altsaa i hele »Kongeriget« (med Undtagelse af Bornholm), naar man seer bort fra de ovenfor nævnte mindre væsentlige Savn, 23.8 hovfrie, 76.2 hovbundne.

ejernes Egennytte og Herskesyge? Desværre! saa mange som vi ere, se vi alle paa vor egen Nytte, og alle føle vi mere eller mindre Driften hos os til at herske. Hvor kunde det da være andet, end at ogsaa Godsejerne maatte bukke under for disse Fristelser! Hverken Godsejernes Egennytte eller Magtbrynde vare dog de væsentligste og nærmeste Skabere af Stavnsbaandet.

I hele Europa, og ikke mindst i Danmark, sank Prisen paa alle Landmandens Frembringelser: Korn, Kjød, Smør o. s. v., i hele den første Halvdel af det 18de Hundredaar, imedens Skatterne samtidig stege. Det daarlige Landbrug gav selv paa gode Jorder kun et Udbytte af fire Fold. Naar nu de jammerlige Priser kom til, vil det let forstaaes, at en Gaards Drift sjælden kunde give Overskud, men at der ofte maatte blive Underskud. »Bondejordernes Værdi var derfor ringe eller, rettere sagt, Jorden var nærmest værdiløs.... Det, der gav en Gaard Værdi, var dens Bygninger, Besætning, Inventarium og det enkelte Aars Udlæg til Pløjning, Saasæd m. m.« Derfor stod en Mængde Gaarde øde, fordi der var Ingen, som vilde overtage dem, selv om de slap for Indfæstning, og jævnlig var der ingen Godsejer, som vilde vedkjende sig dem, eller de søgte om at maatte blive frie for dem. De skulde jo nemlig indestaa for Skatterne af dem, og sade dog selv jævnlig kun daarlig i det. 1728 maatte det ligefrem forbydes Proprietærerne at opgive deres Gods og lade det tildømme Kongen, og mangen Godsejer »kom derved paa Randen af Ødelæggelse«. Da Vornedskabet blev hævet, udvandrede Bønderkarlene, eller de flyttede fra Landet ind i Kjøbstæderne, hvor Arbejdslønnen var højere, eller fra de mindre frugtbare Egne til de frugtbarere. Men ingen Gaard maatte nedlægges, og hvorledes skulde man dog finde Fæster til den? Saa indførte man Stavnsbaandet. — Man har jævnlig ment, at Stavnsbaandet blev indført for Landmilitsens Skyld, men Falbe-Hansen godtgjør (S. 8), »at det snarere var omvendt: at Landmilitsen blev gjenindført for derved at faa Lejlighed til at

binde Bønderne til Godserne«. Under de daarlige Priser var jo Bondens Arbejdskraft, Hoveriet, saa nogenlunde al den Indtægt, Godsejeren havde af sit Gods. »Det blev et Livsspørgsmaal for Proprietæren, og det blev af Vigtighed for Kongen at holde Bønderne fast ved Godserne« (S. 7). Og, da det blev Lov, at »ingen Landsoldat maa sig andensteds nedsætte end paa det Gods, hvorfra han er udskreven, og hvor han er pligtig Gaard at antage«, saa kunde Godsejeren faa sine øde Gaarde besatte og ved det ubestemte Hoveri give sit Gods en Værdi, som det ellers savnede. Stavnsbaandet blev saaledes til Indtægt for Godsejerne, men først og fremmest blev det til Indtægt for Statskassen, der nu kunde faa sine Skatter ind. Men (S. 11) »Bønderne, der vare blevne bundne til et bestemt Gods, vare i Virkeligheden blevne næsten retløse over for dettes Ejer, og han fik det i sin Magt at exploitere deres Arbejde og Fortjeneste omtrent efter Godtbefindende«.

Lidt efter lidt stege Priserne. En af Grundene hertil var Toldloven af 1735, som forbød al Kornindførsel til Danmark og til hele det søndenfjældske Norge kun tillod Kornindførsel fra Danmark. Denne Lov gik ud over Kjøbstæderne, over Arbejderne og over alle de Borgere, som ikke avlede Korn, men for Landbrugerne var den selvfølgelig »et utvilvsomt Gode«, og — »mange af Datidens Nationaløkonomer vare desuden af den Mening, at høje Priser paa Fødemidler snarest vare til Gavn for Virksomheden i Byerne, fordi de tvang Arbejdsklassen til at arbejde flittigere for at kunne leve« (!). Regjeringen har altsaa »ingenlunde været ligegyldig overfor Landbrugets Interesser; den har tværtimod været ivrig for at hjælpe det ud over en kritisk Periode, og har dertil valgt Foranstaltninger, der efter Omstændighederne maa ansees for at have været skikkede til at naa, hvad der tilsigtedes. Særlig gjælder dette vistnok om Stavnsbaandet. Man kan indvende, at det var haardt og inhumant, at det var en aristokratisk, despotisk Foranstaltning, der trykkede det store Flertal for at hjælpe nogle Faa, ødelagde Bondestanden

for at hjælpe Landbruget, demoraliserede Bønderne og derved, om det end kunde hjælpe Landbruget ud over en kortvarig Vanskelighed, i Længden maatte være til Skade for Alle. Men paa den anden Side bør det . . . ikke overses, at Paalæggelsen af Stavnsbaandet var stemmende med Tidsaanden og med Datidens nationaløkonomiske Opfattelse«. »Det var et almindeligt Træk hos Datidens Statsmænd og Nationaløkonomer, at man saa mere paa den nationale Produktions og Rigdoms Størrelse end paa dens Fordeling, og at man ikke lagde synderlig Vægt paa den arbejdende Befolknings Vel, naar blot Landet, Staten, blev mægtig og rig. Man vilde fremme Landets Rigdom ved Regulering fra oven . . . Vilde Undersaatterne ikke arbejde hver paa den Plads, der var dem anvist af Staten, skulde de tvinges dertil. Det var denne Grundtanke, der gik igjennem Stavnsbaandet: ved dette var der givet enhver Bonde en bestemt Plads, et bestemt Virkefelt, og Husbonden skulde drive den dorske Bonde frem til flittigt Arbejde« (S. 15-16).

Landbruget gik virkelig ogsaa frem i Midten af forrige Hundredaar: Foldudbyttet øgedes en Smule, mest dog paa Herregaardsmarkerne, mindre paa Bondejorderne, og det dyrkede Areal øgedes ved Rydning af Skov, Krat og Hede som ved Opdyrkning af Overdrev og Mose. Hertil kom, at ved Siden ad »Alsædsbruget« og »Græsmarksbruget« blev »Trevangsbruget« mere og mere almindeligt. Men Trevangsbruget betegnede et stort Fremskridt fra Alsædsbruget« (S. 30), og det i flere Henseender. Dog heller ikke herved blev man staaende, da Kornpriserne stege, da det kunde betale sig at øge Kornavlen, og man fik Evne til de stigende Omkostninger. Man pløjede Jorden flere Gange; man inddelte Marken i flere Skifter; man brugte Brak, man saaede Kløver og Raps, lagde Kartofler osv. Og alt dette inden 1770. »Monarkiets« Overskudsudførsel af Korn var i de elleve Aar 1730—40 kun 222,000 Tdr. aarlig, men »Kongerigets« Overskudsudførsel var i de ni Aar 1763—71 voxet til 268,000 Tdr. aarlig, og i

de tolv Aar 1774—85 til 525,000 Tdr. aarlig, uagtet Folketallet samtidig var steget fra 782,000 til 853,000. Rigtignok synes Udførslen af Kvæg at være aftaget noget, skjønt Udførslen af Heste og Svin synes at være tiltaget.

Men om end Stavnsbaandet derved, at Proprietærerne fik bedre Hold paa Folkene og bedre kunde tvinge dem til at arbejde, — »i den første Tid var til Gavn for Landbruget, saa blev det i Længden til Skade, da det gav Anledning til, at Hoveriet udvidedes over sine naturlige og berettigede Grænser, og at Landbruget bragtes i en skæv, uheldig Retning, nemlig at lægge ensidig Vægt paa Hovedgaardenes Dyrkning og forsømme Bondejorden« (S. 39). I de opadgaaende Tider toge Folk til at spekulere i Landejendomme, og mange Godser gik ved Salg fra »de gamle Slægter, som vare knyttede til Bønderne og til Opretholdelsen af de gamle Tilstande ved Traditionens og de patriarkalske Følelsers Baand« (S. 42). De kom i Haanden paa nye Ejere, som vilde gjøre Penge og derfor ikke alene slagtede Gaarde og Skove, men til det Yderste holdt paa alle sine Rettigheder. »Afgiften i Forbindelse med Hoveriydelsen var ofte sat saa høj, at Bonden altid var i Restance og Gjæld til Godejeren, og denne kunde derfor sætte ham fra Gaarden, naar han vilde . . . Under en saadan Tilstand maatte Bonden synke ned i Haabløshed, Sløvhed og Raahed . . . Han havde ingen Interesse af at arbejde sin Jord op eller paa anden Maade forbedre sin Økonomi. Han forsømte Vedligeholdelsen af Gaardens Bygninger og Inventarium; kneb det lidt, bekymrede det ham ikke at fortære den Sæd, der var bestemt til Saasæd; blev Jorden ikke besat [besaaet?], gik det jo ud over Herremanden, der saa paa anden Maade maatte skaffe Underhold til sit Tvangstyende: Fæstebonden og hans Familie« (S. 44-45). — Tilstanden var dog langtfra ens alle Vegne: i Sjælland og paa Lolland-Falster var den værst; i Fyen og Jylland, som aldrig havde kjendt til Vornedskab, varede Stavnsbaandet for kort til at vise sig lige saa ødelæggende; »især om Fyen vides det, at Bonden paa de fleste Godser stod

sig ret godt« (S. 46), saa »den jammerlige Tilstand blandt Bønderne kan ikke have været saa almindelig udbredt, som man før har antaget« (S. 49); men Udviklingsgangen var alle Vegne følgende: »Det var Landbrugets kritiske Stilling under de nedadgaaende Priser, der gav Anledning til Stavnsbaandets Indførelse, og samtidig søgte Regjeringen at hjælpe Landbruget ved at øge dets Toldbeskyttelse. Kort efter begyndte Landvæsenets Tilstand kjendelig at bedres. Talrige Forbedringer fandt Sted, Prisen paa Landejendommene steg rask, og Regjeringen kunde indføre nye, ret betydelige Skatter, uden at Landbruget helt segnede under Trykket. Det kunde altsaa se ud, som om dens Foranstaltninger, særlig Stavnsbaandet, havde været overmaade vellykkede. Proprietærerne vare ligeledes vel fornøjede; de savnede kun Arbejdskraft; man kan da ikke undre sig over, at Regjeringen skærpede Stavnsbaandet. Men efterhaanden, som Proprietærerne lededes til i stigende Grad at exploitere Bondens Arbejdskraft, fremtraadte Brøstene ved Systemet i et grellere Lys; modstaaende Interesser rejste sig fra Kjøbstadsborgerne og Præsterne; den humane Følelse rejste sig mod dets Uretfærdighed; nu begyndte Kampen for og imod Stavnsbaandet, og den vedblev med stigende Hæftighed i næsten en Menneskealder, indtil den førte til Frihedens Sejr« (Sammendrag af S. 50-51).

Forfatteren viser nu Kampen her og andensteds mellem de ulige nationaløkonomiske Meninger: det saakaldte »merkantilistiske« System, det »liberalistisk-fysiokratiske« osv., den Kamp, der endelig førte til Stavnsbaandets Løsning ved Forordningen af 20de Juni 1788. »Det var dengang Danmark, der gik foran og viste Verden, hvorledes de moderne, liberale Ideer kunde gjennemføres ved fredeligt Reformarbejde til Held og Lykke for Folket, til Styrke for Staten og Kongen. Danmark blev den fredelige Liberalismes Mønsterstat« (S. 61).

»Fæstesystemets og Godssystemets Grundtanke var, at Proprietærernes og Fæstebøndernes Interesser vare solidariske« (S. 45), idet de gjensidig maatte støtte hinanden.

Under Overgangen fra denne Samfundsordning til den nye var Stavnsbaandsløsningen det første afgjørende Skridt, thi ved den blev Princípet: Individets Frihed og Selvansvarlighed, anerkjendt for den største af Landets Samfundsklasser. Den var tillige en Anerkjendelse af de humane Krav: af det enkelte Menneskes naturlige Ret, som hævdedes af Filosofien og Naturretten« (S. 62). Men foruden denne principielle Betydning havde Stavnsbaandsløsningen ogsaa en ren praktisk Betydning for Landboforholdene og for Landbruget. »Det var Stavnsbaandet, der holdt Landbosystemet sammen« (S. 63). Det var under dette, at Hoveriet var øget, Hovedgaardsmarkerne udvidede og forbedrede. Nu kom der »Kontraktsfrihed i Steden for Tvang«, og nu fulgte den ene Reform den anden.

Hoveriets Fastsættelse og Indskrænkning (i Almindelighed ved mindelige Foreninger, enkeltvis ved Kjendelser) og dets Afløsning. (1788 ydedes der Hoveri af 200,000 Tdr. Hartkorn, men 1807 kun af 80,000, og det et fast, bestemt, i Almindelighed langt læmpeligere Hoveri.)

Omordning af Hovedgaardenes Drift. Nu maatte de drives ved egne Tjenestefolk eller ved Husmænd (men, sagde den fynske Godsejer Lehn, »Ti Hovarbejdere udrette ikke saa meget som to lejede Arbejdere«). Derfor bleve især i Sjælland og Jylland, en Mængde Hovedgaarde udparcellerede eller delte.

Udskiftning af Fællesskab og Udflytning. Udskiftningen var jo vel begyndt en Menneskealder tidligere, men først nu fandt den ret Fremgang, saa i Løbet af femten Aar var det allermeste af Landet udskiftet, og i samme Tidsrum udflyttedes vel omkring en Femtedel af alle Landets Bøndergaarde. Nu begyndte Bønderne ogsaa at indføre Kobbelbruget, hvorved Udbyttet i høj Grad øgedes. »Udskiftningen og den dermed i Forbindelse staaende Udflytning var den af alle Landboreformerne, der havde den største umiddelbare og mest iøjnefaldende Indflydelse paa Landbrugets Forandring og Forbedring« (S. 72). »Seet

fra det praktiske Landbrugs Standpunkt var det Udskiftningen fuldt saa meget som Stavnsbaandets Løsning, der dannede Overgangen fra det gamle til det nye« (S. 77).

Selvejendoms Udbredelse. Godsejerne »havde mistet den tidligere Hoveriindtægt, og de maatte nu se at faa en Pengeindtægt i Steden; men den letteste og simpleste Maade at skaffe sig en saadan paa, var at sælge Bøndergaardene«. (S. 79).

Viskulle kortelig gjengive Forfatterens Slutningsrække (S. 81): »Ved Stavnsbaandet [ɔ: Stavnsbaandsløsningen] mistede Herremanden sin Magt over Bonden; dermed mistede Hoveriet sin tidligere Karakter, og han blev nu tilbøjelig til at afløse eller formindske det. Da det reduceredes, mistede han sin væsentligste Indtægt af Bøndergodset; han maatte gjøre sig det indbringende paa anden Maade, og det kunde kun ske, naar der indførtes Reformer paa det. For at saadanne kunde gjennemføres, maatte først og fremmest Jorderne udskiftes. Med Udskiftningen fulgte Indhegning og andre Forbedringer, og Salget til Selvejendom lettedes. Paa denne Maade fulgte Reformerne som Led i en Kæde, og det var, som det vil sees, Stavnsbaandsløsningen, der var Udgangspunktet«.

At det dyrkede Areal i høj Grad udvidedes, at Foldudbyttet af Sæden stadig øgedes, at det aarlige Høstudbytte omtrent fordobledes, at Tienden i Kærven lidt efter lidt afløstes, at Kornudførselen fordobledes, uagtet det indenlandske Forbrug voxede stærkt, at Produktpriserne stege og Landejendommenes Værdi voxede næsten til det tredobbelte, skulle vi endnu kun kortelig anføre. Men »kaster man et samlende Blik tilbage paa alle de Foranstaltninger, der foregik i vort Landbrug i de første tyve Aar, efter at Landboreformerne 1788 ret begyndte, vil man faa et Indtryk af en næsten overvældende Fremgang . . . Landmændene, der før havde været fattige og økonomisk trykkede, og det baade Godsejere og Bønder, følte nu, hvorledes Rigdommen vældede frem af Jorden« (S. 106). — Ved Siden ad Lyset gaaer dog Skyg-

gen: Jordejendommene kunde nu betale sig, der solgtes og kjøbtes, men kjøbtes tit uden Penge, og, saa vidt man kan skjønne, »skulde i Reformtidens atten Aar Prioritetsgælden være voxet til over det firedobbelte« (S. 114). Det var nu ikke Reformernes Skyld, men den menneskelige Skrøbeligheds, der ikke kunde modstaa Fristelsen ved de glimrende Udsigter.

— Der er visselig endnu mange Punkter i Forfatterens Skrift, som det vel var værd at dvæle ved, saaledes den frygtelige Kvægpest, der i Aarene 1745—81 gjentagne Gange hærgede Landet; Toldforordningen af 1797, der »paa Handelens Omraade er et lignende afgjørende Skridt fra Tvangsordningen til Frihedsordningen som Stavnsbaandet [ɔ: Stavnsbaandsløsningen] er det for Landboforholdene og kunde som denne fortjene en Frihedsstøtte til Minde« (S. 61); Forandringerne og Forædlingen af Kreaturbestanden; Stigningen i alle Landejendommes Pris; Indførelsen af Brandforsikring baade for Kjøbstad- og Landejendomme (i Aarene 1761—1807 voxede Landejendommenes Forsikringssum fra 9 til 55 Mill. Rdl. Kurant); Folkemængdens Tilvæxt (i Aarene 1769—88 stod Folkemængden næsten stille, i Aarene 1787 1801 voxede den fra 840,045 til 925,680, altsaa med over ti af hvert Hundrede); Folkemængdens Fordeling i de enkelte Samfundslag (fra 1787 til 1801 blev Tallet af Godsejere og Gaardmænd næsten uforandret, medens paa Landet Tallet af Husmænd, Daglejere og Indsiddere med deres Husstand steg fra knap 145,000 til 276,000); og der var visselig endnu mange andre Forhold, man gjerne gad standse ved. Men vi ville slutte med den Bemærkning: at »Godsejerne havde stor Fordel af Landboreformerne; thi deres Indtægter voxede, og deres Ejendomme stege i Værdi i en fast utrolig Grad« (S. 149); »at Gaardmandsklassen vandt overordentlig meget ved dem, er utvivlsomt. Det er derimod urigtigt, naar Reformerne opfattes som ensidige i Gaardmandsstandens Interesse, som om der ved dem tilstodes Gaardmændene direkte, materielle Fordele paa de

andre Samfundsklassers Bekostning. Stavnsbaandsløsningen var til Gavn for hele Bondestanden, men det kan ikke kaldes en Gave til Bonden; det var hans naturlige Ret til personlig Frihed, som man tilbagegav ham, og som man med Urette havde taget fra ham« (S. 145). Men Husmændene! — »Husmænd med Jord, navnlig de, der som Selvejere kom i Besiddelse af en større Jordlod, vare i de fleste Tilfælde baade i økonomisk og social Henseende nogenlunde velstillede« (S. 134). Anderledes Husmændene uden Jord og Indsidderne, til hvem Huse opførtes, for at de skulde gjøre Pligtarbejde, o: et nyt Slags Hoveri. De vare — og ere — ilde stillede, især hvor de have Husene i Leje paa Opsigelse i Steden for Livsfæste, og det, hvad enten det er en Bonde eller en Herremand, de staa i Forhold til. »Det er en ny social Lagdannelse, der finder Sted« (S. 131), og »det maa erkjendes, at Landarbejdernes Kaar i Almindelighed kun blev forbedret lidet eller slet ikke i Reformperioden og den nærmeste Tid derefter« (S. 143). Først med 1848 indtraadte der nogen Forandring.

Det er dog en Glæde at læse om Reformbevægelserne for hundrede Aar siden; men nærværende Hundredaar har ogsaa sin Opgave. Det maatte gjærne, inden det gaaer til Hvile, tage sig af hele den store Arbejderklasse paa Land og i By med samme Alvor, Kraft og Kjærlighed, med samme Ro og Besindighed, som hin Tid tog sig af Bondestanden. Skulde det maaske allerede have født en ny Reventlow? — Vi kjende ham dog ikke, — men maatte han i saa Fald have den gamle Reventlows Held!

— Vi skulle vel ogsaa paavise Brøst hos Forfatteren. Nu — han kunde uden Skade have brugt en hel Del færre fremmede Ord (han skal dog have Tak, fordi han, rigtignok kun paa S. 15, bruger »Svinepest« for »Svinedifteritis«). Han kunde ogsaa uden Skade nu og da have vist lidt mere Omhu for Sproget og Korrekturen, lidt mere Agtelse for Sproglæren. Den værste Fejl ved hans Bog er dog den, at den kun er »1ste Del«, men ved selve Titlen lover

han os jo en 2den Del, og det samme gjør han paa mange af dens Sider. Vi ville da haabe, at dette Løfte maa blive indløst og — snart indløst.

---

11) **Richard Petersen.** *For hundrede Aar siden. Skizzer af Livet i Danmark 1788.* (Med et smukt Tittelbillede af Frihedsstøtten, set fra Vesterbro, og et lille Billede af Kronprins Frederik.) 176 S. lille Oktav.

Det er den fortjente Forfatter af »Henrik Steffens«, »Mathias Claudius« o. s. v., der har skænket os denne lille Bog. Da jeg første Gang fik fat i den, læste jeg den fra Ende til anden uden at puste; men det var galt, og det fraraader jeg mine Læsere. Naar der bliver rakt os en Samling smaa lyriske Digte, skal man heller ikke læse dem paa én Gang, men nogle i Dag og de andre de følgende Dage. Saaledes raader jeg til, at man skal tage de smaa Afsnit, hvori R. P.s Bog er delt, lidt efter lidt, og man vil visselig ikke fortryde at have gjort Bekjendtskab med noget af dem, om de end selvfølgelig ikke alle ere lige gode.

Det er, siger Forfatteren os, ikke hans Hensigt »at skildre hine Begivenheder, der saa ofte ere blevne fremstillede, men Hensigten er ligesom at mane hin Tid op af Graven og give et Billede af, hvordan det var at færdes blandt det danske Folk den Gang, det vil sige i Aaret 1788«. Og det gjør han med en livlig Pen, og gjør det saa meget paalideligere, som han jævnlig lader Tiden selv tale eller støtter sig paa Beretninger fra den nærmeste Eftertid. Man vil altsaa ikke finde meget Nyt i Bogen, men man vil finde samlet, hvad man ellers maatte søge spredt paa hundrede Steder, og finde det godt ordnet. Han siger videre: »Naar det nærværende Skrift ikke kalder sig et »Tidsbillede«, er det, fordi denne Benævnelse gjør større Fordringer, end Skriftet indløser. Det er kun

»Skizzer«, let henkastede Skildringer af Tilstande, Folkeliv, Aandsliv og Begivenheder i Mærkeaaret 1788; det er smaa Vandringer, snart hist, snart her, som vi indbyde Læseren til.«

Vi skulle tillade os at følge ham paa disse »Vandringer« gjennem Bogens otte Afsnit.

1) »Riget, Kongefamilien, Hæren og Flaaden« (S. 3-23). Med faa Ord skildrer han os de større Stater i Europa og vender sig saa til Danmark. Han skildrer os Kongen og Kronprinsen (og ved Hjælp af »Aftenposten« Samtidens Opfattelse af denne sidste), Enkedronningen og den øvrige kongelige Familie. — Vi fremføre det ikke som en Anke, men han er noget mindre usympatetisk over for Enkedronningen, Arveprinsen og Hertugen af Avgustenborg, end vi havde kunnet være. Saa kommer Statsraadet, Hofstaterne o. s. v., og endelig Hæren og Flaaden. I denne træffe vi Admiraler af adskillig Nationalitet, »kun ikke af tysk«, hvorimod »det tyske Element spillede endnu en betydelig Rolle« i Hæren. Af Generaler havde vi *54!*

2) »Kjøbenhavn og dets Folkeliv« (S. 24-53). Efter en Tur i Frederiksberg Have fører han os ad »Pesthuset«, Broerne og Voldene ind i selve Byen, som den var inden den store Ildebrand 1795. Han gjør os opmærksomme paa Husenes Lavhed og Gadernes Urenlighed, viser os den stolte Fruekirke, som sank for Bombardementet 1807, og i Steden for hvilken vi fik »en sørgelig Vanskabning«*); viser os den stolte Nikolai Kirke med de mange dyrebare Minder for den kristne Menighed, men som 1795 nedbrændte sammen med Byen. Selvfølgelig kan han ikke tilbageholde det stille Suk: »Vore Forfædre vilde vist være blevne ilde berørte, om de havde kunnet se ind i Fremtiden og se, at trods alle Fremskridt ere vi dog endnu ikke komne videre, end at Nikolais Ruin er en

*) Han har dog glemt at meddele os Baggesens bidende Vittighed, at under Korset burde der staa: »Herunder hviler salig Frue Kirke«.

Brandstation og de dødes stille Have et Slagtertorv.« For den Sag havde han dog gjerne kunnet tilbageholde det, da Stadens vise Fædre stadig have godtgjort, at de ere fuldstændig døve paa det Øre, som skulde høre paa en saadan Klage. Og han viser os omkring paa det store, stolte Kristiansborg, som dog knap oplevede halvanden Menneskealder, men allerede en Vinternat 1794 gik op i Luer. Glemmer heller ikke Folkelivet, som »var ganske anderledes broget end nu«, glemmer altsaa hverken Jøderne, Smaagaderne, Politiet, Visekjællingerne, »de røde og gule Soldater«, Matroserne eller disses stadige Forbundsfæller: Studenterne (»de sorte«).

3) »Dragter, Spasereture, Udflugter og Selskabsliv« (S. 54-78). Moderne vare lige saa ustadige og lige saa uklædelige som nu; Mændene gik med Paryk, og Kvinderne bare bag paa, ganske hemmelig (!), skjønt iøjnefaldende nok, »en Pude med Dynefjer i«. Det var spildt, alt, hvad »Aftenposten« prædikede. — Af alle Spasseregange var »Kavallergangen« i Rosenborg Have den mest søgte, og i »Dyrehaven« maatte hver eneste Familie mindst én Gang om Sommeren. Middagsselskaberne vare mindre stive end tidligere, men i Aftenselskaberne vare alle optagne af Kortspil, Gnav eller Lotteri. Ja, for at spille Lotteri havde man da ikke nødig at gaa i Selskab, thi det store Statslotteri blev ugelig trukket (»Pest Orienten fik, og vi — vi fik Tallotteri!« sang P. A. Heiberg), og Lotterispillet endte da ikke saa sjælden med Slutteri, hvor en Gjældner for tre Mark om Ugen kunde holde sin Skyldner indesluttet, til han betalte.

4) »Universitet, Studenter, Præsteskab og Skoler« (S. 79-99). Universitetet fik en ny Fundats den 7de Maj 1788, men ellers var det temmelig dødt. Af Professorerne var der vel knap en eneste, som hævede sig over Middelmaadigheden, og de to unge Docenter Sneedorff og Rahbek vare noget nær de eneste, der kunde samle talrige Tilhørere. — Studenterne levede tildels af Ligbæring. — Biskop Balle var en troende Mand, og Tiden

havde stor Lyst til at sige sig løs fra Troen, men han var desuagtet højagtet og elsket paa Grund af hele sin Personlighed; Konfessionarius Bastholm var Tidens Modepræst, men var for længe siden »kommen ind paa Rationalismens Glidebane«; af Byens øvrige Præster vare de fleste højst ubetydelige*). »Den største religiøse Fest i hele Aaret var i Grunden Konfirmations-Søndag«, og om den som om det religiøse Liv i det hele faa vi lige saa sande som nedslaaende Meddelelser. Ved Skolevæsenet og ved Tidens faa »Blade« skulle vi ikke opholde os.

5) »Udflugt til Kjøbstad, Præstegaard og Bønder« (S. 100-24). Vi kjøre med en Bonde, som »Aftenposten« forestiller for os, og han kan vel nok gjælde som et Slags Repræsentant for hin Tids Bønder; men det vilde være Synd at sige, at han er synderlig fængslende. De mange Kroer lade vi ligge, men i Kjøbstaden bede vi, skjønt det er et sørgeligt Syn: de smaa Bindingsværkshuse ere for en stor Del straatækte, Handel og Skibsfart ligge ned; det kommer nu an paa, om Loven af 6te Juni 1788 om Kornhandelens Frigivelse kan gjenopvække dem fra de døde. Den samtidige Hennings siger bittert, men vistnok kun altfor sandt: »Kjøbstæderne ere nu intet andet end Boliger for Brændevinsbrændere, og Drikfældigheden tager Overhaand.« R. Petersen tilføjer: »Viborg havde 150 Brændevinskjedler men ikke én Handskemager eller Garver«. — Vi tage da atter paa Landet. Vi søge en Præstegaard, som vi dog ville haabe, er en Undtagelse blandt Tidens Præstegaarde; men af den samtidige Skildring (1788) udskrive vi kun et Par Sætninger, der kunne illustrere Prof. Steenstrups kjække Paastand, se S. 588... »Præsten førte mig ned i sit Studerekammer, der laa ved Siden ad Huggehuset. Der var just ikke hyggeligt: her stod en gammel rusten Bilæggerovn, en Rulle, en Saddel med Ridetøj hang under Loftet, og henne i en Krog laa

*) »Provst Schmidt« (S. 90, L. 13) er selvfølgelig en Skrivfejl for: Præsten Smith.

endelig en uordentlig Dynge af Folianter ... Han gjorde nu en Slags Undskyldning for Studerekammerets Udseende; hans Kone benyttede det til spæde Kalve, Lam, og til at nedlægge Kalkuner, Ænder, Gjæs og Smaahøns, hvoraf der endnu var Relikvier«. ... Af de mangehaande Erfaringer, indvundne paa Rejsen, skulle vi dog endnu medtage følgende Brudstykke: »Naar det var strenge eller raa Herskaber, kunde Bønderne have det meget ondt; de vare skyldige til »Hørighed og Lydighed«, som det hed, og en Del Godsejere havde [inden 1787] Hals- og Haandsret, saa disse to Ting tilsammen kunde nok berede Bonden megen Pine. Prygl var almindelig, desuden anvendtes stundum Fængsel, Halsjærn, Træhest og andre legemlige Straffe, ikke at tale om de onde og hundske Ord. Men det vilde være stor Uret at mene, at alle Bønder havde det saa. I mange Egne havde Bønderne det ret vel [godt], selv paa Sjælland, og der var ikke faa gode Herskaber«. — Dog, vi skulle ikke fortsætte; vi have allerede saa tidt haft Lejlighed til at omtale noget lignende.

6) »Digtere, Theater, Klubber og Tyskere« (S. 125-46). Med Digtere stod det smaat til: Ewald og Wessel vare døde, og den unge Baggesen var egentlig vor eneste virkelige Digter. Bedre stod det til med Theatret, for saa vidt som vi havde en Række ypperlige Skuespillere og Skuespillerinder; men Publikum var saa som saa og satte egentlig kun ret Pris paa Fjas samt paa de rørende tyske Komedier. Det vilde desuden hellere selv spille Komedie, end det vilde se god Komedie, og Privattheatrene blomstrede derfor. Men ogsaa Klubberne blomstrede til Ødelæggelse for Familielivet, og, var det end ikke ligefrem Drikfældighedens Tid, saa var det Drikkevisernes Tid, og Drikkeviserne vare noget nær den bedste Digtning, Tiden frembragte. — Og det var Tyskeriets Tid. Danmark har altid været oversvømmet af Tyskere, men sjælden har Tysken siddet saaledes til Højbords, næsten i alle Huse. Nu, det maa ikke glemmes, at der fandtes enkelte særlig udmærkede Mænd blandt Tyskerne: Bernstorff var jo en

saadan, og vi gjøre ikke Reventlowerne stor Uret, naar vi ogsaa kalde dem Tyskere, skjønt ærlig dansksindede. Klopstock, Schimmelmann, Stolbergerne og mangfoldige andre maa det være mere end nok at have nævnet.

7) »Forskjellige Begivenheder i 1788« (S. 147-64). R. Petersen siger (S. 135): »Jo mindre Livet selv frembyder af stort — og det gjorde det ikke den Gang«.... Han retter dog paa en Maade sig selv, idet han (S. 147) siger: »Naar man undtager Reformarbejderne, der kulminere i Stavnsbaandets Løsning, har Aaret 1788 ikke indtegnet sit Navn i den danske Histories Aarbøger med vidtrækkende Begivenheder«. Men det var jo ogsaa en Stordaad, der hæver Aaret højt over alle de foregaaende og efterfølgende, gjorde det til et Mærkeaar, der førte sit Jubelaar efter sig. Det øvrige Mindeværdige i Aaret indskrænker sig næsten til den ædle og snilrige Kommandørkaptejn Gerners Jordefærd den 2den Januar og saa den ottedages Svenskekrig. Om begge Dele er det nok værd at læse, men Kronprinsens Deltagelse i Krigen og hans Modtagelse ved Hjemkomsten som »Sejrherre« have vi jo allerede tidligere omtalt.

8) »Tidsaanden og Fremtidens Spirer« (S. 165-76). Det var en Gjæringstid, men den var i flere Henseender letsindig, og meget nydelseslysten var den. Hele Folket sang med Zetlitz:

»Mit Ønskes Maal er kun en kjølig Kjælder,
Hvor Vinen ingen Skade ta'r,
Et Fad, som fyldes atter, naar det hælder,
Et Hus, som tætte Vægge har,
Et roligt Sind, en Munterhed,
:|: Som følger mig til Gravens Bred.« :|:

Og det var enigt med Rahbek i, at »Sandt Almenvel, virkeligt Vellevned, ægte og almeen Velstand, ædel Veltænkenhed og Velvillie (det er mange »Veller«!) og moralsk Forædling ere de Frugter, hvorpaa man skal kjende den Jord, der vædes af Oplysningens Væld«. Man raabte paa Oplysning, men — naar man undtager Balle, Revent-

lowerne og deres Jævninger — egentlig kun for at fremme Velstand og Velvære. Livets højeste Maal var at »forarbejde«, hvad man kaldte vor »Lyksalighed«. — Om Tidens »Kjæpheste«: »Kokopper, Kartofler og en ny Humanitets-Religion«, skulle vi ikke tale; det besørgede Præsten i Rønnebæk og andre af Tidens Velærværdigheder saa godt, at vi kunne tie. — Men nu »Fremtidens Spirer«! Forfatteren gjør opmærksom paa, at i hin grødesvangre Stund groede Thorvaldsen, J. P. Mynster, Henrik Steffens, Tomasine Buntzen (ɔ: Fru Gyllembourg), Kamma Rahbek, Brødrene Ørsted, Øhlenschlæger, og »flere« (ja, vi skulle nævne Sten Blicher). Den attenaarige Thorvaldsen var den ældste: han havde nylig vundet den lille Sølvmedaille; den femaarige Grundtvig var den yngste: han var dog gammel nok til, at han femti Aar senere godt kunde mindes Oczakows Belejring og fortælle os om den.

Vi skulle udskrive den lille Bogs Slutning, og dermed standse:

»Naar vi nu fra Aaret 1888 se tilbage over det svundne Sekel, da er det umuligt andet, end at de store og mærkelige Fremskridt paa næsten alle Omraader falde os i Øjne. For saa vidt er det altsaa med Tilfredsstillelse, vi kunne se tilbage. Dog er Stemningen nu vistnok langt mindre haabefuld, end den var for hundrede Aar siden. Dette ligger ikke blot i Fædrelandets nu udvortes saa trykkede Forhold, der nødvendig falde enhver Dansk tungt paa Sinde, men ogsaa i, at Folket ikke som dengang har kunnet samle sig i Enighed om store Fremtidsopgaver. Thi, naar alt kommer til alt, saa er det ikke blot det enkelte Menneske, der adles og løftes ved sit Arbejde, men det samme gjælder ogsaa et helt Folk«.

Maatte vi da, maatte vi endelig kunne finde en saadan Opgave og frejdig »samle« os om den!

---

12) **Johannes C. H. R. Steenstrup,** *Bonden og Universitetet. Nogle historiske Betragtninger i Anledning af Hundredaars-Mindefesten den 20de Juni 1888.* 48 S. Oktav.

Forfatteren skulde holde Talen ved Universitetets Hundredaarsfest for Stavnsbaandets Løsning. Det Æmne, han valgte, bragte ham til at foretage en Mængde Undersøgelser, men han indsaa snart, at han kun vilde kunne medtage en ringe Del af det vundne Udbytte i sin Tale. Saa udgav han det i denne lille Bog. (Selve Talen gjengav han »ordret« i »Dagbladet« for d. 21. Juni.)

Hans valgte Æmne var »Bondens Stilling til Universitetet igjennem de [sidste] henrundne hundrede Aar.«

I et samlet Tilbageblik siger han: »Vort danske Universitet har fra første Færd, eller dog i al Fald siden Reformationen, været et borgerligt Institut, rigt betænkt af Konger og støttet ved mange Gaver af Adel og Borgere; men, hvad Lærerkræfter og Studenter angaaer, væsentlig knyttet til Borger- og Bondestanden« (skulde mon ikke Gejstligheden kunne lægges til?) ... »Der var let og stor Mulighed for Almuen til, selv paa de Tider, da de tunge Baand hvilede paa Bonden, at bane sig Vej udover egen Stand gjennem Latinskolernes forholdsvis let traadte Trin; thi ogsaa paa dette Omraade viser der sig at have været mærkelig demokratiske Principper raadende i vort Samfund.« Og Adgangen blev virkelig nyttet. Han nævner os iblandt de berømteste fra den ældre Tid: »Hans Tavsen, Søn af Bondesmeden i Birkende, og Laaliken Nils Hemmingsen, hvis Fader var Bonde og Farbroderen Smed.« Fra en noget senere Tid nævner han os fire dygtige og berømte Mænd af Bondeæt, og han kunde gjerne have nævnet adskillige flere (ja, i en Anmærkning lægger han dog fem til, men hermed er Rækken ingenlunde udtømt, hvad han da heller ikke udgiver den for). Han siger: »Fra fattige Bønderfolk i Longberg ved Lemvig

stammede Kristen Sørensen Longberg*) (Longomontanus), denne udmærkede Astronom, som i fyrretyve Aar var mathematisk Professor ved Universitetet (han døde 1647). En Fisker i Skagen var Fader til Lars Mortensen Scavenius, der var Professor i Theologi (fra 1635) og senere blev Sjællands Bisp. Af Bondeherkomst vare vist ogsaa Peder Gelstrup og Nils Pedersen Øreløse«*). — »Det er ogsaa smukke og ypperlige Navne, der i det sidste Aarhundrede ere komne til Universitetet fra Bondestanden: Rasmus Nyerup, Rasmus Rask, Nils Matias Petersen, Rasmus Nielsen, Kristen Hermansen.« — Den nye Universitetsordning (af 1805) og den nye Latinskoleordning (af 1809) tillige med Bondens Arbejde paa at give de mange Landboreformer Livskraft, Krigene, trykkede Kornpriser, økonomiske Vanskeligheder osv., mindskede imidlertid meget kjendelig det Tal af Bondestanden, som søgte til Universitetet, men med den stigende Velstand, den voxende Oplysning og Læselyst (af hvilken de grundtvigske Folkehøjskoler have en væsentlig Fortjeneste), den stigende statsborgerlige Interesse osv., — er særlig i den sidste Snes Aar Tallet paa studerende Bondesønner øget betydelig, og det især fra det vestlige Jylland. Og atter tæller Universitetet flere dygtige bondefødte Professorer; Forfatteren nævner: »Prof. theol. P. Madsen,

*) »Martinus Borupius« har endelig faaet sit rette danske Navn **Børup** efter i lange Tider stadig at være kaldt Borup. Mon ikke ogsaa »Christianus Severini Longomontanus« og »Nicolaus Petræus Avrilesius« skulde kunne naa den samme Ret? Der findes i Danmark ingen By, som hedder Longberg, og ingen, som hedder Ørløse (»Danske Atlas« mener rigtignok, at Lomborgs oprindelige Navn skulde have været Longberg). Kristen Sørensen **Lomborg** (hvem allerede Worm kalder »Longberg eller Lumborg«) var født i Kirkebyen Lomborg ved Lemvig, og Nils Pedersen **Arløse** var født i Byen Arløse (Førslev Sogn ved Næstved). — Mindes jeg ikke fejl, har allerede H. F. Rørdam et Sted gjort opmærksom herpaa; jeg vil ikke tale om, at jeg selv for tyve Aar siden har sagt det i mine »Fortællinger« II. 202.

Prof. juris H. Matzen, Prof. i Fysik C. Christiansen, Prof. i Plantefysiologi R. Pedersen.« Af Danmarks Præster i Aarene 1869-84 vare 81 Sønner af Bønder og 91 Sønner af Almueskolelærere; blandt 1307 Læger fandtes der 1872-85 derimod kun 30 Bondesønner og 24 Skolelærersønner; de øvrige Lærdomsfag ere endnu svagere repræsenterede.

»Saaledes er der utvivlsomt i Danmark en Adgang aabnet for alle dygtige Kræfter, selv om de maatte findes i fattige Hjem, til at kunne arbejde sig i Vejret. At der maa holdes Øje med, at det virkelig er de dygtigste, de mest brugbare Kræfter,» er naturligt. »Det maa være Universitetets Ønske, at Bondestanden, som ogsaa de andre Stænder, ville sende det de Sønner, som mest egne sig til Studeringer. Naturligvis sige Universitetets Lærere ikke: Send os de bedst begavede Børn! Det vilde være Hovmod at tro, at Begavelse kun viste sig i Forhold til Bog og Lærdom, som om Gud ikke lagde Geni i den arbejdende Haand eller Snille i det Blik, som skal bedømme Jordens, Sædens og Husdyrenes Egenskaber og Evner og fremme disse paa bedste Maade; det er jo netop det Skjønne ved alt Arbejde, at der ikke findes det, Højt eller Lavt, Stort eller Ringe, som ikke et skabende Snille kan tildele ny Betydning og nyt Indhold. Nej, hvad Universitetet haaber, er, at der maa sendes det saadanne unge Mænd, som ere mest egnede til det studerende Kald« ... Men »endnu i vore Dage ere Bondesønnerne saa stærkt repræsenterede i den danske Videnskabelighed, at der ogsaa heraf tør tages gode Løfter for Fremtiden.«

---

13) **H. Rasmussen.** (*Mindesmærket i Frederiksborg Slotshave for Statsministeren Christian Ditlev Frederik, Greve af Reventlow.* Beretning om dets Tilblivelse og Indvielse, udgiven af Forretningsudvalget i »Komiteen for

Grev Reventlow's Mindesmærke.« 61 S. stor Oktav. Med to smukke Lystryk: af Grev Reventlow og af Mindesmærket.

Paa Opfordring af Overlærer H. Rasmussen i Helsingør, nu i Saxkjøbing, udstedte 45 Mænd i ulige Livsstillinger, mest dog Bønder, 1884 en Opfordring til at rejse et Mindesmærke for Bondestandens Velgører, Grev Chr. Reventlow. Indbydelsen vendte ikke tom tilbage: fra mange tusinde Mænd og Kvinder indkom der i større og mindre Bidrag 11,088 Kr. 75 Øre, og der var næppe det Sogn i »Kongeriget«, som ikke havde givet sin Skærv. Billedhugger Axel Pachts Skitse blev godkendt af Forretningsudvalget, og han udførte den i svensk Granit og Bronce. Indenrigsministeriet tillod, at Mindesmærket opstilledes i Frederiksborg Slosthave, og Frederiksborg Amtsraad vedtog at modtage det og at borge for dets fremtidige Bevarelse. — Mindesmærket minder om Frihedsstøtten paa Vesterbro; paa Forsiden staaer Oplysningens Genius, der med sin løftede Fakkel i Haanden peger op mod Reventlows Basrelief-portræt ovenover og med sin Fod træder paa det sønderbrudte Aag. Paa Bagsiden læses: »Statsminister Christian Ditlev Frederik Greve af Reventlow gjennemførte, støttet af højsindede Fæller, Bondens Frigjørelse for Stavnsbaandet i Aaret 1788. En taknæmlig Efterslægt rejste ham dette Minde ved Hundredeaarsfesten 1888.« Paa de to Sider staaer der, paa den ene de smukke Verslinier:

»Frihedstræets unge Stamme gav han kraftig Rod;
Sand Oplysnings dybe Kilde grov han ved dets Fod«

og paa den anden de endnu smukkere:

»Vi skrive i *Sand*, hvad de Gamle led,
Men i *Sten* hans Navn, som for Frihed stred.«

(Begge de sidste Indskrifter ere af Lærer S. Abrahamsen i Jersi). — Den 15de Avgust fandt den højtidelige Indvielse Sted i Overværelse af over to Tusinde Mænd og Kvinder fra By og Land, ja tildels fra fjærne Egne. Komiteens Formand, Overlærer H. Rasmussen, holdt Festtalen, og Amtmanden, Baron Wedell-Wedellsborg, modtog med Tak Gaven paa Amtsraadets og Amtets Vegne. Der blev

holdt endnu et Par Taler, men ved ingen af dem alle skulle vi her opholde os.*)

Men efter Bordet fandt der et Festmaaltid Sted, og ved dette oplæste Grev Chr. B. Reventlow et Brev fra Statsministerens Hustru til hendes Svigerinde, skrevet 15de Jan. 1785. Vi kunne ikke her meddele hele dette yndige Brev, men vi kunne ikke undlade ved et Par Uddrag at vise, hvorledes en ædel Mands ædle Hustru i en stor Stund tænker og skriver. Hun taler om sin Husbonde:

— — — »Hele Formiddagen er han i Rentekammeret, og næsten hver Eftermiddag sidder han fire Timer i en eller anden Kommission, snart i Finanskollegiet, nu i Bankdirektionen, i det grønlandske Handelskompagni, i Bjærgværksdirektoratet, i en Landbokommission for at gjøre Bønderne frie; han har ogsaa paa Rentekammerets Vegne haft at gjøre med Forandringerne i Militærvæsenet; . . . naar [han vender hjem,] vænte endnu ofte fem fyldte Portoføljer paa ham.« — — — »Dog, jeg vil ikke knurre, vil hellere glad nyde det, der gives mig; maaske bliver der mig engang mere til Del; maaske bliver Forretningernes Byrde, som trykker min Mand, engang lettet eller fuldstændig afvæltet; — det overlader jeg til ham, som leder alt efter sin Visdom og styrer vor egen Skjæbne, ikke mindre end Folkenes Skjæbne. En stor Trøst, en Tanke fuld af inderlig Glæde er det mig, at det ikke er Hofintriger, ikke unyttige Projekter, som beskæftige min Mand, men mange Familiers, maaske hele Bondestandens varige Vel her i Danmark, — at han søger at skaffe det ulykkelige Island al den Hjælp, det staaer i menneskelig Magt at give, at han ogsaa i Norge befordrer mange Tusinde Menneskers Vel og skaffer dem Korn, at han ejer Evne og Villie til alt dette, at hans redelige Hensigter ikke blive

*) Uheldigvis indløb der et Par Fejl i Talerne (ligesom i Skriftets Indledningsord): Reventlow var ikke Formand for »den lille Landbokommission«; det var den dygtige og nidkjære Amtmand Henrik Levetzow; og det var ikke Christian men Ludvig Reventlow, der fremkaldte den lille Landbokommission (s. her foran S. 648). — Friheden var gjennemført her i Danmark inden »den nye Tids voldsomme og blodige Gjennemførelse i Frankrig« (som i det tidligste kan regnes fra 1789) havde »dybt indviklet Evropa i Krige.«

hindrede ved noget, — i Sandhed, kjære Søster! skulde dette kunne ske uden det guddommelige Forsyns vise Raad? Og, naar jeg seer den Glæde, han ofte føler ved at være et Redskab for den guddommelige Naade; skulde jeg da ikke glæde mig? Kunde jeg være saa selvisk at bedrøves over, at han stifter en udbredt Nytte, at det engang skal hedde til ham: o, du fromme og tro Tjener, du har været tro over lidet, jeg vil sætte dig over meget! Og skulde jeg ikke lige saa gjærne ofre mine kjæreste Tilbøjeligheder til Ro og landlig Nydelse for ham, min Sjæls Elskede, som han selv har ofret dem for Pligten!« — — —

Ogsaa andre Toner lode sig høre. Vi tænke ikke nærmest paa, at Gaardejer J. Rasmussen fra Snertinge udbrød: »Vi elske dette Land og gaa paa med Liv og Lyst for at værne det og skaffe det en god og anerkendt Stilling;« vi tænke paa Oberstløjtnant Nielsen, der »uden at klinke eller skaale« sagde: »Vi maa ikke glemme de mest danske blandt vore Brødre, dem, som nu sidde i Udlændigheden og Elendigheden, dem, som uafladelig med Længsel se hen mod [det øvrige] Danmark. Medens *vi* kunne glæde os ved vore dejlige Fædrelandssange og tone vort ældgamle Flag, maa man hinsides Grænsen med Smærte savne disse og mange andre Goder; men mangen dansk Mand og Kvinde derovre er i Stilhed jordfæstet i det elskede Danebrog som Gravlin; det kan man dog ikke formene dem. — Vi ville trøste os med, at vi paa Valen saa ofte blandede Blod men Sønderjyden og saa ofte vædede Sønderjyllands Jord med vort Blod, hvorved Baandet mellem os knyttedes endnu stærkere. — Jeg kan med Sandhed vidne, at den menige Soldat altid har vist sig som en Helt; aldrig hørte man en Klage, naar han segnede i Kampen, eller en umandig Klynken paa Sygelejet. Allerede i den første Krig skrev den menige Mand sit Adelsbrev, saa vi midt under Vaabengnyet fik vort Frihedsbrev . . . Det er forunderligt nok, men det er sandt, at det er den danske Sønderjyde, der stadig styrker og trøster os; Sønderjyden er Surdejgen, der gjennemsyrer os — og jeg maa sige, at vi vilde være nogle Usselrygge, om vi ikke kunde fastholde Haabet om Sønderjyllands Tilbagekomst, saalænge vore Brødre kunne det.« — — —

Vi ville slutte med følgende Sætning af Festkomiteens Formand: »Vi vide alle, hvilket Aag der trykkede den danske Bondestand i Slutningen af forrige Aarhundrede

. . . dog, lad os ikke glemme, at største Delen af det forkerte i hin Tids skadelige Indretninger mere skyldtes snævert Syn end ond Vilje; lad os, der nyde Frihedens Velsignelser, glemme den Uret, vore Fædre have lidt; lader os gjøre Mindestenens Ord til vore:

»Vi vil skrive i *Sand,* hvad de Gamle led,
Men i *Sten* hans Navn, som for Frihed stred!«

Tillæg til Side 612, Linie 9:

I en »Efterslæt« i »Historisk Tidsskrift« (6te Række I. 794-95) har A. D. Jørgensen senere godtgjort, at den »ukjendte Forfatter« til »Historisk Efterretning« osv. var Konferensraad A. B. Rothe.

Smithfield Julefedeskue 1888.

Det største Fedeskue, Smithfield Club nogensinde har kunnet fremvise, afholdtes i Dagene fra 10de til 14de December iaar i Agricultural-Hall, Islington. Det omfattede 320 Stykker Kvæg, 197 Numre af Faar (hvert Nummer paa 3 Individer) og 86 Numre af Svin, der dels fremstilledes parvis, dels bedømtes hver for sig.

Agricultural Hall er beliggende midt i London og indeslutter et meget stort Lokale med Glastag og brede Gallerier, fra hvilke man atter føres ind i store Sidesale. Den høje Hovedhal er indrettet til Kreaturerne, og fra Gallerierne, der ligesom de tilstødende Lokaler, tjene til almindelig Landbrugsudstilling, har man en glimrende Oversigt over Dyrskuet, der, saa smukt og praktisk arrangeret som det er, absolut maa tiltale Enhver. I 4 lange Rækker adskilte ved brede Gange er Kvæget opstillet, og Faarefoldene findes i en Rundkreds derom, medens Svinene ere anbragte i et Sidelokale. Store Lysekroner hænge ned fra det hvælvede Loft, de mange hundrede Gasblus ere mægtige nok til at holde Mørket ude, og først Klokken 9 om Aftenen høres den ubehagelige Ringning, der forkynder, at man har at forføje sig bort. — Overalt er opslaaet vejledende Plakater, saa det er umuligt at løbe vild. Der er Renlighed, Orden og god Luft. Kvæget er bundet i solide Jærnrækværk saaledes indrettede, at man har frit

Syn over Forparten af Dyrene, medens disse dog samtidig ere hindrede i at forulempe Publikum.

Det store Juleskue i London har i mangfoldige Aar været noget, som mange engelske og skotske Landmænd have truffet Forberedelse til og imødeseet med Spænding lang Tid i Forvejen, og det ikke alene fordi det afholdes paa en Aarstid, da godt Kjød betales med højeste Pris, og fordi det er en Anbefaling for Hjorden at være præmieret ved Skuet, men ogsaa fordi selve Præmierne ere værd at tage med hjem. Ialt uddeles 59000 Kroner i Præmier, og et enkelt Dyr kan hjembære 3690 Kroner, idet vedkommenede Kreatur kan faa indtil:

450 Kroner som bedste Dyr i sin Klasse,
450 Kroner som bedste Dyr af sin Race,
900 Kroner som bedste Stud eller Kvie paa Skuet,
1890 Kroner som bedste Dyr paa Skuet.

Næststørste Præmie er 1800 Kroner, derpaa følgende 900 Kroner osv.

Champions-Prisen for Faar er 1440 Kroner og for Svin 720 Kroner.

Naar man nu veed dette, og man veed, at de engelske og skotske Racer ere berømte over hele Verden, møder man paa et saadant Skue med store Forventninger saavel med Hensyn til Racepræget som til Formen af det enkelte Dyr.

Men desuagtet bliver man, i hvert Fald naar man ikke tidligere har overværet et lignende engelsk Fedeskue, overrasket i begge Retninger, man forbavses over den Fuldkommenhed, man er naaet til saavel i Egalitet som Formfuldendthed. — Her var fremstillet ikke mindre end 26 forskjellige rene Racer, nemlig af Kvæg 8, af Faar 12 og af Svin 6, og hver Race var saa udpræget for sig, at de vare at kjende fra hinanden paa lang Afstand.

Af størst Interesse for os maa Kvæget og Svinene vel ansees for at være, og idet jeg forbeholder mig at omtale Svinene ved en anden Lejlighed, skal jeg her give en Redegjørelse for Kvægskuet og indlede denne med at forud-

skikke en Skala, angivende den opnaaede Vægt i de forskjellige Aldersklasser. (Se næste Side).

Hver Race indtager en Afdeling for sig og er inddelt i 5 Klasser:

I. Stude under 2 Aar.
II. Stude 2—3 Aar.
III. Stude 3—4 Aar.
IV. Kvier under 4 Aar.
V. Køer under 4 Aar.

Devonkvæget staaer først paa Listen. Det er den mindste af alle de fremstillede Federacer, opnaaer, som Vægtskalaen viser, den mindste Vægt i alle Aldersklasser, og er i Almindelighed ikke saa tidlig moden som de 3 efterfølgende Racer: Hereford, Korthorn og Angus. Devonkvæget er i Almindelighed heller ikke saa udpræget i Fedeformen som disse, det er vel kort i Kroppen, der forøvrigt er dyb og bred med rigtig godt, bredt Kamstykke, god Ryg og Lænd, men Krydset er ofte vel smalt og lidt spidst, og Laarene mangle noget i Dybde. Kvaliteten er derimod udmærket god, de ere »tunge som Bly« sige Slagterne, Kjødet er saftigt, passende blandet med Fedt, og man har endog fundet Skuets Champion i denne Race. Devonkvæget er mørkerødt og uden Aftegn, og foruden de nævnte Bygningstræk skal jeg fremhæve dets ejendommelige, ret store, men dog samtidig fine Hoved med bred Pande, smal lang Næseryg med upigmenteret Næsetip, meget lange, tykke, mest udadrettede, men samtidig lidt fremadkrummede Horn med opadvendt Spids. Af Naturen er Haarlaget tilbøjeligt til at krølle, men Kunsten kan hjælpe meget paa dette Anlæg, og navnlig, naar man seer paa Championsdyret, kan man ikke nægte, Friseringen er meget vellykket; den er fint krøllet over hele Kroppen, har Haarskilling midt i Panden, og Haarlaget langs Ryggen er lagt pænt glat til begge Sider undtagen netop lige foran Lænden, hvor der paa Grund af dennes enorme Fylde er fremkommet en lille Huling.

At Championsdyret er Gjenstand for ganske særlig

Gjennemsnitsvægt samt højeste og laveste Vægt af de ved Londons Juleskue 1888 fremstillede Kvægracer.

Tallene angive levende Vægt i danske Pd.

	Stude under 2 Aar	Stude under 3 Aar	Stude fra 3—4 Aar	Kvier under 4 Aar
Devonrace	1032 (900—1087)	1419 (1050—1700)	1767 (1650—1885)	1235 (1090—1345)
Herefordrace	1236 (1008—1420)	1656 (1425—1935)	1935 (1740—2125)	1573 (1500—1750)
Korthornsrace	1260 (1100—1450)	1691 (1500—1950)	2006 (1685—2385)	1621 (950—1960)
Sussexrace	1293 (1100—1424)	1675 (1580—1770)	1853 (1640—2070)	1576 (1315—1815)
Rød kullet Race		1400 (1175—1625)	1705 (1650—1760)	1460 (1350—1550)
Welsh Race		1462 (1330—1685)	1920 (1860—2050)	
Højlandsrace			1583 (1385—1800)	1284 (1100—1385)
Angus- og Gallowayrace	1215 (1030—1435)	1730 (1410—1820)	1932 (1845—2080)	1477 (1165—1800)
Krydsninger.....	1275 (1040—1460)	1678 (1370—1885)	1843 (1670—1935)	1430 (950—1770)

Beskuelse, er en Selvfølge; der er derfor anbragt Rækværk omkring den, og det er en absolut Nødvendighed, da Pladsen ligefrem stormes, navnlig i Aftenstunden, da Skuet er vrimlende fuldt af Mennesker.

Denne Stud er ogsaa nok værd at se paa, bundfed og godt kjødsat, som den er allevegne og selvfølgelig fuldkommen i Formen uden at være i Besiddelse af de nævnte Anker paa Racen i Almindelighed. Den er 2 Aar og 11 Mdr. gammel og vejer 1525 Pd. Den er hverken stor eller lang, men meget bred og dyb med parallel Bug- og Ryglinie. Ryggen er aldeles lige fra Nakkekam til Halerod og meget bred, overalt fast, Pung og Doglap stærkt fedtfyldte, saa Kroppens Underflade ogsaa er lige. Bov og Bryst gaa over i hinanden uden mindste Huling, og Studen er stærkt udfyldt foran Boven, saa Halsen synes meget kort. Laarene dybe og brede og Laarballen ej rund som ellers paa Devonkvæget; den bageste Del af Krydset er med andre Ord langt, saa Sædet er lige. Benene ere fine.

Udenfor sine hjemlige, snævre Grænser har Devonkvæget aldrig vundet varigt Fodfæste; i Skotland er det prøvet flere Gange, men man har stadig opgivet det igjen.

Ved Siden af Devonkvæget finde vi:

Herefordracen, der er saa konstant i Form og ensartet i Lød, at den ikke kan forvexles med nogen anden Race. Herefordkvæget var fremstillet ret rigeligt, 45 Individer, alle mørkerøde med hvid Bug, hvide Sokke, mere eller mindre lang Drage, hvid Haledusk og hvidt Hoved med røde Øre. Hornene ere lange og tykke, stærkt udadrettede og lidt fremadkrummede, Haarlaget langt og ofte kruset. Det er en meget udtalt Fedetype, bringebrede store, vægtige Dyr, betydelig større end Devonkvæget, omtrent som Korthornet, hvilket de meget ligne i Form, dog ere de ikke saa fine i Præget, saavel Ben som Hoved og Hals ere grovere, Hudfoldene større, Hovedet har blødere Træk og bredere Mule, Krydset er lidt kortere og ikke saa fladt, Bagbenene mere snevert og parallelt stillede

I fed Tilstand er det ligefrem forbavsende at se deres fyldige Ryg med udmærket Lænd og Kam, Ryggen er meget ofte det bredeste Parti af Dyret, Ryglinien lige fra Nakkekam til Halerod, Brystet dybt og bredt, Doglappen meget stor, fedtfyldt, Pung eller Yver ligesaa, Ryg- og Buglinie ofte parallele, ikke sjælden er der aldeles ingen Huling bag Boven, og foran denne er det fede Dyr altid udmærket udfyldt, saa Halsen synes meget kort, navnlig da den er noget grov i sin Forening med Hovedet. Flanken er ofte i den Grad udfyldt, at man kun til Nød kan bringe den kantstillede Haand ind i Vendefuren. Det kortere Kryds har ikke de store Fedtpuder paa Siderne som Korthornet, saa det fede Dyr er ikke slet saa parallelepidisk; Laarene naa sjælden Korthornet i Dybde, men de ere mere lukkede end paa disse. Sædet aldeles plant. Kvaliteten af Kjødet er meget god; i Reglen er det meget fast at føle paa, og Slagterne sætte det i Række mellem det skotske Kvægs (Angus, Galloway og Højlands) og Devonkvægets. Af Herefordkvæget var det navnlig de 2—3 aarige Stude, der vare roesværdige.

Som det vil sees af Vægtskalaen, kan Herefordkvæget opnaa samme Vægt som Korthornet i de respektive Aldersklasser, og da det skal være mere haardført og mere virkelig kjødfuldt, er det fuldt forstaaeligt, at Herefordtyre i de senere Aar ere blevne mere benyttede i Krydsningsavlen.

Korthornskvæget med dets lange, brede Legeme giver sig ved hele sit fine Præg tilkjende som det højt forædlede Fededyr, men da dets Form og Egenskaber ere saa vel kjendte hjemme i Forhold til de andre engelske og skotske Racer, skal jeg ikke trætte med en Beskrivelse deraf. Kun finder jeg her Anledning til at gjøre opmærksom paa, at hele dette Fedeskues Karakter ifølge sagkyndige Folks Udsagn har forandret sig betydelig i de sidste Aar, idet man mere og mere gaaer i Retning af at fremstille vel fedede Dyr, men ikke overfede som i tidligere Tid, da navnlig Korthorns- og Krydsningskvæget

ligefrem skal have været vanskabte af Fedt, og det er i den Retning meget betegnende at se Bedømmelsen af Korthornskvæget; det Dyr, der er udtaget som det bedste i denne Race, er en Stud, hvis Fedme langt overgaaes af flere andre i samme Klasse, som baade ere vægtigere end denne, og som, netop ved deres betydeligere Fedtlag, have en mere parallelepidisk Form, en mere plan Ryg, men ingen af dem er saa kjødfulde og faste at føle paa som netop nævnte Medaljedyr. Det var en $2^1/_2$aarig Stud, vægtig 1750 Pd. Som det vil sees af Vægtskalaen findes Skuets sværeste Dyr netop i Korthornsgruppen, en $3^1/_2$ aarig Stud, paa 2385 Pd.; denne skal ogsaa ifjor være fremstillet og præmieret her ved Skuet og er en ualmindelig rygbred og velskabt Stud. Paa Grund af sin betydelige Vægt, havde den stadig mange Tilskuere om sig, navnlig efterat man af Salgsplakaten saa, at den var solgt for atsteges hel i Olympia første Nytaarsdag.

Anguskvæget var ogsaa bragt til Skuet i ret rigelig Mængde, og det var en storartet smuk Fremstilling af disse sorte, kullede Dyr, der i Almindelighed ere mere sluttede og tætte end Korthornet og ligesaa nær Grunden som disse.

Anguskvægets Form er total forskjellig fra Korthornets; medens disse sidste nærmest maa siges at have Form af et Parallelepipedum, har Anguskvæget Cylinderformen, de ere afrundede alle Vegne. Krydset er lige, men ikke saa bredt som Korthornets, og det er tilrundet fra Side til anden, Hoftehjørnerne ikke fremstaaende, Lænden ofte af samme Bredde som Krydset, og Bredden og Muskelfylden holder sig hen over Ryggen og Kamstedet, men Ryggen gaaer jævnt over i de dybe Sider, der ligeledes ofte uden Huling gaa glat over i Boven, som er godt udfyldt foran, og paa det meget fede Dyr er saavel Doglap som Yver eller Pung udfyldte af Fedt, saa Ryg- og Buglinie ere parallele. Bringen bred, Laarene kraftige, dybe og brede, men med rundt Sæde, Underlaaret bredt, men fra Has til Muskeltilhæftning er der i Reglen lidt længere end paa Korthornet. Paa en fin Hals bærer det

cylindriske Legeme et nydeligt, lille, kullet Hoved med store Øjne, bred Pande, middelstor Nakkeknude og fin kort Næse. Kroppen hviler paa fine, korte Ben med kraftig Underarm og let bøjet Has.

Kvaliteten af Kjødet staaer absolut i første Række og øverst, det er vel marmoreret, men har intet overflødigt Fedt.

Af Stude under 2 Aar var der forholdsvis mange, som det vil sees af den senere fremstillede Liste, og det var en meget smuk Repræsentation; Gjennemsnitsvægten naaer vel ikke Korthornets, men Ensartetheden i Form staaer ikke tilbage, og Kvaliteten er langt at foretrække. Staaer man ved Siden af Lord Tweedmouths 1ste Præmiestud, maa man absolut tænke, man har et 1ste Klasses Ungdyr for sig, særlig god Form, extra Kvalitet, 1435 Pd. vægtig, 1 Aar 11 Md. gammel, og det er en Repræsentant fra det kolde Invernesshire, men fra en af de bekjendte Angusopdrættere.

Kommer man til de $2^1/_2$ Aar gamle Stude, da falder Barometret langtfra; der er kun fremstillet 6 af dem, men udsøgte gode, smukke og vægtige Individer ere de alle, hvilket ogsaa noksom fremgaaer deraf, at man foruden de 3 regulære Præmier havde givet to Betegnelsen »Præmieværdig«, og Vægtskalaen viser, at Gjennemsnitsvægten af disse 6 Dyr overgaaer Gjennemsnitsvægten af samme Klasse i alle de andre Racer.

Af 3—4 aarige Stude ere kun 3, som alle have faaet Præmie, fordi de fortjente det; de opnaaede en Gjennemsnitsvægt af 1932 Pd.; 1ste Præmiestuden vejer 2080 Pd. og tilhører en meget anerkjendt Angusopdrætter, Mr. Wilken, Watershire of Forbes, Alford, Skotland, en Mand, der sælger mange af sine selvtillagte Ungdyr til Amerika. Denne Stud er i høj Grad velfedet, men dens Form skamskjændes en Del, fordi dens Lænd er saa fyldig af Kjød, at den rager 2 Tommer ovenfor den iøvrigt velformede Ryg.

Ville vi imidlertid se et af Skuets smukkeste og i

Fedeformen mest fuldstøbte Dyr, maa vi gaa til næste Klasse, Kvier under 4 Aar, og søge 2den Præmiedyret ud; det er en 2 Aar 11 Mdr. gammel Kvie, tilhørende omtalte Mr. Wilken. Den er meget fin i Præget, meget dyb og meget bred, 1500 Pd. vægtig. Lænden er absolut ligesaa bred som det velskabte, godt kjødsatte Kryds med dybe Laar, Ryggen meget muskelfyldig Kamstedet overmaade bredt, Overgang fra Skulder til Bryst er uden mindste Huling. Og foran Boven er den stærkt udfyldt, Bug og Ryg fuldstændig parallele, Hovedet saa smukt som noget Kohoved, Benstillingen god, Bevægelsen ligesaa. Denne Kvie tog for faa Dage siden Championsprisen ved Fedeskuet i Birmingham, hvor den herværende Championsstud vel tog en første Præmie i sin Afdeling og tillige ansaaes for den bedste i sin Race, men i Konkurrencen om Championsprisen, hvortil kun det bedste Dyr af hver enkelt Race kunde deltage, kom den temmelig langt tilbage i Rækken.

1ste Præmiekvien i Angusafdelingen lader heller ikke meget tilbage at ønske som fuldendt Fedeskabning. Den er om mulig endnu federe end Mr. Wilkens, den er længere i Kroppen og 100 Pd. vægtigere, skjøndt ikke ældre, men den er ikke saa nær Grunden og ikke saa finbenet som 2den Pr.-Kvien.

De øvrige fremstillede Kvægracer vare: Sussexracen, Rød kullet Kvæg, Welsh Kvæg samt Højlandskvæg.

Af disse udgjorde Sussexkvæget den talrigste Afdeling (33), og Vægtskalaen viser, at disse Dyr have opnaaet en betydelig Vægt, endog i meget ung Alder, men desuagtet er det en Race, man ikke kan sætte meget højt; thi Exemplarerne ved Skuet vise en saadan Uoverensstemmelse i Form og Størrelse, at man ikke kan tillægge Racen Betegnelsen konstant, og desuden er Formen ikke heldig; Forpart og Ryg ere i Reglen upaaklagelige, men Bagpartiet er ofte for spidst og noget hængende, og saa er Kvaliteten heller ikke extra god. Iøvrigt er det en rød, langhornet, glathaaret Race, der nærmest ligner

Devonracen, dog er den i Almindelighed større end denne.

Den røde kullede Race har megen stor Lighed med Angusracen, men er fremstillet i for ringe et Antal til deraf at drage Sammenligning med de øvrige Racer; Kvaliteten skal ikke fuldtud kunne maale sig med Anguskvægets. Hverken den røde kullede eller Sussexracen ere brugte meget udenfor deres Hjemstavn som Krydsningsprodukter.

De Welshske Stude (her var kun fremstillet Stude af denne Race), eller som man paa Markedet kalder dem »Runts«, ere ikke ulige vor jydske Race, kun en hel Del større og grovere end denne. De ere fuldstændig sorte med lange udad- og fremadrettede Horn med opadvendt Spids og maa nærmest betegnes som en Landrace med temmelig langsom Udvikling. Her var ikke fremstillet nogen under 2 Aars Alderen. De opnaa en ret betydelig Vægt, naar de blot faa Lov at voxe, og ere dybe, bringebrede Dyr med en ret god Ryg, men Kammen er vel høj og skarp, Lænden mangler noget i Muskelfylde, Krydset er hængende og vel tagdannet, og Laarene ere ikke dybe nok, hvorimod Kvaliteten er særlig god.

Endelig komme vi til:

Det vestskotske Højlandskvæg, disse smukke, vilde, langhornede Skabninger med det kvarterlange To og den Halvalen lange Pandelok, Dyr, der høre hjemme i de magre, højtliggende Egne af Skotland. Kraftige, smukke og ejendommelige ere disse Dyr, og det er navnlig et stolt Syn at se dem færdes i deres Hjemstavn under de naturlige Omgivelser, udmærkede Modeller for en dygtig Malers Haand; men ogsaa her paa Skuet formaa de at trække Folk til sig. Det er lange, lavstammede Dyr med kraftig, dyb Hals, forsynet med store Hudfolder, dyb Doglap og stor Hagefold; Brystet er dybt og bredt med en ret fyldig Ryg, næsten vandret Ryglinie, Korsben og Halerod gaa ofte i omtrent lige Linie med denne, og Krydset er ret langt, men meget tagdannet, Laarene kraftige og dybe, Underarmen meget fyldig, Piberne grove og Ha-

len altid meget lang. Det mest ejendommelige ved dem er deres smukke, korte Hoved med store Øjne, kraftige brede Pande, og mægtige Horn, stærkt udadrettede og kun ganske lidt rejste; paa flere af Studene var der en Afstand af 3 Alen mellem Hornspidserne.

Kvaliteten af deres Kjød staaer i Højde med bedste Angus, er Studen fed, er Kjødet vel marmoreret, meget saftigt og velsmagende.

I Hjemstavnen kunne de ikke let erstattes af andre Kvægracer, thi Nøjsomhed og Haardførhed ere Egenskaber, der ere uvurderlige dér, og disse ere Højlandskvæget i høj Grad i Besiddelse af; men fjærnt derfra finder man dem kun sjælden rene i de almindelige Landbrug, hvorimod man ofte i Rigmændenes Parker vil træffe paa dem, de yndes dèr paa Grund af det tiltalende Udseende. De ere nemlig, som de fleste andre nøjsomme og haardføre Racer, meget langsomme i deres Vext. Her paa Skuet vare de yngste 3—4 Aar gamle, og en frodig Jordbund fordrer de for at blive modne i den Alder; det almindelige Tidspunkt for Afsætningen er Dyrets 4de—5te Aar. Krydsningerne med Korthorn falde meget ofte godt ud; en saadan $2^3/_4$ Aar gammel Kvie var udstillet paa Skuet med en Vægt af 1240 Pd. og opnaaede 4de Præmie i Gruppen for Krydsninger, og paa Markederne seer man jævnlig lignende om end sjælden saa gode Resultater.

Resultatet, jeg er kommen til ved at se det smukke Fedeskue her, er dette, at England, navnlig i de 3 Racer: Korthorn, Angus og Hereford, raader over udmærkede Midler til at drage fuld Nytte af Jordbunden overalt, hvor denne er mere end rig nok til at føde de stedvante, mere haardføre Landracer, nemlig ved at producere Krydsninger mellem disse til Fedning. En bekjendt Sag er det ogsaa, at dette benyttes i stor Maalestok, og hvor Plejen

virkelig svarer til det mere fordringsfulde Afkom, opnaaer man ogsaa derved meget smukke Resultater; jeg behøver kun at henvise til Vægtskalaen for at vinde Støtte herfor; men iøvrigt har jeg seet saa mange Exempler paa dette, at jeg ikke frygter for at udtale det, navnlig naar jeg i samme Aandedræt tilføjer, at jeg ogsaa har seet Masser af Exempler paa højst uheldige Resultater, hvor man ikke har havt tilstrækkeligt at byde det forædlede Dyr.

Alt dette er imidlertid Forhold, jeg anseer fuldtud bekjendte hjemme.

Et andet Forhold, som næppe er saa bekjendt, og som jeg derfor ønsker at berøre med et Par Ord, er dette, at Korthornet ikke mere ubetinget hævder Forrangen som det bedste Forædlingsmiddel; i de senere Aar kommer Anguskvæget mere og mere op i Højde dermed. Det vilde være for meget at sige, at Anguskvæget var ligesaa udbredt som Korthornskvæget, der har været Landets Stolthed i saa mange Aar, og som de konservative Englændere derfor nødig forlade; men gaa vi Markederne igjennem, ville vi strax faa Fornemmelsen af, at de oftest kullede Anguskrydsninger spille en meget stor Rolle, og vist er det, at denne er i Opsvingning, og det ikke alene i England og Skotland. Anguskvæget har i de senere Aar været meget efterspurgt til Canada, de forenede Stater, Avstralien og Sydamerika; selv Indien er ved at forsøge dem; det irske Landbrugsselskab støtter ogsaa deres Udbredelse dér; og gaa vi ved Fedeskuet her i London Afstamningsregistret igjennem for Krydsningsafdelingen, der tæller 56 Individer, ville vi finde, at disse nedstamme fra 26 Angustyre, 24 Korthornstyre, 3 Herefordtyre og 3 Tyre af ubekjendt Afstamning.

Se vi Præmielisten efter for samme Afdeling, se vi, at de 14 Præmier ere saaledes fordelte:

1ste Præmie til 4 Angus eller Gallowaykrydsninger med Korthorn (Gallowaykvæget staaer Angus meget nær, er kullet sort som dette og af lignende Form).

2den Præmie til 4 Angus eller Gallowaykrydsninger med Korthorn eller Hereford.

3die Præmie til 3 Angus eller Gallowaykrydninger med Korthorn.

4de Præmie til 3 Korthornskrydsninger med Angus, Hereford og Highlandsko.

Det Dyr, der af Dommerkomiteen var anseet som det bedste i sin Klasse, den bedste i sin Afdeling (Krydsninger), bedste Kvie paa Skuet og næstbedste Dyr paa Skuet var en 1 Aar 8 Mdr. gammel Kvie, 1350 Pd. vægtig, en Krydsning mellem Angustyr og Korthornsko.

Fuldstændig overbevisende om Anguskvægets gode Egenskaber er denne Fremstilling ganske vist ikke; den viser kun, at Anguskrydsningerne ofte ere udmærkede Dyr, thi som oftest har Korthornet jo været det andet Element i Krydsningen, og Æren tilfalder ligesaa godt dette. Men jeg skal fremsætte nogle andre faktiske Oplysninger, der ere mere slaaende, da de bevise, at Angusdyret i og for sig ofte opnaaer en høj Grad af Fuldkommenhed i Sammenligning med andre Racer, og at det i Virkeligheden skattes af de kyndige Kvægkjendere:

1881 tog Anguskvæget Championsprisen ved Fedeskuerne i Norwick og York.
1883 i Norwick, Leeds og Birmingham.
1884 i Birmingham.
1885 i Birmingham og Smithfield (London).
1887 i do. do.
1888 i Birmingham.

Med Undtagelse af 1887, da Championsprisen toges for en Ko, ere de øvrige vundne af $2^1/_2$—3-aarige Kvier.

Spørge vi da nu, hvorfor Anguskvæget saaledes skattes, faa vi altid det samme Svar: Fordi det er den Kvægrace, hvis Kjød indtager allerhøjeste Kvalitet samtidig med, at der er meget lidt Affald, samt fordi Racen er forholdsvis tidlig moden, stærk i sin Nedarvningsevne og mere haardfør end baade Korthorn og Hereford.

At Racen virkelig kan opnaa tidlig Modenhed, viser Vægtskalaen, og med Hensyn til Kvaliteten behøver jeg blot at minde om, at det skotske Kjød altid betales højst paa Londonermarkedet.

Drage vi nu mine Resultater angaaende Fedeskuet sammen, kunde man maaske let falde paa den Antagelse, at jeg stærkt vilde anbefale en Krydsningsavl og særlig med Anguskvæget som Udgangspunkt; men det vilde jeg dog meget nødig have Skyld for. Hvad Krydsningsavlen i Almindelighed angaaer, da har jeg allerede fremhævet, naar jeg finder den ønskelig og ikke ønskelig; og hvad Anguskvæget i Særdeleshed angaaer, da har jeg kun ønsket at drage D'hrr. Landmænds Opmærksomhed hen paa en en ny og stærk Strømning i Husdyravlen herovre i det højt udviklede Kreaturland. Hvorvidt Angusracen i Virkeligheden vilde kunne gjøre Fyldest hjemme og tjene til Forbedring af vort Kvægbrug, det skylde vi endnu Bevis for, det fordrer en yderlig alvorlig Prøve, før det tilraades i Almindelighed, og navnlig vilde jeg i Øjeblikket langtfra tilraade en Indførsel af Anguskvæg til Danmark.

Og naar jeg saa stærkt har fremhævet de gode Resultater ved Angusracens Benyttelse i den engelske Krydsningsavl, saa vil jeg endnu gjøre opmærksom paa, at dette hovedsagelig er opnaaet ved den enkelte Krydsning og ikke ved en videregaaende Bastardavl, som man i det almindelige Landbrug skyer her tillands, i hvert Fald for Kvægets Vedkommende.

Som det vil fremgaa af nedenstaaende Skala, angivende Antallet af de fremstillede Dyr i de forskjellige Aldersklasser, fremvistes der her et ikke ringe Antal meget ungt Kvæg, og saavel gjennem de almindelige Udtalelser herovre som gjennem Landbrugsbladene f. Ex. »Mark Lane Express« fremgaaer det, at Landmændenes Anstrængelser saavel i England og Skotland som i Amerika stadig mere og mere gaa i Retning af at fremstille »baby beef«; man mener, at Produktionen deraf er billigere og Kvaliteten bedre.

En bekjendt engelsk Opdrætter Mr. Clement Stephenson skriver f. Ex. i Pall Mall Gazette d. 13de Decbr. 1888: »Et totalt Omslag har fundet Sted i Løbet af de sidste 10 Aar i Folks Smag med Hensyn til Julekjød; tidligere var det næsten »Fedt« altsammen, og de Masser af unyttig og ubrugeligt Stof, der produceredes hvert Aar, var ikke alene et Tab, men saa ligefrem vederstyggeligt ud. Dette Fedt var det mest bekostelige at producere, — og naar man endelig havde frembragt det, var det intet værd. Saadanne Dyr, som man saa paa de forskjellige Skuer og Markeder for 10—20 Aar siden, vil man nu næppe kunne sælge for nogen Pris. Slagterne ville ikke kjøbe dem; Konsumenterne have lært at skatte Værdien af yngre og magrere Kjød. Indtil for 10 Aar siden var det kun 4 à $4^1/_2$ aarige Dyr, der egnede sig for Juleskuet, og hvorledes disse kunde fedes med Fordel er uforstaaeligt. Nu ere de fleste under 3 Aar gamle og mange af dem kun 2.«

Antallet af de i de forskjellige Aldersklasser fremstillede Dyr ved Smithfield Fedeskue 1888:

Race	Stude u. 2 Aar	Stude ov. 2 Aar u. 3 Aar	Stude ov. 3 Aar u. 4 Aar	Kvier u. 4 Aar	Køer	Sum
Devonrace..	6	14	2	6	1	29
Herefordrace	18	13	5	8	1	45
Korth.s-race	13	12	10	19	6	60
Sussexrace .	10	7	3	9	4	33
Rødkullet do.		5	2	4		11
Welshrace..		4	8			12
Heghl.-race			10	7		17
Angusrace	13	8	3	15		39
Krydsninger	15	19	3	19		56
Summa	75	82	46	87	12	302

Desuden var der nogle faa Dyr, der ej kunde komme i angivne Klasser.

I Birmingham har man i det sidste Aar ivrig debatteret Spørgsmaalet, om man ikke skulde udelukke Stude

over 3 Aar gamle fra Konkurrence ved Fedeskuerne dér, men man opnaaede dog ikke Enighed.

Vel maa vi imidlertid vogte os for at følge for hurtig efter her; hvad der gjælder for èn Race og for særlige Jordbunds og klimatiske Forhold passer ikke for andre. Fordi »baby beef« af de af Naturen tidlig modne Racer er saftigt, kraftigt og velsmagende, er det samme ikke Tilfældet med Kjødet af meget unge, fede Dyr af Racer med langsommere Udvikling; vi se jo ogsaa af Skalaen, at det ikke er alle Racer, der ere fulgte med i denne Strømning, og vi vilde faa et Fejlsyn, om vi troede, at Forholdet mellem de forskjellige Aldersklasser her paa Skuet svarede til det virkelige Forhold under almindelige Omstændigheder; Markederne fortælle os noget andet; dèr ere de fleste Kreaturer $2^1/_2$—3 Aar gamle, og kun et ringe Antal fremstilles fede under 2 Aarsalderen herovre.

Henvende vi vor Opmærksomhed paa Vægtskalaen, vil det vist undre Enhver at se den enorme Vægt i Forhold til Alderen, og det Spørgsmaal trænger sig uvilkaarlig frem: Hvad har det kostet at frembringe disse Dyr, paa hvilken Maade ere de fodrede? — Ja, det var vel værd at vide, men derom melder Katalogen intet som helst, og jeg skal derfor ikke komme nærmere ind paa det her. Kun vil jeg bemærke, at det bedste ikke ansees for godt, naar det for Englænderen eller Skotten gjælder at præparere Dyrene til Skue; man begynder i Tide, og Kvæget er Gjenstand for den omhyggeligste Pleje. For et af Dyrenes Vedkommende har jeg allerede bemærket, at det var fremstillet og præmieret her ved Skuet ifjor, saa det var godt forberedt, og for flere af Kviernes Vedkommende gjælder det, at de have været fremstillede paa lokale Avlsskuer Aaret før de fremstilles her, saa de have ligeledes havt en lang Forberedelsestid. For de fleste Dyrs Vedkommende i alle de rene Racer gjælder det, at de fra Fødselen af have diet Moderen, saalænge denne

havde nogen Mælk, og siden den Tid have de aldrig faaet Lov at tabe »Kalvekjødet«, som de sige herovre. Exempelvis kan jeg anføre om en $3^3/_4$ aarig Angusstud, at dennes Fedning begyndte netop for 1 Aar siden, da den kom godt istand ind fra Græs. Fedefoderet har bestaaet af Bønne- og Majsmel, knust Havre og Linkager, Turnips, Hø og Halm, opblandet med koldt Vand. Gradvis gik man op til 16 Pd. Kraftfoder ($^1/_3$ Kager $^2/_3$ Sæd), hvormed man vedblev saalænge den kunde magte det; i den sidste Tid havde 12 Pd. af denne Blanding været alt hvad den kunde konsumere; den opnaaede at faa 1ste Præmie i sin Afdeling og havde en Vægt af 2080 Pd.

Som et andet Exempel paa Forberedelse til Skuet skal jeg gjengive en Udtalelse af Mr. Clement Stephenson, en af de faa Mænd, der i en længere Aarrække har taget Championsprisen hjem fra mange Fedeskuer for sin udmærkede Angushjord; det er ham, der vandt alle de tidligere omtalte Championspræmier undtagen iaar, da han ikke har udstillet: — Den heldige Opdrætters Hemmelighed ligger i Udvalget af den bedste Tyr, der kan findes; den enkelte Tyr spiller lige saa stor en Rolle som hele den øvrige Besætning (a good bull is half a herd); men en Besætnings Godhed er dernæst meget afhængig af Foderforholdene; den maa have noget for Tanden; det er unyttigt at holde gode Avlsdyr, naar man ej kan give dem passende Underhold. Et Kreatur, som skal kunne udfylde Fordringerne paa et Skue, maa først og fremmest nærme sig Fuldkommenheden i Form saa nær som muligt; det maa have en god Konstitution, god Appetit, være istand til at assimilere det fortærede Foder, og naar det er færdigt til Skuet, maa det være meget kjødfuldt og kun give ganske lidt Affald. Det Dyr, der udfylder disse Fordringer, udtages et Aar gammelt, da Foderberedelsen begynder. Det givne Foder maa stadig varieres, saa man aldrig giver det samme 2 Gange i Træk; men et meget vigtigt Punkt er en regelmæssig Fodring. Under hele Fedetiden maa de engang valgte Fodertider nøjagtig over-

holdes; Dyret maa aldrig tildeles mere Føde, end det er istand til at æde op, da det Modsatte snart vil give sig Udslag i Sygdom. Mange Federe have den Skik at give Stimulentser af en eller anden Art, men jeg har aldrig anvendt det og troer ikke paa Nytten deraf. Hvert Fededyr har dog en Saltsten i Krybben, hvilket jeg anseer for meget heldigt. Med denne Undtagelse giver jeg intet kunstigt Foderstof af nogen Art. Bevægelse er af stor Betydning for alt Fedekvæg; uden dette er det umuligt at vedligeholde fuldstændig Sundhed, og Bevægelse maa gives regelmæssig hver Dag. Et Dyr, der ikke er fuldstændig sundt, kan ikke naa Maalet at blive fedt, og saa meget er vist, at den, der trænger til Medicin af nogen Art, aldeles ikke svarer til Hensigten. Har De et Dyr af den rigtige Slags, vil det, fodret efter denne Plan, bringes til Modenhed saavel for Skue som Slagter, og det er den rette Grænse; men en vanskelig Ting er det at afgjøre, naar Modenheden er naaet.«

Med Hensyn til Fodringen, er det dog aldeles vist, at man ikke tager saa særligt Hensyn til det rent økonomiske som ved Fedning til Markedet, og den Grænse, det betaler sig at fodre Dyret op til for almindeligt Slagtebrug, overskrides sikkert ogsaa meget ofte. Dette i Forbindelse med, at man altid vælger de bedste Dyr til Skuet, have naturlig til Følge, at de angivne Gjennemsnitstal for den opnaaede Vægt ikke ere saadanne, man vil kunne opstille som almindelige for Racen; men de angive en Grænse, som kan naaes, et Maal at arbejde hen efter, og kun i den Hensigt at minde om, at vi endnu hjemme have et stort Arbejde paa Husdyrbrugets Omraade, at vi stadig maa have Øjet aabent for Fremskridt, er det, at jeg har anmodet Læserne om at følge mig gjennem Skuet.

For nogle af Skuedyrene er det rent fabelagtige Priser, der ere opnaaede; saaledes blev Skuets Championsdyr solgt for 120 £ = 2160 Kroner, den skal uddeles som Julekjød til de Fattige og kjøbtes af en Rigmand.

Men Slagterne betale ogsaa Præmiekvæget meget højt; Priser som 700—850 Kroner opnaaedes for flere, og en af de fineste Slagtere i London gav 65 £ = 1170 Kroner for den omtalte $3^3/_4$ aarige Angusstud. Den vægtigste Korthornsstud betaltes med 60 £ = 1080 Kroner.

London, Decbr. 1888.

P. A. Mørkeberg.

Registre.

a. Æmner.

Agerdyrkningsberetning fra første Halvdel af 1888. Side 322. Folduddbytte. 337.
— fra Slutningen af Oktober. 431. Vejrforholdene. 432. Høstudbyttet. 435.
Analyser af Raamælk. 399.

Biografi. B. S. Jørgensens —. 557.
Boganmeldelse af 13 landbohistoriske Skrifter. 577.
Byg. Maltbygdyrkningsforsøg 1888. 498.

Diskussioner i det Kgl. Landhusholdningsselskab:
Om Fodringsforsøg med Svin. 183.
Om Landbruget og Toldreformen. 261.
Om Plantesygdomme. 397.

England. Udviklingen i Englands Landbrug i de senere Aar. 274.

Flæskeforsendelse til og Flæskehandel i London. 465.
Fodringsforsøg med Svin. 151.

Gjødning. Hvorfor skulle vi bruge Kunstgjødning og hvorledes? 489.

Handel. Salg af Svin efter levende Vægt og Slagtevægt. 168.
— Flæskeforsendelse til og Flæskehandel i London. 465.
— Engelske Beretninger om Smørmarkedet 1888. 553.
— Smithfield Julefedeskue 1888. 677.
Hesteavlen 1887. 50. Ud- og Indførsel fra 1864—87. 60.
Husdyrbruget 1887. 30.
Husdyrhold. Fodringsforsøg med Svin. 151.
— Svineholdet i Irland. 369.

Irlands Mejeribrug. 341.

Jørgensen. B. S. —'s Biografi. 557.

Kapitelstaxter for 1887. 248.
Kastning hos Kvæget. 71.
Kvæghandel og Kvægracer. Smithfield Julefedeskue. 677.

Landbruget 1887. 1.
— Landøkonomiske Meddelelser fra forskjellige Egne for Aaret 1887. 185.
— Udviklingen i Englands Landbrug i de senere Aar. 274.
— Irlands Mejeribrug og Svinehold. 341.
Landbrugshistorie. Anmeldelse af 13 landbohistoriske Skrifter, fremkaldte ved Hundredaarsfesten for Stavnsbaandets Løsning. 577.
Landhusholdningsselskabets Generalforsamling 1887. 405.

Margarin. Den engelske Margarinlov. 107.
— Mejeribruget i Danmark 1887. 65.
— Nogle Iagttagelser over Irlands Mejeribrug. 341.
— Forsøg paa —'s Omraade. 25. Beretning. 151.
Mælk. Nogle Analyser af Raamælk. 349.

Nekrologi. Professor B. S. Jørgensen. 557.

Plantesygdomme 1887 og nye Svampeangreb. 380.

Smithfield Julefedeskue. 677.
Smørmarkedet 1888. Engelske Beretninger om —. 553.
Statistik. Ud- og Indførsel af Heste 1864—87. 60.
— — Mejeribruget vedrørende 1887. 72.
— — af Landbrugsprodukter 1886—87. 111.
Svin. Fodringsforsøg med Svin. 151.
— Vor Svinehandel, samt Hollands og Belgiens Indførsel af Svin. 412.
— Svineholdet i Irland. 369.
Sygdomme hos Dyrene. Tuberkulosen og Midlerne til at bekjæmpe den. 535.

Toldspørgsmaalet. Landbruget og Toldreformen. 249.
Transport og Trafikforholdene. Flæskeforsendelsen til London. 465.
Tuberkulosen og Midlerne til at bekjæmpe den. 535.

Ud- og Indførsel af Landbrugsprodukter 1886—87. 111.

Vejrforholdene 1886—87. 132.
— i Sommeren 1888. 432.
— 1887—88. 514.

Økonomi. Landbruget og Toldreformen. 249.

b. Forfattere.

Barfod, Fr. Anmeldelse af 13 Landboskrifter, fremkaldte ved Hundredaarsfesten for Stavnsbaandets Løsning. 577.

Bøggild, B. Mejeribruget i Danmark 1887. 65.
— Nogle lagttagelser om Irlands Mejeribrug. 342.

Cour, J. C. la. Landbruget 1887. 1.
— Biografi af B. S. Jørgensen. 557.

Faber, H. Flæskeforsendelse til og Flæskehandel i London. 465.
Fjord, N. J. Forsøg paa Mejerivæsenets Omraade. 25de Beretning. Fodringsforsøg med Svin. 151.

Goldschmidt, H. Husdyrbruget i Danmark 1887. 30.

Hansen, V. Falbe-. Landbruget og Toldreformen. 249.

Jantzen, V. W.-. Vejrforholdene 1886—87. 132.
— — 1887—88. 514.
Jensen, J. Hesteavlen 1887. 50.

Mørkeberg, P. A. Smithfield Julefedeskue. 677.
Maar, V. E. Udviklingen i Englands Landbrug i de senere Aar. 274.

Reck, Fr. Danmarks Ud- og Indførsel af Landbrugsprodukter 1886 til 87. 111.
Rostrup, E. Plantesygdomme 1887. 380.

Sebelien, J. Nogle Analyser af Raamælk. 399.
Sonne, Chr. Maltbygdyrkningsforsøg 1888. 499.

Tuxen, S. C. A. Hvorfor skulle vi bruge Kunstgjødning og hvorledes? 489.

c. Tegninger.

Nedbørens maanedlige Afvigelser 1886—87. 147.
Varmens do. do. do. 147.
To Sider Bacon. 372.
Nedbørens maanedlige Afvigelser 1886—87, 520.
Varmens do. 1887—88. 521.
B. S. Jørgensens Billede. 557.